

Jouko Kokkonen (toim.)

Urheilun murros

Jouko Kokkonen (toim.)

Urheilun murros

Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 178

Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 178

© Kirjoittajat ja Liikuntatieteellinen Seura

Ulkoasu ja taitto: Elias Kapiainen

ISBN 978-952-5762-34-1

ISSN 0356-746X

Painopaikka: Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu

Kuvat: Antero Aaltonen

Lukijalle

Ajatus *Urheilun murros* -kirjasta virisi Liikunnan yhteiskuntatieteiden asiantuntijaryhmässä (LYHTY) vuonna 2023. Liikuntatieteellisen Seuran yhteydessä toimivan ryhmän jäsenet pohtivat mahdollisuuksia julkaista artikkelikokoelma jostakin ajankohtaisesta aiheesta. Pariisin olympiakisojen jälkeen ryöpsähtänyt huippu-urheilukeskustelu kupli tuolloin jo pinnan alla.

Huippu-urheilun ja ylipäätään urheilun asemaa Suomessa ja merkitystä Suomessa on tarkasteltu 2020-luvulla vähän varsinkaan kriittisistä näkökulmista. LYHTY-ryhmäläiset totesivat, että yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen menetelmin on mahdollista tuoda esiin urheilua viime aikoina muuttaneita tekijöitä. Analyytisyys ja kriittisyys ei kuitenkaan tarkoita urheilukierteisyyttä. Tavoitteena on antaa tutkimuksen tuottamia aineksia urheilusta käytävään keskusteluun.

LYHTY-ryhmä julkaisi syksyllä 2023 eri kanavien kautta levitetyn avoimen kirjoittajakutsun, joka tuotti 23 artikkelitarjousta. Kaksi kirjoittajaa luopui ja neljä tekstiä ei läpäissyt vertaisarviointia, joten teos koostuu 15 vertaisarvioidusta ja 2 muusta artikkelista. Urheilun murroksen tekstit käsittelevät urheilua ja osin myös liikuntaa etiikan, filosofian, hallinnontutkimuksen, historian, mediatutkimuksen, oikeustieteen ja sosiologian keinoin. Tämä kertoo liikunnan yhteiskuntatieteiden laaja-alaisuudesta. Urheilun tarkastelu eri tieteidenalojen keinoin tuo esiin siihen vaikuttavien tekijöiden moninaisuuden. Urheilu ei ole yksistään urheilua, vaan laaja yhteiskunnallinen ilmiökokonaisuus.

Teos nostaa esiin lukuisia urheilun murrokseen johtaneita kehityskulkuja ja tekijöitä. Median ja teknologian kehitys ovat muovanneet käsitystämme urheilusta ja urheilijuudesta, mikä käy ilmi eri näkökulmista useissa kirjan teksteissä. Talouden merkityksen korostuminen on sidoksissa urheiluviihteen tarjonnan laajentumiseen. Euroopan unionin päätökset vaikuttavat merkittävästi urheiluun, vaikka se ei ole kovin keskeinen toimialue unionissa.

Avoimeen kirjoittajakutsuun perustuvassa teos ei kata kaikkia mahdollisia aihepiirejä. Kirjassa ei esimerkiksi käsitellä paraurheilun asemassa 2000-luvulla tapahtunutta muutosta tai olympialiikettä. Toisaalta teos kuvastaa, mitä urheiluun ja etenkin huippu-urheiluun liittyviä teemoja Suomessa tutkitaan tällä hetkellä yhteiskuntatieteiden näkökulmasta.

On selvää, että tarvitsemme yhteiskunnallista keskustelua urheilun ja etenkin huippu-urheilun asemasta ja merkityksestä suomalaisille. Mediassa käydään varsin pinnallista keskustelua lähinnä talouden näkökulmasta, mutta arvokeskustelu on jäänyt taka-alalle. Tämä teos toimii pelinavauksena urheilun syvempään ymmärtämiseen.

LYHTY-ryhmässä kirjahanketta ovat vieneet eteenpäin **Outi Aarresola, Hannele Harjunen, Jouko Kokkonen, Jarmo Mäkinen** ja **Samuli Oja**. Kiitokset heille hankkeeseen käytetystä ajasta ja asiantuntemuksesta. Kokkonen on johtanut vertaisarvioinnin toteuttamista muista kirjaryhmän jäsenistä riippumatta.

Kiitos kuuluu myös Suomen Tiedekustantajain liitolle, jonka tuki on osaltaan mahdollistanut teoksen julkaisemisen.

LYHTY-ryhmän tarkoitus on edistää liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tunnettuutta, tiedon hyödyntämistä ja tutkijoiden välistä yhteistyötä. Urheilun murros palvelee tätä tavoitetta hyvin. Teos laajentaa myös ymmärrystä liikunnan yhteiskuntatie-

teiden moninaisuudesta. Kirjoittajakuntaa ja tekstejä silmäillessä käy ilmi, että alan tutkimusta tehdään useilla eri tahoilla.

Helsingin Olympiastadionilla
19.11.2024

Jari Kanerva
pääsihteeri

Sisällys

Jouko Kokkonen

Johdanto	9
-----------------	----------

1. Media **15**

Jari Kupila

Median ansaintalogiikan murros huippu-urheilun toimintaympäristön muutosvoimana	16
--	-----------

Antti Laine

Suomen urheilumediakenttä murroksessa	31
--	-----------

Sami Kolamo

Mediaurheilun ytimessä brändätyt paikatunteet ja kilpailu näkyvyydestä	50
---	-----------

Riikka Turtiainen

Helmarit idoleina ja influenssereina – Naisjalkapalloilijoihin kohdistetut sukupuolittuneet odotukset ja verkkohäirintä	73
--	-----------

Veera Ehrlén

Urheilun häirintätapausten uutisoinnin työprosessit ja toimittajien metajournalistinen diskurssi	94
---	-----------

2. Arvot & etiikka **109**

Anni Reuter

Rasismi ja integraatio suomalaisurheilussa – median kuvaama murros kohti tasa-arvoisempaa tulevaisuutta	110
--	------------

Riitta-Ilona Pummi-Kuusela & Antti Kuusela

Ihmisen valmentaminen – suomalaisen urheiluvalmennuksen pakollinen paradigma	129
---	------------

Marko Kananen

Epäasiallinen kohtelu ja siitä vaikeneminen suomalaisessa kilpaurheilussa	150
--	------------

Samuli Oja

Yhdennukaisuutta, hyviä seurauksia ja itsestäänselvyyttä: Eettisyyden edistämisen legitimoitavat lajiliitoissa ja urheilu- ja liikuntaseuroissa	163
--	------------

3. Urheilijan ruumis 177

Annu Kaivosaaari

**”Teknisiä, hyvällä koneella varustettuja hiihtäjiä koko nippu”:
naishiihtäjän ruumista tuottavien diskurssien muutos** 178

Hannele Harjunen

**Tehokkaammin, tuottavammin, hallitummin:
uusliberaalin ajan liikkuvat ruumiit** 193

Veera Manninen, Mikko Simula, Marko Kananen, & Samuli Oja

**Urheilijan eettisesti kiistanalaisten elämäkäytäntöjen rakentuminen
kilpa- ja huippu-urheilun vallan verkostoissa ja käytännöissä** 208

Anna Penttilä

**Postfenomenologinen analyysi huippu-urheilijoiden suorituskyvyn
kehittämisestä ja pahoinvoinnista** 229

4. Markkinat 243

Jouni Lavikainen

**Ruskeista kirjekuorista kuukausipalkkaan
– amatöörismän nousu ja tuho suomalaisessa huippu-urheilussa** 244

Jari Lämsä, Outi Aarresola, Jenni Niku & Hannu Itkonen

**Liigaseurojen kaksi tyyppiä:
kapasiteetti ja ammattimaisuus eron tekijöinä** 258

Kerkko Huhtanen & Anna-Katriina Salmikangas

**Hybridisoituneen liikuntapaikan arvonluontimekanismit:
Tapaustutkimuskohteena Tampereen Kauppi Sports Center** 274

Antti Aine

**Urheilijoiden toimintavapaudet
ja urheilun eurooppalainen organisointitapa** 296

5. Lopuksi 313

Outi Aarresola

Urheilun murros kokoelman tekstien läpivalaisemana 314

Kirjoittajat 324

Urheilun toistuvat murrokset

Urheilun luonteeseen kuuluu jatkuva muutos. Kansainvälisen olympialiikkeen alkuperäisessä motossa asia on puettu kaunopuheisesti sanoihin ”*nopeammin, korkeammalle, voimakkaammin*”. Tämän päivän urheilun kielelle tulkittuna asian voi ilmaista myös niin, että urheilumenestystä saavuttamiseksi asioita tehdään kekseliäämmin, tehokkaammin ja taloudellisemmin.

Jatkuvan muutoksen lisäksi urheilulle ovat ominaisia toistuvat murrokset, jotka ovat usein sidoksissa laajempiin paikallisiin ja maailmanlaajuisiin muutosvoimiin. Jo itsessään modernin urheilun Britanniassa alkanut nousu oli teolliseen vallankumoukseen liittynyt murros, jonka aikana siirryttiin kansanvoimaisesti kisailukulttuurista eri tavoin ohjattuun ja säänneltyyn urheilukulttuuriin. (Itkonen 2022.) Tästä on hyvä esimerkki jalkapallon muuttuminen löyhin ja paikallisesti vaihtelevin säännöin käydyistä väkivaltaisista kamppailuista 11 pelaajan tarkkoihin sääntöihin perustuvaksi peliksi.

Kansainvälisesti urheilun murrokset ovat olleet sidoksissa esimerkiksi median, talouden, suurvaltapolitiikan ja ihmiskäsityksen

muutoksiin. Maailman- tai maanosajärjestöt ovat usein joutuneet reagoimaan muutoksiin, mitkä on johtanut kitkaan ja murrokseen. Huippu-urheilun väsymätön kriitikko, liikuntasosiologi **Kalevi Heinilä** luonnehti 1970-luvulla havaitsemaan urheilun murrosta yhdessä pääteoksistaan *Urheilu – Ihminen – Yhteiskunta*.

”Monet havainnot viittaavat siihen, että kilpaurheilu on kaikkialla eräänlaisessa murrosvaiheessa. Muutospaineet ovat järkyttäneet jalkapalloilussa ja muussa kilpaurheilussa niiden dynaamista tasapainotilaa, ja uutta tasapainoa etsitään. Jalkapalloilun muutospaineet ja häiriöt ovat lähtöisin osittain järjestelmän ulkopuolelta, osittain sen sisästä. Ulkopuoliset muutospaineet ovat lähtöisin jalkapalloilun kasvavasta yleisönsuosioista ja sisäiset paineet juontavat jalkapalloilun vaatimustason jatkuvasta noususta. Nämä paineet synnyttävät pulmia jalkapalloilun toimintaehtojen eri kentissä mutta osittain ne vaikuttavat myös samansuuntaisesti ja voimistavat jalkapalloilun menestystavoitteen saavuttamisen pulmaa.” (Heinilä 1974, 92)

Heinilän havainnot pätevät suurilta osin edelleen. Urheilun murrokset ovat osin sisäsyntyisiä, mutta niillä on yhteys myös ympäröivään yhteiskuntaan ja maailmaan. Heinilän mainitsemaa tasapainotilaa on niin urheilussa kuin muutoinkaan hyvin vaikea saavuttaa 2020-luvun oloissa.

Suomalaisen urheilun murroskohdat

Suomessa on urheiltu nykyaikaisessa mielessä 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Voimistelu- ja urheiluliike kasvoi aluksi nuorisoseura-, raittius-, suomalaisuus- ja työväenliikkeen yhteydessä. Urheiluliike erkaantui suurelta osin omaksi toimijakseen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä näistä kansanliikkeistä. Näin kävi osittain myös työväenliikkeessä, vaikka työläisurheilun yhteys vasemmistopuolueisiin säilyi vahvana 1990-luvun alkuun saakka. (Kokkonen 2015)

Sisällissodan seurauksena suomalainen urheiluliike jakautui kahtia. Porvarillinen Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton ohella maassa alkoi toimia Työväen Urheiluliitto. Murroksen vaikutukset ulottuivat 1990-luvulle saakka. Puolueettomaksi itseään väittäneen SVUL:n ja vasemmistolaisen TUL:n välinen jännite määritteli suomalaista liikuntakulttuuria valtakunnallisesti ja paikallisesti.

Merkittäviä murros ajoittui sodanjälkeisiin vuosiin, jolloin urheilun harrastaminen laajeni merkittävästi. Suomen kaupungistuminen vauhdittui, mikä korosti hyvinä pidettyjen harrastusten tarjoamisen merkitystä lapsille ja nuorille. Tuolloin alkoivat vuosikymmeniä kestäneet junioriurheilun laajentumisen vuodet.

Vaurastuvassa Suomessa urheilu muuttui 1970-luvulta lähtien vähitellen viihdetuotteeksi. Rahavirtoihin toi vuolautta Veikkaus, jonka valtiolle tilittämä tuotto kasvoi etenkin loton tultua monopolin hallitsemille peli-

markkinoille vuonna 1971. Sponsorisopimusten merkitys kasvoi 1980-luvulla, kun Suomen talous kasvoi vauhdilla. Urheilun rahavirrat eivät ehtyneet Veikkauksen ansiosta kovin pahoin edes 1990-luvun lama-vuosina. Köyhtyvä kansa pelasi äkkirikastumisen toivossa. (Kokkonen 2015)

Suomalaisen urheilun murroskohtia havainnollistaa hyvin seuratoiminnan vaiheiden tarkastelu. **Hannu Itkonen** (1996) on jakanut suomalaisen urheilun seuratoiminnan organisoitumisen neljään eri aikakauden: 1) järjestökulttuurin kausi 1900-luvun taitteesta 1930-luvulle, 2) harrastukselliskilpailullinen kausi 1930-luvulta 1960-luvulle, 3) kilpailullis-valmennuksellinen kausi 1960-luvulta 1980-luvulle ja 4) eriytyneen toiminnan kausi 1980-luvulta eteenpäin. Jatkoksi voi lisätä 5) toiminnan ammattimaistumisen kauden 2000-luvun alusta lähtien. 2020-luvulla näyttää alkaneen 6) korostuneesti erilaisten todellisuuksien kausi.

Itkosen jaottelu siihen tekemieni lisäyksi-neen on yksi tapa tarkastella murroskohtia. Murros ajoittuu kunkin kauden alkuun. Järjestökulttuurin kaudella seurat olivat monipuolinen yhteisö, jossa oli urheilun ohella paljon muuta toimintaa. Harrastukselliskilpailullisella kaudella korostui erikoistuminen eri lajeihin ja niihin liittynyt valmentaminen. Yhteen lajiin keskittyneiden seurojen määrä alkoi kasvaa.

Kilpailullis-valmennuksellisella kaudella liikunta- ja urheilukulttuuriin alkoivat vaikuttaa yhteiskuntasuunnittelun merkityksen kasvu, lainsäädäntö ja tieteellinen tieto. Valtio ja kunnat suuntasivat yhä enemmän resursseja urheiluun. Valmentajakoulutus tehostui ja urheilun keskusjärjestöistä tuli yhteensä satoja ihmisiä työllistäneitä toimijoita.

Eriytyneen toiminnan kaudella erilaisten urheilumuotojen määrä kasvoi nopeasti. Huippu-urheilu irtautui yhä selvemmin

muusta liikuntakulttuurista. Myös liikunnan harrastaminen sai erilaisia muotoja. Ammattimaistumisen kaudella palkatun henkilöstön määrä alkoi lisääntyä seuratoiminnassa ja liikuntapalvelujen yritysmuotoinen tarjonta kasvoi. Myös urheiluseurojen toiminta organisaatioina on ammattimaistunut (Aarre-sola, Lämsä & Itkonen 2022).

Korostuneesti erilaisten todellisuuksien kaudella tarkoitan rinnakkaisten liikuntakulttuurien muotoutumista. Paikallisia ja alueellisia eroja on ollut ennenkin, mutta 2020-luvulla ei voi enää puhua liikunnassa ja urheilussakaan yhtenäiskulttuurista. Liikuntakulttuurit eroavat niin paljon toisistaan maan eri osien ja jopa suurimpien kaupunkiseutujen sisällä. Vielä vetelämmällä pohjalla on väite liikunnasta ja urheilusta tavoitteiltaan yhtenäisenä kansanliikkeenä. Onkin paikallaan sanoa suomalaisen urheilun olevan murroksessa – vieläpä osana kansainvälistä urheilua.

Monenlaisia murrostekijöitä

Urheilun sisäisistä tekijöistä murrokseen vaikuttaa etenkin 1990-luvulla käynnistynyt järjestörakenteiden muutosprosessi, jonka näyttää johtaneen ei-toivottuihin tuloksiin. Toiminnan keskittäminen Suomen Olympiakomiteaan vaikuttaa palvelevan huonosti sekä huippu-urheilua että liikunnan edistämistavoitteita. Pinnan alla kytenyt tyytymättömyys on leimahtanut liekkeihin Suomen joukkueen jäätyä ensimmäisen kerran mitallitta Pariisin kesäolympiakisoissa heinä-elokuussa 2024.

Kansainvälisten urheilujärjestöjen linjaukset heijastuvat etenkin huippu-urheiluun, mutta vaikuttavat myös kansalliseen kilpailutoimintaan. Urheilun ja urheilijan asemaan, kuten myös median ja sosiaalisen median kehitys. Euroopan unionin tasolla kilpailua koskeva lainsäädäntö ja muu sääntely vaikuttavat niin liikuntaan kuin urheiluun.

Laajemmista kansallisista muutostekijöistä kokonaisuuteen vaikuttavat muun muassa ikärakenne, kansantalouden ongelmat, koulutustaso, liikkumisen määrä väestötasolla, maahanmuutto ja syntyvyys. Globaalisti todellisuutta muokkaavat Ukrainan ja Gazan sodat, maailman poliittisten ja taloudellisten voimasuhteiden muutokset, pandemiakokemukset ja -pelot, ihmiskäsityksen muuttuminen, demokratian kyseenalaistaminen poliittisena järjestelmänä ja yhä jatkuva väestönkasvu. Kaiken yllä häilyy ilmastokriisi, jonka olemassaolon populistiset poliittiset toimijat kiistävät joko osittain tai kokonaan.

Vaikka historian tutkijana tiedostan hyvin, että aikalaisten on vaikea tunnistaa murrosta, niin koko maailma on 2020-luvulla murroksessa. Samanaikaisia muutostekijöitä on niin paljon. Ei olekaan ihme, että suomalainen urheilu on murroksessa johtuen sekä kotikutoisista että kansainvälisistä tekijöistä.

Onko urheilulla tehtävää?

Murrokseen liittyy keskustelu urheilun merkityksestä. Suomessa on etsitty vuosikymmenestä toiseen urheilun ja huippu-urheilun yhteiskunnallista tehtävää. Koko nykyaikaisen urheilun historian ajan mukana on kulkenut usko esikuvien vaikutusvaltaan etenkin kasvaviin lapsiin ja nuoriin, eikä se ole kokonaan kadonnut vielääkään (Oja 2022). **Erkki Palolampi** toimitti vuonna 1958 teoksen *Miksi oikeastaan urheilemme?*, jonka kirjoittajakuntaan kuului muun muassa **Lauri Pihkala**. Palolammen ajatuskulun voi tunnistaa edelleen, vaikka sanamuodot ovat muuttuneet:

”Ei meidän silti tarvitse kieltää kilpaurheilua ja huippu-urheilua mestareineen. Eikä alan järjestöjäkään. Urheilussakin jokaisella tulee olla oikeus pyrkiä huippusaavutuk-

siin, niin kuin esimerkiksi tieteen ja taiteen aloilla. Tuettakoon niitä pyrkimyksiä. Huippujen lukumäärä ei kuitenkaan yksin määrää sivistystasoa eikä tähtiurheilijain määrä yksin kansan laatua urheilukansana. Jos meidän urheilussamme olisi tietoista kasvatusta edes se määrä kuin siinä on lahjakkaimpien valmennusta, se tuottaisi varmaan kilpaurheilulleen enemmän ja parempaa satoa kuin yksipuolinen valmennusvoittoinen järjestelmä.” (Palolampi 1958)

Suomen Olympiakomitea etsi huippu-urheilun yhteiskunnallista tehtävää vuonna 2018 joukkoistamalla. Toimittaja **Saska Saarikoski** sanallisti yli 500 ihmisen 21 ryhmäkeskustelussa lausumat käsitykset, jotka jäivät kuitenkin varsin vähälle huomiolle. Professori **Mika Pantsar** kysyi raportin innoittamana, miksi *”huippu-urheilussa pitää keksiä usein varsin mielikuvituksellisia tai vääränlaisia perusteluja sen taloudellisista oikeutuksista?”* (Pantsar 2018.)

Urheilun odotetaan 2020-luvullakin olevan enemmän kuin urheilua. Pantsarin mukaan huippu-urheilun oikeutuksen etsinnässä korostuivat myönteisten yhteiskunnallisten vaikutusten luetteleminen: huippu-urheilu tuottaa paikalliselle yritys-elämälle enemmän kuin siihen sijoitetaan, vahvistaa kansallista identiteettiä ja brändiarvoa ja saa nuoret kiinnostumaan lajeista. Hänen mielestään perusteet ovat väärät:

”Huippu-urheilua pitää perustella huippu-urheilun omilla komponenteilla, huippuosaamisella, viihteellä, globaalisti jaetuilla kokemuksilla, kiinnostavuudella, elämyksillä ja tunteilla. (...) Itse lähestyisin huippu-urheilua korkeakulttuurin tavoin itseisarvoisena huippuosaamisen muotona. Kannatan kaikkia aivojen ja kehon

huippuliikunnan muotoja.”
(Pantsar 2018.)

Aineksia murroksen ymmärtämiseen

Tämä teos ei osoita urheilulle tai varsinkaan huippu-urheilulle yhteiskunnallista tehtävää. Sen sijaan teoksen 15 vertaisarvioitua ja 2 muuta artikkelia tarjoavat lähtökohtia urheilun murroksen ymmärtämiseen. Teoksen neljä itsenäistä osiota ovat media, arvot & etiikka, urheilijan ruumis ja markkinat.

Urheilun ja media symbioottinen suhde ulottuu Britanniassa ja Yhdysvalloissa 1800-luvulle (Itkonen 2022). Suomessakin suhde on yli satavuotias. Sanomalehdet saivat uusia lukijoita, kuuntelijoita ja televisio katselijoita urheilun avulla. Media alkoi vähitellen määrittää urheilua niin kansallisesti kuin kansainvälisesti yhä enemmän 1980-luvulta alkaen. Etenkin television tarpeet ovat muuttaneet urheilulajeja ja nostaneet näkyviin hyvin televisioitavaksi sopivia lajeja. (Itkonen 2015.)

Etiikka ja arvoista on puhuttu urheilussa paljon 2000-luvun alusta saakka. Suomalaisurheilijoiden jääminen kiinni dopingmenetelmien käytöstä Lahden MM-hiihdoissa johdatti kansalliseen ripittäytymiseen. Eettisyyspuheesta on tullut tapa oikeuttaa urheilua.

Ruumiillisuuden käsittäminen on murroksessa muun muassa analyysi- ja mittausmekaniikan kehityksen seurauksena. Aikoinaan mullistavina koetuista sykemittarilukemista on harpattu elintoimintojen monipuoliseen rekisteröintiin. Ruumiillisuuden tulokintoihin vaikuttavat myös eri sukupuoliin kohdistuva keskustelu.

Nykyaikainen urheilu on ollut aina osa globalisaatiota. Huippu-urheilun työmarkkinat ovat ainakin suurimmissa joukkuelajeissa maailmanlaajuiset. Urheilijasta on tullut vähitellen Suomessakin hyväksytty ammattinimi-

ke etenkin joukkueurheilussa. Urheilu rahavirrat ovat myös merkittävä osa kansantaloutta.

Mistä tässä teoksessa ei juurikaan puhuta? Urheilun toistuvasti mediassa esiin nousevaa valtionrahoitusta sivutaan eri artikkeleissa muutamalla rivillä. Urheilujärjestöjen hallintoakin käsitellään vain vähän. Urheilu on paljon muutakin valtionhallinnon ja siihen kytköksissä olevien järjestöjen yhteispeliä, joka näyttää kauempaa katsottuna päättymättömältä laatikkoleikiltä (vrt. Lehtonen 2017). Kabinettipelien merkitystä ei ole

syytä väheksyä kansallisesti eikä kansainvälisesti. Niiden tuloksena määrittyvät urheilumisen ehdot.

Urheilun murros tuo esille urheilua muuttavia ja jännitteitä aiheuttavia tekijöitä. Teos vahvistaa käsitystä siitä, ettei yhtä yhtenäistä urheilua ole, eikä ole enää pitkään aikaa ollutkaan. Tärkeä sosialisointi tapa ja väline urheilu kiistatta edelleen on. Urheilu myös koskettaa monia ja liikuttaa tunteita. Hyvä, jos *Urheilun murros* tekee samoin, mutta herättelee samalla ajattelemaan ja tunnistamaan 2020-luvun urheilun monitahoisuuden.

Lähteet

Aarresola, O., Lämsä, J. & Itkonen, H. 2022. Urheiluseurat ammattimaistumisen ristiaallokossa. Liikuntatieteellinen seura. Liikuntatieteellisen seuran tutkimuksia ja selvityksiä 22. https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/lts_selvityksia/urheiluseurat-ammattimaistumisen-ristiaallokossa.pdf

Heinilä, K. 1974. Ihminen – Yhteiskunta – Urheilu. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/83561>

Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu: tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus

Itkonen, H. 2022. Urheiluamattörismin ja -ammattilaisuuden ikaikainen vuoropuhelu. Teoksessa Aarresola, O., Lämsä, J. & Itkonen, H. Urheiluseurat ammattimaistumisen ristiaallokossa. Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 22.

Kokkonen, J. 2015. Suomalainen liikuntakulttuuri. Juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja 3.

Lehtonen, K. 2017. Muuttuvat rakenteet – staattiset verkostot. Suomalaisen liikunta- ja urheilujärjestelmän rakenteelliset muutokset 2008–2015.

Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 331. <https://www.jamk.fi/sites/default/files/2023-01/Muuttuvat-rakenteet.pdf>

Palolampi, E. 1958. Miksi oikeastaan urheillemme?

Pantsar, M. 2018. Huippu-urheilun yhteiskunnallista tehtävää etsimässä, politiikasta. fi, 30.6.2018

1. Media

Median ansaintalogiikan murros huippu-urheilun toimintaympäristön muutosvoimana

JARI KUPILA

Urheilutoiminta elää kaikilla tasoillaan toimintaympäristönsä varassa. Etenkin huippu-urheilun elinvoima nojaa siihen, miten hyödyllisenä ja tarpeellisenä ympärillä oleva todellisuus huippu-urheilun kokee. Tämä itsestäänselvyys pätee niin kansainväliseksi viihdeteolliseksi elinkeinotoiminnaksi muotoutuneessa suurten budjettinumeroiden toiminnassa kuin kansallisessa arjessa. Aikamme huippu-urheilu ei ole mahdollista, ellei ympäröivä yhteisö sitä tavalla tai toisella elätä.

Huippu-urheilun toimintaympäristöt vaihtelevat. Moottoriturheilun F1-sarja tai jalkapallon Mestareiden liiga toimivat eri todellisuudessa kuin suomalainen pesäpallo, sulkapallo tai hiihto. Vaikka mittakaava vaihtelee, talouslogiikka on silti sama. Huippu-urheilu ei voi jatkua ilman sen ulkopuolelta tulevaa resurssia. Taloutensa turvaamiseksi urheilun on kyettävä herättämään yleisönsä mielenkiinto, ympäröivän yrityselämän ja poliittisen päätöksenteon tukihalukkuus sekä mediatoimijoiden kiinnostus. Urheilun on siis kyettävä tekemään itsestään *tarpeellinen*.

Media on huippu-urheilun ympäristöteki-
jöstä merkitykseltään poikkeuksellinen. Se maksaa suurten kilpailusarjojen ja arvokisojen lähetysoikeuksistaan urheilulle omaakin rahaansa, mutta median olennaisin merkitys on silti välillinen. Media on foorumi, joka

mahdollistaa muidenkin urheilun yhteistyötoimien kiinnostuksen. Ilman massiivista globaalia tv-näkyvyyttä ei Qatarissa tai Arabiemiraateissa kotipaikkaansa pitävällä lentoyhtiöllä olisi syytä maksaa jättimäisiä korvauksia mainostilasta Englannin valioliigajoukkueen pelipaidassa. Ilman sanomalehti Kalevan näyttäviä säännöllisiä artikkeleita ja sen omistaman paikallisradion ottelulähetyksiä ei Oulun seudun yritysmaailma olisi niin laajasti Oulun Kärppien tukena kuin se on.

Ilman mediahuomiota huippu-urheilu olisi kovin erilaista kuin olemme tottuneet sen olevan. Nykyajan huippu-urheilu ei olisi edes mahdollista ilman mediaa. Huippu-urheilu tapahtuu merkittävältä osiltaan mediassa. Suurin osa katsojakokemuksista syntyy median kautta. Lisäksi valtaosa huippu-urheilun keskustelusta, lisätiedon tuottamisesta ja ylipäänsä osallistumisesta elää mediaympäristöissä. Media pitää myös urheilun seuraamisyhteisöjä koossa. Näistä syistä median omassa todellisuudessa tapahtuva muutos on olennainen asia huippu-urheilun kokonaistilaa, todellisuuskuvaa ja tulevaisuutta koskevassa analyttisessä tarkastelussa ja strategisessa pohdiskelussa.

Visioitaessa huippu-urheilun tulevaisuutta täytyy pohdinnan yhtenä kulmakivenä olla mahdollisimman täsmällisen todellisuuskuvan rakentaminen toimintaympäristöstä. Kun

media on urheilulle niin tärkeä kuin se on, on huippu-urheilun kehitystyössä tärkeää ymmärtää mitä muutoksia mediassa tapahtuu. Näissä muutoksissa piilee mahdollisuuksia ja uhkia. Mahdollisuuksia ei voi hyödyntää, eikä uhkia poistaa, jos ei ymmärretä, miksi media toimii niin kuin se toimii. Erityisen tärkeää on hahmottaa ansaintalogiikan – siis sen millä media tekee omat tulonsa – muutos.

Tämä artikkeli pyrkii osaltaan auttamaan hahmottamista. Tehtävä on hankala, koska alan muutokset ovat olleet niin nopeita, että kokonaisvaltainen tutkimustyö ei ole ehtinyt siihen juuri tarttua. Median ja urheilun suhteista lisensiaattityön kirjoittanut **Seppo Pänkäläinen** teki vuonna 1998 Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi-julkaisussaan kattavan bibliografian urheilun ja median suhdetta käsittelevästä tutkimuksesta ja kirjallisuudesta sekä aihetta sivunneista lehtiartikkeleista. Listassa on näyttävä määrä urheilumediaa pohtivia tekstejä, mutta ei median ansaintalogiikan näkökulmasta tehtyjä. Tämän artikkelin kannalta olennaisin ja aiempia ansaintamalleja haastanut jakso alkoi toki vasta tuon julkaisun kokoamisen jälkeen, mutta ei **Antti Laineen** ja **Joakim Särkivuoren** vuonna 2023 päivittämä mittava bibliografian päivittystyökään juuri tästä näkökulmasta tehtyjä tekstejä löytänyt. Ei, vaikka juuri näiden bibliografiaprojektien välisten vuosien aikana mediassa tapahtunut ansaintalogiikan murros on keskeinen taustatekijä urheilun ja median suhteen evoluutiossa.

Vaikka urheilumediaa on tarkasteltu tutkimuksen ja journalismin keinoin laajasti, median ansaintalogiikan muutosten vaikutukset ovat olleet tarkastelussa sivuroolissa. Siksi tämä artikkeli sisältää varsin paljon kirjoittajansa omaa pohdintaa, joka perustuu pitkään työuraan alan eri tehtävissä 1980-luvun lopulta alkaen. Artikkeli ei edes yritä vastata kaikkiin asiaan liittyviin kysymyksiin, vaan

pyrkii pikemminkin herättelemään tutkijayhteisöä huomaamaan tutkimusperinteessä olevan aukon. Käsityksemme urheilun ja median suhteista on vajaa, jos sitä ei hahmoteta myös median ansaintamallien näkökulmista. Aiheesta olisi syytä tehdä laajempaa ja syvällisempää tutkimusta, joka taustoittaisi tietopohjaisesti huippu-urheilun ja sen toimintaympäristön suhteita käsittelevää keskustelua ja päätöksentekoa.

Median ansaintalogiikan muutokset ovat taustaltaan globaali ilmiö, mutta tämän artikkelin näkökulma on suomalainen. Media-ympäristön muutostekijät ovat Suomessakin toki pitkälti samoja kuin muuallakin, mutta Suomessa on myös omat erityispiirteensä.

Urheilu muuttanut muotoaan

Huippu-urheilun ja sitä näkyväksi tekevän mediajulkisuuden suhteissa on koettu 2000-luvulla murros. Sen taustana on ensinnäkin urheilun oma muutos. Suomen urheilukulttuuri muuttui 1990-luvun aikana vauhdikkaasti niin sisällöllisesti kuin imagollisesti, mikä toi uutta dynamiikkaa ja painetta sitä käsittelevään julkisuuteen. Lisääntynyt kaupallisuus ja ammattimaisuus sekä 1980-luvulla näitä molempia vapauttaneet urheilun sääntömuutokset yhdistyivät informaatioteknologian vauhdikkaaseen kehitysvaiheeseen.

Muutos toi urheiluun ja sitä seuraavan mediaan uutta kaupallista volyymia. Samalla syntyi uusia tuotteistamiseen liittyviä yhteisiä etuja, mikä oli omiaan muuttamaan urheilun ja median suhteen luonnetta kaupalliseksi yhteistyöksi. Tämä konkretisoitui 1990-luvun alussa etenkin jääkiekon SM-liigan, Superpesiksen ja vuoden 1994 yleisurheilun EM-kisojen markkinoinnissa sekä Helsinki Areenan (silloin Hartwall Areena) toteutuksessa ja siihen kytkeytyneen Jokerit-kokonaisuuden liiketoimintaideassa. Syntyi aiempaa systemaattisempi ymmärrys median, ur-

heilun ja yhteistyökumppaneiden yhteisestä edusta.

Lisääntyä kaupallisuus, ammattimaisuus ja näkyvyys alkoivat kuitenkin tuoda esiin myös huippu-urheilun epäkohtia. Erilaiset harmailla vyöhykkeillä tapahtuneet talouskäytännöt, sopupelaamiset, epäasiallisen käytöksen ilmiöt ja etenkin doping nostivat esiin urheilujournalismissa arvopohjaista pohdintaa. Etenkin Lahden dopingskandaali 2001 oli urheilumerialle kokemus, joka päätti tietyn viattomuuden ajan. Samalla kun hiihdosta paljastui systemaattinen dopingkulttuuri, paljastui journalismin muutostarve. Lahti oli hiihdon musta hetki, mutta sitä se on myös Suomen urheilujournalismin historiassa. Haastava kysymys kuului, miten oli mahdollista, että hiihtoa työkseen seuraavat toimittajat olivat niin tietämättömiä siitä, mitä lajissa puuhattiin.

Alan sisäisessä keskustelussa alettiin avoimemmin tunnistaa ja tunnustaa ”*kaverijournalismin*” traditio. Sen taustalla oli urheilun alkujuurista asti jatkunut perinne siitä, että keskeiset urheilujulkisuuden toimijat olivat urheilun kautta kasvaneita ja toimittajaroollissaankin urheilun ihmisiä. Se ohjasi toimittajuutta suuntiin, joissa urheilua kritisoivat ja kyseenalaistavat näkökulmat eivät nousseet luontevasti esiin – satunnaista urheilusuorituksiin liittyvää kritiikkiä lukuun ottamatta. Tämä malli, jossa toimittajat ja urheilijat ovat ikään kuin yhteisellä urheiluasialla, ei täysin loppunut Lahden skandaaliin, mutta osa ammattikuntaa alkoi tehdä pesäeroa perinteeseen. Urheilun mediakokonaisuuteen alkoi nousta kokonaisvaltaisempaa journalistista otetta.

Näin urheilun sisäinen kehitys johti 1990-luvulta alkaen kahteen näennäisen ristiriitaiseen kehityslinjaan. Ensinnäkin urheilussa kuljettiin liiketoiminnan tasolla lähemmäksi bisnesyhteistyötä, sopimuksilla vahvistettua

ammattimaista kumppanuutta ja yhteisen edun tavoittelua. Toisaalta etenkin 2000-luvun alussa vastuurooleihin nousseen sukupolven mukana tuli toimituksiin uudella kriittisyydellä ja jopa tutkivan journalismin asenteilla urheilun lieveilmiöitä systemaattisesti tutkimaan hakeutuneita toimittajia.

Molemmat kehityslinjat heijastuivat urheilujournalismin tuottamistapaan. Erityisesti tapahtumaurheilussa menttiin lajiyhteistyön suuntaan. Tapahtuman välittämistä sekä siihen liittyvistä oheistuotannoista tuli huippu-urheiluliiketoiminnan merkittävä vahvistaja. Toimintaa ei ohjannut niinkään kokonaisvaltainen journalistinen tinkimättömyys, vaan yhteinen tavoite tuotteliaaseen yhteistyöhön. Tämän kehityksen vastapainona alkoi ilmestyä myös korostuneen kriittisistä näkökulmista paitsi urheilun suorittamista, valmentamista ja johtamista tarkastelevaa journalismia myös erilaisia urheiluun liittyviä lieveilmiöitä ja arvopohjaisia kysymyksiä käsittelevää mediatyötä.

Nämä ristiriitaisilta vaikuttavat ilmiöt kehittyivät yhtä aikaa ja osin samoissa mediayhtiöissä. Näennäisestä erisuuntaisuudestaan huolimatta kumpikin linja laajensi urheilun näkyvyyttä – ja kasvatti myös urheilusta kiinnostuneiden kohderyhmää. Median näkökulmista tämä ristiriita oli hyvä asia. Tiiviimpi yhteistyö mahdollisti bisnespotentiaalien paremman hyödyntämisen, mutta myös ajoittaiset kumppaneiden toimintaa kriittisesti käsitelleet jutut olivat tarpeen. Ne pitivät yllä riippumattoman journalismin uskottavuutta, mikä kuitenkin on mielikuvien tasolla koko ajan tärkeä asia kaikille mediayhtiöille, vaikka arjessa tehtäisiinkin syvenevää yhteistyötä journalismin kohteiden kanssa. Myös urheilun näkökulmista kriittistenkin näkökulmien voi nähdä lisänneen kiinnostavuutta, vaikka kohujen ytimessä sitä ei välttämättä niin osattu nähdäkään.

Median suuret muutospaineet

Urheilussa itsessään tapahtuneet muutokset heijastuivat vahvasti urheilun mediasuhteen, mutta ne olivat sittenkin huomattavasti vähäisempiä muutostekijöitä kuin päinvastaisesta suunnasta, siis mediasta urheiluun, tullut muutospaine. Media ehti toimia yli vuosisadan lähes jatkuvasti eteenpäin vievällä kasvurallalla. Siinä missä media raportoi ja kuvasi muiden alojen rakennemuutoksia, se itse ei juuri joutunut kohtamaan niitä. Median markkinat lähinnä vain kasvoivat 1900-luvulla ilman äkillisiä murrostekijöitä, jotka olisivat pakottaneet muuttamaan rakenteita ja ansaintalogiikkaa. 1990-luvun informaatioteknologinen kehitys oli siksi vallankumouksellinen asia. Voimakas digitalisaatio ja siihen liittyvä satelliittiteknologian kehitys, yhdistettynä maailmantalouden yleisiin globalisaatiota kiihdyttäneisiin voimiin, pakottivat tämänkin toimialan rakennemuutokseen. Suomessa tämä alkoi olla todellisuutta vuosituhannen taitteen jälkeen. Tuolloin alkoi pirstoutua asetelma, jossa suomalaisia yhdisti vielä 1990-luvun taipumus syödä aamiaista aamulehteä lukien ja päättää iltansa kahden tv-kanavan iltauutisiin.

Mediakulttuuri on ollut 1900-luvun lopulta alkaen murroksessa, jossa myös se, mitä sanalla ”media” käsitetään, on muotoutunut uudeksi. Sanakirjamääritelmän mukaan media on viestien välittäjä, siis taho tai väline, joka välittää yhteiskunnassa kulkevia viestejä. Määritelmä ei sinänsä ole menettänyt merkitystään, mutta se mitä, miten ja miksi mediassa on saanut uusia muotoja.

Media-alaa rakenteellisesti ja sisällöllisesti muokanneita yhtäaikaista, erisuuntaista ja ristiriitaisiakin kehityskulkuja on koettu 1980-luvulta alkaen ja 2000-luvulla tahti on kiihtynyt. Vauhti on ollut niin nopea, että median yleisöllä, kohteilla ja yhteistyötahoilla sekä alaa koskevalla lainsäädännöllä on ollut vai-

keuksia pysyä muutoksen mukana. Ei ihme, että tutkimuskaan ei aivan aallonharjalla muutosta ole havainnoinut ja tulkinnut.

Muutoksen taustalla on kolme isoa perustekijää: median tuotantoteknologian, sen asiakaskuntien tarpeiden ja yleisen ympäristön taloudellisen tilanteen muutokset. Ensinnäkin uuden teknologian mahdollistamat ja pakottamat muutokset tuotantojen toteutuksessa ovat muuttaneet niiden määrää, laatua, kohteita ja mahdollistaneet uudenlaisia tuotekonsepteja. Teknologiset muutokset ovat lisänneet myös mediasisältöä tuottavien tahojen määrää. Suomen mediatodellisuuteen ne toivat 1990-luvun puolivälistä alkaen uusia mahdollisuuksia tarjota kansainvälisen huippu-urheilun sisältöä, mikä vaikutti kilpailutilanteeseen kotimaan markkinoilla. Samalla uusi teknologia muutti nopeasti alan arkista työrytmiä. Reaaliaikaisuus nousi lähes kaiken mediatyön vaatimuslistalle, mikä pakotti alan toimijat uudistamaan resurssiensa priorisointia. Tällä oli sisällöllinen vaikutus, joka on muokannut median tapaa käsitellä urheilua. Nopearytmisyys ja samalla tietty pinnallisuus yleistyivät.

Teknologinen murros toi Suomessakin urheiluvetoisena uusia pelimuotoja, mikä kasvatti Veikkaus Oy:n liikevaihtoa, tuloista ja markkinointitoimia merkittävästi. Kun urheilun medianäkyvyys palveli Veikkauksen omaa bisnesintressiä, se vahvisti 1990-luvun alkuvuosista alkaen Veikkauksen erityisroolia paitsi urheilun itsensä myös median yhteistyökumppanina. Tämä näkyi median sisällöissä ja talouslukuissa. Vastavasti 2010-luvun yhteiskunnallinen keskustelu pelitoiminnan haitoista ja kriittisempi suhtautuminen markkinointiin on, yhdessä pelialan monopolijärjestelmän rapautumisen kanssa, tuonut urheilumedian näkymiin epävarmuustekijöitä, joihin liittyy yhtä aikaa toivoa ja pelkoa.

Median itsensä lisäksi myös sen kuluttajissa ja asiakkaissa on tapahtunut muutos. Aiemmin niin kiinteät ja pysyvät asiakassuhteet ovat kääntyneet vähemmän kiinteiksi. Urheilumediaa on teknologisen kehityksen mahdollistamana kulutettu 2000-luvun Suomessa enemmän kuin koskaan ja tuotettu ennätysmääriä rikkovaa tahtia, mutta samalla siihen sitoudutaan löyhemmin. Kulutuksesta on tullut makupaloja noukkivaa. Lisäksi mediasisältöjen, niin maksullisten kuin maksuttomienkin, määrän kasvu on ohjannut kuluttajia arvioimaan mediaan käyttämiään rahsummiaan uusilla tavoilla. Urheilumediaan ja ylipäänsä urheilun seuraamiseen käytetty rahamäärä ei ole yksilötasolla dramaattisesti muuttunut, mutta se mihin raha kohdentuu, on murroksessa. Siinä missä 1990-luvun alussa oli maksullista urheilusisältöä tarjolla lähinnä alan lehdissä ja tapahtumien lippuluukuilla, 2000-luku on tuonut kakun jakajiksi lukuisia erilaisia maksullisia tv-tuotteita ja digipalveluita.

Teknologian ja median kulutuskulttuuriin liittyvien muutosten seurauksena median talousrakenne joutui murrokseen, jota vauhditti myös alan ulkopuolista talouselämää 1980-luvun lopun jälkeen leimannut epävarmuus. Kansantalouden käymistila on heijastunut median yhteistyötahoihin talousrakenteiden jatkuvana muutoksena ja kvartaaliajattelun tuottamana lyhytjänteisyytenä, mikä on vaikuttanut myös mediayhtiöiden tuloihin. Kun niin mediasisältöjä ostavat kuluttajat kuin mediatilaa ostavat yrityksetkin ovat joutuneet tarkastelemaan kriittisesti kaikkia menojaan, on se näkynyt median tulovirroissa ja tehnyt tulevaisuuden ennakkoinnista koko ajan epävarmempaa.

Levotonta yleistunnelmaa ei ole hillinnyt se, että samaan aikaan media-alan digitalisointi on muuttanut median oman talouden perusrakenteita. Toisaalta digitalisaatio on

monin tavoin keventänyt etenkin perinteisen printtimedian menokuormaa. Se on keventänyt toimituksellista prosessia ja poistanut sivunvalmistuksesta ja painokustannuksista monta kallista työvaihetta. Kuluja on leikannut myös se, että merkittävä osa sisällöistä jaetaan nykyisin digitaalisesti, ilman että sitä tarvitsee samassa mitassa painaa paperille ja jakaa fyysisinä lehtinä asiakkaille kuten vielä 1990-luvun alussa oli tapana. Myös tv-tuotannoissa digitaalisuus on keventänyt ja nopeuttanut tuotantorakenteita.

Helpottavien tekijöiden vastapainoksi on kuitenkin kasapäin uusia ongelmia. Ensinnäkin ilmaisena jaettavan sisällön määrä on kasvanut räjähdysmäisesti, mikä on vauhdittanut tilaavien ja sisältöjä ostavien asiakkaiden määrän laskua. Merkittävä osa asiakaskuntaa kokee, että mediasisältöjen tulee olla ilmaisia ja ohjautuu lähinnä vain ilmaisten sisältöjen pariin. Tämä on pakottanut aiempaa luovempaan ja aggressiivisempaan toimintaan mainosmyynnissä, strategisen yhteistyön eri muodoissa ja myös maksuttomasti verkossa tarjottavien sisältöjen markkinoinnissa. Kehityskulku on suunnannut median tapaa tehdä sisältöjään. *Klikkijournalismi* on yleistynyt, mutta samalla on lisääntynyt myös yhä täsmällisemmille kohderyhmille suunnattujen erityissisältöjen tuottaminen.

Muutosta on ohjannut myös kaikessa mediatoiminnassa tärkeiden ilmoitustilan ostajien uudistunut tapa tehdä markkinointiaan. Kaikilla toimialoilla markkinointi on muuttunut täsmällisemmin kohderyhmiin fokusoituneeksi ja mitattavien tekijöiden perusteella ohjautuvaksi. Medialta ei enää osteta mainostilaa sinänsä, vaan kohderyhmiin osuvia täsmäkontakteja. Tämä on vauhdittanut siirtymistä digitaalisiin sisältöihin, koska verkossa mediaan kiinnittyvä asiakas jättää selkeämmin mitattavan jäljen analytiikan pohjaksi kuin printtimedian asiakas.

Kun yhä täsmällisemmäksi kehittyvä mediamyynti on yhä keskeisempi osa alan ansaintalogiikkaa, ei median ansaintalogiikan aiempi perusyksikkö, tilaaja- ja ostajamäärä, ole enää niin olennainen lukema kuin ennen. Toki sillä on yhä merkityksensä, mutta yhä tärkeämpää on seuraajien, lukijoiden ja katsojien määrän kehitys. Tätä kuvaa se, että iso osa media-alaa lopetti 2010-luvulla levikkilukujensa, siis sisällöstä maksavan asiakasmäärän, kertomisen ja siirtyi mediamyynnissä tärkeämmän luvun, lukijamäärän, mittaamiseen ja julkaisuun.

Mediamarkkinan kokonaisuuteen vaikuttaa myös se, että sosiaalisen median alustojen tarjoamat mahdollisuudet ovat kenen tahansa käytettävissä. Kuka tahansa voi olla ”media”. Tätä mahdollisuutta käytetään yhä laajemmin, erityisesti urheilun kaltaisten erityiskohderyhmien kohdalla. Vaikka suurin osa tästä puuhailusta jää marginaaliin, muutamille yksilöille pakkautuu huomiotalouden todellisuudessa mittavia seuraajamääriä. Eri toimialojen ja kulttuuripiirien valovoimaisimmat toimijat keräävätkin itse tuotamilleen ja hallinnoimilleen mediankanaville seuraajia enemmän kuin monella perinteisellä mediatalolla on asiakkuuksia. Tämä on johtanut niin urheilussa kuin laajemminkin populaarikulttuurissa ilmiöön, jossa yksilöt voivat hyödyntää tätä kiinnostavuuttaan taloudellisesti.

Somen urheilupersoonia eivät samassa määrin sido perinteiset media-alan pelisäännöt, mutta silti tulokkaat ovat jakamassa samaa mediamyyntikakkaa, jolla perinteinenkin media itsensä elättää. Perinteinen media on menettänyt somen myötä asemaansa julkisen keskustelun portinvartijana ja myös osan taloudellista potentiaaliaan näille ”yhden ihmisen” medioille. Tämän seurauksena perinteinen media on tietysti halukas yhteistyöhön isoimpia seuraajamääriä keräävien

somepersoonien kanssa. Osassa urheilua, niin lajeille kuin yksilöillekin, tämä on avannut reitin tuottaa yhä näkyvämmiin omia mediasisältöjään – ja päästä jakamaan myös urheilun perinteisessä mediavirrassa liikkuvia tuloja. Medialle kyseessä on parhaimmillaan kustannustehokas tapa näkyä tärkeässä kohderyhmässä, mikä on imagollisesti ja taloudellisesti merkittävää sille itselleen.

Kaiken kaikkiaan tämä ilmiö konkretisoi median toimintaedellytyksiä 2000-luvulla muokanneen perusvirtauksen. Alan kokonaismarkkina ei ole kasvanut samaa tahtia kuin alalle tulleiden erilaisten uusien toimijoiden määrä. Tunnelmaa on kiristänyt se, että lähes kaikkien alan toimijoiden on täytynyt sopeutua tuotannoissaan reaaliaikaiseen tuotantomalliin ja monipuolisemmin eri kohderyhmiä huomioivaan sisällön toteutukseen. Media on siis joutunut kohtaamaan yhtä aikaa talouden resurssien kaventumisen ja sitä kautta kulujen jatkuvan karsimislinjan ja samalla tarpeen lisätä ja monipuolistaa tuotantoa sekä huomioida reaaliaikaisuuden tarpeet. Kilpailu on kaikin puolin koventunut. Tämä on johtanut tuotannon arjessa tarpeeseen priorisoida niin lajivalikoimassa kuin juttujen tekemisen prosesseissa, mutta toisaalta se on entisestään avannut median houkutusta tehdä myös sisällöllistä yhteistyötä juttujensa kohdeympäristön kanssa. Tässä avautuvaa mahdollisuutta urheilussa on osattu hyödyntää vaihtelevasti.

Muuttuva ansaintalogiikka

Mediaa siis paitsi tuotetaan, myös seurataan, uusilla tavoilla. Samalla median tuottajien, kohteiden ja asiakkaiden keskinäiseen suhteeseen on tullut uusia sävyjä. Aiemmin media oli selkeästi palvelun tuottaja, median kohde – kuten urheilu – oli lähinnä vain seuraamisen kohde. Median kuluttaja oli vastavasti katsoja, lukija tai kuulija. Mediasisältö

eteni kentiltä katsojille ikään kuin janana, jonka alkupäässä urheilu teki urheilua, jota media välitti janan toisessa päässä olevalle katsojalle, lukijalle tai kuulijalle. Toki aiemminkin urheilu ja mediayleisö antoivat jatkuvaa palautetta mediantekijöille, mutta nyttemmin asetelmaan on tullut urheilun, sitä välittävän median ja asiakaskuntien yhteistyön ja interaktiivisuuden ulottuvuus myös varsinaisen sisällöntuottamisen prosessissa. ”Jana” on kiertynyt ympyräksi, jossa kaikilla osapuolilla on aiempaa enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa sisällön tuottamiseen.

Hieman kärjistetysti sanottuna urheilu ja sitä seuraava media ovat pohjimmiltaan ansaintalogisesti tarkasteltuna mainostelineitä. Tilausmaksut ja lipunmyynti ovat toki yhä tärkeitä, mutta kasvava osa median ja urheilun tulonmuodostuksesta tulee yhteistyökumppaneille tarjotun mainoksen näyttämisestä. Kun mainoksia näkyy niin pelipaidoissa, kisasuissa ja suorituspaikoilla kuin median mainosblokeissa, niin kokonaisuutta on alettu pohtia yhä täsmällisemmin yhdessä. 2000-luvun mediakulttuurin iso murros on ollut laajemminkin, mutta erityisesti urheilun ja muun populaariviihteen kohdalla, juuri tässä. Medialla on yhä yhteiskuntaa tarkkailevan toimijan roolinsa, mutta toimiala on silti tullut lähemmäksi kohteidensa kumppanuutta.

Ilmiö näkyy niin suurten massojen tapahtumatuotannoissa kuin pienten lajiyhteisöjen tai yksittäisten urheilijoiden omaa toimintaa seuraavien sosiaalisen median kanavien pienempien, mutta samalla täsmällisempien, kohderyhmien urheilua tarjoavissa sisällöissä. Mediasisältö on alkanut pilkkoutua eri kohderyhmiä ja tarpeita varten. Tapa tehdä urheilumediasisältöä on siksi samanaikaisesti muuttunut syvällisemmäksi ja kevyemmäksi, laaja-alaisemmaksi ja yksityiskohtaisemmaksi, viihteellisemmäksi ja tietopohjaisemmaksi. Kaiken ideana on tarjota

urheilusisältöjen avulla selkeitä kohderyhmäkontakteja, minkä seurauksena urheilusisältöjen lajivalikoimaa, journalistisia näkökulmia, haastateltavia persoonia ja ylipäänsä kaikkea urheilusta tehtävää media-aineistoa säätelee yhä selkeämpi tietoisuus kohderyhmistä. Siksi on samanaikaisesti siirrytty tuottamaan yhä viihteellisempää ja yhä vähemmän urheiluun itseensä liittyvää sisältöä ja toisaalta yhä syvällisemmin urheilun ytimessä olevien yksityiskohtien analyttistä aineistoa. Pohjimmiltaan urheilumedia ei ansaintalogiikkansa näkökulmasta tee urheilusisältöjä, vaan kerää asiakaskontakteja.

Mediaa siis tuotetaan yhä pirstaloituneemilla tuotantotavoilla, kohderyhmillä ja motiiveilla. Ilmiö läpäisee koko urheilua käsittelevän median. Kun yritämme määritellä ja ylipäänsä käsitellä 2020-luvun todellisuudessa sanaa ”media”, täytyy olla varovainen. Media ei ole yhtenäinen monoliittinen kokonaisuus. Se ei toki ole ollut sitä koskaan aiemminkaan, mutta eriytymiskehitys on vauhdittunut viime vuosikymmeninä. Siksi kaikessa median ja sen ansaintalogiikan – ja sitä kautta muotoutuvan huippu-urheilusuhteen – käsittelyssä pitää koko ajan varoa yleistyksiä. Medioita on monenlaisia. Ne tuottavat sisältöjään monista eri lähtökohdista, monilla eri strategioilla ja kohderyhmillä.

Tämän vuoksi myös ansaintalogiikka vaihtelee, mikä heijastuu erilaisina tapoina tuottaa sisältöjä. Viimeisten vuosikymmenten mediakehitys on tuonut mukanaan monenlaisia paradoksaalisilta ja keskenään ristiriitaisiltakin vaikuttavia ilmiöitä ja kehityskulkuja. Vaikutelma johtuu kuitenkin lähinnä tarkastelijan näkökulmasta, jossa mediaa ja sen toimintaa käsitellään yhtenäisempänä kuin se on. Mediassa on monenlaisia toimijoita, joilla kaikilla on oma strategiansa, kohderyhmänsä, taustansa ja tavoitteensa. Siksi ne tuottavat sisältöjä ja toimintamalleja, jotka eivät ole yhte-

näisiä. Tämän mediatoiminnassa etenevän kehityksen ymmärtäminen ja huomiointi on tärkeää, kun yritämme hahmottaa huippu-urheilun toimintaympäristön muutosta ja sitä kautta huippu-urheilulle aukeavia mahdollisuuksia ja uhkakuvia. Mikäli urheilu pyrkii kehittämään medianäkyvyyttään ja etsimään sille hyödyllisiä yhteistyömuotoja, vaatii siinä onnistuminen edellä mainitun kehityksen ymmärtämistä ja samalla hyväksymistä. Media tekee urheilua niin kuin se tekee jostakin syystä. Se ”syy” kuitenkin vaihtelee.

Mitä on sitten tämä ansaintalogiikka, joka mediamaailmassa on muuttunut ja ohjannut muuttamaan myös sisältöjen tuottamista?

Ansaintalogiikka tarkoittaa kiteytettynä sitä, miten jokin liiketoimintayksikkö tekee itselleen taloudellista tulosta. Median kohdalla tulovirrat perustuivat vuosikymmeniä tilausmaksuihin, irtolumeroiden myyntiin sekä erilaisiin ilmoitustuloihin. Printtimedian todellisuudessa yli vuosisata sitten syntynyt perusjako on pitkälti jatkanut elämäänsä myös median sähköistyessä ja digitalisoituesakin, mutta siitä huolimatta moni arkinen asia on muuttunut.

Mediaa viime aikoina muuttaneet voimat ovat vaikuttaneet sen osakokonaisuuksiin hie- man eri tavoin, mutta markkinaa yhdistäviä havaintoja voi tehdä. Olennaisin uusi ilmiö liittyy siihen, että ala on joutunut 1990-luvun lamavuosista alkaen kohtaamaan lisääntyvää epävarmuutta oman olemassaolonsa tulevaisuudesta. Perinteinen printtimedia joutui puristuksiin, kun tilaajamäärät alkoivat nopeasti laskea. Kehityskulku johti kilpailun kovenemiseen ilmoitusmarkkinoilla, mikä on pakottanut lähes kaikkia mediataloja panostamaan ilmoitusmyynnin kehittämiseen.

Kylmä tosiasia on kuitenkin se, että Suomen mainosmarkkina on sen verran pieni, että harva media on pystynyt sillä levikkitulojensa laskua paikkaamaan. Tämä on pakot-

tanut koko alan koko 2000-luvun jatkuneeseen kulukuuriin. Kun levikkitulot ovat vähentyneet ja vakituiset asiakassuhteet ovat muuttuneet vähemmän kiinteiksi, on alalla korostunut kysymys siitä, kuinka sitouttaa asiakaskuntaa paremmin. On myös jouduttu pohtimaan, kuinka kehittää sisällöntuotantoa aiempaa kustannustehokkaammaksi. Näihin kahteen kysymykseen ei ole yhtä koko alaa yhdistäviä vastauksia, mikä on aiempaa selkeämmin alkanut eriyttää erilaisten mediatoimijoiden tapaa tehdä sisältöjään.

Mikään ei ole mediatalolle niin tuottoisa asia kuin kestotilaus. Kun tilauksen hankintakulut tulevat alkuvaiheensa jälkeen kuitatuiksi, myöhemmät tilausmaksut ovat puhdasta tuloa. Kesto- ja muut pitkäaikaistilaukset ovat siksi yhä monen mediatalon ansainnan kulmakivi, vaikka niiden määrä hiljalleen sulaakin pienemmäksi. Tämän vuoksi vakituisella tilaajakunnalla, joka sitoutuu joko urheilun erikoislehtien tilaajiksi tai maksullisten televisio- ja digisisältöjen asiakkaiksi, on yhä tärkeä ansaintalooginen roolinsa. Samaan ryhmään kuuluu edelleen myös päivälehtien tilaajakunta.

Median, jonka ansaintalogiikka nojaa vakituisen tilaajakuntaan, sisällön täytyy olla niin erityinen, että riittävä määrä maksavia kestotilajia löytyy. Tätä erityisyyttä voi tuottaa eri tavoin. Alue- ja paikallismediassa erityisyys perustuu paikalliseen näkökulmaan, jota muu media ei tuota. Eri lajien erikoisjulkaisuissa lajis sisältö on niin syvällistä, että lajin oma kapea, mutta innostunut, kohderyhmä saa palvelun, jota mikään muu media ei tuota. Kestotilauksia haluavan on osattava tuottaa jotakin ainutlaatuista. Se heijastuu väistämättä näiden medioiden tapaan tuottaa sisältöjään.

Tässä ansaintalogiikassa korostuu luonnollisesti erilaisten mediaoikeuksien mer-

kitys. Jos omistaa jonkin lajin lähetysoikeudet, on lajia seuraavan yleisön oikeastaan pakko hankkia kanavan oikeudet. Jos lajia ei muualta näe, on syy maksaa palvelusta. Samalla juuri kyseisen lajin kohdeyleisö on tällöin saatu sitoutettua kanavalle, mikä helpottaa median omaakin mainosmyyntiä. Yleensä näissä sopimuksissa liikkuu selvää rahaa, jolla urheilu myy oikeutensa mediakanavalle. Sopimuksiin kuuluu usein myös erilaisia yhteistyöpykäläitä, joilla mediayhtiö ja urheilu tukevat mahdollisuutta tehdä muita markkinointisopimuksiaan. Pienemmissä lajeissa rahaa ei välttämättä liiku ollenkaan, mutta osapuolet hyötyvät selkeän kohderyhmän antamista mahdollisuuksista mainos- ja sponsorimyynnissä. Urheilun kannalta mediaoikeussopimukset ovat usein tuottoisia, mutta samalla näissä on riski siitä, että samalla muu media jättää lajin seuraamisen vähemmälle. Etenkin tv-julkisuudessa näkyy yhä paljaammin ilmiö, jossa kanavat ovat erikoistuneet koko urheilun sijaan ”omien lajiensa” seuraamiseen.

Yksinoikeuksiin ja vuosimaksuihin perustuvan ansaintalogiikan rinnalle on 2000-luvulla noussut yhä vahvemmin malli, jossa tulovirta luodaan toisin. Ei myydä sisältöä, vaan houkutellaan ilmaisella ja muusta mediavirrasta erottuvalla sisällöllä oman median äärelle niin iso asiakaskunta, että media voi hankkia tulonsa myymällä sille suunnattua mainostilaa. Bisnes perustuu riittävän monen oikeaan kohderyhmään kuuluvan houkuttelemiseen joka päivä mediatalon nettisivuille. Riittävän päivittäisen asiakasmäärän repiminen omalle kanavalle vaatii mediasisällön tekemisessä selkeitä valintoja. Se näkyy juttujen aiheissa ja näkökulmissa, otsikoinnissa sekä median omassa markkinointiviestinnässä. Tämä on hyvä ymmärtää ihmeteltäessä varsin erikoisiakin juttunäkökulmia ja otsikointeja. ”Klikkiotsikoinnin” taustalla

on ilmiönä median ansaintalogiikan muutos suuntaan, joka huomioi asiakaskunnassa lisääntyvän tottumisen ilmaisiin mediasisältöihin. Kokonaisuuteen vaikuttaa myös se, että urheilusisältöjen pariin ei saada riittävää määrää päivittäisiä kävijöitä, jos osaa niistä ei tuoteta myös muita kuin urheilun peruskuluttajia kiinnostavalla tavalla.

Niin tilaajakuntaan kuin päivittäisillä kävijämäärillä tehostettuun mediamyyntiinkin nojaava urheilumedia joutuu pohtimaan aiempaa laajemmin ja syvällisemmin sitä, miten sitouttaa juuri urheilun avulla 2000-luvun asiakkaita. Vuosimaksuun sitoutuvan kanta-asiakkaan sisältö poikkeaa paljon internetsivua klikkaavalle suunnatusta sisällöstä, mutta perusajatus on sama. Enää ei riitä pelien ja kisojen näyttäminen tai urheilijalle tai valmentajalle suunnattu kysymys ”miltä tuntuu?”. Tämä näennäinen ristiriita on vienyt urheilusisältöjen tuotantoja kahteen täysin eri suuntaan. Toisaalta tehdään yhä yksityiskohtaisempia ja näkökulmiltaan monipuolista journalismia, jossa hyödynnetään aiemmin politiikan, talouden ja yhteiskunnallisen journalismin puolelta tuttuja tapoja hahmottaa juttujen kohteita. Ja toisaalta on menty yhä selkeämmin suuntaan, jossa urheilua kohdellaan ihan samoilla lähestymistavoilla kuin mitä tahansa populaarikulttuurin pintaviihdeilmiötä.

Kun urheilu elää pitkälti sen mukana, miten se saa median itsestään kiinnostumaan, tässä on ilman muuta urheilun oman hyvinvoinnin kannalta tärkeä strategisen pohdinnan aihe. Kuinka urheilu voisi auttaa mediaa löytämään itsestään mielenkiintoisia jutunaiheita kaikkiin edellä mainittuihin juttutyyppeihin?

Kehityssuunnan erityispiirteitä

Huippu-urheilun mediasuhteiden tarkastelussa on syytä huomioda myös suomalaisen mediamarkkinan erityispiirteitä – ja niihin

2000-luvun kuluessa liittyviä uusia muutos-
paineita.

Ensinnäkin julkisen palvelun tehtävää hoi-
tavan Ylen merkitystä ei voi liikaa korostaa
nimenomaan huippu-urheiluaren näkyvyy-
den, ja siksi ansaintalogiikan, perustan tuot-
tajana. Vaikka Yle on ei-kaupallinen toimija,
sen tuottama näkyvyyspinta on elintärkeä
osa urheiluaren yhteistyökumppanuuksien
myyntityössä, vaikka vielä 1990-luvulla yritet-
tiin estää urheilun omien mainosten nä-
kymistä Ylen ohjelmissa. Toinen urheilunä-
kyvyyden iso perinteinen peruskivi on ollut
elinvoimaisessa alueellisessa ja paikallisessa
lehdistössä sekä niiden taustayhtiöissä. Lisäk-
si Suomessa on sinnetellyt poikkeuksellisen
vahva alan erikoisjulkaisuiden perinne.

Omaa erityistä näkyvyyttään on tuottanut
myös vireä iltapäivälehdistö, joka kultaisina
vuosinaan tavoitti reilusti yli miljoona suo-
malaista päivittäin printtilehtien äärelle – ja
tämän massan yhtenä keskeisenä houkuttaja-
na oli urheilusisältö. Nytemmin iltapäiväleht-
et ovat radikaalisti muuttaneet ansaintalo-
giikkaansa maksuttoman digitaalisen sisällön
tuottamiseen ja suurten massojen jatkuvaan
keräämiseen omille alustoilleen ilmaisilla ju-
tuillaan. Urheilun rooli tässä työssä on aivan
keskeinen ja se heijastuu myös iltapäiväleht-
ien tapaan tuottaa sisältöjään.

Lisäksi suomalaisen urheilun ja sitä seu-
raavan median taloudellisessa arkitodellisuus-
dessa on vaikuttanut erityispiirteenä Veik-
kaus Oy:n iso rooli mediatilan myyntiin liit-
tyvän ansaintalogiikan yhtenä kulmakivenä.
Veikkaus on ollut paitsi suomalaisen median
suurin yksittäinen mainostilan ostaja, myös
urheilusisältöjen mielenkiintoa omien raha-
pelien kautta lisäävä markkinointivoima.
Se on ollut tärkeä tekijä suomalaisen median
halussa tuottaa urheilusisältöjään lajeista, jois-
sa Veikkaus pelejään on tarjonnut. Tuskin
Suomessa olisi niin pitkä perinne brittijalka-

pallon seurantaa kuin täällä on, ellei taustalla
olisi jo 1940-luvulta asti jatkunut perinne
veikkauskupongilla.

Tässä suomalaisten erityispiirteiden koko-
naisuudessa on kuitenkin tapahtunut 2000-
luvun aikana paljon. Kaupallinen urheilume-
diatoiminta on tullut Ylen monopolimarkki-
noille, siis valtakunnallisen näkyvyyden tuot-
tamiseen, aivan eri mittakaavassa kuin aiem-
min. Tämä on toisaalta lisännyt urheilun me-
diapintaa, mutta myös pirstaloitunut sitä. An-
saintalogiikan näkökulmasta juuri tämä muu-
tos on ollut merkittävä. Uusi kaupallinen toi-
minta on johtanut yhteistyömuotoihin, joissa
mediatalot ovat joko suoraan ostaneet tietty-
jen lajien mediaoikeuksia itselleen tai alka-
neet tiiviimmän yhteistyön keinoin tehdä yh-
teistä taloudellista hyötyä lajiyhteistyön kaut-
ta. Ajattelutavan muutos on toisaalta tuonut
lajeille uusia taloudellisen hyödyn mahdolli-
suuksia, mutta samalla kokonaisuuden pirsta-
loituminen on vienyt näkyvyyttä toisissa
paikoissa.

Kokonaisuuteen liittyy oleellisesti Ylen
strategioissa tapahtunut muutos. Ylen Urhei-
luruutu ja ylipäänsä tuotannot seurasivat ai-
emmin kattavalla otteella kuta kuinkin kaik-
kia kansallisia pääsarjoja. 2000-luvulla Yle on
tv-tuotannoissaan alkanut keskittyä tiettyi-
hin lajeihin ja karsinut kansallisen huippu-
urheilun keskeistä näkyvyyspintaa. Samalla
Ylessä, ja vielä selkeämmin kaupallisilla ka-
navilla, on yleistynyt ilmiö, jossa lajit ikään
kuin leimautuvat ”omien” kanaviensa lajeiksi.
Mediatalon omista strategisista syistä on ollut
viisasta erikoistua paitsi suurimpia yleisö-
massoja kerääviin lajeihin, myös omiin yh-
teistyölajeihin ja jättää muiden kanavien lajit
vähemmälle.

Ylen muutosta kuvaa muuttunut suhtau-
tuminen mainosten näkymiseen lähetyksis-
sä. Vielä 1990-luvulla yhtiön lähetyksissä yri-
tettiin peitellä urheilun yhteistyökumppanei-

den mainoksien näkymistä – ja toisaalta otettiin kaikessa hiljaisuudessa Veikkaus Oy:ltä miljoonaluokan tukisummia urheiluohjelmien tuottamiseksi ja käytännössä veikkaukseen mainostamiseksi. 2000-luvun aikana on siirrytty uuteen realismiin. Veikkauksen puffauskulttuuri on päättynyt, Peliuutisten kaltaisia ohjelmia ei ole, eivätkä vakiotulokset ole Urheiluruudun perussisältöä. Toisaalta urheilun omat mainokset on päästetty näkyviin jokseenkin paljaasti. Asialla on iso merkitys lajien, seurojen ja yksittäisten urheilijoiden yhteistyöneuvotteluissa.

Myös toinen perinteinen ansaintalogiikan kulmakivi, vahva alue- ja paikallislehtien verkosto, on joutunut päivittämään toimintatapojaan. Juuri tämä osa mediaa on kärsinyt tulonmenetyksiä kestotilaaajamäärien huvetessa, mikä on leikannut toimituksissa urheilun seurantaa. Urheilutoimituksissa kertyy ylityötunteja ja matkakustannuksia, minkä vuoksi mediatalojen kulukuuri on usein kohdistunut niihin erityisen kovana. Tämä on johtanut alueellisen median keskittymiseen yhä selvemmin alueen päälajeihin, jotka kiinnostavat paikallista elinkeinoelämääkin. Muistakin lajeista paikallinen media kertoisi mielellään, koska pienenkin kohderyhmän saama erikoispalvelu on alueellisten lehtien myynnille tärkeää. Resursseja ei niihin kuitenkaan kulukuurien tehostamista toimituksista 1900-luvun malliin enää löydy.

Erittäin tärkeä mediaympäristön kokonaisuutta heiluttava muutostekijä liittyy Veikkaus Oy:n rooliin. 2010-luvulla kiristynyt mainonnan sääntely on vähentänyt Veikkauksen aiempaa ylivoimaista roolia urheilumedian mainostilanostajana, mikä on yksittäisenä tekijänä rapauttanut merkittävästi urheilusisältöjen tuottamisen taloudellista pohjaa monessa mediassa. Veikkauksen ilmoituspottin supistuminen pienentää motiivia julkaista urheilusisältöjä entisessä mitassa, kun

kaikki muukin taloudenpito kiristyy. Toisaalta 2020-luvun lopulla hämmäyttävä rahapeli-monopolin purkautuminen on tekijä, johon suomalaisessa mediassa ladataan suuria toiveita juuri urheilusisältöjen kohderyhmiin kohdistuvan mainospotin kasvusta – joskin samalla uusia mahdollisesti mainontaa rajoittavia lakeja peläten.

Monopolin kohtalosta riippumatta rahapelialan murros on heijastunut jo 2010-luvulta lähtien suuresti urheilumedian ansaintamalleihin. Murros vaikuttaa median kannalta urheiluyhteistyön mielekkyyden ja luonteen arviointiin. Vedonlyöjille tarjotut palvelut ja vedonlyönnin kohteina olevien lajien sisällön korostaminen kiinnostavat median asiakkaita – ja tuovat myös ilmoitustuloja. Siksi näkökulma on aina tärkeä, kun mediassa pohditaan eri lajien sisältöjä.

Urheilumedian muuttuva tarpeellisuus

Suomalainen media panostaa harvaan asiaan niin mittavasti kuin urheiluun. Tätä ei tehdä sen takia, että mediataloissa olisi hurahdettu urheiluhulluuteen. Syynä ei ole myöskään urheilun pitäminen niin tärkeänä asiana, että sen näyttäminen olisi jokin erityinen välttämättömyys. Tämä olisi syytä muistaa kaikkea huippu-urheilun tulevaisuutta pohtivassa strategisessa työssä. Media, kuten kaikki muutkin yhteistyökumppanit, ovat urheilussa mukana toteuttaakseen omia tavoitteitaan. Media voi toki tukea urheilunkin tavoitteita, mutta se on toissijainen asia. Median tehtävä on palvella omia asiakkaitaan, ei urheilua. Se on omien yleisöjensä asialla, ei urheilun yleisöjen.

Miksi media tekee urheilusisältöjään? Mihin tarvitaan valtavia tapahtumatuotantoja, mihin urheilun uutislähetyskiä sekä oheis- ja taustaohjelmia? Miksi urheilu on keskeistä valtakunnallisen, maakunnallisen ja paikalli-

sen lehdistön sekä lähes kaiken radiotoiminnan sisältöä? Miksi sosiaalinen media täyttyy perinteisten mediakanavien sisältöjä jakavista klikkiotsikoista ja erilaisten urheilutoimijoiden omista päivityksistä? Miksi tämä kaikki mediapinnassa koko ajan näkyvä urheilukuuhu?

Media ei ole monoliittinen kokonaisuus. Siksi näihin kysymyksiin ei ole yhtä vastausta. Valtakunnallinen tv-yhtiö on kiinnostunut urheilusta eri syistä kuin maakunnan tai paikkakunnan sanomalehti. Urheilun erikois- ja asiantuntijajulkaisuilla on omat tapansa kiinnittää urheiluun. Sosiaalisen median kanavissa leviävällä mediatoiminnalla on myös oma logiikkansa. Tämäkin muistuttaa yhden 2000-luvulla huippu-urheilun toimintaympäristössä tapahtuneen muutostekijän – eli markkinan pirstoutumisen – merkityksestä.

Huippu-urheilun toimintaedellytykset määrytyvät aina markkinatilanteen ehdoilla. Toiminta on markkinaehtoista, mutta mikä se ehdot rajaava markkina on, vaihtelee urheilun eri ympäristöissä. Juuri minkään huippu-urheilun edellytyksiin vaikuttavan ympäristötekijän kohdalla ei siksi voi antaa yhtä yleispätevää selitystä, vaan urheilun jokaisessa markkinapirstaleessa vaikuttavat omat lainalaisuutensa. Pirstaleisuus on hyvä hahmottaa kaikessa urheilun mediasuhteiden kehitystyössä. Ei ole yhtä kaikkeen sopiva mediastrategiaa, vaan tarvitaan useita strategioita erilaisia mediaympäristöjä varten.

Urheilun vahvan medianäkyvyyden perussyiksi tarjotaan usein sitä, että urheilu on Suomessa suosittua sisältöä. Näin toki osin onkin. Tapahtumaurheilun yksittäisten huippuhetkien katsojamäärät nousevat vuosittain koko tv-vuoden suosituimpien ohjelmien joukkoon. Silti on hyvä huomata, ettei keskimääräisen urheilun maksuttoman tv-lähetyksen katsojamäärä sinänsä juuri poikkeava tavallisen viihdeohjelman luvuista. Juuri

mikään urheilun arkisen kalenterin tapahtuma ei kerää yleisömääriä, joilla urheilua kannattaisi näyttää minkään vapaasti näkyvän tv-kanavan prime time -aikoina. Urheilu ei sittenkään ole Suomessa niin massiivisen suosittua, kuin yksittäisten huippuhetkien perusteella voisi luulla. Se, että parhaat katseluajat varataan muulle tv-tarjonnalle, kertoo että jokin muu on urheiluarkea kiinnostavampaa.

Tätä havaintoa tukevat myös urheilun maksullisten tv-tuotteiden keräämät asiakasmäärät. Vaikka kanavat eivät lukuja kerro liikesalaisuuksiin vedoten, niin mielikuva useiden satojen tuhansien yleisöistä on liioittelua. Samaa viestivät myös urheilun erikoislehtien tilaajamäärät. Vuosituhannen vaihteessa silloisten urheilun kahden viikkolehden Urheilulehden ja Veikkaajan yhteenlaskettu tilaajamäärä oli noin 100 000. Kun lehdet fuusioitiin 2017, yhteinen tilaajamäärä oli huvennut alle puoleen ja on nykyisin arviolta 15 000. Arviota ei voi täsmällisesti todentaa, koska nykyisin ei enää julkaista tilaajamääriä, mutta suuruusluokka on tämä.

Arviota tukee se, että Vuonna 2016, ennen Urheilulehden sekä Veikkajaa seuranneen Urheilusanomien, yhdistymistä lehdillä oli yhteensä (KTM:n luku) 160 000 printtilukijaa. Vuonna 2024 Urheilulehdellä mitattiin enää 51 000 lukijaa. Lehteä satunnaisesti lukevien lukumäärä on kuitenkin moninkertainen maksaviin tilaajiin verrattuna.

Urheilu on suosittua mediasisältöä, mutta ei sittenkään aivan niin haluttua kuin saatamme ajatella. Maksullisen urheilumediasällön ostajien määrä jää vuosittain runsaan 100 000 suomalaisen tasolle, vaikka vapailla kanavilla huippuhetket isoiksi nousevatkin ja lehtien urheilusivuja luetaan muun sisällön jatkeena varsin innokkaasti.

Mediatalojen urheilukiinnostuksen perimmäisin syy ei löydykään urheilun arkisten

asiakasmäärien massiivisesta koosta, vaan urheilua seuraavien kohderyhmien erityislaatuisuudesta. Urheilun seuraajat ovat sitoutuneita. Etenkin tv-yhtiöiden kannalta tämä on erinomainen asia. Parhaat lähetyksajat voidaan pääsääntöisesti kattaa muulla viihteellä, urheilua voi sijoittaa blokkeihin, joissa perusviihde ei vedä. Aktiiviseuraajat katsovat lajiin kellonajoista riippumatta. Näin urheilu tasoittaa kanavien katsojavirtaa.

Etenkin tv-urheilun seuraajat pysyvät lisäksi kanavalla kiinteämmin kuin perusviihteen katsojat. Siksi varsinaisen tapahtuman ympärille voidaan luoda pitkiä ennakko- ja jälkilähetystyksiä, mikä paitsi pitää katsojia kanavalla, myös auttaa laskemaan urheilulähetysten tuottamisen keskimääräistä minuuttihintaa. Vaikka arvokisojen lähetysoikeuksien hinnat ovat nousukierteessä, saadaan erilaisen oheisohjelmien avulla laskettua urheilun tv-minuuttien keskihinta tasolle, joka on yhtiön kannalta mielekäs – etenkin kun katsojamäärätkin pysyvät mielekkäinä hankalista lähetyksajoista huolimatta. Tämä selittää pitkälti sen, miksi urheilulähetysten ohkeen on tehty koko ajan enemmän erilaista muuta aiheeseen liittyvää ohjelmavirtaa.

Urheilun kohderyhmän sitoutuneisuuteen liittyy myös toinen ulottuvuus, joka tekee urheilusta mediaa kiinnostavan. Urheilun seuraajat ovat kaupallisesti kiinnostava, ostokykyinen kohderyhmä. Kun tämä ryhmä viettää paljon aikaa urheilusisältöjen äärellä, on urheilu luonnollisesti yhteistyökumppaneille kiinnostava kohde – samoin kuin on urheilua tarjoava mediakanavakin. Urheilun itsensä, sen kanssa kaupallista yhteistyötä tekevän kumppanin ja kaupallista perustaansa vahvistamaan pyrkivän mediatalon yhteinen etu toteutuu median urheilusisällön avulla. Harvalla elämänalueella vastaava kuvio toteutuu yhtä tehokkaasti ja yhtä selkeän kohderyhmän kanssa. Jopa suhteellisen pieni laji, jolla

on yleisönään selkeästi tunnistettava ja kiinnostava kohderyhmä, kiinnostaa omaa mediayhtiötänsä koko ajan pirstaloituvimmille kohderyhmille suuntautuvassa mainosmarkkinassa tekemää mediaa. Kiinnostusta lisää, jos urheilu pystyy jollakin tavalla auttamaan mediaa pienentämään tuotantokustannuksiin ja parantamaan sisältöjensä laatua.

Media ei ole urheilun työkalu – pikemminkin päinvastoin

Huippu-urheilun evoluutiota vie eteenpäin paitsi oma sisäinen kehitystyö myös ympäristössä tapahtuva. Toimintaympäristön taloudelliset, rakenteelliset, sosiaaliset, ideologiset, arvo- ja arvostuspohjaiset – siis lähes kaikki urheilun ympärillä tapahtuvat – muutostekijät vaikuttavat siihen, miten huippu-urheilu voi ympäröiviä mahdollisuuksiaan hyödyntää.

Se, miten huippu-urheiluun vaikuttavat yhteiskunnalliset voimavirratt asetuvat sen puolelle tai sitä vastaan, ratkeaa pitkälti siihen, miten urheilu osaa asettaa itsensä näiden voimien palvelukseen. Siis miten huippu-urheilu osaa huomioida sen, mitä muutoksia toimintaympäristössä tapahtuva muutos aiheuttaa yhteistyökumppaneiden toimintalogiikkaan ja prioriteetteihin – ja miten huippu-urheilun on viisainta omaa yhteistyötarjoustaan muuttaa sen mukana. On viisautta ymmärtää mitä toimintaympäristö milloinkin haluaa, ja osata olla sen tavoitteen saavuttamisen apuna.

Urheiluun vaikuttavat muutosvirtaukset ovat moninaiset. Yhteistä niille on kuitenkin se, että kaikki tämä energia on koko ajan liikkeessä ja muutoksessa. Se vaatii urheilujohtajuudelta herkkää ymmärrystä ja reagoitokykyä, ja yhä enemmän myös proaktiivista kykyä elää ympäristönsä tarpeiden mukana. Tämä tarve korostuu johtajuudessa niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti seuratoiminnannassa.

Urheilun ja median suhteiden tarkastelussa on helppo unohtua etsimään keinoja, joilla urheilu voisi käyttää mediaa tehokkaammin hyödykseen ikään kuin omana työkalunaan. Näin tarkastellessa jää huomioimatta se, että media ei ole väline, jota urheilu voi käyttää haluamallaan tavalla. Median toimintaa ohjaavat sen omat tavoitteet. Tämän havainnon merkitys on korostunut etenkin viimeisen 40 vuoden aikana kiihtyvää tahtia edenneen mediamurroksen mukana. Silti medialogiikan perspektiivi ei useinkaan nouse urheilun ja urheilumedian suhteiden keskusteluun eikä siksi tule ymmärretyksi koko laajuudellaan.

On syytä ymmärtää toimintaympäristöstään, on syytä päivittää käsityksiä siitä, miksi media lopulta urheilua seuraa, kun se ohjaa resurssejaan juuri urheilusisältöjen tuottamiseen. Media ei ole urheilussa mukana siksi, että urheilu itsessään olisi sille jotenkin arvokasta. Media haluaa urheilun avulla edistää omien tavoitteidensa saavuttamista. Sama pätee kaikkiin urheilun yhdessä toimiviin tahoihin. Huippu-urheilun olisi hyvä ymmärtää tämä, kun se mediayhteistyötään suunnittelee ja toteuttaa.

Kun median murrosta tarkastelee urheilun näkökulmista, olisi keskeisintä ymmärtää, että media-ala on ollut koko 2000-luvun rajussa sisäisessä muutoksessa, joka jatkuu yhä. Se käy läpi rakennemuutosta, joka pirstaloi alan toimintakulttuuria ja muokkaa vahvasti sen ansaintamalleja ja sisällöntuotantoon heijastuvaa taustaa. Olipa kyse ison mediakanavan, paikallislehden, somevaikuttajan tai urheilutahojen omien mediatuotantojen teke-

misestä, on syytä ymmärtää etenkin se, miten syvällisesti mediaa tuottavien tahojen taloudellinen todellisuus on 2000-luvun aikana kiristynyt. Mediaa tekemistä säätelee huomattavasti tiukempi tehokkuusajattelu kuin aiemmin. Sisältöjä ei tehdä sen vuoksi, että kaikesta pitää sanoa jotakin. Niitä tuotetaan yhä selkeämmin priorisoimalla aiheita ja näkökulmia oman kohderyhmän ydintä palvelevalla tavalla ja samalla mahdollisimman kustannustehokkaasti.

Tämä muutos on suomalaisen urheilunäkyvyyden arkitodellisuudessa massiivisen iso ja siihen reagoiminen vaatisi urheilun ihmisiltä kykyä aivan uudenlaisiin tarjouksiin omille medioilleen. Omaa lajia koskevien juttujen vähyyden, klikkiotsikoiden, omasta mielestä kummallisten näkökulmien ja ylipäätään valittelun sijasta tulisi ymmärtää tehdä omalle medialle tarjouksia, joilla omaa lajia voitaisiin tuottaa medialle mielekkäällä tavalla. Tämän osaamisen heräämisestä on orastavia merkkejä, mutta vielä varsin pieniä.

Etenkin paikallisissa urheilutodellisuuksissa olisi tässä paljon tehtävää. Median toimintamallin muutos on pienentänyt monen paikallisuudessa runsaaseen julkisuuteen totuneen urheiluseuran näkyvyyttä. Taustalla on ennen kaikkea median omaan ansaintalogiikkaan liittyvät muutospaineet, joiden seurauksena osa urheilusta on menettänyt näkyvyyttään. Näkyvyys ei palaa, ellei urheilussa itsessään opita hyväksymään median toimintaedellytyksissä tapahtunutta muutosta ja löytämään tapoja tarjota medialle yhteistyötä uutta ansaintalogiikkaa tukevalla tavalla.

Lähteet

Halme, H. & Pusa, A. 2023. Manageri. Miten tehtiin rahaa, julkisuutta ja menestystarinoina. Tammi, Helsinki.

Hannula, M. 2023. Suomalaisesta aikuisväestöstä 82 prosenttia seuraa urheilua. Sähköisen median toimijat jakavat jättimäistä kakkua. Fair Play 1/2023.

Itkonen, H., Ilmanen, K., Matilainen, P. & Jaskari, L. 2008. Media urheilun tulkkina ja tekijänä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Tutkimuksia 1/2008

Karhula, P. 2017. Median talouskriisi toi keskittymisen. Verkkoartikkeli Tiellä sananvapauteen – julkaisussa. <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/2305>

Kolamo, S. 2018. Mediaurheilu. Tunnetalouden dynamo. Vastapaino, Tallinna.

Laine, A & Turtiainen, R. 2018. Urheilu vallan vahtikoirana. Media&Viestintä. Vuosikirja 2018.

Laine, A. 2023. Urheilujournalismin ominaispiirteet. Julkaistu sivustolla Suomalaisen urheilujournalismin bibliografia. Jyväskylän yliopisto. JYU Studies 2.

Lehtiasiain neuvottelukunnan raportti. 2012. Lehdistön Tulevaisuus. Liikenne- ja viestintäministeriö. Helsinki.

Lehtisaari, K, Grönlund, M, Hellman, H. Ranti, T. & Suikkanen R. 2024. Median keskittyminen ja mediasisältöjen moninaisuus Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024/6.

Niemistö, J. 2024. Viaplaylle yli 870 miljoonan euron tappiot viime vuodelta. Helsingin Sanomat 23.2.2024.

Nyholm, T. 2019 Jukka Rönkä: ”Urheilun viikkolehti on tullut tiensä päähän”. Fair Play 2/2019.

Nyholm, T. 2020. Kun printtijuttu ei enää riitä. ”Klikkaukset hallitsivat täydellisesti tämän päivän tekemistä”. Fair Play 4/2020.

Närhi, J. 2023. Urheilun tv-oikeuksilla on nyt hankala tehdä rahaa, ja kohta sen voi huomata myös kuluttaja. Helsingin Sanomat 30.7.2023.

Parviala, A. 2021. THL:n erikoistutkija Jani Selin haastattelu 7.9.2021 Ylen verkkosivuilla. <https://yle.fi/a/3-12071778>

Porttinen, K. 2005. Maksu-tv hyökkää lätkällä. Talouselämä 13.5.2005

Pänkäläinen, S. 1998. Suomalainen urheilujournalismi. Liikuntatieteellisen seuran impulssi XV. Tampere: Liikuntatieteellinen Seura.

Pänkäläinen, S. 2021. Urheilujournalismi ja median muutos: Vähemmällä väellä enemmän juttuja useammalle kanavalle. Liikunta & Tiede 58 (1), 17–20.

Salonen, M. 2021. Portinvartijuus muuttuvassa mediamaisemassa. Media-alan tutkimussäätiö 28.7.2021. <https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/ajankohtaista/portinvartijuus-mediamaisemassa/>

Suomen kielen perussanakirja, 2. osa. 2001. Edita: Helsinki.

Turtiainen, R. 2012. Nopeammin, laajemmalle, monipuolisemmin: Digitalisoituminen mediaurheilun seuraamisen muutoksessa. Turun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Kulttuurituotannon ja maise-mantutkimuksen julkaisuja 37. Väitöskirja.

Wiio, J. 2006. Media uudistuvassa yhteiskunnassa: Median muuttuvat pelisäännöt. Sitra: Helsinki.

Virtapohja, K. 1998. Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Atena Kustannus, Jyväskylä.

Suomen urheilumediakenttä murroksessa

ANTTI LAINE

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Mediakentän nykytilaa tarkasteltaessa on syytä huomioida tiettyjä, useimmiten globaaleja, pitkäkestoisia, hitaasti muuttuvia ja toisiinsa vaikuttavia kehityskulkuja, joita on tapana kutsua megatrendeiksi. Ne havainnollistavat ympärillämme tapahtuvia muutoksen laajoja kaaria, joilla on selkeä kehityssuunta. Megatrendit linkittyvät toisiinsa ja muutosten keskinäisriippuvaisuuksia ymmärtääkseen on lähestyttävä sitä, mistä on tultu ja mikä on jo muuttunut. (Ks. Dufva & Rekola 2023.) Keskeisin mediakenttää muovannut megatrendi on teknologinen kehitys ja siihen kytkeytyvä kulutustotumusten muutos.

Viime vuosikymmenien merkittävin teknologinen kehityskulku on ollut digitalisaatio eli digitaalisen teknologian yleistyminen. Se poikkileikkaa nykyisin kaikkia toimialoja. Digitalisaation ensiaskeleina voidaan pitää kotitietokoneiden yleistymistä 1980-luvulla, mitä seurasi matkapuhelimien määrän lisääntyminen, täysin digitaaliset matkapuhelinverkot ja internetin kehitystyö. Mediayhtiöt olivat Suomessa internetin käyttöönoton eturintamassa, kun ne käynnistivät internet-hankkeitaan 1990-luvun puolivälissä. Seuraavalla vuosikymmenellä alkunsa saaneet YouTube, Twitter sekä Facebook mullistivat sosiaalisen median ja kommunikaattorit korvautuivat moderneilla älypuhelimilla.

Digitaali teknologia, internet ja älylaitteet ovat 2010-luvulta lähtien sulautuneet osaksi

ihmisten arkea. Perinteisen median merkitys informaation portinvartijana on vähentynyt, kun kansainvälisistä digijäteistä ja niiden algoritmeista on tullut kuluttajille kulkeutuvan tiedon säännöstelijöitä. Tekoäly on kehittynyt vauhdilla ja se vaikuttaa myös media-alan yritysten liiketoimintaan. Robottijournalistien koneellisesti tuottamat tekstisisällöt ovat tehneet tuloaan 2010-luvun puolivälin tienoilta alkaen. Urheilu on ollut alusta asti yksi tekstirobottien kohteista, sillä se tarjoaa runsaasti reaaliaikaisesti päivittyvää dataa tulokseen ja tilastoihin.

Perinteisillä uutislähteillä eli painetuilla sanomalehdillä, radiolla ja televisiolla on edelleen tärkeä osa suomalaisten media-arjessa, mutta yhä useampi hakee uutisensa digitaalisesta mediasta. Jo yli puolelle suomalaisista verkko on pääasiallinen uutislähde ja lähes neljännes seuraa uutisia ainoastaan verkosta. Sosiaalisen median merkitys uutisseurannan väylänä on lisääntynyt. (Reunanen 2023, 8–9.) Digitalisoituminen ja internetin nousu tiedonsiirron valtatienä on tarkoittanut sitä, että kuluttajille tarjolla olevien sisältöjen määrä on muuttunut rajatusta loputtomaksi uutisvirraksi. Median muodot ovat samalla lähentyneet toisiaan ja niiden työnjako on muuttunut, kun sisällöt ovat verkossa kaikkien saatavilla. Paikallisesta on tullut valtakunnallista ja kotimainen tarjonta sekoittuu ulkomaisen kanssa. Tämä on lisännyt valinnanvapautta ja tehnyt mediasisältöjen käytöstä en-

tistä helpompaa. Toisaalta medioiden välinen kilpailu on lisääntynyt, lähetysoikeudelliset kysymykset ovat pirstaloittaneet tarjontaa ja halutuista sisällöistä on tullut aiempaa kalliimpia. Mittakaavaetuja omaavat kansainväliset toimijat ovat vallanneet asemia kansallisten kustannuksella, mikä näkyy urheilun saralla esimerkiksi lähetysoikeuksien kulkeutumisella yleisradioyhtiöiden sijasta kansainvälisten mediapelureiden salkkuihin. (Ks. Lehtisaari ym. 2024, 15–17.)

Artikkelissa kohdistan tutkimuksellisen katseen urheilumediaan, joka on olennaista erottaa laajemmasta mediaurheilun käsitteestä (ks. Turtiainen 2012, 15–19). Urheilumedioita ovat urheilusisältöjä välittävät mediat, kun mediaurheilua on urheilumedioiden tarjonnan ohella muun muassa nettiin ladatut urheiluaiheet videot, sosiaalisen median urheilusisällöt ja seuraajien osallistuminen lähetyksiin erilaisten sovellusten välityksellä (Laine 2023a). Toisaalta urheilumediaan keskittyminen ei tarkoita sitä, että katse rajoittuisi pelkästään perinteisten mediatalojen tuotteisiin, vaan huomioon laaja-alaisesti myös monimuotoiset verkkojulkaisut. Sosiaalisen median sovellukset olen sen sijaan rajannut tarkastelun ulkopuolelle.

Urheilumedia on nykyisin erottamaton osa markkinavoimia puoleensa vetävää huippu-urheilua. Median, markkinoiden ja huippu-urheilun välillä on voimakas riippuvuussuhde, jossa median merkitys on keskeinen, sillä vasta media tekee urheilusta sponsoreita houkuttelevan tuotteen (Itkonen ym. 2018, 9–11, 69). Ja koska mediatalot investoivat urheiluun suuria summia, niillä on sanansa siihen, miltä urheilutuote näyttää. Tämän vuoksi muun muassa urheilulajien sääntöjä sekä tapahtumien aikatauluja ja kilpailuvalikoimaa on muokattu mediaan soveltuviksi (Laine 2023a). Toisaalta, kun mediasta on tullut yksi viihdeurheilukoneiston osatekijä, myös sen

on pitänyt muokata toimintaansa muiden osien kanssa yhdensuuntaisten päämäärien edistämiseksi. Omistukselliset kytkökset ja taistelu kuluttajista vaikuttavat mediaesitysten sisältöihin, mikä jättää jälkensä urheilujournalismiin. Kun työnantaja maksaa miljoonia tietyn urheilutapahtuman lähetysoikeuksista, raamittaa se väistämättä toimittajien työnkuvaa. (Laine 2023b.)

En kuitenkaan pureudu tämän tarkemmin koneiston osatekijöihin ja niiden välisiin kytköksiin, enkä myöskään syvenny urheilujournalismiin ja sen ominaispiirteisiin (ks. esim. Laine 2023b), vaan keskityn urheilumediakentän kansallisiin rakenteisiin. *Artikkelin päätehtävänä on selvittää, millainen on Suomen urheilumediakenttä sekä millaisia murroksia alalla on digitalisaation aikakaudella tapahtunut ja on tapahtumassa.* Vastaan tehtävään tarkastelemalla ensin tiiviisti suomalaisten medioiden omistusta urheilumedianäkökulmasta, josta etenen urheilumedioiden käsittelyyn. Urheilumediakentän tarkastelu perustuu suomalaisten urheilumedioiden systemaattiseen kartoitukseen, joka on tehty neljään välinelohkoon (televisio ja suoratoistopalvelut, radio ja podcastit, lehdistö sekä verkkojulkaisut) jäsentyen. Artikkelin lopuksi esitän pohdintoja suomalaisen urheilumediakentän tulevaisuuden näkymistä.

Suomalaisten urheilumedioiden omistus

Medioiden omistus on keskittynyt Suomessa voimakkaasti. Perinteisten uutismedioiden liiketoimintamalli on mediajärjestelmän muutoksessa kriisiytynyt, mikä on osaltaan vauhdittanut omistuksen keskittymistä, lisännyt yhteistyötä ja kutistanut toimitusorganisaatioita. Keskittymisaste vaihtelee maassamme toimialoittain. Radio- ja televisiotoimialat ovat kehittyneet monopolinomaisista oloista kohti lisääntyvää kilpailua. Sanomalehdistön

monitahoinen omistajuus on kaventunut kohti entistä keskittyneempää toimialarakennetta. (Lehtisaari ym. 2024, 163–164.)

Liikevaihdolla mitattuna Suomen ylivoimaisesti suurin mediakonserni oli vuonna 2022 Sanoma Oyj (1298 M€), jota seurasivat Yleisradio (Yle) Oy (512 M€), Alma-Media Oyj (309 M€), Otava Oyj (240 M€), Keskisuomalainen Oyj (221 M€), MTV Oy (217 M€) ja A-lehdet konserni (146M€). Valtakunnallisesti näkyvimvät urheilua julkaisevat mediat ovat näistä Sanoman, Ylen ja MTV:n omistuksessa, joista jokainen on tehnyt etenkin televisioliiketoimintaan merkittäviä urheilupanostuksia. Sama pätee Viaplay Group Finlandiin, joka oli vuonna 2022 liikevaihdoltaan (38 M€) Suomen 19. suurin mediayhtiö ja Discovery Networks Finlandiin (32 M€), joka oli listan sijalla 23. (Ks. Jaulimo & Felt, 2023.)

Viaplay Group Finlandin ja Discovery Networks Finlandin lukuja tarkasteltaessa tulee kuitenkin huomioida se, että ne ovat useissa maissa liiketoimintaa harjoittavien kansainvälisten yritysten tytäryhtiöitä ja hankkivat urheilun lähetysoikeuksia keskiteysti sekä tuottavat samoja sisältöjä eri markkinoille. Kaikkien edellä mainittujen yhtiöiden tärkeimmät urheilua välittävät televisio-kanavat ja suoratoistopalvelut käyvät ilmi artikkeliin sisältyvästä kuvioista 1. Siihen kirjatuiista toimijoista Nelonen Media on Sanoma-konserniin kuuluvan Sanoma Media Finland Oy:n liiketoimintayksikkö. Valtaosa kaupallisten tv-yhtiöiden urheilutarjonnasta on niiden maksukanavilla. Esimerkiksi Nelonen Median vapailta kanavilta urheilua lähetetään harvoin.

Sanoma Media Finland Oy:n urheilua säännöllisesti julkaisevia tuotteita ovat Ruutu-suoratoistopalvelun ohella sanomalehdet *Helsingin Sanomat*, *Aamulehti* ja *Satakunnan Kansa*, iltapäivälehti *Ilta-Sanomat* sekä aika-

kauslehti *Urheilulehti*. Lisäksi jotkut yhtiön omistamista muista lehdistä ja radiokanavista julkaisee urheilusisältöjä. Yle on televisio- ja radiourheilun ohella merkittävä toimija verkkouutisoinnissa ja sama pätee MTV:hen, minkä myötä ne kilpailevat netissä kuluttajista lehdistön ja muiden verkkojulkaisujen kanssa.

Muista suurimmista mediayhtiöistä Alma-Media-konserni keskittyy liiketoiminnoissaan rekrytointipalveluihin ja verkon markkinapaikkoihin, mutta se on omistamansa *Ilta-lehden* myötä edelleen mukana myös maamme urheilumediemarkkinoilla. Otava-konserniin lukeutuva Otavamedia Oy puolestaan kustantaa moottoriurheiluun keskittyvää aikakauslehteä *Vauhdin Maailma*, *Golflehteä* sekä *Golfpiste.com* verkkopalvelua. A-lehdet Oy vuorostaan palasi kilpailemaan urheilun kuluttajista, kun se lanseerasi verkkojulkaisu *Aition* vuoden 2024 toukokuussa. Yhtiö julkaisi aiemmin *Urheilulehteä* (2001–2017) ennen kuin Sanoma Media Finland hankki sen omistukseensa. Alman, Otavan ja A-lehtien konserneissa urheiluun liittyvän liiketoiminnan osuus on kuitenkin kokonaisuudessaan vähäinen.

Suomalaiset urheilumediat

Mediamuotojen erottaminen on nykyisin hankalaa, sillä valtaosa medioista harjoittaa monikanavajulkaisemista eli julkaisee samoja sisältöjä monimediaisesti useammassa kuin yhdessä julkaisukanavassa. Harvassa ovat esimerkiksi ne painetut lehdet, jotka eivät olisi jossain muodossa tarjolla myös verkossa ja sama koskee televisio- ja radiokanavia. Tarkastellessani suomalaista urheilumediakenttää käytän kuitenkin jaottelun pohjana medioiden jäsentämistä neljään välinelohkoon, jotka ovat televisio ja suoratoistopalvelut, radio ja podcastit, lehdistö sekä verkkojulkaisut. Lohkoajattelun ja luokittelun poh-

jana olen hyödyntänyt Suomen mediamaise-
maa luotaavaa kokoomateosta (ks. Norden-
streng & Nieminen 2017).

Verkkojulkaisuiksi jäsenmän pelkästään
verkossa julkaistavat mediat ja muut lohkot
pitävät sisällään myös medioiden verkkojul-
kaisemisen. Esimerkiksi iltapäivälehdet olen
sijoittanut sanomalehdistön alaluokaksi, jo-
hon lukeutuvat painettujen iltapäivälehtien
ohella niiden verkossa julkaistavat näköisleh-
det, verkkolehdet, verkkolehden tv-sisällöt ja
sosiaalisen median julkaisut. Yhden poik-
keuksen olen kuitenkin kokenut perustelluk-
si. Televisioyhtiöiden verkkouutisointi eroaa
niin merkittävästi niiden perinteisestä julkai-
sutoiminnasta, että käsittelen niitä erikseen.
Erityisen tarpeelliseksi olen kokenut tämän
Ylen osalta, jonka asema verkkouutisoijana
on herättänyt Suomessa vilkasta yhteiskun-
nallista keskustelua (ks. esim. Alkio 2023;
Medialiitto 2024).

Kuviossa 1 havainnollistan edellä mainit-
tuun jaotteluun pohjautuen suomalaista ur-
heilumediakenttää. Rajausperusteena olen
käyttänyt sitä, että mediat julkaisevat urhei-
luun keskittyviä ja suomalaisille kohdistettuja
sisältöjä (esim. television urheiluohjelmien
selostaminen tai tekstittäminen kotimaisille
kuluttajille). Esimerkiksi ruotsalaiset urheilu-
mediat olen rajannut tarkastelun ulkopuolel-
le, koska niitä ei ole kohdistettu suomalaisille,
vaikka kieli toinen kotimainen onkin. Rajaus
on olennainen, sillä verkon ja satelliittien
kautta aukeaa loputon mediavirta.

Olen edennyt jaotellussa pääluokista ala-
luokkiin ja alaluokista yksittäisten urheilu-
medioiden tasolle esittäen kustakin esimerk-
kejä. Medioiden määrä eri luokissa vaihtelee
suuresti. Esimerkiksi urheiluorganisaatioi-
den verkkosivuja on useita satoja ja urheilusi-
sältöjä julkaisevia sanomalehtiäkin runsaas-
ti, kun taas televisiotoimijoita on sen verran
rajallisesti, että keskeisimmät oli mahdollista

sisällyttää kuvioon. Kukin esimerkkinä käyt-
tämini media on sijoitettu siihen luokkaan,
jota voidaan pitää sen julkaisukanavia ko-
koavana käsitteenä. Tämä on syytä pitää mie-
lessä etenkin sellaisten verkkojulkaisujen
osalta, jotka julkaisevat muun muassa pod- ja
vodcasteja, videostriimejä ja selostuksia.

Televisio ja suoratoistopalvelut

Suomessa on viisi keskeistä urheilulähetys-
televisiossa ja suoratoistopalveluissa välittä-
vää toimijaa: Yleisradio Oy, MTV Oy (emo-
yhtiö Telia Company AB), Nelonen Media
(Sanoma Media Finland Oy; Sanoma Oyj),
Discovery Networks Finland (Warner Bros.
Discovery) ja Viaplay Group Finland (Viaplay
Group). Niistä jokaisella on kuvioon 1 kirjat-
tuja urheilua välittäviä lineaarikanavia ja suo-
ratoistopalvelu. Elisalla (Elisa Oyj) on lisäksi
omia urheilukanavia, mutta niiden tarjonta
on edellisiä selvästi suppeampaa. Toisaalta te-
leoperaattorit myyvät asiakkailleen myös mui-
den tv-yhtiöiden tuotteita. Aiemmin eloku-
vien ja sarjojen suoratoistopalveluihin keskit-
tyneen Netflixin kaltaiset toimijat ovat alka-
neet kokeilla myös suoria urheilulähetys-
televisioita, mutta toistaiseksi tämä tarjonta on vielä vä-
häinen (ks. Uusitupa 2024).

Suomessa on perinteisesti ollut vahva jul-
kisen palvelun yleisradioyhtiö, mikä on ur-
heilun osalta tarkoittanut muun muassa sitä,
että sen lähetysoikeussalkku oli pitkään poik-
keuksellisen laaja, myös muihin Pohjoismai-
hin verrattuna. Esimerkiksi Ruotsissa yleisra-
dioyhtiö SVT:n television suora urheiluta-
pahtumavalikoima oli 2000-luvulla huomattavasti
Yleä suppeampi ja se jakoi olympiaki-
sojen lähetysoikeuksia kaupallisen kanavan
kanssa jo vuonna 2004. Suomessa Ylen tar-
jonta alkoi olennaisesti supistua vasta 2010-lu-
vulla. Yle esimerkiksi välitti jääkiekon miesten
MM-kisat kolmia lukuun ottamatta vuoteen
2011 saakka. Vuosina 1992–1994 kisat lähetti

kaapeliyhtiö PTV. Olympiakisojen lähetysoikeuksia Yle jakoi kaupallisen kanavan kanssa ensimmäistä kertaa vasta vuonna 2018 ja jalkapallon miesten MM-kisoja vuonna 2022.

Tilanne on Suomessa muuttunut 2010-luvun alusta merkittävästi. Suosituimpien sarjojen ja tapahtumien lähetysoikeusapajille on tullut useita toimijoita, mikä on puolestaan nostanut lähetysoikeuksien hintoja. Erityisesti premium-urheilun eli suurimpien lajien ja tärkeimpien tapahtumien hinnat ovat nousseet lyhyessä ajassa merkittävästi (Närhi 2023). Media-yhtiöt ovat maksaneet lähetysoikeuksista suhteessa tulovirtoihin ylikalliita hintoja, mikä on osaltaan ajanut yhtiöitä taloudellisiin vaikeuksiin. Suomessa operoivista toimijoista tämän ovat viime vuosina kokeneet varsinkin MTV:n ja Viaplayn taustayhtiöt (Aaltonen 2023; Niemistö 2024). Niiden ongelmat osoittavat, että lähetysoikeuksista on tullut huutokauppaa, jonka voittaja saat- taa lopulta olla suurin häviäjä: nykyhinnoilla urheilun tv-oikeuksilla on vaikea tehdä Suomessa voittoa (Närhi 2023).

Syy kaupallisten kanavien kiinnostukselle urheilua kohtaan on joka tapauksessa ollut ilmeinen. Iso osa vuoden seuratuimmista tv-ohjelmista on suoria urheilulähetyksiä. Vain Euroviisu- ja urheilulähetykset yltyvät Linnan juhlien eli itsenäisyyspäivän vastaanoton lähelle vuoden katsotuimpia tv-ohjelmia listattaessa. Kun ohjelmien aikana lähetetyt uutisohjelmat ja studiot (esim. Linnan juhlien välissä lähetetyt uutiset ja jääkiekon MM-kisälähetyksien studiot) jättää pois laskuista, kokonaistavoittavuudeltaan vuosien 2021–2023 katsotuimpien tv-ohjelmien lista Suomessa on taulukon 1 mukainen (Finnpanel 2024). Lista on laadittu koko 2020-luvun sijasta vuodesta 2021 alkaen, koska vuonna 2020 useat urheilutapahtumat jouduttiin koronarajoitusten takia perumaan. Samasta syystä Linnan juhlia vietettiin vuonna 2021

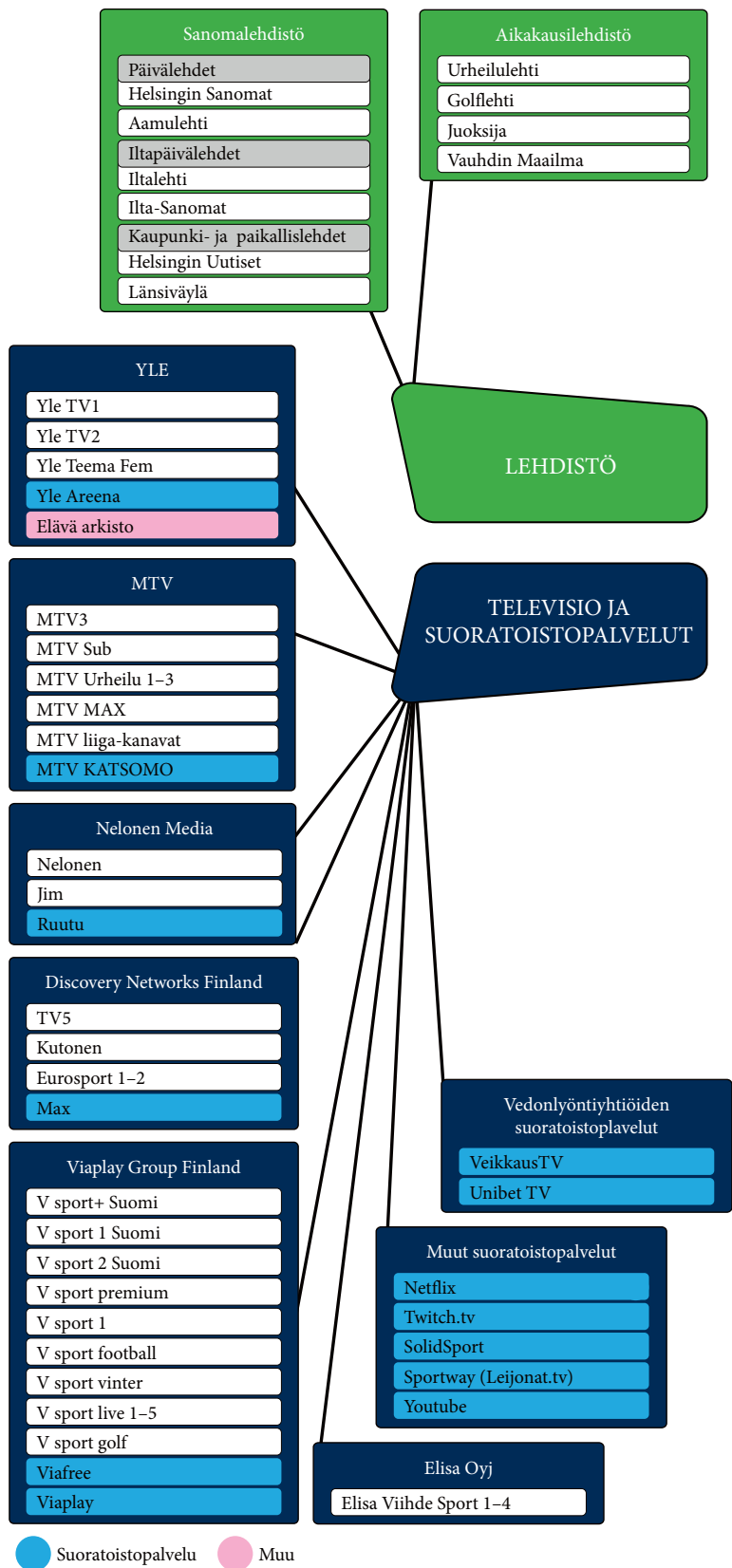
poikkeuksellisesti, mikä näkyy ohjelman katsojaluvuissa.

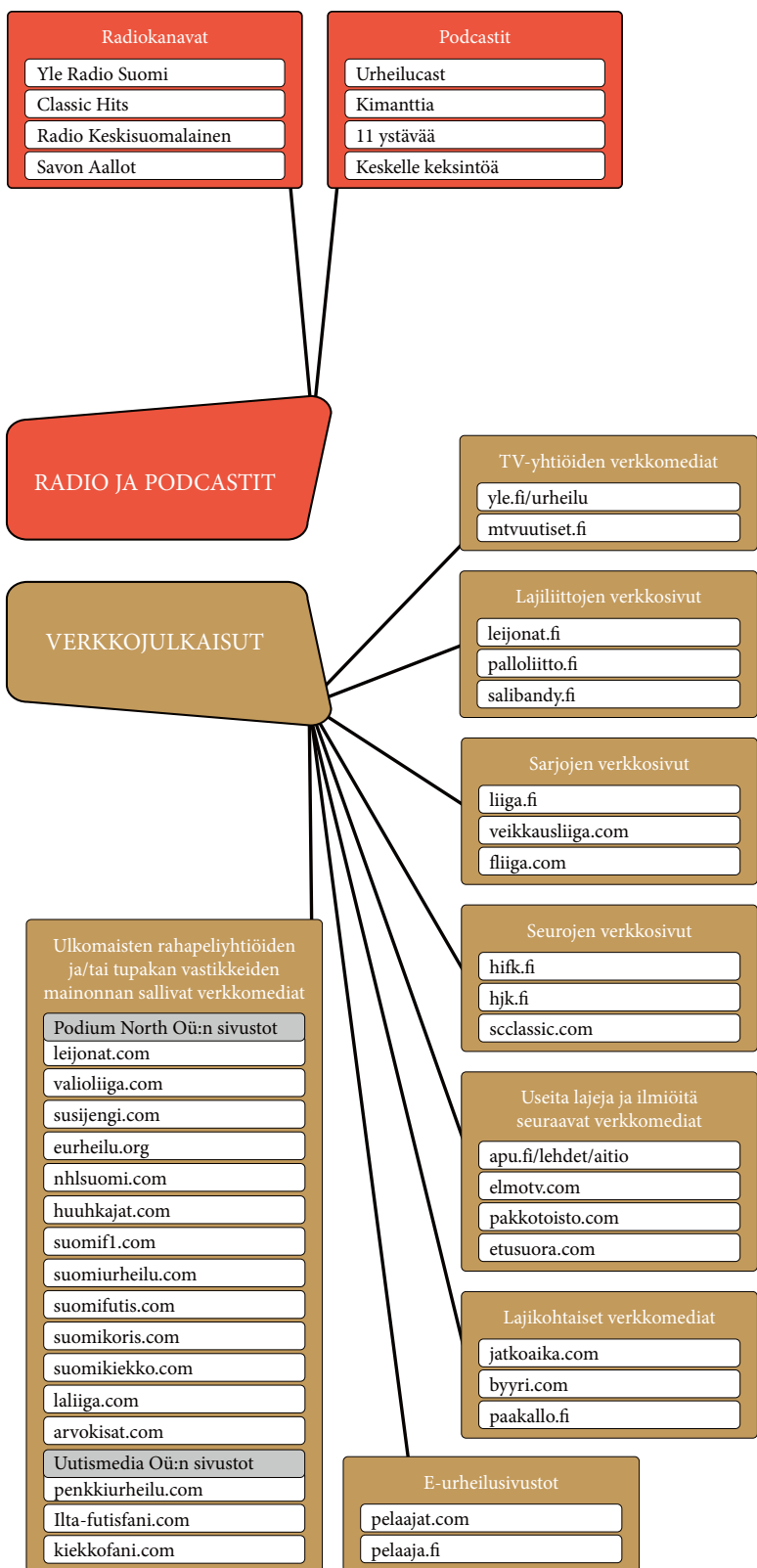
Kaupallisten kanavien koko urheilutarjonnan äärelle päästäkseen kuluttajien tulee hankkia erillismaksuperusteisia katseluoikeuksia. Suosituimpien tapahtumien lähetysoikeudet hajautuvat useiden toimijoiden kesken, joten kattavan tarjonnan mahdollistaakseen kuluttaja joutuu hankkimaan useampia kanavapaketteja. Jos haluaa esimerkiksi säännöllisesti katsella jääkiekon Liigaa, Englannin Valioliigaa, NBA-koripalloa ja pyöräilyn Grand Tour -kilpailuja, joista kunkin lähetysoikeudet on eri kaupallisella tv-toimijalla, nousee kuu- kausimaksujen summa yli sataan euroon (hinnat tarkistettu 10.4.2024).

Toisaalta tietyt urheilutapahtumat on Suomessa määritelty yhteiskunnallisesti merkittäviksi (ks. Finlex 2021), ja niitä tulee pystyä seuraamaan erillismaksutta näkyvillä tv-kanavilla kokonaan tai osittain, joko suorina tai nauhoitettuinä lähetyksinä. Nämä tapahtumat on listattu taulukkoon 2. Tapahtumista miesten ja naisten jalkapallon MM- ja EM-lopputurnausten avaus-, välierä- ja loppuottelut sekä jääkiekon miesten ja naisten MM-kisojen välierä- ja loppuottelut on lähetettävä kokonaan suorina lähetyksinä. Myös Suomen maajoukkueen ottelut edellä mainituista tapahtumista on lähetettävä suorina.

Internetissä on tarjolla maksuttomia suoratoistopalveluita, joilta pystyy seuraamaan lukuisia kansainvälisiä huippu-urheilutapahtumia. Esimerkiksi vedonlyöntiyhtiöillä on nykyisin asiakkailleen varsin monipuolinen netti-tv-tarjonta, jotkut tapahtumat välittyvät ilmaiseksi Youtubesta (esim. Liv golf). E-urheilusta kiinnostuneille löytyy Twitch.tv:n kaltaisia suoratoistopalveluita. Erilaisia lähetykslinkkejä on tarjolla verkossa runsaasti, mikäli jaksaa nähdä vaivaa niiden etsimisessä ja sietää heikon kuvanlaadun, satunnaisen selostuskielen ja oheen ilmestyvät pop-up-mainokset.

Kuvio 1. Suomen urheilumediakenttä

TAULUKKO 1. Katsotuimmat TV-ohjelmat Suomessa vuosina 2021–2023 (Finnpanel 2024).

Linnan juhlat
Euroviisut ja UMK
Urheilu
Muut

	Ohjelma	Kanava	Ajankohta	Tavoittavuus
1	Linnan juhlat	YLE TV1	6.12.2023 18:50	3 063 000
2	Linnan juhlat	YLE TV1	6.12.2022 18:50	2 926 000
3	Euroviisut 2023: Finaali	YLE TV1	13.5.2023 22:00	2 858 000
4	Jääkiekon miesten MM-finaali: Suomi–Kanada	MTV3	29.5.2022 21:47	2 626 000
5	Jääkiekon miesten MM-finaali: Suomi–Kanada	MTV3	6.6.2021 21:50	2 502 000
6	Euroviisut 2021: Finaali	YLE TV1	22.5.2021 22:00	2 417 000
7	Jalkapallon miesten EM-kisat: Tanska–Suomi	YLE TV2	12.6.2021 18:50	2 348 000
8	Jalkapallon miesten MM-finaali: Argentiina–Ranska	YLE TV2	18.12.2022 16:53	2 256 000
9	Yleisurheilun MM-kisat: 5. kisapäivän iltakilpailut	YLE TV2	23.8.2023 19:31	2 139 000
10	Euroviisut 2022: Finaali	YLE TV1	14.5.2022 22:00	2 109 000
11	Pekingin olympiakisat: Miesten 4 x 10 km viesti	YLE TV2	13.2.2022 08:57	2 101 000
12	Pekingin olympiakisat: Miesten jääkiekkofinaali	TV5	20.2.2022 06:05	2 084 000
13	UMK23: Finaali	YLE TV1	25.2.2023 21:00	2 079 000
14	Jalkapallon EM-kisat: Suomi–Belgia	YLE TV2	21.6.2021 21:50	2 033 000
15	Euroviisut 2023: Semifinaali 1	YLE TV1	9.5.2023 22:00	1 994 000
16	Eduskuntavaalit 2023: Tulosilta	YLE TV1	2.4.2023 19:30	1 993 000
17	Yhdysvaltain presidentin virkaanastujaiset	YLE TV1	20.1.2021 18:20	1 932 000
18	Linnan juhlat	YLE TV1	6.12.2021 19:15	1 906 000
19	Hiihdon MM-kisat: Miesten 50 km	YLE TV2	7.3.2021 13:55	1 904 000
20	Yleisurheilun MM-kisat: 6. kisapäivän iltakilpailut	YLE TV2	24.8.2023 19:45	1 857 000
21	Yleisurheilun MM-kisat: 3. kisapäivän iltakilpailut	YLE TV2	21.8.2023 19:26	1 843 000
22	Jääkiekon miesten MM-semifinaali: Suomi–Saksa	MTV3	25.5.2023 21:04	1 829 000
23	Yleisurheilun EM-kisat: päätöspäivän kilpailut	YLE TV2	21.8.2022 20:00	1 815 000
24	UMK21: Finaali	YLE TV1	20.2.2021 21:00	1 813 000
25	Yleisurheilun MM-kisat: päätöspäivän kilpailut	YLE TV2	27.8.2023 20:49	1 795 000
26	Jalkapallon miesten EM-finaali: Italia–Englanti	YLE TV2	11.7.2021 21:50	1 789 000
27	UMK22: Finaali	YLE TV1	26.2.2022 21:00	1 769 000
28	Jalkapallon EM-kisat: Suomi–Venäjä	YLE TV2	16.6.2021 15:52	1 751 000
29	Hiihdon MM-kisat: miesten 50 km	YLE TV2	5.3.2023 12:56	1 716 000
30	Elämäni Biisi	YLE TV1	4.11.2023 21:00	1 630 000

TAULUKKO 2. Yhteiskunnallisesti merkittävät tapahtumat (Finlex 2021).

1. Kansainvälisen olympiakomitean järjestämät kesä- ja talviolympialaiset.
2. Kansainvälisen jalkapalloliiton järjestämien miesten ja naisten jalkapallon maailmanmestaruusloppukilpailujen avaus-, puolivälierä-, välierä- ja loppuottelut sekä Suomen maajoukkueen ottelut.
3. Euroopan jalkapalloliiton järjestämien miesten ja naisten jalkapallon Euroopan mestaruusloppukilpailujen avaus-, puolivälierä-, välierä- ja loppuottelut sekä Suomen maajoukkueen ottelut.
4. Kansainvälisen jääkiekkoliiton järjestämät miesten ja naisten jääkiekon maailmanmestaruuskilpailut.
5. Kansainvälisen hiihtoliiton järjestämät pohjoismaisten hiihtolajien maailmanmestaruuskilpailut.
6. Kansainvälisen yleisurheiluliiton järjestämät yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailut.
7. Euroopan yleisurheiluliiton järjestämät yleisurheilun Euroopan mestaruuskilpailut.

Monet liitot, seurat ja joukkueet striimaa- vat eli suoratoistavat Suomessakin urheiluta- pahtumia itse. Esimerkiksi ruotsalainen So- lidSport tarjoaa lähettäjälle ilmaisen palve- lun toteuttaa katsojille maksullisia lähetyk- siä. Palvelusta on tällä hetkellä katsottavissa muun muassa Suomen miesten ja naisten kä- sipallon pääsarjaotteluita. Myös iso osa Nelo- nen Median suoratoistopalvelun lähetyksistä on kotimaisten urheilutoimijoiden omaa tuo- tanta. Youtube ja Twitch.tv sekä muut vas- taavat sovellukset ovat suomalaistenkin ur- heilun striimaajien suosiossa, koska ne mah- dollistavat katsojille maksuttoman lähetystoi- minnan.

Uudenlaisista suoratoistopalveluista on syy- tä mainita ruotsalainen Sportway, joka laaje- ni Suomeen vuonna 2021. Yhtiön tarjonta pohjautuu urheilupaikoille asennettuihin ka- meroihin, jotka toimivat automatisoidulla AI- teknologialla. Yhtiön tunnetuin tuote Suo- messa on Leijonat.tv, joka välittää joka kausi tuhansia jääkiekko-otteluita noin 200 kauka- losta ympäri Suomen. Miesten kahden ylim- män tason sarjaottelut eivät lukeudu tarjon-

taan, mutta muun muassa Suomi-sarjan, Naisten Liigan ja juniorisarjojen otteluita voi seurata palvelusta maksua vastaan. Suomes- sa Sportwayn lajivalikoima on toistaiseksi suppea, mutta esimerkiksi Tanskassa ja Nor- jassa yhtiö striimaa jääkiekon ohella muun muassa jalkapalloa sekä suosituimpia sisäpal- loilulajeja.

Radio ja podcastit

Myös radion tarjonta- ja kuuntelumahdolli- suudet ovat muuttuneet merkittävästi digita- lisoitumisen myötä. Analogisen radion oh- jelmakaavio ei enää rajaa tarjontaa, kun sisäl- töjä pystytään julkaisemaan verkon suora- toistopalveluissa suorina lähetyksinä tai au- diotallenteina eli podcasteina. Osa podcas- teista on suorien ohjelmien taltiointeja ja osa tallenteiksi suunniteltuja. Esimerkiksi Ylen suoratoistopalvelusta Yle Areenasta löytyy tallenteina niin aiemmin suorina välitetyt jääkiekkokierrokset kuin *11 ystävää* ja *Ikan äänäri* kaltaiset podcastit.

Kaupallisille radiokanaville olennainen muutos on se, että verkossa FM-lähetyksien

toimiluvat ja kuuluvuusalueet eivät aseta rajoituksia, mikä lisää potentiaalisten kuluttajien määrää. Esimerkiksi tietyn paikallisradion selostukset jääkiekon liigajoukkueen otteluista olivat ennen tarjolla vain rajatulla kuuluvuusalueella. Nettiradioiden kuuntelu ei sen sijaan ole paikkaan sidottua. Sama pätee podcasteihin, joiden määrä ja suosio on kasvanut nopeasti. Viime vuosien suosituimpia kotimaisia urheiluaiheisia podcasteja ovat olleet **Esko Seppäsen** *Urheilucast* sekä **Antti Mäkisen** ja **Kimmo Timosen** NHL-jääkiekkoon keskittyvä *Kimanttia*.

Kuluttajille muutokset ovat tarkoittaneet audiotarjonnan räjähdysmäistä kasvua. Urheiluun keskittyvää radiokanavaa Suomessa ei tosin ole ollut sen jälkeen, kun 2000-luvun alussa toiminut Suomen Urheiluradio Oy:n pyörittämä Sport FM lopetti. Monen radiokanavan tarjontaan sisältyy kuitenkin urheilua. Esimerkiksi jokaisen miesten jääkiekon liigajoukkueen ottelut ovat kuunneltavissa netissä suorina lähetyksinä. Kuvioon 1 kirjautuista radiokanavista *Classic Hits* välittää HIFK:n ja TPS:n ottelut, *Radio KeskiSuomalainen* JYP:n ottelut ja *Savon Aallot* KalPan ottelut. Muiden lajien pääsarjajoukkueiden otteluselostuksia on myös tarjolla jonkun verran. Näiden määrä ja merkitys on kuitenkin vähentynyt, koska suosituimpien kotimaisten palloilusarjojen ottelut voi nykyisin katsoa suoratoistopalveluista.

Yle siirsi urheiluohjelmat vuoden 2012 alussa *Radio Suomesta Yle Puheelle*. Perusteenä oli etenkin pyrkimys parantaa urheiluyleisön palvelua siten, etteivät uutiset, säätiedotukset ja viranomaistiedotteet katkaisisi urheilulähetyksiä (ks. Oinaala 2021). Säästösyistä *Yle Puhe* kuitenkin lakkautettiin (viimeinen lähetyspäivä oli 7.1.2024) ja urheiluohjelmat palasivat *Radio Suomeen*. Yhdellä kanavalla ohjelmatilaa on rajallinen määrä, joten muutoksen myötä osa urheiluohjelmis-

ta on kuunneltavissa enää Yle Areenasta. Suoria radioselostuksia Yle on nykyisin keskittänyt välittämään olympialaisten kaltaisista urheilun suurtaapahtumista ja muutamista kotimaisista palloilusarjoista. Esimerkiksi *Jääkiekkokierros* tarjoaa jääkiekkoaiheista keskustelua ja lyhyitä selostusinserttejä miesten Liigan otteluista.

Lehdistö

Vahvan julkisen palvelun yleisradioyhtiön ohella suomalaiselle mediamaisemalle on ollut tyyppillistä sanomalehdistön vankka asema. Suomessa ilmestyy noin 250 sanoma- ja kaupunkilehteä, joista 40 on vähintään neljä kertaa viikossa ilmestyviä päivälehtiä. Asukasmäärään suhteutettuna lehtien määrä ja kokonaislevikki ovat maailman kärkeä. (Uutismedian liitto 2024.) Useimmat sanomalehdet julkaisevat urheilu-uutisia ja esimerkiksi iltapäivälehdille urheilu on perinteisesti ollut muun viihteen ja uutisten ohella yksi niiden kolmesta tukijalasta (Laine 2011). Printtilehdissä urheilun määrä on supistunut 2000-luvulla voimakkaasti, mutta kyse ei ole kuitenkaan siitä, että vain urheilu-uutisoinnin määrä olisi pudonnut. Painetut lehdet ovat kauttaaltaan ”hoikistuneet”. (Laine & Särkivuori 2023.)

Keskeinen paperilehtien ”painonpudotusta” selittävä tekijä on teknologinen kehitys ja sitä seurannut kulutustottumusten muutos. Digitalisoitumisen myötä paperilehtien määrä ja levikit ovat lyhyessä ajassa romahtaneet (ks. esim. Hellman 2021). Ja vaikka kotimaiset mediayhtiöt ovat olleet edistyksellisiä internetin käyttöönotossa, ne eivät ole onnistuneet korvaamaan paperilehdistä kadonneita tulovirtoja digilehdillä. Mainoseuroista jo yli puolet (54 %) investoidaan nykyisin verkkomainontaan, mutta kotimaiset toimijat ovat verkossa kansainvälisten some- (Facebook, Instagram, YouTube, X, LinkedIn, Snapchat)

ja hakukonejättien (Google ja Bing) puristuksessa. Näiden euromääräinen osuus Suomen mediamainonnasta on yli kolmannes (35 %), kun esimerkiksi kaikkien painettujen lehtien osuus on noin 15 prosenttia ja digitaalisten lehtien noin kymmenes. (Ks. Kantar 2023.)

Supistuneet tulovirrat ovat supistaneet resursseja. Tämä näkyy myös lehtien urheilutoimituksissa, joissa vähemmällä väellä laaditaan juttuja useammalle julkaisukanavalle (Pänkäläinen 2021). Lehtien välinen yhteistyö on myös lisääntynyt, mikä puolestaan näkyy sisältöjen samankaltaistumisena. Esimerkiksi Sanoma Media Finlandin lehtien urheilutoimituksilla on jo yli vuoden ajan ollut meneillään yhteistoimituskokeilu, jonka myötä valtaosa jutuista on julkaistavissa missä tahansa yhtiön lehdessä, tiettyjä maksullisia juttuja lukuun ottamatta. Esimerkiksi *Ilta-Sanomien* verkkosivuilta saattaa jo edellisenä iltana löytää maksutta saman jutun, joka ilmestyy painettuna seuraavan päivän *Helsingin Sanomissa*. *Urheilulehteen* ensisijaisesti laadituilla jutuilla puolestaan täytetään myöhemmin yhtiön muiden lehtien tarjontaa ja joku niiden maksullinen verkkojuttu saattaa ilmestyä myöhemmin *Urheilulehdessä*. Myös muut mediakonsernit tuottavat paljon juttuja, joita julkaistaan samanlaisina useissa konsernin lehdissä.

Kulutustottumusten muutoksesta kertoo paljon urheiluaiheisten aikakauslehtien määrä ja asema. Mikäli auto-, vene-, retkeily-, metsästys-, kalastus- ja hevosaiheisia harrastelehtiä, terveys- ja liikuntalehtiä sekä harvakseltaan ilmestyviä liittojen jäsenlehtiä ei huomioida, Suomessa ilmestyy nykyisin painettuna enää kymmenkunta suomenkielistä urheiluaiheista aikakauslehteä. Määrä on supistunut 2000-luvulla huomattavasti. Tunnetuin on viikoittain ilmestyvä *Urheilulehti*, jonka lisäksi vain *Vauhdin Maailmaa* julkaitaan yli kymmenen numeroa vuodessa.

Muita urheiluaiheisia aikakauslehtiä ovat

Story House Egmontin julkaisema, kansainväliseen jalkapalloon keskittyvä *GOAL*, Kustannus Oy Juoksijan kestävyysurheiluun painottuvat lehdet (esim. *Juoksija* ja *Hiihto*) sekä 100rpm Media Oy:n *Fillari-lehti*. Liittojen jäsenlehdistä esimerkeiksi soveltuvat puolestaan Golfliiton *Golflehti* ja Ski Sport Finlandin *EDGE Magazine*. Jälkimmäistä julkaisee Krookmedia, jolla on lisäksi muutamia ilmaisjakeluun pohjautuvia lifestylelehtiä, esimerkiksi golflehti *Fore!*. Huomionarvoista on, että *Urheilulehteä* ja *Vauhdin Maailmaa* lukuun ottamatta kukin edellä mainituista lehdistä ilmestyy vain 3–8 kertaa vuodessa.

Liittojen jäsenlehtien tavoitavuus on suuri, mutta tilattavien ja irtonumeroina myytävien urheiluaiheisten aikakauslehtien levikit ovat pudonneet rajusti. Paljon nykytilanteesta kertoo se, että jääkiekon valtavasta yleisösuosiosta huolimatta Suomessa ei ole enää painettua jääkiekkoaiheista aikakauslehteä. Vuonna 1993 perustetun ja parhaimmillaan peräti 75 000 tilaajaa keränneen *Jääkiekkolehden* julkaiseminen päättyi vuoden 2021 joulukuussa (ks. Moilanen 2021). Egmontin kustantama suomenkielinen *Pro Hockey* oli lakkautettu jo viisi vuotta aiemmin.

Kulutustottumusten muutosten ohella painetun lehdistön ahdinkoa selittää paino- ja jakelukustannusten nousu. Sanomalehtipaperi kallistui etenkin vuonna 2022 voimakkaasti, polttoainekulut ovat nousseet ja jaettavan lehtimäärän supistuessa lehtikohtaiset jakelukustannukset kasvavat entisestään. Erityisen ankarasti muutokset ovat koetelleet harvemmin asutuilla alueilla ilmestyvää maakuntalehdistöä, joka on jo karsinut painetun lehden ilmestymispäivämääriä. (Ks. esim. Hertsi 2023.) Ongelmat eivät kuitenkaan kohdistu ainoastaan tiettyihin lehtityyppeihin, sillä hyvin todennäköistä on, että painettujen lehtien määrä laskee ja lasku ja levikit pienentyvät tulevaisuudessa.

Painetut sanomalehdet tavoittivat vuonna 2023 kolme neljäsosaa yli 65-vuotiaista. Luku oli 15–34-vuotiailla vain runsas neljännes (Uutismedian liitto 2024). Trendi on ollut pitkään varsin selvä ja urheilun uutistarjonta on muuttunut sen mukana. Ennen lehti meni painoon tiettyyn aikaan ja uutiset julkaistiin painettuna. Nykyisin nopeus on valttia, 24/7-seurannassa ei ole takarajoja ja painopiste on siirtynyt verkkoon. Samalla painettujen urheilujuttujen luonne on muuttunut (ks. Laine & Kotilainen 2020). Koska useimmat kuluttajat ovat seuranneet urheilutapahtumat sähköisistä viestimistä, esimerkiksi otteluraporttien ja tuloslistojen merkitys on pienentynyt. Niitä on korvattu muun muassa mielipideteksteillä, henkilökuvilla ja tarinallisemmilla juttutyypeillä. Menneiden tapahtumien raportoinnin sijasta katsetta suunnataan tulevaan.

Verkkojulkaisut

Pänkäläinen (2021) on urheilujournalismin tilaa tarkastellessaan esittänyt, että ”*kovimmat haastajat tulevat kehän ulkopuolelta*”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että urheilussa toimivat tahot tuottavat itse paljon sisältöjä, pääasiassa verkkoon, minkä myötä ne eivät enää tarvitse urheilutoimittajia viestiensä välittämiseen. Iso osa verkossa julkaistavista sisällöistä onkin muiden kuin ammatikseen urheilutoimittajina työskentelevien tuotoksia. Ne ovat haastaneet journalistien roolin julkisuuden portinvartioina. Perinteiset uutismediat eivät voi enää yksin päättää, millaiset aiheet ja näkökulmat saavat julkisuutta. Samalla valta uutisekosysteemeissä kiertävistä sisällöistä on alkanut jakautua. Urheilutoimijoista, medialeisöistä ja sosiaalisen median alustapalveluista algoritmeineen on tullut merkittäviä tekijöitä. (Ks. esim. Salonen 2021; 2024.) Toimijoiden määrä on lisääntynyt verkon urheilumediemarkkinoilla.

Kuvioon 1 olen luokitellut verkkojulkaisu- ja pääosin niiden julkaisijan perusteella, mut-

ta erottaakseni lajikohtaiset ja useaan lajiin keskittyvät verkkomediat olen huomionut myös sisällöt. Ulkomaisten rahapeliyhtiöiden mainonnan sallivien verkkomedioiden joukkoon sisältyy niin lajikohtaisia kuin useampiakin lajeja seuraavia sivustoja, mutta käsittelen niitä erikseen.

Urheilumediamaisemaa 2000-luvulla muuttaneiden verkkojulkaisujen kenttä on kirjava ja perinteisiä medioita heikommin tunnettu, joten käsittelen aluetta edellisiä laajemmin. Perinteiset mediat ovat keskeisiä toimijoita myös verkossa, mutta niiden verkkojulkaisujen tarkastelu rajoittuu aiemmin esittämäni mukaisesti televisioyhtiöihin.

Verkkouutisoinnin luonnetta määrittelee paljolti se, että sivunäyttöistä eli klikeistä on tullut merkittävin kiinnostavuuden mittari (Laine & Särkivuori 2023; ks. myös Lehtisaari 2021a; 2021b). Tämän takia verkko-otsikon merkitys on ratkaiseva ja varsinkin kaupallisissa medioissa sisältöjä suunnitellaan ansaintalogiikka mielessä. Esimerkiksi videoita pyritään sijoittamaan verkkojuttujen ohkeen, koska niiden sisältämien mainosten näyttömäärillä on merkittävä rahallinen arvo.

Tv-yhtiöiden verkkomediat

Yle ja MTV ovat televisioliiketoiminnan ohella merkittäviä toimijoita myös verkko-uutisoinnissa. Tämä heijastuu muun muassa FIAM-tilastoista (Finnish Internet Audience Measurement), joita Media Metrics Finland Oy (MMF) julkaisee siihen sopimussuhteessa olevien asiakkaiden verkkosivujen käytöstä. Selvästi suurin tavoittavuus on verkkomedioista iltapäivälehdillä, joita seuraavat Ylen, Helsingin Sanomien ja MTV:n sivustot. (Ks. MMF 2024.) Näistä jokaisella on verkossa myös kattava urheilutarjonta.

Ylen verkkojulkaiseminen on närkästyttänyt kaupallisia medioita jo pitkään, sillä Ylen

on katsottu julkaisevan verkkolehteä, joka heikentää lehdistön toimintaedellytyksiä. Media-alan yrityksiä edustava Medialiitto on esimerkiksi kyseenalaistanut sen, onko Yle-lain (ks. Laki Yleisradio Oy:stä 2022) puitteissa tapahtuva verkkojulkaiseminen EU:n valtioneuvoston kysymysten mukaan. Kiista on koskenut ennen kaikkea sitä, saako julkisia varoja käyttää tekstimuotoisen journalistisen sisällön julkaisemiseen, jos se ei liity kiinteästi julkisen palvelun liikkuvaan kuvaan tai ääntä sisältäviin yleisradio-ohjelmistoihin. Medialiiton kantelun seurauksena Yle-lakia on muutettu, mutta osapuolten näkemykset lain tulkinnoista eriyvät edelleen merkittävästi. (Ks. esim. Medialiitto 2024.)

Medialiiton huoli on ymmärrettävä, sillä moni kotimainen kaupallinen media on verkossa ahtaalla, ja Yle kilpailee siellä verovaroin rahoitetuin sisällöin kuluttajien huomiosta. Toisaalta rajanveto yleisradio-ohjelmistoihin liittyvien ja liittymättömien sisältöjen välille on hankalaa. Jos Ylen television urheilun uutisohjelma Urheiluruudussa esimerkiksi esitetään välähdyksiä jonkin urheilusarjan ottelusta, niin voiko verkossa julkaista niistä henkilö- ja taustajuttuja, analyyssejä ja kommentteja. Niiden voi tulkita liittyvän otteluun, mutta yhtä lailla joidenkin sisältöjen osalta Yle-lain edellyttämä liityntä av-julkaisuun on ohut. Näkemyseroja lisää se, että monet edellä mainituista juttutyypeistä ovat juuri sellaisia, joilla kaupallinen lehdistö kamppailee kuluttajista. Kaupallisten toimijoiden näkökulmasta kilpailutilannetta hankaloittaa merkittävästi se, että Ylen sisällöt ovat avoimia kaikille. Useimmat päivälehdet ovat esimerkiksi mainostulojen pienentymisen myötä riippuvaisia tilaajatuloista ja siksi vienneet ison osan verkkosisällöistä maksumuurin taakse.

Urheiluorganisaatioiden verkkojulkaisut

Lajiliitoilla on omat verkkosivustot ja sosiaalisen median tilit, jotka toimivat niiden tiedo-

tuskanavina. Suosituimpien lajien korkeimmat sarjatasot operoivat erillisinä organisaatioina ja tuottavat esimerkiksi reaaliaikaisesti päivittyvien tulosten ja tilastojen muodossa sisältöjä omiin julkaisukanaviinsa. Sama pätee urheiluseuroihin, joiden verkkotarjonta on kirjavaa. Varsinkin useat toimintansa yhtiöittäneet huippu-urheiluseurat ovat monipuolisia ja aktiivisia verkkojulkaisijoita useissa kanavissa. Ne tarjoavat verkkosivuillaan muun muassa tekstistä, kuvista, videoista ja audioista koostuvia otteluennakoita- ja raportteja. Jotkut lähettävät otteluista myös suoria selostuksia ja osalla on podcastsarjoja. Facebookissa, X:ssä ja Instagramissa seurat pyrkivät puhuttelemaan some-yleisöjä. Kuvioon 1 on kirjattu niin lajiliittojen, sarjojen kuin seurojenkin osalta yksi jääkiekko-, jalkapallo- ja salibandyesimerkki.

Urheiluorganisaatiot toteuttavat verkkojulkaisunsa ymmärrettävästi omaa etuaan, julkisuuskuvaansa ja kaupallisia päämääriä vaalien, mutta muuten tarjonta on monilta osin samanlaista kuin perinteisissä viestimisissä. Pänkäläinen (2021) onkin pohtinut sitä, mihin tarvitaan enää niin sanottua perinteistä urheilujournalismia, jos urheiluorganisaatioiden omalla viestinnällä on runsaasti seuraajia: Yksi vastaus on, että laajemman näkyyden ja rajatun kohderyhmän ulkopuolisten yleisöjen tavoittamiseen. Etenkin julkisuusmarkkinoilla toimiville huippu-urheiluorganisaatioille on tärkeää näkyä tv-kanavilla ja muissa valtamedioissa, vaikka niiden anti olisikin osittain oman julkaisutoiminnan kaltaista.

Itsenäiset urheiluaiheiset verkkomediat

Itsenäisiksi urheiluaiheisiksi verkkomedioiksi käsitteellistän sellaiset verkkojulkaisut, joita eivät julkaise isot mediatalot, ja jotka eivät ole urheiluorganisaatioiden virallisia tiedotuskanavia. Ulkomaisten rahapeliyhtiöiden

mainonnan salliviin julkaisuihin erotuksena on se, että ne noudattavat mainonnassaan Suomen rahapelilainsäädäntöä. Osa itsenäisistä urheiluaiheisista verkkomedioista keskittyy tiettyihin lajeihin ja osa seuraa useita urheilulajeja ja -ilmiöitä. Urheilulajikohtaisista verkkomedioista maamme tunnetuin ja pitkäikäisin on jääkiekkoihainen *Jatkoaika* (*jatkoaika.com*). *Jatkoaika* on perustettu vuonna 2001 ja sen taustalta löytyy voittoa tavoittelematon Jatkoaika ry. Sivustoa on käytetty esimerkkinä menestyksekkäästä kansalaisjournalismista ja itsenäisten verkkotoimijoiden tulosta mediakentälle 2000-luvun alussa (ks. Sirkkunen 2012). *Jatkoajan* asemaa Suomen urheilumediakentällä on myös jäljitetty maisteritason opinnäytteessä (Karasti 2022).

Muita tunnettuja lajikohtaisia verkkomedioita ovat muun muassa salibandyaiheinen *Pääkallo* (*paakallo.fi*) ja jalkapalloaiheinen *BYYR!* (*byyri.com*). *Pääkallon* julkaisusta on vuoden 2023 kesäkuusta alkaen vastannut yritys, joka on käynnistänyt myös muita lajikohtaisia verkkojulkaisuja (esim. *supervuoro.com*) ja niihin kytkeytyviä tai itsenäisinä toimivia keskustelufoorumeita (esim. *verkkovirhe.com*) (ks. Siltanen 2023). Olennainen urheiluaiheisten verkkojulkaisujen kävijämääriä määrittävä tekijä onkin juuri se, löytyykö niiltä laji-ihmiset kokoavaa keskustelufoorumeita. *Jatkoajalla* ja *Pääkallolla* on omat fooruminsa, mutta suurin osa jalkapalloaiheisista verkkokeskusteluista käydään Suomessa osoitteessa *futisforum2.org*, joka ei kytkeydy mihinkään verkkojulkaisuun.

E-urheilun suosio on kasvanut nopeasti, mutta monille urheilutoimittajille ja -medioille aihepiiri on ollut hankala, koska terminologiasta huolimatta kytkös urheiluun on koettu ohueksi. Osaltaan tähän on vaikuttanut se, että suosituimmissa peleissä ei kisata perinteisissä urheilulajeissa. Tämä on synnyttänyt e-urheilun ympärille omia ekosys-

teemejä. Pelejä lähetetään ja seurataan maksuttomissa suoratoistopalveluissa. Näistä suosituin on amerikkalaisen Amazonin omistama Twitch.tv, josta löytyy myös tunnetuimmat suomalaiset suoratoistajat. E-urheiluun ja pelaamiseen keskittyviä suomenkielisiä verkkojulkaisuja on useita, muun muassa *pelaajat.com* ja *pelaaja.fi*.

Eri lajeja ja ilmiöitä seuraavat verkkomediat ovat selvästi lajikohtaisia harvinaisempia. Tämä kertoo siitä, että verkon informaatiopaljoudessa mediayleisöt eriytyvät. *Pakkoisto.com* on suosittu voimailuaiheinen media, joka sisältää myös keskustelufoorumin. *Etusuora.com* on erikoistunut yksilölajeihin, kesällä pääosin yleisurheiluun ja talvella hiihtolajeihin. *Elmotv.com* on jatkumoa painetulle urheilun yleisaikakauslehti *Elmolle*, jonka taival päättyi taustayhtiön konkurssiin vuonna 2021 (ks. Marttinen 2021). *Elmotv.com* keskittyy jääkiekon, jalkapallon, pesäpallon ja moottoriurheilun kaltaisiin seuratuimpiin lajeihin. Se mainosti aiemmin ulkomaisia rahapeliyhtiöitä ja joitain tällaisia linkkejä löytyy edelleen vanhoista jutuista, mutta pääosin ne ovat kadonneet.

Tuore tulokas Suomen urheilumediakentällä on A-lehtien julkaisema *Aitio* (*apu.fi/lehdet/aitio*), jonka sisällöt ovat osa digitaalista Apu360-sovellusta. *Aitio* on ainakin aluksi julkaissut verkkoon urheiluaiheisia juttuja ja podcasteja useista eri lajeista. Osa sisällöistä on vapaasti saatavilla ja osa maksumuurin takana. Lukeutuminen ison mediatalon tuotevalikoimaan erottaa julkaisun itsenäisistä verkkomedioista.

Ulkomaisten rahapeliyhtiöiden mainonnan sallivat sivustot

Urheilu on suosittu vedonlyöntikohde, rahapelialalla pyörivät summat ovat suuria ja kilpailu asiakkaista on kovaa. Tämän takia kansainväliset rahapeliyhtiöt ovat koetelleet Suo-

men kaltaisten monopolialueiden lainsäädäntöä. Maassamme rahapelaamista säätelee arpajaislaki (2023), jonka perusteella valtion kokonaan omistamalla Veikkaus Oy:llä on yksinoikeus rahapelien toimeenpanemiseen manner-Suomessa. Ahvenanmaalla toimii Ålands Penningautomatförening (PAF). Yksinoikeus koskee myös markkinointia eli muiden kuin Veikkaus Oy:n rahapelien markkinointi on kielletty. (Ks. Arpajaislaki 2023.) Silti Suomen ulkopuolelle rekisteröidyillä television urheilukanavilla ja suosituilla sosiaalisen median sivustoilla vilisee suomalaisille kohdistettua rahapelimainontaa.

Rahapelien markkinointia Suomessa valvova Poliisihallitus on pyrkinyt kitkemään lainvastaista mainontaa muun muassa kieltoin ja uhkasakoin, mutta lain koura ei ulotu kaikkialle. Yksi ulkomaisten rahapeliyhtiöiden hyödyntämä markkinointikanava on urheiluaiheiset suomenkieliset verkkojulkaisut, joiden taustalta löytyy useimmiten ulkomaille rekisteröityneitä yhtiöitä. Osa julkaisuista on perustettu juuri ulkomaisten rahapeliyhtiöiden tai nettikasinoiden affiliaateiksi eli kumppanuusmarkkinoijiksi tai sitten ne sallivat rahapelimainonnan muun markkinoinnin ohella. Tällä hetkellä sivustoja on noin parikymmentä. Useimmat niistä on tiettyyn lajiin tai ilmiöön keskittyviä, mutta muutamat seuraavat urheilun kenttää monipuolisemmin. Niiden julkaisemat jutut ovat pääosin suppeita ja pohjautuvat usein muiden medioiden julkaisemiin sisältöihin.

Julkaisujen liiketoimintaa luonnehtii se, että yhteystiedot rajoittuvat sähköpostiosoitteeseen, julkaisijaa ei kerrota ja muitakaan mediatietoja ei tarjota. Viroon rekisteröity Podium North Oü vastaa peräti 13 suomenkielisen, ulkomaisten rahapeliyhtiöiden mainonnan sallivan, urheiluaiheisen verkkojulkaisun sisällöntuotannosta. Sivut ovat suomi-alkuiset *suomiurheilu.com*, *suomikiekko.com*, *suomifu-*

tis.com, *suomikoris.com*, *suomif1.com* sekä *leijonat.com*, *huuhkajat.com*, *susijengi.com*, *valioliiga.com*, *nhl-suomi.com*., *eurheilu.org*, *lalliga.com* ja *arvokisat.com*. Sivustojen omistuksesta vastaa nykyisin Podium Northiin kytkeytyvä sijoitusyhtiö. Omistusjärjestelyjen taustalla on Poliisihallituksen vuonna 2021 Podium Northille langettama kielto ja uhkasakko rahapelien markkinoinnista (ks. Jääskeläinen 2024).

Viroon rekisteröity Uutismedia Oü vastaa *kiekkofani.com*, *futisfani.com* ja *penkkiurheilu.com* verkkojulkaisuista. Niiden toiminta kietoutuu tällä hetkellä nikotiinipussien markkinoinnin ympärille. Nikotiinipussit ovat pääosin tupakan vastikkeita, joiden markkinointi on Suomessa kielletty. Edellä mainittujen julkaisujen tulonmuodostus perustuu bannerimainontaan ja affiliate-linkkeihin, joita käyttäjiä houkutellaan klikkaamaan. Tuloja tuovat myös käyttäjistä kerättävät tiedot, joita yhtiöt myyvät mainostajille (ks. Jääskeläinen, 2024). Podium Northin sivuston ehdottamien yksityisyysasetusten hyväksyminen johtaa tietojen luovuttamiseen yhtiön 1 443 evästekumppanille (tarkistus tehty 9.9.2024).

On mielenkiintoista nähdä, miten tulevat markkinaympäristön muutokset muokkaavat Suomen urheilumediakenttää. Petteri Orpon hallitusohjelman (Valtioneuvosto 2023) mukaan ”hallitus uudistaa Suomen rahapelijärjestelmää avaten sitä lisenssimallilla kilpailulle viimeistään 1.1.2026”. Selvää on, että muiden urheilutoimijoiden ohella myös urheilumediat ovat halukkaita tarttumaan järjestelmänmuutoksen sallimiin yhteistyömahdollisuuksiin. Rahapeliyhtiöt sijoittavat mainontaan massiivisia summia ja verkkojulkaisut linkkimahdollisuuksineen lienee niille jatkossakin houkutteleva mainontakohde – olettaen tietysti, että julkaisut vetävät puoleensa runsaasti urheilusta ja rahapelaamisesta kiinnostuneita kuluttajia.

Suomenkielisten urheiluaiheisten verkkojulkaisujen kenttä on kokonaisuudessaan monimuotoinen, tarjonta runsasta ja kilpailu kuttajista sen myötä kovaa. Tyypillistä onkin, että muutoksia tapahtuu varsin nopeasti. Kynnys julkaisutoiminnan aloittamiseen on matala, uusia verkkojulkaisuja ilmestyy ja joidenkin olemassa olevien ylläpito hiipuu. Esimerkiksi *brittifutis.com* oli pitkään aktiivinen julkaisija, mutta alkusyksystä 2024 sen edellisestä päivytyksestä oli kulunut yli vuosi. Myös *faneille.com* sivuston aikanaan monipuolinen urheilutarjonta on kuihtunut juttuarkistiksi. Viime vuosina sivuille on ilmestynyt enää rahapelaamiseen liittyviä juttuja. Nähtäväksi jää, miten monta tämän artikkelin esimerkisivustoista toimii muutaman vuoden kuluessa, missä muodossa ja mitkä niistä ovat kävijämäärissä mitattuna suosituimpia.

Suomen urheilumediakentän tulevaisuudennäkymät

Tulevaisuuden ennustaminen on hankalaa, mutta varsin todennäköistä on, että tarkastelemieni trendien mukaiset kehityskulut jatkuvat. Urheilumedioiden osalta tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että painettujen lehtinimikkeiden määrä ja levikit tulevat väistämättä supistumaan entisestään. Trendi koettelee monien perinteisten mediatalojen liiketoimintaa, etenkin jos verkkolehden kannattavuutta ei saada parannettua. Tämä ei ole helppoa, sillä esimerkiksi verkkosovelluksien ja -sivujen kehittäminen vie resursseja. Vaikka digitilauksien ja verkkomainonnan määrän kasvu jatkuisi, ne tuskin kompensoivat painetun lehden tuottojen laskua. (Ks. Pekkonen 2024.) Mahdollista onkin, että jossain vaiheessa myös verkossa alkaa pudotuspeli.

Tekoäly on jo vuosien ajan tehnyt tuloaan suomalaismedioihin, ja urheilu on ollut muutoksen eturintamassa. HSS Media ilmoitti vuoden 2016 lopulla ottavansa ensimmäisenä suomalaisena mediatalona käyt-

töön tekstirobotin, joka kirjoittaa jalkapallouutisia yhtiön lehtiin ja pian kokeiluja tehtiin muissakin medioissa (ks. Vehkoo 2017). Kokonaan tekoälyn tuottamien urheilusisältöjen osuus on suomalaismedioissa vielä vähäinen, mutta toimitustyön apuvälineenä tekoälysovelluksia käytetään jo nyt paljon. Vaikka urheilu tarjoaa tekoälyn algoritmeille valtavasti dataa, vaikeuksia aiheuttaa ennen kaikkea osaamisen ja resurssien puute sen hyödyntämisessä. Lisäksi tekoälyn käyttöön sisältyy muun muassa luotettavuuteen liittyviä ongelmia, ja kuluttajille tekoälyn tuottamista sisällöistä on suositeltavaa kertoa avoimesti. Esimerkiksi maailman tunnetuimpiin urheilulehtiin lukeutuva *Sports Illustrated* joutui vuoden 2023 lopulla kohun keskelle, kun se ei ollut kertonut, että osa sen jutuista oli tekoälyn tuottamia ja tekijöiksi oli nimetty olemattomia toimittajia (Haukka 2023).

Uutismedioiden omistuksen keskittyminen jatkunee, mikä vähentää uutisoinnin moniäänisyyttä. Joissain tapauksissa keskittyminen saattaa tuoda lisäresursseja mediasisältöjen tuotantoon, mutta useimmiten tavoitteena ovat säästöt ja toimintojen tehostaminen. (Ks. Lehtisaari ym. 2024.) Sen seurauksena toimitukselliset resurssit supistuvat ja sisällöt samankaltaistuvat, mikä näkyy nykyisin esimerkiksi Sanoman omistamien lehtien urheilusisällöissä. Toisaalta itsenäisten toimijoiden verkkojulkaisut ja sosiaalinen media lisäävät urheilumediakentän moniäänisyyttä merkittävästi. Monet itsenäiset urheiluaiheiset verkkomediat ovat toistaiseksi pieniä toimijoita, mutta jonkinlaista keskittymistä tapahtunee tulevaisuudessa niidenkin osalta. Jokin perinteinen mediatalo saattaa hyvinkin jossain vaiheessa hankkia suosituimpia verkkojulkaisuja omistukseensa.

Useiden televisioyhtiöiden urheilutuotanto on ollut viime vuosina raskaasti tappiollis-

ta. Suomi on melko pieni markkina-alue ja asiakkaita ei ole riittänyt kaikille. On kiinnostavaa nähdä, millaisia ratkaisuja suuret kansainväliset teknologiayhtiöt ja suoratoistopalvelut (esim. Apple, Netflix, Amazon Prime ja Disney+) urheilun suhteen jatkossa tekevät ja miten vaikutukset ulottuvat Suomen kaltaisille markkinoille. Nykytoimijoille on käynyt karulla tavalla selväksi, että halutuimpien tapahtumien lähetysoikeuksien hinnat eivät ole mahdollistaneet kannattavaa liiketoimintaa. Osasyynä tähän on se, että kuluttajia turhauttavat korkeat hinnat ja suosituimpien tapahtumien hajautuminen usean toimijan kesken. Lisäksi ostaja joutuu kanavapakettiajattelun takia maksamaan myös sellaisista sisällöistä, jotka eivät häntä kiinnosta.

Yksi mahdollinen kehityssuunta on urheiluorganisaatioilta suoraan kuluttajille suuntautuvan kaupan lisääntyminen. Pohjois-Amerikassa tämä on jo yleistä ja moni amerikkalaisia palloilusarjoja seuraava suomalainenkin katsoo tapahtumat suoraan sarjoilta hankituista palveluista. Samanlaista tarjontaa on saatavilla muistakin suomalaisten suosimista tv-urheilutuotteista, esimerkiksi Formula 1 -sarjasta. Kansallisesta näkökulmasta kyseinen strategia vaikuttaa kuitenkin vielä etäiseltä, sillä laadukas tv-tuote edellyttää resursseja ja riittävän laajaa kuluttajapohjaa. Yhtälön haasteista Suomessa kertoo jotain se, että vuosina 2009–2013 maan suosituimpia palloilusarjoja välittäneen televisiokanava URHOn (Parsifal Sport Oy) taival päättyi konkurssiin.

Yle tulee todennäköisesti olemaan voimakas toimija maamme urheilumediemarkkinoilla myös jatkossa. Sen asema tekstipohjaisten sisältöjen verkkojulkaisijana hakee luultavasti muotoaan, mutta monet yhteiskunnallisesti merkittävät tapahtumat tultaneen tulevaisuudessakin näkemään sen kanavilta tai yhteistuotantona jonkin kaupallisen toimijan kanssa. MTV:n tarjontaan puolestaan vaikuttaa paljolti se, kuka yhtiön jatkossa omistaa ja millaista strategiaa se toteuttaa. Nykyomistaja Telia on pyrkinyt myymään MTV:n urheilutuotteita asiakkaille mobiililiittymien kyljessä. Se saattaa hyvinkin luopua raskaasti tappiollisesta yhtiöstä kokonaan, sillä televisio ei lukeudu Telian ydinliiketoimintoihin.

Rahapelilainsäädännön muutokset muuttavat urheilumedioiden toimintaympäristöä. Monet medioista odottavat yhteistyömahdollisuuksia lisenssin Suomesta hankkivien ulkomaisten peliyhtiöiden kanssa. Tiedossa on, että niiden markkinointipanostukset ovat suuria. Yhteistyöodotuksille luo katetta se, että lisenssinhaltijoiden toiminta on tarkoitus rajata verkossa tapahtuvaan kasinopelaamiseen ja vedonlyöntiin, ja valtaosa vedonlyönnistä on nimenomaan urheiluvedonlyöntiä. Toisaalta on selvää, että rahapeliyhtiöt tavoittelevat vastinetta panostuksilleen ja tulevat markkinoimaan tuotteitaan siellä, missä potentiaaliset asiakkaat ovat. Tämä suunnannee tulovirtoja seuratuimmille urheilutoimijoille, mediat mukaan lukien, monien muiden jäädessä seuraamaan sivusta.

Lähteet

Aaltonen, R. 2023. Surkeiden lukujen MTV. Talouselämä 85 (38), 22–27.

Alkio, M. 2023. Yleisradiotoiminta ja markkinat. Helsinki: Edita.

Arpajaislaki. 2023. 23.3.2023/586. Viitattu 17.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011047>

Dufva, M. & Rekola, S. 2023. Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224. Helsinki: Sitra. Viitattu 19.4.2024. <https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/>

Finlex. 2021. Valtioneuvoston asetus audiovisuaalisista palveluista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta. 11.2.2021/137. Viitattu 8.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210137>

Finnpanel. 2024. TV-mittaritutkimus (Katsotuimpien ohjelmien TOP-listat > Vuoden katsotuimmat lähetykset kanavittain). Haku suoritettu 4.4.2024 osoitteesta: https://www.finnpanel.fi/tulokset/tv_reportlist.php

Haukka, I. 2023. Tunnettu Sports Illustrated -lehti kärehti tekoälyn tekemistä jutusta. Yle 29.11.2023. Viitattu 9.9.2024. <https://yle.fi/a/74-20062604>

Hellman, H. 2021. Lehtiketjut ja lehdistön "uusi normaali": Keskittymisen mittaaminen ja sanomalehdistön keskittyminen Suomessa 2009–2019. Media & Viestintä 44 (2), 92–116.

Hertsu, A. 2023. Puoli Suomea jää ilman sunnuntain paperilehteä. Kauppalehti 31.3.2023, A6–A7.

Itkonen, H., Ilmanen, K., Matilainen, P. & Jaskari, L. 2008. Media urheilun tulkkina ja tekijänä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Tutkimuksia 1/2008

Jaulimo, J. & Felt, E. 2023. Warner Musicin Bailantai. Talouselämä 85 (38), 40–46.

Jääskeläinen, P. 2024. Sisäänheittäjät. HS Visio 13.7.2023, C1, C4–C6.

Kantar. 2023. Mediamainonnan määrä laski -3,5 % vuoden toisella kvartaalilla. Viitattu 19.4.2024. https://www.iab.fi/media/mediamainonnan_maara_q2_2023.pdf

Karasti, K. 2022. Urheilun erikoismediat suomalaisella urheilumedian kentällä – Tapauskohteisessa

tarkastelussa jääkiekkomedia Jatkoaika.com. Jyväskylän yliopisto. Kieli- ja viestintätieteiden laitos / Liikuntatieteellinen tiedekunta. Journalistiikan / Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma.

Laine, A. 2011. Urheilujournalismin Suomi–Ruotsi-maaottelu – Vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltaapäivälehtien olympiauutisoinnista. Helsinki: Edita. Väitöskirja.

Laine, A. 2023a. Keskeiset käsitteet. Julkaistu sivustolla Suomalaisen urheilujournalismin bibliografia. Jyväskylän yliopisto. JYU Studies 2. Viitattu 9.4.2024. <https://doi.org/10.17011/jyustudies/2>

Laine, A. 2023b. Urheilujournalismin ominaispiirteet. Julkaistu sivustolla Suomalaisen urheilujournalismin bibliografia. Jyväskylän yliopisto. JYU Studies 2. Viitattu 9.4.2024. <https://doi.org/10.17011/jyustudies/2>

Laine, A. & Kotilainen, S. 2020. Painetun sanomalehden urheilu-uutisointi ennen internetiä ja monikanavajulkaisemisen aikakaudella: määrällinen tarkastelu Iltalehden Calgaryn 1988 ja Pyeongchangin 2018 talviolympiauutisoinnista. Kulttuurintutkimus 37 (3–4), 47–68.

Laine, A. & Särkivuori, J. 2023. Urheilulehdistö. Julkaistu sivustolla Suomalaisen urheilujournalismin bibliografia. Jyväskylän yliopisto. JYU Studies 2. Viitattu 9.4.2024. <https://doi.org/10.17011/jyustudies/2>

Laki Yleisradio Oy:stä. 2022. 11.3.2022/159. Viitattu 17.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931380>

Lehtisaari, K., Grönlund, M., Hellman, H., Ranti, T. & Suikkanen R. 2024. Median keskittyminen ja mediasisältöjen moninaisuus Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:6. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 18.4.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-168-1>

Lehtisaari, M. 2021a. Missä mennään maakuntalehdissä? "Suorat live-lähetykset ovat tämän ajan hitti". Fair Play 54 (3), 12–13.

Lehtisaari, M. 2021b. Sentit ja sekunnit eivät enää riitä. Henkilötarinat ja ilmiöjutut entistä tärkeämpiä urheilu-uutisissa. Fair Play 54 (1), 34–35.

Marttinen, M. 2021. Elmon ja Oman Ajan kustantaja

hakeutui konkurssiin – freelancerit jäävät todennäköisesti ilman rahojaan. Journalisti 2.6.2021. Viitattu 17.4.2024. <https://journalisti.fi/uutiset/2021/06/elmonja-oma-ajan-kustantaja-hakeutui-konkurssiin-freelancerit-jaavat-todennakoisesti-ilman-rahojaan/>

Medialiitto. 2024. Medialiitto harkitsee jatkotoimia Yleisradion verkkolehtitoiminnan laillisuuden selvittämisessä. Viitattu 15.4.2024. <https://www.medialiitto.fi/uutiset/medialiitto-harkitsee-jatkotoimia-yleisradion-verkkolehtitoiminnan-laillisuuden-selvittamisessa/>

MMF. 2024. FIAM top-lista. Viitattu 11.4.2024. <https://fiam.fi/tulokset/>

Moilanen, M. 2021. Jättiläisen kuolema. Helsingin Sanomat 9.12.2021, A34–A35.

Niemistö, J. 2024. Viaplaylle yli 870 miljoonan euron tappiot viime vuodelta. Helsingin Sanomat 23.2.2024. Viitattu 5.9.2024. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000010249092.html>

Nordenstreng, K. & Nieminen, H. (toim.). 2017. Suomen mediamaisema. 4. uudistettu laitos. Tampere: Vastapaino.

Närhi, J. 2023. Huutokauppa, jossa myös voittajat häviävät. Helsingin Sanomat 30.7.2023, A16–A17.

Oinaala, S. 2011. Urheiluselostukset siirtyvät Yle Puheelle. Helsingin Sanomat 22.9.2011. Viitattu 5.9.2024. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004830551.html>

Pekkonen, S. 2024. Uutiskone yskii. Talouselämä 86 (10), 22–29.

Pänkäläinen, S. 2021. Urheilujournalismi ja median muutos: Vähemmällä väellä enemmän juttuja useammalle kanavalle. Liikunta & Tiede 58 (1), 17–20.

Reunanen, E. 2023. Uutismedia verkossa 2023. Reuters-instituutin Digital News Report. Suomen maaraportti. COMET-tutkimuskeskus/Media-alan tutkimussäätiö. Viitattu 11.4.2024. https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/wp-content/uploads/Reuters_Uutismedia-verkossa-raportti_2023.pdf

Salonen, M. 2021. Portinvartijuus muuttuvassa mediamaisemassa. Media-alan tutkimussäätiö 28.7.2021. Viitattu 18.4.2024. <https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/ajankohtaista/portinvartijuus-mediamaisemassa/>

Salonen, M. 2024. Revising the Understanding of Gatekeeping Theory: Factors and Practices of Post-Publication Gatekeeping. University of Jyväskylä. Faculty of Humanities and Social Sciences. JYU Dissertations 776.

Siltanen, J. 2023. Pääkallolle uusi julkaisija – ”Uskon niin Pääkalloon kuin salibandyyn lajinakin”. Viitattu 16.4.2024. <https://paakallo.fi/2023/05/paakallolle-uusi-julkaisija-uskon-niin-paakalloon-kuin-salibandyyn-lajinakin/>

Sirkkunen, E. 2012. Finland: Legacy dominates. Teoksessa E. Sirkkunen & C. Cook (toim.) Chasing sustainability on the net: International research on 69 journalistic pure players and their business models. Tampereen yliopisto. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus, 80–87.

Turtiainen, R. 2012. Nopeammin, laajemmalle, monipuolisemmin: Digitalisoituminen mediaurheilun seuraamisen muutoksessa. Turun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Kulttuurituotannon ja maimantutkimuksen julkaisuja 37. Väitöskirja.

Uusitupa, I. 2024. Netflix testaa urheilun kiinnostavuutta. Helsingin Sanomat 13.3.2024, A37.

Uutismedian liitto. 2024. Sanomalehtitieto. Viitattu 8.4.2024. <https://www.uutismediat.fi/sanomalehtitieto/>

Valtioneuvosto. 2023. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Helsinki: Valtioneuvosto.

Vehkoo, J. 2017. Uutisrobotit tulivat vihdoinkin Suomeen. Journalisti 24.3.2017. Viitattu 9.9.2024. <https://journalisti.fi/artikkelit/2017/03/uutisrobotit-tulivat-vihdoinkin-suomeen/>

Mediaurheilun ytimessä brändätyt paikkatunteet ja kilpailu näkyvyydestä

SAMI KOLAMO

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIAALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Mediatutkija **Michael Real** (1998, 15) kirjoitti yli 25 vuotta sitten, että nykyisen mediaurheilun tarkastelemisen huomiotta jättäminen vastaisi sitä, jos keskiaikaa kuvaavissa historiikeissa kirkon merkitys sivuutettaisiin ja renessanssia erittelevissä tutkimuksissa taiteen roolia vähäteltäisiin. Realin artikkeli sisältyy **Lawrence Wennerin** (1998) toimittamaan kokoomateokseen *MediaSport*, joka teki tunnetuksi mediaurheilun käsitteen. Mediaurheilun merkityksentuotantoketjun – tuotanto, tuote eli mediaesitys ja sen vastaanotto – mukaisesti Wennerin toimittaman teoksen luvut käsittelevät mediaurheilun institutionaalisia valtarakenteita ja yhteistyöverkostoja, mediarepresentatioita sekä yleisöjä (ks. myös Wenner 1989 *Media, sports & society*). *MediaSport* -kokoomateos julkaistiin samaan aikaan, kun kuusin kertaisen NBA-mestarin **Michael Jordanin** tähtiasema populaarikulttuurissa oli niin sementoitunut, että puhuttiin Jordan-aikakaudesta (ks. LaFeber 1999).

Artikkelini kaksi empiiristä tapaustutkimusta linkittyvät mediaurheilun murrosvaiheisiin: 1990-luvun taitteen satelliittiaikakauden läpimurtoon ja 2010-luvun jälkeiseen sosiaalisen median valtakauten. Ensimmäisessä tapauksessa keskityn Michael Jordaniin, jonka tulkitsen konjunkturaaliseksi tähdeksi (ks. Giulianotti & Gerrard 2001). Häntä käsittelevien mediatekstien kautta voi eritellä aikakauden yhteiskunnallista elämää ja sen hallitsevia muotoja sekä ristiriitoja ja haasteita.

Kohdistan erityisesti huomiota Jordanin tähteyden siihen puoleen, josta välittyi tietynlainen ihanneamerikkalaisuuden kuvasto. Toisessa tapauksessa käsittelen autoritaarisen Saudi-Arabian valtiojohtoista paikkabrändäystä, joka käyttää hyväksi urheilua ja sen luomia tunneefektejä niin monella eri sektorilla, että on perusteltua puhua urheilupesulasta (lue urheilupesulasta Boykoff 2022; ks. urheilupesusta Chadwick & Widdop 2023; Ganji 2023).

Sekä Jordanin tähteys että Saudi-Arabian urheilupesulatoiminta mahdollistuvat urheiluun sisäänrakennetun ja paikkojen välisen kilpailun synnyttämän me ja muut -asetelman ansiosta. On syytä pitää mielessä, että urheilussa suorittaminen tai esittäminen ja edustaminen ovat erottamattomasti kietoutuneet toisiinsa – vahvemmin kuin muissa kulttuurin osa-alueissa, kuten vaikkapa musiikissa tai kuvataiteissa. Tämä tarkoittaa ensiksikin sitä, että menestyneimmät urheilijat ovat kansainvälisesti tunnettuja tähtiä, esiintyjiä, joita nykyisin voi kutsua ylipaikallisiksi tuotteiksi ja brändeiksi. Urheilijat esiintyvät ensisijaisesti urheilun tapahtumapaikoilla eli kentillä, halleissa ja saleilla, mutta myös niiden ulkopuolella, kuten haastatteluissa, lööpeissä, lehtijutuissa, mainoksissa, sosiaalisessa mediassa, elämäkerroissa ja museoissa. Toki muutkin populaarikulttuurin tähdet esiintyvät laajasti mediajulkisuudessa. Mutta: urheilijat myös edustavat aina jotakin paikkaa tai samanaikaisesti useita erikokoisia paikkoja. Paikkojen mitta-kaava voi vaihdella kaupunginosasta kaupun-

keihin ja valtioihin sekä jopa maanosiin, kuten golfin Ryder-cupissa, jossa toisistaan mittaa ottavat Euroopan ja USA:n joukkueet.

Urheilun erottaa muista kulttuurimuodoista pitkälti nimenomaan se, että sille on ominaista paikkojen välinen kilpailu ja siten tunteellinen kiinnittyminen paikkoihin. Paikkasidokset ja -tunteet ovat myös urheilun vetovoiman ja suosion tärkein lähtökohta (Bale 2003). Joukkueurheilussa kannattajat kokevat stadionin usein kodiksi tai jopa pyhäksi paikaksi, joka heimo- ja reviiriajattelun mukaisesti sijaitsee meidän alueellamme (Bale 2003, 14–35). Tässä kilpailuhenkisessä vastakkainasettelussa median yhdeksi keskeiseksi rooliksi on muotoutunut monentyyppisten tunteiden välittäminen, joista paikkatunteet eivät ole merkityksiltään vähäisimpiä. Tehtävässään media ei ole neutraali tai puolueeton. Päinvastoin niin lehdistö sana- ja kuvavalinnoillaan kuin televisiolähetykset selostuksillaan ja dramaturgisella formaatillaan (kuva-koot, leikkaukset yms.) painottavat joitakin asioita enemmän kuin toisia ja näin ohjaavat yleisöjensä huomiota tiettyyn suuntaan.

Medialla on siis agenda- ja kehystysvaltaa. Se päättää, mitkä asiat otetaan puheeksi ja miten asioista puhutaan. Kun televisioselostaja puhuu meidän joukkueestamme ja urheilijoistamme tai kamera panoroi maaotteluiden avausseremonioissa seisoma-asentoon jähmettyneitä ja liikuttuneita urheilijoita, valmentajia ja katsojia, kyse on paikkatunteisiin vetoamisesta ja kilpailullisen jännitteen voimistamisesta. Television koukuttavuus perustuu paitsi liikkuvaan reaaliaikaiseen kuvaan sekä niin sanottuihin tunnekuviin (lähi- ja hidastuskuvat sekä uusinnat) myös ennen kaikkea kuvakerronnan kykyyn luoda erityisiä paikkasidonnoisia me-yhteisöjä, paikkakunta- ja kansallisvaltiotasolle asettuvia samastumispintoja ja tunnekokemuksia (Kolamo 2018a, 60–89).

Ihanneamerikkalaisuuden brändilähettiläs Michael Jordan oli suosionsa huipulla, kun liikenne- ja viestintäteknologian kehityksen vauhdittamassa globalisoitumisessa maksulliset ja mainosrahoitteiset kaapeli- ja satelliittikanavat ilmaantuivat mediaurheilun kentille. Tässä murroksessa suuret viestintäalan konserniyhtiöt mediamoguleineen houkuttelevilla hintatarjouksilla haalivat itselleen suosittujen urheilusarjojen mediaoikeuksia. Vaikutusvaltaisimpia mediamoguleita olivat **Rupert Murdoch** ja **Ted Turner**, joille urheilu megatähtineen ja fanimassoineen oli – ja on sittemmin ollut – äärimmäisen tärkeä populaarikulttuurin muoto heidän laajentaessaan mediaimperiuminsa valtaa maailman eri kolkkiin (Kolamo 2018a, 17).

Euroopassa julkisen radio- ja televisiotoiminnan monopoli murtui 1980- ja 1990-luvuilla, kun sähköistä viestintää koskeva politiikka kääntyi kohti uusliberalistista kilpailutaloutta. Samalla urheilutuotteiden omistajat, eritoten kansainväliset ja kansalliset liitot sekä seurat, ja heidän sponsorinsa tulivat aiempaa enemmän riippuvaiseksi medianäkyvyydestä ja taloudellisesta yhteistyöstä mediayhtiöiden kanssa. Tai kääntäen: mediayhtiöt omia etuja ajaakseen verkostoituivat urheilutapahtumien ja -sarjojen kanssa. Tässä kontekstissa ei ole yllättävää, että myös median, urheilun ja muun yhteiskunnallisen elämän välisiä yhteyksiä erittelevät tieteelliset tekstit lisääntyivät (esim. Jhally 1984; Wenner 1989; Wenner 1998).

Televisio- ja sponsoritulojen mittava kasvu moninkertaisti seurojen, tähtipelaajien sekä fanituotteiden markkina-arvon. Samalla suosittujen urheilusarjojen kaapeli- ja satelliittilähetykset voimistivat paikkojen tunnettuutta viikoittaisen kansainvälisen ja kansallisen medianäkyvyyden ansiosta (Edensor & Millington 2008). Vuonna 1986 NBA-ottelut näkyivät 35 maassa, kymmenen vuotta myö-

hemmin 175 maassa (LaFeber 1999, 135). NBA:n suosion kasvun ylivoimainen veto-
naula oli Michael Jordan, jonka yhteydessä
on syytä puhua NBA-Nike-Jordan -tuotepa-
ketin ohella myös ennen muuta ihanneame-
rikkalaisuuden ja Amerikan myymisestä glo-
baaleille yleisöille.

Oireellista oli, että **Andrew Wernicke** kir-
joitti vuonna 1991 promootiokulttuurista,
jonka vallitessa kulttuuri muuttuu ensisijai-
sesti markkinoitavaksi ja myytäväksi tuot-
teeksi. Kansakunnat, laitokset ja ihmiset ovat
kuin yrityksiä, jotka menestyäkseen kiinnit-
tävät huomiota ennen muuta siihen, millä ta-
voin mediassa esiintyviä viestejä voi hallita ja
ohjata keskusteluja haluttuun suuntaan. Ar-
tikelini näkökulmasta olennaista on huo-
mata, että myös eletyt ja koetut paikkatunteet
alettiin kokea taloudelliseksi resurssiksi, joi-
ta voi käyttää paikkabrändäyksessä.

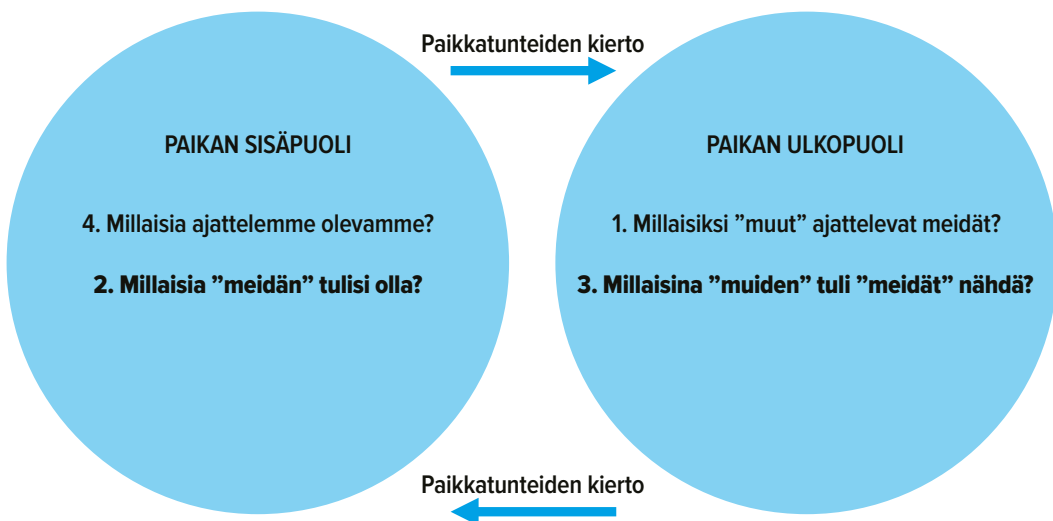
Vähitellen 2000-luvun taitteen jälkeen me-
diaurheilun sisältöjen taloudessa on tapahtu-
nut uudenlainen siirtymä kohti digitaalista
moninaisuutta (Hutchins & Rowe 2012, 9),
jonka puitteissa urheilua seurataan aiempaa
verkottuneemmin ja multitaskaamalla käyt-
tämällä hyväksi erilaisia ja erikokoisia näyt-
töjä sekä laitteita. Toisin kuin Jordanin aika-
kaudella televisiota ei ollut enää mahdollista
käsittää yksinomaan itsenäiseksi teknologi-
seksi mediakalusteeksi, joka sijaitsee olohuo-
neessa paraatipaikalla. Lähetyssignaalin voi
välittää monenlaisille ruuduille, kuten puhe-
limien ja tablettien näytöille, joita usein kat-
sotaan kodin ulkopuolella julkisissa ja puoli-
julkisissa tiloissa kaupunkiympäristössä. Täs-
sä mobiiliutta korostavassa murroksessa laa-
jakaistaisia internet-yhteyksiä käyttävät me-
dialaitteet ja -palvelut, erityyppiset sosiaali-
sen median alustat ja käyttäjälähtöiset toi-
mintakulttuurit ovat haastaneet broadcast-
ing-tyyppisen television, radion ja painetun
journalismin keskitetyt ja kontrolloidut sisäl-

löt. Toki vanha ammattilaismedia ja käyttäjä-
lähtöinen sosiaalinen media ovat myös vuo-
rovaikutuksessa keskenään ja hyötyvät toisis-
taan. Erityisesti sosiaalisen median vaikutus-
valta on vahvistunut, kun seuraajat haluavat
pysyä ajan tasalla tuoreimmista (tähti)uuti-
sista, ja toimittajat sekä muut sisällöntuotta-
jat pikajournalismin (instant journalism) pe-
riaatteiden mukaisesti olla ensimmäisiä, jot-
ka kertovat näistä uutisista.

Alustakapitalismissa (ks. Srnicek 2017) ei-
vät pelkästään urheilijat ja urheilun tuotanto-
koneiston edustajat – katto-organisaatiot, seu-
rat, sponsorit, mediayhtiöt – pyri houkuttele-
maan seuraajia julkaisujensa, tuotteidensa ja
palvelujensa pariin vaan myös kaupungit ja
valtiot. Someaikakaudella on esiintynyt ai-
empaa voimakkaammin vaatimuksia laaja-
alaisista ja tarkoin suunnitelluista paikka-
brändäyskonsepteista, joiden avulla voi erot-
tautua muista paikoista kilpailussa globaalis-
ta medianäkyvyydestä ja siten vetää puoleen-
sa investointeja, ”huippuosajia” ja turisteja.
2020-luvulla poikkeuksellisen mittavalla ra-
hallisella panostuksella Saudi-Arabia on läh-
tenyt mukaan paikkatunteen(sa) muokka-
miseen brändäämällä sitä urheilun avulla.

Artikkelini tutkimusasetelman mukaan
(ks. kuvio 1) paikkabrändäys on samanaikai-
sesti sekä ulkoinen että sisäinen projekti. Kun
maabrändääjät kehittävät kansakunnan oma-
kuvaa ja itseymmärrystä haluamaansa suun-
taan samalla tavoitteena on, että ulkoinen ku-
va ”meistä” ”muiden” silmissä kirkastuu (Va-
laskivi 2014, 196; Kettunen 2008, 443–444).
Maabrändäysprojekteissa ensin selvitetään
yleensä se, millaisia käsityksiä ja tunteita
”meistä” vallitsee valtion ulkopuolella (Vala-
skivi 2014, 196). Jos ne ovat enimmäkseen ne-
gatiivisia tai juuri tietyllä tavalla ei-toivottuja,
tehtäväksi muotoutuu kielteisten mieliku-
vien muuttaminen myönteiseksi eli maan uu-
delleen brändäminen. Näkemys siitä, millai-

Kuvio 1. Paikkatunteiden muovautuminen medianäkyvyydestä riippuvaisessa ja läpeensä kaupallisessa brändi- ja huomiotaloudessa. Tavallisella kirjasimella kysymykset, jotka koskevat ihmisten jokapäiväisiä elettyjä ja koettuja paikkatunteita. Lihavoidut kysymykset liittyvät käsillä olevaan artikkeliin eli paikkatunteiden representoimiseen mediavälitteisessä urheilussa. Nuolet kuvaavat sirkulaation ideaa eli mediatekstien jatkuvaa kiertoa ja niiden tunnepitoisia vaikutuseffektejä, joita ei aina välttämättä pysty hallitsemaan. Siksi paikkabrändäys sisältää myös jännitteitä ja säröjä. Numerot kuvaavat puolestaan paikkabrändiprosessin kulkua silloin, kun se on suunnitelmallista ja raportoitua toimintaa (esim. *Saudi Vision 2030*) ja jossa päämääränä on juuri tietyllä tavalla paikan uudelleen brändääminen, ei-toivottujen mielikuvien muuttaminen aiempaa vetovoimaisemmiksi ja myyvimmiksi.

sia "meidän" uudelleen brändätyn yhteisötärinan mukaan tulisi olla lyö toiveikkaan leimansa siihen, millaisina "muiden" tulisi "meidät" nähdä ja kokea. Se, miten "muut" lopulta "meidät" näkevät ja kokevat on pitkälti uskonvarainen asia. Brändääminen sisältää aina myös enemmän tai vähemmän säröjä ja murtumia, kun haluttu mielikuva ei saa kulluttajissa vastakaikua tai skandaalit vesittävät esitetyn arvo- ja asennemaailman.

Menetelmällisesti artikkeli perustuu elämäkertä- ja historiallisen kirjallisuuden sekä mediatekstien lähiluentaan. Lähilukutekniikkaa voi kutsua dramaturgiseksi media-analyysiksi, sillä olen kohdistanut erityistä huomiota niihin maabrändäystä ilmentäviin kuvastoihin, jotka ovat toistuneet ja jääneet kiertämään mediaan. Valitut kuvastot ovat saaneet runsaasti globaalia medianäkyvyyttä, ja

ne sisältävät kulttuuria tuottavaa voimaa. Niitä voi pitää myös aikakautta kuvaavina ja Michael Jordania koskevassa aineistossa jopa sukupolvikokemuksen piirteitä omaavina. Aineistojen analyysi on teorialähtöistä (ks. Crabtree & Miller 1992) eli kuvastoihin on tartuttu tutkimusasetelman valossa.

Michael Jordanin kohdalla aineisto koostuu mainosvideoista (Nike, McDonald's, Coca-Cola ja Gatorade), Netflixin 10-osaisesta *The Last Dance* -dokumenttisarjasta ja *Space Jam* -elokuvasta (ohjaaja **Joe Pytkä**, 1996). Mainoksista erityisesti Niken Jordan-videot sisältävät kerronnallisia ja esteettis-dramaturgisia segmenttejä, jotka kertovat maabrändäyksestä. Mainosvideot etsin Youtubesta. Saudi-Arabiaa käsittelevässä osuudessa aineistoon kuuluu keskeisiä paikkabrändäyksen saudiarabialaisia verkkosivustoja (*Sau-*

di Vision 2030, Visit Saudi, Saudi Pro League) ja muita tutkimusasetelmani kannalta olennaisia verkkoartikkeleita sekä Cristiano Ronaldon ja Lionel Messin Instagram-sivut. Ronaldon Instagram-sivuja tarkastelin joulukuun alusta 2022 huhtikuun loppuun 2024; Messin Instagram-sivuja puolestaan kesäkuusta 2023 huhtikuun loppuun 2024. Tarkasteluajanjaksojen alut viittaavat kuukausiin, jolloin kyseiset megatähdet tekivät sopimuksen saudiarabialaisen seuran tai Saudi Arabian valtion kanssa. Maabrändäykseksi luokiteltavia kuvia oli lopulta 15, kun jätin pois Ronaldon peli- ja harjoituskuvat Saudi-Arabiasta.

Vaikka mediaurheilusta on kirjoitettu historiallisesta perspektiivistä ja kokoavasti eri näkökulmista (esim. Boyle & Haynes 2000; Rowe 2011), paikkatunteiden ja paikkabrändäyksen käsitteiden kautta mediaurheilua on käsitelty yllättävän vähän – siitäkin huolimatta, että (media)urheilua on vaikeaa ymmärtää ilman paikkoihin kiinnittyviä yhteisöllisiä tunnekokemuksia. Tavoitteenani on lisätä ihmisten ymmärrystä mediaurheilusta osana historiallis-yhteiskunnallisia kehityskulkuja ja kykyä eritellä kriittisesti tämänhetkistä mediaurheilumaisemaa.

Satelliittiaikakauden murros: koripallotähti Michael Jordan ja ihanneamerikkalaisuuden haaste

Ensimmäistä kertaa urheilua myytiin kulttuurina. Myimme Amerikkaa. Sen lisäksi oli tämä menestynyt pelaaja Michael Jordan kaikessa itsevarmuudessaan. Ihmiset halusivat samastua häneen.

(Adam Silver, NBA:n viihdeosaston johtaja 1992–2000, *The Last Dance* -dokumentti).

NBA:n eli Pohjois-Amerikan koripalloliigan komissaarina toimiva **Adam Silver** viittaa kommentillaan 1990-luvun taitteeseen ja eri-

tyisesti vuoden 1992 Barcelonan olympialaisiin, joissa USA:n ”*Dream Team*” voitti ylivoimaisilla esityksillään koripallon olympiakultaa. Tähtisikermän ihaillun ja arvostetuin ykköstykki ei ollut **Earvin ”Magic” Johnson** tai **Larry Bird** vaan Michael Jordan. Jordanin aseman joukkueen alfauroksena, pelaajien sosiaalisen arvojärjestyksen kunnioitettuihin yksilöinä, hyväksyivät myös muut unelmajoukkueen jäsenet – ainakin jos *The Last Dance* -dokumenttiin on uskomista. Tuolloin Jordan oli pelannut NBA:ssa jo seitsemän kautta, voittanut kuudesta NBA-mestaruudestaan kaksi ja tullut tunnetuksi globaalina brändinä sekä erityisesti Nike-yhtiön korporaatiosoturina (Kolamo 2018, 170). Hän oli miljoonien ihmisten samastumisen ja ihailun kohde sekä esikuva niin Yhdysvalloissa kuin muuallakin maailmassa – urheilun ja populaarikulttuurin megatähti vailla vertaa. Millaista Amerikkaa tai amerikkalaisuutta tuottavaa kulttuurista voimaa Jordanin tähteys sisälsi?

Ensimmäisessä vuonna 1985 ilmestyneessä Niken Air Jordan -mainosvideossa Michael Jordan suorittaa hidastettuna ”lentävän donkin” ulkokentällä taustäänänenään lentokoneen korvia särkevä moottoreiden meteli. Hidastuskuvat alleviivaavat erityisesti Jordaniin liitettyä koripallokäsitettä *hang time* eli sitä, miten pitkään pelaaja kykenee roikkumaan ilmassa ponnistamisensa jälkeen (ks. Kellner 1996, 461). Lopuksi Jordan toteaa ääniraidalla: ”Kuka sanoi, ettei ihmistä ole tarkoitettu lentämään?” Vuoden 1991 Coca-Colan mainoksessa Jordan uhmaa painovoimaa hyppäämällä ilmaan ja nappaamalla käteensä virvoitusjuomajätin pullon, joka lentää korkealla taivaalla täysikuuta vasten. Taustamusiikki on mahtipontisen elokuvallinen.

Space Jam -komediaelokuvassa Jordan puolestaan ponnistaa tekemään viime sekuntien ratkaisevaa donkkia keskiviivalta välittämättä siitä, että vastustajat eli animaatiopahikset

Kuva 1: Jordan ponnistaa vapaaheittoviivalta ilmavaan donkkiin nimikkolenkkareissaan vuoden 1988 NBA:n All Star-tapahtuman donkkikisassa (Kuvakaappaus: <https://www.youtube.com/watch?v=rzQAC8kPJxo>).

roikkuvat hänen nilkoissaan. Nämä esitykset yhtäältä vahvistavat ajatusta Jordanista yli-ihmisenä, joka loputtomasti ja vaivattomasti donkkaa palloja koriin ja samalla myy Niken lenkkareita ja muita amerikkalaislähtöisiä globaaleja tuotteita (Kuva 1). Toisaalta ne tuovat helposti mieleen myös stereotyyppisen näkökulman tummista urheilijoista luonnollisina eli lähinnä vain fyysistä suorituskkyä omaavina ylivertaisina atleetteina, joille valkoiset eivät pärjää, vaikka harjoittelisivat tummia enemmän (Andrews 1996, 134–137; McDonald & Andrews 2001, 25).

Globaaleille markkinoille haaveilevat Niken markkinointiasiantuntijat eivät kuitenkaan halunneet Jordanin vahvistavan stereotypioita ja ennakkoluuloja tummaihoisten urheilullisuudesta tai osallistua silmiinpistävästi rodullistettuun henkilö- ja kenkäbrändinrakentamiseen (ks. McDonald & Andrews

2001, 26–27). He halusivat muokata ”Mikes-tä” ihanneamerikkalaisen tai aitoamerikkalaisen (*all-American*) koko kansan sankarin tavalla, jota voi helposti myydä myös ulkomaille kuin tuttua ja tavallista naapurinpoikaa. Tässä tähteyden kiillotusprojektissa kunnostautui ennen muuta elokuvaohjaaja **Spike Lee**. Ennen Nike-mainosvideoita Lee oli näytellyt räätäsuista ja energistä polkupyörälähtetti Mars Blackmonia vuonna 1986 ilmestyneessä esikoiselokuvassaan *She’s gotta have it*. Elokuvasa intohimoisella Jordan-fanilla Blackmonilla on jaloissaan Air Jordan-kengät jopa sängyssä maatessaan.

Ehkä tunnetuimmassa Nike-Jordan -yhteisbrändäysvideossaan Spike Lee Mars Blackmonin hahmossa kysyy Jordanilta, miksi olet universumin paras koripallopelaaja. Blackmon luettelee vastausvaihtoehtoina donkit, hiustyylin, kengät, ylipitkät shortsit ja lyhyet

sukat. Jordan vastaa lyhyesti ja rauhallisesti jokaiseen vaihtoehtoon ”ei”. Blackmon hiukan kiivastuneena ja ääntään korottaen jatkaa tivaamistaan: ”Kyse on pakko olla kengistä! Kengistä, kengistä, kengistä, kengistä! Oletko varma, ettei kyse ole kengistä?” Jordanin ja Blackmonin jankutuksen jatkuessa ruutuun ilmestyy teksti, joka kertoo mainoksen kärkestä ja yllättävästä loppukäänteestä: ”Jordanin mielipiteet eivät välttämättä vastaa Nike-yhtiön mielipiteitä”.

Leen esikoiselokuvan tavoin mustavalkoisena tehty mainos on humoristinen rooli-hahmojen eriparisuuden vuoksi: puhe- ja pukeutumistyyliä myöten Blackmon edustaa enemmänkin afroamerikkalaista hiphop-katukulttuuria, kun taas tällä kertaa sisäkentällä esiintyvä Jordan on maltillinen ja vähäeleinen sekä helposti samastuttava ”aitoamerikkalainen”. Siinä, missä Blackmonin tehtävänä on edustaa Spike Leen omissa elokuvissaan esille nostamaa monitulkintaista ja kontekstisidonnaista ”nigger-hahmoa” (Andrews 1998, 140), Jordan näyttäytyy maanläheisenä kuka tahansa -tyyppinä ja rodullisesti kastroituna koripalloilijana, joka vain pelaa eikä mieti muita asioita, kuten varusteita tai vaikkapa politiikkaa – siitäkkin huolimatta, että juuri affektiivisesti vetovoimaiset mainosesiintymiset ja mittavat sponsoritulot rikastuttavat hänen varallisuuttaan ja potentiaaliaan poliittis-ideologisesti vaikutusvaltaisena kansalaisena.

Ei-poliittiseksi valmennettu Jordan ei ottanut kantaa Niken hikipajateollisuuteen eikä myöskään Yhdysvaltojen suurkaupunkien ghettojen ”lenkkarisotiin”, joissa tummat nuoret tappoivat toisiaan pyhänä palvottujen Jordan-tossujen vuoksi. Värittömäksi neutralisoidun ihanneamerikkalaisen ja globaalin

brändin kliimaksiesitys on vuonna 1992 ilmestynyt Gatoraden mainosvideo. Siinä kuvaleikkaukset siirtyvät Jordanin NBA-peleistä pihakentille, joissa eri etnisiä ryhmiä edustavat lapset ja nuoret pelaavat niin keskenään kuin kaikkien kaverin ”Miken” kanssa (Kuva 2). Aitouden tunnetta luodaan käsivarakuvausella, joiden aikana kuvissa näkyy Gatorade-juomapullo. Mainos antaa myös ymmärtää, että Jordan on paitsi samankaltainen kuin me muut myös jotain saavuttamatonta, jotain enemmän.

Kulttuurintutkija **Richard Dyerin** (1979) mukaan jännite tavallisuuden ja erityislaatuisuuden välillä on yksi keskeinen tähteyden ominaispiirre. Toisaalta Jordanin erityislaatuisuus esitetään kumpuavan osin tavallisuudesta eli Yhdysvalloille ominaisesta kasvatus- ja yliopistojärjestelmästä, jonka viestitään osaan arvostaa urheilijoita tasapuolisesti etniseen taustaan katsomatta. Videossa sambarytmisen musiikkikappale on isossa roolissa merkitysten lukitsijana.¹ Kappale alkaa ja samalla avaa mainoksen sanoman sanoilla: ”*Sometimes I dream that he is me*” [kuvissa Jordan tekee NBA-kentillä näyttäviä koreja vaihattomaan tyyliinsä ja hymyilee auvoisesti vaihtopenkillä]. Kappale jatkuu ja mukaan tulee lapsikuoro: ”*You’ve got to see that’s how I dream to be. I dream I move, I dream I groove*”. Lopuksi kappale tihentyy yltiömäiseen ihailuun: ”*Like Mike, I liked to be like Mike, Like Mike, liked to be like Mike, be like Mike, be like Mike...*”. Viimeisessä kuvassa mustaa taustaa vasten tekstissä käsketään: ”*Be like Mike. Drink Gatorade.*”

Kuvatut mainokset jättivät *Its gotta be the shoes* ja *be like Mike* -hokemat populaarikulttuuriseen muistiin ja erottamattomana osana sävyttivät Jordanin tähteyttä ja pelillisiä odo-

¹Gatoraden mainoksen kappale on muunnelma Disneyn Viidakkokirja -elokuvan (*The Jungle Book*, ohj. Wolfgang Reitherman, 1967) kappaleesta ”*I wanna be like you*”.

Kuva 2: Michael "Mike" Jordan puistopeleissä lasten kanssa Gatoraden mainoksessa (Kuvakaappaus: <https://www.youtube.com/watch?v=qs2BRSWzrJE>).

tusarvoja myös NBA-kentillä. Jordanista tuli etenkin Yhdysvalloissa katsomot täyteen vetävä globaali brändi ja "meidän" kansallinen ikoni, jonka patsasta Chicagossa *United Center* -areenalla turistit ympäri maailmaa kävivät kuvaamassa kuin tosiuskovaiset pyhiinvaelluskohteitaan (vrt. Hautbois, Biscaia & Djaballah 2024).

Vaikka kuvattujen iskulauseiden affektiivinen tarttuvuus pehmeine arvoineen oli ilmeisen laaja-alaista, eniten aikalaiset korostivat – ja elämäkerturit ovat sittemmin korostaneet – Jordanin poikkeuksellisen voimakaslaatuista kilpailuhenkisyyttä (ks. esim. Lazenby 2014). *The Last Dance* -dokumentissa Jordan toteaa vastaansanomattomaan tyyliinsä: "Synnynäinen luonteeni on voittaa hinnalla millä hyvänsä. Teen sen vaikka yksin. Aina kun astun koripallokentälle, keskityn voittamaan pelin. Tulen hulluksi, kun se ei onnistu." Näille itse-

reflektoinneille tuki- ja taustatarinana on toiminut Michael Jordanin lapsuuden kiihkeät pihapelit veljensä Larryn kanssa, joiden aikana kumpikaan ei antanut tuumaakaan periksi. *Space Jam* -elokuva alkaa nostalgishenkisellä ja fiktiivisellä kuvauksella Jordanista lapsena takapihallaan heittelemässä palloa koriin. Kohtaus ei jätä epäselväksi, että Jordanilla on tahdonvoimaa ja rohkeutta haaveilla NBA-urasta, joka näkyy jo alakouluikäisenä hänen katseestaan ja siintää itsestään selvänä tulevaisuushorisontissa. Elokuvasa on myös useampia kohtauksia, jotka muistuttavat siitä, että Jordania ei kannata ärsyttämällä ja vinoilemalla haastaa kaksinkamppailuun. Hänen psyykettään ravitsee Hollywoodin toimintasankareille tyypillinen sisäinen palo tai draamallisesti ilmaisten alati kytevä kostonliekki.

Yhtäältä Jordanin valmentajat ja pelikaverit kuvailivat joukkueensa megatähteä omis-

tautuneeksi ja vaativaksi, mutta toisaalta myös itsekeskeiseksi, pelottavaksi, ilkeämieleiseksi ja tunteettomaksi niitä kohtaan, jotka eivät kenneet vastaamaan hänen odotuksiinsa tai toistuvasti mokailivat ja lepsuivat (ks. myös Smith 1991). Kiinnostavaa on, että myös eräässä Niken mainoksessa Jordanin kovuus ja armoton kilpailuhenkisyys ovat pääosassa. Mainoksessa vakava, vihainen sekä hikinen Jordan harjoittelee yksin kuntosalilla ja kentällä samalla kun hän itse puhuu ääniraidalla: *”Olkaa epäkunnioittavia minua kohtaa, sanokaa, että olen vanhempi, sanokaa että olen hitaampi, sanokaa, etten voi enää lentää. Haluan, että teette niin”*.

Otosten tummat sävyt ja dramaattinen musiikki vahvistavat viestiä Jordanin perik-siantamattomuudesta, sinnikkyydestä ja taistelutahdosta. Yhtä lailla kiinnostavaa on, että populaareissa ja psykologisoivissa tulkinnoissa hyvin harvoin on kiinnitetty huomiota siihen, miten tietynlaisten ihmistyyppien ja persoonien tuleminen toisia hyväksytymmiksi ja näkyvimmiksi perustuu pitkälti ajan henkeen tai yhteiskuntatieteellisin käsittein konjunkturiin. Jordan konjunkturaalisena tähtenä (Giulianotti & Gerrard 2001) ei näyttäytynyt vain kaikkien kaverina, vaan hän edusti myös aikansa toivottua amerikkalaista yksilökeskeistä kulttuuria. Siksi on perusteltua väittää, että Michael Jordan esiintyi tavalla, jolla hän sopi edustamaan reaganismia ja siihen liitettyjä neoliberalia arvoja sekä ”kovia kroppia” (ks. Kellner 1998, 82–88), jotka kykenivät jopa yksin tuhoamaan vastustajansa – elokuvateollisuuden aikalaisvastineinaan **Sylvester Stallone** ja **Arnold Schwarzenegger**.

Niin kilpailullisen yksilöllisyytensä kuin myös perinteisiä perhearvoja korostavien puheidensa vuoksi Jordan on tulkittu yhdeksi oikeistoa rasistisemman Uuden Oikeiston eli niin kutsutun alt-rightin värisokean agen-

dan lujittajaksi. Siinä elämässään menestynyt ja ei-kapinallinen afroamerikkalainen nähdään valkoisten hyväksymäksi kopioksi ja integraatiopolitiikan sankarihahmoksi (Davis & Harris 1998, 163). Väritömmiksi ja kelluviksi tuotemerkeiksi muutettuina Jordanin kaltaiset tummailhoiset tähdet eivät kuitenkaan muutu koskaan täysin valkoisiksi ihanneamerikkalaisiksi, vaikka he esiintyisivät toivotulla tavalla mediaurheilun eri kentillä (McDonald & Andrews 2001). Heissä nähdään aina kytevän myös valkoista keskiluokkaista elämäntapaa uhkaavia tekijöitä. Jordanin peliriippuvuus ja vedonlyöntivelat sekä hänen isänsä epämääräisissä olosuhteissa tapahtunut murha, yhdistettiin mediassa mustan ihmisen stereotyyppiseen kuvastoon (emt.). Näissä tilanteissa Jordanin tulkittiin käyttäytyvän ennalta-arvaamattomasti ja viettien vallassa eli ei-järjellisesti.

Niken Jordan-lenkkareista tuli muoti- ja kulttuuri-ilmiö etenkin nuorison keskuudessa. Aiempaa kaupallisemmassa ja mediavälitteisemmässä kulttuurissa kasvaneet nuoret samastuivat NBA-lähetysten ohella lukuisten monikansallisten yhtiöiden mainoksissa sekä periamerikkalaisten Väiski Vemmelsäären ja muiden Disney-hahmojen kanssa esiintyvän megatähden kaikkivoipaisuuteen ja kykyyn toimia ”amerikkalaisen unelman” lähettinä. Jordan levitti amerikkalaista transnationaalia tavarakulttuuria ja markkinakapitalismin ylimitoitettuja lupauksia vaurastumisesta ja hyvinvoinnista ympäri maapalloa (Kellner 1996). Miten Nike Air Jordan, McJordan ja be it like Mike -tavarat ensisijaisesti saivat jalansijaa ihmisten mielissä? Kyse oli ennen muuta tuotemerkkien välisestä erottautumiskilpailusta alati kiihtyvässä taistelussa näkyvyydessä globaalin median kuvavirrassa (ks. Jackson & Andrews 1999; Armstrong 1996). **Stuart Hall** (1991, 27) viittaa aikansa tuotemerkkikulttuuriin kirjoittaessaan:

Kuvat, jotka ylittävät ja uudelleen ylittävät kielirajat paljon nopeammin ja helpommin ja jotka puhuvat kielten yli paljon välittömämmin, ovat hallitsevia. Sitä hallitsevat kaikki ne tavat, joiden avulla kuva- ja graafiset taiteet ovat tulleet kiinteäksi osaksi jokapäiväisen elämän, viihteen ja vapaa-ajan uudelleenmuotoilua. Sitä hallitsevat televisio ja elokuva sekä massamainonnan kuvat, mielikuvat ja tyyli.

Tässä kehyksessä on olennaista, että mediassa vilahtava symboli on sellainen, jonka katsoja tunnistaa silmänräpäyksessä ja johon katsoja osaa liittää haluttuja elämäntyyliarintoja ja paikkatunteita. Uuden mediateknologian, massiivisten mainoskampanjojen ja satojen televisiokanavien tehtävänä oli saada ihmiset haluamaan NBA-Nike-Jordan-tuotepakettia ja samastumaan Jordanin esittämään ihanneamerikkalaisuuteen tavalla, että pelkkä Swoosh-logo tai Jordanin yksittäinen ele laittoi liikkeelle haluttuja myönteisiä mielleyhtymiä. Olennaista tällaisessa kuvien pommituksessa on, että katsoja tietää tarinat jo etukäteen eikä niitä tarvitse enää sen koommin selittää.

Jordanin intohimoinen tuotemerkkisuuskollisuus ja kilpailuhenkisyys johtivat toisaalta myös tilanteisiin, joissa paikkabrändin soveltaminen ajan henkeen ja ihmisten moraalitunteisiin sai ristiriitaisia piirteitä – jotkut ihmiset eivät samastuneet Jordanin tähtikuvaston esittämään tapaan siitä, millaisia ”meidän” tulisi olla etenkin kilpailuhenkinsinä amerikkalaisina. Kun Pohjois-Carolinan Wilmingtonissa nuoruutensa asunutta Jordania pyydettiin tukemaan demokraattien edustajaa tummaihoista **Harvey Ganttia** kotiosavaltionsa senaattorin vaaleissa, jotta hänen rasistina tunnettu oikeistolainen vastustajansa **Jesse Helms** ei olisi päässyt valtaan, Jordan vastasi: ”Republikaanit ostavat myös lenkka-reita”. Lopulta Helms voitti vaalit.

Episodin takia Jordan menetti uskottavuutensa etenkin monien tummaihoisten keskuudessa. Jordan ja Nike eivät myöskään vastanneet aikansa tunnetuimmalle afroamerikkalaiselle kansalaisoikeustaistelijalle **Jesse Jacksonille** kysymyksiin siitä, miksi Niken johtoasemissa ja luottamushenkilöinä on niin vähän tummia ja miksi Nike kieltäytyy tallettamasta voittojaan tummien omistamiin pankkeihin. Jordanin ja ”hänen yhtiönsä” välinpitämättömyys ja asettuminen valkoisen rahavallan puolelle motivoi Jacksonia organisoimaan boikottikampanjan Nikea vastaan (LaFeber 1999, 94). *Boston Phoenixin* toimittaja **Michael Crowley** kiteytti Jesse Jacksonin ja monien 1960-luvun kansalaisoikeustaisteluissa nuoruutensa viettäneiden tuntemukset 1990-luvun ikonisimmasta urheilutähdestä:

Jos Alin persoona varjostaa dramaattisesti Jordanin persoonaa, ehkä meidän pitäisikin odottaa juuri sitä. Ehkä Michael Jordan heijastaa meidän aikaamme yhtä hyvin kuin Ali heijasti omaa aikaansa. Aivan kuten Ali oli aikansa sosiaalisen kaaoksen ja henkisen vapautumisen väline, Jordan symboloi meidän aikamme poliittista apatiaa ja kulttuurista pinnallisuutta. Ali oli 1960-luvun arkkityyppi, koska hän oli intohimoinen ja kiihkeä kapinallinen. Michael Jordan on 1990-luvun arkkityyppi, koska hän on arvoneutraali tuotemerkki.

(Crowley *Boston Phoenix* 25.1.1999, sit. Zirin 2008, 238)

Jordanin rahavaltaa mielistelevä kilpailullisuus ja sponsoriuskollisuus synnyttivät siis ristiriitaisia tuntemuksia. Yhtenä särönä voi vielä mainita Barcelonan olympialaisten koripalloturnauksen palkintojenjakotilaisuuden. Sen aikana USA:n koripallojoukkueen suurimmat tähdet Michael Jordan ja **Charles**

Barkley² peittivät maajoukkueen varuste-sponsorin Reebokin logot USA:n lipulla (Kuva 3). Jordan piti Reebokia pahimpana kilpailijanaan ja selitti toimintaansa toimittajille: ”*Olen erittäin lojaali yritystäni kohtaan*” (LaFeber 1999, 100). Jordanin korporaatio-uskollista käyttäytymistä selittää se, että Nike oli tehnyt yhteistyötä Jordanin kanssa hänen NBA-uransa alusta alkaen. Nike tarjosi vuonna 1984 ”rookie” Jordanille tuplasti enemmän sponsorituloja kuin Converse omille tähdilleen **Dr. Julius Ervingille**, Larry Birdille ja Magic Johnsonille sekä poikkeuksellisesti lanseerasi markkinoinnin ykköskohteelleen oman kenkämalliston Air Jordanin.

On selvää, että uutta viestintäteknologiaa hyödyntävät satelliittikanavat amerikkalaislähtöisine ohjelmineen ja tuotemerkkeineen synnyttivät myös ulkomailla vastustusta, jopa puhetta kulttuuri-imperialismista. Esimerkiksi kielestään, perinteistään, tuotteistaan ja omista kulttuurisista saavutuksistaan ylpeät ranskalaiset vallanpitäjät esittivät anti-amerikkalaisia kannanottoja ja kritiikkiä yhdysvaltalaisista pääoman valtaa kohtaan (LaFeber 1999, 13). **Richard Kuisel** (1997) kertoo kirjassaan *Seducing the French: the dilemma*

on americanization, millä tavoin muun muassa McDonald'sin pikaruokakonsepti, lenkkareiden käyttäminen ja MTV:n sekä amerikkalaisten tv-sarjojen ja elokuvien katsominen merkitsevät suurta muutosta eurooppalaisten nuorten kulutustavoissa, käyttäytymisessä ja ajattelussa.

Amerikkalaisten tuotteiden invaasio ei koskenut vain mediaympäristöjä vaan myös kaupunkiympäristöjä. Esimerkiksi McDonald'sin ravintolat ranskalaisten kaupunkien keskuksissa parhailla turistipaikoilla edustivat monille paikallisille ajautumista vastentahtoisesti pakotetun yleisön (*forced audience*) rooliasemaan (Cronin 2006, 620). Rakennetun ympäristön muuttuminen osaksi helposti purtavaa amerikkalaista massakulttuuria, vieraannutti useat ihmiset heidän omaksi kokemastaan paikkatunteestaan. Monin paikoin muualla maailmaa tilanne oli kuitenkin toisenlainen. Rautaesiripun takana Itä-Euroopassa ja laajalti Aasiassa, mukaan lukien Kiinassa, etenkin Jordan mainoskuvastoineen representoi vapautta ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia sekä ennen muuta tunnetta paikasta, jossa henkilökohtaiset unelmat toteutuvat (ks. McDonald & Andrews 2001, 32).

²Niken mainosvideoissa suurkaupungin raunioissa yhdessä Godzillan kanssa temppeuileva Barkley kutsui itseään ”1990-luvun niggaksi”, jotka ”tekevät mitä haluavat”. **Todd Boydin** (1997, 132) mukaan Barkleyn puhettavat ja esiintymistyyli olivat tyypillisiä uudelle afroamerikkalaiselle koripallosukupolvelle, jolla oli rahaa enemmän kuin he ehtivät sitä kuluttaa. Niken toisessa tunnetussa mainoksessa ”pahan pojan” imagostaan tunnettu koripallomiljonääri Barkley puolestaan julistaa: ”en ole roolimalli”. Barkleyn ”nigga”-kommentit ja katu-pojan imagon saattaisi moni äkkiseltään yhdistää aikansa tummien hiphopkulttuuriin, joiden edustajat lukuisten tummien koripalloilijoiden ohella olivat köyhän urbaanin katukulttuurin kasvatteja. Barkley edusti kuitenkin enemmänkin räppäri McHammerin suosittu *You can't touch this* -kappaleen tyyppistä kesytettyä ja kuluttamiselle persoa maailmaa kuin rutiköyhän Etelä-Bronxin poliittisesti valveutunutta hiphop-manifestaatiota tai USA:n länsirannikolta muualle levinnyttä gansta-rapiksi kutsuttua poliisiväkivaltaa ja muita yhteiskunnallisia epäkohtia lyriikoissaan alleviivaavaa genrea. Tässä yhteydessä kovin ristiriitaisia tuntemuksia herätti se, kun syyskuussa 1991 Saturday Night Live -ohjelmassa vierailevana juontajana toiminut Michael Jordan esitteli yhteiskuntakriittisyydestään tunnetun Public Enemy'n. Public Enemy'n ehkä tunnetuin kappale on *Fight the Power*, joka tunnusbiisinä kannattelee Spike Leen ohjaaman *Do the Right Thing* -elokuvan (1989) tarinankulkua. Koripallon ja hiphopin yhteneväisyyksiä käytti hyväksi paitsi Nike mainoksissaan myös NBA:n innovatiivinen komissaari David Stern otteluiden markkinoinnissa (ks. Zirin 2008, 216–218).

Kuva 3: Korporaatiosoturi Michael Jordan Barcelonan olympialaisten palkintojenjakosere-
moniassa. Hänen vasemmalla puolellaan Scottie Pippen, tärkeä aisapari Chicago Bullsista
(Kuvakaappaus *The Last Dance* -dokumentti).

Someaikakauden ympärivuorokautinen tunnelataus: autoritaarinen Saudi-Arabia ja paikkabrändäystä urheilupesulassa

Kun Michael Jordan voitti kolmannen NBA-mestaruutensa Chicago Bulls'n riveissä, McDonald'sille mainoksia tekevä kuvausryhmä oli valmiina kentän laidalla operoimassa otte-
lun jälkeen. Mainoksessa pikaruokafirman edustaja kysyy Jordanilta: ”nälkäinen neljän-
nelle [mestaruudelle]?” Tv-kameroiden ym-
pärimä ja pallon kainaloonsa laittanut hiki-
nen Jordan vastaa: ”olen nälkäinen *big macil-
le*.” Mainos julkaistiin vuorokauden päästä
mestaruusjuhlista (LaFeber 1999, 117–118).
Tätä pidettiin aikanaan hämmästyttävän no-
peana toimintana. Nyttemmin Jordan some-
työläisineen olisi saanut vastaavanlaisen mai-
noksen joissakin minuuteissa eetteriin. So-
meaikakautta kuvastaa nopea, lähes reaaliai-
kainen uutisointi ja juttujen kierrättäminen

mediasta ja alustalta toiselle, klikkausten met-
sästäminen, tunteisiin vetoaminen ja seuraa-
jamäärien kasvattaminen. Tällaisessa 24/7-me-
diayhteiskunnassa ja brändi- sekä huomiota-
loudessa **Brett Hutchins** ja **David Rowe**
(2012) ovat kutsuneet fanien multitaskaamis-
ta mediayhtiöiden näkökulmasta huomion
moninkertaistamiseksi. Esimerkiksi pärjätäk-
seen fantasiaurheilussa fanin on seurattava
paitsi pelejä myös verkon erilaisia analyysi- ja
vihjesivustoja sekä seurojen päivityksiä louk-
kaantumisista, pelaajavärväyksistä ja -myyn-
neistä ynnä muista tiedoista – puhumatta-
kaan keskusteluista fanien omilla verkon ryh-
mäkeskustelufoorumeilla.

Tunneintensiteeteiltään kiihkeässä ja läpi-
kotaisin kaupallisessa mediaympäristössä,
jossa lukemattomat kuvat, videot ja tekstit
kiertävät ympärivuorokautisesti ja kilpailevat
näkyvyydestä, halutun sanoman esiin saami-

nen suurelle yleisölle on aiempaa vaikeampaa – etenkin kun ihmiset viihtyvät samanmielisten somekuplissa. Saudi-Arabian valtiojohdon ja monimuotoinen paikkabrändäys on 2020-luvun ilmiö, jossa urheilu on näkyvässä roolissa laajaa huomiota herättävien tahmeiden kuvien (Ahmed 2004) aikaansaamisessa. Urheilukilpailuille on ominaista, että ne kykenevät ylittämään maantieteellisiä ja sosiokulttuurisia sekä suljettujen someryhmien vahvistamia rajoja. Millaista ihannekuvaa Saudi-Arabiasta ja saudiarabialaisista rakennetaan mediavälitteisessä paikkabrändäyskierrrossa, jossa merkitykset aktiivisesti liikkuvat ulkoa sisälle ja sisältä ulos? Miten haluttujen kuvien kiertoa on pyritty kontrolloimaan, jotta negatiiviset viestit eivät pääsisi näkyviksi?

Saudi-Arabia on malliesimerkki autoritaarisesta valtiosta, jossa kansalaisten vapauksia rajoitetaan, ihmisoikeuksia rikotaan ja hallinnon vastaisia mielipiteitä tukahdutetaan (Hyvönen 2021). Viime vuosina Kiinan, Venäjän ja Qatarin ohella Saudi-Arabiaa on syytetty urheilupesusta (*sportswashing*). Tällä on tarkoitettu lähinnä sitä, kuinka suosittuja urheilukilpailuja käytetään hyväksi imagonkohoamisessa ja paikkojen uudelleen brändämisessä. Samalla huomiota siirretään pois kroonisista sosiaalisista ongelmista ja lukuisista muista yhteiskunnallisista epäkohdista sekä vahvistetaan entisestään vallanpitäjien asemaa puhumalla yhteisistä kansallisista projekteista (esim. Fruh ym. 2022).

Kuvatun määrittelyn perusteella urheilupesu ei kuulu vain ”itsevaltioiden pelikirjaan” (Boykoff 2022) vaan sitä harjoittavat myös useat demokraattisiksi luokitellut maat etenkin urheilun megatapahtumien aikana. Esimerkiksi olympialaisten järjestämisen yleinen tyyppivika on köyhien asuinalueiden gentrifikaatio ja ei-toivottujen ihmisten ”siis-timinen” pois tapahtumapaikoilta (ks. Kola-

mo 2018b, 158–205; Zirin 2016). Myös Jordanin ihanneamerikkalaisuutta ja yliverstaista urheilullista kyvykkyyttä edustavalla kuvastolla peiteltiin maan sisäisiä ristiriitoja, jotka koskivat rotusortoa ja tummien yhteiskunnallisia vaikuttamisen mahdollisuuksia. Nikea on puolestaan kritisoitu häikäilemättömästä tavastaan maksimoida taloudelliset voittonsa etsimällä Aasiasta alati uusia entistä halvemman työvoiman ja ympäristölainsäädännöltään löyhempiä maita.

Toisaalta vaikka demokraattisissa valtioissa urheilupesu voi olla suunniteltua ja harkittua, se on usein myös tilanteista ja altista paikallisyhteisöjen kritiikille. Sen sijaan Saudi-Arabian urheilupesu on huomattavasti kokonaisvaltaisempaa ja kontrolloidumpaa kuin esimerkiksi Michael Jordanin käyttäminen osana NBA:n ja Niken markkinointia sekä reaganistista poliittista ideologiaa. Siksi Saudi-Arabian kohdalla on syytä puhua urheilupesulasta. Saudi-Arabian urheilupesulassa voi erottaa neljä osastoa, jotka tiiviisti rihmastoituvat toisiinsa: (1) tapahtumat ja tilat, (2) sarjamuotoiset kilpailut, (3) tähdet ja (4) seuraajafanit. En käsittele faneja, sillä fanien näkökulmat eivät ole tutkimusasetelmani kannalta relevantteja (lue Newcastle Unitedin fanien ja saudiomistajien välisestä suhteesta Kolamo & Vuolteenaho 2023).

(1) *Tapahtumat ja tilat.* Vaikka Saudi-Arabia ei ole vielä virallisesti valittu vuoden 2034 miesten jalkapallon MM-kisojen isännäksi, Fifan puheenjohtaja **Gianni Infantino** on jo omalla Instagram-tilillään paljastanut, että kisat järjestetään Saudi-Arabiassa. Saudi-Arabia haaveilee myös kesäolympialaisten isännyydestä. Urheilun megatapahtumista käytetään englanniksi usein sanaa *showcasing* (esim. Horne & Manzenreiter 2006). Kyse on tapahtumasta, jossa kisaisäntä esittää muulle maailmalle parhaita puoliaan. Saudi-Arabian

jalkapalloliiton puheenjohtaja **Yasser Al-Misehal** vakuuttaa Youtube-videolla, että MM-kisoissa kyse on ”ylisukupolisesta unelmien täyttymyksestä”, minkä vuoksi näytämme ”parastamme sekä kentällä että sen ulkopuolella”. Hän myös kertoo, että MM-kisat ovat ”kutsu maailmalle tulla todistamaan Saudi-Arabian kehitystä, kokea sen vieraanvarais-ta yhteiskuntaa, kulttuuria ja perinteitä”.

Urheilun megatapahtumissa sekä uusi ja kunnostettu rakennettu ympäristö, että vieraanvaraisiksi koulutetut ja toivotun tunnetyn muodot sisäistäneet paikalliset ihmiset on valjastettu paikkabrändin kiillotustyöhön. Molempien tehtävänä on näyttää muulle maailmalle sitä, millaisia ”me” oikeasti olemme ja vahvistaa samalla kansallista yhtenäisyyttä. Esimerkiksi ensimmäisen Qatarissa järjestetyn urheilun megatapahtuman vuoden 2006 Aasian mestaruuskisojen tarkoituksena oli liikuntasosiologi **Mahfoud Amaran** (2005) mukaan paitsi rakentaa globaalia positiivista medianäkyvyyttä myös vahvistaa kansallista me-henkeä, ylpeyttä ja itsetietoisuutta. Tässä ulkoisen kuvan kirkastamisen ja sisäisen itseymmärryksen muutosprosessissa tuli ennen muuta haastaa orientalistiset stereotypiat arabi-ihmisistä vastuuttomina, takapajuisina, irrationaalisina ja laiskoina.

Rakennetusta ympäristöstä keskeisimpiä ovat stadionit, joista tehdään esteettisesti ja arkkitehtonisesti näyttäviä. Ne on nykyisin lähes aina tunneladattu alueellisia perinteitä kunnioittavalla emotionaalisella muotoilulla (Crilley 1993, 233; ks. myös Kolamo & Levä 2022). Vuoden 2023 seurajoukkueiden loppu-turnauksen finaali Manchester City vastaan Fluminense pelattiin Jeddassa noin 60 000 katsojaa vetävällä *King Abdullah Sports City Stadiumilla*, joka iltavaloissa näyttää lempinimensä mukaisesti ”kiiltävältä jalokiveltä”. Vauhtelmaan kerrotaan syntyvän siitä, kun ulko-seinien tasakylkiset kolmiokuviot ja katon

V-muotoiset rakennelmat, jotka muistuttavat islamilaisesta geometriasta ja muotojen symmetriasta, yhdistyvät stadionia ympäröiviin parkkipaikkojen valoihin (Alhathloul 2018). Vastaavasti Riadissa sijaitseva maan suurin stadion *King Fahd International Stadium* muistuttaa beduiinitteltaa. Molemmat stadionit ovat viime vuosina saaneet globaalia medianäkyvyyttä, kun niillä on pelattu Espanjan Super-cupin välierä- ja finaali pelejä.

Tunnettujen kulttuuristen mielleyhtymien ja designin avulla pyritään mobilisoimaan patrioottisia ja paikkahenkisiä tuntemuksia sekä synnyttämään vau-efektejä turisteissa, jotka liikkuvat kännykät käsissään stadioneiden ohella myös muualla ehostetussa tapahtumaympäristössä. Tämän performatiivisen käytäytymisen yhteydessä ei voi välttää vaikutelmalta, että kisaisäntäkaupungit on rakennettu näyttämöksi keskiluokkaiselle fanituristille, joille tilat ikään kuin poseeraavat kuvapotentiaaleina somekanaville hymiöiden ja peukujen keruuta varten (Kolamo 2022, 92–93). Sanottu kertoo kaupunki- ja mediatilojen sulautumisesta toisiinsa niin, että kaupunkitilat näyttäytyvät globaalia mediajulkisuutta varten organisoituina ja esille pantuina paikkatunteiden esittämisen estradeina. Riadin talousalueen gigaprojekti on uuden ”viihteen, urheilun ja taiteen pääkaupungin” Qiddiyan rakentaminen. Sinne on suunnitteilla ainakin golfkenttä, moottoriurheilurata ja jalkapallostadion (Hälonen 2023). Viimeksi mainittu 200 metriä korkean jyrkänteen päälle rakennettava muunneltava elämystila on nimetty kruununprinssi ja valtiollisen sijoitusrahasto PIF:n puheenjohtaja **Mohamed bin Salmanin** mukaan (Kuva 4). Stadionin ulko-kuori koostuu modulaarisista kuutioista, digitaalistasista näytöistä ja portaaleista sekä päätykatsomon kokoisesta massiivisesta led-seinästä, joka sisään vedettynä avaa näkymät jyrkän teeltä (Peacock 2024).

Kuva 4: Tällä vuoden 2034 jalkapallon MM-kisojen stadionilla arkkitehtitoimisto Populousin pääjohtaja Rhys Courtneyn markkinahenkisin sanoin ”kuutiot ja portaalit valuvat alas jyrkänkänteeltä ja luovat massiivisen digitaalisen kankaan, joka on vuorovaikutuksessa käyttäjien kanssa eri mittakaavoissa” (Kuvakaappaus esittelyvideosta: <https://www.youtube.com/watch?v=aIClQrv6I9E>).

On syytä mainita myös 555 miljardin euron rakennushanke Neomin miljoonakaupunki, joka nousee Punaisen meren pohjoispuolelle. Markkinointivideoiden perusteella kaupunki näyttää enemmänkin tieteiselokuvan lavasteilta kuin todelliselta paikalta – kaupungissa voi kohdata niin lentotakseja, robottipalvelijoita kuin *The Truman Show* -elokuvan (ohj. Peter Weir 1998) hengessä keino-tekaisen kuun. Tähän ”aavikkokaupunkiin”, jota mainostetaan Aasian, Afrikan ja Euroopan kaupankäynnin risteysasemana, on rakenteilla talviurheilukeskus Trojenan vuoristoalueelle. Siellä järjestetään vuoden 2029 Aasian talviurheilun mestaruuskisat. Kun perifeerisiä alueita spektakelisoidaan urheilun ja muun viihteen tapahtumakeskuksiksi ja turistisen katseen (Urry 1990) unelmakeitaksi, kyse on samalla valtion omistamien maa-alueiden arvon nostamisesta niin, että uudet asuinalueet toimivat osana kiinteistö-

keinottelua ja spekulatiivista finanssipolitiikkaa (Kolamo & Levä 2022, 86).

Koska urheilun megatapahtumat sisältävät pirstoutuneen tiedonvälityksen ajalle epätyypillisesti perinteisiä yhtenäiskulttuurin piirteitä – ihmisten kokoontuessa saman kuvan äärelle – yksi niiden jättämä perintö koskee kollektiivisen historiallisen muistin halutunlaista kehystämistä. **Jules Boykoff** (2022, 348) kirjoittaa: ”*urheilupesu raivaa tilaa sille, mitä voisimme kutsua muistamattomuudeksi: vaihtoehtoisen yhteisen historiallisen muistijärjestelmän tarkoitushakuiselle asentamiselle.*” Saudi-Arabian urheilupesulan tekniikoissa on siis historiapolitiikan piirteitä, sillä jo ennen kuin megatapahtuma on järjestetty, organisaattorit miettivät etukäteen sitä, kuinka halutut kuvat ja tunteet saadaan kiertämään globaalissa mediassa – historiaa kuvitellaan tai pikemminkin kuvatellaan nykyhetkestä käsin ikään kuin pysäytyskuvina ja

niiden sisältäminä vetovoimaisina ja myyvinä tarinoista meistä ja paikoistamme.

Historiapolitiikan käsite viittaa monen-tyyppisiin kuviin, teksteihin ja symboleihin, joiden avulla historiaa ja menneisyyttä käytetään apuvälineenä yritettäessä saavuttaa toivottuja yhteiskunnallisia päämääriä sekä määritellä odotuksia ”meidän yhteisestä” tulevaisuudesta (ks. Torsti 2008). Historiaa käännetään haluttuun suuntaan muun muassa teoreettisten tutkimusten ja koulujen oppikirja- sekä mediatekstien avulla. Saudi Vision 2030 verkkosivuilla Mohammed bin Salman esittää yhtäältä osana suurta arabialais-islamilaista kertomusta, ja toisaalta nuoren sukupolven toivomana uudistumismielisenä arvojohtajana. Saudi-Arabian kansalaisista 63 prosenttia on alle 30-vuotiaita, joiden kansallisylypeyttä ja -identiteettiä puhutellaan vahvasti urheilun avulla. Tässä ”meidän” paikkatunteiden muutosprojektissa ylemmydentuntoiseksi koetun Lännen moralisointi voidaan tulkita jälkikolonialistiselle ajalle tyypilliseksi Orientin toiseuttaviksi representatioiksi (ks. Said 1978).

(2) *Sarjamuotoiset kilpailut.* Rahoittajien ja brändinrakentajien näkökulmasta sarjojen vetovoima on niiden jatkuvajuonisuudessa ja viikoittaisessa medianäkyvyydessä. Saudi-Arabian jalkapallon pääsarja *Saudi Pro League* on yrittänyt nostaa profiliaan houkuttelemalla tunnettuja pelaajia joukkueisiinsa massiivisilla pelipalkkioilla. Liigan kotisivujen uutisointi on joukkuepelille poikkeuksellisen tähtivetoista. Jalkapallotähtien värvämisessä kyse ei ole ollut vain pelisopimuksista vaan ennen muuta kuvasopimuksista, jotka koskevat tähtien sosiaalisen median käyttöä. Saudiliigan tunnettujen pelaajien ja valmentajien tulee brändilähtetiltään roolissa ottaa näyttäviä ja markkinahenkisiä kuvia somekanavilleen. Samalla liigaan osallistuvat parhaat

joukkueet, esimerkiksi Riadin *Al Nassr FC* ja *Al Hilal* sekä Jeddän *Al Ahli* ja *Al Ittihad*, saavat haluamaansa tunnettuutta, vaikka toisaalta Euroopassa fanit eivät sarjaa kovin innostuneesti seuraa. Kilpailullisesti erikoista on, että valtiollinen sijoitusrahasto PIF omistaa kaikki mainitut Saudi-Arabian suurseurat. Jeddassa on järjestetty vuodesta 2021 alkaen myös Formula 1 osakilpailu Corniche Circuitin katuradalla.

Saudi-Arabia on levittänyt valtaansa myös urheilusarjoihin maansa ulkopuolella. PIF alkoi vuonna 2022 suuren mediakohun saattelemana rahoittaa lanseeraamaansa LIV Golf-kiertuetta. Lukuisissa mediatilaisuuksissa kiertueelle mukaan lähteneet huippugolffarit, kuten **Phil Mickelson** ja **Dustin Johnson**, ”kompuroivat sanoissaan” ja ”mutisivat epäselvästi” (Boykoff 2022, 348) vastatessaan kysymyksiin, jotka koskivat heidän rooliaan Saudi-Arabian urheilupesussa. Näissä mediatilaisuuksissa urheilu näytti Boykoffin (emt.) mukaan ”maailman korkeimman profiilin pesulalta”. Yllättäen PIF:n toimintaa kritisoineet PGA ja European Tour kertoivat kesäkuussa 2023 aikovansa yhdistää voimansa LIV-kiertuen kanssa. Mikäli yhdistyminen onnistuu, PIF:n johtoryhmään kuuluvasta **Yasir-al-Rumayyanista** tulee uuden golforganisaation puheenjohtaja ja siten merkittävä urheiluvaikuttaja maailmassa. LIV Golfin kotisivuilla Saudi-Arabia ei ole mitenkään erityisesti esillä. Golf-turnausten avulla pyrkimyksenä onkin lähinnä houkutella turisteja Saudi-Arabian uutuuttaan hohtaville golf-viheriöille. Golf on tunnetusti myös seurustelupeli, jonka aikana voi luoda ja vahvistaa globaaleja taloudellisia ja poliittisia verkostoja.

Vielä golfia suuremman luokan urheilupe-sulan osasto on Englannin Valioliigassa pelaava Newcastle United, jonka PIF hankki omistussalkkuunsa 80 prosentin osuudella

syksyllä 2021. PIF on toistaiseksi ollut melko sensitiivinen perinteikkään Valioliigaseuran omistajana. He eivät ole muokanneet seurakulttuuria mielivaltaisesti, ottamatta selvää paikallisesta tunne- ja asenneilmapiiristä sekä fanikulttuurien erityispiirteistä. Toisaalta: kun Newcastle'n pelipaidoissa ja joukkueen kotikentän *St. James' Parkin* laitamainoksissa esiintyvä PIF:n alainen urheilutapahtuma ja kiinteistöalayritys Sela esiintyy viikoittain samoissa tv-kuvissa fanien rakentaman tunnelman kanssa, on kyseessä malliesimerkki globaalin medianäkyvyyden hyödyntämisestä urheilupesussa ja paikkatunteiden brändäämisessä (Kolamo & Vuolteenaho 2023, 58–59).

Kriitikkojen mielestä englantilaisten ”Kansan pelin” (*People's Game*) omistajuutta ei tulisi luovuttaa ulkomaisille yhtiöille, joiden taustalla on autoritaarinen valtio ja sen pehmeää vallankäyttöä edustavat brändäyskonseptit (Mutual Interest Media 2021). Toisin sanoen saudiarabialaiset yhtiörikkaat omistajat nähdään myös urheilukolonialisteina. Saudiarabialaisten siirtoasuttajien koetaan käyttävän hyväksi ”meidän” paikkatunteita historiallisine erityispiirteineen ja kiillottavansa samalla omaa maabrändiään. Näiden suurten muutosten keskellä Valioliigajohto on ollut yllättävänkin hiljainen, mikä johtunee Britannian mittavista energiasopimuksista Saudi-Arabian kanssa (Kolamo & Vuolteenaho 2023).

(3) *Tähdet*. Mediaurheilun ravintopyramidin huipulla ovat tähtiurheilijat. Heitä seuraavat fanit ja toimittajat, jotka lisäksi innokkaasti kierrättävät perinteiseen mediaan tähtien somepäivityksiä. Ei ollut sattumaa, että ensimmäisenä Saudi-Arabia palkkasi **Cristiano Ronaldo** paikkabrändilähettiläkseen, sillä hänellä on urheilijoista eniten someseuraajia – Instagramissa noin 600 miljoonaa.

Yhden laaja-alaisesti mediahuomiota saaneen videon on julkaissut Cristiano Ronaldon

edustama seura Al Nassr FC Saudi-Arabian kansallispäivän kunniaksi nimellä ”*Unelmoimme ja onnistumme*”. Videossa kolme seuraa fanittavaa poikaa livahtaa stadionin sisätiloihin ja piiloutuu nurkkiin kikattelemaan sitä, kun heidän suosikkijoukkueensa valmentajaa ja pelaajia valmistetaan kansallispäivän juhlia varten oikeanlaisten asusteiden, soittimien ja juomien avulla. Kuvat kertovat välittömästä tunnelmasta ja siitä, että pelaajat osaavat nauraa itselleen, mikä tekee henkilöhahmoista lähestyttäviä ja samastuttavia.

Sitten videon taustamusiikki yhtäkkiä dramaattisesti voimistuu, mikä vihjaa jännityksen tihentymisestä ja kohokohdan lähestymisestä – leikkaus Cristiano Ronaldoon, joka on pukeutunut arabialaiseen perinneaan thobeeseen ja pitää miekkaa kädessään (Kuva 5). Joukkueen kapteeni ja megatähti katsoo kameraan itsetietoisesti kulmiensa alta. Etäistä viileyttä ja tahdonvoimaa huo-kuva elekieli on tuttua tv-kuvastoa jalkapallon seuraajille vapaapotkujen suoritustilanteista. Tämän jälkeen kuva laajenee ja muutkin pelaajat molemmilla puolilla Ronaldoa, mutta taaempana, pääsevät näkyviin. Lopuksi pelaajat hymyilevät ja tanssivat jäykän amatöörimäisesti poikakolmikön takana. Videota on pidetty urheilupesuna (Vilén 2023).

Toisaalta sen avulla on puhuteltu ensisijaisesti saudiarabialaisia. Vaikka Ronaldo toimii viestinvälittäjänä ”uudesta” aiempaa avoimemmasta ja vieraanvaraisemmasta maasta, hän esittäytyy ennen kaikkea yhtenä ”meistä”, joka kunnioittaa niin paikallisia tapoja, rituaaleja, symboleja kuin tapahtumia ja tilojakin. Instagram-kuvissaan Ronaldo poseeraa historiallisesti merkittävisissä matkailukohteissa, mutta myös Mohammed bin Salmanin kanssa mainostaen samalla heinäkuussa 2024 Riadissa järjestettyjä ”*kautta ai-*

Kuva 5. Arviolta yli 200 miljoonan euron vuosipalkalla Al Nassrissa pelaava Cristiano Ronaldo itseoikeutettuna päähenkilönä seuransa kansallispäivän tervehdysvideossa (Kuvakaappaus: <https://www.youtube.com/watch?v=W0lheZuwjN8>).

kojen ensimmäisiä” e-urheilun MM-kisoja. Al Nassrin videosta on otettu useita kuvakaappauksia lehtijuttuihin ja sosiaaliseen mediaan, mikä kertoo siitä, kuinka joistakin kiertävistä kuvista myös someaikakaudella voi tulla niin sanotusti tahmeita. Mitä tahmeammaksi jokin kuva muodostuu, sitä korkeampi tunnearvo sillä on (Ahmed 2004). Kääntäen: mitä korkeampi tunnearvo kuvalla on, sitä enemmän se kiertää mediassa ja kiinnittää uusia lukijoita ja katsojia kuvan äärelle.

Toinen jalkapallon megatähti, tätä kirjoittaessa USA:n pääsarjan Inter Miamia edustavalla **Lionel Messillä** on 22,5 miljoonan euron arvoinen kolmivuotinen sopimus kauppallisesta yhteistyöstä Saudi-Arabian kanssa. Messi ei saa sanoa tai tehdä mitään sellaista,

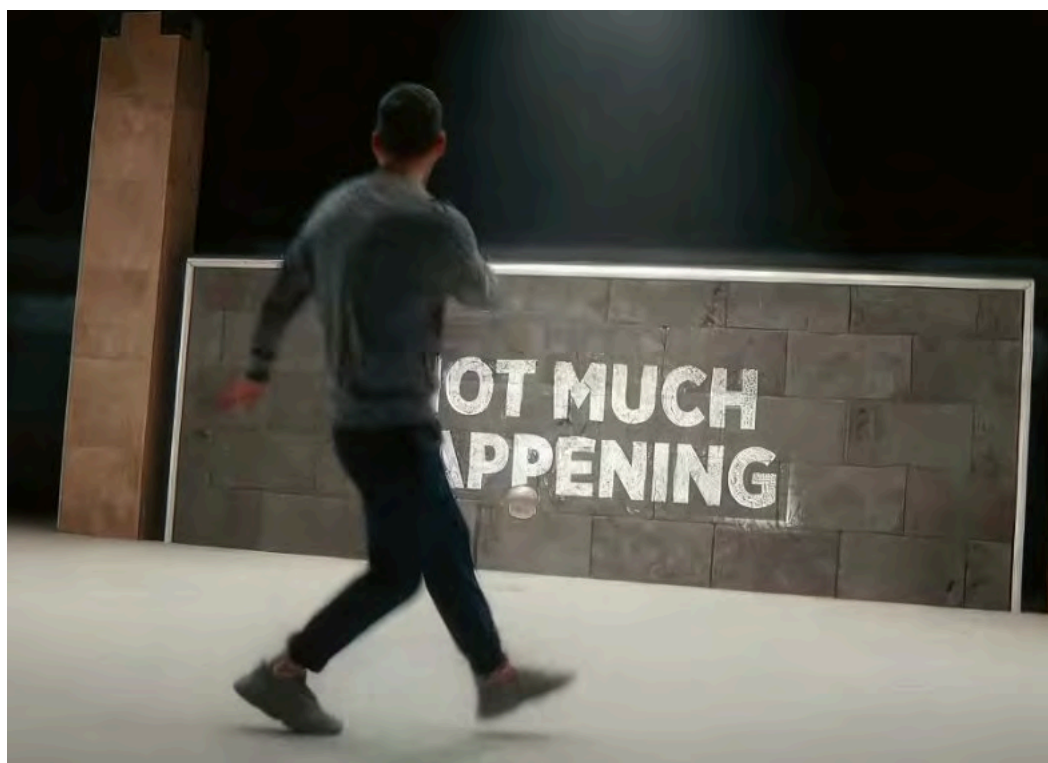
mikä vahingoittaisi Saudi-Arabian maabrändiä. Sen sijaan hän saa 1,8 miljoonaa euroa vähintään viisipäiväisestä perhelomasta Saudi-Arabiassa. Verkossa *Visit Saudi*-sivustolla Messi poseeraa perheensä kanssa ja ihmettelee ”kaikkea vihreyttä” ja tekemisen paljoutta – sama maabrändiviesti on myös Messin Instagram-sivuilla.

Visit Saudi -sivustolla on video, jossa Messi palloa potkimalla hajottaa ennakkoluuloja Saudi-Arabiasta ja sen kansalaisista (Kuva 6). Videon alussa Messi antaa katsojalle lukuohjeen: ”*Rakastan Saudi-Arabiassa sitä, että löydän aina jotain sellaista, mitä en osannut odottaa*”. Videossa on neljä harmaata muuria, joihin on kirjoitettu: ”*Just a desert*”, ”*Not much happening*”, ”*Closed culture*” ja ”*Girls*

can't". Muurien takaa löytyy – nopeasti leikkattuna kuvakoosteena – ennakkoluulojen vastainen maailma: innovatiivinen, aktiivinen ja ennen kaikkea visuaalis-esteettisesti näyttävä turistikohde. Ennen potkujaan Messi kurtistaa silmiään ja pyörittää päätään osoittaakseen katsojille, että asiat ovat Saudi-Arabiassa toisin kuin useimmat kuvittelevat. Hän ei kuitenkaan riko viimeistä ”*Girls can't*”-muuria vaan sen tekee Messin takaa juokseva teini-ikäinen paikallinen tyttö. Kun muuri on potkaistu palasiksi, kamera leikkaa Saudi-Arabian naisten jalkapallomaajoukkueen pelaajiin ja joihinkin urallaan edenneisiin paikallisiin julkkisnaisiin. Kuvista välittyy iloa ja vapautuneisuutta. Lopuksi Messi toteaa videon teeman: ”*Mene pidemmälle kuin mitä ajattelet*”. Massiivisilla summilla palkattu maabrändilähettiläs Messi esittäytyy muutos-

agenttina, rohkeana edelläkävijänä ja totuudenkertojana. Video on oppikirjaesimerkki johdannossa esitetyn brändätyjen paikkatunteiden prosessista: ensin markkinointiasiantuntijat ovat ottaneet selvää siitä, millaisia mielikuvia ”muilla” on ”meistä”, jonka jälkeen sisäinen maabrändiprojekti on laitettu käyntiin. Messi esiintyy ”muiden” edustajana, jonka roolina on kertoa, mitä ”muiden” tulisi ajatella Saudi-Arabiasta. Siinä, missä Messi viestii lähtökohtaisesti ulkopuolisille, Ronaldon katse on kääntynyt vahvasti myös sisään päin. Messille käsikirjoitetut sanat kuulostavat kuitenkin kovin epäuskottavilta, sillä kansallisen edun vastaisesta someviestistä voi Saudi-Arabiassa saada vankila- tai kuolemantuomion.

Cristiano Ronaldon ohella tunnetuimpia Saudiliigaan värvättyjä pelaajia ovat **Neymar**,

Kuva 6. Messi rikkoo ennakkoluuloja Saudi-Arabian maabrändilähettiläänä (Kuvakaappaus: https://www.youtube.com/watch?v=V8fOhzmqk_c&t=7s).

Sadio Mané ja **Karim Benzema**. Oma lukunsa on tennislegenda **Rafael Nadal**, joka toimii Saudi-Arabian tennisliiton brändilähtetiläänä. Hänen tehtävänsä on lisätä lajin kiinnostusta maassa nuorison keskuudessa ja osallistua lajin kehitystyöhön vierailujensa aikana – sekä tietysti ”somettaa” poseerauskuvia (Lund 2024). Mainittujen urheilutähtien somekäyttäytyminen kertoo paitsi rahan vallasta ja somen motivoimasta henkilökulttuurista myös performanssiyhteiskunnasta. Tähdet käyttäytyvät hyvin kameratietoisesti, jotta eivät loukkaisi rahoittajiaan. Amnesty Internationalin (4.1.2023) mukaan Cristiano Ronaldon ei tulisi osallistua urheilupesuun ja ”ylistää Saudi-Arabiaa kritiikittömästi” vaan pikemminkin ”käyttää hyväksi huomattavaa julkisuuttaan, jotta huomio kääntyisi maan ihmisoikeuskysymyksiin”.

Tapahtumat ja tilat, sarjamuotoiset kilpailut, tähdet ja seuraajafanit ovat rakennuspalkkoita Saudi-Arabian brändäämisen tiekartassa eli kansallisessa visiossa, joka on samantyyppinen kuin Qatarilla ja Arabiemiirikunnilla. Maiden tavoitteet ovat myös samat: monipuolistaa taloutta ja vahvistaa globaalia vaikutusvaltaa tekemällä itseään näkyviksi muina kuin öljy-, maakaasu- ja jyrkän uskonnollisina maina. Globaaleilla markkinoilla käydyssä kansakuntien keskinäisessä kilpailussa etenkin naapurimaille ”häviäminen” tulee välttää. Kun Qatar ja Arabiemiiraatit ovat onnistuneet taloutensa uudistamisessa ja turistien houkuttelemisessa, myös Saudi-Arabia on ”pakotettu” osallistumaan paikkakilpailuun ja näennäisesti avautumaan – erotukseksi mainittuihin rikkaisiin lilliputtivaltioihin on taloudelliset resurssit ja siten urheilupesun mittakaava. Maailman muista valtioista poikkeavaa on se, miten voimallisesti kansainvälistä kilpailuetua ja erottautumista toteutetaan sekä tavoitemielikuviin sopimattomia aineksia haudataan näkymättömiin brändää-

mällä ”meidän maatamme” nimenomaan urheilun avulla. Maan sisäpuolelta särö- ja protestiäänä ei tahdo kuulua, mikä kertoo olenaisen väitetyistä avautumisesta ja demokratiakehityksestä.

Lopuksi: mediaurheilun affektiivinen ja ideologinen ulottuvuus

Michael Jordan ei ollut yhteiskuntakriittinen vaan affirmatiivinen urheilija. Hän ei noussut tähteyteen itse valitsemisensa olosuhteissa, vaan myötäillen aikakautensa yhteiskunnallisia muutoksia. Jordanin esikuvallinen perintö koski paikkabrändityön, rahavallan ja yksilöllisen kilpailullisuuden liittoa. Värittömäksi ja kelluvaksi tuotemerkiksi profiloidun Jordanin avulla myytiin melkein mitä tahansa kaupallisia tuotteita, mutta myös Amerikkaa ja amerikkalaisuutta aikakauden hegemonisen ideologian mukaisesti. Jordan oli satelliittiaikakauden läpimurrossa näkyvin ja seuratuin tähti, jonka markkina- ja kilpailuhenkisiä paikkatunteita ylevöittävät kuvat vaikuttivat osaltaan rautaesiripun romahtamiseen. Tässä murroksessa niin Murdochin kaltaiset mediamogulit kuin NBA ja Nike hyödynsivät markkinoinnissaan etäisyyksien kutistumista paikkojen välillä. Jordaniin kohdistui myös ristiriitaisia sävyjä ja haasteellisia merkityksiä, kuten epäamerikkalaisuutta ja ei-toivottua tummaihoisen käyttäytymistä sekä ylitiöinnokasta lojaaliutta sponsoreitaan kohtaan.

Saudi-Arabia pyrkii totaalisisessa paikkabrändäyksessään ja lakisäateisissä imagonhallintasopimuksissaan siihen, että kuvista ja mielikuvista tulee todellisuutta, jolloin kulisien takainen maailma ihmisoikeusrikkomuksineen ja muine epäkohtineen katoaa näkyvistä. Säröjä pyritään välttämään eikä virheitä katsota hyvällä. Saudi-Arabian maabrändäyksen valovoimaisin keulakuva Cristiano Ronaldo on someaikakauden seuratuin

urheilija. Hän on yksi osa massiivista kokonaisuutta, tarkasti suunniteltua ja kontrolloitua Saudi-Arabian urheilupesulatoimintaa, johon kuuluvat myös megatapahtumat, sarjamuotoiset kilpailut ja aktiivisesti sosiaalista mediaa käyttävät seuraajafanit.

Sosiaalisen median alati lisääntynyt hyödyntäminen brändäämisessä kertoo toimintaympäristön muutoksesta: useat tahmeiksi muodostuvat kuvat lähtevät liikkeelle somesta ja kiertävät perinteisen median puolelle ja sieltä edelleen takaisin someen kerryttäen kuviensa ja tuotteidensa affektiivista arvoa. Alustakapitalismin periaatteiden läpitunkevuus viestii puolestaan ajattelun muutoksesta. Tähdistä ja faneista on tullut aiempaa selvemmin markkinapragmatistisia eli he suhtautuvat markkinoihin itsestään selvänä kokonaisuutena (Davis 2015; Kennedy 2010). Ajattelua näyttäisi ohjaavan näkemys olosuhteiden pakosta, jossa osallistuminen Saudi-Arabian myymiseen koetaan vain viihteen tarjoamiseksi kuluttajille, epäpoliittiseksi, mutta kuitenkin kaupalliseksi tärkeäksi.

Urheilussa tunteet kiinnittyvät paikkoihin aina tietyllä tavalla. Artikkelissa esittämäni paikkabrändäysprosessin kautta merkitykset ja tunteet kiertävät jatkuvasti sisältä ulos ja ulkoa sisälle. Läpeensä kaupallisessa ja mediavälitteisessä kulttuurissa tällaisen prosessin hallinta perustuu laskelmoivuuteen, kaa-

vamaisiin dramaturgisiin ratkaisuihin ja tunteiden ja tähtijärjestelmän tarkoitushakuihin hyötykäyttöön. Siksi brändäytyjen paikkatunteiden yhteydessä affektiivista ja ideologista ulottuvuutta ei voi irrottaa toisistaan. On pikemminkin niin, että vallankäyttö toimii viihteelliseksi luokiteltujen mediarepresentaatioiden eli lähinnä esteettis-visuaalisesti näyttävien kuvien ja kerronnallis-dramaturgisen koostamisen kautta. Ne kertovat meille muun muassa amerikkalaisesta unelmasta, ”kovista kropista”, kuluttamisen autuudesta ja ”uusista uljaista” valtioista, joissa tapahtumatuotanto ja tähtihehku ovat vailla vertaa.

Tarkkaavainen lukija voi kuitenkin löytää tunteisiin vetoavista paikkabränditarinoista myös jännitteitä ja halkeamia, joiden kautta on mahdollista nähdä eettisesti kyseenalaisia arvoasetelmia ja ideologioita. Paikkatunteiden poliittis-ideologiset ulottuvuudet paljastuvat esimerkiksi somevirheistä, kun urheilujohtajat tai urheilijat sanovat jotakin sellaista, mitä esityksellisen maailman sisään ei ole käsikirjoitettu. Siksi ei ole liikaa vaadittu, että etenkin urheilutoimittajat senttien ja sekuntien sekä yksittäisten ihmisten tunnekokemuksia painottavan *human interest* -journalismin rinnalla esittävät aiempaa enemmän rakentavaa aikalaiskritiikkiä siitä, miten ihmisiä puhutellaan mediaurheilun eri kentillä.

Lähteet

Ahmed, S. 2004. The cultural politics of emotion. Lontoo: Routledge.

Amara, M. 2005. 2006 Qatar Asian Games: A 'modernisation' project from above? Sport in Society 8(3), 493–514.

Andrews, D. 1996. The fact(s) of Michael Jordan's blackness: excavating a floating racial signifier. Sociology of Sport Journal 13, 125–158.

Armstrong, E. 1996. The commodified 23, or, Michael Jordan as text. Sociology of Sport Journal 13, 325–343.

Bale, J. 2003. Sports geography. Lontoo: Routledge.

Boyd, T. 1997. The day the niggaz took over: basketball, commodity culture, and black masculinity. Teoksessa A. Baker & T. Boyd (toim.) Sports, media and the politics of identity. Bloomington: Indiana University Press, 123–144.

- Boykoff, J.** 2022. Toward a theory of sportswashing: mega-events, soft power, and political conflict. *Sociology of Sport Journal* 39(4), 342–351.
- Boyle, R. & Haynes, R.** 2000. *Power Play. Sport, the media & popular culture.* Harlow: Pearson Education Limited.
- Chadwick, S. & Widdop, P.** 2023. Sport Washing and the Gulf Region: Myth or Reality? Teoksessa S. Chadwick, P. Widdop & M. Goldman (toim.) *The Geopolitical Economy of Sport: Power, Politics, Money, and the State.* Lontoo: Routledge, 148–154.
- Crabtree, B & Miller, W.** 1992. (toim.) *Doing qualitative research.* Newbury Park: Sage.
- Crilly, D.** 1993. Architecture as advertising: Constructing the image of redevelopment. Teoksessa G. Kearns & C. Philo (toim.) *Selling places: The city as cultural capital, past and present.* Oxford: Pergamon Press, 232–252.
- Davis, L.** 2015. Football fandom and authenticity: a critical discussion of historical and contemporary perspectives. *Soccer & Society* 16(2–3), 422–436.
- Dyer, R.** 1979. *Stars.* Lontoo: BFI.
- Edensor, T. & Millington, S.** 2008. "This is our city": Branding football and local embeddedness. *Global Networks* 8(2), 172–193.
- Fruh, K., A. Archer & J. Wojtowicz.** 2022. Sportswashing: complicity and corruption. *Sport, Ethics and Philosophy* 17(1), 101–118.
- Ganji, S.** 2023. The Rise of Sportswashing. *Journal of Democracy* 34(2), 62–76.
- Giulianotti, R. & Gerrard, M.** 2001. Evil genie or pure genius?: the (im)moral football and public career of Paul "Gazza" Gascoigne. Teoksessa D. Andrews & S. Jackson (toim.) *Sport Stars. The Cultural politics of sporting celebrity.* Lontoo: Routledge, 124–137.
- Hall, S.** 1991. The local and the global: globalization and ethnicity. Teoksessa A. King (toim.) *Culture, Globalization and the World-System.* Lontoo: MacMillan, 19–40.
- Hautbois, C., Biscaia, R. & Djaballah, M.** 2024. Athletes as destination ambassadors: understanding the role of athlete attachment and sport involvement on country-of-origin's image and intention to visit. *Leisure Studies*, 1–19.
- Horne, J. & Manzenreiter, W.** 2006. (toim.) *Sports Mega-events: Social Scientific Analyses of a Global Phenomenon.* Oxford: Blackwell.
- Hutchins, B. & Rowe, D.** 2013. *Sport Beyond Television. The Internet, Digital Media and the Rise of Networked Media Sport.* New York: Routledge.
- Hyvönen, A.** 2021. Kysy Poliitikasta: Mikä on autoritaarisen ja totalitaarisen järjestelmän ero? Poliitikasta (21.1.2021). <https://poliitikasta.fi/kysy-poliitikasta-mika-on-autoritaarisen-ja-totalitaarisen-jarjestelman-ero/>
- Jackson, S. & Andrews, D.** 1999. The globalist of them all: the "everywhere man" Michael Jordan and American popular culture in postcolonial New Zealand. Teoksessa R. Sands (toim.) *Anthropology, sport, and culture.* Westport: Bergin & Carvey, 99–117.
- Jhally, S.** 1984. The spectacle of accumulation: material and cultural factors in the evolution of the sports/media complex. *The Insurgent Sociologist*, 12(3): 41–57.
- Kellner, D.** 1996. Sports, media culture, and race – some reflections on Michael Jordan. *Sociology of Sport Journal* 13, 458–467.
- Kellner, D.** 1998. *Mediakulttuuri.* Tampere: Vastapaino
- Kennedy, P. & Kennedy, D.** 2010. 'It's the little details that make up our identity': Everton supporters and their stadium ballot debate. *Soccer & Society* 11(5), 553–572.
- Kettunen, P.** 2008. Globalisaatio ja kansallinen me: kansallisen katseen historiallinen kritiikki. Tampere: Vastapaino.
- Kolamo, S.** 2018a. *Mediaurheilu – Tunnetalouden dynamo.* Tampere: Vastapaino.
- Kolamo, S.** 2018b. *Urheilun mämmuttitauti. Oireina rahanahneus ja suuruudenhulluus.* Nurmi-järvi: Aviador
- Kolamo, S.** 2022. *Riistopallon MM-kisat Qatarissa.* Tampere: Vastapaino.
- Kolamo, S. & Levä, I.** 2022. "Tällä hetkellä jalkapallolla ei ole mitään merkitystä": Qatarin jalkapallon MM-kisat 2022 malliesimerkkinä urheilun kuvanäytöksellisyyden voimasta. *Liikunta & tiede* 59(4), 80–90.

Kolamo, S. & Vuolteenaho, J. 2023. ”Hankkiutukaa eroon Saudi-Arabian lipuistanne” – Fanittamisen autenttisuuskriisi hyperkaupallisessa Valioliigassa. *Lähikuva* 36(3–4), 44–67.

Kuisel, R. 1997. *Seducing the French: the dilemma on americanization*. Oakland: University of California Press.

LaFeber, W. 1999. *Michael Jordan and the new global capitalism*. New York: W. W. Norton & Company.

Lazenby, R. 2014. *Michael Jordan: The Life*. New York: Bay Book Books.

McDonald, M. & Andrews, D. 2001. Michael Jordan: corporate sport and postmodern celebrityhood. Teoksessa D. Andrews & S. Jackson (toim.) *Sport Stars. The Cultural politics of sporting celebrity*. Lontoo: Routledge, 20–35.

Real, M. 1998. MediaSport: Technology and the commodification of postmodern sport. Teoksessa L. Wenner (toim.) *MediaSport*. Lontoo: Routledge, 14–26

Rowe, D. 2011. *Global media sports. Flows, forms and futures*. Lontoo: Bloomsbury.

Said, E. 1978. *Orientalism*. New York: Pantheon books.

Smith S. 1991. Jordan rules – The Inside story of a turbulent season with Michael Jordan and the Chicago Bulls. New York: Simon & Schuster.

Srnicek, N. 2017. *Platform capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Torsti, P. 2008. Historiapoliittikkaa tutkimaan. Historian poliittisen käytön typologian kehittäminen. *Kasvatus & Aika* 2(2), 61–71.

Urry, J. 1990. *The tourist gaze: leisure and travel in contemporary societies*. Lontoo: Sage.

Valaskivi, K. 2014. Brändikansakunnan kulttuuri. Teoksessa M. Lehtonen, K. Valaskivi & H. Kuusela (toim.) *Tehtävä kulttuurille: talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*. Tampere: Vastapaino, 195–222.

Wenner, L. 1989. (toim.) *Media, sports and society*. Lontoo: Sage.

Wenner, L. 1998. (toim.) *MediaSport*. Lontoo: Routledge.

Wernicke, A. 1991. *Promotional culture: Advertising, ideology, and symbolic expression*. Lontoo: Sage.

Zirin, D. 2008. *A People's history of sports in the United States*. New York: The New York Press.

Zirin, D. 2016. *Brazil's Dance with the Devil*. Chicago: Haymarket Books.

Verkkolähteet (luettu 22.2.2024)

Alhathloul, S. (2018, heinä/elokuu). First Look: The Shining Jewel. <https://www.aramcoworld.com/Articles/July-2018/First-Look-The-Shining-Jewel>

Amnesty International (4.1.2023) Saudi-Arabia: At Al-Nasr, Cristiano Ronaldo should draw attention to human rights issues. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/01/saudi-arabia-at-al-nasr-cristiano-ronaldo-should-draw-attention-to-human-rights-issues/>

Halonen, M. (12.6. 2023) Yle. PIF pisti jo urheilumaailman sekaisin, mutta tulevaisuus vasta huimakin – tästä on kyse kahden biljoonan omaisuutta hamuavassa rahastossa. <https://yle.fi/a/74-20036125>

Lund, S. (2024). Yle. Rafael Nadal in nimitys Saudi-Arabian tennislähettilääksi tyrmistyttää – ”Tämä on uskomattoman suuri pettymys”. <https://yle.fi/a/74-20069745>

Mutual Interest Media (2021). Saudi takeover of Newcastle confirms football's end as a peoples' game. <https://www.mutualinterest.coop/2021/10/saudi-takeover-of-newcastle-confirms-footballs-end-as-a-peoples-game>

Peacock, A. (19.1.2024). Dezeen. <https://www.dezeen.com/2024/01/19/prince-mohammed-bin-salman-stadium-populous-saudi-arabia/>

Vilén, J. (25.9.2023). Helsingin Sanomat. Raha näytti voimansa: Cristiano Ronaldo poseerasi miekka kädessä Saudi-Arabian kansallispuvussa. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009878161.html>

Helmarit idoleina ja influenssereina – Naisjalkapalloilijoihin kohdistetut sukupuolittuneet odotukset ja verkkohäirintä

RIIKKA TURTIAINEN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Yle Urheilu julkaisi vuoden 2024 alussa hiihtäjä **Rebecca Ehrnroothista** jutun ”*Somettava hiihtäjä vai hiihtävä sometähti?*”. Suosittuja TikTok-videoita julkaisut, uransa keväällä 2024 lopettanut urheilija kertoi, että sosiaalisen median ja urheilun yhdistäminen oli hänelle helppoa ja luontevaa. Toisaalta Ehrnrooth totesi, ettei hänen tarkoituksensa ollut olla urheileva somevaikuttaja, vaan sisältöjä sosiaaliseen mediaan tekevä urheilija. Hän arveli mediasta hyötyvän eniten kaltaisensa urheilijan, jonka näkyvyys ei valtamediassa ole suuri, minkä vuoksi sponsoriin saaminen on vaikeampaa kuin menestyneimmillä urheilijoilla. (Oivo 2024.)

Kun valtamediassa käsitellään urheilijoiden sosiaalisen median käyttöä, esiin nousevat yleensä yksilöurheilijat, joiden toimeentulo on usein kiinni henkilökohtaisista yhteistyösopimuksista. Vähemmälle huomiolle jäävät sen sijaan joukkueurheilijat, joiden sosiaalisen median käyttö liittyy usein urheiluseuran tai -joukkueen nimissä tuotettuihin sisältöihin ja yhteisiin ”pelisääntöihin”. Osa urheilijoista kokee sponsoreiden vaatiman ja yleisön odottaman ”somettamisen” eli arkenensa avaamisen erilaisissa sovelluksissa kuitenkin vähemmän mielekkääksi.

Viime vuosina julkisuudessa on keskusteltu paljon sosiaalisen median varjopuolista.

Toisinaan ”some” on nostettu jopa yhdeksi urheilijoiden uupumuksen keskeisistä syistä. Niin urheilupsykologit, valmentajat kuin kisa-papitkin näkevät sisällön tuottamisen suuntaavan aikaa ja huomiota pois itse urheilemisesta ja aiheuttavan ylimääräisiä paineita. (Esim. Holopainen 2024; Korvenkari 2023; Paloniemi 2023; WiDSC 2022.) Suomalaiset naisurheilijat ovat itse nostaneet esiin vihapuheen ja erityisesti kehoon kohdistuvan arvostelun sosiaalisessa mediassa (esim. Ruotsalainen 2024; Kuisma 2023; Suvinen 2023; Vainio 2023).

Käsittelen artikkelissani suomalaisten naisurheilijoiden roolimalliuden rakentumista sosiaalisen median aikakaudella. Yksilölajien edustajien sijaan kohteena ovat joukkueurheilijat. Tutkimuskysymykseni on: miten naisjalkapalloilijat suhtautuvat asemaansa roolimalleina ja sosiaaliseen mediaan itseilmaisunsa kanavana? Tarkastelen myös esikuvallisuuden varjopuolia eli sitä, miten nämä urheilijat kokevat somehäirinnän osana ammattilaisuurheiluuttaan. Keskityn maajoukkue-tason jalkapalloilijoihin eli tutummin Helmareihin. Haluan selvittää, millaista on tasapainottelu oman urheilu-uran ja esikuvaseaman välillä erityisesti silloin, kun toimii tienraivaajana jalkapalloammattilaisuudesta haaveileville tytöille.

Toisin kuin pitkään suomalaisen valtamedian valokeilassa pysytellee hiihto ja yleisurheilu (ks. esim. Kaivosaaari 2017) jalkapallo on naisten pelaamana kasvattanut mediahuomiotaan ja yleisösuosiotaan merkittävästi vasta aivan viimeisten vuosien aikana, kun valtakunnallinen media on alkanut panostaa lajin arvokisälähetyksiin (Turtiainen 2020; kansainvälisestä kontekstista ks. esim. Petty & Pope 2019). Sosiaalinen media tarjoaa kanavan valtamediaa monipuolisemmille urheilurepresentaatioille (esim. Turtiainen 2024), mutta naisurheilijoiden siellä kohtaaman vihapuheen perusteella heidän asemansa mediaurheilukulttuurissa vaikuttaa yhä ongelmalliselta ja tarjolla oleva rooli kovin kapealta.

Tutkimusaineistoani ovat Suomen naisten jalkapallomaajoukkueelle kohdistamani, useita avoimia kysymyksiä sisältäneen verkkokyselyn vastaukset. Tukeudun aineistoanalyysissäni pääasiassa aikaisempaan urheilun roolimallitutkimukseen ulottaen sen sosiaalisen median kontekstiin sekä viimeaikaiseen urheilijoiden kohtaamaa verkkovihaa luotavaan tutkimukseen. Täydennän tarkasteluani häirinnän hallitsemisstrategioiden osalta feministisen vastapuheen ja someaktivismitutkimuksen näkökulmilla. Tutkimukseni sijoittuu suomalaisittain melko tuntemattomalle feministisen mediaurheilututkimuksen kentälle. Osallistun artikkelillani yhteiskunnallisesti ajankohtaiseen keskusteluun erityisesti naisten ammattilaisuurheiluun liittyvistä esteistä, jotka sosiaalisen median myötä ilmenevät entistä moninaisempina ja henkilökohtaisempina. (Ks. Cooky & Antunovic 2022.)

Naisurheilijat roolimalleina

Roolimallin (engl. role model) ajatellaan urheilun yhteydessä olevan henkilö, joka on taitojensa, toimintansa ja/tai arvojensa kautta esikuvallisessa asemassa. Roolimallin kaltaiseksi halutaan tulla, mutta häntä ei yleensä

tunneta henkilökohtaisesti. (Esim. Adriaanse & Crosswhite 2008, 383–384, ks. myös Guest & Cox 2009; Meier 2015.) Suomen kontekstissa määritelmä ei ole välttämättä yhtä tarkkarajainen, ja nuoret urheilijat saattavatkin nimenä roolimalleikseen esimerkiksi perheenjäseniään. Roolimallia ja esikuvaa käytetään usein myös toistensa synonyymeina – kuten teen itekin tässä tutkimuksessani. (Ronkainen ym. 2019, ks. myös Guest ja Cox 2009; Kristiansen ym. 2014.) Nykyisessä mediaurheilumaailmassa urheilijat ovat julkisen asemansa ja arvostuksensa vuoksi usein myös seurattuja somevaikuttajia (ks. Turtiainen 2024; 2021; 2016).

Roolimallien tärkeyttä naisille on urheilun yhteydessä tutkittu yllättävän vähän. Tähänastisessa tutkimuksessa on usein keskitytty siihen, mikä vaikutus esikuvilla on lasten ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen varsinaisen urheilu-uran sijaan (ks. esim. eri ja samaa sukupuolta olevien roolimallien vaikutuksesta amatööritason jalkapalloiluun Saksassa Wicker & Frick 2016). Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että roolimallien kautta on mahdollista tulla tietoiseksi urheilu-uravaihtoehtoista ja tavoista ylittää esteitä urapolulla. Stereotypioita kumoavat roolimallit auttavat hahmottamaan, minkälaiseksi ihmiseksi haluaa tulla ja mikä ylipäättään on mahdollista. Se, että uskoo voivansa tulla roolimallinsa kaltaiseksi, inspiroi ja motivoi arjessa. (Meier 2015; Midgley ym. 2021; Ronkainen ym. 2019.)

Midgley ja kumppanit (2021) ovat tutkimuksissaan todenneet samaa sukupuolta ja urheilulajia edustavien roolimallien olevan erittäin arvokkaita nimenomaan tytöille ja nuorille naisille. Joissakin lajeissa medianäkyvyyden puutteen takia tytöille ei ole tarjolla miesurheilijoita motivoivammiksi havaittuja naisiesikuvia (ks. Meier 2015). **Ronkaisen** ja kumppaneiden (2019) tutkimuksen mukaan

nuorilta suomalaisurheilijoilta puuttuu naisroolimalleja, joiden kohdalla huippu-urheilunarratiiviin yhdistyisi myös elämän muita osa-alueita, kuten koulutus. Haastateltujen tyttöjen mielestä heiltä puuttuivat ”oikeanlaiset” roolimallit, mikä Ronkaisen ja kumppaneiden mukaan saattaa kertoa siitä, että media esittää naisurheilijat liian yksipuolisesti – ulkonäkökeskeisyys mukaan lukien. Tämä vaikuttaa mahdollisesti siihen, etteivät nuoret naiset pidä ammattilaisuudesta omana mahdollisena urapolkunaan. (Emt.)

Allisonin ja kumppaneiden (2024) mukaan roolimallisuus on nimenomaan fanien naisjalkapalloilijoihin kohdistama ja siten paineitakin aiheuttava odotus. Naisjalkapalloilijoiden oletetaan usein olevan valmiita kantamaan erityistä vastuuta lajinsa kasvusta nimenomaan rakkaudesta lajiin, minkä voi nähdä itsessään sukupuolittuneena käytäntönä ja ylimääräisenä tehtävänä jo ennalta vaikeassa toimintaympäristössä (emt.). **Chahardovali** ja **McLeod** (2023) käyttävät tästä naisurheilijoiden työnkuvaan itsestään selvästi liitettävästä, vastikkeettomasta ja aikaa vievästä vastuusta käsitettä *inspirationalinen työvoima*. Etenkin vanhemmat naisjalkapallon seuraajat näkevät keskeiseksi roolimalluteen kuuluvaksi tehtäväksi vuorovaikutuksen nuorten fanien kanssa ja sitä kautta tulevien sukupolvien inspiroimisen. Heidän oma – usein henkilökohtaisiin kokemuksiinsa perustuva – motivaationsa kannattaa nimenomaan naisjalkapalloa kumpuaa halusta tukea kehitystä siellä, missä mahdollisuudet ovat aikaisempina vuosikymmeninä olleet vähäisiä. (Leslie-Walker & Mulvenna 2022, 319–321.)

Yhdysvaltalaisia naisjalkapalloilijoita vuoden 2007 aikana tutkineet Guest ja Cox (2009, 577) totesivat jo tuolloin, että osa hyvinä roolimalleina pidettyihin pelaajiin kohdistuneista odotuksista oli inhimillisesti ajateltuna

epärealistisia. Sekä vuoden 2012 olympialaisiin osallistuneiden englantilaisjalkapalloilijoiden että vuoden 2010 MM-kisoihin valmistautuneiden yhdysvaltalaispelaajien haastatteluissa nousi esiin profiilipelaajiksi miellettyjen urheilijoiden velvollisuus ajaa roolimalleina naisjalkapalloilijoiden asiaa kokonaisena ryhmänä, sillä miesvaltaisessa urheilulajissa naisiesikuvat olivat siihen saakka loistaneet tyystin poissaolollaan (Dunn 2016; Kristiansen ym. 2014). Nykyhetkestä tarkasteltuna roolimalluteen kytkeytyvät sukupuolittuneet odotukset on siis mahdollista nähdä myös osoituksena naisjalkapalloilijoiden epätasa-arvoisesta urapolusta (Allison ym. 2024).

Roolimallinarratiivia käytetään yleisesti hyödyksi naisjalkapallon markkinoinnissa positiivisena lähtökohtana, mutta sen voi tulkita myös sponsoreiden ja median asettamaksi vaatimukseksi (Allison ym. 2024; ks. myös Cooky & Antunovic 2022). Suomessa Subway Kansallinen liiga toteutti vuonna 2024 kansainvälisen naistenpäivän ja tasa-arvon päivän välisenä aikana (8.–19.3.) sosiaalisen median kampanjan, jossa nykyiset liigapelaajat nimesivät oman esikuvansa aiemmista pääsarjatason naisjalkapalloilijoista (Subway Kansallinen Liiga, Facebook-sivu). Myös Helsingin EM-karsintaottelua Suomi–Italia 9.4.2024 mainostettiin sloganeilla ”rohkeutta olla esikuva” ja ”rohkeutta raivata tietä” (Helsingin, Facebook-mainos). Naisurheilijat identifioidut myös itse roolimalleiksi, minkä he kokevat tärkeäksi velvollisuudekseen ja vakavasti otettavaksi osaksi työtään (Dunn 2016; Guest & Cox 2009; Kristiansen ym. 2014). Sosiaalisella medialla on keskeinen vaikutus roolimallisuuden rakentumisessa, sillä somesovellusten kautta voi tavoittaa nuorinta urheiluyhteisöä (Pocock & Skey 2024).

Englantilaisia yksilöurheilijoita haastatelleet Pocock ja Skey (2024) toteavat ylityöllis-

Subway Kansallinen Liiga 17. maaliskuu

Anna Karvonen, PKKU

"Anna Auvinen on ollut pelaajana minulle suuri inspiraation lähde. Annan kokemus ja omistautuminen lajille on tehnyt hänestä merkittävän pelaajan. Hän on osoittanut, miten päättäväisyydellä ja kovalla työllä voi saavuttaa unelmia – olipa ikä mikä tahansa. Annan tarina on innoittanut minua ja varmasti muita pelaajia seuraamaan omia tavoitteita sekä uskomaan siihen, että intohimo ja sinnikkyys voivat avata ovia menestykseen koska tahansa. Oli sitten kyse itsensä läpi lyömisestä kotimaan pääsarjassa tai murtautumisesta A-maajoukkueeseen."

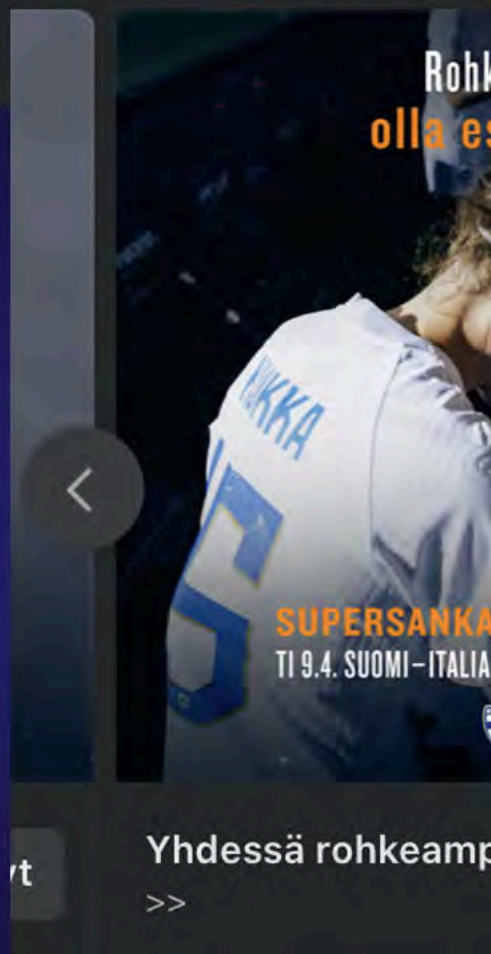
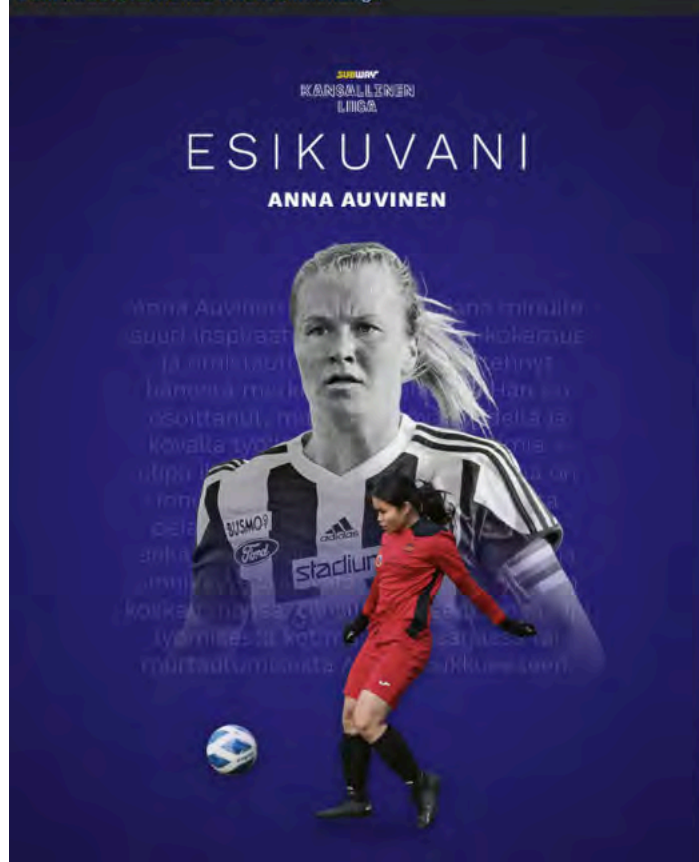
Kysyimme nykyisiltä liigapelaajilta heidän esikuvistaan ja heille merkityksellisimmistä naisista pääsarjamme historiassa. Subway Kansallinen Liiga nostaa esiin näitä urillaan yhdenvertaisempaa jalkapalloa Suomessa rakentavia pelaajia Naistenpäivän ja Tasa-arvon päivän välisenä aikana 8.–19.3.

#SinäMuutatUrheilua #KansallinenLiiga

Helmarit 29. maaliskuu

ROHKEUTTA ON MONE
3000 lippua myyty, pääka

#Helmarit #EURO2025 #

Kuva 1. Subway Kansallisen Liigan somekampanjan julkaisu 17.3.2024 sekä Helmareiden EM-karsintaottelun mainos 29.3.2024.

tettyjen ja alipalkattujen naisurheilijoiden joutuvan panostamaan itsensä ja lajinsa näkyvyyden lisäämiseen juuri sosiaalisessa mediassa, jossa saavutusten sijaan suosiossa ovat yleensä ulkonäkökeskeiset esitykset. Heidän

haastateltaviensa mukaan roolimalleina toimivien naisurheilijoiden on inspiroitava ja tarjottava näkyvää yhteisöllisyyttä, minkä vuoksi he kokevat miesurheilijoihin verrattuna erityistä vastuuta henkilökohtaisen suhteen ra-

ENLAISTA. Meidän supersankarit Bolt Arenalla Italiaa vastaan - jo yli
atsomo lähes loppuunmyyty! Yhdessä EM-kisoihin!

#WEURO2025 #FINITA #MeOlemmeSuomi

ia!

Osta nyt

Yhdessä rohkeampia!

>>

Osta nyt

kentämisestä sosiaalisen median seuraajiensa kanssa. Tämän takia osa kertoo julkisessa profiilissaan omasta arjestaan huippu-urheilijana ja pitää myös yksityisviestein yhteyttä seuraajiensa kanssa. (Emt. 968–970; 974.)

Naisurheilijat joutuvatkin tasapainottelemaan jatkuvasti urheilu-uraansa edistävän sosiaalisen median läsnäolon ja oman hyvinvointinsa välillä. Pocock ja Skey (2024) kutsuvat tätä saavutettavuuden ja tavoittamatto-

muuden hallittua kontrollia sopivaksi etäyttämiseksi, jonka ylläpitäminen saattaa olla stressaavaa päätyökseen muuta kuin sosiaalisen median sisältöjä tekeville urheilijoille. Tasapainotteluun kytkeytyy fanien ja sponsorien lisäksi myös toisten urheilijoiden some-toiminnan tarkkailusta aiheutuva paine sekä itsensä asettaminen alttiiksi negatiiviselle kommentoinnille (emt. 970–974).

Urheilijoiden kohtaama verkkoviha

Urheilun yhteydessä esiintyvää verkkovihaa ja -häirintää on tutkittu 2000-luvun alkupuolelta lähtien, mutta keskeisemmäksi tutkimuskohteeksi se on noussut sosiaalisen median palveluiden suosion kasvun myötä. Tutkimus keskittyi pitkään rasismiin, mutta viime vuosina tutkijat ovat nostaneet tarkasteluun myös misogynisen verkkovihan, jonka avulla pyritään delegitimoimaan eli käytännössä estämään naisten osallistuminen urheiluun kohdistamalla heihin henkilökohtaisia hyökkäyksiä ja maalittamista. (Kearns ym. 2023.) Urheilu on siihen liittyvän kilpailullisuuden vuoksi jo lähtökohtaisesti vastakkain asettelevaa, sillä omien urheilijoiden ja joukkueiden kannattaminen on aina samalla muista erottautumista. Kun tähän yhdistyvät urheilussa korostuneet hegemoninen maskuliinisuus ja heteronormatiivisuus, ollaan tilanteessa, jossa sukupuolittuneen, marginaalisempien ryhmien vaientamiseen ja ulossulkemiseen tähtäävän toiseuttavan verkkovihan kohteeksi joutumisesta on tullut naisurheilijoiden arkipäivää sosiaalisessa mediassa. (Kavanagh ym. 2023; 2019; Krieger ym. 2023; McCarthy 2022; Montserrat ym. 2023; Phipps 2023; toiseuttavasta verkkokeskustelusta ks. Vaahensalo 2022.)

Toksisen käyttäytymisen normalisoituminen sosiaalisessa mediassa näkyy naisurheilijoiden kohtaaman häirinnän yleisyytenä (esim. Kavanagh ym. 2023). Manchester

Unitedin ja Burnley FC:n virallisia TikTok-tilejä seitsemän kuukauden ajan vuosina 2021–2022 seurannut **Fenton** kumppaneineen (2023) paikansi kaikkien naisjalkapalloilijoita koskeneiden julkaisujen kommentteista seksismiä, misogyniaa ja seksuaalisointia. Sukupuolittuneen verkkoväkivallan lisäksi jalkapalloseurojen TikTok-tileillä valitsi niin sanottu miehisen tilan vaade, jonka mukaan seurojen tulisi pyhittää mediasisältönsä vain miesten joukkueille. Vastaavanlaisesta kommentoinnista on käytetty myös nimitystä virtuaaliset miehisyyteot (virtual manhood acts, VMA), joilla pönkitetään urheilun sukupuolinormeja ja hierarkkista sukupuolijärjestystä verkkoympäristössä (McCarthy 2022; Phipps 2023; ks. myös Moloney & Love 2018).

Seurojen huonosti moderoiduilla TikTok-tileillä naisjalkapalloilu tulee kokonaisuudessaan voimakkaasti kyseenalaistetuksi (Fenton ym. 2023). Vihapuhetta ilmenee tietysti myös urheilijoiden henkilökohtaisten sosiaalisen median tilien yhteydessä, jolloin kyse on suoraan yksilöihin kohdistuvasta verkkohäirinnästä. **Kavanagh** ja kumppanit (2016) erottavatkin urheilijoiden kohteluun sosiaalisessa mediassa perustuvassa verkkoväkivaltatypologiassaan suoran ja epäsuoran verkkokommunikaation. Ensin mainitulla he tarkoittavat yksilölle henkilökohtaisesti lähetettyjä tai esimerkiksi @-symbolilla tai aihetunnisteella (#) kohdistettuja vihaviestejä.

Epäsuora viittaa tapauksiin, joissa viesti koskee vihan kohdetta, mutta ei ole osoitettu suoraan tälle. Epäsuora voi myös muuttua suoraksi vihaviestinnäksi uudelleentwiittamisen tai vastaavan verkkotoiminnan kautta. Verkkohäirinnän kohdentumisen tapa vaikuttaa myös sen sisältöön, mutta molemmat verkkovihan muodot voivat olla ilmaisultaan aggressiivista, manipuloivaa, uhkaavaa tai irstasta. Tarkoituksena on herättää pelkoa, ai-

heuttaa ahdistusta tai alemmuudentunnetta sekä järkyttää emotionaalisesti tai psykologisesti. (Kavanagh 2016, 788.) Kyseistä typologiaa on hyödynnetty myöhemmissä verkkohäirintää ja urheilua käsittelevissä tutkimuksissa, joissa on luokiteltu verkkovihan ilmenemismuotoja eri tavoin (esim. Burch ym. 2023; McCarthy 2022).

Verkkoväkivallalla voi olla kauaskantoisia seurauksia urheilijoiden elämässä heijastuen itseluottamuksen murenemisen kautta aina fyysisiin urheilusuorituksiin asti. Sosiaalisen median vaikutusta urheilijoiden hyvinvointiin on tutkittu silti toistaiseksi hyvin vähän urheilijoita itseään kuunnellen (Kavanagh ym. 2023). Kavanagh ja kumppanit (2023) peräänkuuluttavat urheilijoiden suojelemiseen laajemmin tähtääviä tutkimusasetelmia, joiden tuloksena olisi mahdollista auttaa turvallisemman sometilan luomisessa ja tarjota selviytymiskeinoja verkkohäirinnän kohtaamisessa.

Sosiaalisen median tekoälypohjainen moderointi on toistaiseksi ollut lähinnä kokeiluasteella suurten arvokisojen yhteydessä. Viralliset raportointikanavat eivät ole myöskään toimineet toivotulla tavalla. Tästä syystä osa urheilijoista on valjastanut omat sosiaalisen median kanavansa vastarinnan välineiksi tekemällä kohtaamastaan häirinnästä näkyvää ja haastamalla urheilukulttuurin patriarkaalisia rakenteita kollektiivisesti. (Kavanagh ym. 2023.) Keinot ovat pitkälti samankaltaisia kuin muillakin sosiaalisen median vaikuttajilla kuten **Kososen** ja **Nousiaisen** (2024) tarkastelemilla vihapuheen julkisesti haltuun ottavilla ja sometilan turvallisuudesta huolehtivilla kehopositiivisuusaktivisteilla. Vastaavia strategioita on tunnistettu myös aikaisemmassa verkkovihatutkimuksessa, jonka yhteydessä niitä on nimetty esimerkiksi feministiseksi omankädenoikeudeksi (Jane 2016), positiiviseksi tai kohdennetun negatiiv-

viseksi vastapuheeksi (Stroud & Cox 2018) sekä feministisen vastarinnan taktikoiksi (Sundén & Paasonen 2020).

Helmari-pelaajat sosiaalisessa mediassa

Olen tutkinut aikaisemmin naisjalkapalloilijoiden sosiaalisen median sisältöjä (esim. Turtiainen 2021; 2016) mukaan lukien joidenkin Helmari-pelaajien Instagram-julkaisut vuoden 2022 EM-kisojen ajalta (emt. 2024). Tätä tutkimusta varten lähestyin ammatikseen pelaavia, maajoukkueen suomalaisia naisjalkapalloilijoita selvittääkseni, miten he itse näkevät roolinsa sosiaalisessa mediassa sen hyvine ja huonoine puolineen. Laadin verkkokyselyn, jonka toimitin Helmarien tiedottajan välityksellä vastattavaksi helmikuun lopulla 2024, jolloin jalkapallomaajoukkue oli juuri voittanut Espanjassa vuosittain pelattavan neljän maan Pinatar Cup -kutsuturnauksen. Sain avauskokoonpanollisen (11) verran vastauksia kyselyyn, jonka alussa kartoitin pelaajien sosiaalisen median käyttöä muutamien monivalintakysymyksiin. Tämän jälkeen pelaajat vastasivat vapaamuotoisesti kirjoittamalla kysymyksiin, jotka koskivat heidän julkista some-persoonansa, mahdollista roolimallin asemaansa ja sen mukanaan tuomia velvollisuuksia. Tiedustelin myös heidän some-seuraajiltaan saamansa palautteen luonnetta ja laajempia verkkohäirintäkokemuksiaan.

Pelaajat vastasivat kyselyyn nimettömästi. Tiedustelin heidän syntymävuottaan, koska halusin tarkastella, vaikuttaako ikä jalkapalloilijoiden sosiaalisen median käyttötapoihin. Lupasin kuitenkin olla julkaisematta syntymäaikoja vastausten yhteydessä, jotta pelaajia ei voisi sitä kautta tunnistaa. Tämän vuoksi koodasin vastaajat yksinkertaisella numeroinnilla (Helmari1, Helmari2, Helmari3 jne.), jolla ei myöskään ole mitään yhteyttä pelinumeroihin.

Jalkapallon arvokisajoukkueeseen saa nimitä 23 pelaajaa. Helmareiden pelaajaringissä on tällä hetkellä kokonaisuudessaan kolmisenkymmentä jalkapalloilijaa. Kyselyn vastaajamäärä on laskentatavasta riippuen siis noin puolet tai kolmasosa Suomen naisten jalkapallomaajoukkueen pelaajista. Lukua voi pitää suhteellisen hyvänä, sillä ammattilaisurheilijoiden rekrytoiminen tutkittaviksi on todettu hankalaksi sekä heidän tavoitettavuutensa että kiireisten aikataulujensa vuoksi (Pocock & Skey 2024, 966). Havainnollistan kyselyvastauksissa ilmenneitä asioita nostamalla esiin joidenkin yksittäisten Helmaripelaajien julkisia sosiaalisen median sisältöjä. Nämä some-esimerkit eivät kuitenkaan ole yhdistettävissä tiettyihin kyselyvastaajiin, sillä vastaajien henkilöllisyydet eivät ole tiedossani.

Kaikki kyselyyn vastanneista Helmareista kertoivat olevansa julkisesti esillä Instagramissa, jonka on todettu olevan suosittu sosiaalisen median väline naisjalkapalloilijoiden keskuudessa ja urheilijoiden parissa yleisesti (Pocock & Skey 2024, 974; ks. myös Turtiainen 2024). Instagramin lisäksi suurimmalla osalla (8) pelaajista on julkinen Facebook-profiili ja noin puolet heistä ilmoitti käyttävänsä myös X-palvelua (entinen Twitter), Snapchatia ja TikTokia. Kaikki pelaajat vastasivat julkaisevansa sosiaalisen median kanavissaan jalkapalloammattilaisuutta koskevaa sisältöä. Valtaosa (9) heistä kertoi käsittelevänsä myös yksityiselämäänsä julkaisuissaan.

Sponsorit näkyvät yli puolella (7) kyselyyn vastanneiden Helmareiden somekanavista, minkä lisäksi puolet pelaajista koki myös humoristiset sisällöt omakseen. Yhteiskunnallisia asioita kertoi käsittelevänsä vain muutama (3). Edellä mainittujen aiheiden esiintymislaajuus Helmaripelaajien somekanavissa vastaa aikaisempien tutkimusten tuloksia. Naisjalkapalloilijat haluavat profiloitua julkai-

suissaan ammattilaisurheilijoiksi, jotka raottavat myös yksityiselämäänsä ja julkaisevat brändäykseksi laskettavissa olevaa kaupallista sisältöä. Yhteiskunnallisesti kantaaottavina mielipidevaikuttajina toimivat pelaajat ovat vähemmistössä, vaikka Instagram-tarinoiden kaltaiset – vain tietyn ajanjakson katsottavissa olevat audiovisuaaliset sisällöt – ovatkin viime vuosina vaikuttaneet myös naisjalkapalloilijoiden somejulkaisemisen sisältöihin ja tapoihin merkittävästi. (Esim. Li ym. 2021; Turtiainen 2024; 2021.)

Neljä kyselyyn vastannutta Helmaripelaajaa kertoi kokevansa sosiaalisessa mediassa esillä olemisen luontevaksi, yksi ”pakolliseksi pahaksi” ja lopuilla julkisen sisällön tuottaminen asettui näiden vaihtoehtojen välille. Suhtautumisen todettiin myös muuttuneen jalkapallouran aikana vähitellen luontevammaksi. Kysyttäessä, rajoittaako tai ohjaako joku tietty taho somejulkaisemista, kielteiset ja myönteiset vastaukset jakaantuivat melko tasan. Helmarit nostivat esiin asiallisen, seura- ja maajoukkueen brändiä kunnioittavan edustamisen urheiluun liittyvissä julkaisuis- sa sekä kaupallisiin yhteistyösisältöihin kuuluvat sopimukset. Muuten sosiaalisessa mediassa esilläolon koettiin olevan melko vapaata. Yksi vastaajista kertoi kuitenkin pohtivansa välillä erityisen paljon sitä, millaisen kuvan julkaisuillaan itsestään antaa ”[- -] ja annan sen rajoittaa sosiaalisen median käyttäytymistäni enemmän kuin haluaisin” (Helmar11).

Peilaan seuraavaksi avoimia kyselyvastauksia aiempaan tutkimukseen urheilun roolimalli- ja verkkovihateorioiden käsitteistöä yhdistäen. Liitän ennestään vähän tutkittuun urheilun naisroolimalliuteen sosiaalisen median merkityksen tarkastelun. Lähestyn aihetta kriittisesti nostamalla esiin somejulkisuuden ikävemmän puolen. Koen tärkeäksi tutkia ilmiökokonaisuutta kotimaisessa kon-

tekstissa ja päästää ääneen suomalaiset naisjoukkueurheilijat. Noudatan **Kearnsin** ja kumppaneiden (2023, 420–421) kehotusta keskittyä urheilijoiden kokemuksiin visuaalisista sosiaalisen median sovelluksista.

Vastuunkantajina kahdella kentällä

Kaikki kyselyyn vastanneet Helmarit kokevat olevansa roolimalleja tai esikuvia. Vastauksissa korostuu, että he ottavat naisurheilijoille tyypillisesti vakavasti asemansa maajoukkue-tason jalkapalloilijoina, joita monet nuoret pelaajat seuraavat (Dunn 2016; Guest & Cox 2009; Kristiansen ym. 2014; Pocock & Skey 2024). Jalkapalloilijat tunnistavat aikaisempien naisesikuvien puutteen ja näkevät oman roolimallituutensa velvollisuuden sijaan etuoikeutena (Dunn 2016, 846–847; 853). Helmari-pelaajat kertovat voivansa olla sosiaalisessa mediassa esillä omana itsenään, eivätkä koe suoranaiseksi velvollisuudekseen tuottaa mitään tietynlaista sisältöä. Roolimallin asema vaikuttaa kuitenkin siihen, mitä he lopulta julkaisevat somekanavissaan:

”Koen, että voin olla esillä suhteellisen omana itsenäni. Olen kuitenkin luultavasti esikuva nuorille pelaajille ja se vaikuttaa sisältöni, yhtenä esimerkkinä se että en julkaise alkoholia sisältäviä kuvia. Tiedostan lisäksi, että edustan sosiaalisessa mediassa myös esim. maajoukkuetta ja seurajoukkuetta, joka ohjaa sitä millaista sisältöni on.” (Helmari7)

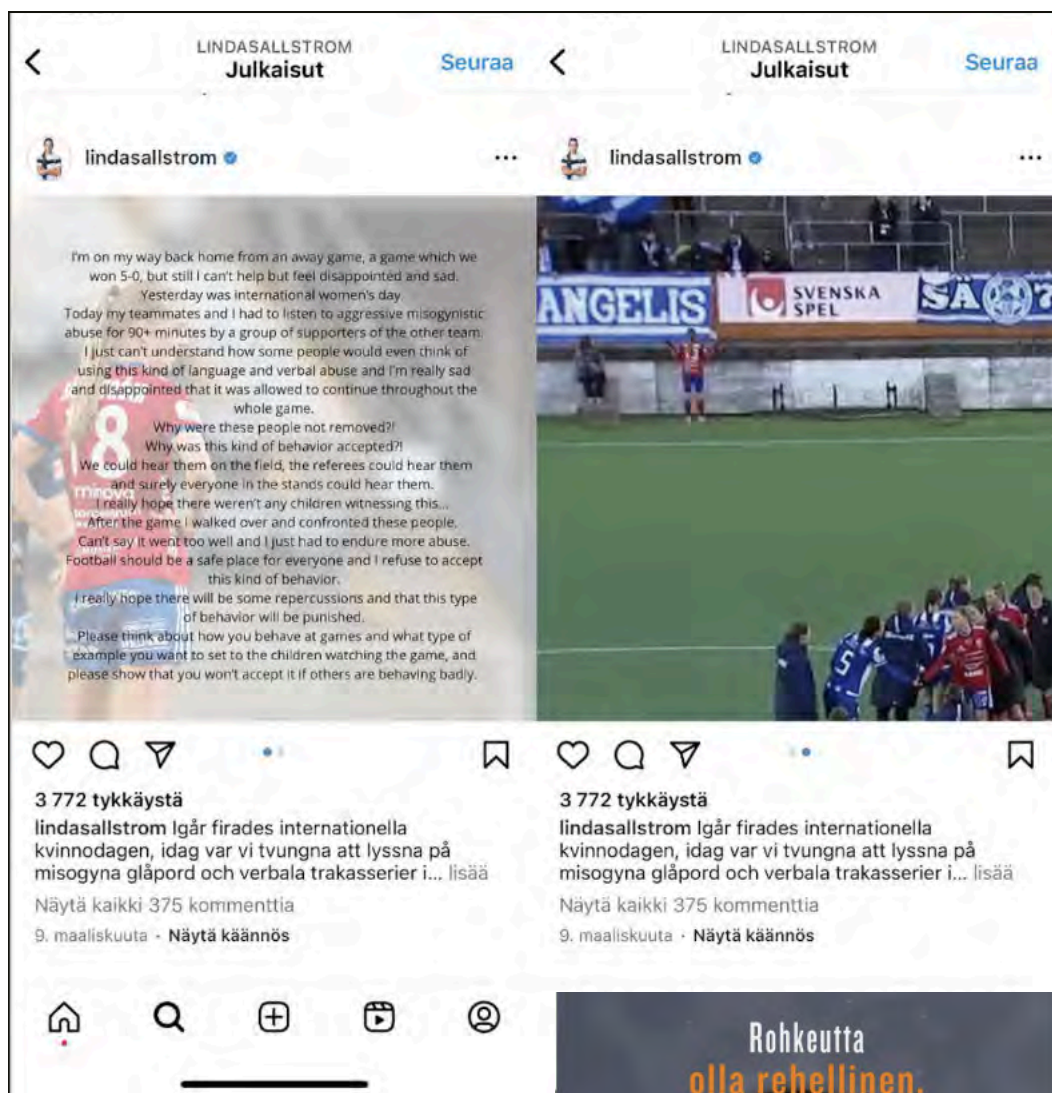
Muutaman vastaajan mukaan nykypäivänä ammattiurheilijalla on lähtökohtaisesti jonkinlainen velvollisuus olla esillä sosiaalisessa mediassa. Yksi Helmari-pelaaja mainitsee erikseen tulevien ottelutapahtumien mainostamisen ”[- -] jotta mahdollisimman moni olisi niistä tietoinen ja katsojaluvut nousisivat” (Helmari3). Toinen tuo suuremmin esiin ni-

menomaan naisjalkapallon aseman ja velvollisuuden esittää oma urheiluutensa vakavasti otettavana ammattina:

”Koen, että saan tehdä sosiaalista mediaa omalla tyyllilläni, mutta kyllä mietin ”urheilijan ihanteiden” kautta mitä voin julkais-ta. Urheilussa menestyminen kuitenkin tuntuu todisteltavalta asialta kun on nainen urheilussa. Jos kyseessä on maajoukkuevalinta tai seurajoukkueessa hyvin esiintyminen mietin pitäisikö minun jakaa se someen, jotta muut ymmärtäisivät kuinka kovaa työtä teen tai miten pärjään. Tällä tavoin asema ”pärjäämisestä” tuntuu olevan perustelun tarpeessa.” (Helmari6)

Vastauksista hahmottuu roolimalliuuteen kuuluva velvollisuus toimia tienraivaajana. Naisjalkapalloilijat pitävät tehtäväänään jättää lajinsa parempaan asemaan seuraaville jalkapallosukupolville, mikä toistuu heidän julkisessa puheessaan usein aina **Megan Rapinoen** kaltaisia megatähtiä myöten (Turtiainen 2021; ks. myös Cooky & Antunovic 2022, 151). Helmari-pelaajat täyttävät tehtävänsä inspiraationaalisena työvoimana (Chahardovali & McLeod 2023) parhaansa mukaan. He tekevät esikuvallisuutensa kautta oman osansa urheilukulttuurin muuttamisesta tasa-arvoisemmaksi. Samalla heille kuitenkin sysätään uusliberalistisessa hengessä vastuu lajin edistämisestä, vaikka rakenteellisten muutosten tulisi ensisijaisesti tapahtua urheiluorganisaatiolähtöisesti. Näin ajateltuna ylhäältäpäin ohjattu tulevaisuuspuheen ylläpitäminen tapahtuu nykytilanteen parantamisen kustannuksella, koska näin viedään huomio pois lajin rakenteellisista epäkohdista. (Allison ym. 2024; Cooky & Antunovic 2022.)

Tulevaisuusorientoituneisuudessaan inspiraationaalisena työvoimana panos kantaa heidän vastaa myöhemmin – ja muille kuin

Kuva 2. Linda Sällströmin Instagram-päivitys 9.3.2024 sekä Helmareiden EM-karsintaottelun mainos 29.3.2024

työn tehneille itselleen (Chahardovali & McLeod 2023). Suomen maajoukkueen vanhimpiin pelaajiin lukeutuva hyökkääjä **Linda Sällström** tiivistää ajatuksen UEFA:n Equals-videosarjan jaksossa todetessaan, että rehellisesti ottaen hän odottaa päivää, jolloin ei tarvitsisi vaatia tasa-arvoa joka ikisessä haastattelussa, vaan voisi keskittyä itse pelaamiseen. Hän kertoo joutuneensa naisjalkapalloilijana

taistelemaan liian kauan tullakseen otetuksi vakavasti urheilijana. (Equals Episode 2.) Tätä taustaa vasten Helmareiden EM-karsintaottelua Suomi–Italia 9.4.2024 markkinoineen somejulkaisun merkitys avautuu uudella tavalla. Siinä Sällströmin kuvaan on yhdistetty teksti: ”Rohkeutta olla rehellinen” (Helmarit, Facebook-mainos).

Ottelumainoksen rehellisyydellä viitataan todennäköisesti kuitenkin kuukautta aikaisempiin tapahtumiin, jotka käynnistyivät Sällströmin Instagram-päivityksestä (9.3.2024). Siinä hän kertoi joukkueensa Vittsjön kohtaamasta seksistisestä huutelusta Ruotsin cupin vierasottelussa IFK Göteborgia vastaan. Sällström hämmästeli pettyneenä, miksei vastustajajoukkueen kannattajien aggressiivisen naisvihamieliseen huuteluun puututtu ottelun aikana. Hän kertoi menneensä ottelun päätyttyä puhuttamaan kannattajia saaden osakseen vain lisää verbaalista – ja jopa fyysistäkin – väkivaltaa. Helmarit-pelaaja toivoi tapauksen johtavan seuraamuksiin. Sällström korosti, että jalkapallon pitäisi olla turvallinen ympäristö kaikille, ja jokaisen tulisi miettiä, millaista esimerkkiä käytöksellään edustaa. Instagram-julkaisu nousi esiin ruotsalaisissa ja suomalaisissa valtamedioissa

(mm. DN, Aftonbladet, Expressen, SVT Nyheter, HS, Yle, IS, HBL¹), minkä lisäksi kansainvälinen pelaajayhdistysten kattojärjestö FIFpro (2024) julkaisi aiheesta jutun.

Yhdessä UEFAn videosarjan jaksoista on äänessä monen nykyisen naisjalkapalloilijan esikuvakseen nimeämä **Alexandra Popp**. Saksalaishyökkääjän mukaan kaikki naisjalkapalloilijasukupolvet joutuvat käymään jonkinlaiset omat taistelunsa. Hän toivoo, ettei tulevien pelaajien tarvitsisi enää raivata tietä samalla intensiteetillä kuin hänen aikalaistensa. Jakso on nimetty ”*Real Models not Role Models*” (suom. todellisia malleja, ei roolimalleja), mikä viittaa jakson kuvaamiin vaikeuksiin ja vastoinkäymisiin, joiden kohtamista huipulle pääseminen edellyttää. Roolimalli- ja ”vaikeuksien kautta voittoon” -tematiikan yhdistämisen koetaan vetoavan erityisesti tyttöihin ja naisiin, jotka kohtaavat elämässään esteitä nimenomaan sukupuolensa vuoksi (Midgley ym. 2021, 155). Jakson insertissä todetaan naisjalkapalloilijoilla olevan vastuu kasvattaa lajia ja näyttää tuleville sukupolville, että esteet on mahdollista ylittää ja stadionit täyttää. Jaksossa haastateltu UEFAn naisten jalkapallosta vastaava johtaja ja entinen jalkapalloilija **Nadine Kefler** toteaa nuo-

¹Dagens Nyheter 10.3.2024. IFK Göteborg utreder ”misogyna glåpord” från supportrar. <https://www.dn.se/sport/ifk-goteborg-utreder-misogyna-glapord-fran-supportrar/>; Aftonbladet 9.3.2024. Till hård attack mot Blåvitts fans. Linda Sällström konfronterade supportrar: ”Gick inte så bra”. <https://www.aftonbladet.se/sportbladet/fotboll/a/zEdB61/svenska-cupen-vittsjos-linda-sallstrom-till-attack-mot-ifk-goteborgs-fans>; Expressen 10.3.2024. Förklarar nu scenerna: ”Vägrar acceptera det”. <https://www.expressen.se/sport/fotboll/damallsvenskan/forkl-rar-nu-scenerna-vagr-ar-acceptera-det/>; SVT Nyheter 10.3.2024. Vittsjös Linda Sällström markerade mot IFK Göteborgs fans efter glåpord. <https://www.svt.se/sport/fotboll/vittsjos-linda-sallstrom-markerade-mot-ifk-goteborgs-fans-efter-glapord>; Helsingin Sanomat 10.3.2024. Linda Sällström otti yhteen kannattajien kanssa – fanien törkyhuutelu tutkintaan. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000010284091.html>; Yle 11.3.2024. Suomalais-tähden rohkea teko keräsi otsikot Ruotsissa – Linda Sällström kertoo nyt, kuinka törkeää katsojien touhu oli. <https://yle.fi/a/74-20078460>; Ilta-Sanomat 10.3.2024. Linda Sällströmin mitta täyttyi törkyhuuteluun – marssi kannattajien eteen. <https://www.is.fi/jalkapallo/art-2000010284009.html>; Hufvudstadsbladet 10.3.2024. Linda Sällström konfronterade supportrarna efter verbala trakasserier ”inte acceptabelt”. <https://www.hbl.fi/2024-03-10/linda-sallstrom-konfronterade-supportrarna-efter-verbala-trakasserier-inte-acceptabelt/>

rempien pelaajasukupolvien kasvavan median ympäröimänä ja osaavan täten hyödyn-tää sosiaalista mediaa. (Equals Episode 5.)

Myös naisjalkapallon fanit ylläpitävät roolimalliodotusta osaamatta nähdä sitä sukupuolittuneena ilmiönä. Naisjalkapalloilijat täyttävät heihin kohdistuvia odotuksia kommunikoimalla yleisönsä kanssa usein henkilökohtaisesti ja tuottamalla sosiaalisen median sisältöjä silloinkin, kun *”ei ole helppo keksiä mitä julkaisee”* (Helmari5). Sitoutuminen tehtävään roolimallina ja etenkin nuorempien seuraajien rohkaiseminen ja kannustaminen urheilun pariin on osa huolenpitovelvollisuutta (engl. duty of care), joka liitetään usein naissukupuolen ”luontaisiin” ominaisuuksiin (Pocock & Skey 2024, 967–968). Lajin suosion ja sitä myötä yleisömäärien kasvaessa saattaa kuitenkin käydä niin, etteivät pelaajat pysty enää halutessaankaan olemaan samassa määrin vuorovaikutuksessa kaikkien seuraajien kanssa, mikä tekee heistä faneilleen saavuttamattomampia ja roolimalleina etäisempiä (Allison ym. 2024).

Roolimallin status tuntuu tuovan mukanaan myös vastuuta somesisältöjen asiallisuudesta ja huomattavan paljon henkilökohtaista harkintaa. Tutkimukseen osallistuneet Helmari-pelaajat totesivat, ettei heidän somejulkaisemistaan rajoiteta tai ohjailla ulkopuolelta. Silti lähes kaikki kertovat harkitsevansa tarkkaan, mitä julkaisevat. Harkinta ulottuu myös edustavien kuvien valitsemiseen itsestään: *”Postauksia miettiessä yrittää kyllä löytää parhaimman kuvan myös ulkonäön puolesta”* (Helmari9). Suurin osa myöntää sosiaalisen median aiheuttavan ulkonäköön ja keuhollisuuteen liittyviä paineita: *”[- -] ainakin alitajuntaisesti kun some on täynnä kaikenlaisia kauneusihanteita sekä esim. mitä saa syödä/ei saa syödä”* (Helmari5).

Monikaan kyselyyn vastanneista Helmarista ei koe olevansa kovin aktiivinen some-

julkaisija. Osa ei halua tuoda yksityiselämästään juuri mitään esiin, mutta toisilla on kiinnostusta olla sosiaalisessa mediassa esillä enemmän ja avoimemmin: *”Haluaisin tavaltaan olla aktiivisempi ja saada isomman seuraajamäärän mutta tuntuu epämukavalta ainakin tällä hetkellä jakaa oikeasti henkilökoh-taista sisältöä”* (Helmari5). Pari vastaajaa suhtautuu somejulkaisemiseen huomattavasti rennommin: *”[- -] päivitin somea kun ehdin ja jaksan ja jos on jotain julkaistavaa, eli kuvia tai aiheita. En suunnittele tai harkitse kovin tarkkaan”* (Helmari8). Kyselyvastaajat edustavat eri vuosikymmenillä syntyneitä maajoukkuejalkapalloilijoita, mutta ikä ei näytä vaikuttavan suhtautumiseen sosiaalisessa mediassa esillä olemiseen.

Osalla Helmari-pelaajia somejulkaiseminen on selvästi suunnitelmallista, sillä kyselyvastauksissa toistuu maininta pyrkimyksestä julkaista säännöllisesti. Helmari11 kuvaa julkista somepersoonansa seuraavasti: *”Säännöllisen epäsäännöllinen. Pysin julkaisemaan jotain joka viikko ja antamaan itsestäni enemmän / olemaan aidompi somessa. Jaan arkeani, filiksii ja ajatuksia. Välillä mietin tarkkaan minkä viestin haluan seuraajilleni tuoda.”* Paineita ja välillä turhautumistakin aiheuttava pyrkimys aktiivisuuteen sosiaalisessa mediassa on tulkittavissa velvollisuuden täyttämiseksi. Samalla kyse on myös sopivasta etäyttämisestä eli tasapainottelusta sen välillä, mikä on itselle mielekäs taso ja tapa olla esillä suhteessa riittävään näkyvyyteen ja julkisuuden tarjoamiin hyötyihin. (Pocock & Skey, 2024.) Jalkapallofanit arvostavat ”aitoutta” sosiaalisessa mediassa (Allison ym. 2024), mutta henkilökohtaisten asioiden sopiva paljastaminen julkaisuissa on aina liik-kumista autenttisen ja strategisen välimaastossa (Turtiainen 2021, 140; 2024, 76).

Yksi Helmari-pelaajista nostaa esiin sosiaalisen median hyödyt henkilöbrändin luo-

misen ja kasvattamisen kannalta: ”*Haluan antaa somessa positiivisen ja pirteän kuvan itsestäni. Nään sosiaalisen median mahdollisuutena saada lisää näkyvyyttä urapuolelle*” (Helmari2). Naisjalkapallon suosion suuri kasvu on perustunut valtamedianäkyvyyden lisääntymiseen (esim. Turtiainen 2024, 79; 2021, 133; ks. myös Cooky & Antunovic 2022). Lajin markkinoinnissa on hyödynnetty profiilipelaajien kohottamista seuraavien sukupolvien ihailemiksi tähdiksi, minkä pioneeripelaajat ovat itsekkin nähneet toimivaksi strategiaksi (Kristiansen ym. 2014, 16). Tutkimuksissa onkin myöhemmin havaittu, että seurauskollisuuden sijaan naisjalkapallofanit ovat kiinnostuneempia seuraamaan kansainvälisiä tähtipelaajia yli joukkuerajojen (Leslie-Walker & Mulvenna 2022, 318–319).

Valtamedianäkyvyyden poikima kiinnostus on avannut naisjalkapalloilijoille sosiaalisen median kaupallisina yhteistyöjulkaisuinä konkretisoituvan tulonlähteen. Halutessaan hyödyntää tämän henkilökohtaisen ansaintamahdollisuuden joukkueurheilijat joutuvat omaksumaän yksilökeskeisen ideologian, mikä vaatii yrittäjähenkisyyttä oman somenäkyvyyden tavoittelun ja sitä kautta uransa edistämisen suhteen. (Turtiainen 2024, 75, 80.) Tämä noudattaa uusliberalistisen postfeminismin logiikkaa, jossa naisurheilijoiden menestyminen nähdään henkilökohtaisten valintojen seuraukseksi. Voimaantumista korostavia kaupallisia somejulkaisuja on kaikessa positiivisuudessaan kritisoitu siitä, ettei fanien tällöin tarvitse pysähtyä pohtimaan urheilukulttuurin lähtökohtaista epätasa-arvoisuutta. (Toffoletti & Thorpe 2018.)

Sosiaalisen median kaupallinen hyödyntäminen tarjoaa naisjalkapalloilijoille rahallista vastinetta roolimalliudesta, joka on yleensä nähty inspiraationaalisena työvoimana toimimiseen kuuluvana ylimääräisenä vastuuna. Sponsori- ja yhteistyösopimuksiin

kytketty somenäkyvyyden hyödyntäminen tuo jalkapalloilijoille lisäansioita työnantajina toimivien urheiluseurojen maksaman palkan päälle. Helmari-pelaajista erottuu yksi vastaaja, joka on käyttänyt aikaansa somekaniensa monitasoiseen hyödyntämiseen – tosin hänkään ei suoraan mainitse toimintansa mahdollista rahallista arvoa:

”Olen jakanut somealustojen sisällön ja sen tuottamisen erilaiseksi. Tiktok on alustana ”behind the scenes” tapaista. Jaan sielä pienemmällä kynnyksellä keskustelua herättäviä asioita sekä urheilijan elämää. Alustana se on helposti lähestyttävä ja huumoria voi käyttää apuna julkaisussa ja se on puhdaasti filispohjaista. Koen, että tiktokin avulla voi saada yhteyttä samanikäisiin ihmisiin sekä nuoriin urheilijoihin, jotka miettivät ammattilaiselämää. Instagram puolestaan on virallisempi alusta, jossa pohdin julkaisuja enemmän feediin julkaisessa. Storyissä olen aktiivisempi, koska ne ovat kevyempiä julkaista ja sielä tykkään jakaa myös jalkapallon ulkopuolista elämää.” (Helmari6)

Vastineeksi roolimallina toimimisesta lukeutuu myös Helmari-pelaajien saama positiivinen palaute, jolle he antavat arvoa toimintansa merkityksellistäjänä. Kannatuksensa sosiaalisen median kautta ilmaisevat etenkin nuoret fanit, mutta myös heidän vanhempansa, jotka kertovat pelaajien olevan tärkeitä esikuvia lapsilleen. Kommentteja tulee niin julkisten sisältöjen yhteydessä kuin yksityisviesteinäkin sekä reagointeina tarinamuotoisiin julkaisuihin. Kehut koskevat pääasiassa peliesityksiä, mutta toisinaan myös esimerkiksi ulkonäköä. Helmari8 kuvaa saamansa palautteen sisältöä: ”[- -] *esim. että pelasini hyvin, olen jonkun idoli, pyytävät pelipaitaani, tai pyytävät treenivinkkejä tai*

tsemppivideoita. Myös kiitosta, jos olen ottanut kantaa johonkin yhteiskunnalliseen aiheeseen.” Helmareiden kohdalla pääpaino vaikuttaa olevan positiivisessa palautteessa, mutta täysin hekään eivät ole välttyneet sosiaalisen median nurjalta puolelta.

Sukupuolittuneen verkkohäirinnän torjuminen

Helmari-pelaajat kuvaavat vastauksissaan epäsuoraa eli heihin suorasti yksilöinä kohdistumatonta häirintää, mutta myös suoraa, sukupuolittunutta ja sukupuolittavaa kommentointia (Kavanagh ym. 2016). Aina viestit eivät ole sisällöltään sinänsä loukkaavia, mutta kohdistuvat urheilijuuden sijaan heidän sukupuoleensa esineellistään ja seksuaalisoiden – osallistuen näin heidän delegitimointiinsa urheilijoina (Kearns ym. 2023).

Periaatteessa positiivisilta vaikuttavat sosiaalisen median kommentit voivat siis olla häiritseviä, jos ne keskittyvät urheilijan ulkonäköön, minkä Helmari11 tiivistää osuvasti: *”Sitten on niitä vanhempia miehiä/anonyymejä tilejä jotka kehuvat ulkonäköäni ja se on minusta välillä vähän häiritsevää kun ei aina tiedä kuka siellä ruudun takana on.”* Naisjalkapalloilijoita imarteleiviin kommentteihin kytkeytyy seksismiä ulkonäön kommentoimisen lisäksi esimerkiksi silloin, kun kommentoija pyytää urheilijaa menemään naimisiin kanssaan tai tarjoaa tälle jalkahierontaa – kuten tapahtui muun muassa vuoden 2019 Mestareiden Liigan finaalin Olympique Lyon nais-FC Barcelona Twitter-komentointin yhteydessä (Montserrat ym. 2023, 1134–1136).

Yksi Helmari-pelaajista kuvailee tällaista implisiittistä häirintää *”Hello, you are beautiful”* -viesteiksi (Helmari8). Naisurheilijoiden kohtaama sukupuolittunut verkkohäirintä kohdistuu tyypillisesti juuri ulkonäköön ja usein johonkin sen yksityiskohtaan (Pocock

& Skey 2024, 971). Verkkohäirintä voidaan jakaa kehokeskeiseen eli kehuiksi puettuun mutta ristiriitaiseen kommentointiin ja halventavaan kommentointiin, joka on kieleltään yleensä suoran seksualisoivaa. Molemmissa tapauksissa vallalla on hyvin perinteisen kauneusihanteen korostaminen. (Krieger ym. 2023, 1633–1634.) *”[Sosiaalisessa mediassa] arvostelu on tavallaan aina läsnä”* (Helmari2), ja naisurheilijoiden ulkonäköön kohdistuu paljon negatiivista kommentointia ja väkivallalla uhkailua, jolloin voidaan puhua ”fyysisestä” kaltoinkoittelusta verkko-ympäristössä (Kavanagh ym. 2016).

Valtaosa kyselyyn vastanneista Helmari-pelaajista on kohdannut jonkinlaista häirintää eli loukkaavia viestejä, herjaavia kommentteja tai uhkailua sosiaalisessa mediassa. Osa kommenteista on käsitellyt itse urheilimista, jolloin parjauksen kohteena ovat olleet muun muassa pelisuoritukset ja seuranvaihdot. Usein herjaus kohdistuu naisten jalkapalloon kollektiivisesti, jolloin on kyse epäsuorasta, stereotyyppittävästä verkkohäirinnän muodosta (Kavanagh ym. 2016).

Helmari-pelaajat kuvaavat loukkaavien kommenttien esiintyvän tällöin esimerkiksi DAZN-alustan ottelustriimien yhteydessä tai jonkun muun julkaisemissa Instagramin maalivideoissa (reels). Heidät on kuitenkin voitu merkitä eli tэгätä noihin sisältöihin, jolloin vihapuheesta tulee suoremmin kohdistunutta. Tällaisten virtuaalisten miehisyysteekojen tarkoitus on syrjiä naisten urheilua sekä luoda hegemonista maskuliinisuutta, hierarkkista sukupuolijärjestelmää sekä hetero- ja cis-normatiivisuutta vaalivia sosiaalisen median tiloja. Vertailulla, neuvomisella, sukupuolittuneella kielenkäytöllä ja ei-normatiivisen feminiinisuuden stigmatisoinnilla – kuten sukupuolen kyseenalaistamisella – pyritään rakentamaan miessukupuolen ylivoimaisuutta erityisesti urheilulajeissa, joita on

perinteisesti pidetty miesvaltaisina. (McCarthy 2022; Phipps 2023.)

Perinteisesti miehiseksi mielletystä tilasta ulossulkemiseen tähtäävän vihapuheen (Fenton ym. 2023) lisäksi osa Helmari-pelaajista on kokenut epäasiallista kohtelua, joka täyttää seksuaalisen häirinnän tunnuspiirteet (Kavanagh ym. 2016). He ovat joutuneet esimerkiksi vastaanottamaan sosiaalisen median kanaviensa kautta epäasiallisia kuvia. Näissä viesteissä naisurheilija asetetaan epätoivotun seksuaalisen halun ja huomion kohteeksi (Fenton ym. 2023; Phipps 2023): *”Olen saanut kerran joltain käyttäjältä Instagramissa seksuaalisesti häiritseviä viestejä. Esim. munakuvan, jossa on minun kuvani taustalla”* (Helmari4).

Intiimeillä ja tuttavallisilla lähestymis- ja puhetavoilla tähdätään naisurheilijoiden alistamiseen sosiaalisessa mediassa. Samalla näillä seksuaalissävytteisillä teoilla pyritään vahvistamaan sukupuolittuneita stereotyyppiä ja miesten dominanssia sekä marginalisoimaan naisurheilijoiden saavutuksia. (Fenton ym. 2023; Phipps 2023.) Pahimmillaan verkkohäirinnän kohteeksi joutuminen urheilun vuoksi saattaa vaikuttaa haitallisesti mielen-terveyteen ja voi johtaa sosiaalisen median kanavien sulkemiseen (Burch ym. 2023). Lievemmilläänkin jatkuvat epätoivotut lähestymiset aiheuttavat jonkinlaista ahdistusta:

”TikTokissa on joskus tullut naisjalkapalloa herjaavia kommentteja ja kerran pelatessani Ruotsissa melkein kaikki joukkueessamme sai viestin samalta käyttäjältä uhkailevan ja hyvin loukkaavan viestin tappion jälkeen. Lisäksi minulla on ollut pari seuraajaa (yksi edelleen) joka lähettelee minulle viestejä missä todistaa kiintymystään ja toivoo yhteydenottoani. Välillä tämä ihmisen vetoaa omaan mielenterveyteensä ja kuinka tärkeää hänelle olisi että vastaisin.

Viestejä tulee siis tasaisin väliajoin. En ole vastannut näihin viesteihin, mutta nämä viestit tuntuvat välillä ahdistavilta.”

(Helmari11)

Edellä kohtaamaansa somehäirintää kuvannut Helmari-pelaaja kertoo, ettei ole itse välittänyt TikTok-kommenteista, vastannut häiritseviin yksityisviesteihin tai muuttanut toimintaansa sosiaalisessa mediassa. Useammalle seurajoukkueen pelaajalle lähetetty uhkaava viesti annettiin hänen mukaansa tiedoksi seuran turvallisuuspäällikölle. Pelaajille tarjottiin myös mahdollisuutta puhua luottamushenkilölle epämiellyttävistä tunteista tai ajatuksista. Muutkaan kyselyyn vastanneet Helmari-pelaajat eivät myönnä, että häirintä olisi vaikuttanut mitenkään heidän sosiaalisen median käyttöönsä. He ovat reagoineet verkkovihaa sisältäviin kommentteihin ja kuviin sivuuttamalla ja pyrkimällä unohtamaan ne: *”Olen skipannut viestit”* (Helmari6) ja *”[- -] ignorannut vaan kaiken”* (Helmari11). Pari pelaajaa mainitsee estäneensä tietyt käyttäjät omilta sosiaalisen median kanaviltaan, mikä on huomiotta jättämisen ohella yleinen suhtautumistapa naisurheilijoiden keskuudessa (Pocock & Skey 2024, 972).

Joidenkin Helmari-pelaajien harjoittamaa viestien lähettäjien blokkaamista voi pitää huolenpitona turvallisesta sometilasta. Tähän vihapuheen vastustamisen strategiaan kuuluu myös moderointityö eli julkisten viha-viestien poistaminen omista somekanavista. Taustalla on ajatus siitä, etteivät häirinnän kohteen seuraajatkaan joutuisi näkemään ja kokemaan epäasiallisia sisältöjä. Toisinaan sivustaseuraajat nousevat vastustamaan vihapuhetta osallistumalla häiritettyjen henkilöiden somejulkaisuista käytyyn keskusteluun. (Kosonen & Nousiainen 2024, 34–36.)

Jotkut urheilijat reagoivat verkkovihaan aktiivisesti ja tekevät häirinnästä näkyvää esi-

merkiksi julkaisemalla kuvakaappauksia saamistaan asiattomista viesteistä (Kavanagh ym. 2023; Pocock & Skey 2024, 972). Vihapuheen julkinen haltuunotto, jossa yksityisviesteissä tai julkisesti vastaanotetut loukkaukset kytketään osaksi omaa sisällöntuotantoa, on vastapuhestrategia. Sen avulla häirinnän kohteeksi joutuvat sosiaalisen median käyttäjät pyrkivät mitätöimään heitä koskevan vihasisällön. (Kosonen & Nousiainen 2024, 31.) Tällainen feministinen omankädenoikeus (digilantismi) tuo epäasiallisen käytöksen laajempaan tietoisuuteen, mutta ei yksinään ratkaise vallitsevan verkkokulttuurin ongelmakohtia (Jane 2016).

Vihapuheen julkinen haltuunotto muistuttaa Stroudin ja Coxin (2018) määrittelemää kohdennetun negatiivisen vastapuheen strategiaa, jossa vihasisältöjä ei kuitenkaan pyritä ainoastaan kumoamaan vaan niihin vastataan ”samalla mitalla”. Julkisen nolaamisen tavoitteena on saada häirintään syyllistynyt henkilö kokemaan se, minkä hän on kohteelleen aiheuttanut (emt.). Vihapuheen kääntäminen itseään vastaan on keskeistä myös Sundénin ja Paasonen (2020) kuvaamille feministisen vastarinnan taktikoille. Heidän tarkastelunsa keskiössä on seksistisen verkkokulttuurin valjastaminen voimaantumisen välineeksi huumorin avulla.

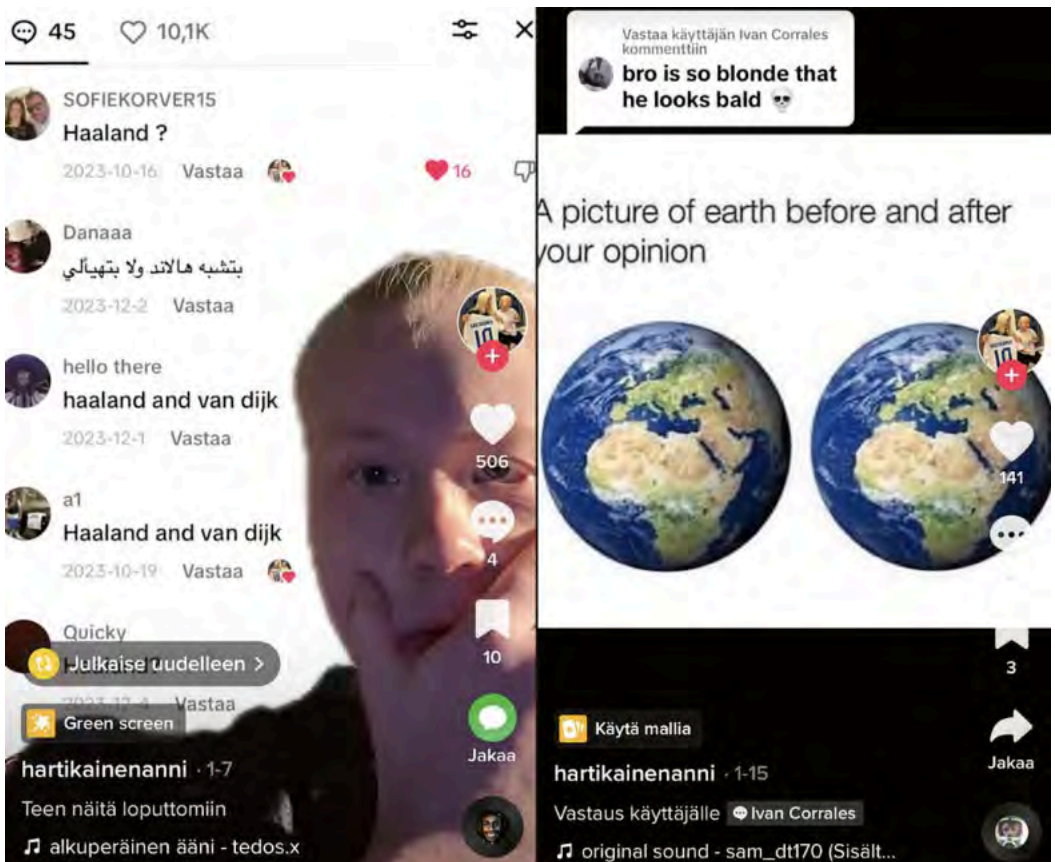
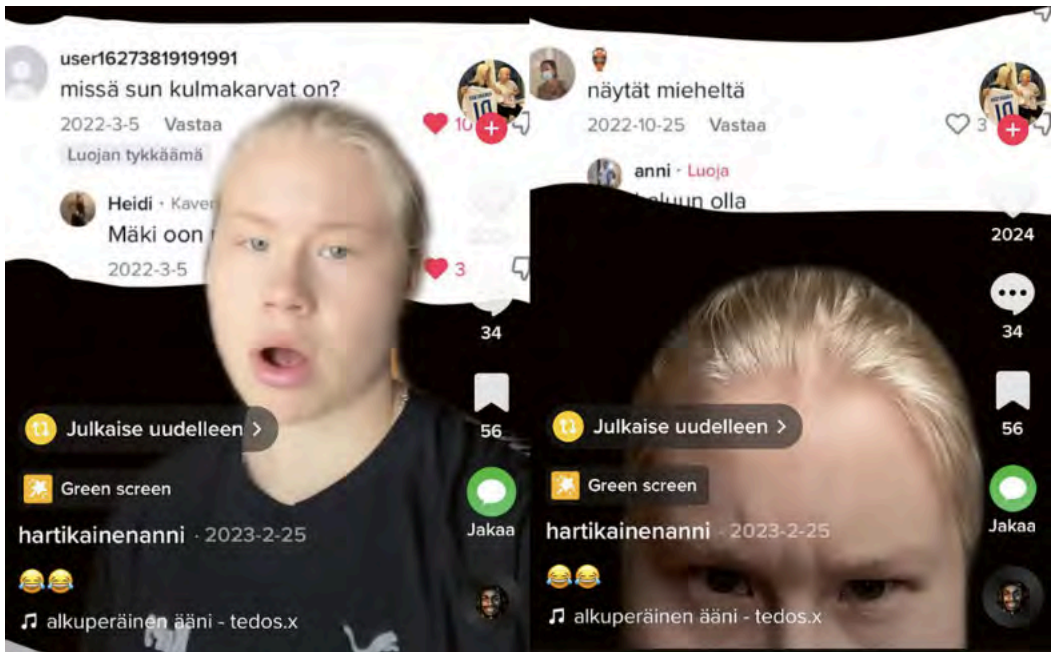
Helmareista vihapuheen julkisen haltuunoton strategian on omaksunut **Anni Hartikainen**, joka julkaisee omalla TikTok-tilillään vastaanottamiaan epäasiallisia kommentteja. Hän tuo viestit esiin vastapuhestrategialle tyypillisesti juuri huumorin sävyttämänä (Kosonen & Nousiainen 2024, 33; Sundén & Paasonen 2020) ilmeillessään ulkonäköään kommentoiville viesteille ja yhdistäen julkaisuihinsa sanomaansa tukevaa musiikkia. Hartikainen on uudelleenjulkaissut kommentteja, joissa hänen muun muassa todetaan näyttävän mieheltä ja kysytään:

”missä sun kulmakarvat on?” Näissä julkaisuissaan Helmarin pelaaja synkronoi huultensa liikkeen Lavaredon Blondi-kappaleesta irrotetun ääniraidan päälle, jossa lauletaan: ”Sä et oo eka mimmi, joka tykkää mun tyylistä, joten beibi koita pysyy mun kyydissä.”

Vaihtoehtoisesti Hartikainen mitätöi vihapuheen kuitaten verkkokulttuureille luonteenomaisesti meemillä, ettei seksistinen kommentti hetkauta hänen maailmaansa. Tässä vihapuheen haltuunottotavassa ei vain toisteta vastaanotettua sisältöä vaan kieltäydytään aktiivisesti sen merkityssisällöistä. Hartikainen on lisännyt joihinkin videoistaan kuvatekstiksi: ”Teen näitä loputtomiin”, mikä viittaa siihen, että hän aikoo käyttää vastaavaa, vihapuhetta kohdanneen yksilön omaa toimijuutta korostavaa strategiaa jatkossakin. (Ks. Kosonen & Nousiainen 2024, 34.)

Naisurheilijoiden omaksumat vihapuheen vastustamisen strategiat ovat selviytymiskeinoja kohdata somemaailman misogyyneisyys ja tapoja puuttua vallitsevaan (verkko)kulttuuriin. Häirintään syyllistyneiden saattaminen vastuuseen ei saisi silti olla kohteeksi joutuneiden yksilöiden vastuulla. Vaikka urheilijoiden tee-se-itse-taktikat saattavat olla toimivia, voivat ne pahimmillaan myös altistaa urheilijat entistä rankemmalle häirinnälle. (Jane 2016, 285; 288–292.)

Anni Hartikaisen toiminnan TikTokissa voi joka tapauksessa nähdä eräänlaisena roolimalliutena, sillä hän antaa yhdenlaisen esimerkin vihapuhetta vastaan taistelemisessa. Esikuvallisena voidaan pitää myös aikaisemmin esittelemääni Helmarin-hyökkääjää Linda Sällströmin Instagram-päivitystä, jossa hän raportoi seurajoukkueensa ottelussa tapahtuneesta misogynisesta huutelusta ja peräänkuulutti asianmukaisia toimia vihapuhetta vastaan. Sällström sai paljon tukea Instagramissa, jossa häntä kiiteltiin rohkeudesta puuttua asiaan. Osa kommentoijista kuitenkin

Kuva 3. Kuvakaappauksia Anni Hartikaisen vihapuheen haltuun ottavista TikTok-videoista.

kyseenalaisti hänen näkemyksensä ja fyysisessä ympäristössä alkanut vihamielisen seksistinen käytös sai näin jatkoa hänen omassa sosiaalisen median profiilissaan, jossa Sällström edelleen vastasi joihinkin vähättelevistä kommenteista.

Linda Sällströmin Instagram-julkaisua voi pitää reaktiivisena vastauksena vihapuheeseen, minkä lisäksi vihapuheen vastustamisen strategioihin kuuluu myös proaktiivinen vastarepresentaation tuottaminen. Toisaalta naisjalkapalloon kytkeytyvän vihapuheen tarkastelun valossa kaikki Helmareidenkin omasta urheilu-urastaan ja elämästään sosiaaliseen mediaan tuottama sisältö voidaan nähdä yhdenvertaisuuden nimissä tuotetuksi realistiseksi ja laveaksi vastarepresentaatioksi. (Kosonen & Nousiainen 2024, 36–37.)

Roolimallius – voimavara ja rasite

Sosiaalisesta mediasta on tullut urheilijoille työväline, joka heidän on otettava haltuun jollain tavalla – oli itsestään kertominen ja erilaisten sisältöjen tuottaminen heille luontevaa tai ei. Vähemmän tilaa valtamediassa saavien lajien edustajille some tarjoaa mahdollisuuden näkyvyyden lisäämiselle, mutta samalla jatkuva esillä olemisen vaade aiheuttaa urheilijoille monenlaisia paineita. Hiihtäjä Rebecca Ehrnrooth ja aitajuoksija **Lotta Harala** ovat korostaneet julkisuudessa sosiaalisen median hyviä puolia, mutta esimerkiksi seiväshyppääjä **Wilma Murto**, moukarinheitäjä **Krista Tervo**, uimari **Ida Hulkko** ja jalkapalloilija **Jenny Danielsson** ovat nostaneet esiin somen kautta vastaanottamansa negatiivisen, pääasiassa ulkonäköön kohdistuvan kommentoinnin (esim. Oivo 2024; Ruotsalainen 2024; Hytönen 2023; Kuisma 2023; Suvinen 2023; Vainio 2023).

Perinteisesti miehiseksi miellettyjä joukkuelajeja ammatikseen harjoittavat naisur-

heilijat toimivat usein roolimalleina, jotka todistavat urheilun tasa-arvoistumisen olevan mahdollista. Heidän toimintaansa kytkeytyy erityinen odotus esikuvallisuudesta, mikä vaikuttaa myös itseilmaisuuun sosiaalisessa mediassa. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, mitä maajoukkue-tason suomalaiset naisjalkapalloilijat itse ajattelevat julkisesta asemastaan, johon liittyy myös sosiaalisen median kautta välittyvää verkkovihaa ja -häirintää.

Tutkimukseen osallistuneet Helmari-pelaajat suhtautuvat vakavasti asemaansa roolimalleina. He pitävät tärkeänä sitä, millaisen kuvan he antavat itsestään ammattiurheilijoina etenkin nuorille jalkapalloilijoille. Vaikka heidän julkista esillä oloaan sosiaalisessa mediassa ei ohjailla, kokevat he jonkinlaista painetta julkaista elämäänsä koskevia sisältöjä, mikä ei kaikille ole aina yhtä helppoa tai mielekästä.

Roolimallius on naisten pelaamaa jalkapalloa eteenpäin vievä voima, mutta samalla myös monelta taholta omaksuttu narratiivi, joka pakottaa toimimaan tienraivaajana. Naisjalkapalloilijat eivät voi keskittyä vain pelaamiseen, vaan heillä on kannettavanaan aina myös vastuu lajin jättämisestä parempaan asemaan tulevia sukupolvia varten. Helmari-pelaajat lunastavat odotukset inspiraationaalisena työvoimana, mikä ei tarkoita sosiaalisen median valjastamista vain oman uran vaan koko naisjalkapallon edistämiseen.

Toisenlainen kamppailu käydäänkin somessa, jossa vastustajina ovat koko naissukupuolen miehislä urheilun kentältä ulos haluavat verkkovihaajat ja useimmiten ulkonäköön sukupuolittuneet kommenttinsa kohdistavat henkilökohtaiset häiritsijät. Virtuaalisten miehisyystekejen edessä ei auta edes somejulkaisemiseen liittyvän harkinnan kautta tapahtuva sopiva etäyttäminen, mutta verkkovihan vastustamiseksi Helmari-pelaajien keinorepertuaarista löytyy haltuunotto-

jen ja vastahyökkäysten lisäksi myös seksististen ja seksualisoivien lähestymisten sivuuttaminen. Vastapainoa tuovat positiiviset kommentit, jotka muistuttavat esikuvina toimimisen tärkeydestä matkalla kohti tasa-arvoisempaa jalkapallokulttuuria.

Urheilu- ja verkkokulttuurien ongelma-kohtiin puuttuminen ei kuitenkaan saisi olla yksinomaan jalkapalloilijoiden itsensä harjoilla. Sekä roolimalliuden korostaminen että feminististen strategioiden hyödyntäminen verkkohäirinnän vastustamisessa ovat suhteettoman yksilöllisiä keinoja. Kyse on rakenteellisesta ongelmasta, jolloin ratkaisujen hakemisen ja toimintatapojen muuttamisen tu-

lisi olla ensisijaisesti urheiluorganisaatioiden ja media-yhtiöiden vastuulla.

On kohtuutonta olettaa, että urheilijoilla olisi oman urheilu-uransa edistämisen ohella voimavaroja kohdata ympäröivät vaatimukset ja vastustus itsekseen. Asiaan on urheilumaailmassa jo herätty, mutta turvallisen toimintaympäristön luominen vaatii useiden osapuolien, kuten lajiliittojen, seurojen, urheilumedioiden, teknologiajättien ja urheiluyhteisön yhteistyötä. Tulevaisuuden roolimallien soisi saavan keskittyä urheilu-uraansa, tärkeinä pitämiensä asioiden edistämiseen ja oman elämänsä raottamiseen sosiaalisessa mediassa ilman pelkoa henkisen hyvinvointinsa horjumisesta.

Lähteet

Adriaanse, J. A. & Crosswhite, J. J. 2008. "David or Mia? The Influence of Gender on Adolescent Girls' Choice of Sport Role Models." *Women's Studies International Forum* 31 (5), 383–389. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2008.08.008>

Allison, R., Culvin, A., & Pope, S. 2024. They are doing it because they love it': US and English fan perceptions of women footballers as 'role models. *Sport in Society*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/17430437.2024.2304230>

Burch, L. M., Fielding-Lloyd, B., & Hayday, E. J. 2023. 'Get back to the kitchen, cos u talk s*** on tv': gendered online abuse and trigger events in sport. *European Sport Management Quarterly*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/16184742.2023.2227643>

Chahardovali, T. & McLeod, C. M. 2023. Manufacturing Dreams and Investing in Future Generations: Women Athletes' Inspirational Labor in the Marketing and Promotion of Their Sport. *Sociology of Sport Journal* 40 (3), 302–311. <https://doi.org/10.1123/ssj.2022-0092>

Cooky, C. & Antunovic, D. 2022. *Serving equality: Feminism, media, and women's sports*. Oxford, Oxon: Peter Lang Publishing.

Dunn, C. 2016. Elite footballers as role models: promoting young women's football participation. *Soccer & Society* 17 (6), 843–855. <https://doi.org/10.1080/14660970.2015.1100893>

Equals Episode 2: From the North. UEFA.tv. <https://www.uefa.tv/video/vod/423794/>, 8.3.2024.

Equals Episode 5: Real Models not Role Models. UEFA.tv. <https://www.uefa.tv/video/vod/423798/>, 8.3.2024.

Fenton, A., Ahmed, W., Hardey, M., Boardman, R. & Kavanagh, E. 2023. Women's football subculture of misogyny: the escalation to online gender-based violence. *European Sport Management Quarterly*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/16184742.2023.2270566>

FIFPro 2024. Linda Sallstrom: "Misogynistic slurs and degrading language have we not come further than this?" 3.4.2024. <https://www.fifpro.org/en/supporting-players/safe-working-environments/linda-sallstrom-misogynistic-slurs-and-degrading-language-have-we-not-come-further-than-this>, 3.4.2024.

Guest, A. M. & Cox, S. 2009. Using Athletes as Role Models? Conceptual and Empirical Perspectives from a Sample of Elite Women Soccer Players. *International Journal of Sports Science & Coaching* 4 (4), 567–581. <https://doi.org/10.1260/17479540979029138>

Helmarit, Facebook-mainos 29.3.2024. <https://www.facebook.com/Helmarit/posts/pfbid0-KAtBRVpHcntzRK47T9N8qcnJKBhkq5ThVE5RFJ8m4JJtex7d365JfTq24HkBMtl>, 2.4.2024.

Holopainen, P. 2024. Konkarivalmentaja tietää, miksi Saga Vanninen on niin ainutlaatuinen tapaus – yksi peruste voi yllättää: ”Aikasyöppö”. *Yle Urheilu* 2.3.2024. <https://yle.fi/a/74-20077324>, 8.3.2024.

Hytönen, A. 2023. Pakko olla somessa. *Helsingin Sanomat* 27.4.2023. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009545325.html>

Jane, E. A. 2016. Online misogyny and feminist digitalism. *Continuum* 30 (3), 284–297. <https://doi.org/10.1080/10304312.2016.1166560>

Kaivosaaari, A. 2017. ”Lempeä Lydia” – voimakas Björge:n”: naishiihtäjien representoinnin muutokset *Urheilulehden* teksteissä vuosina 1905–2010. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/53511>

Kavanagh, E., Jones, I. & Sheppard-Marks, L. 2016. Towards typologies of virtual maltreatment: Sport, digital cultures & dark leisure. *Leisure Studies* 35 (6), 783–796. <https://doi.org/10.1080/02614367.2016.1216581>

Kavanagh, E. J., Litchfield, C. & Osborne, J. 2023. Social media and athlete welfare. *International Journal of Sport Communication* 16 (3), 274–281. <https://doi.org/10.1123/ijsc.2023-0116>

Kearns, C., Sinclair, G., Black, J., Doidge, M., Fletcher, T., Kilvington, D., Liston, K., Lynn, T. & Rosati, P. 2023. A Scoping Review of Research on Online Hate and Sport. *Communication & Sport* 11 (2), 402–430. <https://doi.org/10.1177/21674795221132728>

Korvenkari, M. 2023. Urheilijoilta hälyttäviä kertomuksia vakavasta uupumisesta: ”Näen nykyisten urheilijoiden kohdalla riskin”. *Helsingin Sanomat* 14.8.2023., <https://www.hs.fi/urheilu/art2000009782415.html>, 8.3.2024.

Kosonen, H. & Nousiainen, S. M. 2024. Kehoposiitiivisuusaktivistien strategioita vihapuhetta vastaan: Huolenpitoa ja vastarepresentaatioita suomalaisessa Instagramissa. *Media & viestintä* 47 (1), 23–46. <https://doi.org/10.23983/mv.136894>

Krieger, M. A., Santarossa, S., Bours, S. & Woodruff, S. J. 2023. Men’s comments on elite women athletes: cultural narratives around gender and sport on Instagram. *Feminist Media Studies* 23 (4), 1627–1642. <https://doi.org/10.1080/14680777.2022.2041696>

Kristiansen, E., Broch, T. B & Pedersen, P. M.

2014. Negotiating Gender in Professional Soccer: An Analysis of Female Footballers in the United States. *Choregia* 10 (1), 5–27. <https://doi.org/10.4127/ch.2014.0084>

Kuisma, J. 2023. Krista Tervo puhuu moukarinheitäjien ulkonäköpaineista: ”Eivät nämä ole mitkään missikisat”. *Helsingin Sanomat* 5.6.2023. <https://www.hs.fi/urheilu/art2000009632259.html>, 8.3.2024.

Leslie-Walker, A. & Mulvenna, C. 2022. The Football Association’s Women’s Super League and Female Soccer Fans: Fan Engagement and the Importance of Supporter Clubs. *Soccer & Society* 23 (3), 314–327. <https://doi.org/10.1080/14660970.2022.2037218>

Li, B., Scott, O. K. M., Naraine, M. L. & Ruibley, B. J. 2021. Tell me a Story: Exploring Elite Female Athletes’ Self-Presentation via an Analysis of Instagram Stories. *Journal of Interactive Advertising* 2 (1), 108–120. <https://doi.org/10.1080/15252019.2020.1837038>

McCarthy, B. 2022. ”Who unlocked the kitchen?”: Online misogyny, YouTube comments and women’s professional street skateboarding. *International Review for the Sociology of Sport* 57 (3), 362–380. <https://doi.org/10.1177/10126902211021509>

Meier, M. 2015. The value of female sporting role models. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics* 18 (8), 968–982. <https://doi.org/10.1080/17430437.2014.997581>

Midgley, C., DeBues-Stafford, G., Lockwood, P., & Thai, S. 2021. She needs to see it to be it: The importance of same-gender athletic role models. *Sex Roles* 85 (3), 142–160.

Moloney, M. E. & Love, T. P. 2018. #TheFappening: Virtual manhood acts in (homo) social media. *Men and Masculinities* 21 (5), 603–623. <https://doi.org/10.1177/1097184X17696170>

Montserrat M., Pla-Campas, G., Coromina, O. & Tejedor, S. 2023. ”You are the best... but can you twerk?” How twitter users challenge the messaging around female professional footballers in the 2019 UEFA women’s champions league final in a postfeminist context. *Soccer & Society* 24 (8), 1125–1140. <https://doi.org/10.1080/14660970.2023.2211535>

Oivo, M. 2024. Somettava hiihtäjä vai hiihtävä sometähti? *Yle Urheilu* 14.1.2024. <https://yle.fi/a/74-20068706>, 8.3.2024.

- Paloniemi, A.** 2023 Mistä suomalaisurheilijoiden synkät avautumiset kertovat? Kokenut kisapappi ei yllättynyt – nosti esille karun faktan some-elämästä. *Yle Urheilu* 21.7.2023. <https://yle.fi/a/74-20042027>, 8.3.2024.
- Petty, K. & Pope, S.** 2019. A New Age for Media Coverage of Women's Sport? An Analysis of English Media Coverage of the 2015 FIFA Women's World Cup. *Sociology* 53 (3), 486–502. <https://doi.org/10.1177/0038038518797505>
- Phipps, C.** 2023. "You belong in the kitchen": social media, virtual manhood acts, and women strength sport athletes' experiences of gender-based violence online. *Feminist Media Studies* 23 (8), 4221–4237. <https://doi.org/10.1080/14680777.2022.2158898>
- Pocock, M. & Skey, M.** 2024. 'You Feel a Need to Inspire and Be Active on These Sites Otherwise... People Won't Remember Your Name': Elite Female Athletes and the Need to Maintain 'Appropriate Distance' in Navigating Online Gendered Space. *New Media & Society* 26 (2) 961–977. <https://doi.org/10.1177/146144482110693>
- Ronkainen, N. J., Ryba, T. V., & Selänne, H.** 2019. "She is where I'd want to be in my career": Youth athletes' role models and their implications for career and identity construction. *Psychology of Sport and Exercise* 45, <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2019.101562>
- Ruotsalainen, M.** 2023. Jenny Danielsson sai tapouhkauksen, Ilona Pihlaja ajatteli kuolemaa – osataanko urheilussa hoitaa psyykkisiä vammoja? *Yle* 13.4.2024. <https://yle.fi/a/74-20082989>
- Stroud, S. R., & Cox, W.** 2018. The varieties of feminist counterspeech in the misogynistic online world. Teoksessa T. Everbach & J. R. Vickery (toim.) *Mediating misogyny. Gender, Technology, and Harassment*. Cham: Palgrave Macmillan, 293–310.
- Subway Kansallinen Liiga.** Facebook-sivu 19.3.2024. <https://www.facebook.com/photo?fbid=964980432300535&set=a.501966751935241,2.4.2024>.
- Sundén, J. & Paasonen, S.** 2020. Who's laughing now? Feminist tactics in social media. Cambridge (MA): The MIT Press.
- Suvinen, T.** 2023. Ida Hulkko julkaisi hiihtovideon uima-asussa – naisten viha sai surulliseksi. *Helsingin Sanomat* 22.4.2023. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009535834.html>, 8.3.2024.
- Toffoletti, K. & Thorpe, H.** 2018. Female athletes' self-representation on social media: A feminist analysis of neoliberal marketing strategies in "economies of visibility". *Feminism & Psychology* 28 (1), 11–31.
- Turtiainen, R.** 2024. Arvokisat pohjoismaalaisten jalkapalloilijoiden some-vaiuttamisen näyttämönä. Lähikuva – audiovisuaalisen kulttuurin tie-teellinen julkaisu, 36 (3–4), 68–86. <https://doi.org/10.23994/lk.142494>
- Turtiainen, R.** 2021. 'Dare to Shine': Megan Rapinoe as the Rebellious Star of the FIFA Women's World Cup 2019. Teoksessa: K. Dashper (toim.) *Sport, Gender and Mega-Events*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 133–148.
- Turtiainen, R.** 2020. Naisten jalkapallon MM-kisat mediaurheilun tasa-arvon suunnannäyttäjinä. *Liikunta & Tiede* 57 (2), 38–41. <https://read.epaper.fi/5663/ifER2tW0>, 8.3.2024.
- Turtiainen, R.** 2016. Naisjoukkueurheilijat sosiaalisessa mediassa – sukupuolen, etnisyyden ja seksuaalisuuden esityksiä haastamassa. Teoksessa: P. Berg & M. Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 111–137.
- Vaahensalo, E.** 2022. "Uuniin siitä" – Väkivaltainen ja toiseuttava verkkokeskustelu Ylilaudalla. *Lähikuva* 35(3), 29–44. <https://doi.org/10.23994/lk.121893>
- Vainio, A.** 2023. Paljaana ja esillä. *Helsingin Sanomat* 22.6.2023. <https://www.hs.fi/urheilu/art2000009655923.html>, 8.3.2024.
- Wicker, P. & Frick, B.** 2016. The inspirational effect of sporting achievements and potential role models in football: a gender-specific analysis. *Managing Sport and Leisure* 21 (5), 265–282. <https://doi.org/10.1080/23750472.2016.1265461>
- WiDSC, Women in a Digitized Sports Culture -tutkimusverkoston paneelikeskustelu** (osallistujat: Nooralotta Neziri, Hannu Ruohomaa, Pinja Akkanen ja Johanna Ruohonen, pj. Riikka Turtiainen). 2022. *Women athletes: Practicing and performing with digital technologies -seminaari*. Porin yliopistokeskus, 8.12.2022

Urheilun häirintätapausten uutisoinnin työprosessit ja toimittajien metajournalistinen diskurssi

VEERA EHRLÉN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

”Joiltakin osin, joidenkin urheilutoimittajien osalta voi sanoa, että he on tavallaan ollut sellaisia puolijournalisteja. Mä tarkoitan tällä sitä, että sellaiset journalistiset prosessit ja ajattelutavat, mitkä muilla osastoilla on itsestään selviä ei ole urheilussa.”

Yllä olevassa lainauksessa eräs haastattelemani kokenut urheilutoimittaja kuvaa urheilujournalismin totuttua mainetta mediatavartalon leluosastona. Maine juontaa juurensa siihen, että urheilujournalismin ei ole nähty lunastaneen rooliaan vallan kriittisenä vahtikoirana – ei kansainvälisesti eikä Suomessa (Kolamo 2018; Laine & Turtiainen 2018; McEnnis 2020). Suomalainen urheilujournalismi on perinteisesti uutisoinut urheilusta kansallismielisestä, maskuliinisesta ja menestyseskeisestä arvopohjasta käsin ja mukailut uutisoinnissaan mediaurheilun narratiivia eli tarjonnut näkyvyyttä tuotteistetulle viihdeurheilulle (Kaukonen 2023; Laine & Särki-vuori 2023; Turtiainen 2012). Urheilu on urheilujournalismin piirissä siten nähty ikään kuin muusta yhteiskunnasta erillisenä saarekkeena, jossa urheilusuoritusten kriittinen arviointi on ollut hyväksyttävää mutta kriittinen suhteutuminen urheilun yhteiskunnalliseen kontekstiin on loistanut poissaolollaan.

Viime vuosina urheilujournalismi on kuitenkin osana median murrosta muuttunut. Muutosta havainnollistaa se, miten etenenkin

suurissa urheilutoimituksissa urheilutoimittajat ovat yhä aktiivisemmin tarttuneet uutisoinnissaan yhteiskunnallisiin aiheisiin ja urheilun epäkohtiin, kuten seksuaaliseen häirintään. Tarkastelen tekstissäni häirintäuutisointia urheilujournalismin murroksen ilmentymänä. Hahmotan käynnissä olevaa murrosta laajemmin tukeutuen hybridin mediaympäristön käsitteistöön.

Hybridissä mediaympäristössä eri media-muotojen eriävät logiikat ja toimintatavat sekoittuvat toisiinsa (Chadwick 2017). Urheilujournalismissa hybridin mediaympäristön vaikutukset näkyvät siinä, että mediatoimijoiden määrä on lisääntynyt. Journalistiset toimijat joutuvat kilpailemaan yleisön huomiosta resursseiltaan, käytänteiltään ja sisällöltään erinäköisten toimijoiden, kuten erilaisten globaalien tulospalvelujen ja urheiluaiheisten blogien kanssa, jotka haastavat journalistisen urheilumedian paikkaa ja toimivaltaa mediakentällä (English 2022; McEnnis 2016). Myös sosiaalisessa mediassa eri toimijat tuottavat uutismaisia sisältöjä ja urheilijat voivat kertoa asioistaan ilman journalistisen median väliintuloa. Perinteinen journalistinen käsittelytapa taipuu luotaessa sosiaalisen median sisältöjä alustojen tarjoamien käyttömahdollisuuksien ja muotokielen puitteissa. Yksittäisten toimittajien näkökulmasta tämä tarkoittaa uudenlaisia vaatimuksia koskien esimerkiksi sisällöntuotannon inno-

vatiivisuutta ja yleisövuorovaikutusta (English 2022; Perreault & Nölleke 2022).

Journalismista on hybridissä mediaympäristössä tullut nopeampaa, osallistavampaa ja vuorovaikutteisempaa (Usher, 2014). Tätä kuvastaa esimerkiksi toimittajien suhde urheilijoiden sosiaalisessa mediassa tuottamaan sisältöön: Koska sosiaalisessa mediassa julkaistu sisältö määrittää herkästi suunnan siitä usein virinneeille julkiselle keskustelulle, on urheilutoimittajilla kiire määrittää uutisnarratiivia, mikäli he haluavat kehystää uutistapahtuman tai sosiaalisesta mediasta levinneen puheenaiheen eri tavalla. Hybridissä mediaympäristössä journalismi onkin tullut riippuvaisemmaksi ja alttiimmaksi yleisönsä huomiosta. Urheilujournalismiin, kuten muihinkin journalismin alalajeihin, kohdistuu paineita paitsi tuottaa yleisön odotuksia vastaavia sisältöjä vuorokauden ympäri myös painetta olla avoimempi ja vastuullisempi yleisölleen (ks. Kunelius & Reunanen, 2016).

Tarkastelen, millaista metajournalistista diskurssia urheilutoimittajat tuottavat kuvattaessa seksuaalista häirintää koskevia uutisointiprosesseja, ja miten toimittajien metajournalistinen diskurssi ilmentää urheilu-journalismin murrosta hybridissä mediaympäristössä. Metajournalistinen diskurssi eli toimittajien puhe journalistisista prosesseista tarjoaa kehysten arvioida, miten toimittajat määrittelevät työnsä rajat, perustelevat asiantuntijuutensa ja oikeuttavat paikkansa hajautuneessa mediaympäristössä (Carlson 2016). Lisäksi metajournalistisen diskurssin tutkiminen lisää ymmärrystä siitä, miten toimittajat arvioivat uutistuo-
tantoprosesseja ja niihin liittyviä käytänteitä (Carlson 2014). Tavoitteenani on lisätä ymmärrystä siitä, miten ja miksi suomalainen urheilu-journalismi pyrkii pääsemään pois leluosastomaineesta uutisoimalla yhteiskunnallisista aiheista ja urheilun epäkohdista.

Artikkelini pohjautuu tutkimushankkeeseen, jossa olen tutkinut urheilu-journalismin muutosta ja urheilumedian roolia sukupuolisen ja seksuaalisen häirinnän vastaisessa työssä. Kevään 2023 aikana olen haastatellut 16 urheilutoimittajaa, jotka ovat vuosien 2018–2022 aikana uutisoineet liikuntapolitiisista sukupuolten tasa-arvoon ja seksuaaliseen häirintään liittyvistä aiheista. Haastattelut toimittajat, joista puolet identifioitui sukupuoleltaan naiseksi ja puolet mieheksi, työskentelivät kuudessa eri valtakunnallisessa ja maakunnallisessa mediatalossa työsuhteisina ja freelancereina. Luvussa esitetyt toimittajasitaatit ovat havainnollistavia otoksia aineistoanalyysistä. Niiden yhteydessä esitetyt nimet eivät ole toimittajien todellisia nimiä.

Metajournalistinen diskurssi analyysikehyksenä

Metajournalistisen diskurssin tutkimuksen lähtökohtana on ymmärrys journalismista muuttuvana, kontekstisidonnaisena ja sosiaalisena ilmiönä (Carlson 2016). Tuottamalla kollektiivista merkityksenantoa metajournalistisen diskurssin kautta journalistinen kenttä pyrkii sopeutumaan mediaympäristön muutokseen ja määrittämään yhä uudelleen sitä, mitä journalismi on (Perreault, & Nölleke 2022). Muutos käytännöissä edellyttää muutosta ajattelussa (Carlson 2016). Täten voidaan ajatella, että tutkimalla metajournalistista diskurssia on mahdollista havainnoida journalismin tilaa ja asemaa yhteiskunnassamme paitsi nykyhetkessä myös lähitulevaisuudessa.

Metajournalistisen diskurssin institutionaalisenä tavoitteena on normittaa käsityksiä ja käytäntöjä, parantaa journalismin legitimitettä sekä vahvistaa ammattitaitoa ja siihen liittyviä normatiivisia odotuksia (Perreault ym. 2023). Diskurssintuotannon ytimessä on kolme limittäistä tulkintaprosessia:

journalismin käsitteellistäminen, rajanveto ja oikeuttaminen (Carlson 2016). Journalismin käsitteellistäminen tarkoittaa sitä, että tuotettu diskurssi antaa merkityksen journalistiselle yhteisölle ja määrittelee journalismia yleisölle (Perreault ym. 2023). Suurin osa metajournalistisesta diskurssista on toimittajien itsensä tuottamaa ja sitä muokkaavaa keskustelua käydään journalismiyhteisön sisällä (Perreault & Nölleke 2022). Käymällä diskursiivista keskustelua journalismiyhteisö ylläpitää, neuvottelee ja artikuloi ammattikuntansa arvoja (Perreault & Nölleke 2022). Osa diskursiivisesta keskustelusta on myös ulospäin suuntautunutta, mikä kuvastaa journalismialan tietoisuutta ja tahtoa pyrkiä vaikuttamaan siihen, mitä yleisö alasta ajattelee (Perreault ym. 2023).

Metajournalistisen diskurssin tutkimisen ainutlaatuisena arvona on pitkään nähty, että tutkimuksen kohteena ovat julkiset tekstit, jotka paikantuvat tiettyyn kontekstiin ja ovat siten tietylle yleisölle suunnattuja (Carlson 2016). Julkisen metajournalistisen diskurssin voidaan siis katsoa heijastavan mutta ei kuitenkaan edustavan yleisön käsityksiä siitä, mitä journalismi on tai odotuksia siitä, mitä sen tulisi olla (Perreault & Nölleke 2022). Vaikka toimittajien haastattelut eivät samalla tavalla pysty huomioimaan yleisönäkökulmaa, on niiden käyttö metajournalistisen diskurssin analyysimateriaalina yleistynyt viime vuosina. Tutkijat ovat havainneet, että haastattelut auttavat tuomaan esiin vähemmän ilmeisiä diskursiivisia kantoja, journalistiyhteisön sisäisiä jännitteitä ja toimittajien näkemyksiä journalismin paikasta muuttuvassa mediaympäristössä (Farkas 2023; Moon 2021; Ross Arguedas ym. 2022).

Vaaliakseen auktoriteettiaan ja turvataksseen journalistisia etuoikeuksiaan toimittajat pyrkivät metajournalistisella diskurssilla korostamaan ammatillista erityislaatuisuuttaan

ja lisäarvoaan toisille alan toimijoille (Rojas-Torrijos & Nölleke 2023). He siis määrittelevät journalistisia rajoja siitä, mikä erottaa journalismin ei-journalismista (Carlson 2015). Tähän liittyy esimerkiksi keskustelu siitä, millaiset journalistiset käytänteet tai käytetyt lähteet ovat hyväksyttäviä tai epäsoivia (Perreault & Nölleke 2022). Journalistiyhteisö pyrkii vaihtoehtoisten käytänteiden pois sulkemisella tai mukaan ottamisella säilyttämään määrittelyvaltaa sen suhteen, mitä voidaan oikeutetusti pitää journalismina (Rojas-Torrijos & Nölleke 2023).

Urheilujournalismin rajamerkkinä ja legitimeetin takaajana on pitkään nähty se, että se nauttii etuoikeutettua pääsyä urheilutahtumien todistamiseen ja tarjoilee siten laadukasta ja suuren yleisön tavoittavaa urheilumediasisältöä, joka tuottaa taloudellista pääomaa mediaorganisaatioille (Rojas-Torrijos & Nölleke 2023). On jopa esitetty, että tapahtuma- ja menestyskeskeistä urheilujournalismia on mediataloissa suojeltu diskursiivisesti, koska koko ala on ollut riippuvainen sen selviytymisestä (Perreault & Nölleke 2022). Tilanne on kuitenkin muuttumassa, koska hybridissä mediaympäristöissä rajat muihin urheilusisältöjä tuottaviin toimijoihin ovat hämärtyneet. Kun toimijoita tulee muualta ja yleisöt kuluttavat urheilusisältöjä eri paikoista, urheilujournalismi ei enää takaa mediataloille samanlaista vetovoimaa ja taloudellista vakautta (Rojas-Torrijos & Nölleke 2023). Näin ollen urheilumedia on ajautunut asemaan, jossa sen on etsittävä uusia keinoja suojellakseen legitimeettiään ja vakuuttaakseen yleisöään ammatillisesta erityisyydestään ja tuottamastaan lisäarvosta.

Käyn tekstissäni lävitse urheilutoimittajien kuvauksia häirintätapauksiin liittyvistä uutistuotantoprosesseista. Analyysissäni tuon esiin, miten urheilutoimittajien tuottama metajournalistinen diskurssi ilmentää urhei-

lujournalismin murrosta ja paikkaa suhteessa muuhun journalismiin. Lähestymistapana metajournalistisen diskurssin tutkimisessa on ollut temaattinen diskurssianalyysi. Poststrukturalistiseen viitekehykseen nojautuen temaattinen diskurssianalyysi kiinnittää huomiota kielen rakentavaan rooliin sekä moninaisiin ja muuttuviin merkityksiin huomioiden kielenkäytön taustalla olevat olettukset ympäröivästä kulttuurista ja kulttuurisista prosesseista (Taylor & Ussher 2001).

Etenen luvussa haastatteluista kootun prosessuaalisen kuvauksen kautta lähtien siitä, miten toimittajat saavat tietoa häirintätapausten päätyen siihen, millaista jälkipuintia häirintätapausten uutisointiin liittyy. Päätän luvun pohdintaan siitä, miten ja miksi suomalainen urheilujournalismi pyrkii tänä päivänä vaalimaan legitimitettiään hybridissä mediaympäristössä uutisoimalla yhteiskunnallisista aiheista ja urheilun epäkohdista, kuten seksuaalisesta häirinnästä.

Häirintätapausten ilmaantuminen

Haastateltujen toimittajien mukaan häirintäjutut saavat pääosin alkunsa siitä, kun seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutunut ihminen on valmis kertomaan medialle tai yksittäiselle toimittajalle tapahtumista. Vinkki häirinnästä voi tulla mediaan suoraan häirinnän kohteena olleelta ihmiseltä tai urheiluympäristössä toimivalta henkilöltä.

Urheilutoimituksissa uutispäälliköt ja -tuottajat ohjaavat usein sitä, ketkä urheilutoimituksissa tekevät häirintäjuttuja. Urheilutoimitusten esihenkilöt havainnoivat, kenellä toimituksessa on osaamista ja kiinnostusta kirjoittaa häirinnästä. *Asko* kuvasi, kuinka esihenkilöt valitsevat tavanomaisesti häirintäjuttujen tekijöiksi ”*herkkäkorvaisia ja aate-maailmaltaan valveutuneita*” toimittajia, jotka ”*hallitsevat haastattelutekniikan*”. *Samuel* korosti tämän tarkoittavan käänteisesti sitä,

että ”*joku 90 prosenttia urheilutoimittajista ei halua tai osaa käsitellä niitä aiheita*”.

Toimittajat uskoivat, että he olivat usein valikoituneet häirintäjuttujen tekijäksi oman taustansa vuoksi. Esimerkiksi lajitausta, koulutus tai tausta tutkivan journalismin parissa olivat toimittajille edullisia häirintäjuttujen teossa. *Mira* luonnehti ymmärtävänsä urheilua ”*laajemmin kuin moni alalle tullut, jolla ei ole takana vaikka yhteiskuntatieteiden opintoja tai ei välttämättä yliopistossa ole opiskelut journalistiikkaa*”.

Toimittajat korostivat lisäksi ajautumista häirintäaiheisiin. Osa toimittajista oli päätenyt kirjoittamaan häirinnästä oltuaan uutistilanteen aikana päivystävässä eli deskivuorossa. Tilannesidonaisuus saattoi siis vaikuttaa siihen, että tietty toimittaja oli päätenyt kirjoittamaan juttua häirinnästä, ja onnistuneen uutisartikkelin kirjoittaminen oli poikennut hänelle lisää juttuja. Yksi syy siihen, että häirintäjutut kasautuvat tietyille toimittajille oli haastateltavien mukaan juuri se, että kynnys ottaa yhteyttä häirinnästä aiemmin kirjoittaneeseen toimittajaan on matala. Kun toimittaja on kirjoittanut onnistuneen jutun häirinnästä, uusi juttuaihe ohjataan herkästi samalle toimittajalle, sillä hänellä koetaan olevan tietoa aihepiiristä ja ammattitaitoa kirjoittaa siitä. *Ulla* perusteli tämän johtuvan siitä, että ”*mikä vähiten tuottaa kuormaa siinä tilanteessa koko toimitukselle niin sillä tavalla toimitaan*”.

Vaikka toimittajat toivat esille, että häirintäjuttujen kaivaminen oma-aloitteisesti ei nykyajan mediaympäristössä ole realistista, oli osa häirintäjutuista toimittajien omaa uutishankintaa. Haastateltavat toivat esille omien verkostojensa ja luottamuksellisten suhteiden roolia juttuhankinnassa. Osa häirintäjutuista oli saanut esimerkiksi alkunsa siitä, kun urheilija oli henkilöhaastattelun yhteydessä kertonut joutuneensa häirinnän koh-

teeksi. Lisäksi toimittajat tähdensivät oman havainnointikykyänsä merkitystä häirintäjuttujen paljastamisessa. *Roope* kuvasi kuinka hän oli ”vähän seurannut [urheilijaa] somessa” ja ”haistoi, että tässä on joku juttu”. Myös *Helena* luonnehti, miten hän oli päässyt kiinni häirintäjuttuun ”omien havaintojen perusteella”, joiden pohjalla oli ollut ”ihan vaan sellainen intuitio”.

Toimittajat painottivat, että saatuihin häirintävinkkeihin pitää suhtautua vakavasti mutta lähtökohtaisesti varauksella. Toisinaan juttuprosessi oli alkanut siitä, että urheilija oli pettynyt Suomen urheilun eettiseltä keskukselta (SUEK) saaneensa vasteeseen häirintätapausten käsittelyssä, minkä jälkeen hän oli ottanut yhteyttä mediaan. *Suvi* esimerkiksi kertoi saaneensa yhteydenottoja urheilijoilta, jotka olivat kokeneet, että ”asioita ei ole käsitelty”. Lisäksi urheilumediat seurasivat SUEKin tiedonantoa käynnissä olevista häirintäselvityksistä. *Ulla* kertoi tapauksesta, jossa hänellä oli ”langat yhdistynyt”, kun hän oli lukenut SUEKin tiedonantoa ja yhdistänyt siinä ilmi tulleita tietoja mediaan aiemmin tulleeseen juttuvinkkiin. *Niko* kyseena-laisti kuitenkin liiallisen nojautumisen SUEKin varaan, koska ei kokenut tiedonannon passiivisen seuraamisen olevan ”kovin journalistista työtä”.

Kuten häirintätapausten ilmaantumiseen liittyvästä metajournalistisesta puheesta käy ilmi, journalistiseen ammattitaitoon liittyvänä odotuksena korostui toimittajien valmius häirintäasioiden käsittelyyn, yhteys urheilun kentällä toimiviin ihmisiin, oma aktiivinen kyky havainnoida kentällä tapahtuvaa ja avoin mutta kriittinen suhtautuminen saatuihin häirintävinkkeihin. Ammatillinen intuitio häirintäaiheiden löytämiseen ja niiden käsittelyyn pohjautuu sekä toimittajan kokemukseen että ikään kuin luontaiseen journalistiseen kykyyn toimia ammatissa.

Metajournalistinen diskurssi antoi siten ymmärtää, että urheilutoimittajilla itsellään on vastuu ylläpitää journalistista ammattitaitoaan tarttua yhteiskunnallisiin aiheisiin. Häirintätapausten ilmaantuessa toimitusten esihenkilöillä nähtiin puolestaan olevan valtaa määrittää sitä, kenellä toimittajista on riittävä määrä sosiaalista ja kulttuurista pääomaa osallistua häirintätapausten uutisoinnin työprosesseihin.

Urheilijakohtaamisten luonne vaihtelee

Toimittajien kohtaamiset urheilijoiden kanssa häirintäjuttuprosesseissa vaihtelivat paljon riippuen siitä, oliko ensikontaktin ottanut urheilija vai toimittaja. *Samuel* kuvasi, kuinka tapauksissa, joissa hän oli ”soitellut aika kylmiä soittoja urheilijoille”, urheilijat eivät olleet halukkaita kommentoimaan asiaa. Toimittajat arvelivat kommentointihaluttomuuden johtuvan siitä, että urheilijat pelkäsivät häirinnän ilmitulon vaikutusta omaan urheilu-uraansa. *Jasmin* havainnollisti, kuinka urheilijat eivät halua ”mennä omaa mentoria tai omaa pomoa tai ruokkivaa kättä vastaan”. Tätä tukee *Marjaanan* kertoma urheilijoiden haluttomuudesta puhua medialle tapauksessa, jossa seurassa tapahtuneelle häirintäepäilykselle haettiin tukea muilta urheilijoilta. Hän kertoi lopulta löytäneensä haastateltavia uransa jo päättäneestä urheilijoista, joilla ”oli ollut vastaavia kokemuksia siinä seurassa”.

Toimittajat nostivat esiin, että urheilijakontaktin saaminen vaatii huolellista valmistautumista ja tilannetaajua. *Helena* kuvasi tapausta, jossa hän oli seurannut urheiluyhteisössä tapahtuvaa valta-aseman väärinkäyttöä usean vuoden ajan:

”Sen lopullisen konktaktin mä sain sitten vähän riskiä ottamalla. Mä kysyin suoraan yhdeltä, ketä mä vähän mietin, että voisiko

se olla mukana tässä jutussa. Se sitten osui oikeeseen. Mutta olisihan se voinut osua väärinkin. Sittenhän se on aina se riski, että jos se osuu väärin, ne kertookin jollekin ja sit kaikki sulkee suunsa. Kun piirit on pienet.”

Toimittajat painottivat tilannetajun merkitystä myös urheilijoiden haastatteluissa ja toivat esiin erilaisia tapoja luoda turvallinen haastattelutilanne. Näihin lukeutuivat ulkopuolisten mukaan ottaminen haastattelutilanteeseen, haastattelussa eteneminen haastateltavan ehdoilla ja metahaastattelupuhe eli toimittajan aktiivinen puhe siitä, miten juttuprosessi etenee, mitä toimittaja tekee ja miksi. Lisäksi toimittajat nostivat esiin perusteellisen taustatyön tekemisen tärkeyden ja kerätyn haastatteluaineiston kriittisen arvioinnin. *Kristian* kuvasi, kuinka hänen ammattitaitonsa toimittajana oli auttanut häntä ymmärtämään urheilijan suhtautumista yhteydenottoon:

”Hän vaikenä täysin ja sen huomasi sen äänestä ja muusta. Joku kokeneempi urheilija tai joku, joka halusi, että asioita suojellaan ja seuraa suojellaan. Oli pyytänyt, että jos joku media joskus soittaa niin ei puhuisi, että tästä ei enää puhuttaisi. Selvästi oli tällaista. Sen tällä kokemuksella mikä mulla on on mä heti aistin sen ja huomasin.”

Kristian jatkoi kuvauksella siitä, millä perusteella hän oli toisessa haastattelutilanteessa arvoinut urheilijan kertomuksen totuudenmukaisuutta:

”Hän kertoi kaiken sen minkä hän pystyi todistamaan viestihistorian ja muiden valossa. Eikä ollut syytä mitenkään epäillä hänen juttujaan. Hän tosi kiihkotta kertoi ja ei ollut millään tavalla mitenkään maa-laavaa eikä mitenkään ylikriittistä.”

Toimittajan rooli tapahtumien ja aineiston kriittisenä arvioijana oli *Samuelin* mukaan tärkeä mutta erityisen vaikea tilanteessa, jossa urheilija oli ollut pettynyt muualta saamaansa vasteeseen kertomastaan häirinnästä:

”Se toi siihen haastattelutilanteeseen selkeää turhautumista, että onko tässä nyt taas yksi ihminen, joka ei usko mua. Se taas oli mulle haastava positio sen takia, että mä en tietenkään journalistina, vaikka kyse on tällaisesta asiasta, niin mä en voi. Mun on kysyttävä myös kriittisiä kysymyksiä.”

Yllä esitetty urheilijakohtaamisiin liittyvä metajournalistinen diskurssi kiinnittyi vahvasti taustatyön tekemiseen ja tilannetajuun. Journalistiseen ammattitaitoon liittyvä normatiivinen odotus oli, että toimittajat valmistautuvat huolellisesti urheilijakohtaamisiin ja pystyivät luomaan niihin turvalliset olosuhteet, jotta saisivat urheilijan puhumaan tilanteesta ja vastaamaan myös kriittisiin kysymyksiin. Tilannetaju ohjasi toimittajien työskentelyä ja pohjusti heidän kriittistä arviointiaan siitä, mistä syistä urheilijat joko puhuivat tai vaikenivat häirinnästä. Ammatillinen intuitio journalistisena ideaalina tarkoitti toisinaan laskelmointia ja riskien ottamista. Urheilijakohtaamisiin liittyvässä metajournalistisessa diskurssissa korostui siten toimittajien oma rooli arvioida tilannetta ja tehdä päätöksiä siitä, millaiset journalistiset toimintatavat ovat kussakin tilanteessa hyväksyttäviä.

Organisaatioille annettava tulla kuulluksi

Organisaatiokohtaamiset häirintäjuttuihin liittyen olivat toimittajien mukaan usein hankalia ja vaativat toimittajilta huolellista valmistautumista. Haastateltavat toivat esiin, miten tärkeää seksuaalisesta häirinnästä uutisoin-

nissa on tavoittaa myös häirinnästä epäilty ja hänen edustamansa organisaatio. Suvi korosti, kuinka toimittajien ”täytyy se objektiivisuus säilyttää siinä ja antaa kaikille reilu mahdollisuus tulla kuulluksi”, koska, kuten Aaro tähdensi, kommentoinnin mahdollisuus ”kuuluu hyvään journalistiseen tapaan”.

Useat toimittajista ilmaisivat pettymystään urheiluliittojen reagointiin häirintätapauksiin liittyvissä yhteydenotoissa. Alma kuvasi yhteydenottopyyntöjen olevan ”puhelinhippaa”. Kristian antoi esimerkkinä tilanteen, jossa hän oli yrittänyt saada yhteyttä erään liiton puheenjohtajaan:

”Hän pitkään tiesi, että minkä takia mä halusin hänelle soittaa ja jättänyt soittopyyntöjä. Eikä sitten siinä hetkessä ollut vastannut ja vetosi kiireisiinsä. Kyllähän sä tiedät koko ajan mikä soitto on tulossa. Ei ollut heti lonkalta valmis siihen tilanteeseen. Mietti kyllä selvästi pitkään, että mikä tässä nyt on oikea strategia.”

Lajiliitoilta häirintätapauksissa saadut lausunnot ovat Jasminin mukaan usein ”ympäripyöreää asioiden pyörittelyä” ja sisältävät Aaron mukaan ”paljon epäjohdonmukaisuuksia”. Pohtiessaan syitä tähän haastateltavat toivat esiin, että lajiliitoissa ei heidän havaintojensa mukaan ollut selkeitä toimintamalleja. Useimmat lajiliitoista olivat olleet uudenlaisen tilanteen edessä, kun heitä oli haastettu lajin parissa tapahtuneesta seksuaalisesta häirinnästä, minkä takia liittojen reagointi oli ollut usein epäjohdonmukaista. Teemu pohti syitä lajiliittojen haluttomuuteen kommentoida häirintätapauksia:

”Uutismediahan toimii niin, että me halutaisiin keskeneräisistäkin asioista saada jo tietoa. Mutta kyllä lajiliitoissa työskentelevät ihmiset asettaisi itsensä todella vaike-

aan asemaan, jos he lähtisi julkisesti kommentoimaan jotain keskeneräistä prosessia. Sitten jos he lähtisi nimettömänä, mun pitäisi miettiä toimittajana, että mikä se motiivi on puhua nimettömänä ja mikä sen informaation antamisen motiivi ja sen informaation totuudenmukaisuus on.”

Liittotason organisaatiokohtaamisiin liittyen toimittajat toivat lisäksi esiin lajiliittojen sisäiset ristiriidat häirintätapauksiin suhtautumisessa tai niiden julkisesta kommentoinnista. Helena oli kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka ”liitosta yritetään kyllä hyvin mielellään vaientaa niitä ihmisiä tai annetaan ymmärtää, että näistä ei kannattaisi sitten ainkaan medialle puhua”. Kristian kertoi tilanteesta, jossa osa liiton edustajista poikkesi liiton linjauksesta:

”Osa sit sieltä toimi meidän lähteinä sieltä liittotasolta myös. Joka toi meillekin mediaa selkänöjää ja selkärankaa, että asiaa pitää selkeästi paikkaansa. Siellä osa selkeästi halusi, että tämä asia tulisi julki. Oli pantava piste tälle asialle, koska se toiminta oli jatkunut.”

Haastateltavien mukaan seurojen reagointi häirintätapauksiin liittyvissä yhteydenotoissa oli liittotasoa vielä epäjohdonmukaisempaa ja paikoin epäammattimaista. Roope luonnehti, kuinka eräässä seurassa ”yritettiin vähätellä, että meillä on näin ja näin paljon pelaajia ja vain näin harva on tullut esiin” ja kuvasi seuran ajatusmaailman olevan ”vähän niin kuin sillä pohjalla, että on häiritetty vain vähän eikä edes kaikkia”. Marjaana puolestaan havainnollisti tilannetta, jossa seura lausunnoillaan ”syötti suoraan lapaan” kyseenalaistamalla ”miksi näitä nyt vielä tongitaan” ja täten osoittamalla, että ”kaikki asiat ei ole siellä seurassa ihan niin hyvin kuin mitä he on antaneet ymmärtää”.

Haastateltavat toivat esiin, että saadakseen organisaatiotason kommentteja häirintätapauksiin liittyen toimittajan on tehtävä taustatyö huolellisesti. *Saara* kertoi tilanteesta, jossa oli oppinut omasta virheestään liittyen organisaatiokohtaamisiin:

”Mulla on muutama hyvä vihje, mutta ne ei ole tarpeeksi suoraan. Mä koitin siitä jo vähän kovistella liittoa aikanaan mutta siten mä huomasin, että mä en ole riittävän vakaalla pohjalla. He ei tietenkään halunneet sanoa siihen mitään tai kielsivät sen. Sit mulla ei ollut siihen kättä pidempää. Ehkä silleen on muuttanut [toimintatapa-ja], että koittaa tosi vakaaksi luoda ensin sen pohjan varsinkin, jos on jotain paljastusjuttuja. Sitten mun ei tarvitse enää ottaa mitään taka-askelia. Se on tavallaan se viimeinen silaus, että antaa sen vasta-puolen puhua.”

Kuten organisaatiokohtaamisiin liittyvästä metajournalistisesta puheesta käy ilmi, toimittajat painottivat toimintatapojensa ammattimaisuutta. Ammattimaisiin käytänteihin lukeutuivat huolellisen taustatyön tekeminen, ihmisten tasapuolinen kuuleminen ja organisaatioiden kriittinen haastaminen. Journalistinen objektiivisuuden arvo ja siihen liittyvä eettinen ohje tarjota mahdollisuutta tulla kuulluksi korostui toimittajien puheissa urheiluorganisaatioista. Käytännössä tämä vaati toimittajilta tilannetajua ja periksiantamattomuutta. Journalistiseen ammattitaitoon kytkeytyi myös kyky ymmärtää ja analysoida organisaatioiden reaktioita toimittajan yhteydenottoihin. Metajournalistisesta diskurssista kävikin ilmi, että vaikka valta määrittää hyväksyttäviä toimintatapoja organisaatiokohtaamisissa oli pitkälti toimittajilla itsellään, he pyrkivät sopeuttamaan toimintaansa siten, että yhteys urheiluorganisaatioihin

ja käsitys toimimisesta yhteisen hyvän eteen säilyvät.

Toimituksen sisäiset prosessit

Haastateltavat korostivat suunnittelun tärkeyttä häirintäjuttujen tekemisessä. Suunnittelu liittyi niin urheilija- kuin organisaatiokontaktien saamiseen kuin haastattelukysymysten asetteluun ja juttusisältöihin. *Aaro* kuvasi toimituksen sisäisistä prosessia erään häirintäjutun teossa:

”Kun me soiteltiin tosi paljon puheluita, mulla oli sellainen kokoava rooli itsellä siinä, että litteroitiin henkilöiden vastauksia ja katsottiin, että ketkä puhuu ristiin siinä. Sit sen pohjalta rakennettiin ne jatkojutut. --- Meidän piti olla tietenkin tarkkana siitä, että mitä me kysytään ja miten me kysytään. Ei paljasteta sitä, että mitä me oikeasti tiedetään.”

Toimittajat nostivat useaan otteeseen esiin Journalistin ohjeet (ks. Julkisen sanan neuvosto, 2014 ja 2024), joita he kertoivat seuraavansa erityisen tarkasti seksuaaliseen häirintään liittyvissä juttuprosesseissa. Lisäksi eri mediataloilla on haastateltavien mukaan omia toimittajien työtä ohjaavia eettisiä ohjeita, joihin haastateltavat kertoivat nojautuvansa. Journalismin eettisten periaatteiden noudattamista toimittajat pohtivat erityisesti suhteessa dokumentaatioon, faktojen tarkistamiseen ja lähdesuojaan. Tietojen saaminen toisistaan riippumattomista lähteistä korostui yksittäisenä toimintaa ohjaavana seikkana toimittajien puheesta, sillä kuten *Marjaana* perusteli, *”silloin sekä me mediana että tää haastateltava on paljon turvallisemmassa tilanteessa, kun hän saa tukea [häirintäväitteelle] myös muualta”*.

Lakisääteisen lähdesuojan eli tiedotusvälineiden oikeuden olla paljastamatta tietonsa lähteitä myöntäminen haastateltaville oli

asia, josta toimittajat kertoivat käyvänsä keskustelua toimitusten sisällä. *Ulla* selvensi lähdesuojan yhteyttä aineiston tarkkaan dokumentaatioon:

”Poikkeuksesta näissä tapauksissa [lähdesuoja] on myönnetty. Mutta se myös tarkoittaa sitä, että sen dokumentoinnin kanssa pitää olla aika tarkka. Mun on saatava haltuun joko kirjallista materiaalia, kuvamateriaalia ja mahdollisesti myös nauhoituksia. --- Muuten ei päätoimittajankaan tarvitse tietää, että keitä nää ihmiset on. Sen dokumentin pitää vaan olla olemassa. Siinä suhteessa lähdesuoja on rikkomaton.”

Toimittajat tähdensivät, että meneillään olevista juttuprosesseista ei tavanomaisesti keskustella toimitusten sisällä muiden kuin prosessissa aktiivisesti mukana olevien toimittajien kesken. *Helena* luonnehti, kuinka juttuprosessit *”pidetään aika pienessä piirissä”*, eikä niistä *Aaron* mukaan *”tuolla kahvipöydissä huudella”*, koska kuten *Marjaana* totesi *”ei ole korrektia sille haastateltavalle läristä siitä hirveän isolla jengillä”*. *Marjaana* jatkoi kertomalla tilanteesta, jossa lähteen anonyymiteetin suojeleminen johti ristiriitaiseen asetelmaan työprosessin aikana:

”Kun tää haastateltava kuvattiin. Mä en voinut sille kuvaajalle sanoa, että mihin juttuun tää tulee. Mun piti vaan sanoa hänelle, että henkilökuva. Kun siinä vaiheessa ei tosiaan tiedetty, että eteneekö tää juttuun asti. Siinä joutui vähän kiemurtelemaan, kun kuvaaja tenttaa. Koska kuvaajallehan se olisi tosi tärkeää tietää mihin se tulee mutta ei voinut kertoa.”

Toimitusten sisällä juttuprosesseissa on haastateltujen mukaan lähes poikkeuksetta mukana osaston esihenkilö. Tarvittaessa proses-

siin otetaan mukaan myös uutispäällikkö, päätoimittaja ja mediatalojen juristit. Kirjoitusprosessissa toimittajat tähdensivät yhteistyön merkitystä ennen jutun julkaisua. *Aaro* kuvasi, kuinka kirjoitusprosessin aikana *”voidaan yksittäistä lausettakin miettiä, että mitenkä me tää muotoillaan, että tästä ei käy ilmi tämä asia tai että tää ei viittaa tähän asiaan”*.

Haastatteluissa kävi ilmi, että toimittajat arvioivat sekä omiaan että muiden toimittajien tekemiä häirintäjuttuja kriittisesti. Juttuprosessin aikana *Kristian* kertoi jatkuvasti kyseenalaistavansa hankkimaansa dokumentaatiota, haastattelumateriaalia ja omia näkemyksiään varmistaakseen, että hän on *”nähtynyt metsän puilta”* eikä kirjoita artikkelia häirintäaiheesta *”pelkän huutelun perusteella”*. *Mauno* kuvasi ajan tuomaa muutosta urheilujournalismin toimintatavoissa:

”Täytyy olla kyllä aika vahvat todisteet ennen kuin voidaan ruveta kirjoittamaan kenestäkään tai mistään tapauksesta. Kyllä se pitää hyvin taustoittaa. Jos on vaan joku yksittäinen huhu niin ei sitä oikein voi panna. Aikanaan kun joku on kuullut jotain, se on julkaistu. Ei tänä päivänä voi.”

Teemu kertoi uran edetessä miettineensä yhä tarkemmin vastuutaan siinä, mitä hän toimittajana tuo julkisuudessa esiin. Hän pohti, kuinka median rooli ei ole olla *”poliisi, syyttäjä tai tuomioistuin”* tai, kuten *Aaro* kuvasi, median *”tarkoitus ei ole tuomita ketään mutta tehdään näkyväksi se, että tällaista on tapahtunut”*. Haastateltavat myönsivät lisäksi median hyötyvän kaupallisesti häirintäjutuista, sillä aihe kiinnostaa lukijoita. *Alma* pohti kaupallisten intressien suhdetta urheilujournalismin legitimiteettiin:

”Kun tiedetään, että kilpailu on kovaa koko ajan, niin näilläkin [häirintäjutuilla] sitten

erotutaan kilpailijasta. Kaikkihan lähtee siitä, että tällä jutulla pitää, tän pitää saada puoli miljoonaa klikkiä. --- On siellä myös sit tää puoli, että me kirjoitetaan tästä, vaikka tää on tärkeä, vaikka tää ei saisi-kaan sitä puolta miljoonaa lukijaa. Taval- laan tullaan sit taas sellaiseen uskottavuus- kysymykseen, että me tehdään sitä, ei vaan klikin kiilto silmissä, vaan että on tärkeää, että meillä on se tavallaan velvollisuus kirjoittaa näistä asioista.”

Toimittajat toivat lisäksi esiin sen, että he sisällyttivät valmiisiin juttuihin ainoastaan jutun kannalta välttämättömiä yksityiskoh- tia. Roope kertoi, kuinka ”kun jotain tulee ilmi, se totuus ei koskaan ole pelkästään vaan se on paljon kamalampi aina”. Kristian perus- teli toimintatapaa sillä, että ”ei me haluta mi- tenkään alleviivata jonkun [kokemaa väki- valtaa]...se jo mitä on tapahtunut katsotaan, että on riittävä”. Ulla palasi toimittajien eetti- siin ohjenuoriin kuvatessaan sitä, missä mää- rin media pystyi hyödyntämään urheilijoi- den sosiaaliseen mediaan tuottamaa yksityis- kohtaista sisältöä häirintätapausten yhtey- dessä:

”Vaikka se hirveän usein näyttää siltä, että sieltä vaan otetaan sosiaalisesta mediasta jotakin ja sitten lähdetään viemään sitä eteenpäin. Kyllä se periaate on kuitenkin aina ollut sellainen, että jos siellä urheilija esittää jonkun väitteen niin kyllä sen tausta tarkistetaan. Sitten se voidaan kirjoittaa auki siltä osin, kun se saadaan tarkistettua. --- Urheilija toki saa siellä omassa some- saan sanoa ihan mitä tahansa, mutta mei- dän täytyy kantaa omassa sisällöntuotan- nossa vastuu.”

Yllä olevassa kuvauksessa toimitusten sisäi- sistä prosesseista korostui mediaorganisaat-

tioiden työntekijöiden välinen yhteistyö, jo- ka noudatti tarkasti toimitusten eettisiä peri- aatteita. Toimittajille nämä periaatteet ja nii- hin pohjautuvat journalistiset käytänteet oli- vat joko ylhäältä annettuja tai yhdessä sovit- tuja. Journalistisina arvoina toimittajat nos- tivat esiin median velvollisuuden kirjoittaa yhteiskunnallisista aiheista ja vastuun tuotta- mastaan sisällöstä. Toimittajat kokivat ole- vansa vastuussa sekä urheilijoille, jotka olivat kertoneet heihin kohdistetusta häirinnästä, että lukijoille, jotka saivat uutismedialta puo- lueetonta tietoa urheilun epäkohdista. Puo- lueettoman uutistiedon tuottamiseen liittyi olennaisesti saatavilla olevan tiedon kriitti- nen arviointi. Journalistisina käytänteinä nähtiin sisällöntuotannon yksityiskohtien pohti- minen, kriittinen suhtautuminen ja lähde- suojassa pitäytyminen myös toimitusten si- sällä.

Juttuprosessin jälkipuinti

Pohtiessaan juttuprosesseja takautuvasti toi- mittajat nostivat esiin objektiivisuuden ja subjektiivisuuden kokemuksia. Haastatelta- vat luonnehtivat juttuprosessin aikana olevan toimittajaminän olevan objektiivinen henki- lö, joka Miran kuvaamana ”laittaa omat tun- teet syrjään”. Helena tähdensi, että juttupro- sessin aikana toimittaja ”saa olla empaattinen mutta sitten on löydettävä tietenkin se ammat- timaisuus siinä tekemisessä”. Haastateltavat painottivat, että liika empaattisuus juttupro- sessin aikana on haitallista toimittajan ja läh- teen väliselle suhteelle ja saattaa sokaista toi- mittajan olemassa olevalta dokumentaatiolta. Jasmin kertoi, että hän on tietoisesti työstä- nyt sitä, että ”ei menisi liian syvälle niihin jut- tuihin”.

Subjektiivinen yksityinen minä tuli toi- mittajien mukaan esiin juttuprosessin jäl- keen. Toimittajat kertoivat juttuprosessien olevan kuormittavia, herättävän vaikeita tun-

teita ja vaativan toimittajilta muuhun työhön verrattuna enemmän voimavaroja. Roope kuvasi häirintäjuttujen olleen ”*henkisesti raskaimpia juttuja tehdä*” ja Aaron mukaan ”*iskevän ihan eri tavalla kuin tavallisen työkuvan*”. Samanaikaisesti haastateltavat puhuivat häirintäjuttujen ammatillisesta merkittävydestä. Helena kuvasi, kuinka häirintäjutuista tekee kuormittavan se, että ”*ne menee sydämeen*” mutta käänteisesti se tarkoitti hänelle myös sitä, että ”*tässä tehdään jotain tärkeää*”.

Toimittajien mukaan häirintäjutuista saadun palautteen määrä on ollut vaihtelevaa, mutta se on luonteeltaan ollut pääosin myönteistä. Myönteistä palautetta suoraan toimittajille on tullut työyhteisöltä, lukijoilta, prosessissa mukana olleiden urheilijoiden läheisiltä ja urheiluorganisaatioilta. Kielteistä palautetta toimittajat ovat saaneet niin ikään yleisöltä kuin urheiluyhteisön sisältä. Ulla kertoi hänelle tulleen ”*tätä palautetta, että miksi aina pitää tonkia ja näin*” ja jatkoi, että samanaikaisesti on ”*oikeastaan joka kerta on käynyt vähän niin, että se on aukaissut padot*”. Häirintätapauksista kirjoittaneet toimittajat olivat huomanneet, että jutun julkaisemisen jälkeen yleinen keskustelu seksuaalisesta häirinnästä oli lisääntynyt. Lisäksi he olivat onnistuneiden juttuprosessien jälkeen saaneet uusia yhteydenottoja toisilta häirinnän kohteina olleilta ihmisiltä, mikä oli usein poikennut heille uusia juttuaiheita.

Haastateltavat pitivät häirintätapausten jatkojuttujen kirjoittamista tärkeänä mutta kertoivat, että niitä tehtiin vain harvoin, sillä analytiikan mukaan ne eivät kiinnosta lukijoita. Helena pohti, kuinka ”*pitäisi käydä niitä keskusteluja, ehtiä käydä siellä sen kenttäväen kanssa, että mikä siellä on uutta ja mikä nyt on tilanne*”, koska kuten Ulla ilmaisi ”*se kuuluu hyvään journalistiseen tapaan [seurata], että opettiko tää mitään*”. Jatkojuttujen tekeminen nousi siis toimittajien puheessa esiin journa-

listisena ihanteena, jota toimittajat eivät hybridin mediaympäristön lainalaisuuksien alla kyenneet täyttämään. Tätä vastoin yhteiskunnallisen keskustelun herättäminen häirintä-uutisoinnin kautta nousi esiin uutisoinnin jälkipuintiin liittyvässä metajournalistisessa puheessa tavoitteena, jonka toimittajat kokivat saavuttavansa.

Yhteiskunnallisen merkittävyyden lisäksi toimittajat liittivät journalistiseen ammattitaitoon vahvan odotuksen objektiivisuudesta. Haastateltavat kuvasivat toimivansa objektiivisesti niin sanotussa toimittajamoodissa juttuprosessin aikana, ja päästävänsä subjektiivisen minänsä esiin vasta jutun tullessa ulos. Samanaikaisesti metajournalistisesta puheesta oli havaittavissa, että toimittajilla oli subjektiivisuuden kokemuksia jo juttuprosessin aikana. Erilaiset toimittajien subjektiiviset tunne- tai aistiherkkyyteen liittyvät kuvaukset, kuten uutisvainu, herkkäkorvaisuus tai tilannetaju, nähtiin haastatteluissa toimittajien kykyä osata käsitellä seksuaalista häirintää uutisaiheena. Yksittäisten toimittajien näkökulmasta kykyä voidaan pitää hyvänä: tasa-arvo- ja häirintäaiheisiin tarttuminen rakentaa urheilutoimittajan yhteiskunnallista luottamukseen perustuvaa brändiarvoa, joka saattaa taata toimittajalle kilpailuvaltin työmarkkinoilla (Kaukonen 2023). Yhteisöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla on kuitenkin aihetta kritisoida sitä, että vastuu häirintäaiheista uutisoinnissa vaikuttaa jäävän niiden toimittajien harteille, joilla koetaan olevan subjektiivisia kykyjä käsitellä seksuaalista häirintää aiheena.

Metajournalistinen diskurssi legitimiteetin puolustajana

Esittelemäni haastatteluaineisto kertoo siitä, että ainakin osa suomalaisista mediataloista pitää yhteiskunnallisen urheilujournalismin tekemistä sekä jonkinlaisena moraalisenä vält-

tämättömyytenä että mahdollisuutena kasvattaa yleisöään ja tulojaan ja siten vahvistaa markkina-asemaansa hajautuneessa hybridissä mediaympäristössä. Toisin sanoen hybridi mediaympäristö on vauhdittanut urheilujournalismin murrosta, ja journalistinen yhteisö on mukauttanut metajournalistista diskurssiaan ja sitä kautta toimintaansa mediaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Journalistisen kulttuurin tutkimuksen näkökulmasta tilanne voidaan nähdä niin sanottuna kriittisenä tapahtumana, joka on pakottanut urheilujournalismin ammattikunnan miettimään ja artikuloimaan arvojaan ja toimintatapojaan (Carlson 2020; Zelizer 1992).

Kertoessaan häirintätapausten uutisointiin liittyvistä journalistisista prosesseista urheilutoimittajien näkemyksissä kuvastui kontrasti perinteisen urheilujournalismin arvopohjaan ja sisältöihin, joita on tuotettu esimerkiksi viihdyttävyyden ja menestyskeskeisyyden ehdoilla (ks. Laine & Särki-vuori 2023). Tarkastelemalla tässä tekstissä esitettyjä journalistisia ideoita käänteisesti, voi havaita, mitä haastatellut toimittajat näkivät niin sanottuna puolijournalistisena toimintana: kykenemättömyyden käsitellä yhteiskunnallisia aiheita, passiivisen suhtautumisen urheilukentällä tapahtuviin asioihin, kyvyttömyyden lukea tilanteita, kriittikättömyyden saatavilla olevaan tietoon, subjektiivisuuden, yksipuolisen kuulemisen, kyvyttömyyden haastaa valtaa pitäviä organisaatioita ja vastuuttomuuden tuotetuista uutisissä. Monet näistä ominaispiirteistä tai käytänteistä ovat sellaisia, joista urheilujournalismia on kritisoitu vuosikymmenten ajan (Kolamo 2018; Laine & Turtiainen 2018; McEnnis 2020). Häirintä-uutisointia tuottaneiden urheilutoimittajien metajournalistinen diskurssi antaa siten viitteitä siitä, että suomalaisessa urheilujournalismissa on halua muuttua.

Suomalaistoimittajien vahvasti omaksuma journalistinen ammattirooli yhteiskunnallisten asioiden esiin tuoja ja riippumattomana tarkkailijana (Välvirronen ym. 2023) heijastui tasa-arvo- ja häirintäaiheista uutisointeiden toimittajien metajournalistisessa puheessa. Tämän lisäksi urheilutoimittajien vahva nojautuminen Journalistin ohjeisiin (Julikisen sanan neuvosto, 2014 ja 2024) ja mediaorganisaatioiden omiin eettisiin ohjeisiin uutistuotantoprosesseissa myötäili suomalaisten toimittajien suhtautumista journalistismin eettisiin kysymyksiin (Välvirronen ym. 2023). Vetoamalla hyvään journalistiseen tapaan toimia urheilutoimittajat korostivat eettisyyttä toimintaa ohjaavana arvona. Ylläpitämällä eettisyyden diskurssia urheilutoimittajat tekivät pesäeroa muuhun kuin journalistiseen sisällöntuotantoon, johon hybridissä mediaympäristössä osallistuu koko urheilukansa – niin urheilijat, seurat, lajiliitot, fanit kuin muutkin urheilusta tai yhteiskunnallisista aiheista kiinnostuneet. Eettisyyden diskurssillaan urheilutoimittajat siten puolustivat legitimitettiään lisääntyneessä kilpailussa yleisön huomiosta muiden mediatoimijoiden kanssa.

Eettisyyden korostaminen metajournalistisessa diskurssissa kuvasti myös sitä, kuinka tasa-arvo- ja häirintäaiheista uutisoivat urheilutoimittajat haluavat toiminnallaan osoittaa olevansa samalla viivalla muiden journalistiikan alalajien kanssa. Toisin sanoen tarttuessaan yhteiskunnallisiin aiheisiin ja urheilukulttuurin epäkohtiin urheilutoimittajat tavoittelevat paradigman korjaamista eli pyrkivät pois leluosastomaineestaan (ks. Ferrucci 2022; McEnnis 2020). Eettistä tarkastelua kestävien uutistuotantoprosessien ja uutisisältöjen kautta urheilutoimittajat pyrkivät siten uudistamaan alan sisällä näkemystä ja määritelmää siitä, mitä urheilujournalismi on.

Puhuessaan eettisistä uutistuotantoprosesseista haastatellut urheilutoimittajat legitimoivat käytänteitään myös urheiluyhteisön palvelemisella. Toimittajat katsoivat tekevänsä palveluksen urheiluorganisaatioille vastuuttamalla niitä häirinnän vastaisessa työssä ja ajamalla läpivalaisemaan toimintaansa. Ajatus urheiluyhteisön palvelemisesta epäkohtia esiin tuomalla kuvastaa urheilujournalismin murrosta, koska se on ristiriidassa niin urheilun hyvän kertomuksen kuin urheilun ja median yhteisille intresseille pohjautuvan historiallisen symbioosisuhteen kanssa. Irtiotto mediaurheilun narratiiveja mukailevasta sisällöstä luo kuitenkin urheilujournalismin ristiriitaisen tilanteen. Samanaikaisesti kun urheilujournalismin uskottavuus on vahvemmin kytkeytymässä sen yhteiskunnallisiin sisältöihin, sen odotetaan edelleen tuottavan huomattavan paljon tapahtumakeskeistä sisältöä, joka pitää (kansallista) yhteisöä koossa ja tuottaa medialatoille (taloudellisesti elinehtoista) viihdettä (Kaukonen 2023; Perreault & Nölleke 2022).

Eettisyyttä vaalivaa metajournalistista diskurssia näytetään rakennettavan urheilutoimituksissa siten, että yksittäiset toimittajat neuvottelevat käytänteistä työyhteisönsä muiden jäsenten kanssa. Jotta voisimme saada paremman kokonaiskuvan urheilujournalismin murroksesta, olisi jatkossa tärkeää tutkia myös niitä urheilutoimittajia, jotka eivät ole osoittaneet kiinnostustaan urheilua ympäröiviin yhteiskunnallisiin aiheisiin. Häirintä-uutisoinnin prosessuaalisen kuvauksen lisäksi olisi jatkossa mielekästä tutkia häirintä-uutisoinnin sisältöjä ja toimittajien metajournalistista puhetta niistä. Kohteena voisivat olla esimerkiksi uutisoinnin esittämistavat, juttutyypit ja julkaisukanavat. Tulevaisuudessa olisi myös kiinnostavaa seurata, pyrkiikö ja onnistuuko yhteiskunnallisia aiheita käsittelevä urheilujournalismi säilyttämään urheilua seuraavan yleisön huomion tai herättämään kiinnostuksen yleisössä, joka ei aiemmin ole aktiivisesti seurannut urheiluuutisointia.

Lähteet

Carlson, M. 2014. Gone, but not forgotten: Memories of journalistic deviance as metajournalistic discourse. *Journalism Studies*, 15(1), 33–47.

Carlson, M. 2015. The many boundaries of journalism. Teoksessa M. Carlson & S. C. Lewis (toim.), *Boundaries of journalism*, 1–18. Routledge.

Carlson, M. 2016. Metajournalistic discourse and the meanings of journalism: Definitional control, boundary work, and legitimation. *Communication theory* 26(4), 349–368.

Carlson, M. 2020. Journalistic critical incidents as boundary making and the making of boundaries around critical incidents. Teoksessa E. Tandoc Jr., J. Jenkins, R. Thomas, O. Westlund (toim.) *Critical Incidents in Journalism*, 8–42. Routledge.

Chadwick, A. 2017. *The hybrid media system: Politics and power*. Oxford University Press.

English, P. 2022. Sports newsrooms versus in-house media: Cheerleading and critical reporting in news and match coverage. *Communication & Sport*, 10(5), 854–871.

Farkas, J. 2023. Fake news in metajournalistic discourse. *Journalism Studies* 24(4), 423–441.

Ferrucci, P. 2022. Joining the team: Metajournalistic discourse, paradigm repair, the athletic and sports journalism practice. *Journalism Practice* 16(10), 2064–2082.

Julkisen sanan neuvosto 2014 ja 2024. *Journalistien ohjeet*.

- Kaukonen, H.** 2023. Mihin menet urheilujournalismi? Suomalaisten urheilutoimittajien näkemyksiä urheilujournalismin yhteiskunnallisuudesta. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Kolamo, S.** 2018. Mediaurheilu: Tunnetalouden dynamo. Vastapaino.
- Kunelius, R., & Reunanen, E.** 2016. Changing power of journalism: The two phases of mediatization. *Communication Theory* 26(4), 369–388.
- Laine, A. & Särkivuori, J.** 2023. Suomalaisen urheilujournalismin bibliografia. Jyväskylän yliopisto. JYU Studies 2.
- Laine, A., & Turtiainen, R.** 2018. Urheilujournalismin vallan vaihtokoirana? Tapauskohteisessa tarkastelussa huippu-urheilun muutostyötä käsittelevä uutisointi suomalaisissa sanomalehdissä. *Media & viestintä* 41(4), 280–301.
- McEnnis, S.** 2016. Following the action: How live bloggers are reimagining the professional ideology of sports journalism. *Journalism Practice* 10(8), 967–982.
- McEnnis, S.** 2020. Toy Department Within the Toy Department? Online Sports Journalists and Professional Legitimacy. *Journalism* 21(10), 1415–1431.
- Moon, R.** 2021. When journalists see themselves as villains: The power of negative discourse. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 98(3), 790–807.
- Perreault, G., & Nölleke, D.** 2022. What is sports journalism? How COVID-19 accelerated a redefining of US sports reporting. *Journalism Studies* 23(14), 1860–1879.
- Perreault, G. P., Tandoc, E., & Caberlon, L.** 2023. Journalism after life: Obituaries as metajournalistic discourse. *Journalism Practice*, 1–18.
- Rojas-Torrijos, J. L., & Nölleke, D.** 2023. Rethinking sports journalism. *Journalism and Media* 4(3), 853–860.
- Ross Arguedas, A. A., Badrinathan, S., Mont’Alverne, C., Toff, B., Fletcher, R., & Nielsen, R. K.** 2022. "It's a battle you are never going to win": Perspectives from journalists in four countries on how digital media platforms undermine trust in news. *Journalism Studies* 23(14), 1821–1840.
- Taylor, G. W., & Ussher, J. M.** 2001. Making sense of S&M: A discourse analytic account. *Sexualities* 4(3), 293–314.
- Turtiainen, R.** 2012. Nopeammin, laajemmalle, monipuolisemmin: Digitalisoituminen mediaurheilun seuraamisen muutoksessa. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Usher, N.** 2014. Making news at the New York times. University of Michigan Press.
- Väliaverron, J., Pöyhtäri, R., & Villi, M.** 2023. Paljon vanhaa, jotain uutta ja jotain lainattua: Suomalaisjournalistien ammattikuva Worlds of Journalism Study-kyselyssä. JYU Reports 17. Jyväskylän yliopisto.
- Zelizer, B.** 1992. Covering the body: The Kennedy assassination, the media, and the shaping of collective memory. University of Chicago Press.

2. Arvot & etiikka

Rasismi ja kotoutuminen suomalaisurheilussa: median kuvaama murros kohti yhdenvertaisempaa tulevaisuutta

ANNI REUTER

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Maahanmuutto käynnistyi Suomeen laajemmassa mittakaavassa 1990-luvulla, verrattain myöhään ja hitaasti toisiin Euroopan maihin verrattuna. Maahanmuuttotastaisten osuus Suomessa asuvista ihmisistä onkin muihin läntisen Euroopan maihin verrattuna edelleen hyvin pieni. (Mm. THL 2018.)

Urheilu on kansainvälistynyt suomalaisen yhteiskunnan kanssa. Suomesta alettiin puhua kasvavassa määrin monikulttuurisena yhteiskuntana 1990-luvulta lähtien (mm. Rasta 2007). Maahanmuuttotastaiset ovat nykyään tärkeä osa suomalaista urheilua niin huijulla kuin ruohonjuuritasollakin. Eri taustoista tulevat pelaajat nousivat 2000-luvulla tärkeään rooliin esimerkiksi miesten jalkapallossa (Kananen 2020). Käsitteellä maahanmuuttotastainen viitataan Suomessa tai ulkomailla syntyneisiin ihmisiin, joiden molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista on syntynyt ulkomailla. (Eid & Castaneda 2023, 6.) Artikkelissa käytetään myös käsitettä tummaihoisen urheilija, koska se liittyy rasismiin ilmiönä sekä rodullistamiseen ja valkoisuusnormin rikkomiseen.

Suomessa syntyneistä maahanmuuttotastaisista ihmisistä suurin osa on vielä lapsia ja nuoria (THL 2018). Tulevaisuudessa yhä useammalla suomalaisurheilijalla voi ennus-

taa olevan maahanmuuttotastausta. Maahanmuuttotastaisten nuorten suhteellisen osuus nimittäin kasvaa jatkossa osin jo kantasuomalaisten matalan syntyvyydenkin takia. Maahanmuuttotastaisten osuus 12–29-vuotiaista nuorista on 11 prosenttia (113 115 henkilöä) vuonna 2023 ja kohoaa tulevaisuudessa erityisesti suurissa kaupungeissa. (Eid & Castaneda 2023, 6.)

Maahanmuuton ja ihmisten liikkuvuuden lisääntyessä maahanmuuttotastaisten määrä kasvoi urheilussa ja liikunnassa. Tällöin aloitettiin kotoutumista edistäviä urheilu- ja liikuntahankkeita erityisesti sen alkuvaihetta helpottamaan. Urheilussa havaittiin kuitenkin rasismia ja syrjiviä käytäntöjä, minkä seurauksena opetusministeriö, urheilujärjestöt ja tutkimuslaitokset aloittivat työn rasismia vastaan. (Itkonen 1997.)

Tutkija **Tuomas Zacheus** nosti tutkimuksessaan 2010-luvun alussa esille urheilun ja liikunnan myönteisiä vaikutuksia kotoutumiselle, mutta muistutti jatkotutkimuksen tärkeydestä. (Mm. Zacheus & Hakala 2010; Zacheus 2010.) Käytännön esteet, kuten rahan ja tiedon puute, saattoivat estää monien maahanmuuttajien urheilun Suomessa. Erityisesti jalkapallo oli maahanmuuttajien suosiossa, talviurheilulajit eivät. Uskonto ja kulttuuriset seikat rajoittivat erityisesti maahanmuuttaja-

naisten liikkumista. He osallistuivatkin selvästi vähemmän urheiluun kuin kantasuomalaiset naiset ja maahanmuuttajamiehet. Monissa kulttuureissa ja uskonnoissa naisten liikkumista miesten kanssa, erityisesti ilman huntua tai paljastavissa uima-asuissa ei pidetä soveliaana, minkä takia naisten omat ryhmät olivat tarpeen. (Zacheus ym. 2011; 2012.)

Maahanmuuttajien, maahanmuuttotautisten ja ihonväriltään tummien urheilijoiden tilanne on pitkälti tutkimatta Suomessa. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta urheilussa ja liikunnassa käsitelleet Suomen urheilun eettisen keskuksen (SUEK) selvitykset ovat keskittyneet lähinnä sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja häirintään. Hajatiedoista voidaan kuitenkin päätellä, että urheilun kotoutumista edistävästä hankkeista ja toimista huolimatta rasismia ei ole saatu kitkettyä suomalaisurheilusta eikä yhdenvertaisuutta ole saavutettu. (Mm. Kyllönen 2017.)

Palloliiton vuonna 2007 toteuttaman jalkapallon rasismiselvityksen tulokset toivat esille rasismien yleisyyden jalkapallossa, mikä seurauksena liitto järjesti erotuomareiden, valmentajien ja seuratohtajien koulutuksia. (Aaltonen ym. 2009, 146.) Jalkapallossa rakenteellinen rasismi näkyy tutkija **Marko Kanasen** mukaan muun muassa maahanmuuttotautisten pelaajien kohteluna yhtenä ryhmänä, jolloin yksilöiden kannettavaksi tulivat kaikki ryhmään liitetyt mielikuvat. Suomalaismediassa maahanmuuttotautista pelaajista nousi usein esille näkemys itsevarmoina ja taitavina urheilijoina, mutta heitä pidettiin usein kantasuomalaisia kurittomampina ja temperamenttisempina pelaajina. Mielikuvat ovat kuitenkin monipuoliset eri taustaisten ja ihonväriltään tummien pelaajien merkityksen ja määrän kasvaessa Suomessa. (Kananen 2020.)

Huippu-urheilijan elämäntietokirja -kirjaa varsin haastatellut 96 nuorta urheilijaa toivat

esille kiusaamis- ja häirintäkokemuksia ja epäasiallista kohtelua urheilussa. (Salasuo ym. 2015.) tutkija **Helena Huhta** nosti kirjassa 20 monikulttuurisen huippu-urheilijan haastattelujen pohjalta, että monikulttuuriset urheilijat kokivat urheilussa kaltoinkohtelua ja rasismia. Heidän valmentajillaan oli vaikeuksia tunnistaa rasismi, eivätkä valmentajat aina puuttuneet siihen tai syyllistyivät jopa itse rasismiin. Havaitut rasismitapaukset tapahtuivat joukkueurheilussa, tyypillisesti vierasotteluissa. Oman joukkueen sisällä tapahtuneet rasistiset kokemukset olivat harvinaisempia. Yleisimmin rasistisesti käyttäytyi vastapelaaja, mutta joskus myös yleisö ja valmentajat. Rasismikokemukset olivat selvästi yleisempiä Suomessa tummaihoisten kuin muiden monikulttuuristen urheilijoiden kohdalla. Naiset joutuivat pienehkön aineiston perusteella harvemmin rasismin kohteeksi kuin miehet. (Huhta 2013.)

Tutkimusten mukaan maahanmuuttotautisten urheilijoiden rasismikokemukset painottuvat erityisesti lapsuuteen ja nuoruuteen, alasarjoihin ja vierasotteluihin. Tummaan ihonväriin liittyvä n-sanan käyttö, ryssittely ja muu rasistinen nimitys oli tyypillistä suomalaisurheilussa. Maahanmuuttotautiset pelaajat nimesivät urheiluseuroissa ongelmiksi etnisen klikkiytymisen ja kaverisuhteiden solmimisen vaikeuden kantasuomalaisiin. (Huhta 2013; Aaltonen ym. 2007; Kananen 2020.)

Samansuuntaisia tuloksia urheilun rasismista ja syrjinnästä on saatu nuorisotutkimuksista. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvista nuorista peräti puolet koki liikuntaharrastuksessa epäasiallista kohtelua. Lisäksi merkittävä osa, 12 prosenttia oli kokenut paljon fyysistä väkivaltaa ja 15 prosenttia paljon seksuaalista ahdistelua liikuntaharrastuksessa. Moni maahanmuuttotautainen 12–29-vuotias nuori lopetti urheilun ja liikunnan harrasta-

misen rasismien, syrjinnän, ahdistelun tai epäasiallisen kohtelun takia. (Eid & Castaneda 2023.) Liikunnan ja urheilun eettisyyttä on Suomessa perinteisesti käsitelty urheilun hyvän kertomuksen kautta (Oja 2024). Kiusaamisesta, syrjinnästä, rasismista ja epäasiallisesta kohtelusta liikunnassa ja urheilussa on pikemminkin vaiettu kuin keskusteltu eikä epäkohtiin ole puututtu riittävän aktiivisesti. (Mm. Salasuo ym. 2015; Berg ym. 2020.) Urheilussa esiintyy vain vähäistä kriittistä pohdintaa liikunnan ja urheilun arvoperustasta. Arvokeskustelu on ollut urheilun huipulla luonteeltaan pinnallista ja pikemminkin vanhaa säilyttävää kuin ongelmiin puuttuvaa ja uudistavaa. (Oja 2024.)

Urheilun kotoutumisvaikutuksista ja rasismista uutisointi ei tapahdu tyhjiössä vaan peilaa yhteiskunnallisia keskusteluja, ilmiä, mediatapahtumia ja lainsäädäntöä. Perussuomalaisten saavuttama vaalimenestys vuoden 2011 eduskuntavaaleissa ja sen jälkeen nosti esille ”maahanmuuttokriittisen”, jopa rasistisen kielenkäytön ja keskustelun yhteiskunnassa. Vuonna 2015 turvapaikanhakijoita saapui Suomeen ennätysmäärä. Samana vuonna tuli voimaan uusi yhdenvertaisuuslaki, jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja parantaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Vuonna 2017 Yleisradion julkisen palvelun tehtäväksi tuli tukea suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista, suvaitsevaisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta. Tätä ennen sen tehtävänä oli muun muassa tukea suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta. Vuonna 2021 julkaistiin Suomen ensimmäinen rasismien vastainen toimintaohjelma (Oikeusministeriö 2021).

Urheilun ja liikunnan rasismi kumpuaa suomalaisesta yhteiskunnasta. Eri etnisille vähemmistöille ja erityisesti tummaihoisille rasismi on arkea Suomessa. Vuonna 2018

julkaistussa *Tummaihoisena EU:ssa* -tutkimuksessa kaksi kolmesta (63 %) tummaihoisesta vastaajasta kertoi joutuneensa rasistisen häirinnän uhriksi Suomessa, kun vastaava luku esimerkiksi Britanniassa oli 20 prosenttia. Suomi oli tutkituista maista kaikkein rasistisin. (EU FRA 2018.) Samansuuntaisen tulos rasismien yleisyydestä Suomessa saatiin vuonna 2020 julkaistusta Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) väestötutkimuksesta. Sen mukaan eteläisen Afrikan maista muuttaneista miehistä 60 prosenttia oli vuoden aikana kokenut syrjintää. (THL 2020.)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu julkaisi vuonna 2020 selvityksen afrikkalaistaustaisten kokemasta syrjinnästä Suomessa ja kuvaili rasismien vaikuttavan heidän elämäänsä kielteisellä tavalla kokonaisvaltaisesti (Hiltunen 2020). Suomalaisessa yhteiskunnassa rasismikeskustelu nousi uudelle tasolle Yhdysvalloista rantautuneen rasisminvastaisen *Black lives matter* -liikkeen ja rasismien esiin nostaneiden tutkimustulosten myötä vuonna 2020. Vuonna 2023 Suomi sijoittui jälleen rasistisimpien maiden kärkeen EU:ssa. Kesällä 2023 Suomen hallitus joutui rasismikohun keskelle perussuomalaisten rasististen kirjoitusten takia, minkä jälkeen hallitus antoi rasisminvastaisen tiedonannon. Yhtenä toimenpiteenä mainittiin rasisminvastainen kampanja urheilu- ja muiden järjestöjen kanssa. (Mm. HS 31.8.2023.)

Tämän artikkelin lähtökohta on urheilun saama mediahuomio koskien kotoutumisvaikutuksia ja rasismia. Artikkelin koostuu neljästä osasta. Ensinnäkin esittelen medioitumisen, kotoutumisen ja rasismien käsitteitä sekä käyttämäni tutkimusmenetelmää ja media-aineistoa. Toiseksi esittelen mediassa käydyin kotoutumiskeskustelun. Kolmanneksi keskityn tiedotusvälineiden rasismiuutisointiin. Tämän jälkeen analysoin keskustelussa esiinnousseita joukkueurheilulajeja

ja niissä käytettyjä mediastrategioita antirasistisesta aktivismista rasismiin vähättelyyn ja piilotteluun. Tarkastelen liittyvää kotoutumis- ja rasismiuutisointia suomalaisissa päämedioissa. Kysyn tässä artikkelissa:

1. Miten urheilun kotoutumisvaikutuksista uutisoitiin?
2. Miten urheilussa koettu rasismi näkyi mediassa?
3. Ketkä olivat uutisissa äänessä ja ketkä hiljaa?
4. Mitkä urheilulajit nousivat esille uutisoinnissa ja millä tavoin?
5. Mitä mediastrategioita eri lajien urheilutoimijat käyttivät?

Medioituminen, kotoutuminen ja rasismi

Medianäkyvyyden tärkeys on kasvanut vuosien kuluessa niin urheilussa kuin yhteiskunnassa laajemminkin. Sen kasvusta nyky-yhteiskunnassa käytetään termiä *medioituminen* (Lunt & Livingstone 2016; Ampuja ym. 2014). Näkyvyyttä tavoitellaan yhteiskunnan eri kentillä, mukaan lukien urheilussa ja liikunnassa. Median avulla toimijat nostavat esille tärkeiksi katsomiaan seikkoja ja ajavat omia tavoitteitaan, kuten eri urheilulajien tarvitsemää yhteiskunnallista ja muuta rahoitusta. (Marcinkowski 2014.) Vahvan tulokinnan mukaan ”medialogiikka” vaikuttaa yhä enemmän eri yhteiskunnallisten instituutioiden ja ryhmien toimintaan (Ampuja ym. 2014).

Toimijoilla on käytettävissään erilaisia mediastrategioita. Joskus mediahuomiota ei kaivata, vaan siltä yritetään pikemminkin puolustautua. Kielteisiksi katsottuja tapahtumia ja ilmiöitä saatetaan vähätellä ja piilotella medialta, jolloin voidaan puhua *puolustusstrategiasta*. (Nölleke ym. 2021.) Tämän tutkimuksen taustalla on ajatus journalismista

valtakoneiston vahtikoirana. Median tarkoituksena on valvoa kansalaisten puolesta julkisia vallankäyttäjiä (Kunelius 2003, 193–195) ja siten myös urheilussa valtaa käyttäviä tahoja.

Integraatiolla tarkoitan maahanmuuttajien pääsyä oman ryhmän lisäksi vastaanotettavan maan sosiaalisiin verkostoihin ja toimintaympäristöihin, kuten harrastuksiin. Lisäksi sillä tarkoitetaan uuden maan toimintatapojen ja kielen oppimista omaa alkupeleistä kieltä, kulttuuria ja sosiaalista yhteisöä unohtamatta. Vastaanotettavan maan toimijoiden suhtautuminen uusiin tulokkaisiin vaikuttaa suuresti integraation onnistumisen mahdollisuuksiin. (mm. Berry 2006.) Suomenkielinen vastine integraatiolle on kotoutuminen, jota käytetään Suomessa usein poliittisissa ja hallinnollisissa yhteyksissä.

Rasismilla tarkoitetaan asenteita, ideologioita ja syrjiviä käytäntöjä ei-valkoisia ihmisiä ja tiettyjä etnisiä ryhmiä kohtaan. Ajatusmallissa jotkut ihmisryhmät katsotaan alempiarvoiseksi heidän ihonvärinsä, etnisen taustansa, kulttuurinsa tai uskontonsa takia. Rasismilla on pitkä historia Euroopassa ja se on pohjautunut epätieteelliseen rotuajatteluun. Rasismi on juurtunut syvälle suomalaisenkin yhteiskunnan käytäntöihin, rakenteisiin ja valtasuhteisiin. Rasismi voi olla avointa, mutta usein se pyritään pikemminkin piilottamaan. Se voi olla tahallista tai tahatonta pelkoa ja ennakkoluuloa vierasta kohtaan. Rasismi vahingoittaa kohdettaan, mutta myös ympäröivää yhteisöä ja yhteiskuntaa. Suomessa vallitsee *valkoisuuden normi*, jossa muut kuin valkoiset suomalaiset ovat ”toisia”. Kun osa ihmisistä rodullistetaan ja nähdään ei-valkoisina, tuotetaan samalla valkoisuutta. (Keskinen ym. 2023.)

Ahtaat *suomalaisuuden* määritelmät sekä tavat suhtautua muihin kansoihin ja kulttuureihin rakentavat erilaisuutta ja luovat poh-

jaa rasismille (Rastas 2007). Maahanmuuttajia ja heidän lapsiaan luokitellaan Suomessa usein heidän lähtömaansa tai ihonvärisä perusteella, jolloin heitä ei pidetä tasavertaisina valkoisten suomalaisten kanssa. (Seikkula & Hortelano 2023; Rastas 2007.)

On tärkeää myös huomioida, että urheilu on Suomessa, kuten muissa maissa, yhteydessä *nationalismiin*. Urheilu on toiminut niin nationalismin kanavana kuin lähteenäkin Suomessa (Kokkonen 2008). Urheilulla ja liikunnalla on ollut ja on edelleenkin tärkeä rooli kansakunnan rakentajana (Roiko-Jokela 2023; myös Kokkonen 2008). Urheilua ja liikuntaa on hyödynnetty esimerkiksi sotaan valmistautumisessa ja sotilaiden koulutuksessa. (Westerberg 2024.)

Kohteena Ylen ja Helsingin Sanomien rasismi- ja integraatiokeskustelu

Käsillä oleva tutkimus on osa Helsingin yliopistossa toteutettavaa *Integration and Empowerment: Organized Sports and Newcomers*-hanketta (Integraatio ja voimaantuminen: Organisoitu urheilu ja uudet tulokkaat, 2022–2024). Käytän käsitettä *medioituminen* analyttisenä työkalunani analysoidessani suomalaisissa valtamedioissa käytyä keskustelua urheilun integraatiovaikutuksista ja rasismista. Tutkimusmenetelmänä käytän teorialähtöistä sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajarvi 2009). Tämä tarkoittaa sitä, että teorialähtöisyydestä, rasismista ja integraatiosta ohjasivat tutkimusaineiston keruuta ja analyysia.

Tutkin suomalaisen urheilun rasismi- ja integraatiota käsittelevää mediakeskustelua vuosina 2012–2023 Yleisradion (Yle) ja Helsingin Sanomien (HS) artikkeleissa. Valitsin nämä mediat analysoitavakseni niiden valtaseman, laajalevikkisyyden ja merkittävyyden takia. Näkökulmani korostaa journalistisen uutismedian roolia (Marcinkowski 2014), enkä analysoi sosiaalisen median keskustelu-

ja. Monet rasismitapaukset urheilussa tulivat kuitenkin esille ensin sosiaalisessa mediassa ja nousivat vasta sen jälkeen perinteisemmän median otsikoihin.

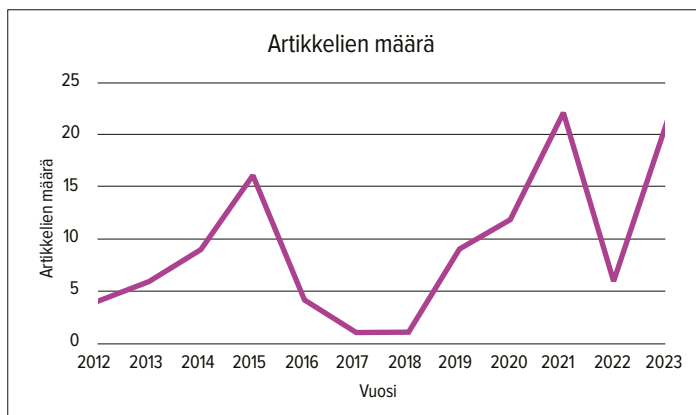
Etsin Helsingin Sanomista ja Ylen verkko-mediasta urheiluun liittyviä rasismi- ja kotoutumisuutisia erilaisilla hakusanoilla. Ensimmäisen haun toteutin käyttämällä hakusanoja ”urheilu” ja ”integraatio” sekä ”urheilu” ja ”kotoutuminen”. Toisena sanaparina haussa oli ”urheilu” ja ”rasismi”. Se tuotti laajan ja spesifin aineiston molemmissa medioissa, kun ensimmäisen haun tulos oli niukempi. Osin haun tulokset menivät päällekkäin niin, että sama artikkeli oli mukana molemmissa hakutuloksissa. Hakutulosten ulkopuolelle jäi hakumetodin takia artikkeleja, jotka oli luokiteltu henkilöhaastatteluiksi tai yleisemmäksi maahanmuuttouutisoinniksi.

Urheilun rasismia ja integraatiovaikutuksia perattiin yli sadassa (n = 120) Yleisradion (Yle) ja Helsingin Sanomien (HS) artikkelissa. Urheilun rasismikeskustelu aktivoitui, jopa kuumeni tiettyinä vuosina rasismikohujen ja yhteiskunnallisten keskustelujen saattelemana. Muina vuosina keskustelu oli vähäistä (kuvio 1.)

Otin aineistooni mukaan ainoastaan suomalaisia urheilua koskevat artikkelit, ja jätin analyysini ulkopuolelle ulkomaanuutiset ulkomaisista urheilijoista ja ruotsinkielisen uutisoinnin. Lähes kaikilla artikkelien kirjoittajilla oli kantasuomalainen nimi. Tämä viitanee näkökulman aiheeseen olevan ainakin pääsääntöisesti valkoisten kantasuomalaisen.

Kotoutumista urheilussa

Urheilua pidettiin uutisoinnissa kelpona keinona maahanmuuttajien kotoutumisessa runsaat kymmenen vuotta sitten. Tutkija Tuomas Zacheus esitti, että liikunnalla on tärkeä paikka maahanmuuttajien kotoutumisessa.

Kuvio 1. Aineistona käytetyt, yksinomaan rasismia urheilussa käsitelleet artikkelit Yleisradiossa ja Helsingin Sanomissa (n = 111) vuosina 2012–2023.

”Liikunta on usein se ainoa yhteinen kieli kantaväestölle ja maahanmuuttajille. Parhaimmillaan liikunta edistää kotoutumista ja suvaitsevaisuutta,” Yle siteerasi Zacheusta vuonna 2012. Zacheuksen mukaan liikunnan avulla maahanmuuttajat voivat saada elämänsä järjestykseen, luoda ystävyyssuhteita sekä oppia kieltä ja yhteiskunnallisia taitoja. Liikunta edistää lisäksi sekä fyysistä että mielenterveyttä. Etenkin ikääntyvät maahanmuuttajat tarvitsevat tietoa terveys- ja vapaa-ajan liikunnasta. (Yle 8.10.2012.) Samassa artikkelissa Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön LIKESin tutkija **Hanna-Mari Maijala** (nykyisin Peotta) korosti, että maahanmuuttajanaisten on hyvä saada harrastaa liikuntaa myös omissa ryhmissään ilman miehiä. Muuten maahanmuuttajanaiset saattavat jäädä liikunnan ulkopuolelle. ”Omat liikuntaryhmät ovat tärkeitä kotoutumisen alkuvaiheessa,” hän kommentoi. (Yle 2012.)

On huomionarvoista, että tämä artikkeli oli ainut puhtaasti urheilun kotoutumista edistäviä puolia kuvaava artikkeli, sillä siinä ei käsitelty kotoutumisen lisäksi urheilun rasismia. Hakutulos sanoilla ”integraatio” tai ”kotoutuminen” yhdistettynä ”urheiluun” oli laiha. Toisaalta se kuvasi kotoutumisen käsit-

teen hallinnollista ja tutkimuksellista luonnetta osana kotoutumispolitiikkaa erityisesti tutkimusjakson alussa.

Kotoutumisesta uutisointi ajoittui opetus- ja kulttuuriministeriön (2010) selvityksen jälkeiseen aikaan. Selvityksessä todettiin liikunta-harrastuksen voivan edistää maahanmuuttajien osallisuutta, työllisyyttä, sosiaalisia suhteita ja tukea heidän kotoutumistaan. Ministeriö asetti päämääräksi maahanmuuttotustaisten nuorten harrastuksiin osallistumisen nostamisen kantasuomalaisten nuorten tasolle.

Kotoutumista lisääviä urheiluhankkeita ja toimia kuvailtiin jonkin verran Ylen uutisissa. *Liikunta yhdistää* -hankkeen vetäjät väittivät Ylellä: ”Maahanmuuttajien omat urheiluryhmät eivät edistä kotoutumista”. Heidän mukaansa nimenomaan kantasuomalaisten kanssa urheileminen oli kotouttavaa. Hankkeen järjestämien monikulttuuristen urheilukilpailujen tavoitteena oli innostaa maahanmuuttajia samoihin liikuntaharrastuksiin kantasuomalaisten kanssa. (Yle 29.6.2014.)

Urheilun myönteisistä kotoutumisvaihtojuksista puhuivat hakutuloksissa saaduissa artikkeleissa tutkijat, hanketyöntekijät ja poliitikot, mutta eivät urheilijat itse. Ylen artikkeleissa viitattiin myös naapurimaan esi-

merkkiin: ”Ruotsissa urheilu on itsestään selvä osa maahanmuuttajien kotouttamista.” (Yle 20.3.2015.)

Keväällä 2016 Suomen hallitus esitteli toimia kotoutumisen edistämiseksi, jolloin yhtenä toimenä mainittiin maahanmuuttajien osallisuuden lisääminen vapaa-ajan ja järjestöjen toiminnassa. Ministerit nostivat esille maahanmuuttajien osallistumisen urheilutoimintaan hyvänä esimerkkinä kotouttavista toimista. (Yle 3.5.2016.) Urheilu ja liikunta nähtiin hyvinvointiyhteiskunnan ja kotouttamispolitiikan kontekstissa myönteisessä valossa. Urheilun kotoutumiskeskustelu mediassa liittyi kiinteästi kotouttamispolitiikkaan, -hankkeisiin ja lainsäädäntöön.

Vuoden 2015 liikuntalaissa korostettiin eri väestöryhmien liikuntamahdollisuuksien edistämistä ja eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa. Lain mukaan liikuntaharrastuksen lähtökohtina ovat tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja monikulttuurisuus. Lainsäädännön muutosten seurauksena vuodesta 2015 syrjintään ja rasismiin alettiin kiinnittää aikaisempaa enemmän huomioita osana urheilun arkipäivää ja rakenteita. Monet Ylen artikkelit käsitelivät sekä kotoutumista että rasismia, jotka kietoutuivat erottamattomasti toisiinsa: ”*Urheilu auttaa maahanmuuttajia kotoutumaan – kaikkia ei ole hyväksytty toimintaan mukaan*,” uutisoitiin esimerkiksi maaliskuussa 2015 (Yle 20.3.2015). Erityisesti Punainen kortti rasismille -hanke nousi esille samaisena vuonna: ”*Urheiluseurat yhdistivät voimansa – rasismille nousee punainen kortti*.” (Yle 14.3.2015.)

Tutkimus toi esille, että eritaustaisten nuorten yhteistoiminta urheilussa ei välttämättä poistanut ennakkoluuloja tai synnyttänyt kaverisuhteita ilman erityistoimia. Esimerkiksi saman jalkapalloseuran jäsenet jakautuvat usein eri etnisiin ja muihin klikkeihin joukkueen sisällä, jos asiaan ei puututa. (Mm. Berg & Kokkonen 2016.)

Urheilun myönteistä vaikutusta kotoutumiseen ei voi siis pitää automaattisena tuloksena urheilussa (vrt. Oja 2024). *Punainen kortti rasismille* -hanketta vuosia vetänyt **Ilari Äijälä** kommentoi, että urheilun kotouttavasta vaikutuksesta on tullut urheilujohdon toisteleva ”mantra” ilman että rasismiin puututtiin. ”*Suomalaisen urheilun rasismiongelmalta ei tulisi sulkea silmiä*,” Äijälä korosti vuonna 2020. (HS 20.6.2020.)

Urheiluseurat ja eri toimijat eivät automaattisesti toimi maahanmuuttajien kotoutumisen puolesta ja rasismia vastaan (myös Oja 2024). Pahimmillaan urheilu voi jopa lisätä rasistisia kohtaamisia ja asenteita. (Mm. Huhta 2013, 112.) Urheilua ja liikuntaa voidaan käyttää ulossulkemisen ja rasismin välineinä (Zacheus ym. 2012, 215).

Ääriesimerkkinä mediassa nousi esille rasistista valkoista valtaa ajavat ja urheilua hyväksi käyttävät ryhmät *Veren laki*, *Crew 38* ja *Active club* ja niiden leviäminen Suomeen tutkimusajankohtana. Kamppailulajien ja erilaisten liikuntatapahtumien avulla kyseiset ääriryhmät houkuttelevat nuoria nationalistiseen ja äärioikeistolaiseen toimintaansa. Ryhmät toimivat kasvualustoina rasistiselle väkivallalle ja jopa terrorismille. (HS 3.9.2023; HS 2.12.2023; HS 7.12.2023.)

Kaiken kaikkiaan en löytänyt käyttämilläni hakusanoilla selkeää erillistä keskustelua urheilun kotoutumisvaikutuksista. Urheilun myönteisten kotoutumisvaikutusten esteeksi mainittiin yhtä poikkeuksellista artikkelia lukuun ottamatta aina urheilumailmaan pesiytynyt rasismi. Viime vuosina kotoutumisen käsittely jäi mediassa rasismikeskustelun jalkoihin. Monet maahanmuuttotautaiset urheilijat, valmentajat, tuomarit ja asiantuntijat kuvasivat kuitenkin henkilöhaastatteluissaan omakohtaisia urheilun kotoutumisvaikutuksia.

Hiljaisuudesta antirasistiseen aktivismiin

Rasismia kohtasivat maahanmuuttajien ohella suomalaisessa urheilussa myös Suomessa suomalaisiksi kasvaneet lapset, nuoret ja aikuiset pelaajat. Rasismia koskevista hakutuloksissa oli lukuisia artikkeleja Suomessa syntyneistä urheilijoista, jotka eivät olleet maahanmuuttajia, mutta jotka erosivat etniseltä taustaltaan tai ulkonäöltään valkoisista kantasuomalaisista. (Myös Rastas 2007).

Vielä 2010-luvun alussa urheilussa esiintyvistä rasismista uutisoitiin vain satunnaisesti valtamedioissa tekemäni sanahaun perusteella. Esimerkiksi Yle uutisoi 2012, että koripallo-ottelussa Loimaalla heiluteltiin katsojissa rasistisia kylttejä ilman niiden poistamista. Koripalloliitto jätti Loimaan rasismitapausten kuitenkin tutkimatta. Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) asiantuntija katsoi, että rasismiin olisi voinut puuttua voimakkaammin. Samana vuonna HIFK:n kannattajien rasistinen huutelu aiheutti seuralle Palloliiton kurinpitovaliokunnan määräämät sakot. Urheilun rasismien käsittelyä medioissa voi kuvata 2010-luvun alkupuolella pinnalliseksi. Rasismi näytti kytevän pinnan alla pulpahdellen esille yksittäistapauksina, kuten katsojien rasistisena huuteluna ja symboleina kylteissä.

Koko tarkastelujakson ajan (2012–2023) uutisointi jatkui tämänkaltaisista rasistisista välikohtauksista peleissä. Välillä kiisteltiin, oliko rasismia todella tapahtunut vai ei. Esimerkiksi vuonna 2022 Honka syytti HJK-faneja rasistisesta huutelusta. HJK-kannattajat kiistivät rasismia, eikä seura kommentoinut tapausta, joka vietiin Palloliiton kurinpitovaliokunnan käsittelyyn. (Yle 30.9.2022.) Rasismia itse kokeneet eivät saaneet tämänkaltaisissa uutisissa ääntään kuuluville. Mediassa saatettiin kommentoida rasismia tähän tapaan: ”Sikailu voisi nyt loppua. Rasis-

tisen käytöksen paikallisotteluissa pitäisi loppua välittömästi.” (HS 29.9.2022.) Tutkijat ovat tuoneet esille, että rasismien normalisointi, uhrien kokemusten mitätöinti ja heidän hiljentämisensä on ollut pitkään osa suomalaista urheilua (mm. Kananen 2020, 83; Huhta 2013).

Urheilumaailman rasismi nousi medioihin ja rasisminvastaiset kannanotot lisääntyivät vuoden 2015 aikana, jolloin Suomeen saapui paljon turvapaikanhakijoita ja lainsäädäntöä uusittiin. ”Jalkapalloilijat eivät hyväksy minkäänlaista rasismia. Huippupelaajat näyttävät punaista korttia rasismille stadionilla”, korostettiin. Jalkapalloilijoiden kerrottiin pelaavan yhdessä pakolaisten kanssa pakolaiskeskuksissa tuoden sinne juhlan tuntoa ja viestin ihmisten tasavertaisuudesta. Susijengi vetosi suvaitsevaisuuden puolesta. Rasismikeskustelussa pääosin passiivinen Suomen Jääkiekkoliittokin otti kantaa vedoten, ettei maahanmuuttovastaisissa mielenosoituksissa käytettäisi Leijona-paitoja. (Mm. Yle 22.3.2015.)

Myös useat tutkijat ja tutkimukset nostivat esille suomalaisurheilussa kytevän rasismia ja sen piilottelun vuonna 2015. Yle uutisoi, että ”Vähemmistöjen syrjintää piilotellaan urheilussa” viitaten *Reilu peli* -kyselyyn, johon osallistui 88 urheiluvaikuttajaa, urheilijaa ja kansalaista. Vastanneiden mielestä suomalaisurheilun vakavimpia ongelmia olivat syrjintä, rasismi sekä aikuisen valmentajan ja nuoren urheilijan välinen seksuaalinen suhde. (Yle 18.11.2015.) Tutkija **Mikko Salasuo** kommentoi kyselyyn viitaten, että liikunnan ja urheilun ongelmista ei saisi enää vaieta: ”Erityisesti vähemmistöjen syrjintä, rasismi ja kiusaaminen ovat edelleen yleisiä ongelmia liikunnan ja urheilun parissa. Niitä piilotellaan ja niistä vaietaan urheilupiireissä, vaikka kyse on ihmisten perusoikeuksista.” (Yle 18.11.2015.)

Samana vuonna alle 21-vuotiaiden jalkapallomaajoukkueen kapteeni **Mostagh Yaghoubi** kertoi harkitsevansa, haluaako hän edustaa Suomea aikuisten maajoukkueetasolla kokemansa rasismien takia. Pakolaisena Suomeen muuttanut ”Mosa” kertoi, että ainostaan onnistumisen hetkinä häntä piteyttiin suomalaisena, kun taas virheen sattuessaan ”*otsikoissa luki ulkomaalaistaustainen pelaaja sitä ja tätä.*” (Yle 8.12.2015.)

Samankaltaista rasismia toivat esille myös tutkijat. **Riikka Turtiaisen** mukaan sosiaalisessa mediassa urheilijoihin kohdistui paljon rasismia. Urheilijoiden maahanmuuttotautia unohdetaan, kun he menestyvät, ja nostetaan esille epäonnistumisten yhteydessä, jolloin uhkana on vihapuhe, Turtiainen kertoi. (Yle 21.3.2015.) Suomalaisiin kuuluminen oli tilannesidonnaista mediassa, sillä se vaihteli pelisuorituksen mukaan. Kielteisiin mielikuviin maahanmuuttajista palattiin epäonnistumisten ja tappioiden hetkillä. (Kananen 2020.)

Vielä vuosina 2013–2015 valmentajat eivät näyttäneet olevan valmiita keskustelemaan rasismista tai heidän katsottiin jopa syyllistyneen itse rasismiin (mm. HS 10.4.2013). Yaghoubia Rovaniemen Palloseurassa valmentaneen **Juha Malisen** näkemykset herättivät keskustelua. Malinen väitti rasismikeskustelun ”*lähteneen käsistä*”. Hänen mukaansa rasismista ei pitäisi keskustella vaan: ”*Paras tapa reagoida on hiljaisuus.*” Malinen tuomitsi rasismia, mutta laittoi samaan aikaan tumma- ja valkoihoiset pelaajat pelaamaan toisiaan vastaan harjoituksissa. (Yle 9.12.2015.) Näin hänen voi nähdä uusintaneen tai jopa lisänneen joukkueen sisäistä, rasistiseksi tulkittavaa ihonväriin pohjautuvaa jaottelua.

Rasismikeskustelu aktivoitui uudestaan vuonna 2020 *Black lives matter*-liikkeen myötä. Urheilijat ja urheiluseurat ympäri maailmaa ottivat voimakkaasti kantaa rasismia vastaan, mikä näkyi muun muassa suoma-

laisten jalkapallonpelaajien protestipolvistumisina pelien alussa. ”*Rasismien vastustamisesta on tullut sukupolvikokemus*”, uutisoi Yle kesäkuussa 2020. Nuorten mielestä urheiluseuroilla on mahdollisuus vaikuttaa merkittävällä tavalla antirasistisilla kannanotoillaan faneihin, pelaajiin ja heidän vanhempiinsa sekä laajemmin yhteiskuntaan. Viimeistään nykyisen sukupolven vaihtuessa nuorempaan, nuoret odottivat rasismien vähentyvän suomalaisesta yhteiskunnasta. (Yle 5.6.2020, Salmi.)

Urheilussa ja liikunnassa havaittiin rasismia niin arjessa, peleissä kuin rakenteissakin, Yle uutisoi kesäkuussa 2020. Maahanmuuttotautaiset ja tummaihoiset urheilijat joutuivat helposti silmätkuiksi ja syntipukeiksi esimerkiksi seuran hävitessä. Omnian koripalloakatemiassa pelannut **Ashkan Aghazadeh** kuvasi, kuinka häntä syytettiin toistuvasti kadonneesta lompakosta tai puhelimesta vanhassa joukkueessaan, koska oli ainoa ulkomaalainen. Lisäksi hän joutui julkisilla paikoilla rasistisen huutelun kohteeksi monien muiden tummaihoisten pelaajien lailla. Entinen koripallon maajoukkuepelaaja ja eri rooleissa monikulttuurisuutta ja antirasismia urheilussa edistänyt Maurizio Pratesi toi esille: ”*Urheilu ei ole mitenkään erillinen osa yhteiskunnasta. Sielläkin näkyvät ne samat negatiiviset lieveilmiöt, ja niitä vastaan tehdään töitä.*” Hänen mukaansa rasismien ehkäisyssä tärkeimpiä tekijöitä urheilussa ovat koulutus, tietoisuuden lisääminen ja kurinpitosäännöt. (Yle 26.6.2020.)

Jalkapallon edistysellinen, rasisminvastainen tuomaritoiminta ja erityisesti erotuomari **Mohammad Al-Emara** nousi vuonna 2018 median tietoisuuteen, kun hän keskeytti pelin rasistisen huutelun takia. Veikkausliiga alkoi tämän jälkeen kouluttaa tuomareita puuttumaan rasistisiin tilanteisiin. Al-Emara sai lokakuussa 2023 Mielenterveyspalkin-

non työstään rakenteellisen rasismien kitkemiseksi urheilusta. ”*Välillä on tuntunut, että olen ihan yksin asian kanssa.*”, Al-Emara kommentoi pitkäjänteistä rasisminvastaista työtään. Tuomarit eivät saa hänen mukaansa riittävästi tukea rasismien kitkemiseen peleissä. Antirasistiset toimijat jäävät ilmeisen usein ilman urheilujohdon, seurojen ja muiden urheilutoimijoiden tukea edelleenkin jalkapallossa ja muissa lajeissa. (Yle 18.10.2023.)

Kokemastaan rasismista kertoivat sekä nuoret urheilijat että aikuiset tähtipelaajat. Osa kuvasi nykyhetken rasismia. Monet huijulle nousseet urheilijat kertoivat kokeneensa ulossulkemista ja rasismia nuorina pelaajina joukkueessaan. Maahanmuuttotautaiset ja rodullistetut suomalaispelaajat kokivat rasismia Suomen lisäksi maailmalla. Jalkapallomaajoukkueen keskikenttäpelaajan **Glen Kamaran** ulkomailla kohtaama rasismi nousi otsikoihin vuosina 2021–2023 ja hänelle osoitettiin laajaa tukea Suomesta. (Mm. HS 27.9.2022, HS 14.10.2021, HS 4.10.2021.) Kamara nosti esille Helsingin Sanomissa keuhkolla 2023 rasististen välikohtauksien pikemminkin lisääntyneen jalkapallossa viime vuosina kuin vähentyneen: ”*Kun yksi uskaltaa aloittaa, muut seuraavat perässä.*” (HS 15.6.2023.)

Rasismi kohdistui uutisoinnin perusteella lähinnä joukkueurheilussa menestyviin tummaihoisiin ja maahanmuuttotautaisiin miehiin. Tästä ei kuitenkaan ole tehtävissä johtopäätöstä, etteivätkö alemman tason pelaajat ja naisurheilijat kokisi rasismia. Naisurheilijoiden jättäminen pitkälti rasismikeskustelun ulkopuolelle liittyy urheilumaailman johdon ja tähtipelaajien miesvaltaisuuteen ja urheilussa edelleen esiintyvään sukupuolten väliseen epätasa-arvoon. ”*Naisten on vaikea löytää omaa paikkaansa miesvaltaisessa urheilukulttuurissa*”, Helsingin Sanomat kertoi vuonna 2016. Vielä tuolloin naispuolista

asiantuntijaa ei sulatettu jalkapallon kisastuudiossa (HS 1.7.2016).

Pian jalkapallo otti Suomessa suuren harppauksen myös naisten lajina, kun naisten MM-kisat saivat valtavan mediahuomion (HS 24.9.2019). Vuonna 2021 kohistiin urheiluhijabien lahjoittamisesta muslimihuiveja käyttäville jalkapalloileville tytöille ja naisille. Niillä edistettiin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta eikä annettu jalansijaa islamofobialle, kuten monimuotoisuuskonsultti **Sara Salmani** sanoi (11.5.2021). Naisten vähäiseen näkyvyyteen rasismikeskustelussa Suomessa saattoi vaikuttaa sekin, että jalkapallomaajoukkue Helmarien rivit näyttävät homogeenisen valkoisilta ja kantasuomalaisilta verrattuna vuosien saatossa Huuhkajissa pelanneisiin miespelaajiin. Joitakin maahanmuuttotautaisia ja tummaihoisia entisiä naisurheilijoita haastateltiin tosin asiantuntijarooleissa 2020-luvulla. ”*Suomessa on totuttu siihen, että asiantuntija on valkoinen*”, eräs heistä kommentoi (HS 5.7.2020).

Ainoastaan muutama naisurheilija oli mukana aineistoni rasismikeskustelussa eivätkä heidän olleet usein maahanmuuttajia tai ihonväriltään tummia. Naisten jalkapallon maajoukkuekapteeni **Tinja-Riikka Korpelan** mukaan **Tim Sparvin** puheilla on edelleen enemmän painoarvoa kuin hänen. Naisten jalkapallossa ja sen katsojissa oli hänen mukaansa enemmän suvaitsevaisuutta ja antirasismia ja vähemmän huligaaneja kuin miesten peleissä. ”*Ei Black Lives Matter ole vain mustien asia tai naisten jalkapallo vain meidän naisfutarien asia, vaan kaikkien pitäisi kannattaa tasa-arvoa*,” Korpela peräänkuulutti. (HS 6.7.2022.)

Rasismien vastaisessa uutisoinnissa miehet olivat yleensä äänessä. Esimerkiksi Stadi Cup on maailman suurin tyttöjen ja naisten jalkapalloturnaus. Vuonna 2023 cupissa kampanjoitiin tyttöjen tasa-arvoisen aseman puolesta, mutta rasismien vastaisessa kampanjassa

nostettiin esille vain jalkapalloilevat miehet ja pojat. (HS 8.6.2023.)

Korkein urheilujohto on saanut moitteita passiivisuudestaan arvokeskustelussa muilta urheilutoimijoilta, medialta ja tutkijoilta. Suomen urheilun eettisen keskuksen SUEKin vuonna 2023 toteuttamassa kyselyssä urheilujärjestöiltä toivottiin muun muassa lisää avoimuutta ja parempaa johtajuutta. SUEK on tuntematon suurelle yleisölle, vaikka ”*sen pitäisi olla aktiivinen arvokeskustelun ylläpitäjä. Se ei voi olla yksittäisen lajiliiton tehtävä,*” tutkija **Nina Laakso** kommentoi. (HS 7.11.2023.)

Suomen Urheiluliiton entinen puheenjohtaja **Sami Itani** sanoi, ettei ”*luutunut*” urheilujohto näytä valmiilta arvomaailman muutokseen, jota urheilijat peräänkuuluttavat. ”*Halutessaan Suomen suurinta urheiluvaltaa voisivat käyttää urheilijat itse,*” hän kannusti (HS kuukausiliite 3/2023.) Mediasa näin näyttää osin käyneenkin. Urheilun vastaisista arvoista, kuten rasismista keskustelivat lähinnä urheilijat itse, eivät niinkään korkeamman tason urheilujohtajat.

Tarkastelujakson aikana rasismia käsittelevät artikkelit muuttuivat analyttisemmiksi, pidemmiksi ja moniäänisemmiksi Helsingin Sanomissa ja Yleisradion uutisissa. Rasismista puhuivat suomalaismedioissa vuosien saatossa yhä useammin sen kohteeksi joutuneet urheilijat itse ja maahanmuuttotautaiset urheilun asiantuntijat, kuten valmentajat, tuomarit ja urheilujohtajat, joilla oli usein myös omakohtaisia kokemuksia rasismista.

Maahanmuuttotautaiset pelaajat ja urheiluvaikuttajat sekä aiheeseen perehtyneet tutkijat nostivat aktiivisesti esille rasismien vastustamisen ja kotoutumistyön tärkeyden urheilussa. Urheilussa antirasistinen aktivismi kasvoi erityisesti vuodesta 2015 lähtien aina vuoteen 2023.

Mediasta tuli tärkeä kanava nostaa esille urheiluun liittyviä ongelmia sekä ihannetta

yhdenvertaisuudesta ja rasismien vastustamisesta. Voidaan puhua rasismien vastaisen aktivismin kasvusta urheilussa ja aiheen medioitumisesta.

Lajien eritahtinen kehitys Suomessa

Suomalaisten medioiden rasismikeskustelua hallitsi kolme joukkuelajia: koripallo, jalkapallo ja jääkiekko. Muut lajit jäivät pitkälti rasismikeskustelun ulkopuolelle tutkimissani Suomen valtamedioissa. Rasismitapauksiin reagointi ja kehitys näyttäytyi erilaisina ja eritahtisina eri urheilulajeissa Suomessa.

Koripallo kansainvälistyi Suomessa jo varhain. Suomalaiskoripallossa esiintyvää rasismia käsiteltiin jo 1970-luvulla, kun Suomeen muutti ja juurtui afroamerikkalaisia ammattikoripalloilijoita. 1990-luvulla rasismi nousi otsikoihin, kun yhdysvaltalainen koripalloilija jätti Joensuun väkivaltaisen rasismien takia. (Mm. Olkkonen 2017.)

Koripallosta uutisoitiin Susijengin menestyksen yhteydessä. Sen kapteeni ja vuoden nuoreksi eurooppalaiseksi valittu **Shawn Huff** kertoi kokemastaan rasismista: ”*Välillä joutui puolustamaan itseään*”. Hän ja Susijengi esiintyivät rasismia vastaan kansalaistorilla vuonna 2015 rasismien lisääntyttyä Suomessa pakolaisten kasvun kanssa (HS 28.12.2015, uusinta HS 10.5.2016). Huffiin liittyi myös vuonna 2023 ensi-iltansa saanut dokumentti Suomeen juurtuneet. Dokumentti kuvaa 1970-luvulla Suomeen Yhdysvalloista muuttaneita koripalloilijoita sekä Suomen ja urheilun muutoksia 50 vuoden kuluessa.

Entinen ammattikoripalloilija Shawn Huff ja muotisuunnittelija **Ervin Latimer Jr.** ovat 1970-luvulla Suomeen saapuneiden afroamerikkalaisten koripalloilijoiden **Leon Huffin** ja **Ervin Latimerin** (Sr.) lapsia. ”*He kasvoivat suomalaisiksi vaikuttajiksi koripalloilijaisiensa kunnianhimoisuuden ja rasististen lähtö-*

kohtien kautta ja taistelevat tahoillaan tasa-arvon puolesta,” dokumentin uutisoinnissa kuvattiin. Koripallossa kasvaa jo kolmas tai neljäs sukupolvi monikulttuurisia huippupelaajia. (HS 31.8.2023.) Koripallon lajikulttuurissa monikulttuurisuus sekä maahanmuuttotataustaiset ja tummaihoiset pelaajat ovat luonteva osa. Kun parhaat pelaajat ja esikuvat ovat useimmiten muita kuin valkoisia, rasismi näyttäytyy oudossa ja tuomittavassa valossa. (Huhta 2013, 122.)

Tästä esimerkkinä on suomalaisen juniorijoukkueen joutuminen rasismiin kohteeksi Virossa, jossa yhteiskunnan ja koripallon yhdenvertaisuus ei ole edistynyt samalla tavoin kuin Suomessa (HS 24.5.2023). Joukkue joutui lopettamaan turnauksen kesken pelaajien kohtaaman rasismiin takia. Koripalloliitto tiedotti, että rasistinen toiminta on *”täysin ei-hyväksyttävää”*. Pettynyt valmentaja kommentoi: *”Koris on kuitenkin elämänaalue, jossa kaikkein vähiten olettaisi tällaista.”* Näin hän toi esille koripalloilijoiden yhdenvertaisuuden Suomessa etniseen taustaan tai ihonväriin katsomatta. (Mm. HS 20.5.2023.) Tapaus sai Virossa aikaiseksi valtakunnallista itsekritiikkiä ja pyrkimyksen käynnistää rasisminvastainen ohjelma. (HS 24.5.2023.)

Miös miesten jalkapallomaajoukkue on ajanut näyttävästi suvaitsevaisuutta, yhdenvertaisuutta ja rasisminvastaisuutta Suomessa. Jalkapallossa maahanmuuttotataustaisista miespelaajista tuli kantava osa suomalaista urheilukenttää 2020-luvulla. Suomen maajoukkueen entinen kapteeni Tim Sparv toimi pitkäjänteisesti yhdenvertaisuuden edistämiseksi, mistä hänet palkittiin vuonna 2022. (HS 8.12.2022.) Sparv otti kantaa, puhui ja kirjoitti rasismia vastaan. *”Kuinkahan olisin mustana 19-vuotiaana reagoinut, jos omat fanit olisivat haukkuneet minua apinaksi ja toivoneet, että häipyisin maasta,”* hän muun muassa kirjoitti Helsingin Sanomissa. (HS

9.7.2022.) Sparvista tuli suomalaisen jalkapallon, urheilun ja laajemmin suomalaisen yhteiskunnan omatunto, joka puhui rasismia kokeneiden, syrjittyjen ja yhdenvertaisuuden puolesta (HS 20.12.2022.)

Jalkapallon asiantuntijuuteen rasisminvastaisessa kehityksessä luotettiin mediassa, vaikka jalkapallossakin esiintyi toistuvasti rasismia medioiden mukaan. Jalkapallon toimijoilta kysyttiin Helsingin Sanomissa kesäkuussa 2023, miten rasismi häviäisi urheilusta. Vastauksia antoivat jalkapalloilija, erotuomari, Palloliiton monikulttuurisuuskouluttaja, *Punainen kortti rasismille* -hanketyöntekijä ja SUEKin tutkimuspäällikkö. Heistä suurimmalla osalla oli maahanmuuttotatausta. Rasismin vastaisiksi lääkkeiksi nähtiin inkluusio, rasismiin puuttuminen ja selkeät ohjeet rasismitapauksissa. Urheilujohto loisti poissaolollaan tässäkin jutussa ja sitä kritisoi tiin piiloon menemisestä rasismitapauksien sattuessa. Johdolta toivottiin konkreettisia toimia julistusten ja kampanjoiden lisäksi. (HS 6.7.2023.)

Jääkiekon tähtipelaajat eivät ole ottaneet samanlaista aktiivista roolia rasisminvastaisuudessa kuin kori- ja jalkapalloilijat. Tarkastelujaksolla jääkiekko ryvettyi pahoin rasismikohussa, kun vasta 13-vuotias tummaihoisen Pelicansin pelaaja joutui vastapelaajan rasismiin kohteeksi pelin aikana. Junioripe laaja kertoi pelin aikana erotuomarille rasistisesta solvauksesta, mutta tuomari ei kuunnellut häntä. Valmentajan puututtua tilanteeseen Jääkiekkoliiton kurinpitovaliokunta rankaisi valmentajaa toimintakiellolla ja Pelicansia sakolla.

Jääkiekkoliitto ei suostunut aluksi lainkaan pyytämään anteeksi lapsen rasistista syrjintää ja toimintaansa (HS 15.5.2023). Kohussa tuli uusi käänne, kun Jääkiekkoliitto esitti tarkasti rajatun anteeksi pyynnön, jossa se pyysi anteeksi, ettei ollut kuullut pelaajaa,

muttei esittänyt anteeksipyyntöä itse rasis-
mista. ”Jääkiekkoliiton venkoilu antaa nuoril-
le oudon viestin”, Helsingin Sanomien pää-
kirjoitus otti kantaa. ”Kaikkien nuorten ei ole
mahdollista kokea lajia turvallisesti omakseen
ja joukkueet säilyvät kovin valkoisina.” (HS
18.5.2023.)

Jääkiekkoliiton edustajan kommenteissa
pelin esteetön kulku katsottiin edelleen tär-
keämmäksi kuin rasismiin puuttuminen. Jää-
kiekkoliiton väittämä nollatoleranssi syrjintää
kohtaan ei ollut uskottava puolinaisen anteek-
sipyynnön, rasismiin vähättelyn ja ilmeisen
puolueellisen rasismiselvityksen takia. Yhden-
vertaisuusvaltuutettu puuttui Jääkiekkoliiton
yhdenvertaisuuslakia rikkovaan toimintaan
kesäkuussa 2023. Yhdenvertaisuusvaltuutettu
on riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä
on puuttua syrjintään ja edistää yhdenver-
taisuutta. Valtuutettu esitti jyrkän tuomitse-
van kannan liiton toiminnasta ja puutteellisista
käytännöistä, ohjeista ja koulutuksesta ra-
sismiin puuttumisessa. (Mm. HS 5.6.2023.)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kesäkuussa
2023 laatiman sovintoratkaisun mukaan Jää-
kiekkoliitto syrji junioripelaajaa välillisesti ja
oli rankaissut yhdenvertaisuuslaissa kiellet-
tyin keinoin rasismiin puuttunutta valmen-
tajaa. (Mm. HS, Myllykoski 27.6.2023.) Jää-
kiekkoliitto ei aluksi hyväksynyt yhdenver-
taisuusvaltuutetun tekemää sovintoehdotus-
ta. Anteeksipyyynnön sijaan Jääkiekkoliitto
palkkasi asianajotoimiston tekemään vastin-
neen, jossa se perusteli ratkaisuaan olla hy-
väksymättä yhdenvertaisuusvaltuutetun so-
vintoesitystä. Pelicansin valmentajan asiana-
jaja arvosteli jyrkästi Jääkiekkoliiton teettä-
mää rasismiselvitystä, sillä se ei ollut riippu-
maton. (Mm. HS 22.5.2023.)

Asiaan puuttui myös Urheilun oikeustur-
valautakunta. (HS 27.6.2023.) Lisäksi Ihmi-
soikeusliiton johtaja esitti, että viranomais-
ten tulisi tutkia jääkiekon ja muun urheilun

kurinpitäjärjestelmiä. Ihmisoikeusliitto oje-
si Jääkiekkoliittoa korostamalla: ”Oma kurin-
pito ei mene Suomen lain ohitse.” (HS 24.5.
2023.)

Lopulta Jääkiekkoliitto taipui, maksoi hy-
vitystä, pyysi rasismia anteeksi ja kommentoi:
”Tämä on ollut meille oppimisprosessi.”
(HS, Korvenkari 27.6.2023.) 13-vuotias ju-
nioripelaaja iloitsi huoltajansa ja valmenta-
jansa kanssa, kun Jääkiekkoliitto myönsi vii-
mein virheensä yli puolen vuoden kuluttua
rasistisesta välikohtauksesta. (HS, Moilanen
27.6.2023.)

Jääkiekkoliiton voi tulkita käyttäneen me-
dioitumisen vastastrategiaa (Nölleke ym.
2021), kun se pyrki piilottamaan ja vähättele-
mään jääkiekon rasismiongelmia sekä hil-
jentämään rasismiin esiin nostaneet nuoren
pelaajan ja hänen tukijoukkonsa. Hiljaisuus-
den sijaan jääkiekon rasismista käyty keskus-
telu nousi valtamedioiden kohu-uutiseksi
pitkäksi ajaksi. Jääkiekon rasismikeskuste-
lussa olivat äänessä Jääkiekkoliiton päättäjät,
heidän palkkaamansa asianajotoimisto, yh-
denvertaisuusvaltuutettu, rasismia kokenut
13-vuotias nuori, hänen huoltajansa, val-
mentajansa ja heitä puolustava lakiasiantun-
tija. Vastapuolet keskustelivat ilmeisesti pää-
osin vain median välityksellä keskenään.

Jääkiekko näytti seuraavan koripalloa ja
jalkapalloa jäljessä rasisminvastaisessa työs-
sään. Helsingin Sanomien pääkirjoitusta 17.
6.2023 lainaten Jääkiekkoliiton toiminta oli
kuin ”tunkkainen tuulahdus 70-luvulta”. Pää-
kirjoituksen mukaan rasismiin on puututta-
va myös jääkiekossa. (HS 17.6.2023.) Lasten
ja nuorten urheilijoiden kokemaa rasismia
käsittelevät artikkelit koskivat nimenomaan
tätä tapausta. Jääkiekon ja muiden suurien
urheilun lajiliittojen maine laski useana vuon-
na peräkkäin epäterveiden ilmiöiden ja arvo-
jen, kuten rasismien seurauksena, uutisoiti
Helsingin Sanomat loppuvuonna 2023. Tut-

kimuksen mukaan erityisesti jääkiekon maine laski jyrkästi rasismien ja muiden kohujen takia. (HS 6.11.2023.)

Jääkiekon tapahtumat eivät yllättäneet nuorta jääkiekkoilijaa, aasialaistaustaista **Don Lindgreniä**. Hän on kuullut useasti n-sanan, johon tuomarit eivät ole puuttuneet. ”*Valitetavasti se on minun kokemukseni suomalaisesta junioriekikosta.*” ”*Olen kasvanut rasismien parissa.*” Hän toivoi hartaasti, että Jääkiekkoliitto ottaisi kovat keinot käyttöön rasisminvastaisessa työssä. ”*Olisi todella ikävää, jos lupaava juniuriura päättyy rasismien takia.*” (Yle 15.3.2023.)

Rasismista keskustelu ja siihen puuttuminen näyttivät tulevan jääkiekkoon median ja muiden tahojen luomasta ulkopuolisesta paineesta pikemmin kuin lajin sisältä. Vastuukysymykset nousivat esille sen maineen laskevissa. Jääkiekkoliitossa koettiin tarvetta uudistua. ”*Mainetta pitää kirkastaa*”, liiton uusi puheenjohtaja kommentoi jääkiekon rasismikohua Helsingin Sanomissa vuoden 2023 lopussa, mutta jutussa ei vielä mainittu ongelmien juurisyitä, kuten jääkiekossa esiintyvää rasismia. (HS 25.11.2023.)

Rasismitapauksen saama mediajulkisuus näytti painostaneen Jääkiekkoliiton taipumaan. Jääkiekkoliiton tuore puheenjohtaja myönsi tammikuussa 2024, että rasismille ei ole tehty riittävästi jääkiekossa. (HS 12.1.2024.) Lajin olisikin tärkeä kuroa umpeen jälkeenhäjäneisyyttään rasisminvastaisessa työssä suhteessa muihin lajeihin ja yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Median esiin nostamat rasismikohut näyttivät vaikuttavan suomalaiseen urheilukenttään ja lajin kehitykseen ainakin jääkiekon tapauksessa. Taustalla on kuitenkin myös yhteiskunnassa laajemmin ja lainsäädännössä tapahtuneita muutoksia. Tämän takia medianäkyvyyden puhdasta vaikutusta on vaikea arvioida.

Sanoista tekoihin rasisminvastaisissa toiminna

Tässä artikkelissa tutkin suomalaisessa urheilussa esiintyvää rasismia ja kotoutumista Helsingin Sanomien ja Yleisradion uutisissa vuosina 2012–2023 (n = 110). Urheilussa ilmenevä rasismi ei tapahtunut tyhjiössä vaan oli osa suomalaisen yhteiskunnan rasismia, keskustelua ja tapahtumia, mikä näkyi keskustelun kuumenemisena tiettyinä vuosina.

Urheilun ja liikunnan roolista kotoutumisen välineenä kirjoitettiin harvoin ja silloinkin hallituksen toimien, hankkeiden ja tutkimusten uutisoinnin yhteydessä. Urheilun kotoutumisvaikutukset eivät herättäneet median kiinnostusta samalla tavoin kuin urheilussa esiintyvä rasismi, joka nousi tarkastelujaksolla yhä useammin otsikoihin.

Urheilussa aiemmin vallinnut hiljaisuuden kulttuuri rasismista rakoili koko 2010-luvun. Rasismia myönnettiin yhä useammin tapahtuneen ja kasvavassa määrin siihen myös reagoitiin tultaessa 2020-luvulle. Rasismia kohtasivat maahanmuuttajien ohella myös Suomessa suomalaisiksi kasvaneet (myös Rastas 2007).

Monet maahanmuuttotoustaist ja tummaihoiset urheilijat kärsivät rasismista eri tasoilla ja eri-ikäisinä. Rasismia itse kokeneet pelaajat ja maahanmuuttotoustaist asian-tuntijat pääsivät vuodesta 2015 aiempaa useammin ääneen artikkeleissa. Tämä saattaa olla yhteydessä samaisena vuonna voimaan tulleisiin lakeihin yhdenvertaisuudesta urheilussa ja muussa yhteiskunnassa sekä medioissa tehdystä työstä yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi sekä kiivaaseen keskusteluun ”pakolaisaalosta” ja rasismien lisääntymisestä Suomessa.

Urheilu avasi yhden väylän keskustelulle rasismista suomalaisessa yhteiskunnassa. Monet urheilijat toimivat nuorille roolimal-

leina, myös rasismien vastustamisessa. Lisäksi urheilun asiantuntijat, kuten tutkijat ja tuomarit nostivat rasismien yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ottivat aktiivisesti kantaa rasismia vastaan. Voidaan mielestäni puhua medioituneesta antirasistisesta työstä urheilussa. Rasisminvastaisista kannanotoista siirryttiin yhä enemmän rasismien vastaisiin konkreettisiin toimiin, mikä näkyi esimerkiksi erotuomarien ja seurojen toiminnassa.

Mediassa käsiteltiin pääasiassa vain joukkuelajeja jalkapalloa, koripalloa ja jääkiekkoa. Osin tämä liittyy näiden lajien suosioon suomalaisessa yhteiskunnassa ja joukkuelajeissa mahdollisiin rasistisiin kohtaamiin. Muut lajit ja ylipäättään yksilölajit jäivät pääosin keskustelun ulkopuolelle.

Huomionarvoista on, että myös naisurheilijat jätettiin pitkälti rasismikeskustelun ulkopuolelle aineistossani. Taustalla lienee urheilumaailman rakenteellinen epätasa-arvo. Maahanmuuttotaustaiset naiset ja naiset ylipäättään edelleen harvoin ovat hyväpalkkaisia tähtipelaajia tai toimivat urheilun johtopaikoilla Suomessa. Joitakin maahanmuuttotaustaisia naisia haastateltiin lähinnä asiantuntijarooleissa 2020-luvulla. Maahanmuuttotaustaiset naiset ja tytöt osallistuivat urheiluun ja liikuntaan muita vähemmän (mm. Zacheus ym. 2011), vaikka he kokivat ilmeisesti maahanmuuttajamiehiä vähemmän rasismia urheilussa (Huhta 2013). Eri taustaisten naisten ja tyttöjen tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin urheilussa olisikin hyvä kiinnittää jatkossa erityistä huomiota.

Eri urheilulajien rasisminvastaisessa työssä näytti vallitsevan kehityksellinen kuilu. Samaan aikaan kun jalkapallon ja koripallon toimijat osallistuivat aktiivisesti rasisminvastaiseen työhön, jääkiekko laahasi kehityksestä jäljessä jopa vuosikymmeniä. Jääkiekkoilitto yritti käyttää vastastrategiaa hiljentääk-

seen junioripelaajan kohteluun liittyvän rasismikeskustelun, mutta epäonnistui yrityksessään. Rasismien vähättely jääkiekossa nostatti pitkäkestoisen mediakohun ja johti osaltaan jääkiekon maineen laskuun.

Urheiluun liittyvät rasismikohut näyttivät painostavan urheiluseuroja ja -toimijoita rasisminvastaiseen toimintaan ainakin jääkiekossa. Toivottavaa on, että rasisminvastaisuus ei jää vain sanahelinäksi, vaan johtaa aitoihin toimiin. Jos konkreettista rasisminvastaista työtä ei tehdä, uusia rasismikohuja on odotettavissa jatkossakin. Mikään urheilulaji ei voi jäädä kehityksen kelkasta. Yhteiskunnan ei voi olettaa tukevan epäeettistä ja rasismien hiljaisesti hyväksyvää toimintaa vaan suitsivan sitä.

Urheilujournalismi näyttäytyi aineistoni valossa vallan vahtikoirana urheilun rasismista käydyssä keskustelussa. Rasismikeskustelu ja -kohut Suomen valtamedioissa nostivat esille suomalaisessa urheilussa ja laajemmin yhteiskunnassa esiintyvän rasismien. Urheilun arjessa moni nuori ja vanhempikin urheilija kärsi rasismista Suomessa. Ei ole lasten, nuorten, urheilijoiden itsensä tai syrjinnän uhrien tehtävä puuttua rasismiin. Tämä tehtävä kuuluu urheilussa toimiville ammattilaisille ja aikuisille: seuroille, valmentajille, tuomareille, liitoille ja johtajille.

Urheilujohtoa kritisoitiin siitä, ettei se käy arvokeskustelua tai ota kantaa rasismia vastaan konkreettisten tapausten sattuessa. Urheilujohdon kannattaisi nyt kuunnella tarkasti kentältä kantautuvia syrjinnän vastaisia ja yhdenvertaisuutta kannattavia ääniä.

Urheilun oma kurinpito ei saanut myönteistä huomiota mediassa antirasistisena toimijana. Sisäinen kurinpito ei ohita Suomen lakia, vaikka tällainen kuva urheilupiireissä on saatettu mediatietojen mukaan antaa. Herääkin kysymys urheilun eettisistä katvealueista, joissa viranomaisvalvontaa olisi tar-

peen lisätä. Urheilun ja liikunnan kentillä olisi hyvä pohtia kriittisesti liikunnan ja urheilun arvoperustaa (myös Oja 2024).

Urheiluseuroilla ja -lajeilla on rasisminvastaisissa toiminnoissa paljon voitettavaa, kuten laajempi osallistujien joukko, uusien nousevien kykyjen esiinnousu, joukkuehenki, yhteiskunnan tuki, lopettamisten väheneminen sekä nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden kasvu. Urheilussa ei voida enää jatkossa hyväksyä rasismien piilottelua, hyssyttelyä ja hiljaisuutta konkreettisten rasismitapauksien sattuessa. Tarvitaan konkreettista puuttumista rasismiin.

Tutkimukseni rajoittui melko kapeaan media-aineistoon. Saamani tulokset olisivat saattaneet jonkin verran muuttua toisilla hauilla tai esimerkiksi urheilijoiden henkilöhaastatteluja keräämällä. Jatkotutkimus tästä ajankohtaisesta aiheesta olisikin tarpeen.

Media näytti vahtivan ja paikoin jopa painostavan urheilutoimijoita rasisminvastaiseen työhön. Voidaan puhua urheilun rasismien käsittelyn medioitumisesta. Jatkossakin mediajulkisuus varmasti kannustaa urheilukenttää kehittämään konkreettisia kotoutumista lisääviä ja rasismia kitkeviä toimia.

Lähteet

Ampuja, M. Koivisto J. & Väliaverron E. 2014.

Medioituminen: iskusana, analyttinen työkalu vai uusi paradigma? Media & viestintä 37 (2), 22–37.

Berg, P. & Kokkonen, M. 2016. Urheilun takapuoli.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 135.

Berg, P. Lehtonen, K. & Salasuo, M. 2020.

”Siitä on pikemminkin vaiettu.” Kirjoituksia kiusamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkoston & Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 151.

Berry, J. W. 2006. Contexts of acculturation. Teoksessa: D. L. Sam & J. W. Berry (toim.) The Cambridge handbook of acculturation psychology. Cambridge: Cambridge University Press, 27–42.

Eid, M. & Castaneda, A. 2023. Ulkomaalaistaustaisen nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa. Helsinki: Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 73.

EU FRA European Union Agency for Fundamental Rights 2018. Tummahoisena EU:ssa. Toinen Euroopan Unionin vähemmistöjä ja syrjintää kos-

keva tutkimus. Tiivistelmä tutkimuksesta Being Black in the EU. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-being-black-in-the-eu-summary_fi.pdf

Hiltunen, R. 2020. Selvitys afrikkalaistaustaisen henkilöiden kokemasta syrjinnästä. Syrjintä vaikuttaa afrikkalaistaustaisiin kokonaisvaltaisesti. Yhdenvertaisuusvaltuutettu.

Huhta, H. 2013. Monikulttuuriset suomalaiset huippu-urheilijoina. Teoksessa: Piispa, M. & Huhta, H. (toim.) Epätavallisia elämänkulkuja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 134. Nuorisotutkimusverkosto, 79–144.

Itkonen, H. 1997. Conditioning Tolerance. A Study of Tolerance in the Culture of Sport. University of Joensuu. Publications of Karelian Institute 127.

Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Laine, A. & Turtiainen, R. 2018. Urheilujournalismi vallan vahtikoirana? Media & viestintä – vuosikirja 2018, 280–301.

Liikuntalaki 2015. 390/10.4.2015.

Lunt, P. & Livingstone, S. 2016. Is "mediatization" the new paradigm for our field? A commentary on Deacon and Staney (2014, 2015) and Hepp, Hjarvard and Lundby (2015). *Media, Culture & Society*, 38 (3), 462–470.

Marcinkowski, F. 2014. Mediatization of politics: Reflections on the state of the concept. *Javnost – The Public*, 21 (2), 5–22.

Nölleke, D., Scheu, A. & Birkner, T. 2021. The other side of mediatization: expanding the concept to defensive strategies. *Communication Theory* 31 (4), 737–757.

Kananen, M. 2020. "Supertähden ilmaantuminen on oletettavasti vain ajan kysymys". *Kulttuurintutkimus* 37 (3–4), 69–83.

Kananen, M. 2020. "He ovat pelaajina erilaisia" - maahanmuuttotilastaiset pelaajat suomifutiksen kentillä. Teoksessa: Kati Kauravaara & Jouko Kokkonen (toim.) Eriarvoisuuden kasvot suomalaisessa liikunnassa. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja, 68–92.

Keskinen, S., Mkvesha F. & Seikkula M. 2023. Teoreettisen keskustelun avaimet. Rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Teoksessa: Keskinen, S. Seikkula M. & Mkvesha F. (toim.) Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa. Gaudeamus, 45–68.

Kokkonen, J. 2008. Kansakunta kilpasilla – urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kyllönen, M. 2017. Samalla viivalla? Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa. SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista. Lahti: Suomen urheilun eettinen keskus.

Oikeusministeriö 2021. Rasismin vastaisen toimintaohjelman tavoitteena yhdenvertainen Suomi. Tiedote 28.10.2021. <https://oikeusministerio.fi/-/rasismin-vastaisen-toimintaohjelman-tavoitteena-yhdenvertainen-suomi>

Oja, S. 2024. Urheilun uusi hyvän kertomus? Eettiset diskurssit valtion liikuntapolitiittisissa ja liikuntajärjestöjen asiakirjoissa. *Liikunta & Tiede* 61 (4), 93–102.

Olkkonen, T. 2017. Rasismi kukki Joensuussa. Tiellä sananvapauteen -sivusto. Suomalaisen sananvapauden ja sensuurin muistikirja. Kansalliskirjasto. <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/142>

Rastas, A. 2007. Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Väitöskirja. Tampere: Tampere University.

Roiko-Jokela, H. 2023. Yksilöt ja yhteisöt. Teoksessa: H. Roiko-Jokela, & T. Roiko-Jokela (toim.) Nationalismi kansakuntien urheilukohtauksissa. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Suomen urheiluhistoriallinen seura, 181–201.

Salasuo, M., Piispa, M. & Huhta, H. 2015. Huippu-urheilijan elämäntutkimus. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Seikkula, M. & Keskinen, S. 2021: Muuntuva rasismi ja moninainen antirasismi. Teoksessa: Keskinen, S. Seikkula M. & Mkvesha F. (toim.) Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa. Gaudeamus, 9–21.

Seikkula, M. & Hortelano, P. 2023. Teoksessa: Keskinen, S. Seikkula M. & Mkvesha F. (toim.) Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa. Gaudeamus, 147–161.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2019. Kuusio H., Seppänen A., Jokela S., Somersalo L. & Lilja E. (toim.) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa. *FinMonik-tutkimus 2018–2019*. Helsinki: PunaMusta.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 5. painos. Helsinki: Tammi.

Westerberg, J. 2024. Urheilu loi taistelijoita ja valvutuneita kansalaisia. Ajankuvia urheilun ja talvisodan vuorovaikutuksesta Turun Sanomien liberaalissa linjassa. Ennen ja nyt. *Historian tietosanomat* 24 (2), 54–72.

Zacheus, T. 2010. The significance of sport and physical activity during the acculturation and integration process of immigrants in Finland – the experts' view. *European Journal for Sport and Society* 7 (2), 155–166.

Zacheus, T. & Hakala, M. 2010: Liikunta kotoutumisen ja kulttuurien kohtaamisen välineenä – Maahanmuuttajien parissa työskentelevien näkökulmia. *Kasvatus* 41 (5), 432–444.

Zacheus, T., Koski P. & Mäkinen S. 2011: Women offside? – Meanings of sport and physical activity of immigrant women in Finland. *Liikunta & Tiede* 48 (1), 63–70.

Artikkelit (Helsingin Sanomat ja Yle)

Avola, P. Arto Halonen kertoo dokumentissaan Suomeen 1970-luvuilla muuttaneiden koripalloilijoiden ja heidän poikiensa tarinat. Helsingin Sanomat 31.8.2023

Hara, J. Maahanmuuton suurvallassa somalit pelaavat huippujääpallaa. Yle 20.3.2015

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus, 17.6.2023. Rasismiin on puututtava myös jääkiekossa.

Helsingin Sanomat, pääkirjoitus, 18.5.2023. Jääkiekkoliiton venkoilu antaa nuorille oudon viestin.

Kunnas, K. Rasistiset solvaukset havahduttivat monet itsetutkiskeluun, ja se on Virossa poikkeuksellista. Helsingin Sanomat 20.3.2015

Karinkanta, J. Honka syyttää HJK-faneja rasistisesta huutelusta – kannattajat vahvasti eri mieltä, HJK ei kommentoi. Yle 30.9.2022

Karttunen, A. Liikunnalla oma paikkansa maahanmuuttajien kotoutumiseen. Yle 8.10.2012.

Koivisto, M. Hallitus esitteli kuusi toimenpidettä kotouttamiseen. Yle 3.5.2016.

Korvenkari, Mikko. Jääkiekkoliitto pyysi rasismikohussa lopulta anteeksi: ”Tämä on ollut meille oppimisprosessi”, STT 27.6.2023.

Loikkanen, L. Paremman pallon puolesta. Helsingin Sanomat 6.7.2022.

Lehto, M. Näin rasismi häviää parhaiten. Helsingin Sanomat 6.7.2023.

Moilanen, M. & Lempinen, M. Jääkiekkoliitto ei suostu pyytämään anteeksi lapsen syrjintää: ”Olen järkyttynyt”. Helsingin Sanomat 15.5.2023.

Moilanen, M. Ihmisoikeusliitto ohjentaa jääkiekkoliiton venkoilijoita: Oma kurinpito ei mene Suomen lain ohitse. Helsingin Sanomat 24.5.2023

Moilanen, M. Syy on aina muissa. Helsingin Sanomat 14.10.2021

Myllykoski, T. 13-vuotiaan junioripelaajan rasismitapauksessa sovinto – Jääkiekkoliitto maksaa tuhansien hyvitykset. Helsingin Sanomat 27.6.2023

Myllyaho, M. Nuoret kertovat kokemuksistaan rasismista, joka on ongelma myös suomalaisessa urheilussa. Yle 26.6.2020

Nalbantoglu, M. Näillä toimilla hallitus yrittää torjua rasismia. Helsingin Sanomat 31.8.2023

Niemi, P. Yhdenvertaisuusvaltuutettu vaatii selvitystä Jääkiekkoliitolta junioriottelun rasismiepäilystä. Yle 12.1.2023

Oivio, J. Huippujuristi lyttää Jääkiekkoliiton rasismiselvityksen: ”Ei mitään riippumatonta”. Helsingin Sanomat 22.5.2023

Oivio, J. Johtaja tyylillään. Helsingin Sanomat 15.6.2023

Pajari, K. & Huhta, A. Romahdus. Helsingin Sanomien kuukausiliite 3/2023.

Pajala, M. Vastustajat kohtelivat suomalaisjunoreita rasistisesti, helsinkiläisjoukkueet vetäytyvät turnauksesta. Helsingin Sanomat 20.5.2023

Pusa, A. Arhinmäki koventaisi rangaistuksia rasismista. Helsingin Sanomat 10.4.2013

Pusa, A. Uusi selvitys antaa karun kuvan suosikkilajin maineesta – Tutkija huomauttaa jääkiekon epäterveellisistä ilmiöistä. Helsingin Sanomat 6.11.2023

Pusa, A. Uusi selvitys antaa karun kuvan suosikkilajin maineesta – Tutkija huomauttaa jääkiekon epäterveellisistä ilmiöistä. Helsingin Sanomat 7.11.2023

Pusa, A. Tim Sparv palkittiin yhdenvertaisuuden edistämisestä. Helsingin Sanomat 8.12.2022

Ranta, J. Urheiluseurat yhdistivät voimansa – rasismille nousee punainen kortti. Yle 14.3.2015

Ranta, J. Urheilu auttaa maahanmuuttajia kotoutumaan – kaikkia ei ole hyväksytty toimintaan mukaan. Yle 20.3.2015

Ranta, J. Sosiaalisessa mediassa rasismia ja syrjintää – ”Seuraukset voivat olla ikäviä”. Yle 21.3.2015

Ranta, J. Suomalaiset huippujalkapalloilijat tuovat juhlapäivän turvapaikanhakijoiden arkeen. Yle 22.3.2015

Ranta, J. Suomalaiskysely: Vähemmistöjen syrjintää piilotellaan urheilussa. Yle 18.11.2015

Rauhalahti, I. Maahanmuuttajat halutaan mukaan harrastusryhmiin. Yle 26.9.2014

Rönkä, O. & Myllyaho, M. Suomalainen suurilupaus / ulkomaalaistaustainen pelaaja: ”Onko mua hyväksytty oikeasti vieläkään?” Yle 8.12.2015

Saarinen, J. Helsingissä urheillaan syrjintää vastaan – urheilujärjestöiltä vaaditaan tekoja. Helsingin Sanomat 1.7.2016

Saarinen, O. Malinen toivoo ymmärrystä rasismikeskusteluun: ”Paras tapa on hiljaisuus.” Yle 9.12.2015

Salmi, S. Rasismin vastustamisesta tuli sukupolvi-kokemus. Yle 5.6.2020

Sparv, T. ”Kuinkahan olisin mustana 19-vuotiaana reagoinut, jos omat fanit olisivat haukkuneet minua apinaksi ja toivoneet, että häipyisin maasta”. Helsingin Sanomat 9.7.2022

Toivonen, O-P. 18.10.2023. Mielenterveyspalkinnon saanut erotuomari Mohammad Al-Emara haluaa kitkeä rasismin jalkapallosta: ”Välillä on tuntunut, että olen ihan yksin”. Yle 18.10.2023

Typpö, J. Susijengin kapteeni ja vuoden nuori eurooppalainen Shawn Huff kertoo kokemastaan rasismista: ”Välillä joutui puolustamaan itseään”. Helsingin Sanomat 28.12.2015

Vasantola, S. Antirasisti. Helsingin Sanomat 5.7.2020

Virtanen, A. & Teiskonlahti, R. Huuhkajien Montenegro-ottelussa rasismiepäily – rasismin kohteena Suomen Glen Kamara, tutkintaa ei käynnistetä. Helsingin Sanomat 27.9.2022

Virtanen, A. Rasismin ruma pää puskee esiin HJK:n ja Hongan välisissä otteluissa – Sikailu voisi nyt loppua. Helsingin Sanomat 27.9.2022

Virtanen, A. Tšekin ulkoministeri vaatii Skotlannin jalkapalloliitolta anteeksipyyntöä – väittely Glen Kamaraan kohdistuneesta rasismista jatkuu. Helsingin Sanomat 4.10.2021

Virtanen, A. Tim Sparv on ollut suomalaiset jalkapallon suuri omatunto – nyt hän päättää uransa ja jättää esimerkin uuden ajan kapteenista. Helsingin Sanomat 20.12.2021

Virtanen, A. Yhdenvertaisuusvaltuutettu tyrmää jääkiekkoliiton – ”Puutteelliset käytännöt. Helsingin Sanomat 5.6.2023

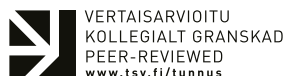
Uusitupa, I. Palloliiton urheiluhijabit nousivat kansainväliseksi uutiseksi – CNN: ”Suomi on maa, joka ottaa tasa-arvon tosissaan”. Helsingin Sanomat 11.5.2021

Uusitupa, I. Stadi cupissa hurja määrä joukkueita – tavoitteena kova ennätys ja asiaa tyttöjen aseman puolesta. Helsingin Sanomat 8.6.2023

Yle 30.4.2012. Korisliigan välierässä heiluteltiin rasistisia kylttejä. [Ei toimittajan nimeä.]

Ihmisen valmentaminen – suomalaisen urheiluvalmennuksen pakollinen paradigma

RIITTA-ILONA PUMMI-KUUSELA
& ANTTI KUUSELA

Filosofi **Jyri Puhakainen** haastoi vuonna 1994 Helsingin Sanomien haastattelussa suomalaisia valmentajia pohtimaan huippu-urheilun arvoja. Hänen mukaansa urheilun arvokeskustelussa tulisi vakavasti miettiä, voisiko huipulle tähtäävä urheilija kääntyä ”voittamisen projektistaan” kohti ”itsensä kasvattamisen ja tutkimisen projektia”. (Helsingin Sanomat 1994, C9.) Puhakainen totesi, että urheiluvalmennus tulisi nähdä ihmissuhdetyönä, joka edellyttää valmentajalta ja valmennettavalta kykyä vuoropuheluun.

Seuraavana vuonna julkaistussa väitöskirjassaan *Kohti ihmisen valmentamista* Puhakainen (1995, 16) kirjoitti: ”Tutkimukseni pyrkii etsimään ja rakentamaan ihmiskäsityksellisesti pohjalta uutta valmennuksellista identiteettiä, joka ottaa vakavasti puheen valmennuksen kokonaisvaltaisuudesta ja ihmisen ainutlaatuisuudesta.” Teoksen päättävässä ”*futurologisessa pohdinnassa*” hän toteaa: ”*Kun yhä useampi urheilun ja liikuntakasvatuksen parissa toimiva henkilö ymmärtää toimintansa perustana olevan ihmiskäsityksen ja erittelee sitä, käynnistyy muutos kohti ihmisen valmentamista.*” (Puhakainen 1995, 221.)

Uudenlaisten näkemysten vastustus oli 1990-luvun puolivälin suomalaisessa valmennuskulttuurissa kuitenkin voimakasta eikä Puhakaisen ajatuksia haluttu kilpaurheilun ja valmennuksen johtotasolla kuunnella. Esi-

merkiksi Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHUn silloinen johtaja **Heikki Rusko** kommentoi filosofin toimia painokkaasti: ”*Puhakainen on kommunisti. Kunnon urheiluväki ei halua olla hänen kanssaan missään tekemisissä.*” (Mannonen 2020.)

Lähes kolmekymmentä vuotta Jyri Puhakaisen väitöskirjan ilmestymisen jälkeen ihmisen valmentamisen aktiivinen puolustaja, Suomen miesten jääkiekkomaajoukkueen entinen päävalmentaja ja lukuisissa valmennuksen kehittämistehtävissä toiminut **Erkka Westerlund** kirjoitti pitkän esseen urheilun toimintakulttuurista ja yhteiskunnallisesta vastuusta. Urheilulehdessä ja Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistussa tekstissä Westerlund kertoi, että maanpuolustuskyvyn rapistumiseen, mielenterveysongelmiin ja hoitojonojen kasvuun sekä laajemmin kansakunnan elinvoimaisuuden uhkaa vastaan on olemassa täsmäläke: uudella, ihmislähtöisellä toimintakulttuurilla toteutettu liikunta ja urheilu. (Westerlund 2023.)

Ihmisen valmentaminen on käsitteenä selvästi lyönyt itsensä läpi suomalaisessa valmennuskulttuurissa. Suomen Valmentajat ry:n *Valmentajalla on väliä* -kampanjassa vuonna 2016 todettiin: ”*Hyvä valmennus on ihmisen valmentamista niin yksilö- kuin joukkuelajeissa.*” (Hämäläinen & Westerlund 2016). Täsmälleen sama virke esiintyy Suomen Olympiakomitean huippu-urheilun valmen-

nusosaamista käsittelevällä verkkosivulla (Suomen Olympiakomitea ry:n verkkosivut 2024a). Ihmisen valmentaminen nousi esiin myös Pariisin kesäolympialaisten avajaispäivänä 26.7.2024, jolloin Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluvastaava **Jukka Rautakorpi** ja seura- ja jäsenoimintayksikön johtaja **Jaana Tulla** esittivät Helsingin Sanomissa mielipiteen: ”*Olympiakomitean rooli ei ole ensisijaisesti miettiä ja mitata yksittäisiä tuloksia vaan varmistaa urheilun pitkäjänteinen kehitys ja urheiluyhteisön keskinäinen yhteistyö.*” Samassa yhteydessä he totesivat: ”*Tulevaisuudessa tulee ymmärtää ihmisen artistimaisuutta ja lisätä ihmislähtöistä valmentamista ja johtamista.*” (Rautakorpi & Tulla 2024, B17.)

Suomen Olympiakomitea ja Suomen Valmentajat ry ovat urheilujärjestelmämme keskeisimpiä, yli lajirajojen urheiluvalmennukseen vaikuttavia organisaatioita. Niiden antamat lausunnot viittaavat mielestämme siihen, että Puhakaisen 1990-luvulla toivoma valmennusmenetelmien muutos tosiaan käynnistyi. Suomalainen urheiluvalmennus on päätyntä tilanteeseen, jolloin hyvä valmennus määritellään ihmisen valmentamisen käsitteen avulla.

Miksi Suomen Olympiakomitea ja Suomen Valmentajat ovat päätyneet normatiivisesti linjaamaan, että hyvä valmennus on ihmisen valmentamista? Vastaamme tähän kysymykseen analysoimalla näiden kahden organisaation tuottamia valmennusta koskevia dokumentteja, joilla on keskeinen rooli suomalaisen valmennuksen paradigmojen muokkaajina. Koska ihmisen valmennuksen käsite ei ole ajatuksena peräisin edellä mainituilta organisaatioilta, vaan filosofi Jyri Puhakaiselta, on laajemman ymmärryksen saavuttamiseksi tarpeellista tutkia myös seuraavia kysymyksiä: Millainen on ihmisen valmennuksen käsitteen historia? Miten tätä käsitettä on

käytetty julkisessa keskustelussa? Miten ihmisen valmentajista mediassa kirjoitetaan ja toistuvatko kuvauksissa tietynlaiset teemat? Mitä ihmisen valmentamisella oikeastaan tarkoitetaan?

Kuvaamme ensin ihmisen valmennusta koskevan retoriikan historiaa alkaen käsitteen ensimmäisestä esiintymisestä Puhakaisen väitöskirjassa vuonna 1995. Seuraavaksi tarkastelemme ihmisen valmennuksen historiallisia taustatekijöitä sekä selvennämme sitä, mitä termillä tarkoitetaan. Tämän jälkeen avaamme Suomen Olympiakomitean laatimaa suomalaisen valmennusosaamisen mallia ja sen taustalla vaikuttavia arvoja. Lopuksi pohdimme ihmisen valmentaminen-käsitteen merkitystä viime vuosien valmennusta koskevassa uutisoinnissa ja esitämme arviomme siitä, mikä voisi olla suomalaisen urheiluvalmennuksen seuraava paradigma.

Tutkimuksemme laadullisen sisällönanalyysin aineistona olemme käyttäneet Suomen Olympiakomitean ja Suomen Valmentajien julkisia valmennusta koskevia dokumentteja. Näistä olemme etsineet syitä sille, miksi ihmisen valmennus on nostettu hyvän valmennuksen synonyymiksi. Lisäksi olemme tutkineet valtakunnallisesti merkittävimmän sanomalehden, Helsingin Sanomien uutisointia vuosina 1970–2024 ja käyneet systemaattisesti lähiluvun menetelmällä läpi kaikki ne lehtitekstit, joissa ihmisen valmentaminen-käsite mainitaan. Edellä mainittujen aineistojen lisäksi olemme Internet-hakujen avulla analysoineet sitä, millaisissa muissa yhteyksissä ihmisen valmennuksen käsitettä median uutisoinneissa esiintyy. Vaikka tutkimme ihmisen valmentaminen-käsitettä ja sen käyttöä, niin havaitsimme aineistostamme, että rajanveto käsitteen ja siitä muodostuneen ilmiön välillä on usein vaikeaa. Tästä syystä viittaamme tekstissämme välillä myös ihmisen valmentamiseen menetelmänä ja ilmiönä.

Käyttämiimme aineistoihin pohjaamme näkemyksemme siitä, miksi ja miten ihmisen valmentaminen on saavuttanut pakollisen paradigman statuksen. Tutkimuskysymyksiin vastaamalla osoitamme, että ihmisen valmentaminen on esitetty positiivisena ja menestystä tuottavana ilmiönä sekä virallisissa dokumenteissa että valmennusta koskevassa uutisoinnissa. Artikkelimme johtopäätös on, että suomalaisen urheiluvalmennuksen paradigman muutos perustuu ennen muuta arvovalintaan, eikä siihen, että ihmisen valmentaminen tuottaisi erityisen hyviä tuloksia.

Artikkelimme ei tarkastele sitä empiiristä kysymystä, missä määrin ja millä tavoin media tosiasiallisesti muokkaa mielipiteitä urheiluvalmennuksesta. Suomen Olympiakomitealla ja Suomen Valmentajat ry:llä on tärkeä auktoriteettiasema maamme urheilussa. Artikkelimme ei ota kantaa siihen, missä määrin näiden organisaatioiden valmentamista koskevat linjaukset ja määritelmät todella toteutuvat suomalaisen urheilun ruohonjuuritasolla. Tämän kiinnostavan kysymyksen jätämme tulevan tutkimuksen aiheeksi.

Luonnontieteellisestä lähestymistavasta kohti ihmisen valmentamista

Suomalaisen urheiluvalmennuskulttuurin juuret ovat luonnontieteellisessä lähestymistavassa. Tällaisessa näkökulmassa valmentaminen kohdistuu ensisijaisesti fysiologiseen toimintaan, kehon kuormittamiseen ja sen optimaaliseen suunnitteluun. (Hämäläinen 2012, 6.) Eri luonnontieteisiin perustuva näkemys dominoi suomalaista urheiluvalmennusta käytännössä koko 1900-luvun ajan (Kantola 2007).

Valmennuskulttuurin pienimuotoinen muutos alkoi tapahtua 1980-luvulla, jolloin ur-

heilupiireissä syntyi keskustelua siitä, millainen on valmentamisen ja johtamisen suhde. Kuten urheiluvalmennusta pitkään tutkinut ja monissa Suomen Olympiakomitean valmennuksen kehittämisprojekteissa mukana ollut **Kirsi Hämäläinen** on todennut, tuollainen keskustelu näyttäytyi ”*mustavalkoisena vastakkainasetteluna autoritaarisen ja demokraattisen johtamistyylin välillä. Demokraattinen johtamistyyli, joka esitettiin uutena, kilpailevana vaihtoehtona, aiheutti ’hymähteleviä’ reaktioita. Puhuttiin pehmovalmennuksesta.*” (Hämäläinen 2012, 6.)

Hämäläisen kuvailemaa mustavalkoista keskustelua käytiin niin lehtien palstoilla kuin urheilun kulissemiinkin. Esimerkkinä aikansa pehmovalmennuksesta toimii Helsingin Sanomissa julkaistu jääkiekkovalmentaja **Alpo Suhosen** edustama kanta, jonka mukaan jokainen urheilija kehittyy ihmisenä keskinäisessä vuorovaikutuksessa, jolloin urheilijan onnellisuus on vähintään yhtä tärkeää kuin menestys ja valmentajan suhteen pelaajiin tulee olla läheinen ja luottamuksellinen. (Svahn 1978, 31). Vuonna 1982 Vierumäellä järjestetyssä Valmentaminen Suomessa -seminaarissa psykiatri **Pekka Salmimies** kaipasi urheiluväen ryhdistäytymistä, koska valmennuksessa ja kurinpidossa vallitsi liian löysä linja. Hän totesi, että valmentajan tulisi yksin määrätä, mitä urheilija tekee harjoituksissa ja että valmennusprosessi ei ole demokraattinen tilanne, jossa kaivataan neuvotteluja. Valmentajien tulisi hyväksyä oma johtajuutensa ja luoda valmennukseen selkeät linjat. (Helsingin Sanomat 1982, 36.) Suomen Urheiluopiston vastaavana lääkärinä vuosina 1983–1984 toimineen Salmimiehen kanta käy esimerkkinä ”pehmovalmennukselle” vastakkaisesta ääripäästä.

Jonkinlaisia ihmisen valmennuksen ituja on nähtävissä 1970-luvun ja 1980-luvun Helsingin Sanomien urheiluvalmentamista kos-

kevassa uutisoinnissa. Vuonna 1970 kirjoitettiin, kuinka jalkapallovalmennuksessa on ymmärretty psykologian merkitys ja todettiin: ”*Vääpelin komento jo oh!*”. (Sulander 1970, 21). Samana vuonna suomalaisessa jääkiekossa tehtiin ”*hyppy avaruusaikaan*” ja sovellettiin Neuvostoliiton avaruuslentäjiin käytettyjä oppeja rentoutusmaisterin johdolla. Maajoukkueen päävalmentaja **Seppo Liitso** kommentoi: ”*Valmentaja käskee urheilija tottelee periaate on lopullisesti romukopassa. – – Valmentaja on neuvonantaja, asiantuntija, joka sopii urheilijan kanssa miten johonkin tuloksiin päästäisiin.*” (Aromäki 1970, 13.) Vuonna 1978 uutisoitiin, kuinka uintivalmentaja Risto Heikkisen mukaan tärkeimpiä periaatteita on se, että ”*kukin uimari päättää itse tavoitteensa*” (Hänninen & Lahti 1978, 33). Muutaman vuoden kuluttua oikeusneuvosmies Nils-Erik Nymanin haastattelussa puolestaan nostettiin esiin, kuinka valmentajan tulisi ainakin nuorten kohdalla olla ”*enemmän pedagogi kuin valmentaja*” (Meriläinen 1982, 12).

Vaikka humaanin valmennuksen merkkejä alkoi 1980-luvulla olla ilmassa, tuskailltiin samanaikaisesti julkisesti sen kanssa, että suomalainen valmentaja on edelleen ”*yksinäinen sylkykupp*” ja ”*juoksupoika*” toisin kuin suurissa urheilumaissa, joissa valmentaja on diktaattorimaisesti sanansa kuuluvaksi tekevä ”*herra ja hidalgo*” (Aromäki 1983, 27). Tämän keskustelun eturivissä, epävirallisena neljän koplana esiintyivät arvostuksensa vähyyteen tuskaantuneet suurten palloilulajien valmentajat **Martti Kuusela**, **Kari Liimo**, **Heikki Montonen** ja Alpo Suhonen. He etsivät keinoja tilanteen parantamiseksi yhdessä Suomen Olympiakomitean valmennuspäällikön **Kalevi Tuomisen** kanssa, jonka mukaan korkeasti koulutettuja valmentajia pidettiin edelleen julkisesti ”*älykääpiöinä ja fakki-idiootteina*”. (Aromäki 1983, 27.)

Tulkintamme mukaan demokraattista valmennustapaa kannattaneet valmentajatkin olivat tyytymättömiä siihen, kuinka vähäinen heidän valta-asemansa oli suhteessa muihin urheilun johtotehtävissä toimiviin henkilöihin. Tällä valmentajien arvostuksen puutteella oli 1980-luvulle tultaessa pitkä historia. Tuominen oli jo vuonna 1966 todennut, kuinka ”*urheiluliittojen johto, yleinen mielipide ja jopa urheilijatkin ovat vaikeuttamassa valmentajien asemaa ja merkitystä*” (Helsingin Sanomat 1966, 27). Vuonna 1970 Suomen Olympiakomitean järjestämässä urheilufysiologian seminaarissa huippuvalmentajat tiivistivät kantansa yhteisellä suulla: ”*Suomalaisten urheiluvalmentajien työskentelymahdollisuudet ovat Euroopan huonoimmat*” (Helsingin Sanomat 1970, 19).

Suomalaisvalmentajien tyytymättömyys omaan asemaansa 1970- ja 1980-luvulla saattoi olla yksi niistä tekijöistä, jotka synnyttivät keskustelua valmennusmenetelmistä ja johtamistavoista. Jos valmentajista eivät pitäneet edes urheilijat, oli valmentajien kenties syytä katsoa peiliin. Mitä tarvitaan, että sylkykupista tulee arvostettava asiantuntija? Ehkä ymmärtäväisempi ja urheilijälähtöisempi menetelmä tuottaisi sekä kaivattuja tuloksia että henkilökohtaista arvostusta? Toisaalta Kirsi Hämäläisen (2022a) huomio, jonka mukaan hyvä valmennus on aina aikansa kuva, pitää mielestämme paikkaansa. Se, mitä pidetään hyvänä valmennuksena, on suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Historiallinen muutos kohti ihmisen valmentamista heijasteli laajempia suomalaisen yhteiskunnan rakenteissa ja arvoissa tapahtuneita muutoksia. Kun yhteiskunta ympärillä muuttui, oli myös valmennuksen muuttuttava. Mikään luonnonlaki tämä ei kuitenkaan ole, vaan kyseessä on aina tietoinen valinta siitä, mihin suuntaan valmennusta halutaan ohjata.

Ihmiskeskeisyys alkoi 1980-luvulla näkyä valmennusta koskevassa keskustelussa ja yksittäiset joukkuelajivalmentajat, kuten Suho-
nen ja **Henrik Dettmann**, pitivät julkisesti ”pehmovalmentamisen” mainetta yllä. Laa-
jempaa ihmisen valmentamisen ilmestymis-
tä saatiin kuitenkin odottaa 1990-luvulle
asti. Jyri Puhakaisen väitöskirja (1995) on
teos, jossa ihmisen valmennuksen käsitettä
pyrittiin ensimmäistä kertaa määrittele-
mään. Valmennuksen filosofinen analyysi ei
johtanut suureen ajattelutavan muutokseen
valmentajien keskuudessa, ja *Kohti ihmisen
valmentamista* jäi marginaaliin. Vasta jälki-
käteon on ymmärretty Puhakaisen työn mer-
kitys suomalaiselle urheiluvalmennukselle.
Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että Suomen
Olympiakomitean vuonna 2012 julkaisemas-
sa *Valmennusosaamisen käsikirjassa* tode-
taan: ”Jyri Puhakaisen (1995) väitöskirja toi
esille sen, millaisen ihmiskäsityksen ajatellaan
ohjaavan urheilemista ja valmentamista. Kes-
kustelu oli verraten kiivasta. Keskustelun ydin
oli, että suomalaisessa valmennuksessa ei huo-
mioida urheilijaa riittävän kokonaisvaltaisesti
vaan valmentamista ohjaa mekanistinen ih-
miskäsitys.” (Hämäläinen 2012, 7.)

Kuusi vuotta Puhakaisen väitöskirjan jäl-
keen koettiin yksi suomalaisen urheilun dra-
maattisimmista hetkistä, kun hiihtäjien do-
pingaineiden käyttö paljastui Lahden MM-
kisoissa. Tuolloin Puhakainen kommentoi ti-
lannetta:

”Nyt urheilulla on todellinen itsearvioinnin
paikka, katsottaisiin, mikä tämä 1970-
luvulla alkaneen valmennuksen linja on
ollut ja onko sillä kestävyyttä, ja pitäisikö
lähteä hakemaan jonkinlaista uutta tietä.
Ilman muuta on näin. – – Nyt toteutuu se,
mistä silloin [väitöskirjassani] puhuin.
Tämä on yksi ilmentymä siitä valmennuk-
sen linjasta ja valmennuskäsityksestä, joka
osaltaan on vaikuttanut hyvin voimak-

kaasti suomalaisessa urheiluelämässä, ja
jossa perusajatus on se, että käsitys urhei-
lusta on hyvin kapea-alainen. – – Tämä ei
ole pelkästään Hiihtoliiton ja hiihtourhei-
lun linja, vaan ilmentää suomalaisen ur-
heilun yleistä linjaa ja valmennuskäsitystä,
jota ovat olleet tukemassa opetusministe-
riö, Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskes-
kus (KIHU), Olympiakomitea, valtion lii-
kuntaneuvosto, Veikkaus ynnä muut, laji-
liitot ja sponsorit.” (MTV3, 2001.)

Tämä yksittäinen Lahden vuoden 2001 MM-
hiihtojen suomalaisia hiihtäjiä koskenut do-
pingitapaus osoitti yhden puolen suomalai-
sen urheilu- ja valmennuskulttuurin arvois-
ta. Nähdäksemme se osaltaan palautti mie-
leen Puhakaisen vaatiman urheilun ihmiskä-
sitystä ja arvoja koskevan keskustelun tar-
peellisuuden. Esimerkiksi hiihtäjä **Mika Myl-
län** ”testamentti Suomen kansalle”, hänen
täydellinen romahduksensa urheilu-uran jäl-
keen sekä kuolema vuonna 2011 ovat sellaisia
Lahden MM-kilpailuiden jälkimaininkeja,
jotka saivat urheilun kanssa tekemisissä ole-
via tahoja pohtimaan maamme huippu-
urheilun arvoperustaa. Toisaalta ruotsalaisen
Curt Lindströmin valmennusopeilla saavu-
tettu Suomen miesten jääkiekkomaajoukku-
een ensimmäinen MM-kulta vuonna 1995
oli jo herättänyt pohdintaa, voisiko ihmislä-
heinen valmennus olla myös tuloksia saavut-
tava metodi.

Yksittäiset onnistumiset tai pettymykset
eivät kuitenkaan selitä sitä, että ihmisen val-
mentamisesta tuli 2000-luvun kuluessa ylei-
sesti hyväksytty menetelmä, joka nykyisin
näyttäytyy normina ja ihanteena erilaisissa
virallisissa dokumenteissa hyvää valmenta-
mista määriteltäessä. Puhakaisen avausten
jälkeen ihmisen valmentaminen -käsite pa-
lasi osaksi valmennuksen terminologiaa uu-
delleen vuonna 2014, jolloin ilmestyi Suo-

men Jääkiekkoliiton koulutuspäällikkö **Jukka Tiikkajan** teos *Ihmisen valmentaminen*. Samana keväänä kuultiin valmentaja Erkki Westerlundin vaatimus Leijonien hävittä MM-finaalin: ”*Meidän pitää alkaa valmentaa ihmistä ja keskittyä siihen. Nyt on kymmenen vuotta harhaanjohdettu tätä keskustelua*” (Tammilehto 2014). Jos Westerlundia on uskomisen, oli ihmisen valmentaminen vielä vuonna 2014 aivan lähtökuopissaan, koska jotkin tahot olivat jollain tavalla harhaanjohdaneet keskustelua. Toisaalta Suomen Olympiakomitean Huippu-urheilun muutostyöryhmä, jossa hän oli itsekin mukana ja jonka tavoitteena oli uudistaa suomalaista urheilua, oli tehnyt työtään vuosina 2010–2012. Sen hahmottelemassa muutoksessa keskiöön oli nostettu urheilija.

Ihmislähtöisyys, urheilijakeskeisyys, holismi ja humanismi

Ihmisen valmentaminen on sanapari, jolla on yleiskielinen merkitys. Urheiluvalmennuksessa valmennetaan ihmisiä silloinkin, kun valmennuksen menetelmät kohdistuvat hyvin rajatusti esimerkiksi fyysisen kunnon tai kehon tietyn osan kehittämiseen. Viime vuosina yleistyneissä hyvinvointivalmennuksissa yrittäjät usein kertovat valmentavansa ihmisiä. Suomen Valmentajien ja Olympiakomitean käyttäessä tätä ilmausta on sillä paljon rajatumpi sisältö. Ihmisen valmentamisesta on tullut menetelmä, jolla on tietynlaisia piirteitä. Nämä piirteet ovat ympäröivä ja epäselviä. Lisäksi niitä sanallistetaan käsitteillä, joiden todellista merkitystä ja käytännön konkreettisia soveltamistapoja ei selkeästi kuvata. Onkin vaikeaa saada selville, mitä ihmisen valmennus oikeastaan tarkoittaa. Tähän menetelmään tai lähestymistapaan liitetään usein holismin, ihmiskeskeisyyden, urheilijälähtöisyyden sekä humanismin käsitteitä. Näiden kaikkien termien

merkitykset jäävät keskusteluissa ja kannanotoissa sekä urheiluvalmennuksen kehittämismalleissa ja valmennuksen tilaa koskevissa selvityksissä kuitenkin erittäin epäselviksi.

On kuvaavaa, että vuonna 2021 aloitetun, Suomen Valmentajat ry:n johtaman, opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman sekä Suomen Olympiakomitean asiantuntijoita hyödyntäneen *Meidän urheilu* -kehitysprosessin yksi vuonna 2023 aloitetun toimenpidevaiheen kolmesta tavoitteesta oli ”*määritellä / kirkastaa mitä ihmislähtöinen tapa toimia tarkoittaa suomalaisessa urheilussa eri tasoilla ja ikäryhmissä*”. Suomen Valmentajien ja Olympiakomitean aiemmat linjaukset vuodelta 2016 siitä, että hyvä valmennus on ihmisen valmentamista, on ilmeisesti tehty tilanteessa, jossa käsitteen kirkkaus on ollut organisaatioille vielä epäselvä.

Ihmisen valmentaminen on suomalaisessa valmennuskulttuurissa varsin tuore ilmiö. Kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta arvioimalla olemme päätyneet siihen, että kyseessä on todellinen suomalainen innovaatio. Käsitteelle ”ihmisen valmentaminen” ei ainakaan englanninkielisestä urheiluvalmennuskirjallisuudesta löydy vastinetta. Tämä ei ole yllättävää, jos on tosiaan niin, että Jyri Puhakaisen väitöskirja ja siinä sovellettu suomalaisen psykologin ja filosofin **Lauri Rauhan** muotoilema holistinen ihmiskäsitys on Suomen Olympiakomiteankin painottaman ihmisen valmentamisen taustalla. Nikkilän mielisä raalassa psykologina toiminut Rauhala pohti ihmiskäsityksen merkitystä erityisesti itselleen tärkeän hoivatyön kannalta. Missä määrin tätä ihmiskuvaa voi soveltaa vahvan kilpailun elementin sisältävään urheilun maailmaan? Tämä on mielestämme olennainen kysymys ja kaipaisi laajempaa pohdintaa. Tarpeellista on myös huomioda, että Puhakaisen filosofinen tutkimus oli, tekijän omien sanojen mukaan ”*protesti tekniselle*

tiedon intressille rakentuvaa ja manipulatiiviseen hallintaan tähtäävää valmennusajattelua vastaan.” (Puhakainen 1995, 14.) Urheilijan nosto valmennuskeskustelun keskipisteeksi pohjautui siis vahvalle ideologiselle käsitykselle.

Ihmisen valmentamisen metodin taustalla vaikuttava holistisen tai humanistisen valmentamisen ajatus on nähtävissä erityisesti yhdysvaltalaisen **Bennett Lombardon** jo 1980-luvulla esimerkiksi teoksessa *The Humanistic Coach* esittämissä näkemyksissä. Lombardo pyrki soveltamaan humanistisen psykologian suuntausta edustaneiden **Carl Rogersin** ja **Abraham Maslowin** näkemyksiä ihmisestä urheiluvalmennuksen maailmaan. Vuonna 1999 Lombardo (1999, 4–5) tiivistä näkemyksensä humanistisesta valmennusmallista toteamalla, että se on urheilijakeskeistä keskittyen itsetietoisuuden vahvistamiseen, kasvuun ja kehitykseen. Toinen holistisen tai urheilijalähtöisen valmennuksen puolestapuhuja on Uuden-Seelannin valmennusosaamista kehittänyt **Lynn Kidman**. Hänen mukaansa urheilu kuuluu urheilijoille ja siksi valmentajien tulisi omaksua urheilijalähtöinen valmennustyyli. Voittamisen yrittäminen on tärkeämpää kuin voittaminen, ja valmentajan vastuulla on positiivisen ilmapiiirin kommunikoiminen urheilijalle. (Kidman & Hanrahan 2011.)

Myös Puhakaisen väitöskirjan taustalähtökohtana oli holistinen ihmiskäsitys, joka pohjautui Rauhalan filosofiseen ihmiskäsitykseen. Tämän näkemyksen mukaan ihminen tulee ymmärtää kehollisena, tajunnallisena ja situationalisena eli kulloinkin tietyssä, ainutkertaisessa elämäntilanteessa elävänä yksilönä. Väitämme, että se, mitä suomalainen urheiluväki tästä näkemyksestä omaksui, oli valitettavasti vain epämääräinen ”kokonaisvaltaisen valmennuksen idea”. Mutta mitä tällä konkreettisesti tarkoitetaan? Tätä ei ku-

kaan kokonaisvaltaisesta tai ihmiskeskeisestä valmennuksesta puhuva selkeästi ilmaise. Valmentamista tutkinut professori **John Lyle** (2010, 449) onkin kysynyt: Onko kokonaisvaltaisuudessa kyseessä valmentajan lähestymistapa, toiminnan kattavuus, päämäärien laajuus vai urheilijan osallistuminen?

Urheilupedagogiikan professori **Tania Cassidy** (2010) on kiinnittänyt huomiota siihen, että holistinen valmennus on epämääräinen termi, jota käytetään usein kritisoidessa aiempia valmennusmenetelmiä. Saman huomion on tehnyt esimerkiksi **Lee Nelson** kollegoineen (2010, 465) kommentoidessaan, kuinka holistista tai kokonaisvaltaista valmennusta on 2000-luvulla tarjottu parempana vaihtoehtona valmennuskäsityksille, jotka keskittyvät ainoastaan urheilijan tiettyjen piirteiden kehittämiseen. Cassidyn (2010) mukaan vaatimuksiin valmennuksen holistisuudesta on 2000-luvulla hiipinyt myös elementtejä, joita on aiemmin tavattu lähinnä uskonnollisissa yhteyksissä. Esimerkiksi henkinen kasvu, mielen voimavarat, ihmisen kokonaisvaltaisuus ja kokonaisvaltainen hyvinvointi ovat zen-buddhalaisuudelle ja monille muille itämaisille traditioille tyypillisiä käsitteitä. Muun muassa joogan kautta nämä termit ovat siirtyneet olennaiseksi osaksi myös länsimaista elämäntapaa. Suomalaisessa ihmisen valmennuksen kulttuurissa mielestämme kuvaava esimerkki tällaisesta retoriikasta on Erkka Westerlundin toteamus urheilijakeskeisestä valmennuksesta: ”*Kehon’ valmennuksen lisäksi valmennetaan ’mieltä’ – urheilijan ajatusta ja tietoisuutta omista henkisistä voimavaroista ja aisteista. Toiminnassa tavoitellaan tilaa, jossa mieli ja keho toimivat täydessä harmoniassa – urheilija on yhtä tekemisensä kanssa.*” (Westerlund 2019a.)

Erkka – elämän peliä -kirjassaan Westerlund kirjoittaa: ”*Ihmislähtöisen valmennuksen lähtökohta on, että tekemisen energialäh-*

teenä toimii ihmisen omat sisäiset voimavarat. Valmentajan tehtävä on auttaa urheilijaa löytämään nuo voimavarat. – – Henkiset voimavarat ovat lähes rajattomat. Ne ovat ihmisen todellinen voimallähde.” (Westerlund 2019b, 123.) Hänelle urheilijalähtöinen valmennus tarkoittaa sitä, että henkinen valmennus otetaan osaksi päivittäistä valmennusta. Henkisen valmentamisen, mikä on Westerlundin kielenkäytössä synonyymi ihmisen valmentamiselle, tulisi olla kaiken valmentautumisen lähtökohta. Westerlund on viime vuosina useaan otteeseen vaatinut muutosta ihmisen johtamiseen, ja Suomen Jääkiekkoliiton puheenjohtajuuden kilvoittelun yhteydessä syksyllä 2023 hän totesi: *”Tarvitsemme sydämen sivistystä ihmisten kanssa toimimiseen.”* (Oivio 2023.)

Holistisen valmennuksen pioneeri Lynn Kidman muutti ajattelutapaansa ihmislähtöiseen suuntaan ymmärrettyään, että fysiologiaa tai fyysisiä ilmiöitä korostava näkökulma on rajoittunut. Koska maailmassa on muutakin kuin fyysisiä asioita, tulisi kokonaisvaltaisessa valmennuksessa huomioida hänen mielestään myös urheilijan kognitiiviset, psyykkiset, sosiaaliset ja spirituaaliset tarpeet. Holistinen valmennus tarjoaa mahdollisuuden nostaa esiin urheilun *”ihmismäisen puoli”* sekä tarjota urheilijalle mahdollisuus olla *”rehellinen itselleen”*. Valmennuksen tulisi siten edistää ihmisen *”holistista kasvua”* ja kehitystä. (Kidman 2010, 473–474.) Tällaiset kieli- ja mielikuvat tai Westerlundin usein esittämä kommentti, jonka mukaan *”urheilu on elämän leikkiä”*, ovat houkuttelevia.

Holismi, humanismi ja ihmislähtöisyys ovat termejä, jotka saavat aikaan positiivisia mielikuvia etenkin silloin, kun niitä käytetään vastakkainasettelujen muodostamisessa. Esimerkkinä tällaisesta kielenkäytöstä toimii Alpo Suhosen vuonna 2020 esittämä kommentti:

”Suomalainen valmennus perustuu edelleen fysikalistiseen, reduktionismiin ja dualistiseen ihmiskäsitykseen, jossa oleellista on mielen manipulointi ja kehon muokaus. – – Urheilu on hukannut menestyskiihkossa humanismin ja sivistyksen perinnön. Mekanistinen valmennusmetodi hämärtää nuoren ihmisen kohtaamisen ihmisenä ilman suorituksen ja onnistumisen vaatimusta. – – Liikunta- ja peliakteja ei voi redusoida osiin, kuten perinteellinen harjoitusmetodiikka ja -käytäntö tekevät.” (Suhonen 2020, 58.)

Suhosen väite, jonka mukaan *”peliaktia”* ei voida redusoida osiin on mielestämme äärimmäisen epäselvä. Empiirisen evidenssin perusteella tämä väite on virheellinen. Kyllä urheilusuoritusta voi selittää, arvioida ja analysoida erilaisten osatekijöiden ja eri tieteidен näkökulmista. Fysiologisilla seikoilla voidaan kiistatta todentaa esimerkiksi väsymistä, ja neuropsykologian lainalaisuudet selittävät miksi urheilija ei ehdi reagoimaan tiettyyn tilanteeseen, kuten liian nopeasti kohti tulevaan palloon. Reduktiiviset selitykset, eli tietynlaisten asioiden selittäminen toisen tason ilmiöillä, eivät ole Suhosen maalailemia mörköjä. Ne ovat toimiva osa tieteilistä maailmankuvaa. Ymmärrys esimerkiksi aggressioista tai päätöksenteosta mahdollisesti paranee, jos tiedämme, mitä aivoissa tapahtuu näiden psykologisten ilmiöiden aikana. Tällaisilla selityksillä on merkitystä myös urheilun kontekstissa.

Sivistyksen ja humanismin peräänkuuluttaminen on esimerkki siitä, kuinka tietyistä termeistä on 2000-luvulla tullut mantra, jota ilman mikään valmentamista koskeva virallinen dokumentti ei tunnu pärjäävän, kuten Lyle (2010, 451) on huomauttanut. Kun miesten koripallojoukkueen entinen päävalmentaja Henrik Dettmann (2021, 300) kir-

joittaa, **Sokratesta** soveltaen, valmentajan tärkeimmän tiedon olevan se, että hän ei lopulta tiedä, niin tällöin lukija tietää suomalaisen urheiluvalmennuksen saapuneen, ainakin paperilla, sivistyksen äärelle.

Urheilija keskiössä – suomalaisen valmennusosaamisen malli

Suomessa oli jo 1970-luvulla kaivattu kokonaisvaltaista tai totaalista valmennusta, jossa kaikki urheilijan elämään vaikuttavat tekijät otettaisiin huomioon. Tämä käsitys valmennuksesta kumpusi kuitenkin esimerkiksi DDR:n ja Neuvostoliiton järjestelmien ihannoinnista eikä suinkaan yhdysvaltalaisen humanistipsykologien esittämistä näkemyksistä. Vuonna 1976 Helsingin Sanomien valmennusta käsittelevässä uutisessä soudun päävalmentaja **Juhani Julku** totesi, kuinka niin sanotuissa itäisissä demokratioissa totta- ja valmennus pyörii hyvin. Samassa artikkelissa Hiihtoliiton valmennuksen johtaja **Heikki Kantola** kuvasi Neuvostoliiton ja DDR:n olevan totaalisen valmennuksen edelläkävijämaita, ja Amputiiviliiton toiminnanjohtaja **Rene Nordquist** harmitteli, että Suomessa näiden maiden systeemeistä ei voida edes haaveilla. (Helsingin Sanomat 1976, 29.)

Suomalaisen valmennusosaamisen malli, joka on päivitetty Itä-Saksan menetelmien ihailun ajoista 2000-luvulle, korostaa valmennuksen kokonaisvaltaisuutta. Tätä mallia on avattu Suomen Olympiakomitean julkaisemissa *Valmennusosaamisen käsikirjoissa* vuosina 2012, 2013 ja 2016. Todellisen matkan kohti ihmisen valmentamista voidaan katsoa alkaneen vuonna 2012, jolloin Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön osaamisohjelma otti käyttöön uuden suomalaisen valmentamisen mallin. Teoksessaan *Ihmisen valmentaminen* Tiikkaja (2014, 37) näkee tämän hetken olleen se, jolloin ”*keskustelu kokonaisvaltaisen valmenta-*

misen puolesta sai tuulta purjeisiin”. Toisaalta vuonna 2019 Erkka Westerlund (2019b, 121) totesi, että ”*elämme vielä kahden toimintakulttuurin ristiaallokossa*”. Valmennuksen pursi vaikuttaa kääntyvän hitaasti.

Valmennusosaamisen käsikirjassa todetaan, että suomalaisen valmennusosaamisen mallia on kehitetty **Jean Coten** ja **Wade Gilbertin** vuonna 2009 julkaiseman artikkelin pohjalta ”*yhteisöllisesti rakentaen*” ja että käsikirjassa esitetty versio ”*ei ehkä tule olemaan lopullinen malli, vaan kehittelytyö jatkuu edelleen*” (Hämäläinen 2012, 24). Malli, joka keväällä 2024 oli esillä Suomen Olympiakomitean verkkosivuilla, korostaa neljää osa-aluetta, joihin valmentaja voi vaikuttaa. Näitä ovat ihmisenä kasvu, kuulumisen tunne, itsensä kehittämisen taidot sekä urheilijana kehittyminen ja lajiosaaminen. Ihmisenä kasvuun kuuluu esimerkiksi ”*arvojen ja asenteiden oppimista, vastuuseen kasvua, toisten ihmisten arvostusta, itsearvostusta, ihmissuhdetaitoja ja vaikka ihan käytöstapoja*”. (Suomen Olympiakomitea ry:n verkkosivusto 2024b.)

Mielenkiintoista on, että kolme neljästä osa-alueesta ovat sellaisia, joita ei perinteisesti ole nähty urheiluvalmentajan keskeisiksi vaikuttamisen kohteiksi. Kun valmentajan toimintaympäristö on samanaikaisesti huomattavasti monimutkaistunut, on selvää, että 2020-luvun valmentajan työ on aiempia vuosikymmeniä vaikeampaa. Hyvälle valmentajalle annettu toimintamalli asettaa valmentajan todella vastuulliseen asemaan ja eettisten kysymysten eteen. Valmentajien tekemät valinnat ja päätökset saavat aivan uudenlaisen vakavuuden ulottuvuuden, jos valmentaja on, tai ainakin voisi olla, osaltaan vastuussa urheilijan kasvusta ihmisenä.

Valmennustyön monimutkaistuminen ja valmentajan vastuun kasvu on osittain itseaiheutettua. Kollektiivisesti toteutetussa, Suo-

men Olympiakomitean johtamassa urheilun muutostyössä on valittu sellaisen mallin edistäminen, joka korostaa tietynlaisia ihanteita ja arvoja. Mitään selkeää perustetta ei ole sille, miksi juuri tietyt osa-alueet ja niiden kautta välittyvät arvot on nostettu esiin. Hämäläinen (2012, 7) kirjoittaa, viitaten Puhakaisen tutkimukseen: ”*Kun urheilija siirrettiin keskiöön ja autoritaarisen vallan käyttö kyseenalaistettiin, sitä luontevasti seurasi ymmärrys siitä, että valmentamisen ydin on vuorovaikutuksessa. Tämä ymmärrys syntyi 2000-luvulla. 1990-luvulla alkanut keskustelu valmentamisen eettisestä luonteesta on myös tullut itsestäänselvyydeksi jo 2000-luvun aikana.*”

Ihmisen valmentamisen yksi keskeinen piirre on urheilijakeskeisyys, ja tämä käsite on olennaisessa roolissa vuonna 2016 julkaistussa *Valmennusosaamisen käsikirjassa*. Siinä todetaan: ”*Suomalaisen huippu-urheilun keskiöön on nostettu urheilija. 'Urheilija keskiössä' on ajattelu- ja toimintatapa, jossa kaikki ratkaisut ja toimenpiteet johdetaan Urheilijan polun tarpeista.*” (Hämäläinen 2016, 6, alleviivaus meidän.) Urheilija nostettiin keskiöön jo vuonna 2010, kun Olympiakomitea käynnisti suomalaisen huippu-urheilun muutoksen. Tuossa Humu-työryhmässä mukana ollut, nykyisin Eerikkilän urheiluoipiston toimitusjohtajana työskentelevä **Petri Jakonen** muisteli Salon Seudun Sanomien haastattelussa syksyllä 2024, että joukkuela-jeja pyrittiin uudistamaan kolmen kohdan ohjelmalla, joista yksi oli osaamisen kehittäminen: ”*Että olisi selkeä 'backbone' (selkäranka), jossa ihmisen valmentaminen olisi ytimessä ja sen päälle tuotaisiin lajispesifimpiä asioita, ihan kuin joskus aiemmin.*” (Tuuna 2024).

Totaalista ajattelutavan muutosta, jossa urheilija nostetaan kaiken keskiöön, voidaan mielestämme perustellusti kuvata suomalaisen urheiluvalmennuksen paradigman vaih-

tumiseksi. Kun sekä Suomen Olympiakomitea että Suomen Valmentajat ry julistavat hyvän valmennuksen olevan ihmisen valmentamista, voidaan näkemyksemme mukaan puhua ihmisen valmentamisen pakollisesta paradigmasta, jonka ulkopuolella ei voi enää valmentaa hyvin tai olla hyvä valmentaja.

Mutta miksi urheilijan tulisi olla kaiken keskiössä? Tähänkään kysymykseen ei löydy yksiselitteistä vastausta. Yksi näkökulma siihen, miksi urheilija on siirretty kaiken keskiöön ja valmentajan rooliksi on visioitu ”*oppimaan ohjaaja, uuden tiedon etsijä ja innovaattori*” (Hämäläinen 2012, 7) löytynee niistä ilmiöistä, joiden Suomen Olympiakomitea katsoo kuvaavan Z-sukupolven urheilun ihanteita. Näitä ovat ”*yksilöllisyys, urheilijakeskeisyys, medianäkyvyys, brändit, bisnesmenestys ja kansallinen itsetunto*” (Hämäläinen 2016, 5).

Olemme Kirsi Hämäläisen kanssa samaa mieltä siitä, että hyvä valmennus on aina oman aikansa kuva. Totta lienee myös se, että hyvä valmennus ”*muokkautuu samaan suuntaan kuin käsitykset hyvästä kasvatuksesta, opetuksesta ja johtamisesta*”, kuten Hämäläinen (2022b) Suomen Valmentajat ry:n verkkosivuston tekstissään muotoilee. Kriittinen kysymys, joka tulee kuitenkin kysyä, on: pitääkö valmennuksen, tai laajemmin urheilun, heijastella näin voimakkaasti yhteiskunnassa vallitsevia ihanteita kuin mitä suomalaisen valmennuksen mallissa ajatellaan? Voisiko urheilun nähdä sellaisena kulttuurin muotona, jossa on nimenomaan sille tyypillisiä ja muusta yhteiskunnasta poikkeavia ihanteita ja arvoja?

Arvot ihmisen valmennuksen metaparadigmana

Suomen Olympiakomitean julkaisemassa *Valmennusosaamisen käsikirjassa* todetaan, että Z-sukupolven urheilijat arvostavat yksi-

löllisyyttä, urheilijakeskeisyyttä ja bisnesmenestystä. Näistä ihanteista on tullut myös suomalaisen urheilun arvoja. (Hämäläinen 2016, 5.) Yksilön halut, tarpeet, odotukset ja toiveet on nostettu kaiken keskiöön. Valmentajan tehtävä on ”*auttaa urheilijaa löytämään omat sisäiset voimavaransa – oma sisäinen tahtotila*”, kuten Erkka Westerlund asian tiivistää (Tiikkaja 2014, 10). Tämä yksilöllisyyden palvonta ei lainkaan vastaa sitä filosofista ihmiskäsitystä, jota Jyri Puhakainen väitöskirjassaan puolusti. Se edustaa pikemminkin sellaisen sisäisen sankaruuden sisäistämistä, minkä historioitsija **Juha Siltala** on arvioinut kuvaavan 1990-luvun suomalaista mielenmaisemaa. Vuonna 1996, jolloin Suomen urheilumaailmassa otettiin ensimmäisiä haparoivia askeleita kohti ihmisen valmentamista, Siltala kirjoitti:

”Ihmisen yksilöllisistä voimavaroista ja toimijuudesta puhumalla saa tätä nykyä enemmän aplodeja kuin kuvaamalla vaikeuksia, sillä kaikkihan toki mieluummin ovat aktiivisia toimijoita kuin olosuhteiden uhreja. – – Kaikkivaltias yksilö on nykyajan kollektiivisin pakko. Se on uskonnon korvike ja suuri tarina maailmassa, josta Jumala on kuollut ja historia loppunut.” (Siltala 1996, 13.)

Uutta oikean, normaalin ja terveen ihmisen ihannetta, joka löi itsensä läpi mediassa 1990-luvulla määrittää se, että ”*jokainen voi valita olinpaikkansa, seuransa ja kuluttamansa kulttuurin*”. (Siltala 1996, 7.) Tämä Siltalan lähes 30 vuoden takainen ajankuva on kuin profetia vuoden 2024 valmennuksen kulttuurista, jossa ”*urheilijat ovat yksilöitä ja ihmislähtöinen valmentaja osaa kohdella heitä heidän haluamallaan tavalla*”, kuten Suomen urheilun eettisen keskuksen, SUEK ry:n pääsihteeri **Teemu Japison** (2022) kuvaa Suo-

men Valmentajat ry:n koordinoiman Meidän urheilu -kehitysprosessin tavoitteissa.

Vuonna 2017 Juha Siltala totesi Helsingin Sanomissa, että 1990-luvulla vallinnut ääretön minäihanne oli ihmiselle suorastaan sadistinen. (Berner 2017, B1–B4.) Ihmisen valmentajien puheissa tämä yksilökeskeisyys on kuitenkin nykyisin käännetty positiiviseksi voimavaraksi, mullistukseksi ja valmennuksen kulttuurivallankumoukseksi. Tammikuussa 2024 järjestetyssä urheilijakeskeisen valmennuksen webinaarin paneelikeskustelussa Erkka Westerlund määritteli, kuinka ”*voimme nykyisin puhua ihmislähtöisestä tai tässä tapauksessa, kun puhutaan valmennuksesta, urheilijalähtöisestä valmennuksesta*. Tässä tyylissä urheilija on subjekti, joka on oman urheilunsa tekijä ja toteuttaja”. (Suomen Valmentajat ry:n verkkosivut, 25.1.2024.)

Valmennusosaamisen käsikirja 2012 kertoo: ”Yksilön kunnioittaminen on arvoista keskeisin. Se tarkoittaa voimaannuttavaa yhteistyötä urheilijan ja valmentajan hyväksi – heidän lähtökohdistaan.” (Hämäläinen 2012, 17.) Yksilön kunnioittaminen, sisäinen sankaruus, vaikuttaa ajan ihanteiden lisäksi perustuvan ainakin osittain sille ajatukselle, että postmodernissa ajassa totuus löytyy ihmisen sisäلتä. Suomen Ammattivalmentajat ry:n puheenjohtajan näkökulmastaan Westerlund totesi vuonna 2022: ”*Urheilijalähtöisellä valmennuksella tavoitellaan sitä, että tekemisen voima lähtee urheilijan sisäلتä. Se on urheilun suurin voima*.” Myös Suomen Olympiakomitea käänsi huomion urheilijaan lausuaan:

”Hyvä valmennus on urheilijalähtöistä toimintaa, jossa valmentajan tärkein tavoite on auttaa urheilijaa löytämään, kehittämään ja käyttämään omia voimavarojaan. Urheilija osallistuu valmennusprosessin kaikkiin vaiheisiin: suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Näin hän kasvaa

vastuuseen omasta tekemisestään ja hänellä on vahva omistajuus urheilustaan. Tärkeää on siis valmentaa myös urheilijan mieltä ja innostaa häntä kehittämään itseään.” (Suomen Olympiakomitea, verkkosivut 2018.)

Yhteiskunta ja vallitsevat arvot muokkaavat valmennuksen paradigmoja. Urheilu ja siihen olennaisesti kuuluvat instituutiot muokkaavat vuorostaan yhteiskuntaa. Kun Suomen Olympiakomitea toteaa, että hyvä valmennus on ihmisen valmentamista ja urheilijalähtöistä toimintaa, on kyseessä normatiivinen kanta, joka muokkaa tulevien valmentajien tapaa ajatella itseään ja kollegioitaan. Ihmisen valmennuksesta on tullut suomalaisen valmennuksen pakollinen paradigma. Tämä ei johdu siitä, että menetelmä olisi erityisen hyviä urheilullisia tuloksia tuottava, mitä on perinteisesti pidetty yhtenä hyvän valmentamisen kriteereistä. Yhteisesti hyväksytyt arvot ovat se metaparadigma, mikä velvoittaa hyvän valmentajan olemaan ihmisen valmentaja. Arvojen suhde yksilöiden vaatimuksiin käy selkeästi ilmi Suomen Valmentajien sanoittaessa, miksi Meidän urheilu -kehitysprosessia tarvitaan: *”yhteiskuntamme kehitys on ylittänyt kynnysen, jossa valmennuskulttuurin muutos on välttämätön nuorempien sukupolvien vaatiessa ihmislähtoisempää valmennusotetta”* (Holopainen & Tanhuanpää 2023, 5). Yksilöiden vaatimuksista seuraava välttämättömyys on se ideologinen pohja, jolla suomalaista valmennuskulttuuria nykyisin kehitetään.

Suomen Olympiakomitean osaamisen ja toimintaympäristöjen johtajana toiminut **Antti Paananen** summasi vuonna 2022 vastauksensa Miksi ihmislähtöinen valmennus? -kysymykseen Suomen Valmentajat ry:n videohaastattelussa näin:

”Ihmislähtöinen valmennus tai urheilijalähtöinen valmennus on sellainen arvomallivalinta, joka suomalaisessa urheilussa on nyt tehty ja sen eteen halutaan tehdä töitä. – – Valmentajan tehtävä on aina auttaa urheilijaa löytämään ja saavuttamaan se oma potentiaalinsa. Sen takia tämä ihmislähtöinen valmennus, urheilijan omien voimavarojen löytäminen on täysin keskeinen asia.” (Paananen 2022.)

Kun valmennuskulttuuria kehitetään Meidän urheilu -hankkeessa, jonka tavoitteena on Suomen Valmentajat ry:n verkkosivuilla olevan esittelyn mukaan *”vauhdittaa urheilun valmennuskulttuurin muutosta kohti ihmislähtöisempiä toimintatapoja”*, on mielestämme tärkeää huomata, että ihmisen valmentaminen perustellaan ensisijaisesti uskomusten ja arvojen eikä tehokkuuden tai sovellettavuuden avulla. John Lylen (2010, 450) mukaan tämä on tyypillistä humanistisissa lähestymistavoissa valmennukseen. Hän toteaa, että humanistinen lähestymistapa on saanut moraalisesti ylevän aseman ja tästä syystä sen valmennuksen menetelmiä perustellaan usein sillä, että asioita pitäisi – moraalisisessa mielessä – tehdä tietyllä tavalla. Esimerkiksi toteamukset ”hyvä valmentaja laittaa ihmisen etusijalle” tai ”ihmislähtöinen valmentaja osaa kohdella ihmisiä heidän haluamallaan tavalla” sisältävät oletuksen, että ihmisiä pitäisi kohdella heidän haluamallaan tavalla. Lisäksi ihminen pitäisi tai tulisi laittaa etusijalle. Humanistisen valmennuksen menestystä perustellaan tyypillisesti elämäkerrallisilla tarinoilla tai tapautuskimuksilla, joita vaivaavat usein sekä kriitikkömyys että otoksen rajallisuus. (Lyle 2010.) Tämä ilmiö on nähtävissä myös suomalaisessa valmennuskulttuurissa, kun tarkastellaan sitä, miten ihmisten valmentajista kirjoitetaan.

Ihmisen valmentajat

Ihmisen valmentaminen pakollisena paradigmana on arvovalinta. Tästä syystä ei ole yllättävää, että suomalaisia ihmisen valmentajia kuvataan usein juuri heidän arvojensa kautta. Menestys on myös tärkeää, mutta väitämme, että 2000-luvun virallisessa suomalaisessa urheilukulttuurissa se ei enää ole urheilun perimmäinen päämäärä, vaan sivutuote, joka syntyy siitä, että ihmisiä on kuunneltu, arvostettu, kunnioitettu ja kohdeltu hyvin. Hyvä valmentaja edustaa siis tietynlaisia arvoja ja juuri siksi hän on hyvä valmentaja.

Alpo Suhosen (2020, 58) mukaan urheilu on menestyskiihkossaan hukannut ”sivistyksen perinnön”. Nyt sivistyksen diskurssi on palaamassa ainakin sen perusteella, miten ihmisen valmentajista mediassa uutisoidaan. He ovat ihmisen ymmärtäjiä, ja moni heistä on käynyt läpi henkilökohtaisen valaistumisen tai kehitystarinan. Tyypillistä on, että ihmisen valmentajan arvot ja ansiot nostetaan esiin silloin, kun saavutetaan menestystä. Tappion hetkillä syitä ei yleensä löydetä ihmiskeskeisistä metodeista eikä valmentajaa moitita hänen valitsemistaan ”pehmeistä” valmennustavoista.

Kun **Reijo Jylhä** vuonna 2014 palasi suomalaisen hiihdon päävalmentajaksi norjalaisen **Magnar Dalenin** jälkeen, uutisoi Helsingin Sanomat, että tehtävään tarttuu muuttanut mies. Autoritaarisen norjalaisen jälkeen Jylhä halusi olla valmentaja ja ihmisjohtaja, jota hiihdon valmennuspäällikkö **Eero Hietanen** kuvaili seuraavasti: ”*Reijo on innostava, tuo positiivista energiaa. Hänen vahvuutensa on ihmisen valmentaminen. Hän on lähellä urheilijaa, hyvä keskustelija ja helposti lähestyttävä tyyppi.*” (Reponen 2014, A43.)

Vaikka urheilijälähtöisyydestä ja ihmiskeskeisyydestä on mediassa ja virallisemmissakin dokumenteissa puhuttu läpi 2000-luvun, todellinen muutos on, ainakin uutisoinnin

perusteella, tapahtunut yksittäisten henkilöiden ansiosta. Vuonna 2023 Suhonen totesi: ”*Valitettavasti ihmiskeskeisyys, vuorovaikutus ja ihmisten ainutlaatuisuuden ymmärtäminen on noussut esiin vasta viime vuosina. Suomalaisen palloilun viime vuosien menestys alkoi siitä, kun ruvettiin tajuamaan, mitä ihmisten valmentaminen on.* **Jukka Jalonen, Henrik Dettmann ja Markku Kanerva** ovat ymmärtäneet tämän, ja siksi he ovat erottuneet edukseen.” (Reinikainen 2023.)

Yksi Suomen menestyneimmistä urheiluvalmentajista on miesten jääkiekkomaajoukkueen päävalmentajana vuosina 2008–2013 ja 2018–2024 toiminut Jukka Jalonen. Hän on hyvä esimerkki Suomen Valmentajat ry:n ja Olympiakomitean ihanteellisesta valmentajasta. Jalosta on vuosien varrella, etenkin maajoukkueen mitalisijoitusten hetkillä, keuhuttu urheilijaa kuuntelevana ja ymmärtävänä valmentajana sekä ihmisten johtajana. Yle Urheilun artikkelissa vuoden 2019 miesten jääkiekon MM-kultajuhlinnan yhteydessä Jalosta kuvaillaan näin: ”*Jukka on erittäin pelaajaläheinen valmentaja. Hän oikeasti välittää. – Ehkä suurin Jalosen oivalluksista vuosien varrella on ollut se, että pelaajakin on ensisijaisesti ihminen, ja jokainen ihminen on erilainen. Hän ymmärtää, että joukkueen valmentaminen on ennen muuta ihmisjohtamista.*” (Pirinen 2019.) Vastaavaan tyyliin muutamaa vuotta aiemmin jääkiekon nuorten maailmanmestaruuden vuonna 2016 jatkoaikamaalillaan ratkaissut **Kasper Kapanen** tiivistä ajatuksensa Jalosesta: ”*Se on joku professori se mies, kun hän osaa miettiä asioita noin ja uskoo pelaajaan – ja ihmiseen*” (Pirinen 2016, 185).

Toinen selkeä esimerkki suomalaisesta ihmiskeskeisen valmentamisen menetelmän toteuttajasta on jalkapallovalmentaja Markku Kanerva. Tämä perusteellisista palaveristaan tunnettu valmentaja on saanut myös lii-

kanimen Professori. (Virtanen 2019, A31.) Vuonna 2019 Veikkauksen asiakaslehti X:ssä toimittaja **Ilkka Pernu** kirjoitti, kuinka suomalaisia futaaajia on valmennettu väärin, kunnes Kanervan myötä Suomen miesten jalkapallomaajoukkueessa kaikki muuttui valmennuskulttuurin kääntyessä nopeasti ihmislähtöiseksi:

”Jalkapallopiireissä ylistetään Kanervan valmennusmetodeja. Hän on kertonut panostavansa tietoisesti joukkuehenkeen, positiiviseen ilmapiiriin ja yhtenäisyyteen – niillä voi hänen mukaansa kompensoida huippuhyönteiden puutteen. – Opettaja-taustainen valmentaja kuuntelee pelaajia ja käy heidän kanssaan pitkiä puhelinkeskusteluja. Hän tekee harjoitusohjelmiin isojaakin muutoksia, jos pelaajat niin toivovat ja jos ne ovat hänen mielestään järkeviä. – Keskeistä on se, että johtaminen ei ole autoritääristä. Suomalainen joukkuevalmentaja on perinteisesti ollut pää punaisena huutava johtaja isolla j:llä. Se ei ole enää normi.” (Pernu 2019.)

Lisäksi Helsingin Sanomien Ihmisen valmentaja -henkilökuvassa kirjoitettiin vuonna 2020, kuinka Kanervan ”elämä ja valmentaminen nojaavat yleisinhimillisiin arvoihin, ja tulokset näkyvät.” Hän itse totesi, että ”vaatii valmentajalta paljon, että lähtee teettämään ryhmätöitä ja osallistuttamaan pelaajia. Helpompaa on käskää pelaajia tekemään niin kuin valmentaja haluaa.” (Virtanen 2020, A32.)

Suomen miesten koripallomaajoukkueen entistä päävalmentajaa Henrik Dettmannia puolestaan luonnehditaan Yle Areenan tekemän ”*Kuusi kuvaa koripallovalmentaja Henrik Dettmannin elämästä*” -podcastin esipuheessa seuraavasti: ”Dettmann alkoi saavuttaa menestystä, kun hän hylkäsi perinteisen johtamistavan, johon liittyi huutojohtamista

ja käskyttämistä. Täyskäännöksen ansiosta hän ei lähestynyt peliä enää menestyksen kautta, vaan pelaajalähtöisen valmentamisen avulla.” (Yle Areena, Kuusi kuvaa 2019.)

Suomalaisen urheilijan ja etenkin joukkueen menestyksestä ovat 2000-luvulla päässeet nauttimaan myös valmentajat. Pieni maa, joka häviää materiaalissa, kykenee voittoihin jääkiekossa ja jalkapallossa, koska osaamme joukkuepelin, vaikka yksilömme monille muille maille kalpenevatkin. Juuri ihmisen valmentaja saa hitsattua joukkueen yhteen, kuten edellä esitetyt esimerkit osoittavat. Ehkä tätä on suomalainen holistinen valmennus: yksilöistä saadaan taitottua esiin jotain, mikä on todella enemmän kuin osiensa summa, kuten holismiin usein liitetty kulu-nut kielikuva kuuluu. Tämä on se narratiivi, jota hyvästä suomalaisesta valmennuksesta nykyisin kerrotaan.

Sekä Leijonat, Huuhkajat että Susijengi ovat suomalaisessa kulttuurissa saavuttaneet urheilujoukkuetta suuremman aseman. Dettmann on todennut: ”*Leimallista Susijengille on, että se perustuu pohjoismaiselle ihmiskäsitykselle, jossa ihmisen yksilöllistä arvoa pidetään mittaamattomana ja ainutlaatuisena*” (Blomqvist 2019). Tämänkaltaiset kommentit, tai se, että Kanervan valmennusfilosofia perustuu yleisinhimillisille arvoille, kertovat arvoihin perustuvan valmennusparadigman vahvuudesta. Autoritaarista metodia edustavan valmentajan on tässä ajassa mahdotonta päästä positiivisesti esiin tai olla edes olemassa.

Analysoidessamme media-aineiston pohjalta on mahdollista tehdä kaksi laajempaa huomiota. Ensimmäinen on se, että ihmisen valmentaminen -käsitettä, ihmisen valmentamista tai ihmisen valmentajia koskevat Helsingin Sanomien uutisoinnit tai Internet-hakumme eivät tätä artikkelia kirjoittaessa

tuottaneet yhtäkään sellaista tulosta, jossa ihmisen valmennuksesta olisi uutisoitu kriittisesti. Digitaalisen median aikakaudella nämä tulokset saattavat tietenkin muuttua yhdessä yössä. Suomalaisen huippuvalmennuksen piirit ovat pienet ja mediaan lausuntoja antavat henkilöt ovat usein niitä, jotka ovat laatimassa myös valmennuksen virallisempia linjauksia. Tämä voi olla yksi syy sille, miksi mediasta löytyvä kuva ihmisen valmennuksesta on positiivinen.

Ihmisen valmennuksen julkista diskurssia tuottavat osittain samat henkilöt, jotka ovat olleet määrittelemässä hyvän valmennuksen olevan ihmisen valmentamista ja joille menestys esimerkiksi Suomen epävirallisessa kansallislajissa jääkiekossa on suonut tietynlaisen aseman maamme urheilumediassa. Kuvaava esimerkki tästä on aiemmin mainittu Jukka Tiikkajan *Ihmisen valmentaminen* -kirja. Teoksen takakannessa Erkka Westerlund toteaa, että kirjoittaja on johtanut ”valmennuksen kulttuurivallankumousta”. Kirja, jota tekijä itse luonnehtii ”subjektiiviseksi totuudeksi” ja joka ei sisällä yhtäkään lähdeviitettä eikä minkäänlaista lähdeluetteloa on päätynyt lukuisien eri yliopistoissa ja ammatikorkeakouluissa tehtyjen valmennusta käsittelevien oppinnäytteiden lähdeoteeksi.

Toinen media-analyysin pohjalta tekemämme havainto on se, että ihmisen valmentajat ovat miehiä, kuten edellä esittämistämme uutisoinnin esimerkeistä käy ilmi. Mediassa naisvalmentajat tulevat hyvin harvoin esille ihmisen valmennus -käsitteen yhteydessä ja löytämissämme uutisissa ja haastatteluissa sävy on erilainen kuin miesvalmentajien kohdalla. Yleisradion tekemässä henkilöku- vassa jalkapallovalmentaja Marianne Miettisestä kerrotaan samanlainen identiteettikriisi ja ihmisenä kasvu kuin monien miesvalmentajienkin kohdalla, mutta todetaan: ”*Olisi liian helppoa ja vaivatonta väittää, että*

Miettinen on nykytrendin mukainen ihmisen valmentaja” (Pakkanen 2018). Toinen löytämämme esimerkki on voimisteluvallmentaja **Titta Heikkilän** haastattelu Valkeakosken Sanomissa vuodelta 2018. Siinä viitataan Urheilulehden artikkeliin, jossa Heikkilän oli kerrottu takavuosina kiroilleen, huutaneen, haukkuneen ja nöyryyttäneen urheilijoita harjoituksissa. Valkeakosken Sanomien haastattelussa valmentajalta tentattiin hyvinkin yksityiskohtaisia vastauksia ja hän myönsi voimistelun lajikulttuurissa olevan ongelmia toden:

”Ne ovat valmentajien ammattitaitoon, seurojen ja lajin rakenteeseen ja muuttuvaan yhteiskuntaan liittyviä ongelmia. Kun ympäristö vaihtuu, meidänkin pitäisi olla kykeneviä vaihtamaan opittuja tapoja uusiksi, kouluttautumaan ja olemaan ajan hermolla. – Työskentelytavat kuitenkin muuttuvat. Vuorovaikutus urheilijoiden kanssa on teema, joka vahvistuu koko ajan. Iso teema on ihmisen valmentaminen.” (Gynther 2018.)

Analysoimassamme media-aineistossa naisvalmentajien suhdetta ihmisen valmennukseen käsiteltiin siis kahdessa yhteydessä. Ensimmäisessä Miettistä ei haluttu määritellä ihmisen valmentajaksi ja toisessa Heikkilän voidaan tulkita ainakin epäsuorasti ilmaisevan, että hänen tai ainakin naisvaltaisen voimisteluvallmennuksen tulisi siirtyä kohti ihmisen valmennusta. Tämä tukee havaintoamme siitä, että toisinajattelevan valmentajan on suomalaisessa valmennuskulttuurissa omaksettava ihmisen valmennuksen paradigma.

Suomalaisen huippu-urheilun seuraava paradigma: Digitaalisuus tai autoritaarisuuden paluu?

Ihmisen valmentamisen hivuttautuminen suomalaisen urheiluvalmennuksen pakolli-

seksi paradigmaksi perustuu arvovalinnalle, joka puolestaan perustuu käsitykselle siitä, mitä urheilu voisi olla tai mitä sen tulisi olla. Tämän käsityksen mukaan urheilun tulisi olla yksilöä kehittävä prosessi, inhimillisen kulttuurin alue, jolla ihmisenä kasvaminen on mahdollista. Näkemyksen tiivistää Erkka Westerlund: *”urheilu on ihmisen paras kehitysohjelma maailmassa”, ”urheilu on elämä pienokoissa”* ja *”urheilu on hyvä elämän harjoituskenttä”* (Westerlund 2019, 13, 214 ja 216). Ehkä urheilulla voi nähdä olevan näin yleviä piirteitä ja päämääriä. Tällaisesta käsityksestä katsoen kuulostaa ehkä uskottavalta väittää, että *”voimme urheilun avulla tehdä Suomesta elinvoimaisen ja toimintakykyisen kansakunnan”* (Oivio 2023) tai että *”urheilun avulla voidaan saada Suomi lentoon”* (Westerlund 2019, 216).

Uskomme, että ihmistä ymmärtävä valmennusmetodi on hyvä menetelmä silloin, jos urheilun perimmäiseksi tarkoitukseksi ymmärretään Westerlundin tapaan ihmisenä kehittyminen, hetkessä eläminen tai ilon hetken löytäminen. Mutta entä jos urheilun perimmäinen päämäärä onkin voittaminen? Kun pelaajien toivomuksia kunnioittavan Markku Kanervan Huuhkajat ei keväällä 2024 selviytynyt EM-lopputurnaukseen, alkoi keskustelu päävalmentajan asemasta. Helsingin Sanomissa kirjoitettiin, pelaajalähteisiin viitaten: *”Toiminnan laatu on herättänyt tyytymättömyyttä. Maajoukkueen valmennusryhmän toiminnassa on räikeä ero siihen, mihin pelaajat ovat kansainvälisissä huippujoukkueissaan tottuneet”* (Virtanen 2024, A32–33).

Mistä johtuu, että menestyneimpien lajiemme valmentajia ei ole pyydetty kansainvälisiin korkean tason valmennustehtäviin? Mikseivät suomalaiset jalkapallovalmentajat ole päässeet Euroopan kovimpiin sarjoihin päävalmentajiksi tai miksi portti NHL-joukkueiden päävalmentajiksi ei, Suhosta lukuun

ottamatta, ole suomalaisille auennut? Onko niin, että urheilun kaikkein terävimmällä, kansainvälisellä huipulla tarvitaan muunlaisia osaajia kuin ymmärtäviä, yksilöurheilijan kaiken keskiöön asettavia ihmisen valmentajia?

Holistisen valmennuksen pioneeri Bennett Lombardo kirjoitti vuonna 2010, että ammattimaisen urheiluvalmennuksen malli perustuu ajatukselle, jonka mukaan voittaminen on menestyksen ainoa mittari ja valmentajan tarpeet menevät urheilijan tarpeiden edelle. Hänen mukaansa tällaisen mallin, joka ei missään määrin teeskentele olevansa kasvatuksellinen, suosio vaikuttaa olevan kasvussa äärimmäisen kilpailullisessa urheilun maailmassa. Lombardo totesi, että holistinen valmennuskäsitys ei tule saavuttamaan paradigman asemaa niin kauan kuin voittaminen on huippu-urheilun keskeisin arvo. **Cindra Kamphoffin** (2010) mukaan esimerkiksi yhdysvaltalaisen koripallovalmentajien onkin käytännössä mahdotonta keskittyä yksilöiden kokonaisvaltaiseen kehittämiseen niin kauan kuin valmentajien miljooniin dollareihin nousevat ansiot perustuvat ensisijaisesti siihen, voittaako joukkue vai ei. Mielestämme ihmisen valmentajilla on paikkansa lasten ja nuorten urheilukulttuurissa sekä sellaisissa urheilun konteksteissa, joissa urheilu on edelleen ensisijaisesti hyvää mieltä tuottavaa leikkiä. Mutta onko ”humanisteille” sijaa suomalaisen huippu-urheilun tulevaisuudessa, jossa tavoitteena on vastustajan voittaminen?

Näemme suomalaiselle huippu-urheilulle kaksi mahdollista suuntaa. Ensimmäinen on se, että lobbaus yksilön arvostamisen tärkeydestä tulee tuottamaan tulosta ja todellinen muutos kohti ihmisen valmentamista jatkuu. Jos yksilö on edelleen kaiken keskiössä, on todennäköistä, että ihmisen valmentajat tulevat käyttämään entistä enemmän teknologian suomia mahdollisuuksia urheilijan yksilöllisyyden huomioimiseen.

Helsingin Sanomat uutisoi maaliskuussa 2024, kuinka jääkiekkjoukkue HIFK:ssa ja jalkapallojoukkue HJK:ssa hyödynnetään teknologiaa osana digitaalista valmennusta. Fyysisistä harjoittelua varten pelaajilla on puhelimissaan sovellus, josta he näkevät kaiken datan. Omatoimikaudella pelaajat saavat puhelimeensa yksilölliset harjoitusohjelmat. Jos yksilön kuormitus siirtyy punaiselle alueelle, niin fysiikkavalmentaja reagoi. Sovellusten etu on se, että ”*enää ei tarvitse kantaa paperilappuja kotiin ja yrittää muistaa niiden sisältöä*” ja ”*treenit voidaan customoida joka jätkälle*”. (Kanerva 2024, A39.) HJK:n jokainen harjoitus kuvataan, ja pelaajat saavat visuaalista palautetta puhelimiinsa. Erityisesti nuorille pelaajille kuvallinen valmennusviesti on HJK:n naisten maalivahtivalmennuksesta vastaavan **Juho Illin** mukaan järkevää, koska ”*he katsovat kaiken videolta, joten tämä on luonteva tapa jakaa informaatiota*”. (Kanerva 2024, A39.) Koska pelaajat voivat tutustua itse armottomaan kuvalliseen materiaaliin, valmentajien ei tarvitse pitää heidän kanssaan palauteistuntoja yhtä usein kuin aikaisemmin. Digitaalisuus johtaa tosin tällöin vuorovaikutuksen vähenemiseen.

Data tulee ohjaamaan myös ihmisten valmentajien työtä. Jatkuvan digitaalisen seurannan ja mittaamisen tärkeyden kiteytti Helsingin Sanomissa HIFK:n videovalmentaja **Ari Halttunen** näin: ”*Pelaaja ymmärtää, ettemme vedä millään mutu-tuntumalla vaan meidän näkemys perustuu kylmiin lukuihin*”. (Kanerva 2024, A39.) Tällaisen kehityssuunnan päätepisteeksi voidaan nähdä se, että valmentaja jää lopulta statistin rooliin. Esimerkiksi englantilainen jalkapalloseura Liverpool tekee yhteistyötä Googlen DeepMind-tekoälyprojektin kanssa kehittääkseen ohjelmaa, joka auttaisi valmentajia tekemään päätöksiä kulmapotkutilanteissa (Esim. Wang & Veličković 2024; Scanlan 2024).

Marraskuussa 2023 Suomen Sulkapalloliiton päävalmentaja **Ville Lång** kommentoi poikkeuksellisen voimakkaasti suomalaisen sulkapallon tilaa. Hän tiivistä, että ”*vaikka nuoret ovat mukavia ja hyväkäytöksiä, monilta näyttää puuttuvan tarvittava kunnioitus treenikavereita, valmentajia ja lajia kohtaan. Asioita ei oteta tarpeeksi vakavasti*.” (Vilén 2023, A32.) Lisäksi huipulle pääsemiseen vaadittavaa määrätietoisuutta ja pitkäjänteisyyttä ei Långin mielestä pelaajien toiminnassa enää juuri näy. Mielestämme on pohdittava, mikä rooli tässä kehityksessä on suomalaisen valmennusosaamisen mallilla ja ihmislähtöisellä valmennuksella, joka kohtelee urheilijoita heidän haluamallaan tavalla.

Långin kuvailemat nykyajan huippu-urheilijat sopivat hyvin siihen muottiin, jota hahmoteltiin Valmennusosaamisen käsikirjan (2012) tulevaisuutta käsittelevässä luvussa:

”*Urheilijakeskeisyys on päivän sana. – – Urheilijakeskeisyys voi näyttäytyä myös urheilijan itsekkyytenä, jolloin valmentajat ja muut toimijat nähdään urheilijan oikeuksien mahdollistajina, joiden velvollisuus on epäitsekästä luopua omista tavoitteistaan urheilijan hyväksi. – – Nykypäivän urheilija ei tiedä, mikä ihanne on oikeasti tosi ja mitä hänen pitäisi tavoitella*.” (Hämäläinen 2012, 13.)

Valmentaja voisi olla yksi vastauksia tarjoava auktoriteetti, jos urheilija ei tiedä, mikä ihanne on tosi tai mitä hänen pitäisi tavoitella. Toisena suomalaisen valmennuskulttuurin tulevaisuuden mahdollisuutena näemmekin tietynlaisen autoritaarisen valmennuskulttuurin paluun. Sitä perusteltaisiin erityisesti voittamisen ja tulosten näkökulmasta. Ehkä korkeimmalle huipulle tähtäävältä urheilijalta tulisi vaatia enemmän kuin mitä ymmärtävä valmentaja tekee. Autoritaarinen val-

mentaja ei sovi suomalaisen nyky-yhteiskunnan arvoihin, mutta syvätkin arvot voivat muuttua nopeasti ja sitä kautta myös se, mitä urheilussa tavoitellaan ja arvostetaan.

Ne suomalaiset arvot, jotka ovat nousseet yhteiskunnassa tärkeiksi ovat samalla esteenä urheilun absoluuttisen huipun saavuttamiselle. Tanskalaistutkijat toteavat vuonna 2022 julkaistussa suomalaisen huippu-urheilun tilaa analysoivassa kansainvälisessä raportissa asian seuraavasti:

”On selvää, että nyky-Suomen eettiset kysymykset, normit ja arvot rajoittavat poliittisten toimijoiden ja kaupallisten järjestöjen – ja jopa väestön – halua tukea huippu-urheilua symbolisesti rahoittamalla sitä (lisää). Nämä rajoitteet ovat jossain määrin vakiintuneet suomalaisen yhteiskunnan kulttuu-

risiksi voimiksi, jotka estävät suomalaisen huippu-urheilun kehitystä.” (Storm & Nielsen 2022, 123.)

Urheilu on monien ristiriitojen taistelukenttä. Tulosten todellisuus on silti urheilussa brutaalin rehellinen. Valmennusmenetelmien merkitys tulokselle jää lopulta aina arvailujen varaan eikä erilaisten menetelmien tehokkuutta ole mahdollista mitata. Tästä syystä suomalaisen urheiluvalmennuksen tulevaisuus riippuu siitä, millaisia arvoja urheilumaailmassa halutaan edistää. On ymmärrettävää, että ajan hengen mukaiset arvot ohjaavat myös valmennusta. Mikään absoluuttinen totuus ei silti ole, että urheilun maailman tulisi marssia samaan suuntaan ja samassa tahdissa muun yhteiskunnan kanssa.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Suomen Olympiakomitea ry:n ja Suomen Valmentajat ry:n julkiset verkkomateriaalit

Holopainen, S. & Tanhuanpää, H. 2023. Meidän urheilu – Loistamme yhdessä. Määrittelyvaihe urheilutoimijat 2021–2022. Helsinki: Suomen Valmentajat ry. Verkkoversio: https://www.suomenvalmentajat.fi/site/assets/files/6978/meidan_urheilu_urheilutoimijat_final.pdf. [Tarkistettu 7.9.2024.]

Hämäläinen, K. (toim.). 2012. Suomalainen valmennusosaaminen: Valmennusosaamisen käsikirja 2012. Helsinki: Suomen Olympiakomitea. Verkkoversio: https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/08/valmennusosaaminen_2012_net.pdf. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Hämäläinen, K. 2016. Valmennusosaamisen käsikirja 2016. Valmentajakoulutuksen laatu. Helsinki:

Suomen Olympiakomitea. Verkkoversio: <https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/08/valmennusosaamisen-kasikirja2016.pdf>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Hämäläinen, K. 2022b. Valmentaja, millaisia ovat ihmis-, oppimis- ja urheilukäsityksesi? Suomen Valmentajat ry:n verkkosivut, 13.12.2022. <https://www.suomenvalmentajat.fi/uutiset/valmentaja-millaisia-ovat-ihmis-oppimis-ja-urheilukäsityksesi/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Hämäläinen, K. & Westerlund, E. 2016. Valmentajalla on väliä. Valmentaja 5/2016. Verkkoversio https://www.suomenvalmentajat.fi/site/assets/files/2056/lehden_aineisto.pdf. Osittain sama sisältö löytyy Suomen Valmentajat ry:n Valmentajalla on väliä -kampanjan verkkosivulta, <https://www.suomenvalmentajat.fi/arvostus/valmentajalla-on-valia-kampanja/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Japisson, T. 2022. Ihmislähtöinen valmennus tekee urheilusta turvallisempaa ja reilumpaa. Suomen Valmentajat ry:n verkkosivut, 2.11.2022. <https://www.suomenvalentajat.fi/uutiset/ihmislähtöinen-valmennus-tekee-urheilusta-turvallisempaa-ja-reilumpaa/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Paananen, A. 2022. Haastattelu. YouTube-video. Suomen Valmentajat ry, Meidän urheilu: Antti Paananen. https://youtu.be/idnXQsscht0?si=_uR2qYOqwyatUjOQ. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Suomen Olympiakomitea ry:n verkkosivut 2018. Hyvä valmentaja kasvattaa urheilijaa myös ajattelevaan, 3.10.2018. <https://www.olympiakomitea.fi/2018/10/03/hyva-valmentaja-kasvattaa-urheilijaa-myos-ajattelevaan/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Suomen Olympiakomitea ry:n verkkosivut 2024a. Valmentajat, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/osaaminen/valmennusosaaminen/valmentajat/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Suomen Olympiakomitea ry:n verkkosivut 2024b. Valmentajan työkalut, <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/osaaminen/valmennusosaaminen/valmentajat/valmentajan-tyokalut/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Suomen Valmentajat ry:n verkkosivut. Meidän urheilu. <https://www.suomenvalentajat.fi/meidan-urheilu/esittely/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Suomen Valmentajat ry:n verkkosivut. Valmentajalla on väliä -kampanja. <https://www.suomenvalentajat.fi/arvostus/valmentajalla-on-valia-kampanja/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Suomen Valmentajat ry:n verkkosivut. Uutiset, 25.1.2024. Menestyvää urheilua urheilijalähtöisellä valmennuksella. <https://www.suomenvalentajat.fi/uutiset/menestyvaa-urheilua-urheilijalähtöisella-valmennuksella/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Westerlund, E. 2019a. Westerlund: Uudella valmennuskulttuurilla arvostusta urheilulle. Suomen Valmentajat ry:n verkkoartikkeli 8.3.2019. <https://www.suomenvalentajat.fi/uutiset/westerlund-uudella-valmennuskulttuurilla-arvostusta-urheilulle/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Westerlund, E. 2022. Voiko joukkuetta valmentaa urheilijalähtöisesti? Meidän urheilun ajatuksia Harri Mannosen artikkelin herättämänä. Suomen Valmen-

tajat ry:n verkkosivut, 2.12.2022.

<https://www.suomenvalentajat.fi/uutiset/voiko-joukkuetta-valmentaa-urheilijalähtöisesti-meidan-urheilun-ajatuksia-harri-mannosen-artikkelin-herattamana/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Media-aineisto

Aromäki, J. 1970. Kiekkoilussa hyppy avaruuskauheen. Helsingin Sanomat 8.8.1970, 13.

Aromäki, J. 1983. Suositut sylkykupit. Helsingin Sanomat 5.11.1983, 27.

Berner, A-S. 2017. Keskiluokka hakee turvapaikkaa. Helsingin Sanomat 19.3.2017, B1–B4.

Blomqvist, K. 2019. Kutsuvieras Henrik Dettmann. Koripallovalmentaja Henrik Dettmann: Vanhempi ja valmentaja tähtäävät samaan lopputulokseen. Yle Radio Suomi 18.7.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/07/18/koripallovalmentaja-henrik-dettmann-vanhempi-ja-valmentaja-tahtaavat-samaan>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Gynther, M. 2018. ”En koe, että valmennuksessa olisi ollut jotain väärää” – Näin Minettien Titta Heikkilä kommentoi valmennuskohua. Valkeakosken Sanomat 22.11.2018. <https://www.valkeakoskensanomat.fi/urheilu/art-2000006982303.html>. [Tarkistettu 7.9.2024.]

Helsingin Sanomat 7.10.1966, 27. Voim.op. Kalevi Tuominen: Valmentamisen yleiset periaatteet.

Helsingin Sanomat 12.10.1970, 19. Suomalaisvalmentajilla Euroopan huonoimmat työskentelyolosuhteet.

Helsingin Sanomat 2.12.1976, 29. Urheilumiehet samaa mieltä. Totaalisesti valmennettu harrastelijan vastakohta.

Helsingin Sanomat 15.10.1982, 36. Pekka Salmi-mies: Urheiluväen on ryhdistädyttävä.

Helsingin Sanomat 28.5.1994, C9. Tutkija Puha-kaisen mukaan huippu-urheilijaa käsitellään kuin konetta: Suomen valmennusopit DDR:stä.

Hänninen, H. & Lahti, M. 1978. Valmentaminen visainen tehtävä. Helsingin Sanomat 26.11.1978, 33.

Kanerva, J. 2024. Digiohjelma mullistaa valmennusta. Helsingin Sanomat 16.3.2024, A38–A39.

Mannonen, H. 2020. Filosofian tohtori Jyri Puhakainen teillattiin ”kommunistiksi” 1995 – nyt hän pohjustaa uutta urheiluvallankumousta. Ilta-Sanomat, Urheilulehti 7.6.2020. <https://www.is.fi/urheilulehti/parhaat/art-2000006532856.html>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Meriläinen, R. 1982. Nils-Erik Nyman 70 vuotta tänä vuonna. Urheilu selviytyy doping-ongelmastakin. Helsingin Sanomat 22.2.1982, 12.

MTV3, 2001. Jyri Puhakainen kaipaa suurta muutosta valmennukseen. MTV3 27.2.2001. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/jyri-puhakainen-kaipaa-suurta-muutosta-valmennukseen/3704962#gs.789ptw>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Oivio, J. 2023. Erkkä Westerlund haluaa jääkiekkoon ison muutoksen. Helsingin Sanomat 31.10.2023. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009960619.html> [Tarkistettu 11.4.2024.]

Pakkanen, M. 2018. Marianne Miettinen on tv:stä tuttu kasvo, johon kiteytyy Suomen tyttöfutiksen nousu – menestystarinan taustalta löytyy raju identiteettikriisi. Yle 13.11.2018. <https://yle.fi/a/3-10499777>. [Tarkistettu 7.9.2024.]

Pernu, I. 2019. Suomalaisia futaaajia on valmennettu väärin. X, Veikkauksen asiakaslehti 19.3.2019. <https://www.veikkaus.fi/fi/x/huuhkajien-positiivinen-valmennus>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Pirinen, H. 2019. Leijonakuninkaan satumainen menestys tiivistyy neljään sanaan – Jukka Jalonen saa pelaa-ajat tuntemaan, että heistä välitetään: ”Voisin uhrata toisen jalkani hänen puolestaan”. Yle Urheilu 1.6.2019. <https://yle.fi/a/3-10811370>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Pusa, A. 2024. Westerlund kaipaa muutosta jääkiekon toimintakulttuuriin. Helsingin Sanomat 9.4.2024, A 30.

Rautakorpi, J. & Tulla, J. 2024. Johtajien ja valmentajien hyvä yhteistyö tuo tuloksia. Helsingin Sanomat 26.7.2024, B17.

Reinikainen, P. 2023. Jääkiekkovalmentaja Alpo Suhonen julkaisee elämäkerran: ”Paljastuksia ei ole luvassa”. Apu 4.6.2023, <https://www.apu.fi/artikkelit/alpo-suhonen-mm-kisat-pitaisi-tassa-muodossaan-lopettaa>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Reponen, J-P. 2014. Muuttanut mies hakee muutosta. Helsingin Sanomat 15.5.2014, A43.

Scanlan, M. 2024. Voiko tekoäly parantaa jalkapallojoukkueen kulmapotkuja? Liverpool ja muut lyövät vetoa, että se voi. Tekniikan Maailma 9.4.2024. <https://tekniikanmaailma.fi/voiko-tekoaly-parantaa-jalkapallojoukkueiden-kulmapotkujen-kayttoa-liverpool-ja-muut-lyovat-vetoa-etta-se-voi/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Servo, J. 2023. ”Meidän kansakunta ei voi hyvin tällä hetkellä” – Erkkä Westerlund lähtee Jääkiekkoliiton puheenjohtajakilpaan. Yle 30.10.2023. <https://yle.fi/a/74-20057679>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Sulander, V. 1970. Vääpelincommento jo ohi. Helsingin Sanomat 18.4.1970, 21.

Svahn, M. 1978. Suomalaisille valmentajille vielä vieras alue joukkueurheilun filosofia. Helsingin Sanomat 12.3.1978, 31.

Tammilehto, T. 2014. Westerlund jyrähti suomalaiskiekon tilasta. Yle Urheilu 26.5.2014, <https://yle.fi/a/3-7262216>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Tuuna, J. 2024. Petri Jakosen mielestä suomalaisen urheilu tarvitsee sanakirjan ja strategian: ”Emme saa enää vaatia koulussa, emmekä urheilussa.” Salon Seudun Sanomat 1.9.2024. <https://www.sss.fi/2024/09/petri-jakosen-mielesta-suomalainen-urheilu-tarvitsee-sanakirjan-ja-strategian-emme-saa-ena-vaatia-koulussa-emmekä-urheilussa/>. [Tarkistettu 7.9.2024.]

Vilén, J. 2023. Päävalmentaja: ”Kehittymisen halu näyttää puuttuvan”. Helsingin Sanomat 8.11.2023, A32–A33.

Virtanen, A. 2019. Kaikkien aikojen valmentaja. Helsingin Sanomat 17.11.2019, A31–A33.

Virtanen, A. 2020. Ihmisten valmentaja jaksaa kuunnella. Helsingin Sanomat 23.4.2020, A32–A33.

Virtanen, A. 2024. Totuus Markku Kanervan Huuhkajista tuli lopulta esiin. Helsingin Sanomat 27.3.2024, A32–A33.

Westerlund, E. 2023. Suomi on sairas, mutta Erkkä Westerlundilla on lääke: ”On halvempi pitää lapset ehjänä kuin korjata rikkinäisiä aikuisia”. Urheilulehti 21.5.2023. <https://www.is.fi/urheilulehti/art-2000009526046.html>. [Tarkistettu 11.4.2024.] Sama teksti on julkaistu otsikolla ”Liian paljon ihmisromua”, Helsingin Sanomat 21.5.2023. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009598026.html>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Yle Areena, Kuusi kuvaa 2019. Kuusi kuvaa koripallovalmentaja Henrik Dettmannin elämästä. Podcast-tallenne. Yle Areena. Julkaistu 13.7.2029. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-50163264>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Kirjallisuus

Cassidy, T. 2010. Holism in sports coaching: Beyond humanistic psychology. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 5(4), 439–443.

Dettmann, H. 2021. Kopautuksia: kirjoituksia elämästä ja urheilusta. Helsinki: WSOY.

Hämäläinen K. 2022a. Hyvä valmennus aina aikansa kuva. *Valmentaja*, 1/2022, 8–10.

Kamphoff, C. S. 2010. Holism in Sports Coaching: Beyond Humanistic Psychology. A Commentary. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 5(4), 481–483.

Kantola, H. 2007. Valmennuksen jalanjäljet: 100 vuotta suomalaista urheiluvalmennusta. Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja 35. Helsinki: Suomen Urheilumuseosäätiö.

Kidman, L. 2010. Holism in Sports Coaching: Beyond Humanistic Psychology. A Commentary. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 5(4), 473–475.

Kidman, L. & Hanrahan, S. J. 2011. *The Coaching Process: A Practical Guide to Becoming an Effective Sports Coach*. New York: Routledge.

Lombardo, B. 1987. *The Humanistic Coach. From Theory to practice*. Illinois: Charles Thomas Publisher.

Lombardo, B. J. 1999. Coaching in the 21st century: Issues, concerns and solutions. *Sociology of Sport Online (SOSOL)*, 2(1).

Lombardo, B. 2010. Holism in Sports Coaching: Beyond Humanistic Psychology. A Commentary.

International Journal of Sports Science and Coaching, 5(4), 477–478.

Lyle, J. 2010. Holism in Sports Coaching: Beyond Humanistic Psychology. A Commentary. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 5(4), 449–452.

Nelson, L. & Potrac, P. & Marshall, P. 2010. Holism in Sports Coaching: Beyond Humanistic Psychology. A Commentary, *International Journal of Sports Science and Coaching*, 5(4), 465–468.

Pirinen, H. 2016. Nuorten jääkiekon maailmanmestari 2016. Helsinki: Minerva.

Puhakainen, J. 1995. Kohti ihmisen valmentamista: holistinen ihmiskäsitys ja sen heuristiikka urheiluvalmennuksen kannalta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Siltala, J. 1996. Sisäinen sankari pakollisena paradigmana. *Tiedepolitiikka* 21(4), 5–22.

Storm, R. K. & Nielsen, K. 2022. Huippu-urheilu Suomessa: Kansainvälinen ulkoinen arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:45. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Verkko-versio: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-718-5>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Suhonen, A. 2020. Menestyksen hinta. *Liikunta & Tiede* 57(2), 58.

Tiikkaja, J. 2014. *Ihmisen valmentaminen*. Helsinki: Auditorium.

Wang, Z. & Veličković, P. 2024. TacticAI: an AI assistant for football tactics. Google DeepMind 19.3.2024. <https://deepmind.google/discover/blog/tacticai-ai-assistant-for-football-tactics/>. [Tarkistettu 11.4.2024.]

Westerlund, E. 2019b. *Erkka – elämän peliä. Valmentava johtaminen*. Oulu: Fitra.

Epäasiallinen kohtelu ja siitä vaikeneminen suomalaisessa kilpaurheilussa

MARKO KANANEN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Urheilussa tapahtuva häirintä ja epäasiallinen kohtelu ovat nousseet merkittäväksi puheenaiheeksi niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Suomessa huomiota herättäneisiin tapahtumiin on liittynyt niin seksuaalista häirintää (Halonen 2021), rasismia (Arkko 2021), valmentajien väärinkäytöksiä (Saarinen 2020) kuin urheilijoiden terveyttä uhkaavia toimintatapoja (Tammi-lehto 2017). Näiden ja muiden urheilumaailmaan liittyvien väärinkäytösten torjunta edellyttää ymmärrystä niiden taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Suomessa epäasiallista kohtelua on tutkittu esimerkiksi rakenteellisen syrjinnän ja urheilun ahtaiden normien kautta. Tutkimuksissa on käsitelty niin seksuaalivähemmistöjen (Kokkonen 2018) kuin maahanmuuttotasaisten (Kananen 2020), vammaisten (Eriksson ym. 2020) ja lihaviiden (Harjunen 2020) liikkujien asemaa ja mahdollisuuksia. Myös lasten ja nuorten väkivaltakokemukset liikunta- ja urheiluharrastuksissa ovat kiinnittäneet tutkijoiden huomiota (Toivonen & Aine 2024; Peltola 2020). Suomen urheilun eettinen keskus (SUEK) on puolestaan selvittänyt erityisesti kilpaurheilijoiden kokemuksia epäasiallisesta kohtelusta (Lahti ym. 2020; Kaski ym. 2022).

Epäasiallisen kohtelun yleisyyttä koskevat luvut vaihtelevat jonkin verran eri tutkimusten välillä, mutta yhteistä niille näyttäisi ole-

van se, etteivät epäasiallista kohtelua kokeneet urheilijat useinkaan kerro kokemuksistaan kenellekään (Lahti ym. 2020 & Kaski ym. 2022). Kilpaurheilijoiden lisäksi sama ilmiö on nähtävissä myös lasten ja nuorten liikuntaharrastuksissa. Tuoreimman LIITU-tutkimuksen mukaan valtaosa epäasiallisen kohtelun kokemuksista oli jäänyt vain lapsen omaan tietoon (Toivonen & Kananen 2023).

Vaikka epäasiallista kohtelua koskeva tutkimustieto onkin viime vuosina lisääntynyt ja urheiluyhteisössä on kehitetty niin puuttumisen malleja, turvallisen tilan periaatteita kuin keskitettyä kurinpittoa, ei vaikenemisen taustalla olevia syitä ole juurikaan tutkittu tai käsitelty julkisessa keskustelussa. Tämän tietovajeen paikkaamiseksi tarkastelen kilpaurheilijoiden kohtaamaa epäasiallista kohtelua juuri puhumisen ja puhumattomuuden näkökulmista. Millaisia syitä tai tekijöitä epäasiallisesta kohtelusta vaikenemisen taustalta on mahdollista löytää? Entä millaisia muutoksia kilpaurheilijat haluaisivat nähdä tilanteen parantamiseksi?

Kyseessä on ns. sekundääritutkimus, joka hyödyntää SUEKin vuoden 2022 (Kaski ym.) kilpaurheilijatutkimuksessa kerättyä aineistoa ja tulkitsee sitä uudelleen vaikenemisen näkökulmasta. Esittelen aluksi **Satu Kasken** ja kumppaneiden esittämiä epäasiallisen kohtelun yleisyyteen ja tyypillisiin piirteisiin liittyviä määrällisiä tunnuslukuja. Tämän jäl-

keen pureudun varsinaisessa tulososiossa epäasialliseen kohteluun liittyviin vaikenemisen haasteisiin analysoimalla kyselyaineistossa olleita kilpaurheilijoiden avovastauksia laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Teoreettisesti artikkelin viitekehys rakentuu normatiivisen kulttuurin ja sen yksilöiden toimintaa ohjaavien vaikutusten ympärille. Lähtökohtana artikkelissa on **Sara Ahmedin** (2006) queer-fenomenologia ja erityisesti siihen liittyvä oikaisuvälineen (straightening device) käsite, jonka kautta hän tuo esille sitä, kuinka vakiintuneet tavat, rutiinit ja normit pyrkivät ylläpitämään tietynlaisia toimintatapoja ja ohjaamaan ja ”oikaisemaan” normeista poikkeavaa käytöstä niiden mukaiseksi. Sen sijaan, että epäasiallisesta kohtelusta vaikenemisen syyt nähtäisiin ensisijaisesti yksilöllisinä, pyrin tulkitsemaan niitä laajempien kulttuuristen normien ja konventioiden kautta.

Teoreettinen viitekehys: normatiivinen kulttuuri ja oikaisuvälineet

Artikkelin teoreettisena lähtökohtana on Sara Ahmedin (2006) queer-fenomenologia, jonka kautta hän pyrkii tarkastelemaan valitsevien normien ja valtarakenteiden vaikutusta ihmisten ja ihmisryhmien identiteetteihin ja olemisen tapoihin. Ahmed (2007) on käyttänyt muun muassa heteroseksuaalisuutta ja valkaisuutta esimerkkeinä normatiivisista järjestelmistä, jossa toiset ovat kuin kotonaan, kun taas toiset törmäävät jatkuvasti järjestelmän raameihin. Normatiivisten järjestelmien osalta Ahmed on kiinnostunut erityisesti niiden ylläpitämistä kyseenalaistamattomista ja usein tiedostamattomista olemisen ja toimimisen tavoista. Normatiiviseen järjestelmään sopimista Ahmed (2006) kuvaa vaivattomuudeksi ja olemisen helppoudeksi, kun taas siitä poikkeaminen aiheuttaa

kyseenalaistamista, ulossulkemista ja tarvetta oman olemassaolon perustelemiselle.

Ahmedin (2006) mukaan normatiivisen järjestelmän totutuista reiteistä poikkeavia olemisen tapoja pyritään jatkuvasti oikaisemaan ja palauttamaan oikealle kurssille. Hän käyttää termiä ”oikaisuväline” (straightening device) viitattaessa niihin yhteiskunnallisiin mekanismeihin ja käytäntöihin, jotka vahvistavat normatiivisia käsityksiä esimerkiksi seksuaalisuudesta, sukupuolesta ja muista sosiaalisista luokituksista. Ahmedilainen oikaisuväline voi olla esimerkiksi tietty puhetapa, kulttuurinormi tai vaikkapa lainsäädännöllinen käytäntö, joka ylläpitää ja vahvistaa normatiivisia olemisen tapoja ja marginalisoi niistä poikkeavat käytännöt. Oikaisuväline-termillä Ahmed alleviivaa näiden mekanismien konkreettisia vaikutuksia. Ne suuntaavat ja ohjaavat yksilöitä kohti normien mukaista toimintaa.

Urheilun normatiivisuutta on tarkasteltu Suomessa esimerkiksi kiinnittämällä huomiota siihen, millaiset ihmiset voivat osallistua urheiluun ja millaisia puolestaan suljetaan sen ulkopuolelle. Kyse ei ole tutkimusten mukaan pelkästä kehollisesta kyvystä suoriutua urheilusta, vaan siihen vaikuttavat myös monet kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät. Tämänkaltaisen urheilun inkluusion ehtojen tutkimus on tuottanut tietoa esimerkiksi tiettyjen lajien sukupuolittumisesta (Herrala 2016), seksuaalivähemmistöjen haasteista (Kokkonen 2018) tai maahanmuuttotasaisten liikkujien kohtaamista sisään pääsemisen esteistä (Rönkkö 2023). Näiden tutkimusten pohjalta voidaan ajatella, että vallitseva urheilukulttuuri tukee tiettyjen ryhmien osallistumista ja tekee siitä ahmedilaisittain vaivatonta, kun taas näistä totutuista olemisen ja urheilemisen tavoista poikkeaville urheiluun mukaan pääseminen ja siellä pysyminen voi olla vaikeampaa.

Pyrin soveltamaan normatiivisen kulttuurin ja oikaisuvälineen käsitteitä kilpaurheilijoiden epäasiallisen kohtelun kokemusten ja erityisesti niistä vaikenemisen tulkintaan. Lähtökohtana ei ole oletus siitä, että urheiluyhteisössä vallitsisi vaikenemisen laki, joka konkreettisesti kieltäisi tai estäisi vaikeista asioista puhumisen. Pikemminkin kyseessä voidaan ajatella olevan hienovaraisempien ja usein tiedostamattomien kulttuuristen käytänteiden ja normien, jotka ohjaavat urheilijaa oikaisuvälineen tavoin kohti epäasiallisen kohtelun kokemuksista vaikenemista.

Aineistona kilpaurheilijoiden vastaukset

Artikkeli rakentuu SUEKin vuoden 2022 (Kaski ym.) kilpaurheilijatutkimuksessa kerätyn aineiston varaan. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää urheilijoiden positiivisia ja negatiivisia kokemuksia suomalaisessa kilpaurheilussa kuluneen kolmen vuoden ajalta. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat suomalaisten urheilujärjestöjen 16-vuotiaat ja sitä vanhemmat kilpaurheilijat. Kilpaurheilijalla tutkimuksessa tarkoitettiin lajiliittojen ja urheiluorganisaatioiden määrittelemiin korkeimpiin kilpasarjoihin osallistuvia urheilijoita.

Aineisto kerättiin verkkokyselyllä, jonka lopullinen vastaajamäärä oli 2 045 henkilöä. Vastauksia tuli yhteensä 65 eri urheilujärjestön lisenssiurheilijoilta. Vastaajista yli puolet ilmoitti urheilevansa kansallisella tasolla, kun taas hieman yli 20 prosenttia vastaajista nimesi itsensä kansainvälisen tason urheilijoiksi. Vastaajien kilpailullista tasoa kuvaa myös se, että noin 40 prosenttia heistä ilmoitti saavuttaneensa vähintään yhden SM-mitalin. Hieman yli kuudella prosentilla vastaajista oli puolestaan kansainvälisiä arvokisamitaleja.

Vastaajista miehiä oli 52 prosenttia, naisia 46 prosenttia ja vajaa kaksi prosenttia vastaa-

jista ei joko halunnut vastata sukupuolta koskevaan kysymykseen tai valitsi vaihtoehdon ”muu”. Suurin osa vastaajista oli alle 30-vuotiaita. Eniten vastaajia oli 16–20-vuotiaiden ja 21–30-vuotiaiden ryhmissä. Vastaajat edustivat suurelta osin niin kutsuttua valtaväestöä. Kuusi prosenttia vastaajista kertoi kuuluvansa seksuaalivähemmistöön ja viisi prosenttia kielivähemmistöön. Etniseen vähemmistöön vastaajista kuului puolestaan vain kaksi prosenttia. Vähemmistöihin kuuluvien kilpaurheilijoiden äänen kuulemiseen liittyy siis edelleen haasteita.

Aluksi käyn läpi Kasken ja kumppaneiden (2022) tutkimuksessa esitettyjä epäasiallisen kohtelun yleisiä piirteitä, kuten sen yleisyyttä, tekijöitä ja tapausten selvittämiseen liittyviä määrällisiä tunnuslukuja. Tulososiossa syvennän näitä havaintoja analysoimalla alkuperäisaineistoon kuuluneet kilpaurheilijoiden avovastaukset uudelleen epäasiallisesta kohtelusta vaikenemisen näkökulmasta. Laadullisessa sisällönanalysissa on teemoittelun avulla pyritty nostamaan esiin vaikenemisen taustalla toistuvia syitä ja tekijöitä.

Laadullisen analyysin aineisto koostuu kilpaurheilijakyselyn neljästä avoimesta kysymyksestä, joissa kartoitettiin urheilijoiden kokemuksia epäasiallisesta kohtelusta sekä heidän näkemyksiään siitä, kuinka epäasiallista kohtelua voitaisiin entistä paremmin ennaltaehkäistä ja estää. Näihin kysymyksiin tuli yhteensä 1 713 vastausta, jotka vaihtelivat pituudeltaan yhdestä sanasta useaan kappaleeseen. Laadullisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa aineistosta poimittiin kaikki ne vastaukset, joiden katsottiin liittyvän joko kertomatta jättämisen syihin tai mahdollisiin muutoksiin, joilla epäasiallisesta kohtelusta kertomista voitaisiin helpottaa. Tällä tavoin tarkempaan analyysiin valikoitui 245 avovastausta.

Avovastauksissa esiintyneet kertomatta jättämisen syyt jaoin aluksi viiteen temaatti-

seen kategoriaan niiden taustalla vaikuttavien tekijöiden perusteella. Tällöin esiin nousi niin rajojen vetämiseen, ryhmäpaineeseen kuin omaan uraan liittyviä tekijöitä. Seuraavassa analyysivaiheessa tarkastelin näiden pääteemojen toimintaa ahmedilaisina oikaisuvälineinä. Mistä ne saavat vaikeutemiseen ohjaavan voimansa? Lähtökohtana oli huomio siitä, että urheilijoiden vastauksissa ei noussut esille konkreettisia kieltoja tai esteitä, joiden vuoksi epäasiallista kohtelua kokeneet urheilijat eivät olisi voineet kertoa kokemuksistaan eteenpäin. Sen sijaan syyt liittyivät enemmän urheilijoiden odotuksiin ja oletuksiin siitä, mitä kertomisesta voisi seurata. Vastauksista löytyi esimerkiksi pelkoa negatiivisista seurauksista ja huolta muiden reaktioista. Tämän myötä aloin yhdistellä pääteemoja niihin liittyvien tunteiden perusteella. Lopulta vaikeutemisen viisi pääteemaa tiivistyi kolmeksi tunteeksi, joiden voidaan katsoa antavan oikaisuvälineille niiden toimintaa ohjaavan voiman.

Tarkastelen tulososiossa lisäksi urheilijoiden avovastauksissa esittämiä parannus- ja muutosehdotuksia, joilla epäasiallisesta kohtelusta kertomista voitaisiin helpottaa. Analyysissa kiinnitin huomiota erityisesti siihen, kuinka urheilijoiden näkemykset vastaavat yllä esitettyihin oikaisuvälineisiin ja niiden taustalla vaikuttaviin tunteisiin. Huomiota herättävää on, että valtaosa urheilijoiden ideoista ja ehdotuksista keskittyi juuri pelon ja häpeän kaltaisten tunteiden purkamiseen keinona epäasialliseen kohteluun puuttumisen tehostamiseksi.

Artikkelin lopuksi pyrin sijoittamaan vaikeutemista koskevat havainnot vielä laajempaan, epäasiallista kohtelua ja sen käsittelyä koskevaan kulttuuriseen kontekstiin. Kriittiseen tarkasteltuun on nostettu erityisesti eetististen kriisien kohdalla usein käytetty nollatoleranssipuhe. Vaikka nollatoleranssin taroituksena onkin luoda kuva jämakästä epä-

kohtiin puuttumisesta, vaikuttaisi se tämän artikkelin tulosten valossa pikemminkin vahvistavan epäasiallisesta kohtelusta vaikeutemisen taustalla olevien oikaisuvälineiden toimintaa. Esitän vaihtoehtona nollatoleranssille turvallisen toimintaympäristön käsitettä, joka näyttäisi sopivan paremmin yhteen urheilijoiden toivoman kulttuurinmuutoksen kanssa.

Epäasiallinen kohtelu SUEKin kilpaurheilijatutkimuksessa

SUEKin kilpaurheilijatutkimuksessa (Kaski ym. 2022) selvitettiin ensinnäkin sitä, kuinka yleisiä urheilijoiden epäasiallisen kohtelun erilaiset kokemukset olivat viimeisen kolmen vuoden aikana. Epäasiallista kohtelua lähestyttiin kuudesta eri näkökulmasta: 1) seksuaalinen ja 2) sukupuolinen häirintä, 3) kiusaaminen, 4) muu epäasiallinen toiminta, kuten mustamaalaaminen tai huutaminen, 5) fyysinen väkivalta, 6) eriarvoinen kohtelu tai muu syrjintä ja 7) vastuuton toiminta.

Selvästi eniten kilpaurheilijat olivat kokeneet niin kutsuttua muuta epäasiallista toimintaa (39 %), joka piti sisällään listan erilaisista epäasiallisen kohtelun muodoista, jotka vaihtelivat huutamisesta ja ulossulkemisesta mustamaalaamiseen ja mielipiteiden ohittamiseen. Eniten muun epäasiallisen kohtelun yksittäisistä osa-alueista oli koettu pilkkaavaa nauramista ja oman toiminnan epäoikeudenmukaista kritisointia, joita oli kokenut reilu viidennes vastaajista. Muun epäasiallisen kohtelun jälkeen suomalaiset kilpaurheilijat olivat kokeneet eniten epätasa-arvoista ja syrjivää käytöstä (14 %), kiusaamista (14 %), vastuutonta toimintaa (13 %) ja sukupuoleen liittyvää häirintää (12 %). Vähiten kilpaurheilijat olivat kokeneet seksuaalista häirintää (5 %) ja fyysistä väkivaltaa (2 %).

Epäasiallisen kohtelun yleisyyttä on vaikeaa verrata muihin tutkimuksiin vaihtelee-

vista tutkimusasetelmista ja kohderyhmistä johtuen. Esimerkiksi Euroopan tasa-arvo-instituutin raportin mukaan seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän esiintymisluvut vaihtelevat yhdeksässä jäsenmaassa 14 prosentin ja 73 prosentin välillä (EIGE 2017). Suomen tilanteen arviointia vaikeuttaa puolestaan vertailukelpoisen tiedon puute. SUEKin vuonna 2020 (Lahti ym.) toteuttamaan häirintätutkimukseen verrattuna esimerkiksi seksuaalisen häirinnän määrä oli merkittävästi erilainen. Tarkemman kuvan saamiseksi tarvitaan kuitenkin lisää säännöllisesti toistettua tutkimusta.

SUEKin kilpaurheilijatutkimuksen (Kaski ym. 2022) mukaan naiset kokivat selvästi enemmän epäasiallista kohtelua kuin miehet. Naiset olivat enemmistönä fyysistä väkivaltaa ja pilkkaamista lukuun ottamatta kaikissa epäasiallisen kohtelun muodoissa. Erityisen suuri naisten osuus oli esimerkiksi seksuaalisen ja sukupuoleen kohdistuvan häirinnän kohdalla. Yhtä lailla myös nuori ikä lisäsi riskiä kokea useita eri epäasiallisen kohtelun muotoja. Nämä tulokset ovat linjassa vuoden 2020 (Lahti ym.) tutkimuksen ja myös kansainvälisten tutkimusten tulosten kanssa.

Epäasiallisen kohtelun tekijänä mainittiin useimmin toinen urheilija lähes kaikissa epäasiallisen kohtelun muodoissa. Korkein urheilijoiden osuus oli kiusaamisen kohdalla, jossa noin 80 prosentissa tapauksista tekijäksi oli nimetty toinen urheilija. Valmentaja oli nimetty lähes kaikissa epäasiallisen kohtelun muodoissa toiseksi useimmin tekijäksi. Poikkeuksena olivat seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä, jossa toiseksi eniten mainintoja saivat yleisö, fanit, someseuraajat. Katsojien ja fanien rooli urheilijoiden häirinnässä on havaittu myös kansainvälisistä tutkimuksissa (MacPherson & Kerr 2021). Seuran, lajiliiton tai muun urheiluorganisaation edustaja mainittiin kolmanneksi useimmin

tekijäksi lähes kaikissa epäasiallisen kohtelun osa-alueissa. Heidän eronsa urheilijoihin ja valmentajiin oli kuitenkin jo varsin selkeä.

Epäasiallisesta kohtelusta kertominen

SUEKin kilpaurheilijatutkimuksessa (Kaski ym. 2022) selvitettiin myös sitä, kertoiko urheilija kokemastaan epäasiallisesta kohtelusta eteenpäin jollekin taholle. Tältä osin vaihtelua oli melko paljon eri osa-alueiden välillä. Siinä missä fyysistä väkivaltaa kohdanneista urheilijoista 66 prosenttia oli kertonut siitä eteenpäin, sukupuoleen perustuvaa häirintää kokeneista vain 25 prosenttia oli kertonut asiasta jollekin. Kaikki muut epäasiallisen kohtelun muodot sijoittuvat näiden kahden ääripään välille. Esimerkiksi seksuaalista häirintää, kiusaamista tai syrjintää kokeneista kilpaurheilijoista noin 40 prosenttia oli kertonut siitä jollekin. Kokonaisuudessaan yli puolet kilpaurheilijoiden kyselyssä raportoimista epäasiallisen kohtelun kokemuksista oli jäänyt heidän omaan tietoonsa.

SUEKin kilpaurheilijatutkimuksessa (Kaski ym. 2022) selvitettiin myös sitä, kenelle urheilija oli epäasiallisen kohtelun kokemuksestaan kertonut. Selvästi useimmin epäasiallista kohtelua kokeneet urheilijat olivat puhuneet siitä joukkue- tai ryhmätoverin kanssa. Toiseksi useimmin epäasiallisesta kohtelusta oli puhuttu omille vanhemmille ja perheenjäsenille, ja kolmanneksi useimmin urheilun ulkopuolisille ystäville. Huomioitavaa on, että epäasiallisesta kohtelusta kerrottiin selvästi harvemmin valmentajille tai urheilujärjestöille tai -organisaatioiden edustajille. Tieto epäasiallisesta kohtelusta näyttäisi siis kulkeutuvan varsin heikosti urheiluyhteisön sisälle.

Tutkimuksessa (Kaski ym. 2022) selvitettiin myös sitä, miksi epäasiallista kohtelua kokeneet urheilijat eivät olleet kertoneet ko-

kemuksistaan kenellekään. Valmiiksi annetuista vastausvaihtoehdoista useimmin nousi esille kokemus tapahtuman pienimuotoisuudesta tai ohimenevyydestä (34 %). Muita selvästi korostuneita tekijöitä olivat esimerkiksi pyrkimys olla välittämättä (28 %) ja ajatus siitä, että ryhmässä epäasiallista kohtelua täytyy ”kestää” (22 %). Ryhmädynamiikkaan liittyi myös varsin usein mainittu tekijä siitä, ettei urheiluyhteisössä ollut tapana puhua tämän kaltaisista asioista (18 %). Vastauksista kävi myös ilmi, että urheilijat pelkäsivät kertonemisesta aiheutuvia negatiivisia seurauksia. Varsin usein urheilijoiden vastauksissa jaettiin myös ajatus siitä, ettei epäasiallisesta kohtelusta kertominen muuttaisi tilannetta mitenkään.

Näitä vaikenemisen taustalla olevia syitä voidaan hahmotella kolmelle tasolle. Yksilötasolla vaikenemiseen liittyy esimerkiksi pohdintaa siitä, oliko urheilija tulkinnut tilanteen oikein ja oliko kokemus tarpeeksi vakava mainittavaksi. Yhteisötasolla vaikeneminen näyttäisi liittyvän puolestaan oletuksiin siitä, millaista urheiluyhteisössä toimiminen on ja millaista käytöstä urheilijoiden tulisi kestää. Rakenteen tasolla esiin nousee ennen kaikkea pelko negatiivisista seurauksista, ja epäily siitä, voiko epäasiallisesta kohtelusta kertominen oikeasti parantaa tilannetta.

Vaikenemisen syyt avovastauksissa

Olen syventänyt Kasken ja kumppaneiden (2022) esiin nostamia määrällisiä tuloksia analysoimalla kyselyaineiston avovastaukset laadullisen sisällönanalyysin ja erityisesti teemoittelun avulla. Tarkempaan analyysiin valikoituneet 245 avovastausta päädyin jakamaan vaikenemisen taustalla vaikuttavien syiden mukaisesti viiteen temaattiseen ryhmään. Niistä ensimmäinen liittyi epäasiallisen kohtelun määrittelyyn ja sitä koskevaan epätoisuuteen. Kyselyyn vastanneiden kilpaur-

heilijoiden mukaan epäasiallisen kohtelun rajat eivät ole kaikille selvät.

”Monet valmentajat ja urheilijat eivät tiedä, mikä on epäasiallista toimintaa.”

”Eivätkä kaikki edes tajua että sitä tapahtuu. Vaikea puuttua, jos ei tiedosta tekevänsä väärin tai tekijän uhri ei pidä asiaa niin isona juttuna.”

Tämänkaltaiset epäasiallisen kohtelun tunnistamisen ongelmat näkyivät myös Kasken ja kumppaneiden (2022) esiin nostamissa määrällisissä vastauksissa, jossa vaikenemisen syiksi mainittiin niin epäily tulkinnan oikeellisuudesta kuin kokemus epäasiallisen kohtelun pienimuotoisuudesta ja ohimenevyydestä. Eli vaikka jotain tekoa olisi sinälään pidetty sopimattomana tai epäasiallisena, ei sitä ole kuitenkaan pidetty riittävän vakavana asian esille nostamiseksi.

Toisena epäasiallisesta kohtelusta kertomista vaikeuttavana teemana esiin nousi leimautumisen pelko. Kilpaurheilijoiden avovastauksissa epäasialliseen kohteluun ja sen esiin nostamiseen viitattiin alla olevien lainausten tavoin tabuna, häpeänä ja jopa kiellettynä aiheena.

”Uskallus puhua julkisesti ilman häpeää aiheen ympärillä.”

”Pääsisi irti tabun leimasta.”

”Seksuaalinen häirintä, ahdistelu ja mustamaalaus miehiä kohtaan on ollut eräänlainen tabu, jota on ollut todella vaikea kertoa uskottavuusongelman takia.”

Leimautumisen pelko nousi selvästi esille myös tutkimuksen määrällisessä osiossa (Kas-ki ym. 2022), jossa vaikenemisen syynä mai-

nittiin esimerkiksi se, että urheilijan täytyy kestää tietynlaista käytöstä. Erään avovastauksen tavoin epäasiallisesta kohtelusta puhumista voidaan helposti pitää ”vain turhana valituksena tai hankaluuksien aiheuttamisena.” Myös SUEKin vuoden 2020 (Lahti ym.) tutkimuksessa esiin nousi hyvin samankaltaisia tekijöitä. Häirinnän kohteeksi joutuneet kertoivat pyrkineensä usein sietämään tilannetta ja olemaan mukana esimerkiksi häiritsevässä vitsailussa, sillä häirinnästä loukkaantuneet tai mielensä pahoittaneet leimattiin helposti huumorintajuttomiksi tai nipotajiksi.

Leimautumisen pelon kanssa samankaltainen on avovastauksissa esiintuotu huoli siitä, kuinka epäasiallisesta kohtelusta kertominen voisi vaikuttaa negatiivisesti urheilijan uraan ja mahdollisuuksiin. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa peliaikaan ja kisavalintoihin liittyvät huolet. Urheilulle tyypilliset epätasapainoiset valtasuhteet voivat näin osaltaan nostaa kynnystä epäasiallisesta kohtelusta ilmoittamiseen.

”Ilmapiiri, jossa asiat voidaan tuoda esiin ilman pelkoa siitä, että päättäntävaltaa mahdollisesti käyttävät jättäisivät asian käsittelemättä, tai että asian esille nostaminen aiheuttaisi esim. urheilijan etenemiseen tai esim. kisapaikan saamiseen tms. ongelmia.”

”Itse koin paljon epäasiallista käytöstä ja kiusaamista joukkueen sisällä nuorisomaajoukkueessa, mutta asialle ei voitu tehdä mitään koska en tiennyt kelle siitä voisi sanoa ilman, että se vaikuttaa omaan peliaikaan ja muiden näkemykseen itsestäni.”

Seurausten pelon lisäksi avovastauksissa ilmeni myös turhautumista siihen, ettei epäasiallisesta käytöksestä tai kohtelusta kerto-

minen ollut johtanut toimenpiteisiin. Tämänkaltaisen epäily järjestelmän toimimattomuudesta oli selvästi esillä myös tutkimuksen määrällisessä osiossa (Kaski ym. 2022).

”Näennäisesti prosessi on olemassa ja raportoida voi, mutta käytännössä harvoin aisoille tehdään yhtään mitään.”

”Jos epäasiallisesta käytöksestä raportoidaan ja asiaan ei tule muutosta, ei se kannusta jatkossa puuttumaan.”

Tähän liittyy myös se, että esimerkiksi kurinpitoprosessien osalta kaivattiin enemmän tietoa ja läpinäkyvyyttä. Tutkimukseen vastanneiden urheilijoiden mukaan kynnystä epäasiallisesta kohtelusta raportoimiseen nostaa esimerkiksi se, etteivät urheilijat tiedä, kuinka asia tullaan käsittelemään ja mitä prosessi heiltä vaatii. Tähän liittyen esiin nousi myös huoli epämukavien asioiden jakamisesta ja niiden todistelemisesta.

”Tarvittaisiin enemmän oikeudellisen koulutuksen saaneita häirintäyhteyshenkilöitä. Toivoisin, että oikeudellista neuvoa saisi pienemmällä kynnyksellä. Näin saisin tietää nopeasti, kannattaako minun tehdä rikosilmoitusta, vai miten muuten asiassa tulisi toimia. Jos yhteyshenkilöitä on vain jos-sain liiton päätasolla, kynnys yhteydenottoon on suuri.”

”Kiusattu ei ilmoita asiasta mielellään eteenpäin vaan tyytyy kiusattuna olemiseen, eikä halua kaikkien ihmisten tietävän asiasta. Eli tulee sellainen ’en minä osaa kuitenkaan ilmoittaa asiasta oikein, se kaikki kääntyy kuitenkin minua vastaan’-tilanne.”

”Haitallisten toimintamallien havaitseminen jää valitettavan usein kertomatta

eteenpäin, mikäli kanavaa raportoinnille ei ole järjestetty näkyvästi ja mahdollisesti anonyymisti.”

Vaikenemisen taustalta voi siis avovastausten pohjalta hahmottaa viisi pääteemaa. Ensimmäinen liittyy epätietoisuuteen siitä, missä kulkevat epäasiallisen kohtelun rajat ja millainen epäasiallinen kohtelu on raportoimisen arvoista. Toisena teemana vastauksissa esiintyy pelko leimautumisesta urheiluyhteisön edessä. Tältä osin vastauksissa esiintyi esimerkiksi näkemyksiä siitä, mitä urheilijoiden tulee kestää ja millaisista asioista urheiluyhteisössä on soveliaista puhua. Kolmantena teemaattisena pääryhmänä esiin nousi pelko epäasiallisesta kohtelusta kertomisen negatiivisista seurauksista, kuten esimerkiksi huoli pienevästä peliajasta. Neljäntenä kategoriana vastauksista voidaan erottaa kurinpitoprosesseja koskeva epätietoisuus. Tällöin nousivat esiin esimerkiksi kysymykset siitä, kuinka prosessit toimivat, mitä ne ilmoittajalta vaativat ja millaisia lopputuloksia niistä voi odottaa. Viidentenä kategoriana vastauksissa piirtyivät esiin epäluulo ja -luottamus kurinpitojärjestelmiä ja epäasiallisen kohtelun käsittelyä kohtaan. Tämä näkyi erityisesti kokemuksina siitä, ettei epäasiallisesta kohtelusta kertomisella ollut urheilijan näkökulmasta ollut vaikutuksia.

Tunteet vaikenemiseen ohjaavien oikaisuvälineiden taustalla

Edellä on esitetty vaikenemisen viisi pääteemaa ja esitelty niiden toimintaa vaikenemista vahvistavina oikaisuvälineinä. Seuraavaksi pyrin hahmottamaan tarkemmin sitä, mistä nämä oikaisuvälineet saavat käyttövoimansa. Lähtökohtana on huomio siitä, että urheilijoiden vastauksissa ei nouse esille konkreettisia kieltoja tai esteitä, joiden vuoksi epäasiallista kohtelua kokeneet urheilijat eivät voisi kertoa negatiivisista kokemuksistaan

eteenpäin. Vaikenemisen syyt liittyvät sen sijaan urheilijoiden odotuksiin ja oletuksiin siitä, mitä kertomisesta voisi seurata. Niin määrällisissä (Kaski ym. 2022) kuin laadullisissa vastauksissa esiintyi esimerkiksi huolta ja epätietoisuutta epäasiallisesta kohtelusta kertomisen seurauksia koskien. Tämä kiinnitti huomion oikaisuvälineiden taustalla vaikuttaviin tunteisiin.

Sen lisäksi, että tunteet tarjosivat keinon teemoja yhdistelevälle jäsentelylle, ovat ne keskeisesti esillä myös artikkelissa sovellettavassa ahmedilaisessa teoretisoinnissa. Sara Ahmedin (2014) mukaan tunteet vaikuttavat siihen, miten ihmiset tulkitsevat ja reagoivat ympäröivään maailmaan sekä siihen, miten he toimivat tietyissä tilanteissa. Ahmed korostaa, että tunteet eivät ole vain sisäisiä kokemuksia, vaan ne ovat myös sosiaalisesti rakentuneita ja jaettuja. Hieman yksinkertaistaen voidaan todeta, että ihmiset esimerkiksi toimivat tietyllä tavalla välttääkseen epämiellyttäviä tunteita. Tämän vuoksi tunteet voidaan nähdä myös oikaisuvälineiden taustalla vaikuttavina voimina.

Analyysin seuraavassa vaiheessa tarkastelin vaikenemisen viittä pääteemaa niihin liittyvien tunteiden näkökulmasta. Tämän seurauksena esiin nousi kolme säännöllisesti toistuvaa tunnetta, joiden voitiin nähdä antavan oikaisuvälineille niiden vaikenemiseen ohjaavan voiman. Vaikka nämä tunteet on analyysin selkeyden vuoksi esitetty erillisinä, on syytä pitää mielessä, että todellisuudessa ne liittymät ja sekoittuvat monin tavoin toisiinsa.

Ensimmäinen esiin nousseista tunteista on epäily. Se näkyi niin epävarmuutena epäasiallisen kohtelun määrittelystä kuin myös huomioissa siitä, mitä urheilijan tulisi kestää ja millaisista asioista urheilijan ryhmässä on soveliaista puhua. Epäily näkyy myös siinä, etteivät tutkimukseen osallistuneet urheilijat aina luottaneet siihen, että kurinpitojärjestel-

mä käsittelisi heidän kokemuksensa asianmukaisesti.

Toinen selkeästi esiin nouseva tunne on häpeä. Epäasiallista kohtelua kokeneet kilpaurheilijat kantavat huolta leimautumisesta ja kasvojen menettämisestä etenkin urheilijatovereidensa edessä. Häpeän tunteen myötä epäasiallisen kohtelun kokemukset muuttuvat tabuiksi ja kynnyks niiden esille nostamiseksi kasvaa entistä korkeammaksi. Näin häpeän tunne toimii tehokkaana vallitsevien rakenteiden ylläpitäjänä.

Kolmas epäasiallisesta kohtelusta kertomiseen liittyvä tunne on pelko. Urheilijat pelkäävät epäasiallisesta kohtelusta kertomisen vaikuttavan heidän uraansa esimerkiksi peliajan ja arvokisavalintojen muodossa. Toisaalta pelko liittyy myös siihen, mitä kurinpitoprosessissa epäasiallisesta kohtelusta kertoneelta urheilijalta vaaditaan ja kuinka hänen tapaukseensa suhtaudutaan niin urheiluyhteisössä kuin mediassa.

Vaikenemisen kulttuurin murtaminen

Kun kilpaurheilijoilta kysyttiin, kuinka he muuttaisivat tai kehittäisivät vallitsevaa kulttuuria, selkeimmin esille nousi toive siitä, että epäasiallisesta kohtelusta ja sen eri muodoista käytäisiin entistä avoimempaa keskustelua. Lähtökohtana useissa vastauksissa oli ajatus siitä, että ongelmia ja asiattomuuksia tapahtuu väistämättä urheilussa(kin), siksi tärkeintä on niitä koskeva avoimuus ja rehellisyys.

”Avoimuus ja kyky käydä haastavia keskusteluja urheiluyhteisössä. Riittävästi aikaa ja energiaa keskustella toiminta kulttuureita jo ennen ongelmien esilletuloa.”

”Kaikkea asiatonta käytöstä emme voi välttää. Heti asiaan puuttuminen. Vähättely-kulttuuriin selkeä raja.”

”Näistä aiheista pitäisi puhua yleisesti paljon enemmän. Urheilijan tulee tietää mikä on epäasiallista käytöstä ja kenen puoleen sitä kokiessaan tulee kääntyä.”

Moniin avovastauksiin sisältyi ajatus siitä, että keskustelun kautta urheiluyhteisö oppisi paremmin tunnistamaan riskit ja tarttumaan niihin jo ennaltaehkäisevästi. Selkeitä puuttumisen malleja pidettiin turvallisen toiminnan ehtona. Huomioitavaa on myös se, että urheilijat nostivat esille erityisesti myös pienempien ongelmien ratkaisemisen.

”Selkeä malli myös pienempien ongelmien/ristiriitojen ratkaisuun ja rohkeaisu suunavaamiseen. Esimerkiksi valmentajan suunnalta tulevista epäasiallisuuksista on vaikea ottaa kehenkään yhteyttä, koska en koe, että asioita tarvitsee käsitellä esim. SUEKin kanssa.”

Avoimuuden ja asioista puhumisen yhtenä tavoitteena avovastauksissa voidaan nähdä olevan myös epäasialliseen kohteluun liittyvien tabujen purkaminen. Useassa avovastauksessa toivottiin toimintakulttuuria, jossa epäasiallista kohtelua kokeneet urheilijat uskaltaisivat puhua. Tällöin korostettiin erityisesti ryhmän roolia.

”Asiattoman käytöksen kohteeksi joutuneiden urheilijoiden tukeminen niin, että voivat tuntea kaikkien muiden hyväksyvän heidät. Epäasiallisia yksittäistapauksia on aina, mutta koettu tuki ryhmältä on tärkeintä.”

Urheilijoiden näkemyksissä korostui siis ajatus siitä, ettei asiasta puhuminen jäisi vain epäasiallista kohtelua kokevan urheilijan vastuulle, vaan hänen ympärillään olevat ihmiset voisivat myös puuttua siihen. Tämä ryh-

män merkitys tuli selkeästi esille myös tutkimuksen määrällisessä osiossa, jossa ryhmän puuttumisvalmiuden todettiin vähentävän kaikista selkeimmin todennäköisyyttä kokea epäasiallisen kohtelun eri muotoja (Kaski ym. 2022).

Kilpaurheilijoiden vastaukset olivat hyvin samankaltaisia myös SUEKin vuoden 2020 (Lahti ym.) tutkimuksessa. Urheilijoiden mielestä keskeisimmät keinot häirinnän ehkäisyyn olivat avoin keskustelu, tietoisuuden lisääminen ja häirinnän tosissaan ottaminen. Tämän artikkelin näkökulmasta mielenkiintoista on, että urheilijoiden esittämät keinot kohdistuvat usein erityisesti yllä esitettyihin oikaisuvälineisiin ja niiden taustalla oleviin tunteisiin. Esimerkiksi avoimuudella, selkeydellä ja näkyvällä puuttumisella voidaan nähdä purettavan juuri vaikenemiseen johtavia epäilyksen, pelon ja häpeän tunteita.

Lopuksi: nollatoleranssista kohti turvallista toimintaympäristöä

Vaikka kertomisen kynnyksen takia epäasiallinen kohtelu jääkin usein pimentoon, nousee julkiseen keskusteluun ajoittain urheilussa tapahtuvia häirintä- tai kiusaamistapauksia. Näiden usein runsasta mediahuomiota saavien tapausten julkisessa käsittelyssä huomionarvoista on, kuinka usein ja rutiininomaisesti niissä vedotaan nollatoleranssiin. Viime vuosina nollatoleranssia on julistettu niin kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän kuin rasisminkin kohdalla. Vaikka nollatoleranssipuheen tarkoituksena on luoda kuva jämäkästä ongelmiin puuttumisesta, liittyy tähän puhetapaan myös ulottuvuuksia, jotka näyttäisivät ylläpitävän ja vahvistavan vaikenemiseen ohjaavien oikaisuvälineiden toimintaa.

Käsite "nollatoleranssi" sai alkunsa rikosoikeuden ja lainvalvonnan alalla. Nollatoleranssipolitiikan peruslähtökohta ovat kovat

rangaistukset ja toimenpiteet, joilla ylläpidetään järjestystä ja luodaan samalla myös pelotevaikutetta. (Kafka 2011.) Vaikka urheilun kontekstissa nollatoleranssista puhutaan tällä hetkellä niin kiusaamisen kuin päähän kohdistuvien taklausten (Krolikowski ym. 2017) kohdalla, on se kaikista selvimmin tullut urheilumaailmaan antidopingtoiminnan kautta (Smith & Stewart 2015). Dopingvalvonnan yhteyteen nollatoleranssijuttelu onkin soveltunut varsin hyvin. Kansainvälisessä säännöstössä kielletyt aineet ja teot on määritelty selkeästi, ne ovat testein todennettavissa ja niihin on määritelty yhtenäiset ja varsin ankarat sanktiot.

Nollatoleranssipuheen levitessä antidopingista epäasialliseen kohteluun ovat siihen liittyvät puutteet nousseet kuitenkin entistä selvemmin esille. Vaikeuksia tuottaa ensin näkin nollatoleranssiin olennaisesti liittyvä rikkomuksen todentaminen. Siinä missä dopingtestin tulos on suhteellisen yksiselitteinen, on tilanne esimerkiksi kiusaamisen tai häirinnän kohdalla monitulkintaisempi. Monesti kyseessä voi olla sana sanaa vastaan -tilanne, jossa veri- tai virtsanäytteen kaltaisia näkyviä todisteita ei välttämättä ole ja jossa todistamisen taakka jää helposti uhrin harteille. Kuten urheilijoiden avovastauksista käy ilmi, tämänkaltaisen julkisen käsittely ja huoli kuulluksi tulemisesta voi ohjata epäasiallisesta kohtelusta vaikenemiseen.

Vaikeneminen voi puolestaan johtaa käsittelyyn nousevien tapausten vakavuuden kasvuun. Koska tapauksen eteneminen kurinpidossa edellyttää, että se on riittävän selkeä ja riittävän vakava, voi huomio kiinnittyä helposti vain äärimmäisiin ja kaikkein näkyvimpiin esimerkkeihin. Esimerkiksi rasismiksi määritetty tällöin vain yhteisesti rasistiseksi hyväksytty solvaus, jonka riittävän moni ihminen on todistanut. Todellisuudessa tilanteet ovat kuitenkin vain harvoin näin yk-

siselitteisiä, vaan pikemmin tutkimustulosten mukaisesti pienimuotoisempia ja ohime-neviä. Näiden epäselvempien ja tulkinnanva-raisempien tapausten esiin nostamisen kyn-nystä nollatoleranssipuhe osaltaan nostaa.

Yleisesti ottaen hankaluutena on myös se, että nollatoleranssipuhe perustuu ajatukselle siitä, että ongelmia ei ole, koska niiden olemassaoloa ei hyväksytä. Tämän vuoksi nollatoleranssin näkökulmasta jokainen esiin nouseva epäasiallisen kohtelun tapaus on järjestelmän epäonnistuminen ja merkittävä mainehaitta. Pahimmillaan tämä voi johtaa siihen, että vaikeiden asioiden käsittelyä välttellen tai niiden olemassaolo pyritään kiistämään tai selittämään oman maineen suojelemiseksi.

Epäasiallista kohtelua kokeneen urheilijan tilanne on siis nollatoleranssin kulttuurissa vaikea. Hänen pitäisi pystyä todistamaan riittävän aukottomasti, että riittävän vakavaa epäasiallista kohtelua on tapahtunut. Tämän todistamisen taakan lisäksi hänen pitäisi myös olla valmis ottamaan vastaan niin häneen itseensä kuin hänen lajiinsa kohdistuva mahdollinen mainehaitta ja leima. Ja tämä kaikki tilanteessa, jossa kurinpidon prosessit eivät välttämättä ole selkeitä ja läpinäkyviä.

Jos lähtökohdaksi otetaan, että vaikenemiseen ohjaavat oikaisuvälineet saavat voimansa pelon, häpeän ja epäilyksen kaltaisista tunteista, käy ilmeiseksi, ettei nollatoleranssin kulttuuri pura vaan pikemmin vahvistaa niiden vaikutusta. Tällöin järjestelmä, joka suurelta osin nojaa siihen, että asianosainen urheilija raportoi kohtaamastaan epäasiallisesta kohtelusta, on vaikeuksissa. Nollatoleranssipuheen yksi keskeisiä kritiikkejä onkin, että ongelmien eliminoinnin sijaan se piilottaa ne entistä syvemmälle maan alle.

Nollatoleranssipuhetta haastamaan on noussut turvallista toimintaympäristöä tai urheilijoiden suojelua (safeguarding) koske-

va keskustelu, jossa ongelmien kieltämisen sijaan huomiota kiinnitetään toimenpiteisiin ja käytäntöihin, joilla urheilijoita voidaan suojella erilaisilta riskeiltä ja vaaroilta. Nämä toimenpiteet voivat liittyä esimerkiksi fyysiseen ja psyykkiseen turvallisuuteen, terveydenhuoltoon, väärinkäytösten ehkäisyyn ja urheilijoiden hyvinvoinnin tukemiseen. (Hedges 2015; Bekker & Posbergh 2022)

Nollatoleranssilla ja turvallisella toimintaympäristöllä on käsitteinä useita merkittäviä eroja, joista kenties olennaisin liittyy siihen, pyritäänkö tietty ongelma eliminoidaan kokonaan, vai pyritäänkö sen aiheuttamat vahingot minimoimaan. Nollatoleranssin taustalla on ajatus ongelman eliminoinnista, kun taas turvallinen toimintaympäristö lähtee puolestaan siitä, ettei monia ongelmia, kuten esimerkiksi rasismia tai häirintää voida poistaa kokonaisuudessaan. Sen vuoksi on tärkeää, että esimerkiksi urheiluseuroissa on toimivat käytännöt rasismien tai häirinnän aiheuttamien haittojen minimoimiseksi ja urheilijoiden suojelemiseksi.

Haittojen minimoiminen tarkoittaa ensinnäkin omaan toimintaan liittyvien riskien tunnistamista. Turvallisen toimintaympäristön periaatteiden mukaisesti esimerkiksi seurojen tulisi identifoida omat lajikohtaiset riskialueet vaikkapa seksuaalisen häirinnän osalta ja pyrkiä luomaan mekanismeja, jotka ennaltaehkäisevät näiden riskien toteutumista. Tähän voi kuulua esimerkiksi turvallisten harjoitus- ja kilpailutilojen varmistaminen sekä valmentajien ja muiden toimihenkilöiden koulutus ja valvonta. Konkreettiset toimenpiteet ongelmien ennaltaehkäisemiseksi ovat näin keskeisessä osassa turvallista toimintaympäristöä edistävää kulttuuria. Ne myös osaltaan luovat tutkimukseen osallistuneiden urheilijoiden toivomia puuttumisen malleja.

Riskien tunnistaminen ja niiden tehokas ennaltaehkäiseminen edellyttää, että urhei-

lutoimijat pyrkivät ymmärtämään ongelmien juurisyyt ja rakenteelliset haasteet. Siinä missä nollatoleranssin kulttuuria on syytetty siitä, että rasismien ja häirinnän tapaiset ongelmat käsitellään helposti yksittäistapauksina, jotka henkilöityvät ja psykologisoituvat, on turvallisen toimintaympäristön kulttuuriin sisäänrakennettuna pyrkimys käsitellä rasismia ja häirintää rakenteellisina ja kulttuurisina ongelmina. Näin se kannustaa myös avoimeen keskusteluun ongelmien lajikohtaisista ilmenemismuodoista.

Urheilutoimijoille turvallisen toimintaympäristön kulttuuri tarjoaa aktiivisemmän roolin ja nollatoleranssia paremmat eväät onnistumiselle. Koska lähtökohtana ei ole oletusta siitä, että ongelmia ei ole, niiden esille nostaminen ei myöskään tarkoita samanlaista epäonnistumista ja mainehaittaa kuin nollatoleranssipuheeseen nojaavilla toimijoilla. Tur-

vallisen toimintaympäristön kulttuurissa huomio on järjestelmän kyvyssä hoitaa ongelmat niin, että niistä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa. Siinä missä nollatoleranssin kulttuurissa hiljaisuus on hyvä uutinen, turvallisen toimintaympäristön kulttuurissa esiin nousevat ongelmat voidaan nähdä merkinä puuttumisen järjestelmän toimimisesta.

Olennaisinta on se, että turvallisen toimintaympäristön lähestymistapa vaikuttaisi pystyvän haastamaan ja purkamaan epäasiallisesta kohtelusta vaikenemisen taustalla olevia pelon, häpeän ja epäilyksen tunteita nollatoleranssipuhetta tehokkaammin. Samoin se vastaa selvästi paremmin tutkimukseen osallistuneiden kilpaurheilijoiden toiveita siitä, että epäasiallisen kohtelun kaltaisista ongelmista puhuttaisiin entistä avoimemmin ja että niihin puututtaisiin entistä aktiivisemmin.

Lähteet

- Ahmed, S.** 2014. *Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahmed, S.** 2007. "A Phenomenology of Whiteness." *Feminist Theory* 8 (2): 149–168.
- Ahmed, S.** 2006. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Durham: Duke University Press.
- Arkko, S.** 2021. "Vakavia ongelmia rasismien kanssa" – Tuhannet lapset buuasivat Prahassa, kun Glen Kamara koski palloon. YLE. <https://yle.fi/a/3-12124125>. (tarkistettu 22.4.2024)
- Bekker, S. & Posbergh, A.** 2022. Safeguarding in sports settings: unpacking a conflicting identity. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 14(2), 181–198.
- EIGE.** 2017. *Gender in Sport*. Publications of the European Institute for Gender equality.
- Eriksson, S., Saukkonen, E., Mietola, R. & Katsui, H.** 2020. "Vaikkeimmin vammaisten nuorten liikunnan harrastaminen ja eriarvoinen osallisuus." Teoksessa
- Kati Kauravaara & Jouko Kokkonen (toim.) *Eriarvoisuuden kasvot suomalaisessa liikunnassa*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja, 94–113.
- Halonen, M.** 2021. Pesäpallotähti Janette Lepistö avautui häirinnästä ja vaikenemisen kulttuurista urheilussa – pian hän alkoi saada järkyttäviä yksityisviestejä. YLE. [www.yle.fi. https://yle.fi/a/3-12232994](https://yle.fi/a/3-12232994). (Tarkistettu 22.4.2024).
- Harjunen, H.** 2020. Lihavien ihmisten liikunta ja sen esteet. Teoksessa Kati Kauravaara & Jouko Kokkonen (toim.) *Eriarvoisuuden kasvot suomalaisessa liikunnassa*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja, 50–67.
- Hedges, A.** 2015. Safeguarding in sport. *Sport in Society*, 18(5), 614–625.
- Herrala, H.** 2016. Rajat ja rajatyö jääkiekkokaukalossa. Teoksessa Päivi Berg & Marja Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli*. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 56–63.

Kafka, J. 2011. The history of "zero tolerance" in American public schooling. New York: Palgrave Macmillan.

Kananen, M. 2020. "He ovat pelaajina erilaisia" - maahanmuuttotoustaistat pelaaat suomifutiksän kentillä. Teoksessa Kati Kauravaara & Jouko Kokkonen (toim.) Eriarvoisuuden kasvot suomalaisessa liikunnassa. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja, 68–92.

Kaski, S., Heikkinen A. & Lintunen, T. 2022. Urheilijoiden myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia kilpaurheilussa. Suomen urheilun eettinen keskus.

Kokkonen M. 2018 Seksuaalivähemmistöjen häirintä joukkueessa tai liikuntaryhmässä: henkisen pahoinvoinnin näkökulma. Liikunta & Tiede 55 (6), 96–102.

Krolkowski, M., Black, A., Palacios-Derflinger, L., Blake, T., Schneider, K., & Emery, C. 2017. The effect of the "zero tolerance for head contact" rule change on the risk of concussions in youth ice hockey players. The American journal of sports medicine, 45(2), 468–473.

Lahti, A., Kyllönen, M., Pusa, S., Tolvanen, A. & Laakso, N. 2020. Häirintä suomalaisessa kilpaurheilussa. Suomen urheilun eettinen keskus.

MacPherson, E. & Kerr, G. 2021. Sport fans' responses on social media to professional athletes' norm violations. International Journal of Sport and Exercise Psychology, 19(1), 102–119.

Newburn, T. & Jones, T. 2007. Symbolizing crime control: Reflections on zero tolerance. Theoretical criminology, 11(2), 221–243.

Peltola, M. 2020. Pojat, maskuliinisuus ja väkivalta-kokemukset urheilu- ja liikuntaharrastuksissa. Teok-

sessä Päivi Berg, Kati Lehtonen & Mikko Salasuo (toim). "Siitä on pikemminkin vaiettu": Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja, 18–22.

Roberts, V., Sojo, V. & Grant, F. 2020. Organisational factors and non-accidental violence in sport: A systematic review. Sport Management Review, 23(1), 8-27.

Rönkkö, E. 2023. Mukana ulossuljettuna—etnografinen tutkimus ulkomaalaistaustaisten naisten ohjattua ryhmäliikunnasta. JYU Dissertations.

Saarinen, J. 2020. "Olisi ehkä helpompi, jos sä tappaisit ittes" – entiset valmennettavat kertovat menestyneen suomalaisvalmentajan nöyryyttävästä ja alistavasta käytöksestä sekä vuosia jatkuneesta henkisestä väkivallasta. YLE. <https://yle.fi/a/3-11164048>. (Tarkistettu 22.4.2024)

Smith, A. & Stewart, B. 2015. Why the war on drugs in sport will never be won. Harm reduction journal, 12, 1–6.

Tammilehto, T. 2017. Syömishäiriö vei Sagan, 17, lähelle kuolemaa – moni nuori naisurheilija harjoittelee itsensä näännyksiin. YLE. <https://yle.fi/a/3-9684389>. (Tarkistettu 22.4.2024)

Toivonen, V. & Aine, A. 2024. Alaikäisten urheilijoiden väkivaltakokemukset ja niihin puuttuminen. Lakimies, 122(3–4), 437–460.

Toivonen, V. & Kananen, M. 2023. "Epäasiallinen kohtelu urheilussa." Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1, 93–99.

Yhdenmukaisuutta, hyviä seurauksia ja itsestäänselvyyttä: Eettisyyden edistämisen legitimointitavat lajiliitoissa ja urheilu- ja liikuntaseuroissa

SAMULI OJA

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tarkastelen tässä artikkelissa, miten lajiliittojen ja urheilu- ja liikuntaseurojen¹ johtajat legitimoivat eettisyyden edistämistä liikunnassa ja urheilussa. Eettisyyttä, joka jo itsessään on monitulkintainen ja erilaisia merkityksiä sisältävä käsite, on suomalaisissa tutkimuksissa lähestytty ensisijaisesti sen osa-alueiden kuten tasa-arvon (Hakamäki ym. 2022), dopingin (Vettenniemi 2010), turvallisen toimintaympäristön (Ruokonen ym. 2014), seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen aseman (Kokkonen 2019) ja rasismien ja syrjinnän (Turtiainen 2014) näkökulmista.

Aiemmissa tutkimuksissa on tehty havaintoja siitä, että eettisyyden ja sen osa-alueiden edistäminen saatetaan ottaa jokseenkin annettuna, liikuntaan ja urheiluun luontaisesti kuuluvana ja siten itsestään selvästi tavoiteltavana päämääränä (ks. Oja 2024a). Tämä on ymmärrettävää ottaen huomioon näiden asioiden vahvasti säädellyn normiperustan (esim. UNESCO 2005; OKM 2024). Toisaalta esimerkiksi **Vettenniemen** (2010) tutki-

muksessa dopingin vastustamisen ajatus ei näyttäydä ainoana mahdollisena asiointilana. Mikäli nojaudumme, kuten tässä tutkimuksessa teen, sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteeseen, ei eri ilmiöihin liitettäviä merkityksiä voida ymmärtää sosiaalisesta ja historiallisesta kontekstista riippumattomina tosiasioina (Hacking 2009, 24–27). Siten käsitystä eettisyydestä asiana, jota tulee ehdottomasti edistää liikunnassa ja urheilussa, ei voida pitää objektiivisena moraalisenä totuutena (ks. Burr & Dick 2017). Sosiaaliseen konstruktionismiin perustuvan tutkimuksen tehtävänä on tällöin kuvata tapoja, joilla tällaisia käsityksiä rakennetaan (ks. Niska ym. 2024).

Etiikassa ja tarkemmin metaetiikassa edellä hyvin pintapuolisesti kuvaillun kaltaista keskustelua käydään esimerkiksi eettisen realismin ja relativismin kautta. Eettinen realismi korostaa ihmisten uskomuksista riippumattoman moraalisen todellisuuden olemassaoloa, jolloin eettinen toiminta palautuu objektiiviseksi ja tavalla tai toisella mitattavaksi asiaksi. Näin ollen meillä olisi mahdollisuus

¹Tutkijoiden keskuudessa ei ole yksimielisyyttä siitä, millä käsitteellä seuroista tulisi puhua. Usein on käytetty urheiluseuran (esim. Tihihonen 2014) tai liikunta- ja urheiluseuran käsitettä (esim. Koski & Mäenpää 2018). Tässä artikkelissa käytetään Yleisen suomalaisen ontologian mukaisesti käsitettä urheilu- ja liikuntaseura, kun seuroihin viitataan tekstissä ensimmäisen kerran (ks. Lehtonen, Hakamäki & Oja 2023). Sen jälkeen artikkelissa puhutaan pelkästään seuroista.

saada selville, millaiset teot ovat moraalisesti arvioituina yleispätevästi oikein. (esim. Russell 2004.) Vastaavasti eettinen relativismi on metaeettinen kanta, joka kieltää edellä kuvailtujen objektiivisten ja kaikkialla pätevien moraalisten faktojen olemassaolon (esim. Tamburrini 2006). Kansainvälisesti tällaista metaeettistä keskustelua on liikunnan ja urheilun parissa käyty jo pidemmän aikaa (esim. Dixon 2003; Morgan 2004). Relativistinen kanta siis kiistäisi eettisyyden edistämisen ajatuksen tai ainakin sen sisältömerkityksen jonkinlaisena yleisesti pätevänä tosiasiasta tai normina. Realistinen näkemys taas toteaisi, että väite "eettisyyden edistäminen on oikein liikunnassa ja urheilussa" on oikein objektiivisesti tarkasteltuna, kontekstista riippumatta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on edellä esitetyt lähtökohdat huomioiden tutkia tapoja, joilla eettisyyden edistämisen tarpeellisuutta perustellaan liikunnassa ja urheilussa.

Legitimiteetti ja legitimaatiostrategiat

Jos eettisyyden edistämisen näkeminen välttämättömänä ei ole objektiivinen moraalinen fakta tai ainoa mahdollinen näkemys, pakottaa se esittämään kysymyksen: miksi eettisyyttä tulee liikunnassa ja urheilussa edistää? **Van Leeuwenia** (2007) mukaillen tämäntyyppistä kysymystä voidaan tarkastella legitimaation kautta. Legitimaatiolla tarkoitetaan kielellisiä tapoja perustella ja oikeuttaa yksittäisiä tekoja tai suurempia instituutioita. Lähes mitä tahansa voidaan legitimoida ja legitimaation kohteina voivat olla esimerkiksi rakenteet, toimenpiteet, ideat tai laajemmat sosiaaliset kokonaisuudet (Deephouse & Suchman 2008, 54).

Legitimiteetti rakentuu käsityksille asian yleisestä hyväksyttävyydestä eli yhteensopivuudesta ympäröivän yhteiskunnan normeihin,

arvoihin ja uskomuksiin (Rojo & van Dijk 1997; Suchman 1995, 574). Siten legitimiteetti rakentuu aina jonkun tietyn systeemin sisällä (Qvarfordt ym. 2019). Legitimiteettiä voidaan pitää sosiaalisesti rakentuneena (Suchman 1995, 574), sillä se heijastelee kulttuurista tilannetta ja sopusointua vallitseviin sääntöihin ja lakeihin (Scott 2008, 59–60). Samalla legitimiteetin ylläpitäminen vaatii jatkuvia toimia, sillä toimintaympäristö arvoineen, sääntöineen ja uskomuksineen saattaa aikojen saatossa muuttua (Deegan ym. 2002).

Legitimiteettiä rakennetaan tai toisaalta haastetaan erilaisten strategioiden avulla (esim. Vaara ym. 2006; Van Leeuwen 2007). Legitimaatiostrategiat ovat keino tai tapa rakentaa teksteissä tai muissa sosiaalisissa konteksteissa ymmärrystä legitimiudesta ja ei-legitimiudesta organisaatioista tai tavoista toimia (Joutsenvirta & Vaara 2015). Tällöin tutkimuksellinen tarkastelu kohdistuu siihen, miten kielen avulla luodaan, ylläpidetään tai korjataan legitimiteettiä (ks. Porttikivi 2016, 23).

Van Leeuwen (2007) jakaa legitimaatiostrategiat auktorisointiin, rationalisointiin, moraaliseen arviointiin ja tarinallistamiseen. Auktorisoinnissa legitimiteettiä rakennetaan vetoamalla auktoriteetti-, asiantuntija- tai esikuvaroolissa olevaan henkilöön, tapaan, perinteeseen, yhdenmukaisuuteen tai erilaisiin lakeihin, normeihin ja sääntöihin (emt.). Rationalisoinnissa on olennaista tuoda esille legitimoitavan asian tuottamia hyötyjä tai niiden jonkinlaista luonnollista tilaa. Esimerkiksi toiminta voi olla legitimiä, sillä se vastaa niitä uskomuksia ja oletuksia, joita kyseiseen toimintaan ajatellaan luontaisesti kuuluvan. (Reshef & Keim 2014, 99; Van Leeuwen 2007.) Rationalisoinnissa legitimoitava asia saadaan näyttämään ainoalta mahdolliselta toimenpiteeltä toivottujen lopputulosten saavuttamiseksi (Lehto & Vinnari 2019).

Moraalisessa arvioinnissa legitimointi perustuu arvoille ja käsityksille oikeasta ja väärästä (Van Leeuwen 2007). Moraalista arviointia sisältävät diskurssit eivät välttämättä ole selkeitä (emt.), ja tekstit pikemminkin kuvaavat tietynlaista arvoperustaa kuin ovat avoimen moralistisia (Vaara ym. 2006). Tarinallistaminen on legitimaatiostrategiana viihdyttävämpi (Lehto & Vinnari 2019) ja houkuttelevampi. Se ilmenee joko moraalisisina tai varoittavina kertomuksina, joissa henkilöt jaetaan voittajiin ja häviäjiin, sankareihin ja konniin (Vaara ym. 2006).

Liikunnan ja urheilun eettisyyden edistämiseen liittyvää legitimaatiotutkimusta on kansainvälisesti tehty runsaimmin dopingista, jolloin tutkimuksissa on keskitytty usein urheilijoiden näkemyksiin antidopingorganisaatioiden tai niiden käyttämien menetelmien legitimitetistä (esim. Efverström ym. 2016; Overbye 2016; Qvarfordt 2019; Martinelli ym. 2023) tai toisaalta siihen, miten antidopingorganisaatiot legitimoivat itse luomiaan sääntöjä (esim. Qvarfordt ym. 2019). Antidopingmenetelmien olemassaoloa on oikeutettu ja perusteltu muun muassa urheilun arvojen ja puhtaan urheilun säilyttämisellä (Woolway ym. 2020). Toisaalta antidopingtoiminnan legitimitettiin voivat heikentää esimerkiksi yksityisyyteen, tehokkuuteen, tasa-arvoon ja osallisuuteen liittyvät seikat (Efverström ym. 2016; Qvarfordt 2019).

Aiemmassa tutkimuksessa on yksittäisten organisaatioiden tai toimenpiteiden legitimitetin tutkimisen ohella painotettu tarvetta eettisyyteen liittyvien ilmiöiden kokonaisvaltaiseen tarkasteluun (Efverström ym. 2016). Tässä tutkimuksessa astunkin askeleen taaksepäin ja tarkastelen eettisyyden edistämistä laajempana kokonaisuutena yhden osa-alueen sijaan. Tarkoituksena on tutkia, miten lajiliittojen ja seurojen johtajat legitimoivat eli perustelevat eettisyyden edistämisen tarpeel-

lisuutta ja hyväksyttävyyttä. Kansainvälisessä urheilufilosofisessa kirjallisuudessa tämän tyyppistä keskustelua on käyty esimerkiksi juuri dopingista, jolloin on puolin ja toisin pohdittu ja perusteltu antidopingkieltojen oikeutusta (Petersen & Kristensen 2009; Tamburrini 2006). Tässä artikkelissa tarkastelen eettisyyden edistämisen perustelemista toimijoiden itsensä tuottamana.

Sillä, miten eettisyyden edistämistä legitimoidaan, on paitsi käytännöllistä myös välineellistä merkitystä. Aiemman tutkimuksen mukaan legitimitetin vahvuus on yhteydessä siihen, miten ihmiset toimivat (esim. Hough ym. 2010). Samoin moraalisella päätelyllä voi olla merkittävä rooli moraalisen toiminnan kannalta (esim. Wu & Liu 2014). Tästä voidaan johtaa ajatus, jonka mukaan moraalinen argumentointi, pohdinta ja järjestyminen vaikuttavat siihen, millaisia moraalisia valintoja liikunnassa ja urheilussa tehdään. Näin ollen edellä esitetty kysymys eettisyyden edistämisen perusteista on olennainen sen kannalta, millaiseksi liikuntakulttuurissa tapahtuva toiminta eettisestä näkökulmasta muodostuu. On oletettavampaa, että eettisyyden edistäminen onnistuu, kun tiedetään miksi sitä tehdään (ks. Donovan ym. 2002).

Välineellisen merkityksensä eettisyyden edistämisen legitimointi saa sen toteuttamiseen osoitetuista resursseista. Valtion määrärahoista on myönnetty suoraan liikunnan ja urheilun eettiseen toimintaan vuosittain noin neljä miljoonaa euroa (OKM 2022). Valtiontalouden sopeuttamistoimet osuvat tulevana vuosina kuitenkin myös liikunnan ja urheilun rahoitukseen (VLN 2023). Leikkaukset heijastelevat laajempaa yhteiskunnallista ilmapiiiriä säästö- ja kulukuurista. Tällaisessa tilanteessa kiinnitetään entistä tarkemmin huomiota valtion määrärahojen käyttökohteisiin, jolloin eettisyyden edistämisenkin kannalta on olennaista pystyä sanoittamaan, mik-

si liikunnan ja urheilun eettistä toimintaa tulisi valtion varoista tukea.

Kohteena johtajien legitimaatiostrategiat

Tutkin tässä artikkelissa sitä, miten valtakunnallisten lajiliittojen ja paikallisten seurojen operatiiviset johtajat legitimoivat eettisyyden edistämistä liikunnassa ja urheilussa. Tutkimuksessa legitimizeetti ymmärretään tietyssä kontekstissa olevana käsityksenä jonkin asian yleisestä hyväksyttävyydestä ja yhteensopivuudesta tämän kontekstin arvoihin, normeihin ja uskomuksiin (ks. Suchman 1995, 574).

Legitimaatiostrategiat taas ovat tapoja luoda, ylläpitää ja vahvistaa legitimizeettiiä (ks. Van Leeuwen 2007). Eettisyyden edistämisen legitimoinnin tutkiminen tuottaa ymmärrystä siitä, miten liikunnassa ja urheilussa eettisyyden edistämisen tarpeellisuutta ja hyväksyttävyyttä perustellaan (ks. Lehto & Vinnari 2019). Tutkimuskysymyksenä on: *millaisten strategioiden avulla lajiliitto- ja seurajohtajat legitimoivat eettisyyden edistämistä?*

Tutkimusaineistona ovat lajiliittojen (n = 17) ja seurojen (n = 16) operatiivisten johtajien haastattelut. Puolistrukturoidut teema-haastattelut toteutettiin kahdessa osassa vuoden 2023 aikana. Tarkoituksena oli haastatella mahdollisimman laajasti erilaisten ja -kokoisten lajien toimijoita ja näin huomioida liikuntakulttuurin useassa yhteydessä todettu moninaisuus (esim. Oja & Lehtonen 2022). Lajiliittojen operatiivisten johtajien edustamat liitot olivat esimerkiksi seurajäsenmäärältään erikokoisia määrän vaihdellessa alle viidestäkymmenestä useampaan

sataan. Lajiliitot edustivat sekä yksilö- että joukkuelajeja.

Myös seura-haastatteluihin rekrytoitiin haastateltavia eri lajien ja maantieteelliseltä sijainniltaan erilaisista seuroista. Seuroista 12 oli yhden lajin erikoisseuroja ja neljä useamman lajin yleisseuroja. Erikoisseurat olivat jäseninä kahdeksassa eri lajiliitossa.² Seurojen kotipaikat sijaitsivat kahdeksassa eri maakunnassa ja 13 eri kunnassa. Vaikka tutkimusaineistoa voidaan näiltä osin pitää monipuolisena, tulee tutkimuksen tuloksia lukiessa pitää mielessä, ettei otos edusta kaikkia suomalaisia lajiliittoja ja seuroja. Tuloksia ei tule siten yleistää koskemaan koko lajiliitto- ja seurakenttää. Haastateluun suostuneita henkilöitä voidaan lähtökohtaisesti pitää tutkimuksen aiheesta kiinnostuneina, ja heidän edustamillaan lajiliitoilla tai seuroilla on saattanut olla keskimääräistä vahvempi into ja kyky käsitellä eettisyyttä oman yhdistyksensä arjessa. Tämän takia on mahdollista, että tutkimusaineistossa on korostunut näkemykset, joiden mukaan eettisyyden edistäminen on erityisen tärkeää.

Haastateltavien rekrytoinnissa tehtiin tietoinen ja tutkimusekonominen valinta keskittyä liittojen ja seurojen operatiivisiin johtajiin ja siten palkallisiin työntekijöihin. Tämä valinta teki aineistosta toisaalta yhtenäisemmän liittojen ja seurojen välillä, mutta jätti esimerkiksi täysin vapaaehtoisvoimin johdetut liitot ja seurukset tutkimuksen ulkopuolelle. Kaikkiaan 33 haastatellusta henkilöstä 17 oli miesoletettuja ja 16 naisoletettuja. Haastattelut kestivät 41–89 minuuttia keskiarvon ollessa 58 minuuttia. Litteroidun ai-

²Seurat jaotellaan usein erikoisseuroihin ja yleisseuroihin. Erikoisseuroilla tarkoitetaan seuroja, jotka ovat jäsenenä vain yhdessä lajiliitossa. Yleisseurat ovat kahden tai useamman lajiliiton jäseniä. (ks. Seuratietokanta 2024.) Lajiliitot (esim. Suomen Hiihtoliitto) taas vastaavat lajin kansallisesta toiminnasta ja ovat jäseninä lajin kansainvälisissä järjestöissä.

neiston kokonaissivumäärä oli 500 (Verdana 11 fonttikoko, riviväli 1,15). Aineiston käsittelyssä on huomioitu tutkimuseettiset periaatteet (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023), eikä aineistoon ole ollut pääsyä ulkopuolisilla henkilöillä.

Haastatteluissa käsiteltiin eettisyyttä liittojen ja seurojen arjessa sekä haastateltavien yleisempiä näkemyksiä liikunnan ja urheilun eettisyydestä ja sen edistämisestä. Eettisyys on käsitteenä moninainen ja laaja. Tässä tutkimuksessa haastateltaville annettiin vapaus määritellä eettisyys heidän omista lähtökohdistaan, jolloin haastatteluissa ei suoraan sitouduttu mihinkään tiettyyn ja rajattuun käsitykseen eettisyydestä. Haastattelurungossa eettisyyden osa-alueista mainittiin liikuntajärjestöjen valtionavustuskriteerien (OKM 2024) ja liikuntakulttuurin yhteisten eettisten periaatteiden (Olympiakomitea 2021) mukaisesti hyvä hallinto, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, turvallinen toimintaympäristö, antidoping ja ympäristöasiat.

Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin ja analyysiä voidaan pitää teoriaohjaavana (ks. Graneheim ym. 2017; Silvasti 2014). Aineistoon tutustumisen ja sen siistimisen jälkeen sieltä etsittiin tekstikohtia, joissa eettisyyden edistämistä legitimoitiin. Tässä kohtaa tutkijan apukysymyksinä olivat ennen kaikkea ”miksi eettisyyttä tulee liikunnassa ja urheilussa edistää?” ja ”miksi liikunnassa ja urheilussa tulee toimia eettisesti?”.

Rajatumpaa aineistokokonaisuutta ryhdyttiin koodaamaan erittelemällä siitä aineistolähtöisesti pelkistettyjä ilmauksia. Tämän jälkeen analyysissä otettiin teoreettinen viitekehys mukaan ja pelkistykset sijoitettiin kehyksen mukaisesti eri legitimaatiostrategioiden alle (Van Leeuwen 2007). Strategioiden sisällä pelkistetyistä ilmauksista muodostettiin jälleen aineistolähtöisesti alaluok-

kia, jotka yhdistyivät viitekehyksestä johdetuiksi yläluokiksi. Näin pystyttiin muodostamaan kokonaiskuva ensinnäkin siitä, millaisten strategioiden kautta eettisyyden edistämistä legitimoitiin ja toiseksi siitä, millaisia teemoja näiden strategioiden sisällä oli.

Käytössä kolme legitimaatiostrategiaa

Seuraavaksi esitellään analyysin tulokset legitimaatiostrategioittain (Taulukko 1). Liitot ja seurat legitimoivat eettisyyden edistämistä auktorisoinnin, rationalisoinnin ja moraalisen arvioinnin kautta. Tarinallistamisen piirteitä esiintyi muiden strategioiden yhteydessä, muttei sen tulkittu erottuvan kokonaan omaksi legitimaatiostrategiakseen.

Auktorisointi: sääntöjä ja yhdenmukaisuutta

Eettisyyden edistämisellä on vahva normiperusta sekä kansallisesti (esim. Liikuntalaki 390/2015) että kansainvälisesti (esim. UNESCO 2005). Lainsäädännön ohella liikuntaan ja urheiluun on luotu sisällöltään lakiakin tiukemmat eettiset ohjeistukset (Olympiakomitea 2021). Sääntöihin ja periaatteisiin perustuva persoonaton auktorisointi esiintyi sekä lajiliittojen että seurojen puheessa. Haastatteluissa eettisyyden edistämistä legitimoitiin lainsäädännöllä ja erilaisilla liikuntakulttuurin sisäisillä säännöillä, vastuullisuusohjelmilla tai sopimuksilla. Vähäisissä määrin eettisyyden edistämisen perusteena nähtiin myös avustuskriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) jakaa vuosittain valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille yleisavustusta, josta 15 prosenttia arvioidaan erillisten vastuullisuuskriteerien mukaan (OKM 2024). Myös paikallistasolla esimerkiksi kuntien seuroille myöntämiin avustuksiin on tullut mukaan eettisyyteen liittyviä ehtoja (esim. Helsingin kaupunki 2024).

Taulukko 1. Eettisyyden edistämisen legitimoinnissa käytetyt strategiat.

Eettisyyden edistämisen legitimoinnissa käytetyt strategiat	Auktorisointi	Moraalinen arviointi	Rationalisointi
	Yhdenmukaisuus:	Analogiat:	Välineellinen rationalisointi:
	"Muutkin edistävät" – liikunta ja urheilu eivät voi olla muusta yhteiskunnasta erillisiä saarekkeita	Vaihtoehdot ovat huonompia – ei olisi hyvä asia, jos eettisyyttä ei edistettäisi	Hyvä Ot seuraukset – eettisyyden edistäminen esimerkiksi lisää tasa-arvoa ja vähentää syrjäytymistä
	Liikunnan ja urheilun tulee pysyä yhteiskunnan kehityksessä ja ajan hengessä mukana	Moraaliset kannanotot:	Yhteiskunnallisten kriisien ratkaiseminen
	Liikunnan ja urheilun normit ovat yhteneväisiä muun yhteiskunnan kanssa	Liikunnan ja urheilun tulee olla eettistä	Kilpailuvalti liikunnalle ja urheilulle – harrastajien ja seuratoimijoiden hankkiminen, yhteiskunnallisen aseman perustelu, imagon kohentaminen
	Persoonaton auktorisointi:		"Koska me voimme" – liikunnalla ja urheilulla on mahdollisuus ja kyky edistää eettisyyttä, joten niin tulee tehdä
	Lait, säännöt ja kriteerit ohjaavat eettiseen toimintaan		Teoreettinen rationalisointi:
			Eettisyyden edistäminen kuuluu liikuntaan ja urheiluun
			Itsestään selvää

Lakiin ja sääntöihin perustuvaa auktorisointia selvästi yleisempää oli legitimoida eettisyyden edistämistä yhdenmukaisuuden ajatuksen kautta. Legitimointi yhdenmukaisuuden avulla perustuu siihen, että jokin asia tulee tehdä siksi, että kaikki muutkin tai enemmistö muistakin ihmisistä tekee niin (Van Leeuwen 2007). Haastateltavien puheessa tällainen ajatus esiintyi yksilötason sijaan järjestelmätasolla, jolloin liikunta ja urheilu asemoitiin samalle viivalle muiden yhteiskunnan osa-alueiden kanssa. Tämä legitimointitapa ilmeni konkreettisesti viime vuosina liikuntakulttuurissa yleistyneenä näkemyksenä siitä, etteivät liikunta ja urheilu ole muusta yhteiskunnasta erillisiä saarekkeita, jotka voisivat toimia muihin nähden poik-

keavalla tavalla: ”No tietysti samalla tavalla kuin muuallakin yhteiskunnassa meillä pätee samat asiat. Me ei voida olla mikään erillinen saareke täällä muun yhteiskunnan keskellä, niin totta kai meitä velvoittaa samat periaatteet kuin muitakin.” (H20)

Haastatteluissa tuotiin paljon esille yhteiskuntaan ja varsinkin sen arvoihin liittyvää muutoskehitystä. Haastateltavat tunnistivat monia asioita, jotka olivat ennen liikunnassa ja urheilussa arkipäivää, mutta eivät ”nykymaailmassa tulisi kenenkään mieleen” (H5). Eettisyyden edistämisen legitimoinnin kannalta olennaista on, että yhteiskunnan muutos nähtiin asiana, jossa liikuntakulttuurin tulee pysyä mukana. Tällainen legitimointi perustuu ajatukseen, jossa eettisyyden edis-

täminen on laajasti yhteiskunnassa hyväksytty ja toivotuksi katsottu tapa toimia. Liikunnan ja urheilun tulee tällöin toimia kuten muutkin, eikä uida vastavirtaan tekemällä jotain sellaista, joka ei ole sosiaalisesti hyväksyttävää. Varsinkin seuratoimijat puhuivat ajan hengen mukaisesta toiminnasta:

”Tutkija: Minkä takia sin mielestä liikunnassa ja urheilussa täytyy edistää eettisyyttä?”

Haastateltava: – – Jos me halutaan toimia vastuullisesti, jos me halutaan, että me voidaan ylpästi sanoa pitävämme huolta suomalaisten hyvinvoinnista, niin totta kai meidän täytyy elää tässä ajassa. Siksi meidän täytyy toimia sen mukaan, miten tätä maailmaa tällä hetkellä toimii.” (H29)

Legitimiteetin käsitteen yhtenä tulkintana varsinkin organisaatioiden näkökulmasta on, että eri organisaatiot pyrkivät rakentamaan toimiansa legitimizeerattua sopeuttamalla niitä ympäröivän yhteiskunnan vaatimuksiin ja yleiseen ilmapiiriin (esim. Suchman 1995, 574).

DiMaggio ja **Powell** (1983) puhuvat organisaatioiden homogenisoitumisesta eli muutumisesta samankaltaisiksi toistensa kanssa niin rakenteen, kulttuurin kuin tuotoksien osalta. Olennaista tässä prosessissa on, ettei samankaltaistumista tapahdu pelkästään reagoituna ympäröivän yhteiskunnan tilaan, vaan seurauksena vuorovaikutuksesta muiden organisaatioiden kanssa. DiMaggio ja Powell kuvaavat tällaista samankaltaistumisprosessia isomorfismin käsitteellä. (emt.)

Tämän tutkimuksen aineistossa esiintyvän yhdenmukaisuuteen perustuvan legitimoinnin voidaan tulkita ilmentävän sellaista homogenisoitumista, jossa liikuntakulttuurin on yhteiskunnan muutoksessa mukana pysyäkseen toimittava vähintään yhtä eettisesti kuin muidenkin yhteiskunnan osaluoiden. Liikuntakulttuurin nähdään siis ensisijaisesti yhdenmukaistavan toimintaan-
sa eettisyyden suhteen muun yhteiskunnan

ja sen toimijoiden kanssa, eikä esikuvallisesti vaikuttavan niiden toimintaan.

Moraalinen arviointi: huonoja vaihtoehtoja tarjolla

Moraalinen arviointi voidaan legitimaatiostrategiana jakaa arviointiin, abstraktioon ja vertailuun (Van Leeuwen 2007). Yksi moraalisen arvioinnin osa-alueista on normalisointi (emt.), jota käsitellään tässä tutkimuksessa teoreettisen rationalisoinnin yhteydessä ja joka siten kuuluu osaksi rationalisoinnin legitimaatiostrategiaa. Haastatteluissa moraalinen arviointi esiintyi kahdella tavalla: normatiivisina kannanottoina ja vertailuna. Normatiiviset kannanotot olivat näkemyksiä siitä, millaisia liikunnan ja urheilun tulisi olla: *”Tulee ehdottomasti edistää (eettisyyttä), koska tämänhän pitäisi olla kaikille hyvä harrastus, ja tästä pitäisi saada positiivisia asioita. Ja täytyyhän meidän pystyä varmistumaan siitä, että meidän harrastuksessa on hyvää olla.”* (H15)

Moraaliseen arviointiin liittyvä vertailu voi olla joko positiivista tai negatiivista. Positiivisessa vertailussa legitimoitava asia yhdistetään johonkin toiseen hyväksi katsottuun asiaan, kun negatiivisessa vertailussa tehdään päinvastoin: asian legitimizeeratti rakentuu sille, ettei se muistuta jotain toista negatiivisena nähtyä asiaa. (Van Leeuwen 2007.) Tällaiseen vertailuun perustuva legitimoitintapa esiintyi tutkimusaineistossa siten, että eettisyyttä tulee liikunnassa ja urheilussa edistää, koska vaihtoehto olisi huonompi. Liikunnan ja urheilun kuvailtiin olevan surullista ja synkempää, jos eettisyyttä ei huomioitaisi. Eettisyydestä tinkiminen tarkoittaisi sitä, että liikunnassa ja urheilussa *”ollaan menetetty paljon”* (H2). Erään liittojohtajan näkemys konkretisoi vertailuun perustuvan legitimaatiostrategian: *”Kyllä varmaan sen takia tulee edistää (eettisyyttä), että se toinen vaihtoehto olisi, että se niin kuin omalla*

tavalla heitettäis romukoppaan. En näe sitä oikein mahdollisena. Se olis ainakin tosi paljon huonompi vaihtoehto.” (H7)

Tällainen legitimizeetti nojaa käsityksille yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta toivotaviksi katsotuista toimista ja siitä, onko legitimoitava asia oikein (Suchman 1995, 579). Normatiiviset kannanotot kuten se, että liikunnan ja urheilun tulee olla eettistä, edustavat ajattelua, jossa eettisyyden edistäminen on yksinkertaisesti oikea tapa toimia. Taustalla on siten näkemys siitä, millaista liikunnan ja urheilun tulisi moraalisisessa mielessä olla.

Etenkin seurojen haastatteluissa vertailuun perustuva legitimointi ilmeni myös puheena kulttuurinmuutoksesta. Haastatteluissa tuotiin esiin huomioita menneestä ajasta, jolloin toimittiin toisin kuin nykypäivän standardit ja periaatteet vaativat. Tällaisessa legitimoititavassa sanallistettiin aiemman toiminnan ongelmallisuus ja todettiin, että nykyään toiminta on ja sen tulee olla jotain muuta. Näin tehtiin pesäeroa vanhaan kulttuuriin ja legitimoitiin samalla nykyisiä tapoja toimia. Yksinkertaistettuna eettisyyttä tulee edistää, jottei toimittaisi samalla tavalla kuin ennen. Yhden seuran operatiivinen johtaja sanallisti tarvetta jatkaa työtä kulttuurinmuutoksen eteen seuraavasti: *”Ei tarvitse montaakaan viikkoa mennä takaperin, kun meidän vastustajajoukkueen aikuiset toimihenkilöt näytti vaihtopenkiltä keskisormea meidän muille aikuisille toimijoille. Juman kautsi mä mietin, että miltä vuosikymmeneltä toi keskarinnäyttö on, et mä olin jo vähän unohtanut koko homman. Mut jossain se on vielä trendi. Täytyy vaan tehdä sitä (edistää eettisyyttä).” (H31)*

Rationalisointi: hyviä seurauksia, itsestäänselvyyttä ja mahdollisuuksia

Rationalisointi voi olla välineellistä tai teoreettista. Välineellisessä rationalisoinnissa olen-

naista on, että legitimoitavan asian nähdään johtavan toivotunlaisiin seurauksiin. (Van Leeuwen 2007.) Haastatteluissa eettisyyden edistämistä legitimoitiin yleisimmin juuri tällä tavalla eli tuomalla esiin sen positiivisia seurauksia, kuten tasa-arvon, hyvinvoinnin ja terveyden lisääntymistä ja syrjäytymisen vähenemistä. Hyviä seurauksia korostava legitimoititapa perustui myös kasvatuksellisuuteen, jolloin liikunta ja urheilu nähtiin mahdollisuuksina kasvattaa esimerkiksi sääntöjen noudattamiseen, työnteeseen, liikunnalliseen elämäntapaan ja tavoitteellisuuteen. Ajatuskulku tällaisessa legitimoinnissa siis on, että kun toiminta on eettistä, syntyy siitä edellä mainittuja seurauksia yhteiskuntaan. Siten eettisyyden edistämisen voidaan ajatella olevan eduksi liikuntakulttuurin laajemmille, liikuntalain (390/2015) tavoitteisakin mainituille, intresseille (ks. Suchman 1995; 578; Suddaby ym. 2017).

Yleisempien hyvien seurausten ohella osa haastateltavista liitti eettisyyden edistämisen konkreettisemmin yhteiskunnallisiin ongelmiin kuten vähäiseen liikkumiseen ja sen aiheuttamiin kustannuksiin. Eräs liittojohtaja pohti liikunnan ja urheilun mahdollista esikuvaroolia eettisyyden edistämisessä seuraavasti: *”Kyllä mä sanoisin, että kannattaa pyrkiä siihen, että oltais vähän parempia (eettisyydessä kuin muut). Ihan jo kansanterveydellisesti ja myös taloudellisesti sillä on valtava merkitys, että ihmisillä on hyvä olla siellä liikuntaharrastuksessa. Ja nämä asiat vahvasti vaikuttaa siihen.” (H15)*

Hyvät seuraukset näyttäytyivät aineistossa myös pragmaattisemmalla tavalla. Haastatteluissa tuotiin esille eettisyyden edistämisen etuja liikunnalle ja urheilulle itselleen ja jopa puhuttiin eettisyydestä jonkinlaisena *”kilpailuetuna”* (H9). Laajemmassa kontekstissa tämä voi tarkoittaa lajin imagon kohentumista tai liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisen

perustelun vankistumista. Käytännön tasolle vietynä eettisyyden edistäminen oli keino myös esimerkiksi harrastajien ja seuratoimijoiden hankkimiseen tai heidän määrän pitämiseen nykyisellä tasolla. Tällaisessa vaihtokaupan logiikkaa (Suchman 1995, 577) mukailevassa legitimointitavassa toiminnan eettisyys oli käyntikortti ulospäin esimerkiksi yhteistyökumppaneiden suuntaan:

”Me otetaan ympäristö huomioon, kierrätetään kahvikupit ja halutaan olla yhteistyökumppanin arvojen mukaisia ja noudattaa niitä pelisääntöjä, että luonto on meille tärkeä. Se on meillä jo imagollisesti hieno asia ja halutaan kantaa se vastuu, mutta ei me ehkä siitä päivittäin niin puhuta, vaan se menee tässä hektisessä arjessa vähän niin kuin siinä mukana – Toki tässä on hyvää se, että saadaan näkyville meidän brändiä ja sitten vielä, että tää on kierrätystä, niin tässähän tulee monta hyvää asiaa kerralla, mutta ei se päivittäisessä tekemisessä hirveesti korostu. Toki jos sen voi mainita, että olemme vastuullisia ja hoidamme asiat hyvin, niin ei kai se huono asia ole.” (H33)

Kysymykseen siitä, miksi liikunnassa ja urheilussa tulee edistää eettisyyttä, vastattiin myös: koska me voimme. Liikunnalla ja urheilulla nähtiin olevan laajan tavoitavuutensa ja olemassa olevien työkalujen, resurssien ja kykyjen myötä mahdollisuus edistää eettisyyttä, jolloin niin myös tulee tehdä. Yksinkertaisimmillaan eettisyyden edistämistä legitimoitiin niin, että ” – – koska meillä on mahdollista sitä asiaa edistää, niin silloin meidän velvollisuus on myös tehdä se”. (H2)

Teoreettinen rationalisointi liittyy ilmiöiden normalisointiin ja siihen, että jokin tapa toimia on kulloisellekin ilmiölle luonnollista (Van Leeuwen 2007). Haastatteluissa nousi

esiin ajattelutapa, jossa eettisyyden edistäminen ”*kuuluu liikuntaan ja urheiluun*”. Liikuntaan ja urheiluun nähtiin luontaisesti kuuluvan reilu peli (H2) ja esimerkiksi epätasa-arvoista toimintaa luonnehdittiin urheilun syntyperiaatteiden vastaiseksi (H4). Liikunta ja urheilu ovat ympäristöjä, joissa ”*eettisyys on puhtaimmillaan*” (H2). Erään seuran operatiivinen johtaja kiteytti edellisen ajatuksen seuraavasti:

”Mä lähestyisin tota vähän toisinpäin, että onko loppupeleissä mitään eettisempää toimintaympäristöä ja kontekstia kuin urheilu ja liikunta? Mä näkisin niin, että se minkä takia tämä on aika hot topic tällä hetkellä johtuu siitä, että tää on ehkä kumminkin sitä eettisyyttä siinä urheiluliikuntatilanteessa puhtaimmillaan. Pelit alkaa 0–0 tilanteesta joka kerta, kisoihin lähdetään joko väliaikalähdöllä tai nolla-ajasta eteenpäin yhteislähdöllä. Ehkä sen takia se on aika iso keskustelun aihe. Kun se on ehkä myös puhtaimmillaan urheilun ja liikunnan kontekstissa siinä itse lajisuorituksen aikana.” (H26)

Ajattelu, jossa eettisyyden edistäminen yhdistetään liikunnan ja urheilun luonteeseen kuuluvaksi, pyrkii rakentamaan ulkopuolista ja objektiivista legitimizeettii. Tällöin muunlaiset ja vastakkaiset näkemykset näytettyvät mahdottomina vaihtoehtoina. (Suchman 1995, 583.) Olisi siis mahdotonta tai ainakin vaikea kuvitella sellaista liikuntakulttuuria, jossa eettisyyttä ei pyritäisi edistämään. Tällaista legitimizeettii, jossa ”*vaihtoehtoista tulee käsittämättömiä, haasteista mahdottomia ja legitimoitavasta kohteesta asia, joka on konstruktion ulottumattomissa*”, on pidetty kaikista vahvimpana, joskin vaikeimmin saavutettavana legitimizeetin muotona (emt.).

Eettisyyden teemoista tullut osa järjestöjen arkea

Tarkastelin tässä artikkelissa eettisyyden edistämisen tarpeellisuutta liikunnassa ja urheilussa sosiaalisesta ja historiallisesta kontekstista riippuvana käsityksenä, jolloin se ei ole ollut ainoa mahdollinen lopputulema tai vaihtoehto. Siten tutkimukseni lähtökohta on ollut enemmän eettiseen relativismiin kuin eettiseen realismiin nojaava.

Suurin osa lajiliitto- ja seurajohtajien käyttämistä legitimointitavoista perustui siihen, että eettisyyden edistäminen on oikea tapa toimia tämänhetkisessä liikuntakulttuurissa. Esimerkiksi aineistossa yleisimmin esiintyneen eli hyviä seurauksia korostavan legitimointitavan taustalla on lähtöoletus, jonka mukaan eettisyyden edistämisen seuraukset tosiaan ovat toivottavia liikunnassa ja urheilussa ja niiden tuottamisen nähdään olevan liikunnan ja urheilun tehtävä (ks. Lehto & Vinnari 2019). Eettiseen relativismiin tukeutuen tehtäisiin tulkinta, ettei eettisyyden edistäminen ole objektiivinen kaikkialla pätevä moraalinen normi, kuten eettinen realismi väittäisi, vaan normin pätevyys rakentuu yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta kontekstista riippuen. Lajiliitto- ja seurajohtajien legitimointitapoihin liittyikin osin kontekstisidonnaista perustelua esimerkiksi liikuntakulttuurin muutosta ja eettisyyden edistämistä problematisoivassa puheessa.

Legitimaatiostrategiat painoutuivat aineistossa niin, että esimerkiksi auktorisoinnissa korostui yhdenmukaisuuden ajatus yksittäiseen henkilöön (asiantuntija, roolimalli) perustuvan legitimoinnin kustannuksella. Yhdenmukaisuudella perusteleminen oli myös yleisempää kuin persoonaton auktorisointi eli esimerkiksi erilaisiin sääntöihin tai lakeihin vetoaminen. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa liikunnan ja urheilun eettisyyttä on todettu käsiteltävän usein sääntökeskei-

sestä näkökulmasta (esim. Lindfelt 2005). Tämän tutkimuksen aineistossa tällainen käsitys ei kuitenkaan ollut hallitsevassa roolissa. Rationalisoinnin yhteydessä esiintyneet legitimointitavat, joissa eettisyyden edistämisen katsottiin kuuluvan liikuntaan ja urheiluun, taas uusintavat aiemmassa urheilueettisessä tutkimuksessa havaittuja käsityksiä liikunnan ja urheilun itseisarvoisesta hyvydestä (ks. Jedlicka 2014; Morgan 2009; Oja 2024a).

Tutkimuksessa keskityin eettisyyden edistämisen legitimointiin eli perusteluihin siitä, miksi eettisyyttä tulee liikunnassa ja urheilussa edistää. Legitimaatiostrategioita voidaan kuitenkin käyttää myös de-legitimaation eli toimintatapojen kritisoinnin tarkastelussa (Van Leeuwen 2007). Aikaisemman tutkimuksen perusteella liikuntakulttuurissa esiintyy päinvastaistakin ajattelua siitä, miten tarpeellista yksittäisen eettisyyden osa-alueen edistäminen on. Esimerkiksi liikunnan ja urheilun tasa-arvon edistämiskursseja käsittelevässä tutkimuksessa havaittiin ”tasa-arvo on jo toteutunut”- ja ”tasa-arvo on p**kaa”-diskursseja. Näistä ensimmäisessä tasa-arvon edistämisen legitimizeettiä heikensi puhe, jossa tasa-arvoa ei nähty relevanttina edistämisen kohteena ja todettiin tasa-arvon jo toteutuneen. Jälkimmäisessä diskurssissa tasa-arvon edistäminen esiintyi edellistä aggressiivisemmin turhana, vähemmän tärkeänä ja tavoitettaan vastaan toimivana politiikkana. Samalla diskurssissa kyseenalaistettiin ylipäättään sitä, kannattaako tasa-arvoa edes liikuntapolitiikan keinoin edistää. (Isosomppi ym. 2019.)

Käytännön tasolla myös erilaiset arjen toimintaa ohjaavat tai rajoittavat realiteetit voivat toimia eettisyyden edistämistoimia de-legitimoivina tekijöinä. Esimerkiksi seurata-solla käytettävissä olevat resurssit saatetaan suunnata varsinaisen liikunta- ja urheilutoiminnan edistämiseen, jolloin eettisyyteen liittyvien näkökulmien huomioimiseen ei riitä

voimavaroja. (Oja 2024b.) Myös etenkin kilpa- ja huippu-urheiluun liitetyt tietyt ominaispiirteet, kuten vahva kilpailullisuus, voivat vaikeuttaa eettisyyden edistämistä (ks. Overbye ym. 2013). Lisäksi järjestötasolla voidaan pohtia sitä, missä määrin lajiliiton tai seuran tehtävä ylipäättään on eettisyyden edistäminen (Oja 2024b).

Aiempi tutkimus on myös osoittanut, että vaikka legitimoitavasta asiasta oltaisiin yhtä mieltä, eivät sitä edistävät organisaatiot tai niiden toteuttamat toimenpiteet välttämättä nauti täyttä legitimitettä. Esimerkiksi antidopingtoiminnan legitimitettä käsitellessä tutkimuksissa legitimitettä ovat heikentäneet epäoikeudenmukaisuuden kokemukset, yksityisyyteen liittyvät ongelmat ja systeemin koettu tehottomuus. (esim. Qvarfordt 2019.) Tämän tutkimuksen tulokset antavat eväitä liikuntakulttuurin eri toimijoille paitsi perustella eettisyyden edistämisen tarpeellisuutta laajemmin ja siten reagoida mahdollisiin vastakkaisiin näkemyksiin myös pohtia ja rakentaa oman aseman ja toimenpiteiden legitimitettä.

Käsillä oleva tutkimus tuottaa tietoa liikuntapolitiikan ja liikunnan ja urheilun arjen kannalta ajankohtaisesta aiheesta. Eettisyyteen liittyvä liikuntapolitiittinen ohjaus on viime vuosina lisääntynyt (esim. OKM 2024). Samalla ja osittain edellisestä johtuen eettisyyden teemat ovat tulleet vahvemmin osaksi toiminnan toteuttajien eli liikuntajärjestöjen (ml. seurat) arkea.

Järjestönäkökulmasta katsottuna eettisyyden edistäminen konkretisoituu lopulta sielä, missä ohjattu liikunta ja urheilu tapahtuu eli seuroissa. Seurat pyrkivät tai eivät pyri edistämään eettisyyttä itsenäisesti, mutta muilla toimijoilla (esim. OKM:llä tai lajiliitoilla) on usein halukkuutta auttaa ja ohjata seuroja ”eettisemmiksi”. Moninaisessa järjestökentässä toimijoiden resurssit eettisyyden

edistämiseen vaihtelevat ja edistämistyö saatetaan kokea perustoiminnasta eli liikunta- ja urheilutoiminnan järjestämisestä irrallisena ja siten ylimääräistä työtä aiheuttavana asiana (Oja 2024b). Tällaisessa tilanteessa on toivottujen lopputulosten saavuttamiseksi olennaista pystyä perustelemaan (ts. legitimoidaan), miksi eettisyyttä tulee kaiken kiireen ja resurssien niukkuuden keskellä edistää (ks. Donovan ym. 2002). Relativistinen eli kontekstisidonnainen käsitys eettisyyden edistämisestä ja sen perusteluista voi antaa lisäväitettä kentän moninaisuuden ymmärtämiseen ja siten toimenpiteiden suuntaamiseen.

Tässä tutkimuksessa hyödynsin legitimaatiostrategioita miksi-kysymykseen vastaamisessa. Tarkoituksena oli jäljittää perustavanlaatuisia ajatuksia siitä, minkä takia eettisyyttä tulee liikunnassa ja urheilussa edistää ja vastata tarpeeseen tarkastella liikuntakulttuurin eettisyyteen liittyviä ilmiöitä kokonaisvaltaisesti (Efverström ym. 2016). Legitimaatiostrategioiden avulla voidaan kuitenkin vastata osin myös miten-kysymykseen (Van Leeuwen 2007).

Edellä esitettyyn pohdintaan viitaten mielekkäänä jatkotutkimuksen aiheena voisikin olla tutkia kotimaisessa kontekstissa erilaisia eettisyyden edistämisen tapoja ja niiden legitimoitua. Miten esimerkiksi yhdenvertaisuutta pyritään liikunnassa ja urheilussa edistämään ja miten näiden toimien legitimitettä rakennetaan? Samoin olisi kiinnostavaa selvittää eettisyyden edistämistoimenpiteitä toteuttavien organisaatioiden legitimitettä eettisyyden edistäjinä (ks. Read ym. 2019). Legitimoinnin ohella kaikkea edellä mainittua olisi mielenkiintoista tutkia myös de-legitimoinnin näkökulmasta. Tällaisten tutkimusten avulla päästäisiin vielä paremmin käsiksi eettisyyden edistämisen tematiikkaan ja pohtimaan toimivampia eettisyyden edistämisen toimenpiteitä.

Lähteet

- Burr, V. & Dick, P.** 2017. Social Constructionism. Teoksessa: B. Gough (toim.) *The Palgrave Handbook of Critical Social Psychology*. Lontoo: Palgrave MacMillan, 59–80.
- Deegan, C., Rankin, M. & Tobin, J.** 2002. An examination of the corporate social and environmental disclosures of BHP from 1983-1997: A test of legitimacy theory. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 15 (3), 312–343.
- Deephouse, D. L. & Suchman, M.** 2008. Legitimacy in Organizational Institutionalism. Teoksessa: R. Greenwood, C. Oliver, R. Suddaby & K. Sahlin (toim.) *The SAGE Handbook of Organizational Institutionalism*, 49–77. Lontoo: Sage.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W.** 1983. The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review* 48 (2), 147–160.
- Dixon, N.** 2003. Canadian Figure Skaters, French Judges, and Realism in Sport. *Journal of the Philosophy of Sport* 30 (2), 103–116.
- Donovan, R., Egger, G., Kapernick, V. & Mendoza, J.** 2002. A Conceptual Framework for Achieving Performance Enhancing Drug Compliance in Sport. *Sports Medicine* 32 (4), 269–284.
- Efverström, A., Ahmadi, N., Hoff, D. & Bäckström, Å.** 2016. Anti-doping and legitimacy: an international survey of elite athlete's perceptions. *International Journal of Sport Policy & Politics* 8 (3), 491–514.
- Graneheim, U. H., Lindgren, B-M. & Lundman, B.** 2017. Methodological challenges in qualitative content analysis: a discussion paper. *Nurse Education Today* 56, 29–34.
- Hacking, I.** 2009. Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Tampere: Vastapaino.
- Hakamäki, M., Turpeinen, S. & Lehtonen, K.** 2022. A Strategy to Promote Gender Equality. The Number and Status of Women in Leadership and Decision-making Positions in Finnish Sport. Teoksessa: G. Molnár & R. Bullingham (toim.) *The Routledge Handbook of Gender Politics in Sport and Physical Activity*. Lontoo: Routledge, 344–353.
- Helsingin kaupunki.** 2024. Liikunnan avustukset. Hakuohje 2024.
- Hough, M., Jackson, J., Bradford, B., Myhill, A. & Quinton, P.** 2010. *A Journal of Policy and Practice* 4 (3), 203–210.
- Isosomppi, S., Itkonen, H., & Salmikangas, A.-K.** 2019. Abstrakti, muodollinen ja vanhentunut tasa-arvo? Diskursiivinen tulkinta liikuntajärjestöjen tasa-arvopuheesta. *Liikunta ja tiede*, 56 (1), 84–92.
- Jedlicka, S.** 2014. The normative discourse of anti-doping policy. *International Journal of Sport Policy and Politics* 6 (3), 429–442.
- Joutsenvirta, M. & Vaara, E.** 2015. Legitimacy Struggles and Political Corporate Social Responsibility in International Settings: A Comparative Discursive Analysis of a Contested Investment in Latin America. *Organization Studies* 36 (6), 741–777.
- Kokkonen, M.** 2019. Associations Between Sexual and Gender-Based Harassment by a Coach and Psychological Ill-Being Amongst Gender and Sexual Minority Sport Participants in Finland. *Journal of Clinical Sport Psychology* 13 (2), 259–273.
- Koski, P. & Mäenpää, P.** 2018. Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986-2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:25.
- Lehto, K. & Vinnari, E.** 2019. Merenkulun valtiontukien strateginen legitimointi. *Hallinnon Tutkimus* 38 (1), 21–33.
- Lehtonen, K., Hakamäki, M. & Oja, S.** 2023. Seurojen avustaminen on monitahoinen kokonaisuus. Teoksessa: K. Lehtonen & S. Oja (toim.) *Näkökulmia urheilu- ja liikuntaseurojen avustus- ja tukikäytäntöihin Suomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Liikuntalaki 390/2015.**
- Lindfelt, M.** 2005. Sport and ethics: how far can you go? *World Leisure Journal* 47 (4), 41–50.
- Martinelli, L. A., Thrower, S. N., Heyes, A., Boardley, I. D., Backhouse, S. H. & Petrócz, A.** 2023. The good, the bad, and the ugly: A qualitative secondary analysis into the impact of doping and anti-doping on clean athletes in five European countries. *International Journal of Sport Policy and Politics* 15 (1), 3–22.
- Morgan, W. J.** 2004. Moral Antirealism, Internalism, and Sport. *Journal of the Philosophy of Sport* 31 (2), 161–183.

- Morgan, W. J.** 2009. Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction. *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2), 162–181.
- Niska, M., Venäläinen, S., Olakivi, A. & Cañada, J. A.** 2024. Sosiaalisen konstruktionismin juuret ja versiot. Teoksessa: M. Niska, S. Venäläinen, A. Olakivi & J. A. Cañada (toim.) Sosiaalinen konstruktionismi. Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista. Tampere: Vastapaino, 13–57.
- Oja, S.** 2024a. Urheilun uusi hyvän kertomus? Eettiset diskurssit valtion liikuntapoliittisissa ja liikuntajärjestöjen asiakirjoissa. *Liikunta & Tiede* 61 (4), 93–102.
- Oja, S.** 2024b. Eettisyys ja sen edistäminen lajiliitoissa ja seuroissa. Teoksessa: S. Oja & K. Lehtonen (toim.) Konkreettista, arkista ja subjektiivista – Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet -hankkeen loppuraportti. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 20–34.
- Oja, S. & Lehtonen, K.** 2022. ”Sopiva taso meille” – pienten seurojen ammattimaistumista ohjaava eetos. *Liikunta & Tiede* 59 (5), 66–73.
- OKM.** 2022. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:50.
- OKM.** 2024. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus. Viitattu 23.2.2024. <https://okm.fi/-/liikuntaa-edistavien-jarjestojen-yleisavustus>
- Olympiakomitea.** 2021. Reilu Peli – urheiluyhteisön eettiset periaatteet.
- Overbye, M.** 2016. Doping control in sport: An investigation of how elite athletes perceive and trust the functioning of the doping testing system in their sport. *Sport Management Review* 19 (1), 6–22.
- Overbye, M., Knudsen, M. & Pfister, G.** 2013. To dope or not to dope: Elite athlete’s perceptions of doping deterrents and incentives. *Performance Enhancement & Health* 2 (3), 119–134.
- Petersen, T. S. & Kristensen, J. K.** 2009. Should Athletes Be Allowed to Use All Kinds of Performance-Enhancing Drugs? – A Critical Note on Claudio M. Tamburrini. *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (1), 88–98.
- Porttikivi, M.** 2016. Organisaatioiden diskursiivinen legitimaatio kiistelevässä verkkojulkisuudessa. Doctoral Dissertations 44/2016. Helsinki: Aalto-yliopisto. Väitöskirja.
- Qvarfordt, A.** 2019. Anti-doping – a legitimate effort? Elite athletes’ perspectives on policy and practice. Avhandlingsserie för Gymnastik- och idrotts-högskolan Nr 15. Gävle: Gävlen yliopisto. Väitöskirja.
- Qvarfordt, A., Hoff, D., Bäckström, Å. & Ahmadi, N.** 2019. From fighting the bad to protecting the good: Legitimation strategies in WADA’s athlete guides. *Performance Enhancement & Health* 7 (1–2), 1–9.
- Read, D., Skinner, J., Lock, D. & Houlihan, B.** 2019. Legitimacy driven change at the World Anti-Doping Agency. *International Journal of Sport Policy and Politics* 11 (2), 233–245.
- Reshef, Y. & Keim, C.** 2014. Bad Time Stories: Government-Union Conflicts and the Rhetoric of Legitimation Strategies. Toronto: University of Toronto Press.
- Rojo, L. M. & Van Dijk.** 1997. ”There was a problem, and it was solved!”: Legitimizing the expulsion of ”illegal” migrants in Spanish parliamentary discourse. *Discourse & Society* 8 (4), 523–566.
- Ruokonen, J., Kokkonen, M. & Kokkonen, J.** 2014. Liikuntatuntien psykologinen turvallisuus ja motivaatioilmasto alakoululaisten tyttöjen ja poikien silmin. *Liikunta & Tiede* 51 (6), 49–55.
- Russell, J. S.** 2012. Moral Realism in Sport. *Journal of the Philosophy of Sport* 31 (2), 142–160.
- Scott, W. R.** 2008. Institutions and Organizations, 3rd ed. Thousand Oaks: Sage.
- Seuratietokanta.** 2024. Seuratietokanta. Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 5.9.2024. www.seuratietokanta.fi
- Silvasti, T.** 2014. Sisällönanalyysi. Teoksessa: I. Massa (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 33–48.
- Suchman, M. C.** 1995. Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Review* 20 (3), 571–610.

Suddaby, R., Bitektine, A. & Haack, P. 2017. Legitimacy. *Academy of Management Annals* 11 (1), 451–478.

Tamburrini, C. 2006. Are Doping Sanctions Justified? A Moral Relativistic View. *Sport in Society* 9 (2), 199–211.

Tiihonen, A. 2014. Liikuntakulttuurin käsitteet muuttuvat ja muuttavat. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:6

Turtiainen, R. 2014. ”Rasismi ja syrjintä urheilukulttuurissa sosiaalisen median aikakaudella”. *WiderScreen* 17 (3–4).

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.

UNESCO. 2005. International Convention against Doping in Sport.

Vaara, E., Tienari, J. & Laurila, J. 2006. Pulp and Paper Fiction: On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructuring. *Organization Studies* 27 (6), 789–810.

Van Leeuwen, T. 2007. Legitimation in discourse and communication. *Discourse & Communication* 1 (1), 91–112.

Vettenniemi, E. 2010. Miksi doping kiellettiin 1928? IAAF, piristeet ja rotu-uskomusten voima. *Liikunta & Tiede* 47 (6), 24–29.

VLN. 2023. Valtion liikuntaneuvoston lausunto valtion talousarvioesityksestä 2024.

Woolway, T., Lazuras, L., Barkoukis, V. & Petróczi, A. 2020. ”Doing What Is Right and Doing It Right”: A Mapping Review of Athlete’s Perception of Anti-Doping Legitimacy. *International Journal of Drug Policy*, 84.

Wu, P. & Liu, H. 2014. Association between moral reasoning and moral behavior: A systematic review and meta-analysis. *Acta Psychologica Sinica* 46 (8), 1192–1207.

3. Urheilijan ruumis

”Teknisiä, hyvällä koneella varustettuja hiihtäjiä koko nippu”: naishiihtäjän ruumista tuottavien diskurssien muutos

ANNU KAIVOSAARI

Urheilijan ruumiille on asetettu aikojen saatossa erilaisia odotuksia, jotka ovat kohdistuneet esimerkiksi sukupuolitettujen ruumiiden ulkonäöllisiin piirteisiin ja fyysisyydelle asetettuihin rajoihin. Samalla kun yhteiskunnalliset ruumiin normit ovat määrittäneet urheilijoiden ruumiiden rajoja, ovat urheilijat omalla ruumiillisella esiintymisellään vaikuttaneet vastavuoroisesti yhteiskunnallisiin normeihin. Yhtenä merkittävimmistä normittajista toimii media. Sen välittämällä urheilijan ruumiin kuvauksilla on merkittävä vaikutus siihen, millaisena nais- ja miesurheilijan ihanteellinen ruumis – yhteiskunnallisiin nais- ja miesihanteisiin laajentuen – kulloinkin nähdään. Kohdistan tarkasteluni aikaisemman feministisen urheilututkimuksen innoittamana naisurheilijan ruumiin mediaesityksiin tukeutuen monitieteiseen, erilaisia ruumiin teorioita yhdistävään tulkintakehykseen.

Naisurheilijan ruumiin esittämisen on aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa todettu olevan perinteisesti naisurheilijaa seksualisoivaa (esimerkiksi Banister 2017; Fink 2015; Ponterotto 2014; Salido-Fernández & Muñoz-Muñoz 2021), naisurheilijan ruumiin kykyjä ja ominaisuuksia vähättelevää (esimerkiksi Mannion 2016; Salido-Fernández & Muñoz-Muñoz 2021) ja naisurheilijan ruumiin toisarvoisuutta miesurheilijan ruumiin rinnalla todentavaa (esimerkiksi Hov-

den & von der Lippe 2019; Pirinen 2006, 42). Tutkimuksissa on tarkasteltu kriittisesti erityisesti miehisten katseen suunnassa rakentuvaa naisurheilijan esineellistämistä (Daniels ym. 2021; Fink 2015) sekä niin sanottua spesifiä vartalon osien ulkonäön kuvailua (Pirinen 2006, 51). **Salido-Fernández ja Muñoz-Muñoz** (2021) osoittavat havaintojen olevan samansuuntaisia kansainvälisesti tarkasteltuna sekä uutisoitavasta urheilulajista että median alasta riippumatta.

Tällaisen naisurheilua trivialisoivan uutisoinnin on todettu kertovan urheilussa vallitsevista epätasa-arvoisista rakenteista sekä vahvistavan entisestään urheilun miehistä hegemoniaa (Mannion 2016; Ponterotto 2014). Naisurheilijan ulkonäön korostamista mediassa on tutkimuksissa kritisoitu myös siksi, että sen on todettu vaikuttavan negatiivisesti nuorten naisurheilijoiden kehonkuvaa (Azzarito 2010; Walseth & Tidslevold 2020) ja johtavan pahimmillaan syömishäiriökäyttäytymiseen (Hardie ym. 2022).

Naisurheilijan ruumista seksualisoivien mediaesitysten rinnalle ja jopa ohi on kuitenkin esitetty ilmestyneen myös toisenlaisia, tasa-arvoistuvia uutisoinnin tapoja (Fink 2015; Hovden & von der Lippe 2019; Laine 2011, 320; Pirinen 2005, 43–45). Naisurheilijoiden ruumiiden esityksissä on muun muassa tunnistettu yhä enemmän urheilullisuuteen ja suorituskyykyyn sekä kehon vah-

vuuteen liittyviä kuvauksia. Näiden todetaan kuitenkin esiintyvän usein yhdessä perinteisempien naiseutta korostavien kuvausten kanssa ja rakentavan näin ollen urheilevan naisen kehoihannetta kaksijakoisesti (Bruce 2016; Daniels ym. 2021; Marfell 2017; Pirinen 2006, 51–52).

Sen lisäksi, että naisurheilijoiden ruumiiden mediaesityksissä korostuu tänä päivänä länsimaista naisnormia mukaileva ruumiin vahvuus ja lihaksikkuus (Azzarito 2010; Markula 2003; Walseth & Tidslevold 2020), on tutkimuksissa havaittu viitteitä kolmannen aallon feminismin suuntaisesta ruumiin esitysten moninaistumisesta (Bruce 2016; ks. myös Laine 2011, 300–301). Lisäksi **Hovden** ja **von der Lippe** (2019) tunnistivat tutkimuksessaan sukupuolijakoa laimentavia ja sukupuolihierarkioita purkavia naisurheilijoiden ruumiiden esitystapoja norjalaisessa verkkomediassa.

Tutkijat ovatkin tunnistaneeet naisurheilijoiden vastuun, aktiivisen roolin merkityksen ja mahdollisuudet neuvoteltaessa naiskehon ihanteista paitsi urheilussa myös laajemmin yhteiskunnallisessa toiminnassa (Azzarito, 2010; Banister 2017, 187; Pirinen 2006, 50). Tähän oivan mahdollisuuden tarjoaa tänä päivänä perinteisen median rinnalle noussut ja sen valta-asemaa heikentänyt sosiaalinen media, jonka piirissä naisurheilijat voivat itse määrittää omaa mediaimagoaan ja sitä, miten kehoaan esittävät (esim. Pocock & Skey 2024). Samalla kuitenkin erityisesti feministisen urheilututkimuksen piirissä on tarkasteltu kriittisesti naisurheilijoiden ulkonäkökeskeisiä sosiaalisen median sisältöjä (Pocock & Skey 2024). **Daniels** kollegoineen (2021) peräänkuuluttaakin naisurheilijoiden omaa vastuuta esikuvana toimimisessa, erityisesti sosiaalisen median sisältöjen valinnassa (ks. myös Mannioin 2016; Walseth & Tidslevold 2020).

Aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen nojaten tarkoituksenani on tavoittaa mahdollisimman moninainen kuva naisurheilijan – tässä tapauksessa naishihtäjän – ruumiin mediaesityksistä suomalaisen urheilumedian kontekstissa. Salido-Fernándezin ja Muñoz-Muñozin (2021) näkemykseen yhtyen pyrin laadullisen tutkimusotteen avulla tavoittamaan niin epätasa-arvoisten kuin tasa-arvoistuvien naisurheilijoiden ruumiin kuvausten diskursiivista rakentumista urheiluun erikoistuneen, asiapitoisen mediatuotteen – Urheilulehden – teksteissä. Tavoitakseni eri aikoina esiintyviä naishihtäjän ruumiin esittämisen tapoja ja tunnistaakseni myös niiden muutosten mekaniikkaa, kohdennan tarkasteluni koko kilpahihtokulttuurin kattavaan ajanjaksoon 1900-luvun alusta 2020-luvulle.

Aikaisemmasta tutkimuksesta poiketen lähestyn ruumista mediatekstikontekstissa monitieteisesti – laajan ja sallivan, seuraavassa luvussa esittämäni teoreettisen kehityksen suunnassa. Ruumiin teorioita yhdistelevän otteen avulla tarkoituksenani on tunnistaa teksteistä usein piiloon jäävät ruumista moniulotteisesti rakentavat kuvaukset. **Walseth** ja **Tidslevold** (2020) ovat todenneet, että median tulisi naisurheilijoita kuvatessaan nostaa esiin myös heidän ruumiinsa sisäisiä kokemuksia (ks. myös Marfell 2017). Tällainen kokemuksellisuutta heijastava subjektiruumiin tulkinta voi jäädä tunnistamatta, mikäli ruumiin esityksiä tarkastellaan pelkästään aikaisemman tutkimuksen todentaman, ruumista objektivoivan katseen suunnassa.

Moniulotteinen ruumis

Ruumiin käsitettä koskeva teoreettinen keskustelu on moninaista paitsi tieteenalojen välillä myös niiden sisällä. Määrittelyä vaikeuttavat myös eri kielissä käytetyt käsitteet ja niiden merkityserot suomen kielen ilmaisui-

hin. Teoreettisten määritysten lisäksi myös arkikeskusteluissa ruumiin ja sen rinnakkaiskäsitteiden nähdään yhtäältä olevan synonyymeja toisilleen, kun toisinaan niiden välille tehdään selviä eroja. Käytän ensisijaisesti ruumiin käsitettä perustellen valintaani käsitteen historiallisella ja filosofisella traditiolla (ks. Hakulinen 1959; Kyrölä 2006). Ymmärrän ruumiin kokonaisvaltaisempana ja sallivampana käsitteenä kuin esimerkiksi lääketieteen piirissä 1940-luvulla käyttöön otettu keho (ks. Heinämaa 1996; Kyrölä 2006). Laajennan tulkintani ruumiista käsitteämään kuitenkin myös muiden rinnakkaiskäsitteiden – kehon, vartalon ja elimistön – määritelmiä. Tarkoitukseni on tuoda käsitteet yhteisen ja kokoavan tarkastelun alle ja näin ollen myös purkaa niiden välille rakennettuja erontekoa aikaisemman tutkimustiedon esityksiä seuraten (ks. Jäppinen 2003, 175, 344, 449; Sarpavaara 2004, 43). Myös tekstin tasolla käytän tarkoituksellisesti ruumiin lisäksi muita, erityisesti tutkimusaineistosta ja sen tulkinnoista nousevia rinnakkaiskäsitteitä.

Ruumiin filosofisessa määrittelyssä lähdetään usein liikkeelle saksan kielen ruumista tarkoittavasta käsiteparista *körper/leib*. **Edmund Husserlin** käynnistämää käsiteparin määrittämistä tulkintatutkijat ovat esittäneet niiden merkityksestä yksityiskohtaisia analyyseja (esim. Krüger 2010; Pawelski 2023). Suomen kielessä käsiteparin käännöksissä esiintyy vaihtelevasti sekä ruumiin että kehon käsitteet (ks. tarkemmin Heinämaa 1996; Parviainen 2006, 70). Termillä *körper* viitataan ruumiin biologiset ja fysiologiset prosessit sisältämään materiaaliseen ja somaattiseen organismiin (Heinämaa 1996, 46; Koivumäki 2020; Parviainen 2006, 70) – omistettuun ruumiiseen (*having a body*) (Krüger 2010). Leib-ruumis ymmärretään puolestaan omana subjektiruumiina (Heinämaa 1996,

79); ruumiina, jossa ollaan ja eletään (*being a body/ living a body*) (Krüger 2010). Tämä leib-ruumiin kokemuksellisuutta korostava, **Maurice Merleau-Pontyn** (1962/1978, 148) ajatteluun nojaava ruumiinfenomenologinen tulkinta osoittaa ruumiin ja mielen väistämättömän yhteyden pyrkien poistamaan dualistista erontekoa niiden väliltä. Käytän jatkossa *körper*- ja leib-ruumista kuvattessani käsitteitä naturalistinen ruumis **Koivumäen** (2020) tulkintaa seuraten sekä *fenomenaalinen ruumis* **Heinämaata** (1996, 79) mukaillen.

Diskursiivisten ruumista tuottavien esitysten suunnassa kiinnityn lähtökohtaisesti feministisen urheilun tutkimuksessa tyypillisesti omaksutun **Michel Foucault'n** ruumista tulkitsevaan teoriaperinteeseen (esim. Markula 2003; Walseth & Tidslevold 2020). Foucault'lle ruumis on olemassa yhteiskunnalliskulttuurisena, tuotettuna ja jatkuvasti itseään tuottavana konstruktiona (Foucault 2000, 249–251, 2005, 47, 269; Oksala 2003), joka syntyy, muuttuu, säilyy ja myös katoaa ajassa (Foucault 1998, 99; ks. myös Oksala 1997; Wehrle 2016). Ruumista normitetaan yhteiskunnallisten odotusten suunnassa esimerkiksi erilaisten ruumista mittaavien ja arvottavien kvalifikointien avulla (Foucault 1998, 102–103), joiden tarkoituksena on synnyttää yksilössä itsessään halu muokata ruumistaan odotusten suuntaisesti (Foucault 2000, 277); tulla *kuuliaiseksi ruumiiksi* (*docile body*) (Foucault 2000, 189). Kuuliaisen ruumiin sisäistämät normiodotukset kohdistuvat Foucault'n (1998, 77, 104) mukaan ennen kaikkea ruumiin terveyteen ja toimintakykyisyyteen, mutta myös sukupuoleen ja seksuaalisuuteen. Tämä on innoittanut monia feministitutkijoita kiinnittämään juuri Foucault'n ajatteluun.

Huolimatta siitä, että Foucault'n diskursiivisen ruumiskäsityksen on lähtökohtaisesti katsottu olevan ristiriitainen niin naturalisti-

sen ruumiin kuin fenomenaalisen ruumiin määritelmien kanssa, ovat tutkijat osoittaneet niiden väliltä löytyvän myös yhtymäkohtia (esim. Oksala 1997, 169, 2003). Foucault'n ajattelussa ruumiin haltuunotto tapahtuu pitkälti juuri naturalistista ruumista kvalifioiden. Foucault (1998, 108, 2000, 39) ei siis kiellä biologisen ruumiin olemassaoloa, mutta toteaa sen rakentuvan ja tulevan olemassa olevaksi ainoastaan kulttuurisen merkityksenannon kautta (ks. myös Oksala 1997, 183–184).

Foucault'n normitetun ruumiin ja Merleau-Pontyn fenomenaalisen ruumiin tulkintoja on myös lähdetty tarkastelemaan niitä yhdistävien viitekehysten avulla. Tutkijat ovat osoittaneet Foucault'n tuotannossa tunnistettavia, elävää, aistivaa ja kokevaa ruumista lähenyviä elementtejä (esim. Levin 2008; Oksala 2003; Pawelski 2023; Wehrle 2016). **Levinin** (2008) mukaan tällainen poststrukturalistisen Foucault'n ruumiskäsityksen ja fenomenologisen ruumiskäsityksen tarkastelu yhdessä voi tarjota feministiselle tutkimukselle uusia ja hyödyllisiä ruumiin määritelmää laajentavia teoriakehyksiä.

Edellä kuvatun eritasoisia dualismeja purkavan teoreettisen otteen suunnassa ymmärtämisen ruumiin tässä tutkimuksessa moniulotteiseksi, erilaisia teoriaperinteitä yhteen koavaksi kudelmaksi, jossa myös moninainen suomenkielinen termistö käännöksineen sekoittuu. Toisin sanoen tarkoitan ruumiilla niin naturalistista, yhteiskunnalliskulttuurista, kuin myös fenomenaalista ruumista (ks. Koivumäki 2020; Krüger 2010; Pawelski 2023; Wehrle 2016; Sarpavaara 2004, 45–46), josta käytän myös käsitteitä keho, vartalo ja elimistö. Vaikka en tutkimusaineiston puitteissa pysty tavoittamaan ruumiin materialistista olemusta enkä fenomenologista kokemuksellisuutta, näen mahdolliseksi ja tarpeelliseksi tunnistaa mediateksteistä edellä

kuvattuihin teorioihin sitoutuvia aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta laajentavia, moniulotteisia ruumiin tulkintoja.

Kohteena naisurheilijan ruumista kuvaavat tekstit

Tutkimukseni tavoitteena on tunnistaa nais-hiihtäjän ruumista urheilumedian teksteissä rakentuvia diskursiivisia kielenkäytön tapoja ja niissä ilmeneviä muutoksia. Edellä kuvattuun aikaisempaan tutkimustietoon ja moniulotteiseen ruumiin tulkintaan sitoutuen täsmennän tutkimuskysymykseni seuraavasti: 1) Millaiseksi naishiihtäjän ruumis Urheilulehden teksteissä tuotetaan? 2) Miten nämä ruumista tuottavat esitykset mukautuvat toisiinsa ja muuttuvat ajassa?

Tutkimusaineistoni koostuu Urheilulehdessä (aineistositaattien yhteydessä UL) julkaistuista naisurheilijan ruumista kuvaavista teksteistä. Vuonna 1898 perustettua Urheilulehteä voi luonnehtia lähtökohtaisesti asiapi-toiseksi julkaisukanavaksi mediakentässä, mikä tarjoaa odotetusti mahdollisuuden tavoittaa monipuolisia, myös tasa-arvoistuvia naishiihtäjän ruumiin kuvauksia (ks. saman suuntaisesti Hovden & von der Lippe 2019). Otokseen olen valinnut vuosien 1905–2020 väliseltä ajalta joka viidennen vuoden lehdet. Vuosien 1905–2010 aineiston olen koostanut väitöskirja-aineistokseni (Kaivosari 2017) aikaisemmin. Tähän tutkimukseen täydensin aineistoa vuosien 2015 ja 2020 lehtien osalta.

Väitöskirja-aineistoni koostuu kaikista naishiihtoa koskevista kirjoituksista. Tähän artikkeliin rajasin mukaan pelkästään ne tekstit, joissa kuvataan naishiihtäjän ruumista edellä kuvaamassani laveassa teoreettisessa suunnassa. Urheilulehden vuosittain vaihtelevasta julkaisuitiheydestä ja eri aikakausien toimituksellisista linjauksista johtuen eri vuosien aineistot ovat keskenään poikkeavia

Taulukko 1. Aineistoon mukaan otettujen artikkelien ja niihin sisältyvien naishiihtäjän ruumista kuvaavien lausumien lukumäärät ajanjaksoittain

Ajanjakso	Artikkelien määrä	Lausumien määrä
1905–1920	9	15
1925–1940	11	14
1945–1960	49	82
1965–1980	35	54
1985–2000	28	71
2005–2020	41	169
Yhteensä	163	407

sekä otokseen mukaan otetun artikkelimäärän että artikkeleihin sisältyvien naishiihtäjän ruumista kuvaavien lausumien määrän suhteen (ks. taulukko 1).

Tarkastelen naishiihtäjän ruumista median tuottamana esityksenä sisäistäen sosiaaliseen konstruktionismiin paikantuvan refleksiivisen tutkimusotteen (ks. Burr 1995, 2–5, 161–162). Tutkimusaineistoni kontekstissa pystyn tavoittamaan naishiihtäjän ruumiin ainoastaan teksteissä rakentuvana diskursiivisena esityksenä (ks. Foucault 2005, 283–240; myös Burr 1995, 13, 86). En tarkastele esimerkiksi sitä mitä se todellisuudessa on tai miten se esidiskursiivisesti koetaan. Menetelmällisesti sitoudun kriittisen diskurssianalyysin teoreettismetodologiseen tutkimustraditioon, erityisesti Foucault’n (2005, 171–172) näkemykseen diskurssien todellisuutta tuottavasta ja historiallisesta olemuksesta (ks. myös Khan & MacEachen 2021). Aineistosta tunnistettavat naishiihtäjän ruumiin diskurssit eivät näin ollen pelkästään heijasta ymmärrystä kohteestaan vaan sosiaalisen konstruktionismin hengessä aktiivisesti tuottavat sitä (ks. Foucault 2005, 68–69; Khan & MacEachen 2021). Diskurssilla tarkoitan tässä tutkimuksessa yksittäisten lausumien jou-

kosta muodostuvaa naishiihtäjän ruumista tuottavaa kielenkäytön tapaa (Foucault 2005, 33–34; Khan & MacEachen 2021).

Aloitin analyysin poimimalla aineistosta naishiihtäjän ruumista kuvaavat kohdat erillisiksi lausumiksi (ks. Foucault 2005, 107–117) Excel-tiedostoon. Tämän jälkeen koodasin poimitut, yksittäisistä lausumista muodostuvat kohdat ja aloin yhdistelemään ja nimeämään niitä naishiihtäjän ruumiin merkityksellistämisen suunnassa. Limittäin edenneiden useiden koodaus-, yhdistely- ja nimeämiskierrosten lopputuloksena muodostin aineistosta neljä naishiihtäjän ruumista tuottavaa diskurssia: *Urheileva ruumis*, *naturalistinen ruumis*, *sukupuolitettu ruumis* ja *fenomenaalinen ruumis*. Vaikka diskurssien rakentuminen tapahtui ennakkoluulottomaan ja avoimeen tulkintaan pyrkien, ohjasi sitä refleksiivisen tutkimusotteen mukaisesti teoreettinen ymmärrykseni ruumiista – lopulta myös diskurssien nimeämisen tasolla (ks. Burr 1995, 161–162).

Seuraavaksi siirryin Foucault’n metodia seuraten tarkastelemaan diskursseja erityisesti niiden luonnollistamisen, arvolatautuneisuuden ja keskinäisten suhteiden näkökulmista tavoittaakseni niiden taustalta pal-

jastuvia vallan värittämiä normittavia käytänteitä (Foucault 2005, 34–35, 53–55; Khan & MacEachen 2021). Lisäksi tarkastelin sitä, kenen äänellä tekstit on tuotettu (Foucault 2005, 97–98; Husa 1995). Foucault’laisen makrotasaisen analyysin ohella analysoin diskurssien rakentumista myös kielenkäytön tasolla kiinnittämällä huomiota yksittäisiin sanavalintoihin erityisesti ruumiiseen liittyvien synonyymien ja muiden siihen viittaavien ilmausten osalta.

Analyysin viimeisessä vaiheessa tarkastelin diskurssien esiintymistä tutkimusaineistossa ajallisesti, paikantaen muutosta, jota naishiihtäjän ruumista tuottavissa esityksissä on tunnistettavissa. Tässä vaiheessa tein tulokintaa siitä, milloin, miten ja miksi diskurssit ilmestyvät teksteihin ja vastaavasti vaimenevat tai kokonaan katoavat niistä (ks. Foucault 2005, 171–172, 40, 270; Husa 1995).

Naishiihtäjän ruumiin diskursiivinen rakentuminen Urheilulehden teksteissä

Tutkimuksessa muodostamani urheilevan ruumiin, naturalistisen ruumiin, sukupuoli-tetun ruumiin sekä fenomenalisen ruumiin diskurssit tuottavat jokainen naishiihtäjän ruumista erilaisiin asenteellisiin ja teoreettisiin tulokulmiin sitoutuen. Kuvaan seuraavaksi tarkemmin ruumista tuottavia diskursseja ja niiden kytköksiä edellä kuvattuun teoreettiseen viitekehykseen. Lisäksi havainnollistan niiden rakentumista, toisiin diskursseihin suhteutumista sekä ajallista esiintymistä.

Urheileva ruumis

Urheilevan ruumiin diskurssi rakentuu urheilumiseen, erityisesti kilpailutilanteeseen ja harjoitteluun liittyvistä naishiihtäjän ruumiin kuvauksista. Sitä voidaan pitää valta-asemaltaan hallitsevana, koko aineiston tasolla kaik-

kein näkyvimpänä tapana kuvata naishiihtäjän ruumis. Se on myös ainoa diskursseista, joka esiintyy läpi aineiston tasaisena, joskin ajan saatossa muuntuvana. Urheilevan ruumiin diskurssi pitää sisällään kaksi lataukseltaan vastakohtaista alatasen diskurssia, joissa ruumis kuvataan joko jaksavaksi tai pettäväksi. Lisäksi kolmannen alatasen diskurssin muodostavat kuvaukset, joissa ruumis tuotetaan muokkauksen kohteeksi.

Jaksavan ruumiin diskurssi tuottaa naishiihtäjän ruumiin vahvaksi, kestäväksi, nopeaksi ja taitavaksi. Kuvaukset kohdistuvat usein kilpailutilanteisiin. Ne ovat toteavia ja sävyltään pääosin neutraaleja. Tutkimusaineiston alkuosan teksteissä ilmenee kuitenkin kantaaottavaa ja myös vaikutuspyrkimyksellistä puhetta. Näissä teksteissä heijastuu naisurheilun sopivuudesta 1900-luvun alun vuosikymmeninä käyty keskustelu (ks. tarkemmin Hakulinen 1996). Osoittaessaan jaksavansa ja osaavansa hiihtää, naishiihtäjän ruumis toimii teksteissä ikään kuin naisurheilun oikeuttamisen osoituksena. Esimerkiksi seuraavassa vuoden 1945 vuoden kirjoituksessa toimittaja puolustaa faktoihin vedoten naisten jaksamista aiempaa pidemmällä kymmenen kilometrin matkalla: ”*Virolahtelaiset Gummelus ja Harju eivät olleet lainkaan uupuneita matkanteon jälkeen. He olivat hiihtäneet toisen kierroksen nopeammin kuin ensimmäisen, ja niin olivat jotkut muutkin tehneet. Kaikkiaan n. 46 naista hiihti matkan loppuun*” (UL 1945).

Myös myöhemmissä vaiheissa, 1950-luvulta lähtien, diskurssiin sisältyy arvostavaa latausta kohdissa, joissa hiihtäjän ruumiin kykyjen ylivoimaisuutta – ruumiin kovuutta – tuodaan esiin usein valmentajan näkemykseen vedoten. Tällainen asiantuntijapositiona tuotettu näkemys vahvistaa jaksavan ruumiin diskurssia tehden siitä uskottavamman. Ruumiin kovuutta rakennetaan teksteissä sen

toimintaa kuvaavilla symbolisilla verbeillä, kuten ”hakata”, ”lyödä” ja ”iskeä”. Toisinaan ruumis rinnastetaan moottorilla toimiviin, inhimilliset voimat ylittäviin kulkuvälineisiin tai sitä kuvaillaan sotatermein, esimerkiksi seuraavan kaltaisin kuvauksin: ”*murtumaton venäläisrintama*” (UL 1955), ”*hirmutehoilla runnova supertykki*” (UL 2015), ”*norjalainen happokone*” (UL 2015). Tällaiset ruumiin kovuutta ja ylivoimaa kuvastavat esitykset ilmestyvät teksteihin ensimmäisen kerran vuoden 1950 aineistossa. Ajankohta osuu merkittävään murrosvaiheeseen, jossa nais-hiihto sai olympiastatuksen ja saavutti tämän myötä yleisempää hyväksyntää ja arvostusta (ks. tarkemmin Laine 2002).

Pettävän ruumiin diskurssi rakentuu jaksavan ruumiin diskurssille vastakohtaisista elementeistä: heikkouden ja osaamattomuuden kuvauksista. Teksteissä korostetaan voimien loppumista, väsymistä sekä yleisesti heikkoa kuntoa tai suorituskykyä. Arvolataukseltaan paheksuvat kuvaukset sijoittuvat aineiston alkuosan, vuosien 1920–1945 väliin kirjoituksiin. Niissä toimittaja joko itse tai ulkopuolisen asiantuntijan sanomaan vedoten rakentaa kuvaa uupuneesta, jopa täysin romahtavasta ja näin ollen hiihtoon sopimattomasta naisruumiista. Ruumiin heikkoutta tuottaviin kuvauksiin liitetään usein myös feminiinisten ominaisuuksien korostusta, kuten seuraava, lehteen haastatellun urheilujohtajan siteeraus vuodelta 1935 osoittaa: ”*Minusta on ikävää ja sääliä nähdä naisellisen sulouden häviävän olemattomiin hiihtokilpailuissa. Vai onko teistä miellyttävää nähdä hiestynyt, vaahtosuinen, tukehtumaisillaan oleva neiton ankan kilpailun jälkeen maalissa.*” (UL 1935).

Heikkouden ohella pettävää ruumista tuotetaan kuvaamalla hiihtäjän osaamattomuutta. Vuosien 1920–1960 kirjoituksissa hiihtäjien kuvataan muun muassa arkailevan, kaa-

tuilevan ja kompuroivan. Kyseisissä kuvauksissa ilmenee toisinaan leikillistä, jopa pilkallista sävyä. Osaamattomuus liitetään myös kehnoihin välineisiin ja niiden hallinnan puutteeseen, mikä rakentaa naishiihtäjän ruumiillisuudesta koomista vaikutelmaa.

Viimeisten vuosien kirjoituksissa pettävän ruumiin diskurssi rakentuu sen sijaan neutraalein ilmauksin. Oli sitten kyse voimien loppumisesta tai teknisistä haasteista, haetaan ongelmiin analyttistä selitystä niin hiihtäjän itsensä, valmentajan kuin myös toimittajan pohdinnoista. Useimmiten syy löytyy sairastelusta, vammoista tai epäonnistuneesta viimeistelyharjoituksesta kuvausten mukautuessa näin ollen naturalistisen ruumiin diskurssiin.

Muokattavan ruumiin diskurssi ilmestyy teksteihin varsinaisesti vasta 1970-luvun kirjoituksissa. Edellä kuvattuihin, ruumiin toiminnallisuutta korostaviin jaksavan ja pettävän ruumiin diskursseihin verrattuna se asettaa ruumiin objektivoiduksi toimenpiteiden kohteeksi. Ruumis tuotetaan naturalistisen ruumiin diskurssia mukaillen materiaaksi, jota normidotusten suunnassa koulitaan (ks. Foucault 1998; 2000) ja se rakentuu pääosin neutraaleista, faktapohjaisista ilmauksista. Termiä ruumis ei diskurssin kuvauksissa esiinny lainkaan. Sen sijaan puhutaan ”kehosta”, ”elimistöä”, ”kropasta” ja ”vartalosta”. Diskurssille leimalliset objektiruumiin muokkauksista kuvaavat piirteet konkretisoituvat muun muassa ilmauksissa ”kilpailuvartalo” (UL 1990), ”räkäty olemus” (UL 1990), ”kokovartalojumi” (UL 2015) ja ”tukkoon vedetty keho” (UL 2015).

Aineiston viimeisten vuosien kirjoituksissa korostuu hyvin kokonaisvaltainen ruumiin haltuunotto, jossa ruumista ja sen harjoittamiseen vaikuttavia tekijöitä kuvataan säädeltävän tarkasti. Näissä, erilaisista fysiologisista mittauksista saatavaa tietoa korosta-

vissa tulkinnoissa kuvaukset mukautuvat naturalistisen ruumiin diskurssiin. Tällaiseen ammattimaiseen ruumiin virittämiseen kuvataan kuuluvaksi myös riskirajoilla tapahtuva kehon manipuloinniksikin toisinaan kutsuttu toiminta, jossa tasapainoillaan äärimmillen virittyvän huippukunnon ja ylikuormittumisen välillä, usein siinä myös epäonnistuen: ”Harjoittelu muuttuu tässä vaiheessa joka tapauksessa löytöretkeilyksi. Ei ole valmista mallia, vaan jokainen onnistuu yrityksissään, jos onnistuu. Niskasen tasolla pienikin kehitys tarkoittaisi huimia asioita, jopa maailman parhaaksi nousemista” (UL 2015). Näissä kuvauksissa on nähtävissä useampien diskurssien yhteen kietoutuminen: naturalistista ruumista muokataan ja harjoitetaan, jotta se saavuttaisi huippukunnon – tulisi jaksavaksi ruumiiksi.

Naturalistinen ruumis

Lääketieteelliseen tieteenalaan paikantuaan naturalistisen, körper-sanaan viittaavan ruumin tulkinnan kohdalla on monessa kohtaa luontevampaa puhua kehosta (ks. Kyrölä 2006), toisinaan myös elimistöstä. Tästä huolimatta nimesin tässä luvussa esittämäni diskurssin naturalistiseksi ruumiiksi Koivumäen (2020) käyttämän termin sekä tässä tutkimuksessa määrittämäni ruumiin käsitteellisen sallivuuden suunnassa. Naturalistisen ruumiin diskurssi tuottaa naishiihtäjän ruumiin biologiseksi ja fysiologiseksi organismiksi, mikä on ollut perinteisesti liikunnan ja urheilun piirissä tyyppinen tapa lähestyä liikuvan ihmisen ruumiillisuutta (Parviainen 2006, 77–78). Diskurssi ilmestyy teksteihin 1960-luvulla, mutta esiintyy kaikkien näkyvimmin viimeisten vuosien kirjoituksissa. Sen kuvausten kohteena ovat usein objektiivisesti todennettavat kehon ja elimistön mitattavat ominaisuudet ja toiminnot, joita kuvataan neutraalisti ja faktapohjaisesti. Dis-

kurssille tyyppillistä on myös kehon tarkka diagnosointi.

Diskurssin varhaiselle esiintymiselle on tyyppillistä luetella hiihtäjän tarkat mitat pituuden ja painon osalta. Myöhemmissä, 2000-luvun teksteissä kuvataan puolestaan yksityiskohtaisesti ja analyttisesti esimerkiksi maksimaalista hapenottoa ja lihaksiston hermotusta kuvaavien testitulosten arvoja sekä niiden systemaattisen seurannan merkitystä. Yksittäinen fysiologinen kuvaus löytyy kuitenkin jo vuoden 1975 kirjoituksista. Siinä konkretisoituvat useat naturalistisen ruumiin tuottamiselle tyyppilliset piirteet, kuten fysiologisen ominaisuuden kuvaus, uskottavuuden vakuuttaminen mittaustuloksella sekä synnynnäiseen lahjakkuuteen vetoaminen:

”Teurajärvet ovat saaneet hiihtourheilussa hyvien hiihtosuoritustensa lisäksi huomiota myös sakeasta verestään, ilmiömäisestä hapenottokyvystään. Tämä fysiologinen etu Teurajärvien, Ellin ja Pertin kohdalla on perinnöllistä, sillä heidän kuuluisalla enollaan Eero Mäntyrannalla on veri, joka on todella jo punasolupuuoroa – Eeron hemoglobiininhan sanottiin ajoittain keikkuneen kahdenkymmenen pinnassa. Ellillä on tämä arvo naiselle huikaiseva 17 – –” (UL 1975).

Kirjoitus sijoittuu niin sanotun tieteellisen valmennuksen aikakauden alkuun, jolloin elimistön toimintojen mittaaminen tuli osaksi valmennuskulttuuria erityisesti kilpahiihdon piirissä (ks. tarkemmin Kantola 2007).

Naturalistisen ruumiin kuvausten kohdistuessa kehon fyysiseen terveyteen ja toimintakykyisyyteen, yhdistyvät ne usein jaksavan ruumiin diskurssiin. Sairastamiseen ja kehon vammoihin kohdistuessaan diskurssi puolestaan mukautuu monessa kohtaa sekä muo-

kattavan että pettävän ruumiin diskursseihin antaen selityksen heikolle suoritukselle esimerkiksi seuraavan sitaatin osoittamalla tavalla:

”Pärmäkoski on piiputtanut lähes jokaisen kilpailukauden kynnyksellä. On ollut sairastelua, on ollut astmaoireita. On ollut harjoituksellisia virheitä, joiden seurauksena lihas ei ole herkistynyt kuten pitäisi, minkä seurauksena tekniikkakin on pätkinnyt ja itseluottamus horjunut” (UL 2015).

Osaltaan naturalistista ruumista tuottavat myös maininnat dopingtestaamisesta, sukupuolitesteistä ja vuoden 2020 kirjoituksissa koronatesteistä, joissa ruumis alistetaan tarakan biologisen analysoinnin piiriin. Lisäksi sukupuolitetun ruumiin diskurssiin sisältyvissä raskauden, synnyttämisen ja äitiyden kuvauksissa ruumis tuotetaan osittain myös naturalistisen ruumiin diskurssiin mukautuen. Hiihtäjä-äidin ruumista kuvataan biologishormonaalisena organismina ja nostetaan esiin lisääntymisen vääjäämättömät biologiset vaikutukset naisurheilijan uraan, jotka seuraavassa sitaatissa tulkitaan poikkeuksellisen positiivisiksi:

”Marja-Liisa Kirvesniemi on Harrin kanssa monet kerrat pohtinut, mitä synnyttämisen merkitsee huippu-urheilijalle, kovin paljon tutkimusta asiasta ei ole tehty, sen verran kuitenkin, että tiedetään hormoni-toiminnan kiihtyvän ja mahdollistavan kovan harjoittelun. Joka tapauksessa hiihdin Lahden MM-kisoissa kovempaa kuin koskaan elämässä, enkä voi löytää siihen oikein muuta selitystä kuin synnyttämisen, on Marja-Liisan mielipide” (UL 1990).

Sukupuolitetu ruumis

Sukupuolitetun ruumiin diskurssi rakentuu suhteessa ajassa ja kulttuurissa vallitseviin

sukupuolinormeihin sekä heijastaen että tuottaen niitä (ks. Foucault 1998, 2000; Burr 1995). Toisinaan ruumiin sukupuolittuneisuus kuvataan suoraan ja ilmeisesti, kun se toisinaan kätkeytyy teksteihin muita diskursseja joko korostavana tai pehmentävänä vaihteenä. Diskurssin kuvaukset ovat lataukseltaan kahtiajakautuneita sen muodostuessa feminiinisen ruumiin ja maskuliinisen ruumiin alataason diskursseista. Diskurssi esiintyy viimeistä, vuoden 2020 tekstiaineistoa lukuun ottamatta koko tutkimusajanjakson kirjoituksissa. Huomioiden diskurssin esiintymisen vaimenemisen ja rakentumisen muutokset, voi sen tulkita hiipuvaksi naishihtäjän ruumiillisuutta tuottavaksi diskurssiksi.

Feminiinisen ruumiin kuvauksissa kohteena ovat muun muassa naishihtäjän kasvot, hiukset tai muut ruumiin osat. Lisäksi feminiinistä ulkonäköä tuodaan esiin myös vaateuksen ja ihon rusketuksen kuvauksissa. Tullessaan kuvatuksi ulkonäköön liittyvän kuvailun kautta feminiininen ruumis tuotetaan materiaiksi, jota tekstit naturalistisen ruumiin diskurssin tavoin objektivoidaan.

Feminiinisen ulkonäön kuvaukset esiintyvät eri aikojen teksteissä hieman ristiriitaisesti. Tutkimusaineiston alun vuosikymmenten kuvauksissa niiden tarkoituksena on vakuuttaa urheilulyleisö- ja päättäjät siitä, että rankakaan hiihtosuoritus ei tuhoa ruumiillista naiseutta. Voimakkuuden ja perinteisen naiseuden yhteensopivuutta osoitetaan esimerkiksi näin:

”Toiselle sijalle tuli eräs toinen voimaa ja terveyttä uhkuva neitonen, Etelä-Saimaan piiriä edustava ja kaikilla hyvän emännän eleillä ja ominaisuuksilla varustettu Miina Huttunen” (UL 1915).

Myöhemmissä, 1900-luvun puolenvälin tienoille ajoittuvissa kirjoituksissa feminiinis-

ten piirteiden korostaminen asettaa nais-hiihtäjän miehisen katseen kautta objektivoituun asemaan. Tällaisten seksualisoivien kuvausten yhteydessä naishiihtäjän ruumista tuotetaan seuraavan sitaatin osoittamalla tavalla paitsi kauniin ulkonäön, myös feminiiniseksi mielletyn elehdinnän, liikehdinnän ja hiihtotavan kuvailun kautta:

”Naisten 10 km:n hiihdon ehdottomasti näyttävin ilmestys oli Irmeli Nieminen. – – Yhdelläkään ei ollut sellaista höyhenen keveätä liikunnan rytmiä ja kauneutta liikkeissään kuin Irmelillä. – – Beauty, höpötti diplomaatti ja minä myöntelin, että ”jees”, sievähän ruskeaksi paahtunut pirteä tyttö on aina ja erikoisesti osatessaan hiihtää” (UL 1960).

Varsinainen ulkonäön kuvailu ja seksuaalisointi katoaa teksteistä 1970-luvulle tultaessa. Havainto on looginen suhteessa ajan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, jolloin toisen aallon feminismin myötä tasa-arvotyö (ks. esim. Julkunen 2010, 14) alkoi muiden yhteiskunnan alueiden tavoin tavoittaa myös urheilumaailmaa. Feminiinisen ruumiin diskurssi pitääkin myöhempien vuosien kirjoituksissa sisällään selvästi neutraalimpia, feminiinisyyteen liitettyjä ruumiin elehdinnän, kuten naurun ja hymyn kuvauksia.

Tämän lisäksi äitiyden kuvailu säilyy vahvana feminiinisen ruumiin tuottamisen tapana aina viimeisiin vuosiin saakka. Naturalistisen ruumiin diskurssiin sisältyvän äitiyden biologisen kuvailun lisäksi äitiyspuhe asemoi hiihtäjä-äidin ruumiin useissa kohdin myös kulttuurisen katseen alle joko äitiyden normia mukailevien tai sitä rikkovien kuvausten kautta. Siinä missä esimerkiksi **Marja-Liisa Kirvesniemen** kuvataan rytmittäneen harjoitteluaan imetysrytmin ja äidin vaiston mukaan (UL 1990), todetaan **Larissa Lazutinan**

jättäneen vasta kolmen kuukauden ikäisen lapsensa kotiin pitkille leireille lähtiessään (UL 1995).

Feminiiniselle ruumiille vastakkainen, *maskuliinisen ruumiin diskurssi* on esiintyvyydeltään selvästi pienempi. Naishiihtäjien maskuliinista ruumiillisuutta kuvataan teksteissä suoraan vain muutamissa kohdissa viittaamalla miesmäiseen ulkonäköön tai hiihtotyyliin tai vastaavasti epänaisselliseen vaatetukseen. Nämä kuvaukset ovat sävyllään pääosin neutraaleja ja arvostavia, kuten seuraava jaksavan ruumiin diskurssiin mukautuva kuvaus osoittaa:

”Neuvostoliiton naiset ovat harjoituksissa osoittaneet niin vakuuttavaa kuntoa ja vauhtia, että heitä pidetään ilman muuta voittajaehdokkaina. He ajavat ”miesmäisen lujaa”, mainitsi eräs norjalainen tarkkailija” (UL 1960).

Suorien miesmäisyyteen tai epänaissellisuuteen viittaavien kuvausten ohella maskuliinista ruumista tuotetaan teksteissä myös kuvaamalla naishiihtäjien ruumiillista työskentelyä niin oheisharjoittelun muodoissa kuin vapaa-ajallaan. Kuvailtaessa muun muassa pelto-, raivaus- ja metsätöiden tekemistä, toimii kertojana usein urheilija itse. Esimerkiksi vuoden 1965 kirjoituksissa **Senja Pusula** vastaa toimittajan kysymykseen harjoitusmääristä näin:

”Maataloustöistä, joita teen aina traktorin ajona myöten, vaikka se tuskin kuntoa nostaa, saa varsin hyvän pohjakunnon” (UL 1965).

Fenomenaalinen ruumis

Edellä kuvatuista diskursseista poiketen fenomenaalisen ruumiin diskurssi tuottaa ruumista naishiihtäjän oman kokemuksellisu-

den kautta. Ruumis ei ole ulkoapäin tarkasteltu, normitettu ja arvioitu objekti vaan itse tunnettu, koettu ja eletty – oma subjektiruumis. Sen sitoutuessa fenomenologiseen ruumiin tulkintaan nimesin sen Heinämaan (1996, 79) leib-ruumiista käyttämän käsitteen mukaisesti fenomenaaliseksi ruumiiksi. Diskurssi esiintyy aineistossa hyvin orastavana tapana kuvata naishiihtäjän ruumista sen keskittyessä pääosin vuosien 2015 ja 2020 kirjoituksiin. Vaikka se jää myöhäisen teksteihin ilmestymisensä vuoksi esiintyvyydeltään varsin pieneksi, on se omaleimaisen ruumiin kuvauksensa vuoksi tulkittavissa omaksi diskurssikseen. Diskurssissa kuvastuu urheilukulttuurissa yleisimmin vallitseva uudenlainen ilmapiiri, jossa urheilija tunnustetaan aikaisempaa vahvemmin holistiseksi kokonaisuudeksi – tuntevaksi, kokevaksi ja persoonalliseksi yksilöksi. Tällainen kokonaisvaltaisuuden huomioiminen urheilijan valmentautumisessa näyttäisi olevan erityisen tärkeää juuri naisurheilijoiden kohdalla (ks. Saarinen ym. 2023).

Fenomenaalisen ruumiin diskurssin suhde muihin diskursseihin on kaksijakoinen. Toisinaan se valjastetaan osaksi naturalistisen ruumiin ja muokattavan ruumiin objektivoivia kuvauksia. Toisinaan se puolestaan esitetään vastaiskuna kyseisille, ruumiin ankaran koulinnan kuvauksille.

Naturalistisen ruumiin ja muokattavan ruumiin diskursseihin mukautuessaan, fenomenaalisen ruumiin diskurssin kuvauksissa korostuu hiihtäjän kyky tuntea oma kehonsa ja kuunnella sen viestejä parhaan mahdollisen suorituskyvyn tavoittamiseksi. Esimerkiksi vuoden 2015 henkilökuvassa **Kerttu Niskanen** kuvaa ”kropan” kuuntelun merkitystä kuormituksen ja levon välisen tasapainon löytämisessä näin:

”Välissä on oltava hyviä harjoitusviikkoja, ja samalla on kuulosteltava kroppaa ja

mietittävä, montako päivää tarvitaan kevyttä harjoittelua” (UL 2015).

Kuvausten kohdistuessa ruumiin kokemuksellisuuteen rakentuu diskurssi itseisarvoiseksi, usein itsenäisesti esiintyväksi naishiihtäjän ruumista tuottavaksi puheeksi. Tällaiset kuvaukset kiinnittävät fenomenaalisen ruumiin diskurssin ruumiin ja mielen välistä dualismia purkavaan ruumiinfenomenologian filosofiseen tulkintaan (Merleau-Ponty 1962/1978). Hiihtäjien kokemuksellisuuden kuvataan syntyvän ruumiin ja mielen yhteen kioumassa; ruumiin kautta eletyssä, koetussa ja kohdatussa maailmassa. Kuvaukset kohdistuvat enimmäkseen hiihtämiseen ja niissä kuuluu luonnollisesti hiihtäjän oma ääni. Eri-laisissa yhteyksissä hiihtäjät kuvaavat kuinka hiihtämisen pitää olla ”sydämen asia”, kuinka sen pitää tuoda ”iloa” ja ”hyvää fiilistä” ja kuinka siitä pitää pystyä ”nautiskelemaan”.

Tämän lisäksi ruumiin kokemuksellisuus esiintyy myös teksteissä, joissa hiihtämisen ja muun elämän onnistuneen tasapainon seurausena kuvataan syntyvän onnellisuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tällaisissa kuvauksissa fenomenaalisen ruumiin diskurssi asettuu haastamaan aineiston muita, hallitseviakin diskursseja onnistuen myös horjuttamaan niitä (ks. Foucault 1998, 69–71). Erityisesti vuoden 2020 aineistoon sisältyvät henkilökuvat **Eveliina Piiposta** ja **Anita Korvas-ta** tuottavat naishiihtäjän ruumista uudella valossa paljastaen fenomenaalisen diskurssin olemassaolon lisäksi sen muutosvoimaisuuden potentiaalin. Piipon henkilökuvassa diskurssin vastavoimaisuus rakentuu sekä toimittajan kielellisten valintojen, että hiihtäjän omia asenteita paljastavien lainauksien kautta seuraavasti:

”Maastohiihdon kaltainen kestävyysurheilu mielletään usein lajiksi, jossa huipulle

noustakseen on panostettava kaikkensa urheiluun ja eletävä askeettista ja yksipuolista elämää. Piippo ui vastavirtaan. – – En ole ikinä unelmoinut siitä, että olen paljon yksin ja uhraan aikaa harjoitteluun ja palautumiseen – analysoin miten syön, nukun ja harjoittelen. – – En halua elää elämää, jossa minulla on koko ajan fiilis, etten etene muuten kuin fyysisesti urheilijana” (UL 2020).

Naishiihtäjän moniulotteinen ruumis

”Ihmisen kehosta tai ruumista puhuttaessa ei ole aina selvää, mitä sillä tarkoitamme ja mistä itse asiassa puhumme. Puhummeko luonnontieteellisestä materiaalisesta kappaleesta, jonka anatomiaa lääkäri tarkastelee? Onko kyseessä patologin pöydällä makaava ruumis? Tarkoitammeko kenties esteettistä vartaloa? Onko kyse elävästä kehostamme, jossa koemme niin intohimon kuin ahdistuksenkin? Onko perspektiivimme kehoon ensimmäisen vai kolmannen persoonan näkökulma?” (Koivumäki 2020.)

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, millaiseksi naishiihtäjän ruumis Urheilulehden teksteissä tuotetaan ja miten nämä ruumista tuottavat esitykset muuttuvat ajassa ja toimivat suhteessa toisiinsa. Aineistosta tunnistetut diskurssit tuottavat naishiihtäjän ruumiista hyvin moniulotteista kuvaa. Moniulotteisuus kietoo yhteen yllä esitettyjä Koivumäen (2020) taitavasti kuvaamia eri tieteenaloihin paikantuvia ruumiin tulkintoja.

Diskurssien moniulotteisuuden tavoittaminen mahdollistui tutkimuksen teoreettisen ja metodologisen, refleksiivisyyttä korostavan avoimen tutkimusotteen avulla. Tulkinnot aineistosta eivät rakentuneet puhtaan induktiivisesti vaan vuoropuheluna aikaisemman tutkimustiedon, erilaisten ruumiin

teorioiden ja ennen kaikkea tutkijan, eli oman konstruointini kautta (Burr 1995; Khan & MacEachen 2021). Pyrkimykseni purkaa dualistista erontekoa erilaisten ruumiiseen kohdistuvien teorioiden väliltä ohjasi analyysia ja sen myötä muodostuvia tulkintoja läpi koko tutkimusprosessin. Vaikka teoreettisesti laava tutkimusote yhdessä laajan aineiston kanssa aiheutti myös ongelmia, tarjosi lähestymistapa kuitenkin hedelmällisen maaperän naishiihtäjien ruumiinesitysten moniulotteiseen ja historialliseen tarkasteluun.

Tutkimustulokset myötäilevät osittain aikaisempia tuloksia osoittaessaan, kuinka urheilu-uutisoinnille on tyypillistä kuvata naisurheilijan ruumista objektina, ulkopuolisen katseen määrittämässä suunnassa (esim. Daniels ym. 2021; Fink 2015; Salido-Fernández & Muñoz-Muñoz 2021). Urheilulehden teksteissä objektiruumis tuotetaan kuitenkin ensisijaisesti naishiihtäjän vahvan ja taitavan ruumiillisen suoriutumisen valossa. Myös aikaisempi tutkimus (esim. Hovden & von der Lippe 2019; Laine 2011, 299–300; Pirinen 2006, 43–45) on tunnistanut mediateksteistä samansuuntaisia tasa-arvoistumisesta viestiviä naisurheilijan ruumiin tuottamisen tapoja. Niiden on kuitenkin pääasiassa todettu jäävän marginaaliin ja sekoittuvan naiseutta korostaviin kuvauksiin (esim. Bruce 2016; Daniels ym. 2021; Marfell 2017). Tässä tutkimuksessa urheilevan ruumiin diskurssi oli sen sijaan koko aineiston tasolla hallitsevin diskurssi.

Aikaisempien tutkimusten (esim. Pirinen 2006, 51; Ponterotto 2014) esittämä naisurheilijan ulkonäköä korostava, mediaesityksille tyypillinen seksuaalisointi esiintyy tässä tutkimuksessa sen sijaan varsin maltillisesti ja se osoittautuu ajassa hiipuvaksi naishiihtäjän ruumista tuottavaksi esitystavaksi. Urheilevan, suorituskykyisen ruumiin kuvausten ensisijaisuuden ja sukupuolittuneiden ul-

konäkökuvausten vaimenemisen voidaan tulkita rakentavan toivorikasta perspektiiviä erityisesti tämän tutkimuksen kohteena olleen asiapitoisen urheilumedian uudistuvista käytänteistä (ks. saman suuntaisesti Hovden & von der Lippe 2019; Laine 2011). Heikosta ja naisellisesta naishiihtäjästä on ajan saatossa tullut ennen kaikkea vakavasti otettava urheilija, mutta myös kokonaisvaltaisesti huomioitu yksilö. Samalla on kuitenkin todettava, että Urheilulehden kohdistuessa spesifioitulle, urheilusta kiinnostuneelle yleisölle ja sen tekstien tuottajien ollessa urheilujournalismiin erikoistuneita toimittajia, olisi jonkun toisen median kontekstissa naishiihtäjän ruumista tuottavat diskurssit saattaneet rakentua hyvin eri tavoin.

Orastavan, fenomenalisen ruumiin diskurssin tunnistamista aineiston loppuosan teksteistä voi pitää aikaisempaa tutkimusta täydentävänä, uudenaikaisena tutkimustuloksena (ks. Marfell 2017; Walseth & Tidslevold 2020). Objektiruumiin tulkintaan sisältyvien ruumiin ulkomuodon, toimintakyvyn ja biologisten ominaisuuksien kuvausten rinnalle, paikoin niitä jopa haastamaan ilmestynyt fenomenalisen ruumiin diskurssi tuottaa aikaisempaa kestävämpää ja moniulotteisempaa käsitystä ruumiista. Ottaen huomioon aikaisemman tutkimuksen esiin nostamat mediaesitysten vaikutukset muun muassa

nuorten urheilijoiden epäterveen kehonkuvan omaksumiseen ja syömishäiriökäyttämiseen (Azzarito 2010; Hardie ym. 2022; Walseth & Tidslevold 2020), ei ole yhä yhä millaisena (nais)urheilijan ruumis esitetään. Myös tästä näkökulmasta ajatellen fenomenalisen ruumiin kuvausten voi katsoa olevan jatkossa tervetulleita myös muiden medioiden esityksiin.

Jatkossa tutkimusta olisi mielekästä suunnata ensinnäkin tässä tutkimuksessa esitettyjen teorioiden rajatumpaan käyttöön ja toiseksi erilaisissa medioissa rakentuviin, eri lajien urheilijoiden ruumiin esityksiin. Ruumiin normittamisen tai fenomenalisen ruumiin todentumisen tarkastelu esimerkiksi urheilijoiden itse tuottamissa sosiaalisen median sisällöissä voisi tarjota uudenlaista tietoa ja rikastuttaa aikaisempaa feministisen urheilututkimuksen traditiota. Lisäksi tutkimuksen myötä rakentunutta naisurheilun kontekstiin paikantuvaa teoreettista ymmärrystä ruumiin ja siihen kytkeytyvän mielen moniulotteisuudesta voisi hyödyntää myös toisenlaisten tutkimusasetelmien suunnassa. Mediaa tutkimalla ei pääse kiinni kaikkiin niihin ruumiin teoreettisiin ulottuvuuksiin, jotka rakentuvat kohteessaan, eli ruumiin ja mielen yhteenkietoumassa – vaikkapa nuorten (nais)urheilijoiden arkisissa ruumiin kokemuksissa.

Lähteet

Azzarito, L. 2010. Future girls, transcendent femininities and new pedagogies: Toward girls' hybrid bodies? *Sport, Education and Society* 15 (3), 261–275.

Banister, L. 2017. *Sporting Bodies: The Rhetorics of Professional Female Athletes*. Syracuse University. Dissertations - ALL 742. Väitöskirja.

Bruce, T. 2016. New Rules for New Times: Sportswomen and Media Representation in the Third Wave. *Sex Roles* 74 (7–8), 361–376.

Burr, V. 1995. *An Introduction to Social constructionism*. London: Routledge.

- Daniels, E. A., Hood, A., LaVoi, N. M., & Cooky, C.** 2021. Sexualized and Athletic: Viewers' Attitudes toward Sexualized Performance Images of Female Athletes. *Sex Roles* 84 (1/2), 112–124.
- Fink, J. S.** 2015. Female athletes, women's sport, and the sport media commercial complex: Have we really "come a long way, baby"? *Sport Management Review* 18, 331–342.
- Foucault, M.** 1998. Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä (suom. K. Sivenius). Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, M.** 2000. Tarkkailla ja rangaista (suom. E. Nivanka). Helsinki: Otava.
- Foucault, M.** 2005. Tiedon arkeologia (suom. T. Kilpeläinen). Tampere: Vastapaino.
- Hakulinen, L.** 1959. Ruumiin nimityksistä. *Virittäjä* 63 (3), 284–291.
- Hardie, A., Oshiro, K. F., & Dixon, M. A.** 2022. Understanding body image perceptions of former female athletes: A qualitative analysis. *Body Image* 43, 393–407.
- Heinämaa, S.** 1996. Ele, tyyli ja sukupuoli: Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuoliyksymykselle. Helsinki: Gaudeamus.
- Hovden, J. & von der Lippe, G.** 2019. The gendering of media sport in the Nordic countries, *Sport in Society* 22 (4), 625–638.
- Husa, S.** 1995. "Foucault'lainen metodi". *Niin & Näin* 2 (3), 42–48.
- Julkunen, R.** 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Jäppinen, H.** 2003. Synonymisanakirja 3. painos. Helsinki: WSOY.
- Kaivosaaari, A.** 2017. 'Lempeä Lydia' – 'Voimakas Björgen'. Naishihtäjien representoinnin muutokset Urheilulehden artikkeleissa vuosina 1905–2010. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 255. Väitöskirja.
- Kantola, H.** 2007. Valmennuksen jalanjäljet. 100 vuotta suomalaista urheiluvalmennusta. Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja 35. Jyväskylä: Gummerus.
- Khan, T.H. & MacEachen, E.** 2021. Foucauldian discourse analysis: Moving beyond a social constructionist analytic. *International Journal of Qualitative Methods* 20, 1–9.
- Koivumäki, P.** 2020. Kehollisuuden ulottuvuudet Lauri Rauhalan holistisessa ihmiskäsityksessä - esimerkkinä addiktio. *Psykoterapia* 39 (4), 318–332.
- Krüger, H. P.** 2010. Persons and their bodies: The körper/leib distinction and Helmuth Plessner's theories of ex-centric positionality and homo absconditus. *The Journal of Speculative Philosophy* 24 (3), 256–274.
- Kyrölä, K.** 2006. Ruumiillisuus – Muovaavat kuvat, tunteva tutkija. Teoksessa S. Ridell, P. Väliaho & T. Sihvonen (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 153–179.
- Laine, A.** 2011. Urheilujournalismin Suomi-Ruotsi - maaottelu: vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltpäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympiautisoinnista. Helsinki: Edita. Väitöskirja.
- Laine L.** 1996. Kuinka ylittää rajat? Naiset Pohjoismaiden urheilujärjestöissä. Teoksessa: A. Nevala (toim.) *Olympialaiset ja naisliikunta satavuotiaat*. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja, 39–52.
- Levin, J.** 2008. Bodies and subjects in Merleau-Ponty and Foucault: Towards a phenomenological/poststructuralist feminist theory of embodied subjectivity. Pennsylvania State University. Väitöskirja.
- Mannion, K. A.** 2016. Play Like a Girl: An Analysis of Media Representation of Female Athletes. *Proceedings of GREAT Day*, 72–81.
- Marfell, A.** 2019. 'We wear dresses, we look pretty': The feminization and heterosexualization of netball spaces and bodies. *International Review for the Sociology of Sport* 54 (5), 577-602.
- Markula, P.** 2003. The Technologies of the Self: Sport, Feminism, and Foucault. *Sociology of Sport Journal* 20 (2), 87–107.
- Merleau-Ponty, M.** 1962/1978. The phenomenology of perception. London: Routledge.
- Oksala, J.** 1997. Foucault ja feminismi. Teoksessa S. Heinämaa, M. Reuter, & K. Saarikangas (toim.) *Ruumiin kuvia*. Helsinki: Gaudeamus, 168–190.

Oksala, J. K. 2003. Foucault ja kokemuksellinen ruumis. *Niin & näin* 10 (4), 67–71.

Parviainen, J. 2006. Meduusan liike: mobiiliajan tiedonmuodostuksen filosofiaa. Helsinki: Gaudeamus.

Pawelski, M. 2023. Between ‘Körper’ and ‘Leib’ – Translating Michel Foucault’s concept of the body after Friedrich Nietzsche. *Perspectives* 31 (1), 88–103.

Pirinen, R. 2006. Urheileva nainen lehtiteksteissä. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1138. Väitöskirja.

Ponterotto, D. 2014. Trivializing the Female Body: A Cross-cultural Analysis of the Representation of Women in Sports Journalism. *Journal of International Women's Studies* 15 (2), 94–111.

Pocock, M. & Skey, M. 2024. ”You feel a need to inspire and be active on these sites otherwise ... people won’t remember your name”: Elite female athletes and the need to maintain ‘appropriate distance’ in navigating online gendered space. *New Media & Society*, 26 (2), 961–977.

Saarinen, M., Ryba, T. V., Kavoura, A., & Aunola, K. 2023. ”Women easily feel that they have lost a year if they don’t ski faster”: Finnish ski coaches’ discursive constructions of gendered dual career pathways. *Psychology of Sport and Exercise*, 64, 1–9.

Salido-Fernández, J. & Muñoz-Muñoz, A.M. 2021. Media Representation of Women Athletes at the Olympic Games: A Systematic Review. *Apunts Educación Física y Deportes* 146, 32–41.

Sarpavaara, H. 2004. Ruumiillisuus ja mainonta. Diagnoosi tv-mainonnan ruumiillisuusrepresentaatioista. Tampereen yliopisto. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 338. Väitöskirja.

Walseth, K., & Tidslevold, T. 2020. Young women’s constructions of valued bodies: Healthy, athletic, beautiful and dieting bodies. *International Review for the Sociology of Sport* 55 (6), 703–725.

Wehrle, M. 2016. Normative embodiment. The role of the body in Foucault’s genealogy. A phenomenological re-reading. *Journal of the British Society for Phenomenology* 47 (1), 56–71.

Tehokkaammin, tuottavammin, hallitummin: uusliberaalin ajan liikkuvat ruumiit

HANNELE HARJUNEN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

”Ei ole sellaista kuin ’tavallinen ihminen’ – Jos voi muuttaa omia rutiinejaan ja nousta kello viideltä, pystyy keskittymään ja tekemään työnsä entistä paremmin, ja saa samalla paremman elämän.”

Robin Sharma

Viime vuosikymmenten aikana on tutkittu ja kirjoitettu paljon uusliberaalin taloudellisen ja poliittisen ajattelun kulttuurisista vaikutuksista yhteiskunnan eri alueilla (esim. Harjunen 2016; John & McDonald 2020). Tutkimus on osoittanut, että uusliberaalissa ajattelussa ei ole kyse vain taloudesta tai talouspoliittisesta suuntauksesta, vaan siitä on tullut ihmisen toimintaa ja elämän eri alueita lävistävä orientaatio- ja toimintatapa. Uusliberaalin ajattelun kulttuuriset vaikutukset ovat siten merkittävät. Esimerkiksi **Patricia Ventura** (2012) on puhunut vallitsevasta ”uusliberaalista kulttuurista”. Tällä hän tarkoittaa, että uusliberaalista on tullut hallitseva kulttuurinen eetos, joka muokkaa yhteiskuntaa ja arkea sen edustamien arvojen ja normien mukaiseksi. Ventura on esittänyt **Raymond Williamsin** tunnetuksi tekemää käsitettä mukaillen, että uusliberaali kulttuuri on muodostunut osaksi yhteiskuntien ”tunnerekennettä” ja se määrittää yhteistä kulttuurista kokemuksesta maailmasta (Ventura 2012, 2).

Uusliberaali talousajattelu levisi hallitsevaksi yhteiskuntapolitiikkaa ja yhteiskuntia

muovaavaksi tekijäksi 1980-luvulta alkaen ensin Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa (esim. Harvey 2007). Perusidealtaan uusliberaali talous ajaa mahdollisimman vähän säädeltyä eli vapaata markkinataloutta. Se korostaa valinnanvapautta markkinoilla ja tuottavuuden merkitystä toiminnan perustana (esim. Yliaska 2014). Suomessa uusliberalisoitumiskehitys sai vauhtia erityisesti 1990-luvun alun talouslaman aikana ja sen jälkeisenä ajan jaksona. Niin kutsuttu *new public management* (NPM) alkoi muotoutua hallitsevaksi yhteiskunnallisen kehityksen linjaksi (esim. Eräsaari 2002). Se tarkoitti erityisesti pyrkimystä supistaa ja purkaa julkista taloutta ja palveluja ja siirtää painopistettä kohti yksityisiä markkinoita esimerkiksi yksityistämällä ja ulkoistamalla. Kyseinen kehitys on jatkunut tähän päivään saakka.

Uusliberaalin ajattelun kulttuuriset vaikutukset näkyvät esimerkiksi koko yhteiskunnan lävistävänä tehostamiskulttuurina, jonka päämääränä on kasvava tuottavuus ja kustannustehokkuus, yleensä jollain numeerisella mittarilla mitattuna. **Barbara Sutton** (2010) on todennut, että uusliberalistinen malli perustuu ”ruumiittomaan” sosiaalisen maailman analyysiin. Keskeisessä roolissa ovat numerot, luvut, kustannukset ja tuotot eli niin sanottu ”objektiiviset mittarit”, eivät esimerkiksi ihmisten koetut tarpeet, tunteet tai kokemukset. Uusliberaalista ajattelusta ammenta-

vaa ja sen muokkaamaa yhteiskuntamallia ja -järjestystä on kutsuttu muiden muassa tehostamistaloudeksi ja -yhteiskunnaksi (Eskelinen et al 2016 ja Eskelinen et al 2023).

Uusliberaalin kulttuurisia vaikutuksia on viime vuosikymmenen aikana tarkasteltu muun muassa hallinnon (Yliaska 2014), hoidon ja terveystalouden (Hirvonen et al 2023), kulttuurin (Ventura 2012), kuluttamisen (Guthman & DuPuis 2006), lihavuusepidemiadiskurssin (Harjunen 2017), urheilun (Gazeres 2022), urheilupaikkarakentamisen (John & McDonald 2020) ja uusliberaalin sukupuolittuneen ruumiillisuuden tuottamisen näkökulmista (esim. Heywood 2007; Gill 2007). Teemojen ja näkökulmien kirjo kertoo uusliberaalin kulttuurin laajasta vaikutuksesta ja levinneisyydestä yhteiskunnassa.

Uusliberalistinen kehitys ei ole jäänyt vain rakenteita, instituutioita tai organisaatioita ohjaavaksi ja muotoavaksi tekijäksi. Uusliberaalin kulttuurin seuraukset näkyvät kaikkialla yhteiskunnassa ja ne ovat läpäisseet kaikki elämänalueet julkisesta intiimeimpään. Sen jatkuvaa kilpailua, erilaista mittamista ja arviointia, tuottavuutta ja tehostamista korostavat arvot ja normit ovat tulleet osaksi ja jäsentävät lähes kaikkea inhimillistä toimintaa olipa kyse työstä, opiskelusta tai vapaa-ajan toiminnasta (Harjunen 2016).

Vaikka uusliberaalitalous nojaa ”ruumiittomaan” analyysiin, uusliberalistisen ajattelun kulttuuriset vaikutukset ovat monella tavalla myös ruumiillisia. Olen tutkinut aiemmin sitä, miten uusliberaali ajattelu muokkaa sekä käsityksemme ruumiillisuudesta että itse ruumiita esimerkiksi sen niille ja ruumiillisille subjekteille asettamien normatiivisten, esimerkiksi ulkomuotoa, toimintaa ja moraalialueita koskevien vaatimusten kautta. Olen esittänyt, että uusliberalistinen tehokkuuden eetos on siirtynyt sekä diskursiivi-

sesti että käytäntöjen kautta sukupuolitettuihin käsityksiin ja odotuksiin sosiaalisesti hyväksyttävästä ruumiista: sen ulkonäöstä, koosta, muodosta, terveydestä (tai ainakin terveeltä näyttävästä ulkomuodosta), itsehoivasta, kyvykkyydestä, käytöksestä ja tuottavuudesta (esimerkiksi Harjunen 2016; 2017; 2023).

Jatkan artikkelissani uusliberaalin, tehokkuutta ja kilpailua korostavan ajattelun vaikutusten tutkimista. Olen edeltävissä tutkimuksissani pyrkinyt vastaamaan kysymykseen, minkälainen on ”uusliberaali ruumis” ja miten sitä tuotetaan eli mitkä ovat sen ehdot. Aikaisempaan tutkimuskohteenani on ollut uusliberaalien sukupuolitettujen ruumiiden ulkomuodon, koon, painon ja terveyden kontrolli ja hallinnointi suhteessa uusliberaalin ruumiin normeihin ja ihanteeseen. Erityisesti olen tutkinut lihavuutta ja tähän tarkasteluun on kytkeytynyt myös liikunnan ja urheilun tarkastelu erityisesti normien ja käytäntöjen rakentumisessa. Tuloksena oli, että erityisesti lihava naisruumis rakentuu ja nähdään vastakkaisena uusliberaalin kulttuurin sosiaalisten, moraalisten ja ruumiillisten vaatimusten suhteen. Se näyttäytyy yhteiskunnassa kalliina, tuottamattomana, passiivisena ja vastuuttomana (Harjunen 2016, 2020).

Artikkelissani käänän katseen uusliberaalin kulttuurin stigmatisoiduista ruumiista sellaiseen ruumiillisuuteen ja subjektiiviseen, joka näyttäytyy ainakin pinnalta katsoen sen ihanteena tai niin sanottuna preferoituna tyyppinä (ks. esim. Essed ja Goldberg 2002), jota pyritään aktiivisesti tuottamaan ja toistamaan. Tarkasteluni pääasiallisena kiinnostuksen kohteena on uusliberaalin kilpailuyhteiskunnan ja (kilpa)urheilun, tai oikeastaan ”kilpaurheilijamaisen subjektiivisuuden”, yhteys tietyn ihanteellisen ruumiin tuottamisessa. Kyse on siis yhtä aikaa sekä

konkreettisista ruumiista ja niiden muokkaamisesta, että niitä muokkaavista diskursseista.

Jos lihava (nais)ruumis ja siihen liittyvät negatiivisesti värityneet lääketieteelliset, sosiaaliset ja moraaliset konnotaatiot edustavat yhdessä jonkinlaista antiteesiä uusliberaalille ruumisihanteelle (Harjunen 2017), kilpaurheilijan ruumis siihen liitettyine myönteisine miellelyhtymineen saattaa olla, ainakin mielikuvien tasolla, uusliberaalin ruumiillisuuden täydellisin ilmentymä. Kilpaurheilijan ruumis edustaa kulttuurisesti fyysisesti huippuunsa viritettyä, virtaviivaista, kurinalaista ja usein moraalisesti hyveellistä, jopa sankarillista, ruumiillisuutta ja toimijuutta. Tarkastelen tässä artikkelissa kilpaurheilijamaisen subjektiuden ihannetta uusliberaalisti virittyneessä ruumiillisuusdiskurssissa. Kysyn siis miten kilpaurheilijamaisen ruumiillisen subjektiuden ensisijaistuminen uusliberaalissa kulttuurissa rakentaa normatiivista todellisuutta kaikille. Tarkastelen millaiset kehityskulut tuottavat ja ylläpitävät kilpaurheilijamaista yksilö- ja ruumisdiskurssia preferoituna tyyppinä ja mitä kilpaurheilijamaiseen subjektiuteen sisältyy.

Hyödynnän artikkelissani aiempaa kirjallisuutta kilpaurheilusta ja uusliberalismin kulttuurisista vaikutuksista ja kytken kilpaurheilijamaisen subjektiuden osaksi artikkelin alussa kuvattua uusliberaalia tehostamiskulttuuria, joka ulottuu niin rakenteisiin, sosiaalisiin suhteisiin kuin ruumiillisiin subjekteihin (esim. Eskelinen ym. 2017 ja 2023). Olen seurannut ruumiilliseen tehostamiseen, terveyden- ja elämänhallintaan liittyvää julkista keskustelua pitkään. Elämän eri osien hallintaan liittyvät ilmiöt ovat esillä mediassa jatkuvasti. Perinteiseen omaan terveyteen, liikuntaan ja ruumiiden hallintaan liittyvään keskusteluun on 2000-luvun

edetessä vakiintunut keskustelu tehostamisesta ja optimoinnista.

Käytän aineistonani viime vuosien elämän ja ruumiiden tehostamiseen liittyvää mediakeskustelua. Aineisto koostuu yhdestätoista Helsingin Sanomissa 2018–2024 välisenä aikana ilmestyneestä elämän-, terveyden- ja ruumiillista tehostamista käsittelevästä lehtiartikkelista sekä kahdesta elämäntaito- tai menestysoppaasta eli **Robin Sharman** kirjasta *5 AM Club: ota aamut haltuusi – kohenna elämäsi* (2019) ja **Leo Straniuksen** teoksesta *Tehokkuuden taika – Näin voit elää enemmän* (2019). Lehtiartikkeliaineisto on kerätty Helsingin sanomien digitaalisesta arkistosta sen omaa hakutoimintoa hyödyntäen. Hakusanoina käytin termejä kuten ”elämänhallinta”, ”biohakkerointi”, ”tehokkuus”, ”optimointi”. En rajannut haussa aluksi artikkelien ilmestymisaikaa. Suurin osa näistä artikkeleista on ilmestynyt 2020-luvulla.

Aineiston analyysia informoi ja ohjasi aiempi tutkimus ruumiillisesta tehostamisen kulttuurista (esim. Rokkonen ja Lehto 2017) ja uusliberaaleista ruumiista (esim. Harjunen 2016). Analyysimenetelmäni on lähimpänä sisällönanalyysia, johon yhdistyy aineiston diskursiivinen tarkastelu diskurssin käsitteen Foucault’laisessa mielessä. Perustavana käsityksenä on, että diskurssit tuottavat todellisuutta, ovat vallan tuotetta ja tuottavat tiettyjä valtapositiioita (Foucault 1990, 100–101). Luin ensin artikkelit huolellisesti useampaan kertaan ja merkitsin tehostamista kuvaavat sanavalinnat ja teemat. Tein kaikista artikkeleista muistiinpanot. Samalla tavoin käsitteelin kirjat. Pyrkimyksenä on tehdä tällä rajatulla aineistolla tunnustelevaa käsitteellistä jäsennystyötä ja analyysia tämänhetkisestä elämän tehostamiseen, urheiluun ja fyysiseen aktiivisuuteen liittyvistä diskursseista ja luoda perustaa mahdolliselle jatkotutkimukselle.

Kilpaurheilun eetos ja kytkös uusliberalismiin

Yleisellä tasolla kilpaurheilulla¹ viitataan fyysisen aktiivisuuden muotoon, joka on päämäärätietoista, jossa korostuvat kilpailuasetelma muiden samalla kentällä toimivien kanssa ja suoritusten mittaaminen ja asettaminen hierarkiseen järjestykseen. Kilpaurheilun odotetaan olevan suorituskeskeistä, systemaattista ja tavoitteellista. Urheilija pyrkii kohti mahdollisimman hyvää tulosta, tulosten parantamista ja menestystä keskittyneen, säännöllisen, ohjatun ja kurinalaisen harjoittelun kautta.

On ilmeistä, että kilpaurheilun ideaan sisältyvät jo lähtökohtaisesti useat uusliberaalin ajattelun ihanteista. Kilpailuhan on molempien perusta. Kilpaurheilun tulkitseminen uusliberaalin käsitteen ja käytännön kautta näyttää myös asettuvan jatkumoon suhteessa aiemman, urheilun rationalisaatiota käsittelevän tutkimuksen kanssa. Esimerkiksi **Allen Guttmann** (1978) on tutkinut nykyaikaisen urheilun piirteitä weberiläisen rationalisaation käsitteen kautta, jolla on nähty yhteys uusliberaaliin ajatteluun (esim. Kolev 2018). Guttmanin liikuntasosiologinen klassikotulkinta nojaa **Max Weberin** ajatteluun ja jakaa nykyaikaisen urheilun rationalisoitumisen prosessit seitsemään kategoriaan: 1) sekularisaatio, 2) meritokratia, 3) erikoistuminen, 4) rationaalisuus, 5) byrokraatisoituminen, 6) kvantifiointi ja 7) ennätysten tavoittelu (Guttmann 1978, 16–54).

Useimmat näistä Guttmannin erittelemistä modernin urheilun piirteistä ovat myös uusliberaalin kulttuurin keskeisiä ominaisuuksia ja näin ollen tunnistettavissa sen muokkaamassa urheilukulttuurissa. Näitä ovat

esimerkiksi meritokraattinen käsitys yksilön lahjakkuuden ja menestyksen suhteesta, suorittamisen ja suoritusten eri tavoin kvantifioiminen, pyrkimys rationaalisuuteen eli esimerkiksi tehokkaimpien käytettävissä olevien menetelmien käyttöön niin valmistautumisessa, kentän organisoitumisessa kuin kilpailussa, joissa päämääränä on menestys ja voittamisen mahdollisuuden maksimointi. Nämä piirteet ovat vain korostuneet ja tulleet merkittävimmiä viime vuosikymmenien kulutuskulttuurin voimistumisen, urheilun markkinoistumisen ja viihteellistymisen, sekä tutkimuksen ja hyvinvointiteknologian kehityksen myötä.

Weberiläinen ajatus yhteiskuntien rationalisoitumisesta resonoi siten myös omassa tulkinnassani. Weber viittaa rationalisoitumisella niihin prosesseihin, joiden myötä yhä useampi sosiaalisen toiminnan alue ja ihmisten välinen vuorovaikutus alkaa määrittyä tehokkuuden ja laskennallisuuden kautta. Paitsi weberiläisen rationalisoitumiskehityksen puitteissa, modernin urheilun rationalisaatiota voisi lukea siis myös osana yleistä yhteiskuntien ja kulttuurin uusliberalisoitumiskehitystä. Nämä kaksi tulkintaa eivät ole toisiaan ulossulkevia, vaan ehkä pikemminkin toisiaan täydentäviä. Esimerkiksi **Kolev** (2018) on pohtinut Weberin ajattelun vaikutusta ja yhteyksiä uusliberalismin ideoiden muotoutumisessa.

Voisi sanoa, että kilpaurheilun ja uusliberaalin ajattelun välinen suhde vaikuttaa toisiinsa monelta osin kietoutuneelta. Kilpaurheilulle tyypilliset tai ominaiset piirteet ja tavoitteet näyttävät sopivan erityisen hyvin uusliberaalin ajattelun kumppaneiksi. Kilpaurheilun voi katsoa tuotavan uusliberaalille

¹Sivistyssanakirjan mukaan kilpaurheilu tarkoittaa ”urheilua, joka on kilpailullista”. Urheilu on sen mukaan taas ”liikunnan harrastamista kilpailuhengessä”. Käytän tässä luvussa näitä ja urheilijan ja kilpaurheilijan käsitteitä rinnakkain.

kulttuurille keskeistä ja sen arvostamaa yrittäjämäistä subjektiutta (entrepreneurial subjectivity, ks. Pyykkönen 2021). Yksilöurheilijat ovat tästä hyvä esimerkki, sillä heidän palkkioihin ja tuloksiin ja kilpailumenestykseen sidoksissa olevat tulonsa rinnastuvat yksityisyrittäjyyteen.

Urheilun merkittävä rooli uusliberaalin ajattelun heijastajana, edistäjänä ja uusliberaalin ruumiillisen subjektiuden muotouttajana on tunnustettu ja sosiologit ovat kirjoittaneet siitä 2000-luvulla varsin paljon sekä yleisestä näkökulmasta (Coakley 2011; Miller 2012, 24) että erityisesti kilpaurheilun kontekstissa (esim. Heywood 2007). Uusliberaalin ajattelun vaikutusten näkökulmasta on tarkastelu muun muassa kilpaurheilua ja siihen liittyvää toimintaa kuten esimerkiksi kaupunkitilan käyttöä (Gazeres 2022), urheilupaikkarakentamista (John ja McDonald 2020), urheilun viihteellistymistä ja kaupallistumista (Andrews ja Silk 2018) sekä urheilumediaa (Thorpe et al 2017).

Moni urheilututkija on yhtä mieltä siitä, että urheilun keskeinen asema kulttuurissa tekee siitä erityisen hyvän välineen uusliberaalin arvojen ja sen arvostamien subjektiuden muotojen vakiinnuttamiseksi. **Hartmannin** mukaan (2012, 1015) urheilu on lähes täydellinen uusliberaalien ideologioiden malli. **John ja McDonald** (2020,3) ovat viitanneet urheiluun **Wacquantia** (2010, 213–214) mukaillen niin sanottuna ”kulttuurisena liimana”, joka kiinnittää kansalaiset uusliberaaliin järjestykseen. Se auttaa omaksumaan uusliberaalit arvot kuten yksilön vastuun ja yrittäjämäisen subjektiuden. Yksilön edun lisäksi urheilemisen tai sen kuluttamisen katsotaan hyödyttävän koko yhteisöä.

Urheilun merkitys ”kulttuurisena liimana” yhteiskunnassa perustuu esimerkiksi käsitykseen siitä kenttänä, joka tuottaa yhteistä hyvää. Yleinen suhtautuminen urheiluun on

positiivinen. Suomessakin urheilua käytetään niin kansanterveyden edistämiseen, raismin vastaiseen työhön kuin monikulttuurisuuden tukemiseen. Se nähdään marginalisoitujen ryhmien sosiaalisen tai luokanousun mahdollistajana ja kansallisen yhtenäisyyden luoja. John ja McDonald huomauttavat (2020, 12), että kun kilpaurheilu tarjoaa marginalisoituihin ryhmiin kuulle tilaisuuden sosiaaliseen liikkuvuuteen, se vahvistaa meritokraattista ajattelua mahdollisuudesta menestyä. Media ja suuri yleisö rakastavat tarinoita, joissa vaatimattomista oloista tullut yksilö päätyy vaikeuksien kautta voittoon ja menestykseen. Nämä ainakin näennäisesti oman onnensa sepät vahvistavat uusliberaalin myyttiä meritokratian toimivuudesta ja samalla kaikki yksilön menestyksen mahdollistavat tekijät jäävät näkymättömiin.

Millerin mukaan (2011) urheilu on uusliberalismin merkittävin ruumiillistuma, koska siinä yhdistyvät sekä kilpailu ja kontrolli että individualismi ja hallinta. Urheilun kautta meidät vakuutetaan siitä, että kilpailu on menestyksen ja palkintojen tärkein perusta. Urheilun logiikkaan sisältyy ajatus yksilön vastuusta ja jatkuvasta kilpailusta, mutta tätä nykyä myös markkinoista ja kuluttamisesta. Se on merkittävä väline näiden ajatusten ja arvojen siirtymisessä ja levittämisessä yhteiskunnassa sekä kollektiivisessa tajunnassa (Coakley, 2011, 75). Myös Gazeres (2022, 1–2) näkee kilpaurheilun merkittävänä uusliberaalin ajattelun välittäjänä. Hän tulkitsee urheilun kenttää foucault’laisittain yhtenä uusliberaalin hallinnallisuuden ilmentymänä, joka luo kilpailullisen yksilöllistymisen diskurssia. Hänen mukaansa uusliberaali hallinnallisuus on muodostunut hegemoniseksi urheilukulttuurissa ja se ilmentää uusliberaalin kulttuurin individualisoivia piirteitä. **Gazeres** kutsuu tätä ytimekkäästi

käsitteellä ”neoliberal sport” eli ”uusliberaali urheilu”.

”Healthismi” uusliberaalin ruumiillisuuden tuottajana

Terveys, mukaan lukien liikkumisen ja hyvinvoinnin kenttä laajemmin, on keskeinen uusliberaalin ruumiillisuuden tuottamisen alue. Sekä terveyden tekemisen ehdot että terveydenhoidon organisoituminen ovat tätä nykyä muovautuneet uusliberaalien ihanteiden mukaisesti (esim. Crawford 1980 ja 2006; Hirvonen ym. 2023). Yksi uusliberaalin kilpailun kestävästä ruumiillisuuden tuottajista on kulttuurisesti vallitseva healthistinen eli terveysaattellinen ajattelu- ja toimintatapa, joka painottaa terveyden keskeisyyttä elämässä ja yksilön henkilökohtaista vastuuta ja valintoja terveyden ylläpidossa. Eriytyisesti yksilön olisi syytä olla yhteiskunnalle ”halpa”, mutta samalla panostaa itse terveyteensä jatkuvasti kuluttamalla esimerkiksi terveys- ja hyvinvointipalveluita ja tuotteita.

Biohakkeri **Teemu Arinan** Helsingin Sanomien haastattelussa esittämä käsitys ihanteellisesta terveydenhoitojärjestelmästä näyttää vastaavan healthistista ihannetta varsin tarkasti. Hän toteaa: *”Uskon, että on mahdollista rakentaa systeemi, joka palkitsee ihmistä terveydestä ja siitä, että hän voi hyvin eikä kuormita yhteiskuntaa.”* (HS 4.5. 2022).

Healthismin synty ajoitetaan 1970-luvun lopulle ja -80-luvun alkuun eli samaan ajanjaksoon kuin Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa käynnistyi uusliberaalin ajattelun nousu (Crawford 2006, 410; Harvey 2007). Healthistinen ajattelu vaikuttaa osaltaan tehokkuusajattelun ja kilpaurheilijasubjektien yhdistelmän muodostumisessa valtavirtaiseksi normatiiviseksi esimerkiksi, jota tavallistenkin ihmisten tulisi noudattaa ajassa.

Healthistista suuntausta pidetään pohjimmiltaan uusliberaalina ilmiönä, jolla pyritään tuottamaan tietynlaisia, tässä tapauksessa tehokkaita ja tuottavia, ruumiita ja kansalaisia (esim. Crawford 2006). Sitä voi tarkastella uusliberaalin hallinnan ilmiönä ja muotona, se on väestötason biopolitiikkaa ja yksilöön kohdistuvaa biovaltaa (Foucault 1991). Healthismin kohdalla biovalta ilmenee usein yksilön vastuuttamisena terveydestään ja yksilön sisäistettynä kontrollina. Vastuullinen uusliberaali subjekti tarkkailee, mittaa ja työstää ruumistaan ja sen eri toimintoja aktiivisesti. Useimmiten itsensä monitoroinnin perusteena ja siinä onnistumisen mittarina käytetään hyvää fyysistä kuntoa tai terveyttä ja siitä oletetusti kertovaa ulkomuotoa. Terveydestä tai onnistuneesta normatiivisen terveyden ruumiillisesta esityksestä onkin tullut keskeinen kunnan kansalaisuuden merkki (esim. Harjunen 2016).

Healthistinen terveyskäsitelmä korostaa yksilön henkilökohtaisia valintoja ja vastuuta. Terveyden ajatellaan olevan tulosta yksilön omasta toiminnasta eli henkilökohtainen saavutus ja yksilön omien hyvien ja rationaalisten valintojen tulosta. Sitä tulee jatkuvasti edistää kaikin käytössä olevin tavoin, kuten ravitsemuksen, liikunnan ja muiden elämäntapavalintojen sekä lääketieteen keinoin. Terveys ei ole healthistisessä kehyksessä vain jotain, jota yksilöllä on, vaan se on jatkuvaa tekemistä. Tästä ”terveyden tekemisestä” on tullut olennainen osa itsensä ja kehon hallintaa. 2000-luvun healthismin ilmentymistä lienee tutuin niin kutsuttu wellness, jolla viitataan kokonaisvaltaista hyvinvointia tavoittelevaan elämäntapaan, joka painottaa kuluttamista olipa kyse ravitsemuksesta, liikuntaharrastuksista tai erilaisten hyvinvointituotteiden ja -palveluiden käytöstä (Grenman ym. 2014).

Kun arvioidaan esimerkiksi ruumiin ulkomuotoa, lihaksikkuutta, kiinteyttä, suoritus-

kykyä tai muita merkkejä fyysisestä harjoituksesta, ruumiin pinnalta luetaan usein juuri terveyttä ja terveyden tekemistä. Ruumiin ulkomuodosta päätellään siihen käytetty työ: tunnit kuntosalilla ja lenkkipolulla ja myös tehdään oletuksia kyseisen työn teemmättä jättämisestä tai laiminlyönnistä. Merkilläpantavaa on, että terveysaatteen oletusyksilön ominaisuudet ovat pitkälti juuri ne, joita uusliberaalissa ympäristössä arvostetaan: hän on (kustannus)tehokas, informoitu ja kurinalainen ja tekee tai vähintään haluaa tehdä rationaalisia valintoja. Näiden lopputuloksena oletetaan moraalisesti hyveellinen subjekti.

Kilpaurheilijamainen subjekti yrittäjämäisenä subjektina

Kilpaurheilijamainen subjekti on sukua foucault'laiselle niin kutsutulle uusliberaalille yrittäjämäiselle subjektiudelle. Ensimmäistä voisi pitää jälkimmäisen yhtenä selkeimmin havaittavana tai sitä täydentävänä muotona. Yrittäjämäinen subjekti us jaetaan yleensä ns. ulkoiseen ja sisäiseen yrittäjyyteen. Ulkoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan talouden ohjaamista siten, että kansalaisia kannustetaan yrittämiseen, itsenäiseen liiketoiminnanharjoittamiseen ja oman osaamisen kapitalisoimiseen. Tavoitteena on menestyminen tässä toiminnassa ja rahalla ja maineella mitattava voitto.

Sisäinen yrittäjyys puolestaan viittaa tietynlaisen elämänasenteen tai eetoksen sisäistämiseen, jonka katsotaan olevan edellytys menestykseen yleisesti elämässä (Pyykkönen 2021, 267–268). Viimeksi mainittu ilmenee esimerkiksi jatkuvana itsensä kehittämisenä paremmaksi, tehokkaammaksi ja tietoisemmaksi. Tämänkaltaisesta asenteesta ja sen markkinoinnista ovat hyviä esimerkkejä Leo Straniuksen kirja *Tehokkuuden taika – Näin voit elää enemmän* (2022) tai ”voittajantunti”

käsitteen lanseeranneen Robin Sharman teos *5 AM Club – Ota aamut haltuusi, kohenna elämäsi* (2019).

Kilpaurheilijamaisessa subjektiudessa näyttäisi yhdistyvän sekä ulkoisen että sisäisen yrittäjyyden toteuttaminen. Sen yrittäjähenkisyys on sekä taloudellista menestystä ja siihen tähtäävää toimintaa, mutta myös tietynlainen ajattelu- ja elämäntapa. Tämä uusliberaalin yrittäjämäisen subjektiuden vaatimus on valtavirtaistunut ja normalisoitunut yhteiskunnallisena eetoksena. Yrittäjämäinen subjekti tarkoittaakin uusliberaaleissa talouksissa hyvää yhteiskunnallista subjektia (Pyykkönen 2021, 266).

Kilpaurheilijamainen ulkoisen ja sisäisen yrittäjyyden eetos on siirtynyt tavallisten liikkujien ruumiiseen liittyviin ihanteisiin, tavoitteisiin ja käytäntöihin. Tätä heijastelee ihmisten vapaa-ajan käyttö. Stebbins (2006) on puhunut niin sanotusta vakavasta vapaa-ajasta (serious leisure), jolla hän tarkoittaa omaehtoista, aikaa vievää, pitkäjänteistä ja tavoitteellista tekemistä, joka usein lähenee ammattimaisuutta tai muodostuu ammatiksi. Vakava vapaa-aika voi tarkoittaa vaikkapa vaativaa ja intensiivistä kilpailullisia piirteitä vähintäänkin yrittäjämäisessä mielessä saavaa liikuntaharrastusta, joka muotoaa sekä muuta elämää että suhdetta siihen.

Esitän, että fyysisen aktiivisuuden suhteen vakavan vapaa-ajan käsite lähenee käsitteellisesti, ja selittää tai tulkitsee osaltaan, uusliberaalin tehostamisen käytäntöä tavallisten ihmisten arjessa. Siinä sekoittuvat uusliberaalin kulttuurin ja kilpailun vaatimukset ja ihanteet vallitsevaan healthistiseen käsitykseen terveyden tekemisen normeista ja erityisesti terveyden normatiivisesta ruumiillisesta performoimisesta. Tämä voi sisältää aktiivista pyrkimystä huippukunnon ja -suoritusten saavuttamiseen, ruumiin muodon ja koon muokkaamiseen tai kyseisen prosessin jatku-

vaan tai säännölliseen raportointiin ja esittelyyn esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Voi si ehkä puhua tavoitellusta ruumiillisesta performanssista, jolle uusliberaali kulttuuri antaa rajat, olipa kyse ruumiin ulkonäöstä, esimerkiksi sen koosta ja muodosta tai oleluksista sen suorituskyvystä, toimivuudesta ja terveydentilasta.

Kiinnostavaa kyllä, vaikka uusliberaali kulttuuri korostaa vapaita valintoja ja individualismia, sen suhde ruumiiseen ei ole erityisen ”liberaali” tai salliva. Healthismi näyttää tarjoavan yksilöille tietyn vapauden valinnan muodossa, vaikka todellisuudessa valinnanmahdollisuus on rajattu. Valta määrittää näiden valintojen sisältö ei ole yksilön omassa hallinnassa, vaan ne on määritelty jossain muualla. Vain oikeina tai rationaalisina pidettävät valinnat ovat sallittuja. Uusliberaalin ajan sosiaalisesti hyväksyttävä ruumis on siten päinvastoin ominaisuuksiltaan hyvin tarkkaan määritelty; se on kontrolloitu ja hallittu ja se vaatii jatkuvaa työtä ja itseän kohdistuvaa monitorointia. Yksilön kokemuksen tasolla tämän kaltainen ruumiskulttuuri näyttäisi tuottavan myös kuristavaa itsekontrollia, esimerkiksi syömishäiriöitä, ja jatkuvaa huolta oman ulkomuodon kelpaavuudesta (Harjunen 2016).

Uusliberaali ruumiskulttuuri on luonteeltaan myös selvästi sukupuolittunut. Vaikka monet sen ihanteista kohdistuvat kaikkiin sukupuoleen katsomatta, nais- ja miesruumiiden ideaalit esimerkiksi ulkomuodon feminiinisuuden tai maskuliinisuuden ja niihin tyypillisesti yhdistettyjen muiden ominaisuuksien suhteen ovat edelleen selvästi havaittavissa. Terveyden ja fyysisen aktiivisuuden normit ja kriteerit ovat erilaiset naisten ja miesten kohdalla. Esimerkiksi **Dworkin** ja **Wachs** (2009) havaitsivat naisten terveys- ja fitness-lehtiä analysoidessaan, että terveyttä ja kuntoa käytetään usein keinona ilmaista normatiivista feminiinisyyttä ja kauneuden

ja kehon ihanteita, ennemminkin kuin fyysisistä kuntoa, kestävyyttä ja voimaa.

Jopa feministinenkin käsitys ruumiillisuudesta on muokkautunut uusliberaalia myötäileväksi. **Rosalind Gill** (2007) on todennut, että 2000-luvun postfeministinen ymmärrys ruumiillisuudesta jäsenyyttä, mukailee ja tuottaa uusliberaalin ihanteita. Gillin (2007) mukaan uusliberaali postfeministinen kehokulttuuri korostaa näennäisesti naisten vapautta valita mitä tehdä omalle ruumiilleen, mutta se samalla edellyttää intensiivistä itsen tarkkailua ja jatkuvaa ruumiin ja hengen muokkausta. Vapaus valita ulottuu siten vain tietynlaisiin ruumiisiin, jotka täyttävät esimerkiksi heteronormatiiviset ruumiin koon, muodon, toimintakyvyn ja ulkonäön ehdot. Epänormatiivisiksi ymmärretyt ruumiit jäävät edelleen valinnan vapauden ulkopuolelle ja niihin kohdistetaan sosiaalisia sanktiota ja normalisointitoimenpiteitä niin rakenteellisella kuin vuorovaikutuksen tasolla.

Oman elämänsä kilpaurheilijat

Uusliberaalin ajan tavoitteena on siis tuottaa yksilöitä, jotka ovat kontrolloituja ja hallittuja sekä sisäistäneet hallinnan ja itsekurin. Lähes kaikkien toimintojen laatua voi mitata ja pyrkiä kohentamaan, olipa kyseessä ravitsemus, liikunta, uni tai rentoutuminen. Äärimmilleen tämän ovat vieneet niin sanotut biohakkeroijat (esim. HS 4.5.2022; HS 28.2.2024). Tehostamisajatteluun kytkeytyy usein myös moraalinen ulottuvuus, joka korostaa yksilön vastuuta, itsetarkkailua ja kontrollia. Tehokas yksilö on myös hyveellinen yksilö, joka on tehnyt oikeita ja vastuullisia valintoja suhteessa ruumiinsa suorituskyykyyn ja terveyteen. Johtopäätöksenä on, että itsensä hallitseva ja kontrolloitu yksilö on myös hyveellinen yksilö.

Uusliberaalin ajan ihanteet tuntuvat monilta osin sopivan erityisen hyvin yhteen kil-

paurheilun eetoksen kanssa; tavoitteena on aina parempi suoritus, joka edellyttää jatkuvaa ruumiin muokkaus- ja ylläpitotyötä ja sisäistettyä kuria. Kilpaurheilijaa voisi pitää uusliberaalin ruumiskulttuurin täydellisimpänä ilmentymänä etenkin, kun kilpaurheilun kaupallistuminen, markkinoistuminen ja ansaintalogiikka ovat kietoneet urheilijan ruumiin yhä tiiviimmin yhteen konkreettisen taloudellisen tuottavuuden vaatimuksen kanssa. Esitän, että aiemmin kilpaurheilijan ruumiiseen kohdistuneet vaatimukset ovat myös valuneet yhä enemmän muun muassa erilaisten kehonmittausteknologioiden ja elämän tehostamista markkinoivien elämäntapaoppaiden myötä myös tavallisten ihmisten arkeen.

Kilpaurheilijamainen subjektiivisuus on arkitunut ja kilpaurheilijamaisesta menestyksen tavoittelusta ja ruumiillisuudesta on tullut keskeinen kulttuurinen metafora ja tavoite, jota kohti myös tavallisten kansalaisten tulisi arjessa pyrkiä. Jokainen meistä on oman elämänsä kilpaurheilija, jonka pitää omaksua kilpaurheilijamainen asenne, menestyksen ja voittamisen tahto omassa elämässään.

Edellä esittämäni kaltainen ajattelu näkyy nykymediassa ja julkisessa keskustelussa. Perinteinen media kirjoittaa mielellään sankarillisia tarinoita poikkeusyksilöistä, jotka ovat erityisen aikaansaavia ja ovat sisäistäneet jatkuvan kilvoittelun mentaliteetin. Samaan aikaan sosiaalinen media on mahdollistanut yksilöiden itsensä vaikuttavan brändäämisen ja elämäntapansa markkinoinnin.

Viime vuosina on ilmestynyt monia suosittuja elämäntapaoppaita, joiden painopiste on nimenomaan elämän ja arjen tehostamisessa. Yleensä näissä teoksissa yksilöt, jotka ovat omaksuneet tietyn hyvin säännellyn ja aikataulutetun elämäntavan, jonka myötä he ovat saavuttaneet enemmän, ehtivät enem-

män kaikkea ja ovat menestyneitä usein myös taloudellisesti. Näissä tarinoissa yleensä yhdistyvät ulkoisen ja sisäisen yrittäjyyden ideat, sillä tällä kontrollilla tavoitellaan tai koetaan saavutetun myös henkinen tasapaino. Jälkimmäisen tavoittelu korostuu niissä tarinoissa, joissa ”vääränlainen” tehokkuus on johtanut esimerkiksi loppuun palamiseen tai muihin terveysongelmiin.

Leo Stranius opastaa elämäntapaoppaassaan *Tehokkuuden taika – Näin voit elää enemmän* (2019) miten yhdistää kaikkien toimintaan ajan käytön tehokasta käyttöä lisäävä elementti, yleensä jokin fyysinen harjoitus. Kirjan julkaisun aikaan Straniusta haastateltiin Helsingin sanomiin. Haastattelussa hänen päivärytmiään kuvataan seuraavasti:

”Kun haastattelua tehdään, kello on kahdeksan. Silti tuntuu, että Stranius on saanut jo tänä aamuna aikaan enemmän kuin uninen haastattelijaj tule saamaan koko päivänä.

Hän on herännyt kello 4.45, tehnyt aamutoimet ja seitsemän minuutin lihaskuntotreenin. Aamupalaa syödessään hän on kuunnellut äänikirjaa tuplanopeudella. Partaa ajaessaan ja hampaita harjatessaan hän on treenannut pohje- ja reisilihaksiaan.

Hän on käynyt läpi päivän ohjelman, joka on laadittu puolen tunnin tarkkuudella. Siinä ovat työpalaverit ja projektit, juoksulenkit ja lihastreenit, lasten kanssa puuhastelu ja laatuaika puolison kanssa. Nukkumaan hän menee noin kello 22.”

(HS 3.1 2022)

Robin Sharman (2019) kirjassa *5 AM Club: ota aamut haltuusi – kohenna elämäsi* pyritään myös luomaan uusliberaalia kilpaurheilijamaista subjektiivuutta. Sharma lanseeraa kirjassa ”voittajan tunti”, käsitteen, joka kytkee

menestyksen, ts. voittamisen, aikaisiin herätyksiin, fyysisiin harjoitteisiin, tehokkuuteen ja tehtävien kurinalaiseen suorittamiseen. Sekä Straniuksen että Sharman elämänta-
paoppaat korostavat ajankäytön tehokkuutta ja ajan kategorisointia mahdollisimman tarkasti oman tuottavuuden maksimoimisesti.

Rosalind Gill (2007) on todennut, että ei enää riitä, että ruumis on saatu hallintaan, uusliberaalissa kulttuurissa on saatava hallintaan myös ”henki”. Sharman kuten useimpien elämäntehostamisgurujen oppeihin sisältyy myös henkisen hallinnan elementti. Sharman oma ”voittajan tunti” jakautuu näin Helsingin Sanomien mukaan seuraavasti:

”Kolmannes liikuntaan, kolmannes mietiskelyyn ja kolmannes uuden oppimiseen. Kello 5:n klubi ei ole vain johtajille ja urheilusankareille.”

”Myöskään menestyksessä ei ole kyse vain maallisesta menestyksestä, materiasta ja vaikutusvallasta. Sharman mukaan aivan yhtä tärkeää on sisäinen menestyminen. Se pohjaa itsensä kunnioittamiseen.” (HS 26.8.2019)

Uusliberaalin kilpaurheilijan logiikka ulottuu päivän rytmiykseen myös silloin, kun halutaan korostaa levon tai tasapainon tärkeyttä ja irtautumista oravanpyörästä. Rentoutumisenkin tulee olla hallittua. Kilpaurheilumetaforien käyttö viestittää kurinalaisuuden ja hallinnan tärkeyttä. Kuten elämänmuutoksen tehnyt johtaja **Petteri Kilpinen** Helsingin sanomissa toteaa:

”Työpäivä ei saisi muistuttaa maratonia. Sprintterinä pärjää paremmin. Ota ensimmäinen alkueräjuoksu aamupäivällä ja finaali iltapäivällä. Silloin on voimia vielä illallakin, kun palaa kotiin.” (HS 9.1.22)

Elämän tehostamisessa on siten usein kyse kokonaisvaltaisesta elämän muuttamisesta kilpailulliseksi.

Aineistossa esimerkin tehostamisen vie-
misestä tavalliseen arkeen, tai kuten jutussa kuvataan ”arjen optimoinnista”, tarjoaa Helsingin Sanomissa talvella 2024 haastateltu **Jaana Karjalainen**. Seuraavassa katkelmassa artikkelista kuvataan hänen päivärutiiniaan.

”Aamulla herätyskello soi ensimmäisen kerran viittä yli viisi. Sitten kymmentä yli viisi. Lasi kylmää vettä sitruunasiivulla, hampaidenpesu, edellisenä iltana valitut treenivaatteet päälle.

Kävelen kuntosalille, intervallitreeni, kylmä suihku, töihin kahdeksaksi. Kymmeneltä energiajuomatölkki sihahtaa auki. Kahdeltatoista päivän ensimmäinen ateria, lounas. Viisi kertaa viikossa, maanantaista perjantaihin.

Karjalainen esimerkiksi kävelee joka päivä vähintään kymmenentuhatta askelta. Hän seuraa askelmääriä älykellosta. Suurin osa kertyy valitsemalla kulkuneuvojen sijaan kävelyn tai hissin sijaan portaat. Portaita hän harppoo astumalla vain joka toiselle askeleelle. Jos askeleita puuttuu päivän päätteeksi, Karjalainen kerää loput, vaikka kävelemällä kehää kotona.” (HS 2.1. 2024)

Kuten yllä olevista aineisto-otteista ilmenee, arjen tehostaminen edellyttää jatkuvaa itsen monitorointia, aikatauluttamista, numeerisia mittareita ja -tavoitteita. Tavoitteesta jääminen ei ole vaihtoehto. Käyttämässäni esimerkeissä kyse on elämänhallinnasta ja ruumiillisesta arjen tehostamisesta. Tehostamisen intensiivisempi muoto, joka on osassa analysoimissani artikkeleissa myös läsnä, vie optimoinnin pidemmälle ruumiilliselle tasolle. Sen tavoitteena on usein avoimemmin oman

terveyden edistäminen, sairauden ehkäiseminen ja suorituskyvyn parantaminen (esim. HS 4.5.2022)

Uusliberaalit ruumiit ja ”toiset”

Healthistinen ajattelu on muokannut 2000-luvun ruumiinkulttuuria voimakkaasti. Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että kiinnostus terveyttä, kunnon kohotusta, liikuntaa, ravintoa ja yleensä hyvinvointia kohtaan on nykyään suuri. Tätä trendiä voi hyvin tulkita uusliberaalin kulttuurin asettamien sosiaalisten ja moraalisten vaatimusten ja näitä heijastavien ruumiillisten normien kautta. 1980-luvulla voimistunut yksilöllistynyt fitness-kulttuuri ajoittuu samaan ajanjaksoon kuin uusliberalismin nousu. Monet harrastavat liikuntaa vakavasti ja satsaavat siihen paljon aikaa, rahaa ja energiaa. On arkipäiväistä, että tavallisetkin ihmiset juoksevat maratoneja, harjoittelevat triathlonia varten tai treenaavat kuntosalilla tavoitteellisesti.

Samaan aikaan ihmisten ruokavaliot näyttävät tulleen yhä yksilöllisemmiksi; monet karsivat tiettyjä aineksia tai noudattavat kasvis- tai vegaaniruokavalioita, mutta monet ovat myös sokerittomia, vehnättömiä, gluteenittomia, maidottomia, hiilihydraatittomia tai kaikkia edellä mainittuja. Jotkut syövät pääasiassa proteiineja ja rasvoja, toiset suosivat hiilihydraatteja ja jotkut pitävät ruoasta jalostamattomana ja kypsentämättömänä. Elämän perustavanlaatuisista asioista, kuten ravitsemuksesta, liikunnasta ja rentoutumisesta, on tullut monimutkaisia ja aikaa vieviä ponnisteluja, jotka vaativat muun muassa tietoa, varoja, teknologiaa ja aikaa.

Kiinnostavaa kyllä, uusliberaalissa kulttuurissa näyttää rakentuvan jatkuva kontrasti stigmatisoidun ja toisaalta ihannoidun ruumiillisuuden välille. Kilpaurheilijamainen asenne ja elämäntapa suhteessa ruumiillisuuteen vaatii ”toisensa”. Lihavuudesta on

tullut uusliberaalin ajan keskeisin stigmatisoidun ruumiillisuuden esimerkki. 2000-luvun moraalisen paniikin sävyjä saanut niin kutsuttu lihavuusepidemiadiskurssi on tästä hyvä esimerkki. Lihavuuden ja toisaalta terveyden/hyväkuntoisuuden yhteys on tunnistettu ilmiötasolla ja sitä on käsitelty esimerkiksi edeltävässä urheilua ja fitness-kulttuuria koskevassa tutkimuksessa. On pyritty ymmärtämään, miksi ihmisten vapaa-aika, liikkuminen ja liikuntaan liittyvät kulutusmahdollisuudet ja lihavuus ovat lisääntyneet samanaikaisesti, vaikka voisi olettaa toisin. Tätä on kutsuttu niin sanotuksi fat-fit-paradoksiksi (esim. Maguire 2008).

Yksi uusliberaalin kulttuurin keskeinen piirre on toiminnan kiertyminen kuluttamisen ympärille. Fyysiseen aktiivisuuteen ja terveyteen liittyvä kuluttaminen ja kulutusmahdollisuudet ovat lisääntyneet siinä määrin, että esimerkiksi **Maguire** (2008) on esittänyt, että liikunnan kenttä ei kannusta niinkään terveyteen vaan kuluttamiseen. Väite vaikuttaa uskottavalta tilastojen valossa. Esimerkiksi Suomessa kotitalouksien urheiluun ja vastaavaan vapaa-ajantoimintaan keskimäärin kuluttamat varat yli kaksinkertaistuvat vuosina 2001–2006. (Ylitalo 2008). Vuonna 2016 liikuntapalvelujen, liikuntavälineiden ja vaatetuksen kulutus Suomessa oli jo yli miljardia euroa (Ala-Vähälä ym. 2018, 42). Sosioekonomisten ryhmien väliset erot olivat suuremmat vapaa-ajankulutuksessa kuin kaikissa kulutusmenoissa keskimäärin. Healthistinen käsitys terveydestä ja terveyden tekemisestä usein sivuuttaa ihmisten väliset erot. Terveyskuluttaminen olettaa keskiluokkaisen subjektin.

Teknologian kehityksen myötä liikkumiseen liittyvät kulutusmahdollisuudet ovat rajattomat. Yksilö voi investoida suoritusta parantaviin (tai tehostaviin) välineisiin ja vaateukseen, liikkumiseen seurantaa ja ruumiin

kvantifiointia helpottaviin laitteisiin, käyttää ohjelmia tai palveluita optimoimaan liikku-
misen, ravitsemuksensa ja monet ruumiin toi-
mintonsa. Tässä artikkelissa kuvatus elämän
ja ruumiin tehostamisen ja optimoinnin pi-
demmälle viety muoto biohakkerointi hyö-
dyntää laajemmin teknologiaa ja vaatii talou-
dellisia panostuksia (HS 30.7.2018 ja HS 28.2
2024). Ei pidä unohtaa myöskään kaiken te-
hostamiseen liittyvän toiminnan dokumen-
tointia ja tuloksien esittelyä esimerkiksi sosi-
aalisen median kautta. Viimeksi mainittua
voisi tarkastella esimerkiksi Foucault'n tun-
nustamisen käsitteen ja käytännön kautta,
jotka mahdollistavat uusliberaalin kilpailullis-
en ruumiillisuuden tuottamisen hallinnan ja
vallan välineeksi (Foucault 1990). Esimerkiksi
sosiaalisessa mediassa toimivat fitness- ja ter-
veys-influensserit käyttävät yleisesti omaa
ruumiillisuuttaan osana kyseistä mekanismia.

Lopuksi

Tässä artikkelissa olen pyrkinyt kirjoitta-
maan esiin ja hahmottelemaan uusliberaalin
kulttuurin ja kilpaurheilijuuden välistä mah-
dollista konkreettista ja diskursiivista yhteyt-
tä. Olen esitellyt kilpaurheilijamaisen sub-
jektin käsitteen ja kytkenyt sen uusliberaaliin
yrittäjämäiseen subjektiuteen.

Näen uusliberaalin ruumiskulttuurin pyr-
kimyksessä ruumiiden säätelyyn ja tuotta-
vuuteen kiehtovan kytköksen tai risteämän
kilpaurheilun ja -urheilijan kontrolloidun ja
tavoitteelliseen toiminnan ja ruumiillisen
suorituksen optimoinnin pyrkimyksen kans-

sa. Näyttää siltä, että aiemmin erityisesti kil-
paurheiluun ja erityisesti kilpaurheilijan ruu-
miillisuuteen ja ruumiillisiin käytäntöihin
yhdistetyt normit ja ominaisuudet ovat siir-
tyneet ja valuneet valtavirran diskurssiin te-
hokkaasta ja tuottavasta elämästä.

Uusliberaalin ajattelun hallitseman yhteis-
kunnan päämääränä näyttää olevan yksilö,
joka ilmentää sen eetosta olemalla kontrol-
loitu, tehokas, itseohjautuva, vastuullinen ja
hyviä valintoja tekevä, mutta myös jatkuvasti
omaan terveyteensä ja fyysiseen kuntoonsa
runsaasti aikaa ja rahaa panostava yksilö.
Ennen kaikkea yksilön tulee omaksua jatku-
va kilpailullinen tekemisen ja ajattelun tapa.
Kilpailu tapahtuu sekä suhteessa muihin että
itseän. Kilpailussa menestyäkseen sen kan-
nalta hyödylliseksi katsotut ruumiilliset ja
henkiset ominaisuudet on viritettävä huip-
pukuntoon. Tämä voi tarkoittaa erilaisten
ruumiin ja hengen hallintatapojen opettelua
ja omaksumista, ruumiin muokkaamista,
kuluttamista terveys-, liikunta-, ravitsemus-
ja muihin hyvinvointipalveluihin ja välinei-
siin panostamista tai oman menestyksen jat-
kuvaa perforoimista esimerkiksi sosiaalisessa
mediassa.

Tehostamisen ja kilpailun kulttuuri ja sen
periaatteiden tuominen omaan arkeen voi
tuottaa tunnetta hallinnasta ja suorittaminen
palkitsee. On kuitenkin myös syytä pohtia ar-
tikelissani kuvaamani itsekurin ja hallinnan
normin vaikutuksia ymmärrykseemme ter-
veydestä ja hyvinvoinnista ja niihin tähtää-
vistä käytännöistä.

Lähteet

- Ala-Vähälä, T., Lämsä J., Mäkinen, J. & Pusa, S.** 2018. Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. Liikuntatieteellinen Seura. https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/lts_selvityksia/liikunnan-talous-suomessa-vuonna-2018-raportti.pdf
- Andrews, DL, & Silk, M. L. (Eds.).** 2012. Sport and Neoliberalism: Politics, Consumption, and Culture. Temple University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt14bt86n>
- Andrews, DL & Silk, M. L.** 2018. Sport and neoliberalism: an affective-ideological articulation. *Journal of Popular Culture*, 51 (2), 511–533. <https://doi.org/10.1111/jpcu.12660>
- Coakley, J.** 2011. Ideology doesn't just happen: Sports and neoliberalism. *Curitiba* 1(1): 67–84.
- Crawford, R.** 1980. Healthism and the medicalization of everyday life. *International Journal of Health Services*, Vol 10 (3), 365–388.
- Crawford, R.** 2006. Health as a meaningful social practice. *Health: An Interdisciplinary Journal for the Social Study of Health, Illness and Medicine*. Vol 10(4), 401–420.
- Dworkin, S., & Wachs F.** 2009. Body panic: Gender, health, and the selling of fitness. NYC: New York University Press
- Eräsaari, L.** 2002. Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Eskelinen, T., Harjunen, H., Hirvonen, H. & Jokinen, E. (toim.).** 2017. Tehostamistalous. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Eskelinen, T., Jokinen E., Rokkonen, L.** 2023. Tehostamisyhteiskunnan jäljet. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Essed, P. & Goldberg, D. T.** 2002. Cloning cultures: the social injustices of sameness. *Ethnic and Racial studies*, 25 (6), 1066–1082.
- Foucault, M.** 1990. The history of sexuality Vol.1: the will to knowledge. London: Penguin.
- Gazeres, R.** 2022. Challenging neoliberal sport: Skateboarding as a resilient cultural practice, *Geography Compass*. <https://doi.org/10.1111/gec3.12671>
- Gill, R.** 2007. Postfeminist media culture: elements of a sensibility. *European Journal of Cultural Studies*, 10 (147), pp. 147–166.
- Giulianotti, R.** 2005. Sport, a Critical Sociology. Cambridge: Polity Press.
- Grénman, M., Räikkönen, J. & Wilska TA.** 2014. Wellness – Elämyksellinen hyvinvointikulutus haasteena kaupalle ja palveluliiketoiminnalle *Kulutustutkimus. Nyt* 8 (1), 45–59.
- Guthman, J. & DuPuis, M.** 2006. Embodying neoliberalism: economy, culture, and the politics of fat. *Environment and Planning: Society and Space*, 24, pp. 427–448.
- Hartmann, D.** 2012. Beyond the sporting boundary: The racial significance of sport through midnight basketball. *Ethnic and Racial Studies* 35(6): 1007–1022. <https://doi.org/10.1080/01419870.2012.661869>
- Harjunen, H.** 2017. Terveys, talous ja tehokkaat ruuimit. Teoksessa Eskelinen, Harjunen, Hirvonen, Jokinen (toim.) Tehostamistalous. University of Jyväskylä: SoPhi
- Harjunen, H.** 2016. Neoliberal Bodies and the Gendered Fat Body. Routledge Research in Gender and Society. London: Routledge.
- Harjunen, H.** 2019. Exercising Exclusions: Space, Visibility, and Monitoring of the Exercising Fat Female body, *The Fat Studies Journal*. Vol 8 (2). pp 173–186. <https://doi.org/10.1080/21604851.2019.1561101>
- Harjunen, H.** 2020. Lihavien ihmisten liikunta ja sen esteet. Teoksessa Kokkonen, J. & Kauravaara, K. (toim.): Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 175. Helsinki. Sivut 50–67.
- Harvey, D.** 2007. A brief history of neoliberalism. Oxford: The Oxford University Press.
- Hirvonen, H., Tammelin, M., Hänninen, R. & Wouters EJM (toim.).** 2022. Digital Transformations in Care for Older People Critical Perspectives. London: Routledge.
- Heywood, L.** 2007. Producing girls: empire, sport, and the neoliberal body. In, Hargreaves, J., and Vertinsky, P. eds. Physical culture, power, and the body. New York: Routledge. pp. 101–120.

Itkonen, H. 2021. Liikkumisen sosiologia. Vastapaino.

John, A., & McDonald, B. 2020. How elite sport helps to foster and maintain a neoliberal culture: The 'branding' of Melbourne, Australia. *Urban Studies*, 57(6), 1184-1200. <https://doi.org/10.1177/0042098019830853>

Kolev, S. 2018. The Abandoned Übervater: Max Weber and the Neoliberals (December 31, 2018). Center for the History of Political Economy at Duke University Working Paper Series. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3309204>

Maguire, J. S. 2008. *Fit for Consumption: Sociology and the Business of Fitness*. London: Routledge.

McDonald, M. G. 2015. Imagining neoliberal feminisms? Thinking critically about the US diplomacy campaign, 'Empowering Women and Girls Through Sports', *Sport in Society*, 18:8, 909-922, DOI: 10.1080/17430437.2014.997580

Miller, T. 2012. A distorted playing field: Neoliberalism and sport through the lens of economic citizenship. In: Andrews DL, Silk ML (eds) *Sport and Neoliberalism: Politics, Consumption and Culture*. Philadelphia, PA: Temple University Press, pp. 23–37.

Pyykkönen, M. 2021. Yrittäjäkansalaisuuden rakentuminen ja terapeutinen valta. Teoksessa: Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (toim.) *Terapeutinen valta: onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino. 265–290.

Rokkonen, L. & Lehto, I. 2017. Tehokasta itsehoivaa. Teoksessa: Eskelinen, T., Harjunen, H., Hirvonen, H. & Jokinen, E. (toim.) *Tehostamistalous*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi. 181–202.

Sharma, R. 2019. 5 AM CLUB - Ota aamut haltuusi, kohenna elämäsi. Helsinki: HarperCollins/Nordic.

Stebbins, R. A. 2006. Serious Leisure. In: Rojek, C., Shaw, S.M., Veal, A.J. (toim.) *A Handbook of Leisure Studies*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780230625181_27

Stranius, L. 2019. Tehokkuuden taika – Näin voit elää enemmän. Helsinki: Into.

Sutton, B. 2010. *Bodies in crisis: culture, violence and women's resistance in neoliberal Argentina*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Thorpe, H., Toffoletti, K., & Bruce, T. 2017. Sportswomen and Social Media: Bringing Third-Wave Feminism, Postfeminism, and Neoliberal Feminism Into Conversation. *Journal of Sport and Social Issues*. Vol. 41(5) 359–383. DOI: 10.1177/0193723517730808

Tienari, J. & Meriläinen, S. 2016. *Palvelukseen halutaan ajokoiria: johtajan ulkonäkö ja esiintyminen*. Helsinki: Siltala.

Ventura, P. 2012. *Neoliberal culture: living with American neoliberalism*. Farnham: Ashgate.

Wacquant, L. 2010. Crafting the neoliberal state: Workfare, prisonfare, and social insecurity. *Sociological Forum* 25(2): 197–220

Wright, J. & Harwood, V. (Eds). 2008. *Biopolitics and the 'obesity epidemic': governing bodies*. London: Routledge.

Yliaska, V. 2014. Tehokkuuden toiveuni: uuden julkishallinnon historia Suomessa 1970 luvulta 1990-luvulle. Helsinki: Into Kustannus.

Ylitalo, M. 2008. Runsauden yhteiskunta sijoittaa vapaa-aikaan. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-04-09_006.html?s=0#4

Medialähteet

Gronow, K. Unelmatyön harha. Helsingin Sanomat 9.1.2022. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008477034.html>

Kallionpää, K. Enemmän elämää. Helsingin Sanomat 3.1.2022. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008471395.html>

Kallionpää, K. Tehokkuusajattelu voi nakertaa hyvinvointia vaivihkaa – Nämä merkit kertovat, ettei itsekuri enää ole tervettä. Helsingin Sanomat 6.1.2024. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000010098108.html>

Kukkonen, L. Väärinymmärretty tehokkuuspuhe. Helsingin Sanomat 17.2.2022. <https://www.hs.fi/visio/art-2000008568280.html>

Lehtonen, A. Sata päivää jäljellä. Helsingin Sanomat 19.7. 2024. <https://www.hs.fi/elama/art-2000010529972.html>

Lilja, E. Oman kehon optimoijat. Helsingin Sanomat 30.7. 2018. <https://dynamic.hs.fi/2018/biohakkerit/index.html>

Riihimäki, J. Biohakkeri Teemu Arina haluaa kehittää terveydenhuoltojärjestelmää suuntaan, jossa vastuu omasta terveydestä olisi ihmisellä itsellään. Helsingin Sanomat 4.5.2022.
<https://www.hs.fi/suomi/art-2000008773427.html>

Sipilä, AM. Johtajaguru Robin Sharma nousee aamulla kello 4.45 ja jokaisen kannattaisi tehdä samoin, hän sanoo. Helsingin Sanomat 26.8.2019.
<https://www.hs.fi/elama/art-2000006214130.html>

Virtanen, A. Virallinen koekaniini. Helsingin Sanomat 28. 2. 2024.
<https://www.hs.fi/urheilu/art-2000010228685.html>

Zaki, S. Nyt se on tehty. Helsingin Sanomat 2.1. 2024.
<https://www.hs.fi/visio/art-2000010068322.html>

HS Kirjasto. Tehokkuuden taikuri Leo Stranius näyttää viikon kirjassa, miten kaikkien kannattaisi yrittää johtaa itseään Helsingin Sanomat 22.1.2022.
<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008547393.html>

Urheilijan eettisesti kiistanalaisten elämäнкäytäntöjen rakentuminen kilpa- ja huippu-urheilun vallan verkostoissa ja käytännöissä

Foucault’laista valta-analyysia soveltava integratiivinen kirjallisuuskatsaus

VEERA MANNINEN, MIKKO SIMULA,
SAMULI OJA & MARKO KANANEN

Urheilijoita koskevat eettiset ongelmat ovat viime vuosina olleet toistuvasti esillä julkisuudessa. Perinteisen dopinguutisoinnin lisäksi kotimaisessa ja kansainvälisessä mediassa on käsitelty muun muassa urheilijoiden epäasiallista kohtelua sekä kilpailumanipulaatiota. Näiden aiheiden rinnalla mediassa on yhä enemmän kerrottu urheilun arkitodellisuuden ankaruudesta ja urheilijoiden kokemasta henkisestä pahoinvoinnista. Niin nykyiset kuin entisetkin huippu-urheilijat ovat avoimesti kertoneet tiukasti kontrolloidusta ja kurinalaisesta elämäntavastaan sekä mielenterveyden haasteistaan, kuten uupumuksesta ja masennuksesta (esim. Hirvonen & Kössö 2020; Nurminen 2018, Smolander-Slotte 2022; Paloniemi 2023).

Urheilijoiden toimintaympäristöjen ankaruus on puhuttanut myös urheilueettisen tutkimuksen kentällä. König (1995) kuvasi lähes kolme vuosikymmentä sitten, että silloinen urheilueettinen tutkimus keskittyi ainoastaan sääntöjenvastaisen toiminnan tarkasteluun, minkä seurauksena kriittistä arviointia ja teoretisointia ei kohdistettu niin kutsutun puhtaan urheilun puitteissa tapahtuvaan urheilemiseen. Puhtaan urheilun ehtojen ja rajojen sisällä urheilijalta voidaan

odottaa täydellisyyden tavoittelua, suorituskyvyn jatkuvaa maksimointia, oman mielen hallintaa ja äärimmäisen kurinalaista elämäntapaa (König 1995; Shogan & Ford 2000; Maguire 2005). Tällaisia urheilijaa itseään särkeviä toimintamalleja kutsumme tässä tutkimuksessa *eettisesti kiistanalaisiksi elämäнкäytännöiksi*. Nämä elämäнкäytännöt eivät riko huippu-urheilun sääntöjä ja reilun pelin ideaa, mutta ne voivat kehystää urheilijoiden kokemuksia särkymisestä. (Ks. Manninen 2022.)

Vaikka urheilueettinen tutkimus ja keskustelu ovat laajentuneet Königin kritiikin ajoilta, tulisi urheilueettisen teoretisoinnin tarjota enemmän tukea urheilijan sosiokulttuurisen todellisuuden ja urheilemisen arvopohjan moraaliseen arviointiin (Simon ym. 2014, 25). Huippu-urheilun sosiaalinen todellisuus on eettisesti kompleksinen ja monin tavoin ristiriitainen (Caulfield ym. 2013). Kilpa- ja huippu-urheilijoiden toimintaympäristöistä on tunnistettu lukuisia erilaisia stressitekijöitä, jotka liittyvät esimerkiksi urheilun johtamiseen, harjoitus- ja kilpailuolosuhteisiin ja urheilijan omaan suorituskykyyn (esim. Arnold & Fletcher 2012). Nämä stressitekijät ensinnäkin ehdollistavat urheilijan asemaa ja

toimijuutta hänen toimintaympäristössään. Toiseksi ne voivat osaltaan selittää urheilijoiden kokemien vastoinikäymisten, kuten mielenterveyden haasteiden, yleisyyttä (Gouttbarge ym. 2019).

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksemme kohdistuu huippu-urheilun sosiaalisen todellisuuden ja urheilijan toimijuuden rakentumisen välisten yhteyksien tarkasteluun. Erityishuomiomme suuntautuu urheilijoiden eettisesti kiistanalaisiin elämäntähtäimiin. Yhteiskuntatieteilijöinä pohdintamme johtavat kriittiseen lähestymistapaan, kun haluamme ymmärtää, miten huippu-urheilun sosiaalinen todellisuus ja sen erilaiset tekijät ehdollistavat eettisesti kiistanalaisten elämäntähtäimien rakentumista. Kysymykseen vastaaminen alkaa näitä aiheita käsittelevien tutkimusjulkaisujen jäljittämällä.

Vertaisarvioituja tutkimuksia urheilijoiden eettisesti kiistanalaisten elämäntähtäimien rakentumiseen kytkeytyvistä vaikutuksista ja seurauksista on tehty joitakin. Suomessa on tarkasteltu muun muassa burnoutin yleisyyttä urheilulukiolaisten keskuudessa (Sorkkila 2018), täydellisyys tavoittelun ihannetta ja sen vaikutuksia kaksoisuraa suorittavien urheilijoiden elämässä (Ronkainen ym. 2022) ja urheilijoiden uran päättymisen jälkeisen elämän haasteita ja alkoholinkäyttöä (Kontro 2020).

Kansainvälisissä tutkimuksissa on noussut esille esteettisten lajikulttuurien vaikutus urheilijan toimijuuden rakentumiseen. Ulkonäön korostuminen ja laihuuden ihannoiti vaikuttavat urheilijoiden aliravitsemuksen, syömishäiriöiden ja ahdistuneisuushäiriöiden yleisyyteen (Walsh ym. 2021; Scoffier-Mériaux ym. 2018).

Eettisesti kiistanalaisten elämäntähtäimien rakentumisen ymmärrystä voidaan laajentaa tarkastelemalla epäeettiseen toimijuuteen johtavia tekijöitä. Kansainvälisillä foo-

rumeilla julkaistuissa tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi dopingin käyttöön ohjaavia tekijöitä. Tutkimuksissa on havaittu, että erilaiset lajikulttuuriset piirteet, sosiaalinen paine ja urheilijan ongelmalliset elämäntilanteet, kuten loukkaantuminen tai oman uran päättymisuhka, voivat johtaa sääntöjen vastaisen toimijuuden rakentumiseen (esim. Overbye ym. 2013; Sandvik 2019).

Lisäksi on tutkittu dopingista tuomitun urheilijan kokemuksia ja kohtaloa. Tutkimusten perusteella doping-sanktion saanut urheilija joutuu usein yleisen moralisoinnin, tuomitsemisen ja laajan kielteisen medianäkyvyyden kohteeksi. Tapauksia käsitellessä esiintyy myös sosiaalista haluttomuutta ja kyvyttömyyttä ymmärtää urheilijan näkökulmaa. Nämä sosiaaliset reaktiot nostavat urheilijan kynnyksestä tunnustaa dopingin käyttö ja puhua siitä. (Sandvik 2019, 224.) Lisäksi monissa maissa sanktioitu urheilija jää lähes täysin organisatorisen tuen ulkopuolelle, mikä voi vaarantaa hänen terveytensä ja hyvinvointinsa (Hong ym. 2020).

Edellä viitatuissa tutkimuksissa sisältyvät tärkeää tietoa sosiokulttuurisista tekijöistä, jotka ehdollistavat urheilijan toimijuutta ja voivat ohjata sitä ei-toivottuun ja yksilön hyvinvointia kuormittavaan suuntaan. Tämän tutkimuksen tavoitteena on laajentaa tiedonhakua tutkimuksiin, joissa urheilijoiden asemaa ja toimijuutta tarkastellaan valta-analyttisesti. Valta-analyttisen tarkastelun kehyksenä toimii **Michel Foucault'n** ajattelujärjestelmä, jota on hyödynnetty monin tavoin liikuntasosiologisissa tutkimuksissa. Foucault'n valta-analyysi teoretisoi yksilön minuuden eli subjektin rakentumisen prosessin sekä suhteessa valtaan ja sosiaalisessa todellisuudessa vallitseviin tieto- ja totuuskäsityksiin että suhteessa yksilön itseyyteen. Foucault'n tuotanto sisältää myös eettisen problematiikan viitekehyksen, joka mahdollistaa ny-

kyisyyden kriittisen arvioimisen. Foucault'n ajattelujärjestelmään perustuva tutkimus pyrkii ymmärtämään, kuvaamaan ja kyseenalaistamaan vallalla olevia vallan ja hallinnan käytäntöjä sekä tieto- ja totuuskäsityksiä, jotka ehdollistavat ja muovaavat yksilön subjektivaation prosessia.

Näihin foucault'laisiin lähtökohtiin pohjautuen on tuotettu tietoa muun muassa urheilijoiden kokemuksista kurinalaistavista valmennusmenetelmistä, urheilijoiden ruumiillisuuden kokemuksista ja itseyden rakentumisesta, urheilun valtasuhteista ja normatiivisuudesta sekä näihin teemoihin kytkeytyvistä diskursseista ja niiden vaikutuksista urheilijalle (esim. Andrijiw & Jones 2023; Jones & Denison 2018; McMahon, Penney & Dinan-Thompson 2012; Hanold 2010; Lang 2010).

Urheilijan toimijuutta koskevaa tutkimustietoa on siis saatavilla. Sen sijaan erittäin harvassa ovat tutkimukset huippu-urheilun sosiokulttuurisen todellisuuden ja urheilijan eettisesti kiistanalaisten elämäntähtöjen omaksumisen yhteyksistä. Artikkelimme johdajatuksena on täten muodostaa käsitys siitä, millaista tietoa foucault'laiseen valta-analytiikkaan pohjautuva yhteiskuntatieteellinen tutkimus on kyseiseen tutkimusilmiöön liittyen tuottanut. Kokonaiskuva muodostetaan integratiivisen kirjallisuuskatsauksen menetelmää soveltamalla. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta pohdimme eettisesti kiistanalaisten elämäntähtöjen rakentumista sekä ilmiön kompleksisuutta.

Viitekehystenä kurivalta ja itsekuri

Yksilön subjektius rakentuu kontekstisidonnaisessa ja kompleksisessa subjektivaation prosessissa. Tähän prosessiin vaikuttavat yhtäältä yksilön sosiaalisessa todellisuudessa vallitsevat kurin, vallan ja hallinnan teknologiat ja toisaalta yksilön omaksumat itsekurin ja itsehallinnan tekniikat. (Foucault 1982;

2010a; Crocket 2017, 21–22). Subjektius ja siten myös subjektin toimijuus rakentuvat aina suhteessa yksilön sosiaalisessa ympäristössä vallitseviin tiedon ja vallan muotoihin. Subjektius ymmärretään näin ollen ensisijaisesti vallan tuotteeksi.

Vaikka Foucault ei varsinaisesti puhu yksilön toimijuudesta ja sen rakentumisesta, soveltuvat hänen kehittämänsä subjektuuden rakentumisen analyysi ja sitä kohdentava käsitteistö erinomaisesti urheilijan toimijuuden ja eettisesti kiistanalaisten elämäntähtöjen rakentumisen tarkasteluun. Seuraavaksi kuvaamme yksilön olemisen ja toimijuuden rakentumista suhteessa a) kuriin, hallinnallisuuteen ja niitä ilmentäviin vallan teknologioihin sekä erilaisiin b) itsen tekniikoihin.

Kuri, hallinnallisuus ja vallan teknologiat

Foucault'n valta-analytiikassa korostuvat kaksi ajallista viitekehystä, jotka ilmentävät erilaisia uuden ajan yhteiskuntajärjestyksille tyypillisiä vallan ja hallinnan teknologioita. Näistä ensimmäinen on *kurivallan* viitekehys, jota Foucault (2014) tarkasteli teoksessaan *Tarkkailla ja rangaista*. Kurivaltaa edistyneempää ja ikään kuin pehmeämpää vallan muodostelmaa Foucault (2010b) kutsui *hallinnallisuuden* viitekehyyksi, joka on keskeisenä teemana luentosarjassa *Turvallisuus, alue ja väestö*. Nämä erilaiset viitekehukset eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan pikemminkin toisiaan täydentäviä (Oksala 2010). Viitekehyyksiä yhdistää käsitys vallan strategisuudesta ja verkostomaisuudesta. Vallan käyttö on eri toimijoille hajautunutta, automatisoitua, laskelmoivaa ja tavoitekeskeistä. Lisäksi molemmat ilmentävät tuottavaa valtaa. Valtaa harjoitetaan erilaisten vallan tekniikoiden avulla pyrkimyksenä hallita yksilöiden ja yhteisöjen luonnollisia elämänvaiheita ja prosesseja. (Helén 2010, 504; Paakkari 2010, 10.)

Kurivallan strategisena tavoitteena oli Foucault'n (2014) mukaan kuuliaisten ja hyödyllisten ”ruumiiden” eli subjektien tuottaminen. Ruumis ja ruumiin käytännöt nähtiin kurivallan näkökulmasta strategisesti hyödyllisinä vasta, kun ne olivat sekä tuottavia että alistaisia. Foucault puhui ”*ihmisruumiin poliittisesta haltuunotosta*”, jolla hän viittasi ajatukseen yksilöstä ensisijaisesti tuotantovoimana (mt. 39–40).

Jotta ihmisruumis oli hyödyllinen ja tuotettava, ei siihen saanut kohdistua liiallista voimankäyttöä ja fyysistä rankaisemista. Täten kurivallan tekniikat, joiden avulla yksilö pyrittiin valjastamaan osaksi tuotantokoneistoa, olivat ensisijaisesti hienovaraisia, laskelmoituja ja strategisesti harkittuja (Foucault 2014, 39–40). Kuriteknikoissa korostuivat yksilöiden valvonta ja kontrollointi. Näiden tarkoituksena oli tuottaa tottelevaisuutta ja kurinalaisuutta. Kurivaltaa tukivat ja toteuttivat erilaiset instituutiot, kuten koulut, kodit ja armeija (esim. Koivusalo 2012, 169–170). Tällainen vallankäytön hajautuminen kuvasti sen verkostomaisuutta sekä automatisoitua ja kasvotonta luonnetta, mikä mahdollisti vallan ulottumisen yksilön elämän pienimpiinkin yksityiskohtiin (Foucault 2014). Kurivallan toimivuuden edellytyksenä oli tietotuotanto. Kurivalta toisin sanoen on valtaa, ”*joka tarvitsee tietoa toimiakseen ja luo samalla edellytykset tietynlaisen tiedon tuotannolle*” (Koivusalo 2012, 157). Tämä kuvastaa tiedon ja vallan symbioottista suhdetta.

Kurivallan analyysin jälkeen Foucault siirtyi hallinnallisuuden kysymysten pariin. Hallinnallisuuden viitekehyksenä toimii yhteiskunnan alue yhteisöineen, instituutioineen ja yksilöineen. Tällä tavoin hallinnallisuuden ongelmakentällä yhdistyvät monenlaiset, muuttuvat ja keskenään vuorovaikutuksessa olevat toimijat. Näitä ovat esimerkiksi moderni valtio ja sitä edustavat instituutiot, liberaalia

markkinataloutta edustavat yritykset ja organisaatiot sekä kansalaisyhteiskunnan järjestöt. Hallinnallisuutta luonnehtiikin erilaisten valtasuhteiden ja verkostoituneiden käytösten kirjo. (Foucault 2010b; Senellart 2010, 365–367.)

Hallinnallisuuden teknologiat poikkeavat kurivallan valvonnan ja kontrollin teknologioista erityisesti liberaalin hallinnantaidon ja vapauden näkökulmista (Foucault 2010b, 121–122). Liberaali hallinnantaito kohdistuu väestön biososiaalisten prosessien ohjaamiseen erityisesti tiedolla johtamisen keinoin. Kurivallan tavoin myös hallinnallisuuden ongelmakentällä valta sekä edellyttää että tuottaa tietoa strategisia tarkoituksiperiään varten. (Koivusalo 2012, 157.)

Hallinnallisuuden ongelmakentällä yksilöille tarjotun vapauden merkitys ja määrä vaihtelevat kontekstin mukaan (Koivusalo 2012, 220–224). Yksilöille tarjottu vapaus ei toisin sanoen saa vaarantaa yhteiskunnan toimivuutta ja jatkuvuutta, minkä vuoksi vapauden taustalla on arvio yhteiskunnallisista riskeistä ja mahdollisuuksista. Näin ollen vapaus on pohjimmiltaan strategista ja teknologista. Toisin sanoen vapaa yksilö on vapaa ”*tietyn mitan mukaan, tietyissä rajoissa ja tietyllä tavalla*” (mt., 222), minkä vuoksi sitä voidaan tulkita hieman raflaavasti myös näennäiseksi vapaudeksi (ks. Manninen 2022, 22, 26).

Vapauden ehtoja ja rajoja määritetään ennen muuta niin sanottujen normaalin ulottuvuuksien avulla. Normaalius viittaa ihmisen elämän säännönmukaisuuksiin ja siihen, ”*mitä ihmiset ovat, osaavat ja tekevät*”. (Helén 2016, 93.) Näitä säännönmukaisuuksia eli ihmiselämän ja erilaisten elämänilmiöiden keskiarvoja kuvataan esimerkiksi tilastotieteen ja yhteiskunnallisen tutkimuksen avulla. Tällainen tutkimustieto voidaan näin ollen ymmärtää luonteeltaan teknologiseksi. Se pyrkii pohjimmiltaan turvaamaan yhteis-

kunnan toimivuuden ja jatkuvuuden. (Helén 2016, 21; Koivusalo 2012, 220–222.)

Normaali ilmaisee täten käsityksiä objektiivisesta tiedosta ja arvosta (Helén 2016, 93). Yhteiskunnallisesti normaali on jotain tavanomaista, hyvää, turvallista ja siten tavoiteltavaa. Normaalaa määritetään kielellisten eli diskursiivisten lausumien avulla. Toisin sanoen näistä lausumista muodostuu normaaliuden diskursseja, joissa tuotetaan käsityksiä esimerkiksi siitä, mikä ymmärretään erilaisissa konteksteissa moraalisesti hyväksi, oikeaksi ja siten normaaliksi toimijuudeksi (Foucault 2010c; Markula & Pringle 2006, 53–54).

Samanaikaisesti nämä diskursiiviset käytännöt kytkeytyvät erottamattomalla tavalla aineellisiin eli ei-diskursiivisiin käytäntöihin, joita ovat esimerkiksi erilaiset instituutiot sekä poliittiset ja taloudelliset tapahtumat ja prosessit (Foucault 2005, 164; Oksala 2005, 95–96). Ei-diskursiivisia käytäntöjä Foucault (2005, 164) kutsuu kannattimiksi ja tekniikoiksi, joiden avulla diskursiivisia normaaliuden ulottuvuuksia uusinnetaan ja jotka takaavat normaaliuden käsitysten pysyvyyden.

Yksilön itsen teknologiat

Yksilön subjektituden rakentuminen näyttäytyy Foucault'n ajattelussa varsin inhimillisenä prosessina, jonka aikana yksilö hankkii niin sanotun minuuden tulkitsemalla sekä toisia että itseä. Tässä subjektivaation prosessissa yksilölle toisin sanoen muodostuu suhde tietoon, toisiin ihmisiin ja valtaan sekä omaan itseensä (Helén 2010, 501). Prosessin aikana olennaisia ovat eksistentiaaliset kysymykset, kuten kuka olen, mitä voin tehdä ja mitä haluan saavuttaa (Foucault 2010a, 346).

Foucault (2010a, 136–138) puhui subjektituden rakentumisen yhteydessä moraalij subjektin eettisten käytäntöjen neljästä ulottuvuudesta, jotka ovat *eettisen substanssin määrittäminen*, *alistumisen tapa*, *itsen työstä-*

minen ja teleologia. Moraalisubjektiksi rakentumisen lähtökohtana on tunnistaa elämän osa-alue, johon yksilön oleminen ja toimijuus kytkeytyvät ja jolla omaa moraalista toimijuutta halutaan rakentaa ja muokata (l. *eettisen substanssin määrittäminen*). Tällä osa-alueella vallitsee erilaisia moraalisia sääntöjä, velvollisuuksia ja käsityksiä normaalista, joihin yksilön on sitouduttava (l. *alistumisen tapa*), mikäli hän haluaa toimia moraalisesti hyväksi ja oikeaksi katsotulla tavalla.

Itsen työstämisen ulottuvuus on keskeinen osa-alue yksilön toimijuuden rakentumisen näkökulmasta. Keskeisiksi nousevat konkreettiset itsen tekniikat, joiden avulla yksilö muovaa omaa subjektuitaan hyväksi ymmärtämäänsä suuntaan. (Foucault 2010a, 126; Helén 2016, 285–286; Crocket 2014, 188.) Yksilön itsen tekniikat rakentuvat suhteessa kulloisessakin sosiaalisessa kontekstissa tuotettuihin käsityksiin hyvästä, oikeasta ja normaalista olemisesta ja toimijuudesta. Ne ovat ikään kuin välineistö, joiden myötä vallitsevat moraalikäsitteet ja normit ruumiillistuvat ja konkretisoituvat ihmisen elämässä ja toimijuudessa (ks. Helén 2016, 90).

Subjektituden rakentumisessa ja moraalisen toimijuuden vahvistamisessa on keskeistä toiminnan päämäärä eli *teleologia*. Suhteessa tähän päämäärään yksilö muovaa omaa olemistaan ja toimijuuttaan, jotta ne muodostaisivat ”*tuottavan kokonaisuuden*” ja mahdollistaisivat siten asetetun päämäärän saavuttamisen (Helén 2016, 286; Heikkala 1993, 399).

Vaikka yksilön subjektivaation prosessiin ja sitä muovaaviin itsen tekniikoihin liittyy myös yksilöllisiä haluja, toiveita ja päämääriä, on se kuitenkin Foucault'n mukaan ensisijaisesti vallan tuotosta. Edellä kuvatut kurivalta ja moderni hallinnallisuus vaikuttavat yksilön subjektituden rakentumiseen samankaltaisella logiikalla. Foucault'n (2014) mukaan

kurivallan valvonnan ja kontrollin myötä ihmisille syntyi kokemus jatkuvasta tarkkailusta. Kokemuksen seurauksena kuri automatisoitui ja kääntyi ikään kuin sisäänpäin. Tästä muodostui erilaisia itsekurin tekniikoita, joiden avulla yksilö pyrki tarkkailemaan ja kontrolloimaan itse itseään myös silloin, kun kukaan ei ollut häntä valvomassa.

Yhtä lailla kuin kuriyhteiskunta automatisoi yksilöiden kurinalaistamisen, voidaan modernin hallinnan katsoa tuottavan yksilön itsehallintaa (ks. Manninen 2022, 25–26). Moderni hallinta antaa kuitenkin kurivaltaa enemmän tilaa yksilön omalle rationaalisuudelle (Koivusalo 2012, 180). Se ei myöskään perustu kurivallan tavoin alituisen tarkkailun ja valvonnan ilmapiiriin. Täten yksilöä ei nähdä ainoastaan ”kuuliaseksi ruumiiksi” ja tuotantovoimaksi, vaan itsenäiseksi ja aktiiviseksi taloussubjektiksi, jolle tarjotaan tiettyissä ehdoissa ja rajoissa vapautta oman elämänsä hallintaan sekä oman toimintansa ja valintojensa riskien, arvon ja hyödyn arvioimiseen. (Mt.; Helén 2016, 41.)

Urheilijan toimijuuden rakentumisen problematisointi

Foucault’n poststrukturalistiseen ajattelujärjestelmään perustuvassa tutkimuksessa pyritään ensinnäkin ymmärtämään vallalla olevia rakenteita ja hegemonisia tieto- ja totuus-käsityksiä, jotka kehystävät ja ehdollistavat yksilön olemista ja toimijuuden rakentumista. Helén (2016, 288) viittaa Foucault’n poststrukturalistisen ajattelujärjestelmän sisältämään eettisen problematisoinnin viitekehykseen.

”[...] eetos on ihmisten tiettyä toimintaa ja käyttäytymistä [...] ohjaava käsitys hyvästä ja tavoiteltavasta. Hyvä viittaa yhtäältä toimintaan, jolloin se koskee käyttäytymistä ja tapoja, ja toisaalta tavoiteltavaan, jolloin se

määrittää elämän käytöksen suuntautumisen. Eetos on erottamaton elämäntähtäys, jolloin se syntyy ihmisyhteisöjen ja -yksilöiden konkreettisisa pyrkimyksissä hyvään.”

Toiseksi Foucault’n poststrukturalistinen ajattelujärjestelmä sisältää eettisen problematisoinnin viitekehyksen. Vaikka Foucault’n ajattelujärjestelmä ei varsinaisesti ota normatiivista kantaa koskien vallan eri muotoja ja subjektivaation prosessia, mahdollistaa eettisen problematisoinnin viitekehys kuitenkin vallalla olevien sosiokulttuuristen tekijöiden ja hyvyyskäsitysten kriittisen arvioimisen ja kyseenalaistamisen. Kriittinen huomio kohdistuu sellaisten arvojen, normien ja standardien jäljittämiseen ja arvioimiseen, joiden puitteissa yksilön oleminen, ajattelu ja toimijuus rakentuvat. (Foucault 1982; Foucault & Rabinow 2000; Shogan & Ford 2000, 50–51.)

Tutkimuksemme luo systemaattisen ja kuvailevan katsauksen aiempiin foucault’laisiin tutkimuksiin, joissa käsitellään urheilijan asemaa ja urheilijana toimimista kilpa- ja huippu-urheilun vallan verkostoissa. Kiinnitämme huomiomme tekijöihin, jotka ehdollistavat urheilijoiden toimijuuden rakentumista huippu-urheilun erilaisissa konteksteissa. Lisäksi tarkastelemme, miten tutkimuksissa problematisoidaan mahdollisia ongelmakohtia, joita urheilijan toimijuuden rakentumiseen voi liittyä (ks. myös Fairclough 1992, 28–29; Jokinen ym. 2016, 98–99).

Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Miten urheilijoiden toimijuuden rakentumista ja siihen kytkeytyviä tekijöitä tarkastellaan Foucault’n vallan analyysia soveltavissa tutkimuksissa?
2. Miten urheilijan toimijuuden rakentumista ja siihen kytkeytyviä tekijöitä problematisoidaan tutkimusten empiirissä aineistoissa?

Kohteena kilpa- ja huippu-urheilijan toimijuus ja urheilijuus

Vastasimme tutkimustehtävääme integratiivinen kirjallisuuskatsauksen menetelmää soveltamalla (ks. Suhonen ym. 2016; Stolt ym. 2016). Aineistonkeruu ja analysointi mukailivat Cooperin (1982) integratiivisen kirjallisuuskatsauksen viisiportaista menetelmää.

Aineistonkeruun ja arvioinnin toteutimme helmi-maaliskuussa 2024, ja se rakentui viidestä vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa rajasimme aineistonkeruun urheilun ja urheilulääketieteen tutkimuksen johtavaan *SPORT-Discus*-tietokantaan. Tutkimusasetelmaa ja -aihetta pohjustavan työn (ks. Manninen 2022), tutkimusaiheen rajauksen ja erilaisten testihakujen pohjalta muodostimme hakulausekkeen:

athlete OR athletic* OR sport**
"Michel Foucault" OR Foucault OR
Foucauldian OR governmentality OR*
"power relation" OR "power relations"

Hakulauseke tuotti 516 osumaa vertaisarvioituista ja englanninkielisistä tutkimusartikkeleista. Pyrimme mahdollisimman laajaan hakuun ja vältimme toimijuuteen suoraan kohdistettuja hakusanoja johtuen siitä, että Foucault'n käsitejärjestelmä ei varsinaisesti sisällä toimijuuden käsitettä, vaan siihen läheisesti kytkeytyviä subjektiuden ja itseyden määritelmiä.

Toisessa vaiheessa sovimme sisäänotto- ja poissulkukriteereistä, jotka esitämme taulukossa 1. Tämän jälkeen kävimme artikkelit läpi *Zotero*-viitteidenhallintaohjelmistossa. Aineiston ensimmäisessä läpikäynnissä valitsimme artikkelien otsikoiden ja tiivistelmien perusteella jatkotarkasteluun 157 artikkelia. Kolmannessa vaiheessa luokittelimme ai-

neiston sen mukaan, millaisista näkökulmistä käsin artikkelit ilmensivät urheilijan toimijuuden rakentumista. Samalla arvioimme toistamiseen kunkin artikkelin sopivuutta aineistoon, minkä seurauksena aineisto supistui 139 artikkeliin.

Neljännessä vaiheessa tarkensimme sisäänotto- ja poissulkukriteereitä. Päätimme keskittyä tutkimuksiin, joissa tarkastellaan ensisijaisesti urheilijan toimijuuden rakentumiseen kytkeytyviä tekijöitä sekä urheilijuutta ja sen määrittelyä. Valitsimme mukaan artikkelit, joiden empiirinen aineisto sisälsi kilpa- ja huippu-urheilijoiden urheilijoiden haastatteluaaineistoja. Lisäksi halusimme keskittyä traditionaaliseen ja organisoituun kilpa- ja huippu-urheiluun. Näiden päätösten myötä aineistoon valittujen artikkelien määrä supistui 46:een. Viidennessä vaiheessa luimme valitut artikkelit ja muodostimme arvion artikkelien soveltumisesta aineistoomme. Arvion ja artikkelien saatavuuden perusteella valitsimme lopulliseen aineistoon 23 artikkelia.

Aineiston analysoinnissa sovelsimme teoriaohjaavaa sisällönanalyysia seuraavasti: luimme aineistoon sisältyvät artikkelit ja tiivistimme niiden keskeiset sisällöt *Excel*-tiedostoon. Kirjasimme taulukkoon kunkin artikkelin bibliografiset tiedot, keskeiset tiedot tutkimuksen sisällöstä (tutkimustavoite, -konteksti, tausta, teoria, menetelmät, keskeiset tulokset, tekijöiden havainnot) sekä kommentit omista havainnoistamme. Tämän jälkeen luokittelimme artikkelien sisällöt kolmeen pääteemaan soveltamalla Foucault'n keskeistä käsitteistöä. Teemat muodostivat jäsennyksen siitä, miten artikkeleissa käsiteltiin urheilijan toimijuuden rakentumista suhteessa 1) urheilun kurin ja valvonnan tekniikoihin, 2) urheilun dominoiviin diskursiivisiin käytäntöihin ja 3) urheilijan itsen tekniikoihin.

Seuraavaksi esitämme kirjallisuuskatsauksen keskeiset tulokset kuvailevasti. Emme arvioi tutkimustulosten luotettavuutta tai yleistettävyyttä vaan muodostamme

teoriaohjaavan jäsenyyksen urheilijan toimijuuden rakentumista käsittelevistä tutkimuksista ja niiden keskeisistä havainnoista (vrt. Kangasniemi ym. 2013, 293).

Taulukko 1. Aineistonkeruun vaiheet ja aineiston arviointi.

Vaihe	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit	Aineisto
1	Vertaisarvioitu	Ei vertaisarvioitu	516
	Englanninkielinen	Muu kuin englanninkielinen tutkimus	
	Alkuperäistutkimus	Muu kuin alkuperäistutkimus	
	Maksuton	Maksullinen	
2	Otsikossa ja/tai abstraktissa viittaus urheilijan subjektiuden tai toimijuuden rakentumiseen urheilun vallan verkostoissa	Muu kuin urheilijan subjektiutta tai toimijuutta tarkasteleva tai sivuava tutkimus	157
	Otsikossa ja/tai abstraktissa viittaus foucault'laiseen tutkimukseen	Muu kuin foucault'lainen tutkimus	
3	Vaiheiden 1 & 2 sisäänottokriteerien tarkistus luokittelun aikana	Vaiheiden 1 & 2 poissulkukriteerien tarkistus luokittelun aikana	139
4	Urheilija mukana empiirisessä aineistossa	Urheilija ei mukana aineistossa	47
	Traditionaalisen kilpa- ja huippu-urheilun konteksti	Muu urheilun tai taiteen konteksti (esim. e-urheilu, nykyaikainen)	
5	Vaiheiden 1–4 sisäänottokriteerien tarkistus systemaattisen aineiston läpikäynnin aikana	Vaiheiden 1–4 poissulkukriteerien tarkistus aineiston läpikäynnin aikana	23
	Aikarajaus 2010–2024	Ennen vuotta 2010 julkaistut artikkelit	

Taulukko 2. Artikkelissa analysoidut tutkimusartikkelit

	Artikkeli	Tekijät, vuosi, maa
1	"I had no desire to be having this battle with this faceless man on the soccer field anymore": Exploring the Ethics of Sporting Retirement.	Crocket, H. (2014), Uusi-Seelanti & USA
2	Challenge and relief: A Foucauldian disciplinary analysis of retirement from professional association football in the United Kingdom.	Jones, L. & Denison, J. (2017), Iso-Britannia
3	The Production of Docility in Professional Ice Hockey	Andrijiw, A. & Jones, L. (2023), USA & Kanada
4	Transitioning to an athletic subjectivity: first-semester experiences at a corporate (sporting) university	Clift, B. C. & Mower, R. (2013), USA
5	Young athletes and their coaches: disciplinary processes and habitus development	Claringbould, I. ym. (2015), Hollanti
6	'Body practices—exposure and effect of a sporting culture?' Stories from three Australian swimmers.	McMahon, J. ym. (2012), Australia
7	A Sociocultural Perspective Surrounding the Application of Global Positioning System Technology: Suggestions for the Strength and Conditioning Coach	Jones, L. & Denison, J. (2018), ei maata
8	An elite hockey player's experiences of video-based coaching: A poststructuralist reading.	Taylor, W. G. ym. (2017), ei maata
9	Wearable GPS Devices in a British Elite Soccer Academy Setting: A Foucauldian Disciplinary Analysis Of Player Development And Experience	Jones, L. (2019), Iso-Britannia
10	Negotiating female judoka identities in Greece: A Foucauldian discourse analysis	Kavoura, A. ym. (2015), Kreikka
11	It was my thought ... he made it a reality: Normalization and responsibility in athletes' accounts of performance-enhancing drug use	Pappa, E. & Kennedy, E. (2013), Eurooppa
12	Muscle moves mass: Deconstructing the culture of weight loss in American Olympic Weightlifting	Nelson, M. & Jette, S. (2022), USA
13	This is men's ultimate: (Re) creating multiple masculinities in elite open Ultimate Frisbee	Crocket, H. (2012), Uusi-Seelanti (avainhaastattelut), myös USA & Iso-Britannia
14	Tidy, toned and fit': locating healthism within elite athlete programmes	Brown, S. (2017), Uusi-Seelanti
15	Moving elite athletes forward: examining the status of secondary school elite athlete programmes and available post-school options	Brown, S. (2015), Uusi-Seelanti
16	Being an athlete and being a young person: Technologies of the self in managing an athletic career in youth ice hockey in Finland.	Ojala, A-L. (2020), Suomi
17	The Normalization of Emotion and the Disregard of Health Problems in Elite Amateur Sport	Sinden, J. (2010), ei maata
18	Gaining a foothold in football: A genealogical analysis of the emergence of the female footballer in New Zealand.	Cox, B. & Pringle, R. (2012), Uusi-Seelanti
19	The governance of sport, gender and (dis)ability	Wickman, K. (2011), Ruotsi
20	Muscles for Motherhood: A Genealogical Analysis of Medicalized Ways of Knowing Female Footballers in New Zealand, 1921 and 1973-1975)	Cox, B. & Pringle, R. (2015), Uusi-Seelanti
21	Skirtboarders.com: Skateboarding Women and Self-formation as Ethical Subjects	MacKay, S. & Dallaire, C. (2013), Kanada
22	Beyond the Marathon: (De)Construction of Female Ultrarunning Bodies.	Hanold, M. T. (2010), ei maata
23	Assimilating to a boy's body shape for the sake of performance: three female athletes' body experiences in a sporting culture.	McMahon, J. & Barker-Ruchti, N. (2017), Australia

Kohti yksilön olemisen ja toimijuuden rakentumisen ymmärrystä

Tutkimuksemme tulokset syventävät ja vahvistavat ymmärrystä yksilön olemisen ja toimijuuden rakentumisen sosiokulttuurisesta sidoksisuudesta. Urheilemisen erilaisissa konteksteissa kietoutuvat yhteen a) urheilun kurin ja valvonnan tekniikat ja b) urheilun dominoivat diskursiiviset käytännöt, jotka luovat viitekehyksen urheilijan c) itsen tekniikoiden muodostumiselle ja toimijuuden rakentumiselle. Seuraavissa kolmessa alaluvussa esittelemme kuvailevasti keskeisimmät havaintomme koskien näitä kolmea teemaa. Listauksen aineistona olleista 23 tutkimusartikkelista esitämme taulukossa 2. Tulosluvussa viittaamme artikkeleihin taulukossa 2 esitetyn numerojärjestyksen mukaisesti.

Urheilijan toimijuutta ehdollistavat kurin ja valvonnan tekniikat

Kurin ja valvonnan tekniikat kuvastivat aineistossa Foucault'n (2014, 185–265) analyysia ”*tehokkaista koulimisen keinoista*”, joiden tavoitteena oli tuottaa tottelevainen sekä mukautuva urheilija (*eng. a docile body, a machine-like object, a hockey body, a footballer body*) (1-9, 11, 14-17, 22, 23). Urheilijoiden ”kouluminen” tarkoitti a) hierarkkista valvontaa, b) normaalistavia rangaistuksia sekä c) erilaisia tutkimuksen keinoja (ks. Foucault 2014, 232–362).

Tottelevaisen ja mukautuvan urheilijan tuottamisen viitekehyksenä toimivat urheilun erilaiset *kurisysteemit*, kuten urheiluseurat ja -joukkueet. Näiden kurisysteemien sosiaalinen järjestys perustui hierarkkisiin valtasuhteisiin, minkä seurauksena urheilijoiden asema osoittautui kurikäytäntöjen seurauksena monin tavoin alisteiseksi suhteessa valmentajiin ja muihin johtohenkilöihin (1–12, 14–20, 22–23). Täten urheilijat näyttä-

tyivät aineistossa ikään kuin koneiston osina ja menestyksen saavuttamisen välineinä, joiden kyvyt ja voimat pyrittiin yhdistämisen seurauksena moninkertaistamaan. Tällä pyrittiin maksimoimaan kollektiiviset voittamisen mahdollisuudet.

Urheilijoiden toimijuuden rakentumista ehdollistaneet kuriteknikat kytkeytyivät ensinnäkin *hierarkkisen valvonnan keinoihin* (ks. Foucault 2014, 232), jotka kuvastavat vallan ilmenemistä mikrotasolla yksilöiden välisissä valtasuhteissa. Hierarkkisen valvonnan tekniikat olivat kytköksissä urheiluorganisaatioiden menestystavoitteisiin ja niiden avulla pyrittiin luomaan sisältä käsin yhtenäinen sosiaalinen järjestys (vrt. Foucault 2014, 240). Täten urheilijoiden asema näyttäytyi voimakkaasti alisteisena suhteessa valmentajiin ja joukkueen johtoon. Urheilijoille oli osoitettu selkeät roolit, tehtävät ja tavoitteet, jotka olivat linjassa urheilun kaupallisten ja voittoihin pyrkivien tavoitteiden kanssa.

Esimerkiksi **Jonesin & Denisonin** (2017) mukaan brittiläisen ammattilaisjalkapalloilun kurivalta loi viitekehyksen jalkapalloilijan toimijuudelle eli sille, mitä tarkoittaa olla jalkapalloilija, miten hänen kuuluu käyttäytyä, osata ja tehdä (ks. Helén 2016, 93). Jalkapalloilijat kuvasivat, että kurinpidollinen tila ja siellä vallinneet kurin ja valvonnan tekniikat ohjasivat elämää ja toimintaa sekä toivat päiviin rutiinin, suunnan ja merkityksen. Pelaajien tehtävänä oli harjoitella kovaa viikosta toiseen, totella valmentajia, tukea joukkuetta ja pysytellä erossa ongelmista. Kuri toi urheilijoiden elämään turvaa ja järjestystä (ks. 3, 5, 14–16, 19), mutta samanaikaisesti se rajoitti pelaajien muuta sosiaalista elämää. Lisäksi pelaajat kuvasivat kokemuksiin uran päättymisen jälkeisestä tyhjiöstä, minkä vuoksi aineistossa esitettiin tarve urheilijoiden kokonaisvaltaiselle tukemiselle uran eri vaiheissa (2, 3).

Nuoria urheilijoita ja tulokkaita tarkastelevissa tutkimuksissa kuvattiin, että urheilijoiden sosiaalistuminen osaksi joukkueen tai urheiluyhteisön pelisysteemiä ja kulttuuria tapahtui hierarkkisten valtasuhteiden ja valvonnan keinojen kautta (1, 3–5, 14–16). **Clifftin** ja **Mowerin** (2013) yliopistotason jalkapalloilua tarkastelevassa tutkimuksessa ilmeni, että kurinalaistaminen tarkoitti valmentajien ja myös vanhempien pelaajien kautta tapahtuvaa suoraa valvontaa ja tarkkailua. Täten urheilun kurisysteemien sosiaalisessa järjestyksessä syntyi ja ylläpidettiin myös urheilijoiden välisiä hierarkkisia ja epätasa-arvoisia asetelmia: urheilijan asema muotoutui joukkueessa sitä vahvemmaksi mitä lahjakkaampi, taitavampi ja erottuvampi hän oli (2, 3, 17). Tässä yhteydessä normaalia ja keskiarvosta poikkeaminen oli siis yksilön asemaa vahvistava tekijä.

Kuten edellä olemme kuvanneet, oli hierarkkisen valvonnan tavoitteena urheilijan kuuliaisuuden, kurinalaisuuden ja mukautuvaisuuden lisääminen läpi uran. Kuuliaisuutta vahvistettiin normaalistavan rangaistuksen keinoin, joita Foucault (2014, 242) kuvaa ”*pienoisrangaistusjärjestelmäksi*”. Järjestelmän avulla erilaisia rangaistuksia, palkkioita ja palautteen antamista voidaan kohdistaa yksilön elämän pienimpiinkin yksityiskohtiin.

Aineistossa esiin nousseita yksityiskohtia olivat esimerkiksi yksilön ajan hallinta (myöhästyminen, treenimäärä), käytös (tottelevaisuus, egoistisuus vs. epäitsekkyyks), puheet ja ruumiillisuus (paino, kehonkoostumus). Rangaistusten ja palkkioiden avulla osoitettiin ja normalisoitiin kilpailullisessa urheilusysteemissä vallitsevat arvot, normit ja käytänteet, jotka määrittivät urheilijoiden oikeaa ja suotavaa toimijuutta ja käyttäytymistä (1–9, 15, 17, 18, 23).

Claringbould ym. (2015) kuvaavat nuorten urheilijoiden ja valmentajien välistä vuo-

rovaikutteisuutta käsittelevässä tutkimuksessa, että valmentajat näyttäytyivät nuorten keronnassa niin sanottuina portinvartijoina, jotka palkitsemisen, rankaisemisen, korjaamisen, poissulkemisen ja keskustelun menetelmien avulla kontrolloivat nuorten urheilijoiden toimintaa ja käyttäytymistä. Menetelmien kautta urheilijat oppivat kehittämään taitoja ja ominaisuuksia, jotka nähtiin suorituskyvyn kehittämisen ja menestymisen edellytyksiksi. Esimerkiksi urheilijoiden egoistista toimijuutta kitkettiin systemaattisesti pois rangaistusten avulla, sillä se ei tukenut etenkään joukkueurheilun kollektiivisen voittamisen tavoitteita. Aineistossa kuvattuja rangaistuksia olivat esimerkiksi lisätreeni ja ”*sakkolenkit*”, peliajan tai näytönpaikan menettäminen, joukkueesta ulossulkeminen tai siirto alempiin sarjoihin (1–9, 14–17, 22, 23). Nämä ilmentävät normaalistavien rangaistuksen keinojen toisaalta ”*naurettavan tuntuista yksityiskohtia*” (ks. Foucault’n 2014, 235) ja toisaalta rangaistusten totalisoivaa ja ihmislämän eri osa-alueet tavoittavaa luonnetta.

Urheilijan kuuliaisuutta ja kykyä mukautua vallitseviin lajistandardeihin ja huippu-urheilun menestysvaatimuksiin arvioitiin ja mitattiin erilaisilla *tutkimuksen keinoilla* (ks. Foucault 2014, 251–265). Aineistossa urheilijoiden kykyä mukautua vallitseviin standardeihin ja vaatimuksiin arvioitiin muun muassa kilpailuissa ja kuntotesteissä (1–5, 17). Tietyissä lajikulttuureissa urheilijoiden kehollisuuden, kuten painon ja kehonkoostumuksen säännöllinen seuranta, mittaaminen ja kommentointi olivat normalisoituja ja kyseenalaistamattomia käytäntöjä (6, 12, 14, 22, 23). Nämä tutkimusta ilmentävät arvioimisen ja monitoroinnin tekniikat mahdollistivat alistaisessa asemassa olevan urheilijan objektivoinnin (ks. Foucault 2014, 251).

Pohjois-Amerikan jääkiekkoilun kurisysteemiä tarkastelevassa tutkimuksessa nousi

niin ikään esille, että urheilijoiden tarkkailu, valvonta, arviointi, tietojen kerääminen, kuntotestit ja lääkärintarkastukset näyttäytyivät kyseenalaistamattomina käytäntöinä. Urheilijoiden yksityiskohtainen arviointi legitimoit myös edellä kuvattuja rangaistusmenetelmien käytön, kuten peliajan vähentämisen ja joukkueesta ulossulkemisen, mikäli urheilija ei täyttänyt ammattilaisjäsenkierroksiltaan odotettuja standardeja. (Andrijiw & Jones 2023.)

Urheilijoiden tutkintaa ilmentävien teknikkoiden yhteydessä tarkasteltiin myös moderneja kurin ja valvonnan teknologioita (7–9). Aineistossa kuvattiin, että urheilijoiden suoriutumista mittaava teknologia ja datan käyttö ymmärrettiin urheilu- ja harjoitusympäristön normaaliksi osa-alueeksi, eivätkä etenkin nuoret urheilijat varsinaisesti kyseenalaistaneet niiden käyttöä. **Jonesin** ja **Denisonin** (2018) ja **Taylorin** ym. (2017) tutkimukset haastavat kuitenkin kritiikitöntä suhtautumista teknologian käyttöön. Tutkimuksissa nostettiin esille, että urheilijoiden jatkuva mittaaminen voi luoda kokemuksen alituisesta valvonnasta ja tarkkailusta. Taylorin ym. (2017) mukaan esimerkiksi harjoituksissa tapahtuva jatkuva videointi vaikutti urheilijan käyttäytymiseen ja toimintaan. Urheilija vältti ilmaisemasta muun muassa stressiä ja painetta sekä valmentajiin kohdistuvaa kritiikkiä, sillä hän pelkäsi, että tällainen videomateriaali voi heikentää hänen asemaansa joukkueessa.

Urheilijan toimijuutta ehdollistavat diskursiiviset käytännöt

Foucault'n valta-analyysissä yhtenä keskeisenä näkökulmana ovat dominoivat diskurssit. Diskursseissa yksilön olemassaoloa ja toimijuutta hallitaan, ohjaillaan ja kurinalaistetaan puheen ja kielen tasolla esimerkiksi luokittelun ja normalisoinnin keinoin. Foucault'n (2014) mukaan dominoivat diskurssit ilmentävät ”hienovaraista pakottamista”, jon-

ka tavoitteena on ohjata yksilöitä toimimaan vallan määrittelemillä oikeiksi, hyviksi ja normaaleiksi katsotuilla tavoilla.

Aineistossa nousi esille erilaisia *luokittelun käytäntöjä*, jotka ehdollistivat kielellisellä tasolla urheilijoiden toimijuuden rakentumista erilaisissa kilpa- ja huippu-urheilun konteksteissa. Luokittelun tavoitteena oli tehdä eroja yksilöiden välille sekä tuottaa käsityksiä urheilijan oikeasta, hyvästä ja normaalista toimijuudesta ja käyttäytymisestä sekä ideaaleista ominaisuuksista ja kehoikäisyyksistä (5, 6, 9–20, 22–23). Aineistossa hyvään urheilijuu-teen viitattiin muun muassa erilaisilla elitistisillä ”hyvän ihmisen” ja ”tosi hyvän tyyppin” ilmauksilla. Hyvää urheilijaa luokiteltiin korkean motivaation ja työmoraalin sekä hyvän asenteen ja menestysihanteiden kautta. Dominoivien diskursiivisten käytäntöjen ja kulttuuristen ajattelutapojen seurauksena urheilijat pyrkivät toimimaan heihin kohdistettujen odotusten ja vaatimusten mukaisesti, mikä ilmensi urheilijoiden asemaa vallan objekteina.

Aineisto ilmensi luokittelevien käytäntöjen yhteydessä myös urheilijoiden identiteetin yhtenäistämistä (*eng. into one athletic identity*). Yhtenäistämässä korostuivat hegemoniseen maskuliinisuuteen liitetyt ihanteet. Tutkimusaineistomme artikkeleissa käsiteltiin maskuliinisuutta urheilun dominoivana diskurssina (10, 13, 18–21, 23). Maskuliinisuus oli diskurssi, jota toisaalta haastettiin, mutta myös uusinnettiin. Esimerkiksi **Kavouran** ym. (2015) tutkimuksessa naisjudokat muodostivat luonnollisesti vahvan naisen, poikatyön tai sinnikkään naisen identiteettejä. Tietyllä tavalla näin pyrittiin erotautumaan normaalin naisen identiteetistä ja siten tekemään itsestään tältä osin soveltuvampi ja hyväksytympi maskuliiniseen judo- ja urheilumaailmaan (Kavoura ym. 2015). Ultimatejoukkueen miespelaajien maskuliinisuuksia tarkastelleessa tutkimuksessa ha-

vaittiin, että hegemonisen maskuliinisuuden rinnalla esiintyi myös niin sanottua maltillisen maskuliinisuuden diskurssia, johon osa pelaajista asemoi itsensä (Crocket 2013).

Urheilijoiden luokittelua ja yhtenäistämistä vahvistettiin normalisoinnin tekniikoilla. *Normalisoinnilla* tuotetaan kollektiivisia totuuskäsityksiä normaaliuden ehdoista ja rajoista. Aineistossa esiintyneet normalisoivat ja objektivoivat käytännöt ilmensivät sitä, kuinka urheilijoiden toimijuutta, kykyä ja tunteita määritettiin normaaliuden kautta. Normalisointi tuotti käsityksen oikeasta ja hyvästä harjoittelusta ja käyttäytymisestä, mikä vahvisti ja ylläpiti urheilijoiden halua mukautua vallitseviin standardeihin. Ihanteena oli kovuus, sitkeys ja tunteiden hallinta. Tunteiden näyttäminen liitettiin mentaaliseen heikkouteen, irrationaalisuuteen ja asenneongelmiin. (esim. 17, 19). Standardeja omaksuttiin arkitodellisuudessa valmennuskäytäntöjen ja urheilijoiden keskinäisen vertailun kautta, mikä kuvastaa diskursiivisten ja ei-diskursiivisen vallankäytön yhteen kietoutuneisuutta.

Esimerkiksi **Sinden** (2010) kuvaa, että normalisoivien käytäntöjen seurauksena urheilijat omaksuivat ajattelutavan, että kipu ja loukkaantumiset kuuluvat urheiluun ja niiden siettäminen on osoitus kovuudesta, sitkeydestä ja korkeasta kivunsietokyvystä. Tämän seurauksena urheilijat jatkoivat harjoittelua myös loukkaantuneena (ks. myös Claringbould ym. 2015). Sindenin (2010) mukaan tutkimuksen 11 jo lopettaneesta soutajasta jokainen oli päättänyt uransa terveysongelmien vuoksi.

Urheilijan toimijuutta rakentavat itsen tekniikat

Urheilijan eettisesti kiistanalainen itsen rakentuminen

Erilaisista lajikulttuureista ja urheilemisen konteksteista huolimatta aineisto ilmensi ai-

kamme kilpa- ja huippu-urheilun arvoja ja vaatimuksia, joita ovat pyrkimys kollektiiviseen ja yksilölliseen paremmuuteen, parhaimpaan, voittoihin ja menestykseen. Kuuliaisen urheilijan tuli pyrkiä kohti täydellisyyttä ja kurinalaista elämäntapaa, suorituskyvyn jatkuva maksimointia, oman kehon, mielen, tunteiden ja käyttäytymisen hallintaa (esim. 1–9, 17). Nämä vaatimukset siirtyivät urheilijalle edellä kuvattujen kurin ja valvonnan tekniikoiden sekä dominoivien diskursiivisten käytäntöjen seurauksena.

Sosiaalisiin vaatimuksiin sitoutuminen ja alistuminen tapahtui urheilijan toimijuuden tasolla itsen tekniikoiden avulla. Nämä ilmensivät aineistossa kurin ja hallinnan automatisoitumista yksilön elämässä. Itsen tekniikat kuvastivat toisin sanoen sitä, että urheilijat oppivat refleктоimaan itseään ja omaa toimijuuttaan suhteessa huippu-urheilun normalisoiuihin käsityksiin ja toimimaan näiden käsitysten mukaisesti. Aineistossa nousi esiin *itse-sekurin* tekniikoiden toimintalogiikka: urheilijan sisäistettyä urheilemisen kontekstissa vallitsevat kurinalaistavat säännöt ja normit, alkoivat ne ohjata hänen toimintaansa myös silloin, kun kukaan ei ole häntä valvomassa. Näitä itsekurin tekniikoita olivat esimerkiksi ravinnon sääntely, hallinta ja erilaiset dieetit, kovaan harjoitteluun sitoutuminen ja omille ääri rajoille pyrkiminen sekä kipuun sopeutuminen ja treenaaminen kivusta ja loukkaantumisista huolimatta (6, 14–17, 22–23).

Urheilijoiden *itsehallinnan tekniikat* kohdistuivat ruumiin sijasta oman mielen, tunteiden ja käyttäytymisen hallintaan (4, 5, 14–17). Sinden (2010) tarkasteli kilpa- ja huipputason soutajien itsehallinnan tekniikoita tunteiden ja mielen hallinnan sekä kivunsieton näkökulmista. Urheilijat kokivat muita urheilijoita ja valmentajia seuraamalla, että tunteiden näyttäminen oli osoitus mentaalista heikkoudesta, negatiivisesta asenteesta

ja irrationaalisuudesta. Täten urheilijat eivät puhuneet tunteistaan ja pyrkivät peittämään pelon ja jännityksen kilpailutilanteissa. Itsehallinnan tekniikoiden avulla urheilijat pyrkivät mukautumaan heitä koskeviin standardeihin, todistamaan omia kykyjään ja sisukkuuttaan sekä suojaamaan omaa asemaansa joukkueessa. Tällainen ajattelun ympäristö ja toimijuutta ehdollistava kulttuuri normalisoivat kipua, itsehallintaa ja fyysisille ääri-ajoille pyrkimistä, minkä seurauksena oman kehon varoittavia signaaleja jätettiin huomioimatta (ks. 14, 17).

Pappan ja Kennedyn (2013) tutkimus nosti esille dopingin normalisoitumisen huippu-urheilun kurisysteemeissä. Dopingin käytön myöntäneet urheilijat kokivat, että heidän tehtävänään oli ollut käyttää dopingia tavoittellessaan voittoja ja menestystä. Vaikka dopingin käyttö oli urheilijoiden mukaan urheiluyhteisön yhteinen salaisuus, ottivat he kiinni jäätyään sen käytöstä itse täyden vastuun. Tutkijoiden mukaan tämä paradoksi kuvastaa verkostomaisen vallan kasvotonta ja automatisoitua luonnetta sekä urheilijoiden henkilökohtaisen vastuun korostumista vastoinikäymisissä. Tämä altistaa urheilijoita lisävalvonnalle, rangaistustoimenpiteille sekä yleiselle moralisoinnille (ks. myös Sandvik 2019), mutta vapauttaa urheiluyhteisön kollektiivisesta vastuusta.

Aineistosta nousi esille myös urheilijoiden kokemuksia jatkuvasta valvonnasta (4–9). Foucault’n (2014, 273–279) mukaan jatkuvan valvonnan alaisuudessa yksilö ei kurinalaista itseään vapaasta tahdosta vaan välttääkseen vallitsevien normien ja standardien rikkomisesta seuraavan rangaistuksen.

Urheilijan vapaus ja vastarinnan välineet

Aineistosta nousi esille urheilemisen kon-teksteja, joissa itsen tekniikoita ei juurikaan

kyseenalaistettu. Ne nähtiin väistämättömiksi keinoiksi, kun pyrkimyksenä oli tavoitella tuottavaa kehoa, paremmuutta, voittoja ja menestystä. Vaikka urheilijoilla oli myös vapaus vaihtoehtoisille toimintatavoille, vapautta ei juuri hyödynnetty, sitä ei ymmärretty tai sille ei kurisysteemeissä ollut tilaa.

Sen sijaan aineistosta nousi esille havain- toja siitä, kuinka urheilijat uusinsivat hyvän urheilijan subjektiutta ja toimijuutta sekä dominoivien diskurssien mukaista toimi-juutta. Tämä kuvastaa vallan jatkuvuutta, kompleksisuutta ja urheilijaa vallan tuotok- sena (esim. 4, 10, 12). Esimerkiksi **Kavou- ran** ym. (2015) tutkimuksessa urheilijat ei- vät ensisijaisesti pyrkineet haastamaan val- litsevia maskuliinisuutta korostavia dis- kurssseja, vaan pikemminkin sopeutuivat ja rakensivat identiteettejä, jotka olivat yhte- neväisiä hallitsevien diskurssien kanssa. Sa- moin olympiapainonnostajien kehokäsityk- siä selvittäneessä tutkimuksessa urheilijat tunnistivat urheilussa yleisesti ihannoidulle ideaalille kehotyypille vastakkaisia ja vaih- toehtoisia diskurssseja, mutta eivät nähneet niitä itselleen vaan ensisijaisesti muille so- piviksi (Nelson & Jette 2022).

Ojalan (2020) etnografinen tutkimus nuor- ten suomalaisten jääkiekkoilijoiden itsen teknologioista ilmensi sitä, miten nuorella jääkiekkoilijalla on samanaikaisesti myös ta- vanomaisen nuoren ihmisen identiteetti. Tällaiset roolikasaumat voivat aiheuttaa risti- riitoja yksilön elämässä ja toimijuuden tasol- la. Ojalan tutkimuksen empiirinen tarkaste- lu tuotti kuusi osa-aluetta (ravinto, harjoitte- lu, lepo, motivaatio, urheilijan rooli ja tun- teet), joihin urheilijoiden toimijuus ja itsen tekniikat kytkeytyivät. Näillä osa-alueilla ur- heilijat pyrkivät noudattamaan valmentajilta saatuja ohjeita ja osoittamaan kyvykkyyttä ja halua edetä kohti perimmäistä tavoitetta, jää- kiekon ammattilaisuutta.

Nuorten urheilijoiden toimijuuden rakentumisen tarkastelussa nousi esille myös yksilön mahdollisuus vastarintaan ja niin sanottu *vaihtoehtoiset identiteetit ja menetelmät* (5, 16). Ojalan (2020) tutkimuksessa nousi esille nuorten urheilijoiden niin sanottuja hyljaisen vastarinnan välineitä, joita olivat muun muassa valmentajien arvostelu ”selän takana” sekä annettujen ohjeiden kuulematta ja noudattamatta jättäminen. Vapaa-ajalla nuoret suhtautuivat myös suurpiirteisemmin esimerkiksi valmentajien antamiin ravintosuosituksiin. Urheilijoiden alistaisen aseman vuoksi vastarinta oli kuitenkin ensisijaisesti huomaamatonta, sillä urheilijat muun muassa halusivat välttää tottelemattomuudesta seuraavia rangaistuksia. Ojala (2020) kuitenkin kuvaa, että mitä lähemmäksi urheilija tulee kohti tavoitettaan eli urheilun ammattilaisuutta, sitä harkitsevaisemmaksi ja kurinalaisemmaksi hänen toimijuutensa muuttuu.

Urheilun kurisysteemin ja urheilijoiden itsen tekniikoiden valoisimmat näkökohdat nousivat esille tutkimuksissa, joissa urheilijan toimijuuden rinnalla tarkasteltiin vaihtoehtoisia diskursseja ja identiteettejä. **Wickman** (2011) tarkasteli pyörätuolikoripalloilijoiden itsen tekniikoita suhteessa vammaisuuden, sukupuolen ja urheilijuuden diskursseihin. Paraurheilijat kokivat, että urheilun maskuliininen ja kurinalaistava systeemi vapautti heidät subjektipositioista, jotka rajoittivat heidän olemistaan ja toimijuuttaan urheilun ulkopuolella. Pyörätuolikoripalloilijat asemoivat itsensä urheilijuuden diskurssiin, minkä seurauksena he kuvasivat olevansa hyviä ja kykeneviä urheilijoita ja siten vapaita vammaisuutta leimanneista epänormaaliuden määritelmistä. **McKayn ja Dallairen** (2013) tutkimus kohdistui nais-skeittajien toimijuuden ja hegemonisten naiseuden diskurssien välisen vastakkainasettelun tarkasteluun. Perustamassaan blogissa haasta-

teltavat kuvasivat elämäänsä ja rakensivat vaihtoehtoisia identiteettejä, joiden avulla he muun muassa pyrkivät vahvistamaan nais-skeittauksen uskottavuutta sekä toimimaan esikuvina laajemmalle lajiyhteisölle.

Taulukossa 3 esitämme yhteenvedon kirjallisuuskatsauksen tuloksista.

Huippu-urheilun ja urheilijuuden määrittäjät

Tarkastelemme lopuksi tutkimustuloksia ensinnäkin suhteessa edellä kuvattuihin moraalisubjektin rakentumisen neljään ulottuvuuteen (Foucault 2010a, 136-138) ja toiseksi suhteessa hallinnallisuuden viitekehykseen (Foucault 2010b). Näkökulmien tavoitteena on pohtia eettisesti kiistanalaisten elämäntapojen rakentumista sekä ilmiön kompleksisuutta.

Poststrukturalistinen tutkimusote mahdollistaa vallalla olevien arvojen, normien ja käytänteiden kyseenalaistamisen ja haastamisen. Aineistoon valituissa tutkimusartikkeleissa korostui urheilijuus elämän keskeisenä osa-alueena (*l. eettisen substanssin määrittäminen*). Hyvänä, menestyvänä ja kuuliaisena urheilijana toimiminen kuvasti tulkintamme mukaan urheilijan toimijuuden päämäärää (*l. teleologia*).

Urheilijoiden tehtävänä oli tunnistaa ja ymmärtää moraaliset säännöt ja velvoitteet, jotka määrittivät urheilijana toimimista. Tämän lisäksi sääntöihin ja velvollisuuksiin oli sitouduttava (*l. alistumisen tapa*), mikäli urheilija halusi turvata asemansa omassa toimintaympäristössään ja urheiluyhteisössä.

Nämä urheilijana toimimista mahdollistaneet moraaliset säännöt ja velvoitteet välittyivät urheilijalla ensinnäkin kurin ja hallinnan tekniikoiden kautta, joiden tavoitteena oli tuottaa kuuliainen, tottelevainen ja mukautuva urheilija. Foucault’n (2014, 231) mukaan kurin ja valvonnan tekniikoiden tarkoi-

Taulukko 3. Urheilijan toimijuuden rakentumista ehdollistavat tekijät ja eettinen problematisointi.

Teema, alateema ja valta-analyttisen käsitteistön operationalisointi	Kriittiset näkökohdat
Teema 1: Urheilijan toimijuutta ehdollistavat kurin ja valvonnan tekniikat Hierarkkisen valvonnan keinot • Urheilijan asema alistainen suhteessa valmentajiin ja joukkueen johtoon (l. valtasuhteet). • Urheilijoilla selkeät roolit, tehtävät ja tavoitteet. • Kurisysteemin taustalla kilpa- ja huippu-urheilun arvot, kuten paremmuuden ja menestyksen tavoittelun ihanteet. Normaalistavan rangaistuksen keinot • Palautteen antaminen ja palkitseminen oikeasta ja vaaditusta toiminnasta ja käytöksestä. • Korjaaminen ja rankaiseminen normien ja vaatimusten vastaisesta toimijuudesta. Tutkimisen keinot • Tiedon ja datan kerääminen erilaisilla urheilijoiden arvioimisen, luokittelun ja vertailun mahdollistavilla menetelmillä. • Tietojen yhdisteleminen, analysointi, arviointi, raportointi, kehittymisen suunnittelu, kollektiivisten riskien ja hyötyjen arviointi.	• Urheilijoiden kokemus jatkuvasta tarkkailusta ja valvonnasta • Urheilun kurinalaistava systeemi ei palvele yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia vaan pyrkii urheilijoiden tuottavuuden maksimointiin • Kurinalaistava systeemi monille urheilijoille henkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti kuluttava • Urheilijan ja hänen kehollisuutensa alituisen mittaamisen ja tarkkailun kielteiset seuraukset.
Teema 2: Urheilijan toimijuutta ehdollistavat diskursiiviset käytännöt Luokittelevat käytännöt • Hyvää urheilijaa symboloivat mm. menestys, kurinalaisuus, hyvä asenne, korkea työmoraali sekä hegemonisen maskuliinisuuden ihanteet • Kontekstuaaliset kehoihanteet ja painoluokitukset • Seurauksena urheilijan identiteetin ja toimijuuden "yhtenäistäminen" (eng. into one athletic identity), jota vahvistetaan normalisoivilla käytännöillä. Normalisoivat käytännöt • Urheilijoiden normaalin toimijuuden, kyvykkyyden ja tunteiden määrittely • Ihanteena kovuus, sitkeys, tunteiden hallinta ja korkea kivunsietokyky • Normaalista poikkeamisen hyödyt ja haitat	• Haitallisten ajattelutapojen ja luokitusten normalisoituminen
Teema 3: Urheilijan itsen tekniikat Itsekurin ja -hallinnan menetelmät • Oman ruumiin, mielen, toimijuuden ja käyttäytymisen muovaaminen "tuottavaksi kokonaisuudeksi". • Itsen tekniikoina mm. kuuliaisuus ja kurinalaisuus, painonhallinta, dieetit, tunteiden peittäminen, kivunsieto Vaihtoehtoiset menetelmät • Hiljainen vastarinta • Vaihtoehtoiset identiteetit	• Urheilijoiden itsen tekniikat pitkälti kulttuurisia malleja, jotka kietoutuvat vallan verkostoissa vallitseviin tieto- ja totuuskäsitteisiin • Urheilijoiden vaihtoehtoisille toimintatavoille niukasti tilaa huippu-urheilun toimintaympäristöissä

tuksena ei ollut nujertaa yksilöitä, vaan liittää heitä yhteen tuottavuuden ja tehokkuuden maksimoimiseksi. Täten tekniikat ilmensivät aineistossa empiirisesti harkittuja menetelmiä, joiden avulla urheilijan kuuliaisuutta ja

mukautuvuutta pyritään lisäämään. Näitä menetelmiä olivat erilaiset valvonnan, korjaamisen, täydentämisen, alistamisen ja mittaamisen keinot. (Vrt. Foucault'n 2014, 186–187).

Toiseksi urheilijana toimimista ehdollistivat *diskursiiviset luokittelun ja normalisoinnin käytännöt*. Nämä ilmensivät kielellisellä tasolla ”hienovaraista pakottamista”, jonka tavoitteena on ohjata yksilöä toimimaan valan määrittelemillä oikeiksi, hyviksi ja normaaleiksi katsotuilla tavoilla (vrt. Foucault 2014, 39–40, 252). Myös **Hacking** (2009, 146) viittaa diskursseissa piilevään valtaan todetessaan, että yksilöllä sosiaalisena olentona on taipumus mukautua luokituksiin ja standardeihin, jotka kohdistuvat hänen olemiseensa ja toimijuuteensa.

Urheilijoiden tunnistettua moraaliset säännöt ja velvollisuudet, jotka kytkeytyivät urheilijana toimimiseen, pyrkivät he sitoutumaan niihin toimijuuden tasolla erilaisten *itsen tekniikoiden* avulla (*l. itsen työstäminen*). Aineistossa esiin nousseet itsen tekniikat ilmensivät ennen kaikkea kurin ja hallinnan ruumiillistumista urheilijan elämässä ja toimijuudessa. Erilaiset itsekurin (esimerkiksi kivun sieto, painonhallinta, omille äärirajoille pyrkiminen) ja itsehallinnan (esimerkiksi tunteiden peittely, mielen ja käyttäytymisen hallinta) toivat esille eettisesti kiistanalaisten elämäntapojen muotoja, joiden juuret ovat urheilun sosiaalisessa todellisuudessa, mutta joiden seuraukset koetaan ja kannetaan yksilötasolla. Näitä seurauksia olivat esimerkiksi mielenterveyden haasteet, loukkaantumiset ja kollektiivisen vastuun siirtyminen urheilijalle (esimerkiksi Jones & Denison 2017; Pappa & Kennedy 2013; Sinden 2010).

Aineistossa urheilijana toimimista käsiteltiin ensisijaisesti suhteessa urheilun erilaisiin kurisysteemeihin. Hallinnallisuuden ongelmakentän huomioiminen valaisee kuitenkin modernin huippu-urheilijan toimijuuden verkostomaisuutta ja eettisesti kiistanalaisten elämäntapojen rakentumisen kompleksisuutta. Hallinnallisuuden ongelmakentää

luonnehtivat erilaisten intressiryhmien kirjo sekä tiedon, totuuskäsitysten ja diskurssien päällekkäisyys ja ristiriitaisuus (Foucault & Rabinow 2000, 309–310; Lyotard & Lehto 1985, 8–9). Erilaisten intressiryhmien seurauksena muodostuu eriäviä käsityksiä tiedosta ja totuudesta sekä moraalisesti hyvästä, oikeasta ja normaalista olemisesta ja toimijuudesta (Foucault 2010a; Johns & Johns 2000, 223; Markula & Pringle 2006, 53–54).

Myös urheilijan toimijuuden rakentumiseen voi näin ollen kohdistua monenlaisia ja risteäviä vaatimuksia ja odotuksia esimerkiksi valtion, sponsorien, median, kannattajien, lajiliiton ja seurojen, valmentajien ja perheen tahoilta. Aineistossa korostui kuitenkin urheilijan identiteetin yhtenäistäminen ja hyvän urheilijan toimijuuden ehtojen ja rajojen selvärajaisuus. Tämä johtuu tulkintamme mukaan siitä, että aineiston tutkimusasetelmat kohdistuivat ensisijaisesti urheilijoiden ydintoimintaympäristöjen ja lajiyhteisöissä vallitsevien kurisysteemien tarkasteluun. Näissä valta tuli näkyväksi ja sitä uusinnettiin ensisijaisesti hierarkkisissa valtasuhteissa (vrt. Foucault 2010b; Senellart 2010, 365–367; Turunen 2011, 309), mikä voi kaventaa yksilön kokemusmaailmassa verkostomaisen vallan todellista laajuutta.

Hallinnallisuuden ongelmakentällä myös huippu-urheilun rooli ja merkitys muuttuvat. Kun aineistossa huippu-urheilun sosiaaliset rakenteet ja käytänteet näyttäytyivät ikään kuin yksilön toimijuuden rakentumista hallitsevina tekijöinä, kutsuu **Shogan** (1999) huippu-urheilua itseäänkin modernin vallan tuotteeksi. **Cashmore** (2000, 9) kuvaa huippu-urheilua erilaisten intressitahojen pelikentäksi. Tällöin voidaan ajatella, että sekä urheilija että koko huippu-urheilu altistuvat jatkuvasti erilaisille ja eri tahoilta tuleville muutosvirroille. Tämä yhtäältä laajentaa urheilijan toimijuuden ja eettisesti kiistanalais-

ten elämäntätöjen rakentumisen tarkastelua ja toisaalta tekee siitä ilmiönä entistäkin kompleksisemmän.

Tutkimuksen luotettavuuden ja rajoitteiden arvioinnissa nousee esille aineistonkeruun rajautuminen yhteen tietokantaan joutuksen tutkimusekonomisista syistä sekä se, ettei tutkijatriangulaatio toteutunut oppikirjan mukaisesti. Tämä vaikutti aineiston rajauksen systemaattisuuteen. Kompensoimme tätä teoriaohjaavalla ja vaihteellisella aineistonkeruulla, jolloin myös aineiston rajauksen kriteerejä tarkennettiin ja arvioitiin vaihteellain. Lisäksi valitun menetelmän heikkoutena voidaan pitää sitä, ettei tämän tyyppinen lähestymistapa tavoita välttämättä kaikkia niitä merkityksiä, joita aineistoon va-

litut alkuperäiset laadulliset tutkimukset parhaimmillaan sisältävät.

Jatkotutkimusehdotuksemme kohdistuvat urheilijoiden eettisesti kiistanalaisten elämäntätöjen rakentumiseen ja problematisointiin modernin hallinnallisuuden viitekehyksessä. Lisäksi tutkimusta tulisi kohdistaa urheilueettisen kontrollipolitiikan tarkasteluun. Kriittiset ja eettiset havainnot kannustavat urheilujärjestelmää vahvistamaan kollektiivisesti itsereflektiivisyyttä sekä kilpa- ja huippu-urheilun toimintaympäristöjen kriittistä arviointia. Tämä tukisi sekä urheilun autonomiaa että yksilöiden hyvinvointia verkostojen osina.

Tutkimusta on rahoittanut Suomalainen Konkordia-liitto ry.

Lähteet

Andrijw, A. & Jones, L. 2023. The Production of Docility in Professional Ice Hockey. *Journal of athlete development and experience*, 5(1). doi:10.25035/jade.05.01.01

Arnold, R. & Fletcher, D. 2012. A Research Synthesis and Taxonomic Classification of the Organizational Stressors Encountered by Sport Performers. *Journal of sport & exercise psychology*, 34(3), pp. 397–429. doi:10.1123/jsep.34.3.397

Brown, S. 2015. Moving elite athletes forward: Examining the status of secondary school elite athlete programmes and available post-school options. *Physical education and sport pedagogy*, 20(4), pp. 442–458. doi:10.1080/17408989.2014.882890

Brown, S. 2017. 'Tidy, toned and fit': Locating healthism within elite athlete programmes. *Sport, education and society*, 22(7), pp. 785–798. doi:10.1080/13573322.2015.1085851

Cashmore, E. 2000. *Making sense of sports*. 3rd ed. London: Routledge.

Caulfield, J. L., Lee, F. K. & Baird, C. A. 2023. Navigating the Ethically Complex and Controversial World of College Athletics: A Humanistic Leadership Approach to Student Athlete Well-Being. *Journal of business ethics*, 183(2), pp. 603–617. doi:10.1007/s10551-021-05027-4

Claringbould, I., Knoppers, A. & Jacobs, F. 2015. Young athletes and their coaches: Disciplinary processes and habitus development. *Leisure studies*, 34(3), pp. 319–334. doi:10.1080/02614367.2014.895027

Clift, B. C. & Mower, R. L. 2013. Transitioning to an athletic subjectivity: First-semester experiences at a corporate (sporting) university. *Sport, education and society*, 18(3), pp. 349–369. doi:10.1080/13573322.2011.575129

Cooper H. M. 1984. *The Integrative Research Review: A Systematic Approach*. Applied Social Research Methods Series, Volume 2. Sage Publications, California.

Cox, B. & Pringle, R. 2012. Gaining a foothold in football: A genealogical analysis of the emergence of the female footballer in New Zealand. *International review for the sociology of sport*, 47(2), pp. 217–234. doi:10.1177/1012690211403203

Cox, B. D. & Pringle, R. 2015. 'Muscles for Motherhood': A Genealogical Analysis of Medicalized Ways of Knowing Female Footballers in New Zealand, 1921 and 1973-1975. *International journal of the history of sport*, 32(18), pp. 2135–2149. doi:10.1080/09523367.2014.989497

Crocket, H. 2013. 'This is men's ultimate': (Re)creating multiple masculinities in elite open Ultimate Frisbee. *International review for the sociology of sport*, 48(3), pp. 318–333. doi:10.1177/1012690211435185

Crocket, H. 2014. "I had no desire to be having this battle with this faceless man on the soccer field anymore": Exploring the Ethics of Sporting Retirement. *Sociology of sport journal*, 31(2), pp. 185–201. doi:10.1123/ssj.2012-0109

Crocket, H. 2017. Problematizing Foucauldian Ethics: A Review of Technologies of the Self in Sociology of Sport Since 2003. *Journal of sport and social issues*, 41(1), pp. 21–41. doi:10.1177/0193723516677617

Fairclough, N. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.

Foucault, M. 1982. The Subject and Power. *Critical inquiry*, 8(4), pp. 777–795. doi:10.1086/448181

Foucault, M. 2005. *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.

Foucault, M. 2010a. *Seksuaalisuuden historia*. 2. uud. laitos. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Foucault, M. 2010b. *Turvallisuus, alue, väestö: Hallinnallisuuden historia*: Collège de France luennot 1977–1978. Helsinki: Tutkijaliitto.

Foucault, M. 2010c. *Sanat ja asiat: Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Helsinki: Gaudeamus.

Foucault, M. 2014. *Tarkkailla ja rangaista*. Nid. laitoksen 1. p. Helsinki: Otava.

Foucault, M. & Rabinow, P. 2000. *Essential works of Foucault 1954-1984: 1, Ethics: subjectivity and truth*. London: Penguin.

Gouttebarger, V., Castaldelli-Maia, J. M., Gorczynski, P., Hainline, B., Hitchcock, M. E., Kerkhoffs, G. M., ...Reardon, C. L. 2019. Occurrence of mental health symptoms and disorders in current and former elite athletes: A systematic review and meta-analysis. *British journal of sports medicine*, 53(11), pp. 700–706. doi:10.1136/bjsports-2019-100671

Hacking, I. 2009. Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Tampere: Vastapaino.

Hanold, M. T. 2010. Beyond the Marathon: (De)Construction of Female Ultrarunning Bodies. *Sociology of sport journal*, 27(2), pp. 160-177. doi:10.1123/ssj.27.2.160

Heikkala, J. 1993. Discipline and excel: Techniques of the self and body and the logic of competing. *Sociology of Sport Journal* 10(4): 397–412.

Helén, I. 2010. *Elämä seksuaalisuudessa*. Teoksessa Foucault, M. & Sivenius, K. *Seksuaalisuuden historia*. 2. uud. laitos. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Helén, I. 2016. *Elämän politiikat: Yhteiskuntatutkimus Foucault'n jälkeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Hirvonen, H. & Kössö, T. 2020. Yli 70 suomalaista huippu-urheilijaa kertoo mielenterveyden häiriöistään – Ylen kysely: Huippu-urheilun raadollisuus aiheuttanut monelle vakavia ongelmia. Viitattu 18.04.2024. <https://yle.fi/a/3-11575030>

Hong, H. J., Henning, A. & Dimeo, P. 2020. Life after doping—A cross-country analysis of organisational support for sanctioned athletes. *Performance enhancement & health* (Oxford), 8(1), p. 100161. doi:10.1016/j.peh. 2020.100161

Johns, D. P. & Johns, J. S. 2000. SURVEILLANCE, SUBJECTIVISM AND TECHNOLOGIES OF POWER: An Analysis of the Discursive Practice of High-Performance Sport. *International review for the sociology of sport*, 35(2), pp. 219-234. doi:10.1177/101269000035002006

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino

Jones, L. 2019. Wearable GPS Devices in a British Elite Soccer Academy Setting: A Foucauldian Disciplinary Analysis Of Player Development And Experience. *Journal of athlete development and experience*, 1(1).doi:10.25035/jade.01.01.04

Jones, L. & Denison, J. 2017. Challenge and relief: A Foucauldian disciplinary analysis of retirement from professional association football in the United Kingdom. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(8), 924–939.

Jones, L. & Denison, J. 2018. A Sociocultural Perspective Surrounding the Application of Global Positioning System Technology: Suggestions for the Strength and Conditioning Coach. *Strength and conditioning journal*, 40(6), pp. 3–8. doi:10.1519/SSC.0000000000000367

Kanemasu, Y. & Molnar, G. 2017. Double-trouble: Negotiating gender and sexuality in post-colonial women's rugby in Fiji. *International review for the sociology of sport*, 52(4), pp. 430–446. doi:10.1177/1012690215602680

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S., Pietilä, A., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25(4), pp. 291–301.

Kavoura, A., Ryba, T. V. & Chroni, S. 2015. Negotiating female judoka identities in Greece: A Foucauldian discourse analysis. *Psychology of sport and exercise*, 17, pp. 88–98. doi:10.1016/j.psychsport.2014.09.011

Koivusalo, M. 2012. Kokemuksen politiikka: Michael Foucault'n ajattelujärjestelmä. Helsinki: Tutkijaliitto.

Kontro, T. 2020. Relationships between physical activity, smoking, alcohol use, and health among Finnish male former elite athletes. *Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto*.

König, E. 1995. Criticism of Doping: The Nihilistic Side of Technological Sport and the Antiquated View of Sport Ethics. *International review for the sociology of sport*, 30(3–4), pp. 247–261. doi:10.1177/101269029503000302

Lang, M. 2010. Surveillance and conformity in competitive youth swimming. *Sport, education and society*, 15(1), pp. 19–37. doi:10.1080/13573320903461152

Lyotard, J. & Lehto, L. 1985. Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino.

Maguire, J. A. 2005. Power and global sport: Zones of prestige, emulation, and resistance. London: Routledge

Manninen, V. 2022. Ajattelin sen olevan hyvän urheilijan merkki: Kriittinen diskurssianalyysi urheilijan itsen rakentumisen problematiikasta urheilijaelämäkertojen sisältämissä särkymist arinoissa. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jjyu-202301121274>

Markula, P. & Pringle, R. 2006. Foucault, sport and exercise: Power, knowledge and transforming the self. London: Routledge.

MacKay, S. & Dallaire, C. 2013. Skirtboarders.com: Skateboarding Women and Self-Formation as Ethical Subjects. *Sociology of sport journal*, 30(2), pp. 173–196. doi:10.1123/ssj.30.2.173

McMahon, J. & Barker-Ruchti, N. 2017. Assimilating to a boy's body shape for the sake of performance: Three female athletes' body experiences in a sporting culture. *Sport, education and society*, 22(2), pp. 157–174. doi:10.1080/13573322.2015.1013463

McMahon, J., Penney, D. & Dinan-Thompson, M. 2012. 'Body practices-exposure and effect of a sporting culture?' Stories from three Australian swimmers. *Sport, education and society*, 17(2), pp. 181–206. doi:10.1080/13573322.2011.607949

McNamee, M. ed. 2010. The ethics of sports: a reader. London: Routledge.

Nelson, M. & Jette, S. 2023. Muscle moves mass: Deconstructing the culture of weight loss in American Olympic Weightlifting. *International review for the sociology of sport*, 58(5), pp. 765–782. doi:10.1177/10126902221120183

Nurminen, J. 2018. Kiira: Ehjäksi särkynyt. Otava.

Ojala, A. 2020. Being an athlete and being a young person: Technologies of the self in managing an athletic career in youth ice hockey in Finland. *International review for the sociology of sport*, 55(3), pp. 310–326. doi:10.1177/1012690218801303

Oksala, J. 2005. Foucault on freedom. Cambridge, UK. New York: Cambridge University Press.

Oksala, J. 2010. Violence and the Biopolitics of Modernity. *Foucault studies*, 10, pp. 23–43. doi:10.22439/fs.v0i10.3122

Overbye, M., Knudsen, M. L. & Pfister, G. 2013. To dope or not to dope: Elite athletes' perceptions of doping deterrents and incentives. *Performance enhancement & health (Oxford)*, 2(3), pp. 119–134. doi:10.1016/j.peh.2013.07.001

Paakkari, A. 2010. Suomentajan alkusanat. Teoksessa *Turvallisuus, alue, väestö: Hallinnallisuuden historia*. Collège de Francen luennot 1977–1978. Helsinki: Tutkijaliitto, 9–11.

Paloniemi, A. 2023. Mistä suomalaisurheilijoiden synkät avautumiset kertovat? Kokenut kisapappi ei yllättynyt – nosti esille karun faktan some-elämästä. Viitattu 20.04.2024. <https://yle.fi/a/74-20042027>

Pappa, E. & Kennedy, E. 2013. 'It was my thought ... he made it a reality': Normalization and responsibility in athletes' accounts of performance-enhancing drug use. *International review for the sociology of sport*, 48(3), pp. 277–294. doi:10.1177/1012690212442116

Ronkainen, N. J., Allen-Collinson, J., Aggerholm, K. & Ryba, T. V. 2021. Superwomen? Young sporting women, temporality and learning not to be perfect. SAGE Publications. doi/10.1177/1012690220979710

Sandvik, M. R. 2019. The Confession Dilemma: Doping, Lying, and Narrative Identity. *Sport, ethics and philosophy*, 13(2), pp. 213–226. doi:10.1080/17511321.2018.1465113

Scoffier-Mériaux, S., Ferrand, C. & d'Arripe-Longueville, F. 2018. The Internalisation of Sociocultural and Thin-Ideal Standards in Sports Scale: Development and preliminary validation in female aesthetic sports athletes. *International journal of sport and exercise psychology*, 16(2), pp. 125–132. doi:10.1080/1612197X.2015.11336922601(08)60281-6

Senellart, M. 2010. Luentosarjan konteksti. Teoksessa Foucault, M. & Paakkari, A. 2010. *Turvallisuus, alue, väestö: Hallinnallisuuden historia*: Collège de Francen luennot 1977–1978. Helsinki: Tutkijaliitto, 349–369.

Shogan, D. 1999. The making of high-performance athletes: Discipline, diversity, and ethics. Toronto: University of Toronto Press.

Shogan, D. & Ford, M. 2000. A New Sport Ethics: Taking König Seriously. *International review for the sociology of sport*, 35(1), pp. 49–58. doi:10.1177/101269000035001004

Simon, R. L., Torres, C. R. & Hager, P. F. 2014. *Fair Play: The Ethics of Sport*. New York: Routledge.

Sinden, J. L. 2010. The Normalization of Emotion and the Disregard of Health Problems in Elite Amateur Sport. *Journal of clinical sport psychology*, 4(3), pp. 241–256. doi:10.1123/jcsp.4.3.241

Smolander-Slotte, R. 2022. Jari-Matti Latvala: elämän erikoiskoe. Otava.

Sorkkila, M. 2018. Development of sport and school burnout among student-athletes across the first year of upper secondary school: Different methodological perspectives. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto.

Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa: Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto.

Taylor, W. G., Potrac, P., Nelson, L. J., Jones, L. & Groom, R. 2017. An elite hockey player's experiences of video-based coaching: A poststructuralist reading. *International review for the sociology of sport*, 52(1), pp. 112–125. doi:10.1177/1012690215576102

Turunen, R. 2011. Ideologia, diskurssi ja representaatio. Teoksessa Ruohonen, V., Sevänen, E. & Turunen, R. (toim.) *Paluu maailmaan: Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Walsh, N. P., Halson, S. L., Sargent, C., Roach, G. D., Nédélec, M., Gupta, L., ... Samuels, C. H. 2021. Sleep and the athlete: Narrative review and 2021 expert consensus recommendations. *British journal of sports medicine*, 55(7), pp. 356–368. doi:10.1136/bjsports-2020-102025

Wickman, K. 2011. The governance of sport, gender and (dis)ability. *International journal of sport policy and politics*, 3(3), pp. 385–399. doi:10.1080/19406940.2011.596159

Postfenomenologinen analyysi huippu-urheilijoiden suorituskyvyn kehittämisestä ja pahoinvoinnista

ANNA PENTTILÄ

Huippu-urheilijoiden suorituskykyä kehitetään monien osa-alueiden kautta. Suorituskyvyn fysiologisista ominaisuuksista kerätään tietoa erilaisin laittein (Smaranda ym. 2021), ravitsemustilan kartoittamiseen innovoidaan seurantajärjestelmiä (Jonvik ym. 2022) ja suorituskyvylle tärkeiden psykologisten tilojen, kuten ”flow”n ja ”clutch”in, arviointia kehitetään (Sánchez ym. 2023). Urheilu- ja hyvinvointiteknologian nopea kehittyminen (Eskola & Laine 2020, 84) vaikuttaa myös huippu-urheilijoiden kehittymisen mahdollisuuksiin: kyse on myös ihmisten toiminnallisuutta tarkkailevien mekaniismien monipuolistamisesta. Edelliset huomiot ilmentävät suorituskyvyn kehittämisen toteutuvan erilaisilla välineillä. Siksi sen tarkastelu urheilijakeskeisestä fysiologisten, biologisten ja psykologisten ominaisuuksien vuorovaikutuksen näkökulmasta on riittämätöntä ja luo harhaanjohtavan kuvan huippu-urheilun todellisuudesta.

Suorituskyvyn kehittäminen vaikuttaa olennaisesti esimerkiksi menestymiseen (Zhang 2023, 142). Menestymisellä voidaan tarkoittaa asetettujen tavoitteiden saavuttamista, mikä vaikuttaa henkisen hyvinvoinnin toteutumiseen. Suomen Olympiakomitean psykikkisen valmennuksen vastuuasiantuntijan **Robert Päckin** (2021) mukaan: ”*Urheilija voi henkisesti hyvin silloin, kun hän menestyy, mutta menestyä voi silloinkin, kun ei voi henkisesti*

hyvin.” Menestymisen ja henkisen pahoinvoinnin (tästädes pahoinvointi) yhtäaikainen toteutuminen voi tarkoittaa, että tavoitteiden saavuttamisesta huolimatta urheilija on kykenemätön nauttimaan elämästä ja keskittymään asioihin, joihin hänellä on vaikutusmahdollisuuksia (Päkk 2021).

Suurimmalla osalla huipulla urheilevista suomalaisista psyykkinen hyvinvointi on kohdallaan. Toisaalta pahoinvoinnin on osoitettu olevan yhteydessä syömishäiriöön tai haitalliseen alkoholin käyttöön sekä yleisempää naisilla. (Kaski ym. 2024, 65, 67.) Suomalaisista uutismedioista onkin viime vuosina voinut lukea nais- ja miesurheilijoiden syömishäiriökokemuksista (Lehto 2023; Muhonen 2022; Salmi 2023; Utula 2023). Ghazzawin ym. (2024) meta-analyysin mukaan syömishäiriöiden vahvaksi riskitekijäksi tiedettyä häiriintynyttä syömistä esiintyy joka viidennellä urheilijalla, yhtä paljon naisilla ja miehillä. Vaikka liikunta- ja ravitsemussovellusten käytön yhteys urheilijoiden syömishäiriöihin on epäselvä, on niiden käyttö yhteydessä syömishäiriöoireiden lisääntymiseen opiskelijoilla (Hahn ym. 2021). On tärkeää lisätä ymmärrystä suorituskyvyn kehittämisen, menestyksen ja pahoinvoinnin mahdollisesta suhteesta, johon teknologiat vaikuttavat. Millaisia puolia huippu-urheilijoiden pahoinvoinnista saadaan esiin, kun huomio kiinnitetään teknologisiin suhteisiin, joissa he suorituskykyään kehittävät?

Teknologioilla tarkoitan **Kroesia** (2012, 13) seuraten materiaalisteknisiä artefakteja. Ne ovat ihmisten ulkopuolella aistittavissa olevia inhimillisen toiminnan tuloksena valmistettuja konkreettisia esineitä, joilla on tietty käyttötarkoitus. Määritelmän mukaan urheilukellot, lihasstimulaattorit ja ravintolisät ovat teknologioita, mutta kannustus-huudot ja mielikuvaharjoittelu eivät. Havainnollistan postfenomenologisen teorian ja variaatioanalyysin avulla, että huippu-urheilijoiden hyvinvoinnille tärkeäksi osoitettu psykologinen joustavuus (Pietikäinen & Pasanen 2023; Ronkainen 2023) ja päinvastoin joustamattomuus eivät pelkisty urheilijan mielen taidoiksi.

Ronkaisen (2023) mukaan psykologinen joustavuus on taitojen joukko, jonka vastakohtana ilmenee ehdoton ja refleктоimaton tapa suhtautua ajatuksiin, tunteisiin ja jähmeisiin toimintatapoihin. Tulen esittämään, että kysymys on pikemminkin urheilijan ja teknologian ruumiillisessa ja tulkinnallisessa suhteessa aktivoituvista erilaisista käyttöta-voista ja merkityksenannoista. Niistä on löydettävissä eroja esimerkiksi laitteen tiedollisesta roolista ja henkisen hyvinvoinnin arvon asemasta.

Johdannon jälkeen esittelen filosofi **Don Ihden** (1990) kehittämää postfenomenologiaa ja variaatioanalyysiä teoreettisina ja metodisina viitekehyksinä. Sen jälkeen syvennyn ajatukseen, jossa suorituskyyvyn kehittäminen ymmärretään huippu-urheilijan ja teknologian toiminnallisena yksikkönä. Hyödynnän tässä filosofi **Peter-Paul Verbeekin** (2008; 2011) yhdistelmäintentionaalisuuden käsitettä. Jatkan soveltamalla filosofi **Robert Rosenbergerin** (2014; 2023) versiota postfenomenologisesta variaatioanalyysistä urheilukellon käytön monityyliisyyden (multistability) tutkimiseen. Lopetan analyysini johdopäätöksiin ja pohdintaan.

Tutkimuksen teoreettinen ja metodinen viitekehys

Huippu-urheilijat viettävät arkeaan erilaisen suorituskyyvyn kehittämiseksi olennaisen laitteiden kanssa. Vaikka urheilijoiden ja laitteiden muodostamat suhteet ovat väistämättömiä, tätä koskevaa postfenomenologista analyysiä on vähän löydettävissä. Filosofisessa tutkimuksessa urheilijoiden pahoinvointia käsittelevän analyysin tekemiseen sopii mainiosti postfenomenologian käsitys teknologisista suhteista, joissa ihmiset toimivat sekä kokemukset ja merkitystenannot muodostuvat (Ihde 1990; 1993; Verbeek 2005; 2011). Variaatioanalyysiin metodina sisältyvä kuvittelu auttaa kiinnittämään huomiota suorituskyyvyn kehittämisessä sinne, mistä voidaan ammentaa empiiriselle tutkimukselle olennaisia kysymyksenasetteluita, jotka koskevat esimerkiksi valmentajan roolia urheilijan suhtautumisessa suorituskyyvyn kehittämisen välineisiin.

Filosofi Don Ihde tunnetaan postfenomenologian kantahahmona, jonka mukaan postfenomenologia yhdistää fenomenologian, amerikkalaisen pragmatismiin ja nykyaikaisen teknologian filosofian piirteitä. Fenomenologian saralta ainakin **Edmund Husserl**, **Martin Heidegger** ja **Maurice Merleau-Ponty** sekä amerikkalaisen pragmatismiin piiristä **John Dewey** ovat vaikuttaneet postfenomenologian kehitykseen. (Ihde 2009, 11; 23.) Nykyaikaisella teknologian filosofialla viitataan empiiriseen käänteeseen, jonka Ihde paikantaa filosofi **Hans Achterhuisin** havaintoihin klassisen ja nykyaikaisen teknologian filosofian eroista. Jälkimmäinen ymmärtää teknologian prosessimaisuuden ja monitekiijäisyyden kautta, etääntyy teknologian autonomian ajatuksesta sekä huomioi teknologian ja yhteiskunnan vuorovaikutuksellisen kehittymisen. (Ihde 2009, 21–22.)

Postfenomenologia on teknologian filosofian suuntaus, jonka mukaan ihmisten olemassaolo toteutuu teknologisissa suhteissa. Tällä tarkoitetaan käsitystä siitä, että kaikenlaiset tavarat ovat aktiivisia, ihmisen ja maailman suhteissa kokemuksia ja havaintoja välittäviä (mediating) osasia. (Rosenberger & Verbeek 2015). Ne eivät vain loju maailmassa passiivisesti havaittavina ja käytettävänä vaan mahdollistavat havaitsemista, toimintaa ja kokemuksia. Ymmärryksemme itsestämme, kanssatoimijoiistamme ja todellisuudesta muovautuu vuorovaikutuksessa teknologioiden kanssa. (Ihde 1990, 165; 1993, 34; Rosenberger 2023a; Aydin ym. 2019, 337; Verbeek 2005, 116.) Postfenomenologisesti ajateltuna esimerkiksi lajikohtaisesti soveltuvien menetelmien ja laitteiden käyttö ulkoisen ja sisäisen kuormituksen seurannassa (Haverinen & Leppänen, 2024) muovaa huippu-urheilijan käsitystä kehostaan, kunnostaan, urheilijuudestaan sekä omasta ja laitteen toimijuudesta.

Teknologisia suhteita on useampia ja kukin osoittaa eri tavoin ihmisen maailmassa olemisen kyborgisuuden eli väistämättömän ja lähtökohtaisen kietoutuneisuuden teknologioihin (Verbeek 2008). Ihden (1990) mukaan tämä teknologinen välittyneisyys toteutuu neljän erilaisen ja samanaikaisestikin toteutuvan suhteen kautta: ruumiillinen (embodiment), hermeneuttinen (hermeneutic), toiseus (alterity) ja tausta (background).

Ruumiillisessa suhteessa olennaista on teknologian ottaminen osaksi kehoa ja sen kyky muuntaa sitä, miten ihminen havaitsee ja kokee maailman. Uimalasit ja juoksukenkät tekevät välttämättömäksi ruumiillisen suhteen muodostumisen. Ne eivät asetu havaitsemisen kohteeksi vaan ollessaan urheilijan kehossa kiinni vaikuttavat siihen, kuinka uima-altaan näkymät, askeleiden tähtävyys ja juoksualusta aistitaan. Hermeneutti-

sessä suhteessa on puolestaan kysymys teknologian välittämän tiedon tulkitsemisesta ja tulkitsemisen kautta muodostuvasta todellisuuskäsityksestä. (Ihde 1990, 72–73, 84–85.) Urheilukellot muodostavat käsityksen kehosta erilaisia mittauskohteita sisältävänä systeeminä, mikä mahdollistaa urheilijan suhtautua itseensä vertailun kautta. Urheilukellon data on urheilijan havaitsemisen kohde, vaikka urheilukellon oma havaitsemisen kohde on käyttäjänsä välittömän näköhavainnon ulotumattomissa (Ihde 1990, 81–82), kuten sydämen pulssiaallossa.

Toiseussuhde huomioi ihmisten taipumuksen personifoida esineitä, jolloin niihin suhtaudutaan kuin inhimillisinä toimijoina (Ihde 1990, 98). Tympääntyminen urheilukellon akunkestoon ja tuohtumuksen kohdistaminen kellolle osoittaa toiseussuhteen läsnäolon. Käyttäjän reaktio paljastaa hänen suhtautuvansa kelloon itsenäisen toimijamaisena: ikään kuin sillä olisi kykyjä, joiden ylläpitoa se voi valita säädellä. Taustasuhteet kuvailevat tilanteita, joissa laitteet ylläpitävät toiminnan jatkumisen kannalta olennaisia asioita ilman, että ihminen kiinnittää niiden läsnäoloon huomiota. Esimerkiksi urheilukellon akun loppumisesta aiheutuva lenkin keskeyttäminen ja muutos juoksijan kokemuksessa on tilanne, jossa tullaan tietoiseksi siitä, että juokseminen oli urheilukellon ylläpitämän taustasuhteen välittämää. (Ihde 1990, 108–109, 111.)

Teknologisten suhteiden painotuksesta huolimatta laitteita ei mielletä postfenomenologiassa vain suhteiden muodostajina. Ne mahdollistavat myös eri käyttötarkoituksia ja merkityksien muodostumisia. Tätä teknologioiden monityyliyysyyttä (multistability) selvitetään variaatioanalyysillä. (Rosenberger 2014, 381; 2023, 2231.) Termille multistability ei ole vakiintunutta suomenkielistä käännöstä, joten olen päättänyt kääntää sen *moni-*

tyylyisydeksi. Testasin myös käännöstä moninaisvakausta, mutta hylkäsin sen harkintani mukaan osuvamman tieltä. Monityylyisyys taivoittaa moninaisvakautta paremmin ajatuksen siitä, että teknologioiden käyttötarkoitukset ja merkitykset muodostuvat aktiivisessa suhteessa ihmisten kehollisten tapojen sekä laitteiden käyttöön liittyvien ajatusten, tunteiden, aikeiden, odotusten ja sen sellaisen kanssa. Arvioin tyylyisyyden yhdistyvän mielekkäämmin näihin yksilöllisiin kehollisiin maneereihin ja mielentiloihin kuin vakauden. Monityylyisyyden käsitteessä on kuitenkin säilytettävä vakauden merkitys, jonka multistability-termin jälkimmäinen osa sisältää. Vakaus viittaa teknologioiden käyttötarkoitusten ja merkitysten rajoittuvuuteen (Whyte 2015, 70). Materiaalisuus, sosiaaliset ja kulttuuriset käytänteet estävät teknologioita olemasta ihan mitä tahansa (de Boer 2023; Ihde 2009, 16–19; Rosenberger 2023, 2230–2231).

Teknologioiden monityylyisyys siis tarkoittaa, ettei laitteen suunnittelu- ja tuotantovaiheessa määritelty vallitseva (*dominant*) käyttötarkoitus ja merkitys – eli tyylyisyys – ole sille ainoa eikä vaihtoehtoisten (*alternative*) tyylyisyyksien muotoutuminen ole täysin vapaata. Vallitsevien ja vaihtoehtoisten tyylyisyyksien rakentumiseen tarvitaan vuorovaikutteinen suhde laitteen kanssa, jolloin käyttötarkoitusten ja merkitysten muodostumista raamittavat sen materiaalisuus sekä sosiaaliset ja kulttuuriset käytänteet. Eri tyylyisyyksiä voi havaita kiinnittämällä huomiota siihen, millaisia muutoksia käyttäjän kehollisissa tavoissa sekä mielentiloissa tapahtuu hänen käyttäessään laitetta. Koska vakiintuneeseen käyttötapaan voi sisältyä tiettyjä kehollisia tapoja sekä mielentiloja, vaihtoehtoisen tyylyisyyden kytkeytyminen päälle muuntaa niitä. Näitä erilaisten käyttötapojen ja merkitystenantojen vyyhtiä ja keskinäistä

vaihtuvuutta kutsutaan relationaalisiksi strategioiksi. (Rosenberger 2009, 176; 2013, 291–292; 2023, 2231.) Ne kertovat, minkä tyylyisyyden kautta ihminen on esineen kanssa tekemisissä.

Monityylyisyyttä ja relationaalisia strategioita voi konkretisoida arkipäiväisen tilanteen, kuten kahvin juomisen, kautta. Kahvikupin vallitseva tyylyisyys on kahvin juominen kupista. Kullakin juojalla on relationaalinen strategiansa eli kehollinen tapansa juoda kahvia ja siihen tyypillisesti yhdistyviä mielensisältöjä. Itse pidän kupista kiinni oikealla kädellä siten, että peukaloni kulkee kupin korvallisen läpi. Juodessani päivän ensimmäisen kahvin työpaikalla, juomista täyttävät ajatukset kahvin maun miellyttävyydestä, työn tekemisestä ja toive keskittymisen onnistumisesta. Vaihtoehtoisen tyylyisyyden paljastuminen ja relationaalisen strategian vaihtuminen voi tapahtua yllättäen. Juodessani kahvia alan tuumia, millä saisin lukemani kirjan pysymään avoinna samalla, kun kirjoitan siitä asioita docx-tiedostolle. Keksin kahvikupin käyvän sivujen pidikkeeksi, mikä saa minut vaihtamaan kehollista kontaktiani kuppiin, jolloin myös ajatukseni ja tunteukseni siihen liittyen muuttuvat.

Mikäli uusi käyttötarkoitus osoittautuu toimivaksi, se voi vakiintua kyseisen välineen vaihtoehtoiseksi tyylyisydeksi (Rosenberger 2009, 175–176; Whyte 2015, 70, 75). Vallitsevan käyttötarkoituksen haastaminen on tärkeää teknologioiden luonteen ymmärtämiseksi. Mitä järkähtämättömämmin laitteisiin suhtaudutaan yhden käyttötavan ja merkityksen kautta, sitä kapeammaksi maailma käy. (Rosenberger 2023, 2234.) Tämä voi hankaloittaa erilaisten haitta- ja hyötyvaikutusten oivaltamista. Vaihtoehtoisten tyylyisyyksien paljastuminen mahdollistaa myös, että jokin niistä saa vallitsevan aseman ihmisen tätä valitsematta. Tietty käyttötapa ja merki-

tys voivat vaivihkaa ujuttautua osaksi kehollisia tapoja ja tulkinnallisia viitekehyksiä.

Mitä tulee tyyliisyyksien metodiseen tarkasteluun, on käytössäni Rosenbergerin (2014; 2023) variaatioanalyysi ja siihen kuuluva ristiintutkiminen (variational cross-examination), jossa tyyliisyyksiä vertaillaan kolmen kategorian kautta. Kategoriat ovat 1) keholliset käyttötavat (comportments and habits) eli toisin sanoen relationaaliset strategiat, 2) teknologian rooli sosiomateriaalisessa verkostossa (networks and co-shaping) ja 3) materiaalin räätälöinti (material tailoring) eli tavat, joilla laite saadaan paremmin ilmentämään tiettyä käyttötarkoitusta. (Rosenberger 2014, 382; 2023, 2236.) Ristiintutkimisessa laitteen eri käyttötavoista saadaan esiin piirteitä, joiden huomaaminen voi tässä tutkimuksessa edesauttaa tunnistamaan huippu-urheilijoiden pahoinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä.

Tässä esittelemäni teoreettiset, terminologiset ja metodiset seikat taustoittavat artikkeliani. Seuraavaksi selvitän **Verbeekin** (2008, 392–393; 2011, 149–150) yhdistelmäintentionaalisuuden käsitteen avulla, kuinka urheilija ja urheilukello muodostavat toiminnallisen yksikön, jonka nojalla suorituskyvyn kehittäminen on mahdollista. Toiminnallisella yksiköllä tarkoitan urheilijan ja suorituskyvyn kehittämisen näkökulmasta käytettyjen teknologioiden toiminnallista ja tulkinnallista yhteenkietoutuneisuutta.

Huippu-urheilija ja teknologia suorituskyvyn kehittämisen toiminnallisena yksikkönä

Suorituskyvyn kehittämisen ymmärtäminen vain huippu-urheilijan toimintana sivuuttaa teknologiset suhteet, joita kehittäminen edellyttää. Realistisemman kuvauksen luomiseksi suorituskyvyn kehittämisestä on kiedottava teknologioiden ja urheilijoiden intentio-

naalisuudet yhteen. Tähän ryhdyn hyödyntämällä Verbeekin (2008; 2011, 149–150) yhdistelmäintentionaalisuuden käsitettä (composite intentionality). Sovellan sitä urheilukellon käyttöön, joka on yleistä suorituskyvyn kehittämisessä (Saari 2023; Smaranda ym. 2021). Intentionaalisuus eli kohteiden havaitseminen ja kokeminen on postfenomenologisen viitekehyksen mukaan laitteiden välittämää. Ihminen on teknologioiden kanssa ja kautta yhteydessä maailmaan. (Verbeek 2005, 167–168; 2008, 390.) Intentionaalisuuden teknologinen välittyneisyys väistämättä vaikuttaa siihen, millaisena ruumiillisena toimijana urheilija itsensä kokee ja ymmärtää laitteiden välittämän informaation kautta.

Siinä missä Ihden (1990) teoria huomioi teknologioiden vaikutuksen ihmisen intentionaalisuuteen, se ei syvenny tarkastelemaan ihmillisen ja teknologisen intentionaalisuuden yhdistymistä (Verbeek 2008, 390). Verbeekin (2008, 390) mukaan esimerkiksi tulkinnallista eli hermeneuttista suhdetta kuvaava kaavio ”*minä → (teknologia-maailma)*” (Ihde 1990, 87) ei huomioi teknologian ja maailman välillä olevan yhdysviivan, jota Ihde kutsuu ”*arvoituspositioksi*” (Ihde 1990, 87), merkittävyyttä intentionaalisuuksien yhdistymisen näkökulmasta. Ihmisen intentionaalisuuden suunta on kaaviossa merkitty nuolella.

Yhdistelmäintentionaalisuus tarttuu hermeneuttisen suhteen arvoituspositioon käsittelemällä laitteiden välittämistä havainnoista tehtäviä tulkintoja ja niihin pohjaavan todellisuuskäsityksen luomista (Verbeek 2008, 393; 2011, 145–146). Kokemuksessa ja havainnossa on aina kyse jostakin ja koska laitteet ovat osa suhteita, jonka puitteissa kokemuksessa ja havainnossa on kyse jostakin, ovat laitteet kytkeytyneet intentionaalisuuteen. Yhdistelmäintentionaalisuus havainnollistaa tätä ihmisen ja teknologian intentio-

naalisuuksien samanaikaista, toisiinsa nivoutunutta toimintaa (Verbeek 2008, 392–393; 2011, 149). Huippu-urheilijat eivät siis vain toimi teknologisissa suhteissa. Heidän kokemuksellisesta ja tulkintoja tekevistä ruumiillisuudestaan *tulee osa* laitteiden toiminnallisuutta ja päinvastoin. Siksi suorituskyvyn kehittämisen kuvailulta vaaditaan enemmän kuin sen toteaminen, että ihmistä ja laitetta yhteensulauttavia suhteita on.

Teknologisen intentionaalisuuden voi määritellä ainakin kolmella toisiaan täydentävällä tavalla (Verbeek 2005, 114, 116). Yhtäältä sillä voidaan tarkoittaa teknologian materiaalisia ominaisuuksia, jotka asettavat ehtoja laitteen käytölle: urheilukellon akunkesto ja tuntu ranteessa vaikuttavat siihen, vakiintuuko laite käyttöön. Toisaalta se tarkoittaa teknologisia suhteita, joissa ihminen ja maailma kulloinkin ovat. Kolmantena sillä viitataan tapoihin, joilla laitteet havainnoivat ja keräävät tietoa tietystä todellisuuden ulottuvuudesta, kuten ihmiskehosta. (Verbeek 2005, 113–114; 2008, 292.) Keskityn tässä viimeiseksi mainittuun muotoon.

Mekanismit, joilla laite rekisteröi huippu-urheilijan ruumiillisia toimintoja, kuten sykettä tai energiankulutusta, ovat teknologista intentionaalisuutta. Siinä missä urheilija voi aistia pulssinsa kosketuksen välityksellä painamalla sormensa kevyesti kaulalle leukaperän läheisyyteen, laitteen intentionaalisuus sukeltaa havainnoimaan sitä kehon pinnan alta. Urheilu- ja liikuntateknologioiden monipuolistuminen (Eskola & Laine 2020; Luczak ym. 2020) tarkoittaa teknologisen intentionaalisuuden näkökulmasta muutoksia siihen, millaisia ominaisuuksia urheilija voi tarkkailla osana suorituskvynsä kehittämistä. Mitä useampaa laitetta käytetään ja toimintoa mitataan, sitä monimutkaisemmassa teknologisten suhteiden ja intentionaalisuuksien vyyhdissä kehittäminen tapahtuu.

Suorituskyvyn kehittämiseksi käytetään esimerkiksi sykevälivaihtelun (HRV, heart rate variability) mittaamista, jolloin laitteet tarjoavat informaatiota elimistön kokonaisvaltaisesta kuormitustilasta (Vesterinen 2016; 2018, 31; Suunto 2023). Sykevälivaihtelu tarkoittaa sydämen ”*peräkkäisten lyöntien välisen ajan vaihtelua*” ja se ”*heijastaa autonomisen hermoston, etupäässä vagus- eli kiertäjähermon, vaikutusta sydämen sinussolmukkeeseen*” (Huikuri ym. 2023, 1193). Sen voi mitata unenaikaisesti tai aamulla herättyään (Vesterinen 2018, 31), ja kun mittaamiseen käytetään urheilukelloa, kello rekisteröi sykevälivaihtelua ”*lyhytaikaisissa aikaikkunoissa sydämen pulssiaallosta*” (Huikuri ym. 2023, 1193).

Sykevälivaihtelun mittaus urheilukellolla on esimerkki tilanteesta, jossa urheilija ja laite käyttävät toisiaan kahden aktiivisen toimijan muodostamana yksikkönä. Yhdistelmäintentionaalisuus toteutuu urheilijan havainnoidessa kellosta, kuinka se kääntää tai on kääntänyt sykevälivaihtelun dataksi. (Verbeek 2008, 392–393; 2011, 146.) Tällöin urheilija on suuntautunut kellon tekemiin havaintoihin sydämen pulssiaallosta ja sen muodostamaan numeeriseen havainnollistukseen tästä fysiologisesta toiminnosta. Mainitsin edellä, että suorituskyvyn kehittäminen toteutuu harvoin yhden laitteen varassa. Esimerkiksi urheilukello, data, datan analysointi, puhelimet, puhelinsovellukset, valmentaja ja valmennussuhde ovat suorituskyvyn kehittämisen teknologisten suhteiden ja intentionaalisuuksien muodostelma, jossa urheilija kohtaa erilaisia toiminnallisia vaatimuksia ja mahdollisuuksia. Mikäli kellon välittämä data siirtyy puhelinsovellukseen, jonka kautta se on jaettavissa valmentajalle, on datan tulinnan aikainen yhdistelmäintentionaalisuus kytkös myös sovellukseen, valmentajan puhelimeen ja valmentajaan.

Lisäksi yhden laitteen kanssa tietyllä hetkellä muodostuva yhdistelmäintentionaalisuus on ajallisesti moniulotteista ja sitoo urheilijaa muihin laitteisiin, toimintoihin ja ihmisiin. Urheilijan keskittyminen datan tulkintaan suuntaa häntä nykyhetkestä menneeseen ja tulevaan. Data sallii urheilijan selittää sitä. Tällöin hän on yhdistelmäintentionaalisuuden myötä kiinni edeltävissä teknologisissa suhteissa, joissa tapahtuneen toiminnan kautta dataa koitetaan nykyhetkellä ymmärtää. Tulkittu data virittää urheilijaa myös toiminnan muokkaamisen ajatteluun esimerkiksi tarvittavan levon suhteen.

Yhdistelmäintentionaalisuus havainnollistaa mainiosti urheilijan ja teknologian tiivistä informaation, tulkinnan ja toiminnan vastavuoroista sidosta, mutta saattaa tahattomasti häivyttää ruumiillisen suhteen merkityksen itselleen. Laitteiden teknologisen intentionaalisuuden toteutuminen vaatii yleensä jonkinlaisen ruumiillisen suhteen luomista niiden kanssa. Näin ollen yhdistelmäintentionaalisuus vaikuttaa myös urheilijan käsityksiin ja kokemuksiin kehostaan eikä jää vain datan selittämisen ja toiminnan reflektoinnin tasolle.

Postfenomenologisesti tarkasteltuna suorituskyvyn kehittäminen on urheilijan ja teknologioiden aktiivista yhtäaikaista toimintaa. Suorituskyvyn kehittäminen ei pelkistä huippu-urheilijan vastuuksi, omasta itsestä kiinni olevaksi menestymiseksi. Hän on suorituskyvyltään sellainen kuin on perustavalla tavalla siksi, että ruumiilliset ja tulkinnalliset sidokset laitteisiin mahdollistavat datan havainnoinnin, tulkinnan, toiminnan mukautamisen ja käsityksen rakentumisen itsestä huippu-urheilijana. Ruumiillinen kiinnittyneisyys teknologiaan on sen mahdollisuus rekisteröidä koetun kehollisuuden havaitsemattomissa olevaa maailmaa, jonka muuntaminen numeroiksi luo alati vertailtavissa ja

kehitettävissä olevan todellisuuden. Se, että urheilijat ja teknologiat muodostavat toistensa toiminnallisuutta ylläpitävän yksikön, ei kuitenkaan vastaa kysymykseen siitä, miten tämä voisi olla yhteydessä urheilijoiden pahoinvointiin. Tätä selvennän analysoimalla urheilukellon käytön monityylisyyttä.

Urheilukellon käytön variaatioanalyysi

Huippu-urheilijat toimivat tiiviissä ruumiillisissa ja tulkinnallisissa vuorovaikutuksissa teknologioiden kanssa, mikä mahdollistaa suorituskyvyn kehittämisen. Asetelma johdattaa tarkastelemaan, miksi ja miten laitteiden erilaiset käyttötavat ja merkityksenannot välittävät urheilijoiden pahoinvointia. Toteuttamani variaatioanalyysin ajatuksena on, että mikäli urheilukellon käytöstä on löydetävissä pahoinvointiin kytkeytyvä tyyliisyys, mahdollistaa se urheilijan hyvinvoinnin heikentymisen menestyksestä huolimatta. Aiemmin mainitsin, että vaihtoehtoiset tyyliyydet voivat saada vallitsevan tyyliisyyden aseman. On periaatteessa mahdollista, että urheilijoiden ensisijaiset tavat käyttää urheilukelloa ovatkin sen vaihtoehtoisia käyttötapoja, jotka ovat ujuttautuneet vallitseviksi toimintatavoiksi. Jos vallitsevaksi asettunut tyyliisyys mahdollistaa urheilijan pahoinvointia, on olennaista kiinnittää siihen huomiota, jotta hyvinvoinnille suopeampi käytötapa voidaan löytää.

Ennen analyysin toteuttamista tekijän on tunnistettava rajallisen tiedollisen asemansa vaikutus analyysin tekemiseen, tyyliisyyksien kuvittelemiseen ja tunnistamiseen (Rosenberger 2023, 2238.) Seuraavat asiat voivat vaikuttaa siihen, mitä esitän urheilukellon käytön tyyliisyyksiksi. En ole suorituskyvyn osalueiden asiantuntija enkä urheilija, en käytä urheilukelloa ja suhteeni liikkumiseen on ollut ongelmallinen. Kiinnostukseni ymmär-

tää urheilijoiden pahoinvointia ja käsitykseni psykologisen joustavuuden tärkeydestä urheilijoiden hyvinvoinnille vaikuttavat tiedollisina tekijöinä tyyliisyyksien havaitsemiseen.

Lisäksi **Whyten** (2015) mukaan postfenomenologiset tutkimukset asettuvat usein käytännöllisen monityyliyisyyden käsitteen äärelle. Tällöin analyysin tekemistä taustoittaa käsitys ihmisten ja teknologioiden toisiinsa kioutuneisuudesta sekä kolmannen persoonan näkökulmasta tehdystä analyysistä. Variaatioanalyysissa toteutuva kuvittelu rajautuu myös tiettyyn näkökulmaan. Esimerkiksi Rosenberger (2017; 2023) on tutkinut penkkien, roskakorien ja laajemmin kaupunkiympäristön monityyliyisyyttä kodittomuuden näkökulmasta. Penkit, roskakorit ja kaupunkiympäristö kertovat siitä, miten kodittomuuteen suhtaudutaan. Vastaavasti urheilukellon käyttö voi kertoa siitä, miten suorituskyvyn kehittämiseen, menestykseen ja hyvinvointiin suhtaudutaan.

Kiteytyksenä variaatioanalyysistä totean sen tapahtuvan a) kolmannen persoonan näkökulmasta, b) huippu-urheilijoiden suorituskyvyn kehittämisen ja pahoinvoinnin ymmärtämisen kontekstissa ilman, että urheilukellon käyttöä olisi havainnoitu kentällä ja c) analyysin tekijän tiedollisesti rajallinen asema mainituilta osin tunnistettuna. Nämä taustatekijät vaikuttavat analyysin toteutuksen seikkaperäisyyteen. Verrattuna Rosenbergerin (2014; 2017; 2023) variaatioanalyysiin, joissa muun muassa penkkiä tarkastellaan istumisen ja nukkumisen kautta, omassa analyysissani kuvitellut tyyliisyydet kurottavat toiminnan taustalla mahdollisesti piileviin ajatuksiin, tunteisiin ja suhtautumistapoihin.

Siirryn nyt variaatioanalyysin ensimmäiseen vaiheeseen, jossa etsin urheilukellon käytölle ensisijaisen käyttötarkoituksen eli

vallitsevan tyyliisyyden (DT, D sanasta dominant), sitten tunnistan vaihtoehtoiset tyyliisyydet ja siirryn niiden ristiintutkimiseen. Ensimmäisessä vaiheessa hyödynnän Suunnon (2024) määritteitä Suunto Race -urheilukellosta. Niiden mukaan Suunto Race on ”huippuluokan kello kilpailu- ja harjoittelusuorituksiin” ja ”tuottaa yksilöllistä palautetta harjoituskuormituksesta, edistymisestä ja palautumisesta”. Palautteen kello tarjoaa sykevälivaihteluun perustuen. Kellon tekniset tiedot avaavat näkymän urheilukellon teknologisen intentionaalisuuden kohteisiin, joita ovat esimerkiksi ”kalorien kulutus ja syke päivittäisen liikunnan aikana”, ”kesto ja keskisyke nukkumisen aikana” sekä ”rasitus- ja palautumistila”. (Suunto 2024.) Näiden perusteella määrittelen urheilukellon vallitsevaksi tyyliisyydeksi (UK-DT) ruumiillisten toimintojen mittaamisen ja palautteen saamisen.

Vallitsevan tyyliisyyden löytymisen jälkeen voisin ehdottaa, että urheilukellon vaihtoehtoinen tyyliisyys on toimia lautasliinapidikkeenä. En kuitenkaan ota ehdotusta käyttöön, koska se ei arvioni mukaan palvele suorituskyvyn kehittämisen ja pahoinvoinnin teknologisen välittyneisyyden ymmärtämistä. Sen sijaan ehdotan UK-DT:n oivalluttavan, että *suorituskyvyn kehittäminen* on urheilukellon vaihtoehtoinen tyyliisyys (VT). Perustelen tätä sillä, että on eri asia käyttää kelloa aikeitta palautteen hyödyntämiseen kuin kehittää suorituskykyä saadun palautteen perusteella. UK-DT vaikuttaa siis pyytävän käyttäjältään toiminnallisesti vähän: kello ranteeseen ja käyntiin. Siispä ensimmäinen vaihtoehtoinen tyyliisyys, UK-VT, on suorituskyvyn kehittäminen palautteen kautta.

Palautetta voi saada, vastaanottaa ja hyödyntää eri tavoin. Artikkelin alussa mainitsin urheilijoiden hyvinvoinnin kytkeytyvän psykologiseen joustavuuteen, jossa osaltaan on kyse suhtautumisesta palautteeseen. Siksi

esitän, että UK-VT:stä on johdettavissa niin joustavuuden kuin joustamattomuuden käytötavat. Kutsun UK-VT1:tä joustavuuden ja UK-VT2:ta joustamattomuuden tyyliysyksi:

UK-VT1: suorituskvyn kehittäminen palautteen kautta *joustavasti*.

UK-VT2: suorituskvyn kehittäminen palautteen kautta *joustamattomasti*.

Rosenberger (2023, 2234) suosittelee ristiintutkimisen toteuttamista vallitsevan ja vaihtoehtoisen tyyliisyyden välillä. Tästä poiketen toteutan sen joustavuuden ja joustamattomuuden välillä. Ristiintutkimisessa vertaillaan löytyneitä käyttötapoja eri kategorioiden kautta, jotka kerraten ovat: 1) keholiset käytötavat eli toisin sanoen relationaaliset strategiat, 2) teknologian rooli sosiomateriaalisessa verkostossa ja 3) materiaallinen räätälöinti eli tavat, joilla laite saadaan paremmin ilmentämään tiettyä käyttötarkoitusta. (Rosenberger 2014, 382; 2023, 2236.) Hyödynnän seuraavaksi kertomaani kuviteltua tilannetta ristiintutkimisen tekemiseen.

Lauha ja Myrsky ovat huippu-urheilijoita, jotka käyttävät samanlaista urheilukelloa. Lauhalle kellon antama palaute toimii harjoittelun yhtenä kompassina, sillä hän havainnoi myös kehonsa tuntemuksia, joita peilaa kellon antamaan palautteeseen. Lauha pystyy tekemään päätöksen harjoitella kevyemmin kokonaisarvionsa pohjalta, vaikka kello ohjeistaisi päinvastoin. Myrsky käyttää kelloa ehdottomana keinona suorituskvyn kehittämiseksi. Vaikka hän kokisi harjoittelun liian kuormittavana, hän ei mukauta toimintaansa tämän ruumiillisesti koetun tiedon valossa, jos se ei vastaa kellon palautetta. Näin ollen Lauha käyttää kelloa joustavasti ja Myrsky joustamattomasti.

Siirryn nyt ristiintutkimisen ensimmäiseen kategoriaan eli relationaalsiin strategioihin vertautuviin kehollisiin tapoihin. Kel-

loja pidetään ranteessa, mikä on samaa kummassakin tyyliisyydessä. Eroja on siinä, miten tiiviisti kelloa pidetään ranteessa ja tiiviyteen liittyvissä suhtautumistavoissa, mikä puolestaan vaikuttaa urheilijan keholliseen kokemukseen. Lisäksi ruumiillinen tiiviyys kellon kanssa vaikuttaisi yhdistyvän tiedollisiin rooleihin, jotka urheilijat antavat kellolle ja keholleen. Siinä missä Lauha arvostaa kehoaan kokemuksellisenä tietolähteenä datan ohella, Myrskylle keho on tietolähde painotetun urheilukellon välityksellä. Tätä havaintoa tukee Mertalan ja Palsan (2023, 79, 81) tutkimus, jossa teknologialle ja keholle annettussa tiedollisessa asemassa on eroja juoksijoiden kesken. Myrskyn keho ikään kuin imeytyy urheilukellon ja datan muotoon. Tämä voi muodostaa ajatuksia siitä, että keho ja suorituskvy, kenties urheilijuuskin, tulevat todellisiksi vasta mitatussa olotilassa. Lauha säilyttää tasapainon niiden käsitysten suhteen, joita tuntemukset ja data hänelle muodostavat kehostaan, suorituskvystään, ehkä urheilijuudestaankin.

Joustavuuden kautta ajateltuna kehollista suhdetta kelloon luonnehtii se, ettei sen unohtuminen pois ranteesta tai akun loppuminen harjoituksen aikana tee harjoittelusta turhaa. Joustavuuteen liittyy ajatuksia siitä, ettei datan hyödyntäminen vaadi sille tiedollisen auktoriteetin aseman luottamista tai jatkuvaa tarkistelua. Urheilijalla säilyy käsitys siitä, milloin data on suorituskvyn kehittämisen näkökulmasta oleellista. Joustavuuden tyyliisyyteen sisältyviä kehollisia tapoja nimitän *teknologisruumiillisen suhteen huokoisuudeksi*. Joustamatonta tyyliisyyttä luonnehtii ruumiillis-hermeneuttisen suhteen kiihkaus, mikä näkyy haastavuutena olla erossa kellosta ja datan jatkuvana tarkkailuna. Kellotta harjoittelu tai jo sen ajattelemisen voi herättää epämieluisia tunteita ja ajatuksia. Näitä joustamattoman tyyliisyyden sisältämiä

kehollisia tapoja kutsun *teknologisruumiillisen suhteen kiinteydeksi*.

Kehollisten tapojen kategorian kohdalla silmiinpistävää on kellole ja keholle osoitetun tiedollisen luotettavuuden yhdistyminen kellon käyttöön. Datan luotettavuus on pulmallinen asia urheilussa (Luczak ym. 2020). Urheilijanhan on luotettava dataan riittävässä määrin, jotta mittalaitteiden käytölle on peruste. Luottamussuhde ei kuitenkaan tarkoita, että data on luotettava kuvaus esimerkiksi sykevälivaihtelusta. Kenties datan ja mitatun kohteen välille vedetyn yhtäsuuruusmerkin vahvuus vaikuttaa joustavuuden ja joustamattomuuden voimakkuuteen kellon käytössä.

Siirryn nyt toiseen kategoriaan, jossa sosiomateriaalisen verkoston eli erilaisista toiminnoista koostuvan vuorovaikutteisen järjestelmän rooli eri käyttötapojen kehkeytymiselle on olennainen. Tällöin yhteisön ylläpitämien ja liikkeelle laittamien sosiaalisten toimintojen merkitys teknologian käyttötavan aktivoitumiselle korostuu (Rosenberger 2023, 2235). Miten joustavuus ja joustamattomuus ylipäättään muototuvat teknologian käyttötapoiksi urheilun yhteisöissä ja miksi jompikumpi nousee hallitsevaan asemaan? Esitin Lauhan ja Myrskyn eroavan toisistaan siinä, millaiseen tiedolliseen asemaan urheilukello ja keho heillä asettuvat. Sosiomateriaalisen verkoston näkökulmasta kellon tiedollinen rooli kumpuaa osin urheiluyhteisöjen näkemyseroista koskien teknologian ja ihmiskehon luotettavuutta tiedollisina lähteinä. Näkemyserot siis toteutuisivat ja paljastuisivat urheilukellon joustavana tai joustamattomana käyttönä.

Toinen urheiluyhteisöihin liittyvä seikka liittyy henkiseen hyvinvointiin arvona. Tämä yhdistyy artikkelin alussa esitettyyn ajatukseen, jonka mukaan menestymiseen ei tarvita henkistä hyvinvointia (Päkk 2021). Henkinen hyvinvointi voi siis saada sattuu-

manvaraisen tai epäolennaisen arvon aseman suorituskyvyn kehittämisen ja menestyksen suhteessa. Urheilijan on mahdollista menestyä ja voida pahoin, jos henkinen hyvinvointi arvona ei korostu suorituskyvyn kehittämisen ja menestyksen suhteessa. Se, millaiseen arvoon hyvinvointi asettuu, on urheilukellon tiedollisen roolin kaltaisesti riippuvaista urheilun yhteisöissä ilmenevistä henkisen hyvinvoinnin arvostuksen painotuseroista ja näiden erojen välittymisestä teknologisissa suhteissa. Urheiluyhteisöjen henkiselle hyvinvoinnille osoitettu arvo luikertelee tapaan käyttää urheilukelloa.

Edellisten huomioiden perusteella on mahdollista, että kumpikin kaava voi toteutua: Suorituskyky kehittyä, urheilija menestyy ja voi henkisesti hyvin (joustavuus). Suorituskyky kehittyä, urheilija menestyy ja voi henkisesti pahoin (joustamattomuus). Joustava ja joustamaton tyyliisyys ilmentävät myös urheilijan sisäistämää käsitystä henkisestä hyvinvoinnista arvona.

Ristiintutkimisen kolmannessa kategorias-
sa eli materiaalisessa räätälöinnissä ydin on laitteen kehittämisessä tiettyä käyttötapaa mahdollistavaksi. Vertailun edellisten vaiheiden kautta tuotetun informaation avulla on tarkoitus ideoida, miten suorituskyvyn kehittäminen onnistuisi toivotulla tavalla. Eräs mahdollisuus on suunnitella monitieteisessä työryhmässä, miten urheilukelloja voisi muokata psykologista joustavuutta tukeviksi. Erittäin olennaista olisi kuulla huippu-urheilijoiden näkemyksiä laitteiden käytön vaikutuksista psykologiseen joustavuuteen. Monitieteinen työskentely mahdollistaisi myös muutosten tekemiseen sisältyvien eettisten näkökulmien laaja-alaisemman tarkastelun.

Analyysini urheilukellon käytöstä esimerkillistä, että teknologioiden käytössä on kyse ruumiillis-hermeneuttisissa suhteissa muodostuvista laitteen käyttötavoista, laitteen ja

kehon erilaisista tiedollisista rooleista sekä henkisen hyvinvoinnin arvon omaksumisesta. Sen pohjalta voi todeta, etteivät psykologin joustavuus ja joustamattomuus ole urheiliijaan pelkistettäviä taitoja tai niiden puutetta vaan laitteen vaihtoehtoisia käyttötapoja, jotka muodostuvat teknologisissa suhteissa. Joustavuuden vahvistaminen vaatii huomion kohdistamista urheilijan käyttämiin laitteisiin sekä käyttöön liittyviin kokemuksiin ja tulkintoihin. Urheiluyhteisöt näyttäytyvät teknologisesti välittyneinä todellisuuksina, jotka mahdollistavat erilaisten tiedollisten roolien lankeamisen laitteille ja kehoille sekä eroja henkisen hyvinvoinnin arvostamisessa.

Teknologiset suhteet osa hyvin- ja pahoinvointia

Olen artikkelissani soveltanut postfenomenologista käsitystä ihmisten ja teknologioiden yhteenkietoutuneisuudesta urheilijoiden pahoinvoinnin ymmärtämiseen. Havainnollistin yhdistelmäintentionaalisuuden käsitteellä, miten suorituskyvyn kehittäminen edellyttää teknologioiden ja urheilijoiden yhteistoimintaa. Variaatioanalyysillä osoitin, että joustavuus ja joustamattomuus ovat urheilukellon käytön tyylisyyksiä, eivät vain urheilijan ominaisuuksia. Teknologioiden monityylisyyden käsitteen soveltamisen ja ristiintutkimisen kautta ilmeni, että urheilukellon käyttö muovaa käsityksiä kehon ja urheilukellon tiedollisista rooleista sekä osallistuu hyvinvointiarvojen omaksumiseen. Tutkimukseni perusteella voi ehdottaa, että urheilijoiden hyvin- ja pahoinvoinnin ymmärtäminen vaatii heidän teknologisten suhteidensa ymmärtämistä. On erheellistä sulkea urheilijoiden hyvinvoinnin tarkastelun ulkopuolelle välineitä, jotka ovat kiinteä osa heidän arkeaan suorituskyvyn kehittämisen kautta.

Analyysini vahvistaa ajatusta siitä, että laitteet ja niiden käyttö luovat urheilun sosiaa-

lista todellisuutta esimerkiksi valmennussuhteissa. Valmennussuhteilla on olennainen merkitys urheilijan hyvinvoinnille (Mononen 2021). Niiden teknologiseen välittyneisyyteen liittyen suomalaisen huippu-urheilun instituutti KIHUn toimitusjohtaja, **Arto Kuusisto**, on Helsingin Sanomien haastattelussa (Pusa 2024) todennut urheilijoiden harjoittelun seurannassa hyödynnettävän datan käytön kaipaavan kehittämistä. Tutkimukseni pohjalta on perusteltua todeta, että valmentajan ja urheilijan suhde rakentuu osin harjoitusdatan välityksellä. Tällöin se, mitä datan käytön kehittämisellä tarkoitetaan, kaipaa tarkentamista.

Urheilijoiden pahoinvoinnin ennaltaehkäisyssä näkökulmasta on tärkeää tunnistaa datan merkitys tiedollisen aseman, kehosuhteen ja hyvinvoinnin arvon kautta valmennussuhteessa. Tähän ei riitä urheilijan henkilökohtaisten teknologiasuhteiden huomiointi. Myös valmentajan teknologisten suhteiden läsnäolo välittää urheilijalle muodostuvia käsityksiä suorituskyvystä, menestyksestä ja hyvinvoinnista. Valmentaja voi tukea urheilijaa omaksumiensa käsitysten kautta. Datan käytön kehittämisessä on ymmärrettävä olevan osin kyse valmentajan teknologisten suhteiden ja niiden välittämien käsitysten tunnistamisesta sekä tarvittaessa niiden muovaamisesta urheilijan hyvinvointia tukevaksi.

Tutkimuksellani olen lisännyt ymmärrystä siitä, etteivät teknologiat ole vain käytötavaroita vaan vuorovaikutteisten suhteiden muodostajia. Urheilijoiden suorituskyky, menestys ja hyvinvointi ovat mitä ovat osin sen takia, millaisissa teknologisissa suhteissa ne muodostuvat. Teknologiset suhteet välittävät sitä, mitä urheileminen on ja millaiseksi se muuttuu. Jokaisen urheilijan taustalla on urheilun teknologisesti välittynyt maailma.

Lähteet

Aydin, C., González Woge, M. & Verbeek, P.-P.

2019. Technological Environmentalty: Conceptualizing Technology as a Mediating Milieu. *Philosophy & Technology* 32 (2), 321–338.
<https://doi.org/10.1007/s13347-018-0309-3>.

de Boer, B. 2023. Explaining multistability: Postphenomenology and affordances of technologies. *AI & Society* 38, 2267–2277.
<https://doi.org/10.1007/s00146-021-01272-3>

Ghazzawi, H. A., Nimer, L. S., Haddad, A. J., Alhaj, O. A., Amawi, A. T., Pandi-Perumal, S. R., Trabelsi, K., Seeman, M. V. & Jahrami, H. 2024. A systematic review, meta-analysis, and meta-regression of the prevalence of self-reported disordered eating and associated factors among athletes worldwide. *Journal of Eating Disorders* 12 (24), 1–21.
<https://doi.org/10.1186/s40337-024-00982-5>

Hahn, S.L., Bauer, K.W., Kaciroti, N., Eisenberg, D., Lipson, S. K. & Sonnevile, K. R. 2021. Relationships between patterns of weight-related self-monitoring and eating disorder symptomology between patterns of weight-regulated self-monitoring and eating disorder symptomology among undergraduate and graduate students. *The International Journal of Eating Disorders*, 53 (4), 595–605. <https://doi.org/10.1002/eat.23466>

Haverinen, M. & Leppänen, M. 2024. Kuormituksen seuranta. *Terveurheilija*. Päivitetty 15.5.2024. Viitattu 30.9.2024. <https://terveurheilija.fi/harjoittelu/kuormituksen-seuranta>

Huikuri, H. V., Junttila, J. & Tulppo, M. P. 2023. Sykevälivaihtelun kliininen merkitys. *Duodecim* 139 (15), 1193–1198.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo17781>

Ihde, D. 1990. *Technology and the Lifeworld: from Garden to Earth*. Bloomington/Minneapolis: Indiana University Press.

Ihde, D. 1993. *Postphenomenology: essays in the postmodern context*. Northwestern University Press.

Ihde, D. 2009. *Postphenomenology and Technoscience: The Peking University Lectures*. Albany: SUNY Press.

Kaski, S., Arvinen-Barrow, M., Kinnunen, U. &

Parkkari, J. 2024. Profiles of mental well- and ill-being among elite athletes: Associations with sport-related demands and resources. *Journal of Clinical Sport Psychology* 18 (1), 56–74.
<https://doi.org/10.1123/jcsp.2021-0083>

Kroes, P. 2012. *Technical Artefacts: Creations of Mind and Matter. A Philosophy of Engineering and Technology*, vol 6. Dordrecht: Springer Netherlands.

Lehto, M. 2023. Häpeän murtajat. *Helsingin Sanomat*. Päivitetty 25.5.2023. Viitattu 8.2.2024.
<https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009605372.html>

Luczak, T., Burch, R., Lewis, E., Chander, H. & Ball, J. 2020. State-of-the-art review of athletic wearable technology: What 113 strength and conditioning coaches and athletic trainers from the USA said about technology in sports. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 15(1), 26–40.
<https://doi.org/10.1177/1747954119885244>

Mertala, P. & Palsa, L. 2023. Juoksijoiden perusteita digitaalisten liikuntateknologioiden käyttämättä jättämiselle. *Liikunta & Tiede* 60 (2), 75–82.

Mononen, K. 2021. ”Kyllä mä sitä arvostan ja olen valmis tekemään parhaani”. *Kihun blogi*. Julkaistu 12.11.2021. Viitattu 12.3.2024. <https://kihu.fi/kihun-blogi-kylla-ma-sita-arvostan-ja-olen-valmis-tekemaan-parhaani/>

Muhonen, H. 2022. Fitnesskisasat romahduttivat Cheyenne Järvisen henkisen hyvinvoinnin – Lajin psyykkisistä riskeistä pitäisi puhua enemmän, sanoo asiantuntija. *Helsingin Sanomat*. Päivitetty 24.9.2022. Viitattu 8.2.2024 <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000009082945.html>

Pietikäinen, A. & Pasanen, R. 2023. Joustava mieli urheilussa: vahvista mielen taitoja urheilun tueksi. Helsinki: Duodecim.

Pusa, A. 2024. Tohtoreiden pomo. *Helsingin Sanomat*. Päivitetty 30.1.2024. Viitattu 30.1.2024.
<https://www.hs.fi/urheilu/art-2000010125036.html>

Rosenberger, R. 2009. The sudden experience of the computer. *AI & Soc* 24 (2), 173–180.
DOI 10.1007/s00146-009-0190-9

- Rosenberger, R.** 2014. Multistability and the Agency of Mundane Artifacts: from Speed Bums to Subway. *Hum Stud* 37 (3), 369–392. DOI 10.1007/s10746-014-9317-1.
- Rosenberger, R.** 2017. *Callous Objects: Design against the Homeless*. Minneapolis: University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/9781452958538>
- Rosenberger, R.** 2023a. *The critical Ihde*. State University Press of New York Press.
- Rosenberger, R.** 2023b. On variational cross-examination: a method for postphenomenological multistability. *AI & SOCIETY* 38 (6), 2229–2242. <https://doi.org/10.1007/s00146-020-01050-7>
- Rosenberger, R. & Verbeek, P-P.** 2015. *Postphenomenological investigations: Essays on human-technology relations*. Lanham: Lexington Books.
- Ronkainen, H. V.** 2023. Psykologinen joustavuus – urheilija, opi tunnistamaan miten mieli vaikuttaa toimintaasi! Kihun blogi. Julkaistu 22.9.2023. Viitattu 20.2.2024. <https://kihu.fi/kihu-syke/psykologinen-joustavuus-urheilija-opi-tunnistamaan-miten-mieli-vaikuttaa-toimintaasi/>
- Saari, A.** 2023. Urheilijoiden kuormittuminen, palautuminen ja suorituskyvyn seuranta – mitä, miksi ja mitä sitten? Kihun blogi. Julkaistu 17.5.2023. Viitattu 20.2.2024 <https://kihu.fi/kihu-syke/urheilijoiden-kuormittuminen-palautuminen-ja-suorituskyvyn-seuranta-mita-miksi-ja-mita-sitten/>
- Sánchez, V. A. Chamorro, J. L. Castellanos, R. M. & Alcaraz, S.** 2023. Measuring optimal psychological states: Proposal of two brief versions to measure flow and clutch in athletes. *Frontiers in Psychology* 14, 1–15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1066494>
- Smaranda, A., Visinescu, A., Caramoci, A., Vasilescu, M. & Ionescu, A. M.** 2021. Tracking performance in elite athletes. *Medicina Sportiva, Journal of the Romanian Sports Medicine Society* 17 (1), 3300–3307.
- Suunto.** 2023. Näin hyödynnät tietoja sykevälivaihtelusta palautuaksesi optimaalisesti. Julkaistu 13.10.2023. Viitattu 15.3.2024. <https://www.suunto.com/fi-fi/sports/News-Articles-container-page/how-to-use-hrv-to-optimize-your-recovery/>
- Suunto.** 2024. Suunto Race. Viitattu 8.2.2024. <https://www.suunto.com/fi-fi/Tuotteet/Urheilulaitteet-ulkoiluun/suunto-race/suunto-race-all-black/>
- Utula, K.** 2023. ”Ei se nyt ihan tervettä ollut” – Valtteri Bottas paljastaa televisiossa, että formu-laura laukaisi syömishäiriön. *Helsingin Sanomat*. Päivitetty 1.2.2023. Viitattu 8.2.2024. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009364517.html>
- Verbeek, P-P.** 2005. *What Things Do. Philosophical reflection on technology, agency, and design*. The Pennsylvania State University Press: Pennsylvania.
- Verbeek, P-P.** 2008. Cyborg intentionality: Rethinking the phenomenology of human-technology relations. *Phenom Cogn Sci* 7 (3), 387–395. DOI 10.1007/s11097-008-9099-x
- Verbeek, P-P.** 2011. *Moralizing technology: understanding and designing the morality of things*. The University of Chicago Press: London.
- Vesterinen, V.** 2016. Predicting and monitoring individual endurance training adaptation and individualizing training prescription: with endurance performance, cardiac autonomic regulation and neuromuscular performance. *Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health* 248. Väitöskirja.
- Vesterinen, V.** 2018. Harjoittelun ja palautumisen seurannalla tuloksekkaampaa kestävyysharjoittelua. *Liikunta & Tiede* 56 (6), 28–34, https://www.lts.fi/media/liikunta-tiede-lehden-artikkelit/6_2018/lt_6-18_28-34_lowres.pdf, 26.3.2024
- Whyte, K. P.** 2015. What is multistability? A theory of the keystone concept of postphenomenological research. Teoksessa JKBO. Friis & RP. Crease (toim.) *Technoscience and Postphenomenology: the Manhattan Papers*. New York: Lexington Books, 69–81.
- Zhang, X.** 2023. The role of integration of sports and medicine, training processes, and physical fitness in athlete performance and athlete sports success. *Revista De Psicología Del Deporte* 32 (3), 142–153.

4. Markkinat

Ruskeista kirjekuorista kuukausipalkkaan – amatörismin nousu ja tuho suomalaisessa huippu-urheilussa

JOUNI LAVIKAINEN

Ammattilaistuminen on suomalaisen huippu-urheilun pitkäaikaisimpia muutosprosesseja. Julkiammattilaisuuden läpimurtoa 1990-luvulla edelsi lähes sadan vuoden pituinen ajanjakso, kun organisoituneeseen kilpaurheiluun oli useimmissa lajeissa mahdollista osallistua vain amatööriurheilijana, olipa kyse minkä tason urheilijasta tahansa. Suomen urheilujärjestöt olivat sitoutuneet Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) ja useiden muiden kansainvälisten urheilujärjestöjen ylläpitämiin amatöörisääntöihin, jotka kielsivät rahapalkkioiden ja muiden aineellisten korvausten suoran maksamisen urheilijoille. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa amatööriys omaksuttiin urheilun johtavaksi periaatteeksi osaltaan myös siksi, että amatööriurheilu voitiin sovittaa urheilun laajempiin yhteiskunnallisiin päämääriin, toisin kuin individualistinen ja arvopohjaltaan kyseenalainen ammattieurheilu, jota pidettiin yksilön omana projektina (Aarresola ym. 2022, 13).

Suomen urheilujärjestelmä kehittyi 1900-luvulla yleispiirteiltään samaan tapaan kuin muissa Pohjoismaissa. Kilpaurheilu organisoitui taloudellista voittoa tavoittelemattomien vapaiden kansalaisjärjestöjen varaan (Peterson 2008). Ammattilaisuusurheilun liiketoimintalogiikkaan nojaavia sarjoja ja rakenteita ei kehittynyt amatööriurheilun vastavoimaksi samassa mitassa kuin muualla Eu-

roopassa ja Yhdysvalloissa. Muutoin markkinatalous kukoisti Pohjoismaissakin, joten sen toimintatapoja siirtyi väistämättä myös kansalliseen amatööriurheiluun. Julkiamatöörityden takia urheilu palkkatyöläistyi julkisivun takana: parhaille urheilijoille alettiin jo 1900-luvun alussa maksaa osuuksia kilpailujen pääsylipputuotoista urheilujärjestöjen valvonnan ohi. ”Sala-ammattilaisuuden” painoarvo vaihteli Pohjoismaiden sisällä ja lajien välillä; Suomessa ruskeat kirjekuoret opittiin jo varhain yhdistämään kestävyysjuoksuun (Laine 1989), Ruotsissa ennen kaikkea jalkapalloon (Andersson 2002, 414–447). Avoimeen palkanmaksuun siirryttiin Pohjoismaissa vasta 1980- ja 1990-luvuilla, kun amatöörisäännöistä asteittain luovuttiin niin kansainvälisissä kuin kansallisissa urheilujärjestöissä.

Suomen urheiluhistorian tunnetuin sala-ammattilainen on epäilemättä ”juoksijain kuningas” **Paavo Nurmi**, jonka ura kansainvälisellä huipputasolla päättyi Kansainvälisen yleisurheiluliiton (IAAF) antamaan kilpailukieltoon huhtikuussa 1932. Kilpailukiellon syynä olivat Nurmelle edellisen kesän kilpailukiertueella Saksassa maksetut rahapalkkiot. Nurmea puolustettiin Suomessa loppuun saakka, vaikka syytösten mitä todennäköisimmin tiedettiin pitävän paikkansa. Nurmen ”uhraamista” pidettiin epäreiluna, koska vastaavia palkkioita tiedettiin tai ainakin uskot-

tiin suoritettavan monelle muullekin urheilijalle. Apua suomalaisten urheilujohtajien toimenpiteistä ei kuitenkaan ollut: IAAF ja KOK pitivät kilpailukiellon voimassa, ja Nurmi sai seurata viimeiset olympialaisensa Los Angelesissa katsomosta käsin. Nurmen kohtalo painui syvälle kansakunnan kollektiiviseen muistiin – etenkin siksi, että kilpailukielltoa IAAF:n johtokunnassa oli antamassa kaksi ruotsalaista urheilujohtajaa, **J. Sigfrid Edström** ja **Bo Ekelund** (Lavikainen 2023a, 2–3).

Kylmän sodan aikana amatööriky symyksen kansainvälinen painoarvo kasvoi entisestään, kun Neuvostoliitto, Saksan demokraattinen tasavalta (DDR) ja muut itäblokin maat saapuivat olympianäyttämöille valeamatöörineen, jotka pystyivät keskittymään täysipainoisesti urheiluun armeijan, poliisin tai ammattiliittojen suojiin perustetuissa nimellisissä viroissaan. Länsimaissa huippu-urheilun amatööriperustaa rapauttivat entisestään suuret urheiluvälinevalmistajat, jotka oivalsivat urheilijoiden merkityksen valmistamien urheiluvälineiden ja -varusteiden mainoskasvoina. Pöydän alta maksettuja palkkioita alkoi 1960-luvulta lähtien liikkua enenevästi etenkin juoksijoiden taskuihin (Llewellyn & Gleaves 2016, 113, 147–152.). Kansainvälisissä urheilujärjestöissä, kuten amatööriyden voimakkaimmissa tukijoissa IAAF:ssä ja KOK:ssa, amatöörurheilulla oli näistä lieveilmiöistä huolimatta vielä 1980-luvullakin monia kannattajia, joihin myös useimmat suomalaiset urheilujohtajat kuuluivat (Lavikainen 2022, 378). Amatörismin aikakausi olympialiikkeessä päättyi lopulta vasta 1990-luvun alussa, kun urheilijoiden tulonlähteillä ei enää ollut vaikutusta kilpailuiden osallistumisoikeuteen.

Tässä artikkelissa tarkastelen suomalaisten huippu-urheilijoiden palkkiokäytäntöjä lähes koko 1900-luvun kattavalla ajanjaksolla. Urheilulajeista lähemmän tarkastelun kohteena

ovat yleisurheilu ja jalkapallo. Erityisen huomion saa 1960- ja 1990-lukujen välinen vähen tutkittu siirtymäkausi, jonka aikana suomalainen huippu-urheilu siirtyi vähitellen näennäisestä amatööriydestä julkiammattilaisuuteen. Millaisia muotoja sala-ammattilaisuus sai Suomessa, ja millaisia eroja yksilö- ja joukkuelajien käytännöissä oli? Millaisia taloudellisia ja urheilullisia tilaisuuksia sala-ammattilaisuuteen liittyi, ja miten urheilijat pyrkivät hyödyntämään niitä? Miten yhtäältä amatöörisäännöistä luopuminen ja toisaalta ammattilaistumisen prosessi vaikuttivat urheilijoiden uranäkymiin ja tulonlähteisiin?

Varsin vähän tutkittu alue

Niin Suomessa kuin kansainvälisesti amatörismiä ja sen merkitystä urheilun historiassa on tutkittu verraten vähän. Suomessa esimerkiksi niin historiantutkijat **Kalervo Ilmanen**, **Leena Laine** ja **Erkki Vettenniemi** kuin liikuntasosiologi **Hannu Itkonen** ovat tutkineet erityisesti amatööri- ja ammattilaisurheilun arvopohjaa sekä amatörismin saapumista Suomeen 1900-luvun alussa ja kodiointia urheilujärjestöjen sääntöihin. **Antero Heikkinen** (1977) osoitti urauurtavassa tutkimuksessaan, että ammattilaisurheilusta tutut käytännöt, kuten rahapalkkiot, olivat yleisiä suomalaisessa hiihtourheilussa jo 1890-luvulla. Orastavan ammattilaiskulttuurin edellytykset katosivat, kun keskusjärjestö Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) vahvistamat valtakunnalliset amatöörisäännöt astuivat voimaan vuonna 1907. SVUL pönkitti amatöörivaateellaan *urheilun hyvää kertomusta*, jossa urheilujärjestöt käyttivät amatöörisääntöjä urheilijoiden sosiaaliseen kontrolliin – sosiaalistakseen heitä yhteiskunnan kehittymisen kannalta tärkeiksi katsottuihin arvoihin (Itkonen 1997, 206–215).

Maailmansotien välisinä vuosina amatöörisääntöjen kiertäminen ja sala-ammattilai-

suus muodostuivat vallitseviksi käytännöiksi etenkin yleisurheilussa. Yleisurheilun sala-ammattilaisuudessa oli kyse yhtäältä urheilijoiden omista tulonhankkimistoimista ja toisaalta SVUL:n organisoimasta olympiavalmennuksesta, johon sisältyi monia amatöörisääntöjen vastaisia toimintatapoja, kuten urheilijoille järjestetyt nimelliset työpaikat ja menetetyn työajan korvaukset. Suomalaistutkijat ovat lähestyneet ilmiötä etenkin Paavo Nurmen vuoden 1932 kilpailukiellon kautta (Laine 1989; Roiko-Jokela 1997; Kokkonen 2008, 178–182). Tutkimukset ovat purkaneet sitkeää myyttiä ruotsalaisten urheilujohtajien kateudesta Nurmelle annetun kilpailukiellon päämotiivina. Nurmen kilpailukiellon on pidettävä ennen kaikkea IAAF:n voimannäytteenä, jossa kansainvälinen järjestö otti itselleen aiemmin kansallisille järjestöille kuuluneen oikeuden valvoa amatöörisääntöjä. Kohteeksi valittiin Paavo Nurmi, koska hän oli paitsi aikakautensa suurin tähti myös paras esimerkki sala-ammattilaisuudesta.

Amatööriyden ja ammattilaisuuden kysymyksiä ovat käsitelleet tutkimuksissaan myös **Pauli Vuolle** ja **Kalevi Heinilä**. Vuolle tutki väitöskirjassaan (1977) suomalaisten urheilijoiden urapolkuja, ajankäyttöä ja mentaliteetteja kyselytutkimuksella kerätyn aineiston pohjalta. Vuolteen johtopäätöksenä oli, että tutkimusajanjaksolla 1956–1972 suomalaisia huippu-urheilijoita voitiin pitää ”*melko puhtaina amatööreinä, jos amatöörismmin kysymystä tarkastellaan vain urheiluun ja työhön käytetyn ajan perusteella*” (Vuolle 1977, 175). Toisaalta valtaosa tutkimukseen vastanneista 451 urheilijasta määritteli urheilemisensa pikemminkin työksi kuin harrastukseksi, minkä Vuolle tulkitsi kuvastavan ”*urheilun irtautumista leikki- ja vapaa-ajantoiminnoista ja sen lähentymistä työtoimintoihin, joissa urheilija on paremmin viihdetyöntekijä kuin kasvatuksen kohteena oleva ama-*

tööri” (Vuolle 1977, 16). Samaan johtopäätökseen päätyi Kalevi Heinilä kehittelemänsä *totalisaatioteorian* pohjalta. Heinilän mukaan kylmän sodan ajan kilpavarustelu kiihdytti kansainvälisen urheilun ammattilaistumista ja kaupallistumista, jonka yksi ilmenemismuoto oli ”*harmaan rahan*” valuminen urheilijoiden ja muiden urheilutoimijoiden taskuihin (Heinilä 1998, 127).

Tuoreemmista suomalaisista tutkimuksista maininnan arvoinen on etenkin **Outi Aarresolan**, **Jari Lämsän** ja **Hannu Itkosen** tutkimus (2022) urheiluorganisaatioiden ammattilaistumisesta viidessä joukkuelajissa. Kyseessä oli ensimmäinen Suomessa ja suomeksi julkaistu tutkimus ammattiurheilun historiasta, nykymuodoista, teoreettisista lähestymistavoista ja tulevaisuuden näkymistä. Marraskuussa 2023 tarkastetussa väitöskirjassani (Lavikainen 2023a), johon tämä artikkeli perustuu, tutkin sala-ammattilaisuuden ilmenemismuotoja ja urheilijoiden ammattilaistumista lähes koko 1900-luvun kattavalla ajanjaksolla. Päähuomio suuntautui yleisurheilijoiden ja jalkapalloilijoiden palkkiokäytäntöjen muutoksiin 1960-luvulta 1990-luvulle.

Kansainvälisellä tutkimuskentällä on ollut pitkälti sama tilanne kuin Suomessa: amatörismiä huippu- ja olympiaurheilun kontekstissa ei ole tutkittu niin paljon kuin voisi odottaa, mutta tutkijoiden mielenkiinto aihepiiriä kohtaan on selvästi kasvamassa. Suurin osa aiemmasta kansainvälisestä tutkimuksesta on tehty modernin kilpa- ja amatööriurheilun syntysijoilla Iso-Britanniassa sekä Yhdysvalloissa. 1980-luvulla julkaistujen tutkimusten aiheet vaihtelivat amatööriaatteen historiallisen taustan selvittelyistä sen eettis-moraalisen sisällön perkaamiseen. Aikakauden epäilemättä merkittävimmän tutkimuksen teki **David C. Young** (1984), joka osoitti, ettei amatörismiä voi jäljittää antiikin ajan urheiluun, vaan sitä on pidettävä täysin modernin

ajan keksintönä. Youngin tutkimus vei pohjan KOK:n johtajien lähes koko 1900-luvun hellimältä ajatukselta ”puhtaasta” antiikin urheilusta, jonka arvoihin myös nykyaikaisen olympiaurheilun tulisi perustua.

Antiikin Kreikan sijaan amatörismi syntyi 1800-luvun Britanniassa. Urheilujärjestöjen johtoon hakeutuneet keski- ja ylempien luokkien johtajat katsoivat työväenluokan suosiman ammattilaisurheilun edistävän yhteiskunnan kannalta väärää arvoja ja näkivät sen uhkaavan myös omaa asemaansa, horjuttamalla brittiyhteiskunnan perinteisiä valtasuhteita. 1850-luvulta lähtien urheilujärjestöjen sääntöihin ilmaantuneiden amatööripykälien tarkoitus oli sulkea rahasta ja sosiaalisesta noususta kiinnostuneet työläistäustaiset urheilijat organisoidun urheilun ulkopuolelle (Gruneau 2006). Myös KOK sitoutui amatöörirurheiluun heti perustavassa kokouksessaan kesäkuussa 1894. Modernin olympialiikkeen perustajaa **Pierre de Coubertiniä** amatörismi tai varsinkaan amatööriyden tarkemmat määritellyt eivät juuri kiinnostaneet, mutta amatörististä oli kasvanut angloamerikkalaisten urheilujohtajien piirissä niin suosittu aate, että käytännössä sitä ei voinut sivuuttaa (Llewellyn & Gleaves 2016, 23). Amatööriyden periaatteesta pidettiin KOK:ssa kiinni lopulta lähes sadan vuoden ajan – huolimatta olympiaurheilun sisällä rehottaneesta sala-ammattilaisuudesta ja olympialiikkeen ulkopuolella suosiotaan jatkuvasti kasvattaneesta ammattiurheilusta.

Tätä taustaa vasten kesti varsin pitkään ennen kuin urheiluhistorioitsijat tarttuivat aiheeseen ja kirjoittivat amatörististä kansainvälisessä olympialiikkeessä oman monografiansa. Tutkimusaukon täyttivät lopulta **Matt-hew Llewellyn** ja **John Gleaves** (2016). Amatööriajan päättymistä yleisurheilussa oli jo tätä ennen tutkinut **Joseph M. Turrini** (2012), joka korosti erityisesti urheilijoiden aktivis-

min merkitystä ammattilaisuuteen siirtymisen taustalla. **Jörg Krieger** (2021, 149–150) puolestaan on kuvannut osuvasti sitä ristive-toa, joka IAAF:n sisällä 1970- ja 1980-luvuilla vallitsi amatörismin kannattajien ja vastustajien välillä, ja kuinka ammattilaisuus lopulta vei voiton kansainvälisten suuryritysten intressien vaikuttaessa vahvasti taustalla. Pohjoismaisista tutkijoista amatöörisäännöistä, niiden kiertämisestä ja merkityksistä ovat kirjoittaneet muun muassa **Karin Wikberg** (2005) ja **Torbjörn Andersson** (2002, 414–447).

Päälähteenä muistitieto

Tutkimukseni alkuperäislähdeaineisto koostuu entisten yleisurheilijoiden ja jalkapalloilijoiden haastatteluilla keräämästäni muistitiedosta, keskusjärjestöjen ja urheiluseurojen arkistolähteistä sekä sanoma- ja aikakauslehdistä. Päälähdeaineistona ovat haastattelut, joita kertyi kaikkiaan 19. Yhtä haastattelua lukuun ottamatta tein haastattelut puhelinhaastatteluina, mikä oli pakon sanelema ratkaisu koronapandemian aikaisten tapaamisrajoitusten takia. Toteutin haastattelut puoli-strukturoituina teemahaastatteluina, joissa haastateltavat saivat kertoa omin sanoin tulonlähteistään ja niiden muuttumisesta aktiiviuransa aikana. Tutkimusaihetta voi pitää arkaluonteisena, joten päädyin anonymisoimaan suurimman osan haastatteluaineistosta ja rajaamaan ne vain tämän tutkimuksen käyttöön.

Haastateltavien suhtautuminen kysymyksiin rahasta ja sen merkityksestä erosi varsin paljon. Suurin osa puhui palkkioistaan avoimesti, ja osa oli jopa selvästi ylpeä siitä, että oli saavuttanut sellaisen urheilullisen tason, jossa niitä saattoi ansaita. Monilla oli tosin taipumusta myös vähätellä ansioitaan ja verrata niitä nykypäivän huippu-urheilussa tai jo oman uransa aikana saatavilla olleisiin rahsummiin. Toisinaan aiheen sensitiivisyys il-

meni haluttomuutena puhua suoraan tutkimukseni kannalta olennaisimmista teemoista, kuten siitä, mistä, milloin ja miten salaisia osallistumispalkkioita oli saatavilla.

Muutama haastateltava vakuutti saaneensa uransa aikana vain kulukorvauksia, jos niitäkään. Toisaalta jotkut haastateltavat muistivat hyvinkin tarkasti omien tulojensa kehittymisen koko aktiiviuransa ajalta, ja myös sen mistä lähteistä rahat olivat tulleet. Kokonaisuutena haastatteluista kertynyt aineisto täytti aineistonkeruulle asettamani päätavoitteen: saada kokoon sellaista urheilijalähtöistä aineistoa, joka avaisi aiemmasta tutkimuksesta puuttuvan näkymän maailmaan, jossa kansainvälisen ja kansallisen huipputason urheilijat tutkimusajanjaksolla elivät. Tällä tavoin pyrin kääntämään urheilijat urheilujärjestöjen sosiaalisen kontrollin objekteista subjekteiksi ja tarkastelemaan urheilun ammattilaistumista toimijatasolta käsin.

Täydensin keräämääni muistitietoaineistoa kirjallisilla aikalaislähteillä. Tämän tutkimuksen kohdalla etenkin arkistolähteisiin liittyy monia käytännöllisiä ja metodologisia ongelmia. Urheilun ja liikunnan kulttuuri-keskus Tahdossa sijaitsevien keskusjärjestöjen (mm. SVUL, Suomen Olympiakomitea, Suomen Palloliitto) ja lajiliittojen (Suomen Urheiluliitto) arkistot ovat hyvin laajoja, mikä vaikeuttaa urheilijoiden näkökulmaa heijastavien lähteiden, kuten sopimusten, kirjeiden ja päiväkirjojen löytämistä. Urheiluseurojen kohdalla ongelma on se, että arkistot ovat yleensä huonosti säilyneitä. Asiakirjat, joissa olisi eksplisiittistä tietoa urheilijoille maksetuista palkkioista, ovat harvinaisia, mikä kertoo ainakin kahdesta asiasta: urheilujärjestöjen oman arkistohoidon kehnosta tasosta ja verottajan pelosta. Yleishyödyllisinä yhdistyksinä urheiluseuroilla ei 1970-luvun lopulle saakka ollut velvoitetta säilyttää tilikirjojaan, ja raskauttavat todisteet esi-

merkiksi urheilijapalkkioista tuhottiin usein tarkoituksella – ja hyvästä syystä, kuten tutkimuksessani kävi ilmi.

Metodologisesti tutkimus yhdistelee muistitietotutkimuksen metodeja kirjallisten alkuperäislähteiden kriittiseen analyysiin ja kontekstualisoimiseen. Käsitteellisen viitekehyksen analyysilleni muodostavat *amatörismin*, *sala-ammattilaisuuden* ja *ammattilaisuuden* monitahoiset käsitteet. Amatööri- ja ammattilaisurheilussa ei ollut eikä ole kyse vain rahasta, vaan myös mentaliteeteista, harjoittelun määrästä ja laadusta sekä urheilijan työoikeudellisesta ja sosioekonomisesta asemasta. Tässä tutkimuksessa pääfokus on kuitenkin urheilun palkkatyöläistymisessä, joten määritelmissäni painottuvat taloudelliset seikat.

Amatörismillä tarkoitan Britannian yksityiskouluissa 1800-luvulla syntynyttä eetos- ta, jossa urheilu ymmärretään ytimeltään kasvatukselliseksi, vapaaehtoiseksi ja palkattomaksi toiminnaksi – urheiluksi urheilun itsensä vuoksi – sekä tämän eetokseen valvomiseen tarkoitettuja sääntöjä, joilla urheilujärjestöt pyrkivät pakottamaan koko urheilun kentän amatööriurheilun periaatteiden mukaiseksi. *Sala-ammattilaisuus* viittaa ennen kaikkea amatöörisääntöjen kiertämiseen – esimerkiksi urheilijoille maksettuihin salaisiin rahapalkkioihin ja heille järjestettyihin nimellisiin työpaikkoihin. *Ammattilaisuudella* tarkoitan urheilua urheilijan päätoimena ja tärkeimpänä tulonlähteenä. Ammattilaistumisen prosessissa painotan nimenomaan yksilöitä esimerkiksi organisaatioiden ja systeemien sijaan (Lämsä ym. 2020, 59–61). Prosessi on saavuttanut päätepisteensä siinä vaiheessa, kun urheilusta on tullut yhteiskunnan verotuskäytäntöjä noudattava työ ja elinkeino, jossa urheilijoiden etua valvovat urheilijoiden omat yhdistykset, ja jossa urheilijoiden sosiaaliturvalla on muita ammatteja vastaava lakisääteinen asema.

Sala-ammattilaisuuden kultakausi

Rahapalkkioita on maksettu Suomessa urheilijoille lähes niin pitkään, kun maassamme on ylipäänsä urheiltu siinä merkityksessä kuin modernin kilpaurheilun ymmärtäminen. Pohjan näille palkkioille loi hevosurheilusta omaksuttu käytäntö periä pääsymaksu kilpailujen ja näytösten katsojilta (Vettenniemi 2008, 106). Rahapalkkiot yleistyivät Suomessa 1880- ja 1890-luvuilla hiihdossa, painissa ja useissa myöhemmin yleisurheilun alle niputetussa urheilulajissa. Raha kytkeytyi urheiluun ongelmattomasti: harva näki urheilijoiden rahallisessa palkitsemisessa vielä sen suurempaa eettistä ongelmaa.

Rahapalkkioilla oli suurin merkitys hiihdossa, jossa elettiin 1890-luvulla jopa orastavan ammattilaisuuden aikakautta: maan suurimman hiihtokilpailun, Oulun hiihtojen, voittajille oli tarjolla työmiehen usean kuukauden palkkaa vastaavia summia, ja kun vähintään matkakulut kattavia summia riitti myös heikomminkin sijoittuneille, hiihdot houkuttelivat osanottajia ympäri Suomea (Heikkinen 1977, 35–38). Eteivät voimamiehet saattoivat kartuttaa ansioitaan esimerkiksi sirkuksessa voittamalla haasteottelussa ulkomaisen ammattipainijan tai osoittamalla kyvykkyyttään juoksu-, heitto- tai hyppylajien kisailuissa. Esimerkiksi **Verner ”Isä” Järvinen**, josta Ateenan vuoden 1906 välikisoissa tuli ensimmäinen suomalainen yleisurheilun olympiavoittaja, sai 1800-luvun lopulla rahapalkkioita voittamistaan korkeushyppy- ja kiekonheittokilpailuista (Vettenniemi 2007, 143–144). Järvisen kaltaiset, rahapalkkioita vastaanottaneet urheilijat eivät periaatteessa olisi saaneet osallistua olympialaisiin, mutta koska urheilijoiden amatööriyttä oli mahdollonta valvoa, valeamatöörejä kilpaili olympialaisissa runsain mitoin heti ensimmäisistä vuoden 1896 kisoista lähtien (Llewellyn & Gleaves 2016, 26–30).

Rahapalkkioiden, amatööririkysmyksen ja koko suomalaisen urheilun kannalta merkittävä merkkipaalu koitti vuonna 1907, kun edellisenä vuonna perustetun SVUL:n kilpailu- ja amatöörisäännöt astuivat voimaan. Avoimesti maksetuista rahapalkkioista tuli hetkessä kiellettyjä ja niitä saaneista urheilijoista mahdollisen kilpailukelvottomuustuomion kohteita. Muista keskusjärjestöistä amatöörismiin sitoutuivat vastaavalla vuonna 1907 perustettu Suomen Palloliitto ja vuonna 1919 perustettu Työväen Urheiluliitto, joka kopioi SVUL:n amatöörisäännöt sellaisenaan omiin sääntöihinsä (Hentilä 1982, 86). Myös SVUL:n jaostojen pohjalta vuonna 1931 perustettujen lajiliittojen amatöörisäännöt olivat peruseriaatteiltaan samanlaisia: liittoihin kuuluvien seurojen jäseniä saivat olla vain amatööriruhtelijat, jotka eivät ottaneet urheilemisestaan vastaan rahallisia korvauksia – lukuun ottamatta kohtuullisiksi katsottuja matkakuluja. Sääntöjen yksityiskohtiin, kuten rikkomuksista annettujen kilpailukieltojen pituuteen ja matkakulukorvausten maksimimäärään, tehtiin 1900-luvun luvun alusta lähtien useita muutoksia ja tarkennuksia, joihin antoivat aihetta etenkin KOK:n kongresseissa tehdyt päätökset. Suoraan urheilijoille suoritettavien korvausten osalta linja säilyi pitkään tiukkana: esimerkiksi menetettyjen työansioiden korvaaminen urheilijoille sallittiin vasta vuonna 1962 (Llewellyn & Gleaves 2016, 131).

Amatöörisääntöjen astuminen voimaan ei lopettanut rahapalkkioiden maksamista, vaan siirsi palkkionmaksun pöydän yläpuolelta alapuolelle. Jo 1980-luvulla tehtyjen tutkimusten (mm. Laine 1989) perusteella tiedämme, että suomalaisen urheilun kultaiset vuodet 1920- ja 1930-luvuilla olivat etenkin yleisurheilussa myös sala-ammattilaisuuden kultakautta. Tähtijuoksijat Paavo Nurmen johdolla kiersivät Suomea, Eurooppaa ja

Nurmen tapauksessa Yhdysvaltojakin osallistumispalkkioiden perässä. Olympiavuosina tarjolla oli myös nimellisiä työpaikkoja ja menetetyt työajan korvauksia, joita amatööri-sääntöjä ”valvoneen” SVUL:n valmentajat, kuten **Jaakko Mikkola** (Rantala 2017), urheilijoille järjestivät. Aiemmissa tutkimuksissa on kuitenkin myös esitetty, että Paavo Nurmen kaltaiset sala-ammattilaiset olisivat olleet pikemminkin poikkeus kuin sääntö, ja että pääsääntöisesti amatöörihenki kukoisti niin Suomessa kuin muuallakin urheilevassa maailmassa (Heinilä 1998, 127–128).

Tutkimuksessani lähestyin 1920- ja 1930-lukujen sala-ammattilaisuutta ottamalla lähempään tarkasteluun vuoden 1933 *Roschier-tapauksena* tunnetun mediaskandaalin. Aiemmassa kirjallisuudessa vain vähän huomiota saanut tapaus on monestakin syystä kiinnostava – etenkin siksi, että sen yhteydessä julkisuuteen nousi harvinainen suora todiste sala-ammattilaisuuden olemassaolosta. Kohu sai alkunsa 6.10.1933, kun helsinkiläinen sanomalehti *Svenska Pressen* julkaisi etusivullaan jäljennöksen takuusitoumuksesta, jossa Helsingin Kisa-Veikot (HKV) lupautui maksamaan Paavo Nurmelle puolet elokuussa 1931 järjestettävän kaksipäiväisen yleisurheilukilpailun kokonaistuotoista, jos hän suostuisi juoksemaan kumpanakin päivänä. Jos myös Nurmen ruotsalainen kilpakumppani **Edvin Wide** osallistuisi, kummallekin juoksijalle maksettaisiin yhteensä kaksi kolmasosaa tuotoista. Takuusitoumus oli päivätty 14.7.1931, ja sen oli allekirjoittanut HKV:n puheenjohtaja **Ossian Roschier**. Asiakirjan mukaan palkkio maksettaisiin urheilijoille kilpailun toisena päivänä, jonka jälkeen sitoumus palautettaisiin HKV:lle tuhotavaksi. Syy siihen, miksi harvinaislaatuinen asiakirja oli säilynyt kaksi vuotta laatimisen jälkeen, oli todennäköisesti se, että asiakirjassa mainittua kilpailua ei syystä tai toi-

sesta lopulta koskaan järjestetty (Lavikainen 2023a, 62–63).

HKV:n tekemä tarjous osoittaa ensinnäkin sen, että Suomen suurin yleisurheiluseura oli valmis maksamaan huomattavan osuuden järjestämänsä yleisurheilukilpailun tuotoista paitsi Paavo Nurmelle, myös Edwin Widelle, joka oli Suomessa hyvin tunnettu moninkertainen olympiamitalisti, mutta ei Nurmen veroinen kansainvälinen tähti. Työläistaustaisen sanomalehti Vapauden arvion mukaan asiakirjassa kuvatun kaltaiset kilpailut tuottivat yleensä järjestäjilleen yleisömäärästä riippuen 200 000–300 000 markkaa voittoa (Lavikainen 2023a, 63). 1920- ja 1930-lukujen yleisurheilukilpailujen tulo- ja menolaskemia ei tiettävästi ole säilynyt, joten on vaikea arvioida, miten lähellä totuutta kyseinen arvio on. Työläistaustaisen lehden intresseissä oli paisutella tarjolla olleita summia, koska se tarjosi lisätodisteen porvarillisen urheilun rappeutuneesta luonteesta. Jos tuotot tosiaan olisivat olleet tätä luokkaa, Nurmelle ja Widelle luvattu palkkio olisi vastannut työmiehen usean vuoden palkkaa.

Asiakirjan vuotajiksi epäiltiin Nurmen helsinkiläiseksi ”asiamieheksi” huhuttua poliisia **Nicolaus von Belliä** sekä hänen yhteistyökumppaniaan, *Svenska Pressenin* ja *Hufvudstadsbladetin* toimittajaa **Carl-Adam Nycopia**. Molemmilla miehillä oli jo entuudestaan urheilupiireissä kyseenalainen maine. SVUL oli vuonna 1930 kieltänyt jyrkästi urheilijoitaan tekemästä yhteistyötä von Bellin kanssa, koska hän oli jäänyt kiinni urheilijoiden välittämisestä kilpailujen järjestäjille amatöörisäännöt ylittävien hintapyyntöjen kera (Lavikainen 2023a, 64). Von Bellin porvarillisissa urheilupiireissä saamaa mainetta kuvastaa se, että *Turun Sanomat* kuvasi miestä lehmien ympärillä pörrääväksi karpäseksi – parasitiksi, josta ”*urheilijamme eivät pääse eroon*” (Lavikainen 2023c, 82). Samanlainen kuva

piirrettiin Nycopista, jonka tilannetta pahensi se, että hän oli väitetyesti välittänyt tietoja Paavo Nurmen palkkioista ruotsalaisille sanomalehdille, mikä porvarillisen lehdistön mielestä oli lähes maanpetos. Tämä patrioottinen näkökulma on ollut yleinen myös myöhemmässä kirjallisuudessa, jossa Nycopin on muun muassa kerrottu vaikuttavan ”isänmaanpetturilta, kun hän on antanut kansallissankaria vahingoittavia tietoja ruotsalaisen urheilulehden käyttöön” (Virtapohja 2017, 158). Tässä narratiivissa sala-ammattilaisuutta lähestytään samaan tapaan kuin aikalaislehdissä, nostamalla päähenkilöiksi von Bellin ja Nycopin kaltaiset ”petturit”. Urheilijoista kirjoitetaan ikään kuin he olisivat sala-ammattilaisuuden objekteja tai uhreja, vaikka juuri he olivat koko ilmiön päätoimijoita. Kaikki urheilijat tuskin pitivät von Belliä huijarina tai petturina, koska he liikkuivat samoilla kilpailumatkoilta hänen kanssaan myös SVUL:n antaman toimintakiellon jälkeen (Lavikainen 2023c, 82), eikä syytä ole vaikea arvata: niin Suomessa kuin Ruotsissa tarjolla olleiden, aikakauden ansiotasoon nähden merkittävien rahapalkkioiden takia.

HKV:n Nurmelle ja Widelle tekemän tarjouksen säilyminen ja julkaiseminen mediassa oli kaikesta päätellen työtapaturma, josta ei lopulta koitunut seuraamuksia muille kuin Roschierille, eikä kovin vakavia hänellekään. Myöhemmin Rosokiveksi nimensä muuttanut urheilujohtaja sai Suomen Urheiluliitolta tapauksen johdosta kahden vuoden toimintakiellon, jonka jälkeen hän palasi HKV:n puheenjohtajaksi ansaiten lopulta kunniapuheenjohtajan arvon. Roschierin paluu HKV:n arvostetuksi taustavaikuttajaksi tuo hyvin esiin sen, kuinka vähän amatöörisäännöistä maan johtavassa yleisurheiluseurassa piitattiin. Suomalaisten urheilutoimijoiden suhtautuminen amatööriskysmykseen näyttää yleisesti ottaen olleen prag-

maattisempi kuin monessa muussa maassa. Muualla urheilijat eivät olleet samalla tavalla turvassa omilta järjestöiltään, medialtaan ja johtajiltaan. Tämän saivat 1920–1940-luvuilla kokea muun muassa norjalainen seiväshyppääjä **Charles Hoff**, latvialaispuolalainen juoksija **Stanisław Petkiewicz**, ranskalaisjuoksija **Jules Ladoumègue** ja ruotsalaisjuoksijat **Gunder Hägg** ja **Arne Andersson**, jotka kaikki saivat amatöörisääntöjen rikkomisesta tuomion oman maansa urheiluliitolta (Lavikainen 2023c, 78–88). Kyseisten urheilijoiden esimerkit osoittavat myös sen, ettei urheilukyvillä rahastaminen ollut suinkaan ominaista vain suomalaisille kestävyysjuoksijoille vaan yleistä monessa muussakin maassa ja lajissa.

Amatörismin aikakausi yleisurheilussa päättyi

Amatörismiä olympialiikkeen ideologisena peruspilarina nakersivat 1960-luvulta lähtien useat poliittiset, yhteiskunnalliset ja kaupalliset taustavoimat. KOK:n johtajia amatöörisääntöjen arvostelu ei juuri hertauttanut. Vuonna 1971 KOK viilasi urheilijoiden kilpailukelvollisuutta koskevia kohtia Olympialaisessa peruskirjassa (Olympic charter) ja asetti erityisen kilpakelpoisuuskomitean (Eligibility Commission) valvomaan olympiaurheilijoiden amatööriyttä. Urheilijoiden tulonhankkimistoimille ja harjoitteluajoille asetetut rajoitukset olivat uusissa säännöissä jopa tiukemmat kuin aikaisemmin (Llewellyn & Gleaves 2016, 189). Merkittävämmät myönnytykset ammattilaisuudelle koittivat vasta 1980-luvun alussa, kun ensin IAAF ja sitten KOK hyväksyivät lajiliittojen hallinnoimat rahastot, joihin urheilijapalkkiot voitiin sijoittaa. Käytännössä päätöksellä sallittiin niin kilpailuista kuin sponsoreilta saadut rahapalkkiot, vaikka urheilijoiden harmiksi rahastoon

kertyneitä varoja sai aktiiviuran aikana käyttää vain harjoittelukuluihin. Niin IAAF:ssä kuin KOK:ssa amatööripohjaisella huippu-urheilulla oli edelleen runsaasti kannatusta. Ammattilaisuuden sallimisen kaltainen suuren luokan linjanmuutos edellytti kummassakin järjestössä mittavaa urheilupoliittista vääntöä, minkä takia lopulliset ratkaisut venyivät 1990-luvun alkuun (Llewellyn & Gleaves 2016, 182–186; Krieger 2021, 152–153).

Haastattemieni yleisurheilijoiden muistot 1970- ja 1980-lukuihin ajoittuneilta aktiivuriltaan kertovat yhtäältä muutoksesta ja toisaalta jatkuvuudesta: amatöörisäännöt asettivat samanlaisia esteitä rahallisten korvausten hankkimiselle ja kokoaikaiselle harjoittelulle kuin 1920- ja 1930-luvuilla, mutta uusiakin mahdollisuuksia oli tarjolla. Amatöörisääntöihin tehdyt lievennykset kansainvälisellä tasolla mahdollistivat esimerkiksi Suomen Urheiluliiton stipendijärjestelmän perustamisen 1970-luvun alussa. Suurimmillaan 10 000 markkaan nousseet stipendit antoivat monelle 1970-luvun yleisurheilijalle mahdollisuuden lisätä harjoittelunsa määrää ja laatua (Lavikainen 2021, 1057). Stipendijärjestelmän tarkoitus oli myös osaltaan kitkeä ruskeiden kirjekuorien kulttuurista, mutta tätä vaikutusta sillä ei lopulta ollut.

Suomalaisissa yleisurheilukilpailuissa maksettiin 1970-luvulla suurimmillaan 4 000–6 000 markan suuruusluokkaa olevia kerta-korvauksia, jotka ylittivät suomalaisen keskiansiotason kuukaudessa. Suurimpien palkkioiden lisäksi tarjolla oli runsaasti pienempiä, satoihin markkoihin jääneitä korvauksia. Kun otetaan huomioon, että esimerkiksi vuonna 1970 kuukausipalkka useimmissa ammateissa Suomessa oli ennen ennakonpidätystä noin 1 000–1 500 markkaa, ahkera kilpailija saattoi kauden mittaan tehdä urheilusta itselleen suhteellisen tuottoisan sivutyön (Lavi-

kainen 2023a, 68). Vaikka kaikista kilpailuista ylimääräistä ei ollut saatavilla, niin sekä Suomi että Ruotsi olivat tästä syystä muidenkin maiden urheilijoille hyviä matkakohteita. Ulkomailta saapuva urheilija saattoi tehdä hyvän tilin lyhyenkin kilpailukiertueen aikana, koska kilpailuja oli paljon, ja ne kaikki järjestettiin lyhyen pohjoismaisen kesän aikana. Helsingin Maailmankisojen kaltaisissa suurkilpailuissa urheilijoille epävirallisesti maksetut ylimääräiset palkkiot olivat järjestäjille yksi suurimmista menoeristä (Lavikainen 2023a, 69).

Osa urheilijoista otti tavakseen kilpailla kesäisin mahdollisimman paljon juuri rahapalkkioiden takia, mikä saattoi tarkoittaa jopa noin 50 kilpailua yhden kauden aikana. Näillä urheilijoilla oli useimmiten myös urheiluun rätätelöity työ, jossa työvelvoite oli minimaalinen, ja palkka maksettiin myös harjoitusten ja kilpailumatkojen ajalta. Tällaiseen työhön pääsi esimerkiksi Hannu Siitonen, kun Parikkalan kunta palkitsi hänet keihäänheiton Euroopan mestaruudesta 1974 palkkaamalla hänet kunnalle liikunnanohjaajaksi, mikä käytännössä tarkoitti satunnaisen lasten uimakoulujen vetämistä silloin kun kilpailukiireet mahdollistivat (Lavikainen 2023a, 70). Tällaiset ”*kunnallisen urheilijan*” työpaikat eivät olleet Suomessa harvinaisia, mikä osoittaa Pauli Vuolteen tulkinnan ongelmallisuuden: urheilijat saattoivat vaikuttaa ajankäytöltään amatööreiltä silloinkin, kun heidän aikansa kului pääasiassa urheilun parissa.

Stipendit, näennäiset työpaikat ja ruskeat kirjekuoret tekivät suomalaisurheilijoiden asemasta kansainvälisessä vertailussa varsin hyvän, mikä huomattiin myös ulkomailla: 1970-luvun puolivälissä yhdysvaltalaiset yleisurheilijat nostivat nimenomaan suomalaisurheilijat esimerkeiksi valtionsa voimakkaasti tukemista urheilijoista yrittäessään lobata sa-

manlaisia etuuksia itselleen (Haberman 2019, 1419). Toisaalta on muistettava, että tukimuotojen ja ylipäänsä urheilun painoarvo suomalaisurheilijoiden elämässä vaihteli suuresti. Etenkään ruskeilla kirjekuorilla ei ollut samaa merkitystä kaikille. Haastatteleminen entisistä urheilijoista sellaiset menestyneet ja arvostetut urheilijat kuin pikajuoksijatähdet **Riitta Salin** ja **Pirjo Wilmi-Rokkanen** (aiemmin Wilmi, Häggman) eivät hyötäneet rahallisesti urheilusta mitenkään, vaikka urheilussa hankitut tiedot ja taidot toki auttoivat elämässä muuten eteenpäin (Lavikainen 2023a, 72).

Rahastomalli vaikutti 1980-luvulla käänteentekevästi sekä suomalaisten mies- että naisurheilijoiden asemaan ja tulonlähteisiin. Vaikka amatörismi asetti edelleen esteitä urheilijoiden tulonmuodostuskeinoille, rahastot avasivat kokonaan uusia, legitiimejä tapoja ansaita elanto urheilun avulla. Kansainvälisen urheilun voimakkaan kaupallistumisen seurauksena – mistä ensimmäiset yleisurheilun MM-kisat Helsingissä 1983 ovat tyyppiesimerkki – urheiluun syntyi uusia rahavirtoja, mikä loi myös uusia jännitteitä urheilijoiden ja liittojen välille. Suomessa huippuyleisurheilijoiden ja Suomen Urheiluliiton välille syntyi riitaa urheilijoiden tekemistä sponsorisopimuksista, joista Suomen Urheiluliitto (SUL) vaati itselleen 25 prosentin osuutta. Urheilijat agentteineen – joista etenkin Tor Westerbergistä kehittyi monen urheilijan luottomies – päätyivät harhauttamaan SUL:oa valesopimuksilla, joihin oli merkitty todellista sopimusta pienempi rahasumma. Oikea yhteistyösopimus tehtiin suoraan yrityskumppanin kanssa (Lavikainen 2021, 1059–1060).

Urheilijoiden ja agenttien sekä urheilua hallinnoivien järjestöjen väliset riidat olivat yleisiä myös kansainvälisessä yleisurheilussa 1980- ja 1990-luvuilla. Amatörismillä oli nais-

sä keskusteluissa edelleen oma roolinsa, mutta yhä useampi urheilujohtaja käytti amatöörivaatimusta lähinnä tekosyynä pitää urheilijat jatkossakin järjestöjen palkattomana työvoimana, jotta urheilussa liikkuvat rahat voitiin kahmia omiin taskuihin. IAAF:n käänteentekevä päätös sallia suoraan urheilijoille – rahastojen ohi – maksetut rahapalkkiot 1990-luvun alussa oli pakon edessä tehty myönnitys, johon IAAF suostui vasta tähtiurheilijoiden agenttien painostuksen jälkeen (Krieger 2021, 166–168). Ei ihme, että IAAF:n kaltaisissa järjestöissä agentit nähtiin urheilun kaupallistumisen ei-toivottuna lieveilmiönä. Vuonna 1985 IAAF lähetti jäsenliitolleen tiukkasanaanaisen varoituksen agenteista, jotka edustivat ”käytäntöä, jonka IAAF ei salli yleistyvän kansainvälisessä yleisurheilussa” (Lavikainen 2021, 1060). Kuten olemme havainneet, käytäntöä esiintyi jo 1920-luvulla. Niin agentit kuin ammattilaisuuskin olivat tulleet jäädäkseen. Uuden aikakauden merkinä Suomen Urheiluliitto antoi vuonna 1988 kuudelle tähtiurheilijalleen luvan neuvotella itse starttirahansa ja sponsorisopimuksensa ja alkoi itsekin jakaa rahapalkkioita arvokisoissa menestyneille suomalaisurheilijoille (Ibid., 1061).

Suomalaisen jalkapallon ammattilaistuminen

Jalkapallossa ammattilaisuuden ja amatööriryiden problematiikka oli jokseenkin erilainen kuin yleisurheilussa. Suurin ero lajien välillä oli siinä, että kansainvälisessä jalkapallossa ammattilaisuudesta tuli jo varhain normi, ja Pohjoismaiden jalkapallojärjestelmille ominainen, julkiamatööriyteen perustunut malli edusti jalkapallomaailmassa pikemminkin poikkeusta kuin sääntöä. Kansainvälistä jalkapalloliitto FIFA:a jalkapalloilijoiden amatööriryiden valvominen ei kiinnostanut edes niissä kilpailuissa, joihin periaatteessa

vain amatööripelaajat saivat osallistua. Tämän seurauksena olympialaisten jalkapalloturnauksissa palloa potki 1900-luvun aikana useita amatööreinä esiintyviä, tosiasiallisia ammattipelaajia, ja FIFA:n ja KOK:n suhteet olivat vähän väliä koetuksella (Llewellyn & Gleaves 2016, 127).

Suomessa amatöörijalkapallolla oli 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla vahva kannatus, joka 1950-luvulta lähtien alkoi asteittain murentua. 1960- ja 1970-luvuilla niin Palloliitossa kuin urheilumediassa pohdittiin mahdollisuutta seurata Ruotsin esimerkkiä ja muuttaa miesten ylin sarjataso Mestaruussarjaksi. Vaikka taloudellisten syiden takia tällaista muutosta pidettiin vaikeana tai mahdottomana toteuttaa, amatöörisäännöt pudotettiin Palloliiton kansallisista kilpailusäännöistä vuonna 1978 (Lavikainen 2023b, 75). Tämän jälkeen liiton säännöt eivät enää asettaneet periaatteellisia esteitä rahan ansaitsemiselle jalkapalloa pelaamalla.

Jo aiemman tutkimuksen perusteella tiedämme, että useissa suomalaisseuroissa oli tapana maksaa pelaajille pisterahoja voiteista ja tasapeliin päättyneistä otteluista, minkä lisäksi osalla tähtipelaajista oli lisätuloja takaavia omia sopimuksia seurojensa kanssa (Aalto 2007, 79). Sitä, millaisia summia palkkioista kertyi ja millaisen osuuden kokonaisansioistaan pelaajat niistä saivat, ei juuri ole tutkittu. Tutkimuksessani kävi ilmi, että 1970- ja 1980-luvuilla kansallisen huipputason miespelaajalla oli mahdollisuus rakentaa jalkapallon pelaamisesta Suomesakin aikakauden ansiotasoihin nähden vähintään kelvollinen sivutyö. Useat haastateltavat kertoivat saaneensa seuraltaan kauden aikana summia, jotka vastasivat noin puolta tai kolmasosaa heidän tuloistaan. Haastatteluissa paljastui myös, että yleisurheilun valesopimusten kaltaisia, Palloliiton ja verottajan har-

hauttamiseen tarkoitettuja käytäntöjä esiintyi myös jalkapallossa. Kuvaavaa on, että 11 haastattelemastani entisestä jalkapalloilijasta lähes kaikki kertoivat saaneensa osan palkkioistaan pöydän alta suoritettuina maksuina tai kulukorvauksina, jotka eivät olisi kestäneet verottajan tarkempia tutkimuksia (Lavikainen 2023b, 77).

Ansioidensa tarkkaa määrää kuukaudessa tai vuodessa kovinkaan moni haastateltavani ei halunnut arvioida. Eräs haastateltava tosin muisti suoraan jalkapallosta saamiensa palkkioiden nousseen 1980-luvun aikana noin 30 000 markasta 100 000 markkaan kaudessa. Viimeksi mainittua summaa voi pitää suhteellisen hyvänä korvauksena amatööripelaajalle, sillä vuonna 1990 keskivuosisipalkka Suomessa oli 103 600 markkaa. Näin suuria palkkioita sai toki vain pieni osa pelaajista. Esimerkiksi Tampereen Ilveksessä pelasi kaudella 1988 yksi noin 100 000 markan peruskausipalkkion saanut pelaaja. Neljä pelaajaa sai 40 000–50 000 markkaa ja yhdeksän pelaajaa 10 000–25 000 markkaa kaudessa. Kolmelle pelaajalle maksettiin vain pisterahoja (Lavikainen 2023b, 78). Parhaiden suomalaisten amatööripelaajien korvaukset eivät Ilveksen arkistolähteiden perusteella juuri eronneet ulkomaisten ammattipelaajien palkkoista, joskin ulkomaalaispelaajille palkka maksettiin kuukausittain, ja heille järjestettiin yleensä ilmainen asunto. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että useimmat pelaajat eivät heti seuransa edustusjoukkueeseen noustuaan tiedostaneet sitä, että jalkapallon pelaamisella oli mahdollista ansaita rahaa Suomesakin. Ymmärrettyään asian laidan moni pelaaja pyrki tietoisesti parantamaan ansioitaan esimerkiksi kilpailuttamalla seuroja keskenään (Ibid., 77).

Ammattilaistuminen eteni suomalaisessa jalkapallossa enemmän yksilö- ja seurasolulla kuin systeemisenä prosessina, jossa olisi

ollut selkeitä merkkipaaluja. Tällaisena ei voi pitää edes Veikkausliigan perustamista vuonna 1990, sillä se ei juurikaan pelaajien asemaa muuttanut tai parantanut. (Vuosina 1990–91 nimenä oli Futisliiga.) Suurimmissa seuroissa, kuten HJK:ssa, valtaosa pelaajista sai jo 1990-luvun taitteessa suurimman osan tuloistaan jalkapallon pelaamisesta, vaikka toiminta muuten olikin vielä lähempänä puolittai sala-ammattilaisuutta kuin täysammattilaisuutta (Lavikainen 2023b, 79). Suomalaiselle urheilulle tyypilliset vanhat toimintatavat olivat HJK:ssa näihin aikoihin edelleen voimissaan: pelaajien julkiammatit olivat pitkälti näennäisiä ja nimellisiä, ja verottajaa yritettiin harhauttaa maksamalla osa pelaajapalkkioista kulukorvauksina, mikä keräämänni aineiston perusteella oli yleistä muissakin seuroissa 1990-luvulla. HJK:n ammattilaistumisprosessia avitti selviytyminen Mestarien liigaan 1998, jonka tuomista tulovirroista pelaajatkin saivat osansa. Vuonna 1999 joukkueessa pelasi 13 pelaajaa, jotka ansaitsivat yli 100 000 markkaa kaudessa asunto- ja autotujensa lisäksi (Ibid.).

Ammattilaistuminen suomalaisessa jalkapallossa eteni samaan tapaan asteittain kuin yleisurheilussa, mutta oman leimansa siihen toivat kansainvälisellä pelikentällä tapahtuneet suuret muutokset – ennen kaikkea vuoden 1995 Bosman-sääntö, joka mullisti lajin kansainväliset pelaajamarkkinat ja avasi suomalaispelaajille uusia reittejä ulkomaisiin seuroihin. Pelaajien lakisääteisen aseman kannalta merkittävä muutos tapahtui sekä vuonna 1995, kun Suomessa hyväksyttiin ensimmäinen asetus urheilijoiden sosiaaliturvasta, mikä juridisesti merkitsi urheilun muuttamista legitiimiksi ammatiksi. 1990-luvun aikana ”siviilitöitä” tekevien pelaajien määrä Suomen miesten ylimmällä sarjatasolla väheni tuntuvasti. Nuorille pelaajille urheilun ulkopuolisia töitä ei yleensä enää järjestetty, ei-

vätkä useimmat pelaajat niitä halunneetkaan, koska tavoitteena oli päästä ulkomaiden kentille. Myös seurojen intresseissä oli saada pelaajat myytyä eteenpäin mahdollisimman nopeasti. Muutoksen mittakaavasta kertoo se, että 2000-luvun alussa yli 80 prosenttia Veikkausliigan pelaajista ilmoitti päätoimekseen jalkapallon pelaamisen (Lavikainen 2023b, 80).

Julkikuva ja todellisuus erosivat toisistaan

Tutkimukseni tavoitteena oli kartoittaa ja analysoida suomalaisen huippu-urheilun pitkää taivalta amatööriydestä ammattilaisuuteen. Lähestyin ammattilaistumista urheilijoiden rahapalkkioiden kautta: olennaista oli selvittää, miten urheilijat rakensivat urapolkujaan pitkän amatööriaikakauden aikana, ja miten urheilun palkkiokäytännöt ja urheilijan sosioekonominen asema muuttuivat tänä aikana. Tutkimukseni löydökset alleviivaavat pitkäaikaista ristiriitaa urheilun julkipuheen ja urheilijoiden eletyn todellisuuden välillä. Se, että amatööriyteen perustuneen julkisivun takana esiintyi sala-ammattilaisuutta, ei sinänsä ole uusi tutkimustulos. Tutkimukseni osoittaa kuitenkin, että kyse oli laaja-alaisemmasta ilmiöstä kuin aiemmin on esitetty. Sala-ammattilaisuudessa ei ollut kyse vain yksittäisistä Paavo Nurmen kaltaisista juoksijatahdistä, vaan saman kategorian alle mahtuu niin kansallisella huipputasolla 1970-1980-luvuilla pelanneita miesjalkapalloilijoita kuin 1980-luvun naisyleisurheilijoita, joilla oli edeltäjiinsä verrattuna huomattavasti paremmat mahdollisuudet ansaita elantonsa tai osa siitä urheilun avulla.

Hiihtourheilun esimerkki 1890-luvulta osoittaa, että Suomen kilpaurheilun juuret ovat pikemminkin kaupallisessa ammattiurheilussa kuin amatööriurheilussa, jonka ideologia saapui Suomeen tuontitavarana 1800-

ja 1900-lukujen taitteessa. Amatöörisääntöjen vahvistaminen vuonna 1907 pakotti huipputason urheilun Suomessa sellaiseen muotoon, johon se ei oikein missään vaiheessa kunnolla sopinut. Vaikka urheilussa liikkuvan rahan määrä oli 1900-luvun alussa nykyiseen verrattuna pieni, alkoi amatöörisääntöjen kiertäminen pian sen jälkeen, kun säännöt oli vahvistettu. Kyse ei ollut vain urheilijoista ja heidän asiamiehistä, vaan myös urheiluseurojen ja keskusjärjestö SVUL:n taustavaikuttajat ja valmentajat osallistuivat sääntöjen kiertämiseen maksamalla urheilijoille kiellettyjä rahapalkkioita ja järjestämällä heille nimellisiä työpaikkoja. Toisaalta urheilijoiden työolosuhteet ja tulonlähteet myös vaihtelivat huomattavasti. Rahaa oli kyllä saatavilla suurissa yleisölajeissa riittävän korkean tason saavuttaneille urheilijoille, mutta ansioiden hankkiminen vaati yrittäjähänkeä – valmiutta antautua kulissien takaisiin neuvotteluihin tai sopivan välimiehen löytämistä näitä neuvotteluita varten.

Ammattilaistumisen prosessia urheilussa kiihdyttivät 1900-luvun loppupuolella useat toisiaan tukevat taustavoimat. Urheilun kaupallistuminen toi urheilijoille tulovirtoja suu-

rilta urheiluvälinevalmistajilta. Amatöörisääntöjen lievennykset antoivat mahdollisuuden luoda kokonaan uusia tukimuotoja, mihin kiristynyt kansainvälinen kilpailu urheilujärjestöt myös osaltaan pakotti. Uudet käytännöt eivät merkinneet vanhojen hylkäämistä: verottajan kiristyvistä valvonnasta ja kirjallisiin sopimuksiin siirtymisestä huolimatta salassa maksetut palkkiot ja kyseenalaiset kulukorvaukset olivat Suomessa vielä 1980-luvullakin yleisiä. Kirjallisia sopimuksia käytettiin toisinaan savuverhoina, jonka suojissa palkkioiden maksua jatkettiin samaan tapaan kuin ennenkin. Avoin ammattilaisuus ja yhteiskunnan pelisääntöjen mukainen palkanmaksu syrjäyttivät amatöörismän ja ruskeat kirjekuoret asteittain 1980- ja 1990-lukujen aikana, mutta muutos ei ollut niin kokonaisvaltainen kuin urheilun nykyisen julki- ja mediapuheen osalta voisi olettaa. Pitkän amatööriajan jäänteet vaikuttavat edelleen monin tavoin huippu-urheilun toimintatavoihin Suomessa. Artikkelini alussa määrittelämäni ammattilaistumisprosessin päätepistettä, jossa urheilu olisi ammattina aidosti samalla viivalla muiden ammattien kanssa, ei Suomessa ole saavutettu vielä.

Lähteet

Aalto, S. 2007. Ajan hermolla. Teoksessa S. Aalto, E. V. Lehtola, E. Sulkava & A. Tiitta Tähtien tarina: Helsingin jalkapalloklubi 100 vuotta. Helsinki: Helsingin Jalkapalloklubi, 52–90.

Aarresola, O., Lämsä, J. & Itkonen, H. 2022. Urheiluseurat ammattilaistumisen ristiaallokossa. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.

Andersson, T. 2002. Kung fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950. Stockholm/Stehag: Symposion.

Gruneau, R. 2006. 'Amateurism' as a Sociological Problem: Some Reflections Inspired by Eric Dunning. *Sport in Society* 9 (4), 559–582.

Haberman, A. L. 2019. 'We're All Professionals Now': Frank Shorter, Deregulation, and the Battle to End 'Shamateurism,' in the 1970s. *The International Journal of the History of Sport* 35 (15–16), 1414–32.

Heikkinen, A. 1977. Ammattilaisesta amatööriksi: Suomen hiihtourheilun ensi vaihe. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.

- Heinilä, K.** 1998. Sport in Social Context by Kalevi Heinilä. Commemorative Book in Honour of Professor Kalevi Heinilä, ed. Pauli Vuolle. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Hentilä, S.** 1982. Suomen työläisurheilun historia 1. Hämeenlinna: Karisto.
- Itkonen, H.** 1997. Tuskin etanaa elävämpi – urheilu sosiaalisena kontrollina. Teoksessa V. Vares (toim.) Urheilu ja historia: kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi. Turku: Turun yliopisto, 203–222.
- Kokkonen, J.** 2008. Kansakunta kilpasilla: urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kokkonen, J.** 2015. Suomalainen liikuntakulttuuri: juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Helsinki: Suomen Urheilumuseosäätiö.
- Krieger, J.** 2021. Power and Politics in World Athletics: A Critical History. New York: Routledge.
- Laine, L.** 1989. Sala-ammattilaisuus – urheilun uskottavuuden uhka. Teoksessa R. Häyrynen & L. Laine (toim.) Suomi urheilun suurvaltana. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 306–326.
- Lavikainen, J.** 2021. 'If the IOC Finds Out about This, All of You Will Be Declared Professionals': The Professionalization of Finnish Track Athletes from the 1960s to 1980s. The International Journal of the History of Sport 38 (10–11), 1050–1066.
- Lavikainen, J.** 2022. Jättiläisen kaatuminen 1980–1994. Teoksessa K. Virtapohja (toim.) SVUL:n vuosisata: Suomen suurin ja vaikutusvaltaisin urheilujärjestö. Helsinki: Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHTO ja SVUL, 354–445.
- Lavikainen, J.** 2023 [Lavikainen 2023a]. The Age of Brown Envelopes: Athletics and Football as Case Studies of the Professionalization of Finnish Elite Sport from the 1960s to 1990s. Helsinki: University of Helsinki.
- Lavikainen, J.** 2023 [Lavikainen 2023b]. The Professionalisation of Finnish Football from the 1970s to 2000s: From Amateurs to Professionals. Teoksessa M. Szerovay, A. Nevala & H. Itkonen (toim.) Football in the Nordic Countries: Practices, Equality and Influence. London: Routledge, 94–105.
- Lavikainen, J.** 2023 [Lavikainen 2023c]. "We Cannot Afford to be Amateurs." The Rise and Fall of Amateurism in Finnish Athletics. Teoksessa J. Krieger (toim.) Athletics in the Nordic Countries: History and Developments. Champaign, IL: Common Ground Research Networks, 73–96.
- Llewellyn, M. P. & Gleaves, J.** 2016. The Rise and Fall of Olympic Amateurism. Urbana: University of Illinois Press.
- Lämsä, J., Nevala, A., Aarresola, O. & Itkonen, H.** 2020. Ammattilaisuus amatörismin kriisiyttäjänä suomalaisessa joukkueurheilussa 1975–2018. Teoksessa H. Roiko-Jokela & A. Holmila (toim.) Urheilun kriisejä: Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2019–2020. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura, 57–86.
- Peterson, T.** 2008. The Professionalization of Sport in the Scandinavian Countries. Idrottsforum.org. <https://www.idrottsforum.org/articles/peterson/peterson080220.pdf>, 20.7.2024.
- Rantala, K.** 2017. Jaakko Mikkola ammattivalmentajana 1924. Kasvatus ja aika 11 (2), 52–67.
- Roiko-Jokela, H.** 1997. Taistelu Nurmesta! Urho Kekkonen toiminta amatööriurheilun puolesta. Teoksessa A. Halmesvirta & H. Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet: Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1997. Jyväskylä: Atena, 59–77.
- Turrini, J. M.** 2010. The End of Amateurism in American Track and Field. Urbana: University of Illinois.
- Vetenniemä, E.** 2007. Pohjolan helleenit: suomalaisten olympiaurheilujen synty. Helsinki: SKS.
- Vetenniemä, E.** 2008. Suomalaisen urheilun synty: ravisportti 1800-luvulla ja sen vaikutus ihmiskilpailuihin. Helsinki: SKS.
- Virtapohja, K.** Mies josta tehtiin patsas. Paavo Nurmen ennätykset, maine ja perintö. Jyväskylä: Docendo.
- Vuolle, P.** 1977. Urheilu elämänsisältönä: Menestyneiden urheilijoiden elämänura kilpailuvuosina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Wikberg, K.** 2005. Amatör eller professionist? Studier rörande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903–1967. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Young, D. C.** 1984. The Olympic Myth of Greek Amateur Athletics. Chicago: Ares.

Liigaseurojen kaksi tyyppiä: kapasiteetti ja ammattimaisuus eron tekijöinä

JARI LÄMSÄ, OUTI AARRESOLA, JENNI NIKU
& HANNU ITKONEN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Urheiluseurat toimivat erilaisissa ympäristöissä. Joukkuelajien yleisin kilpailumuoto on koko kauden kestävä kilpailusarja, liiga. Se muodostaa organisatorisen ympäristön, jossa yhdistyvät niin urheilullinen kuin taloudellinen kilpailu, jälkimmäinen erityisesti ammattilaisliigoissa (Sloane 2015). Liigaseurat kilpailevat mestaruuksien lisäksi parhaista pelaajista ja osaavimmista valmentajista. Samalla ne käyvät kamppailua sponsori- ja viihdemarkkinoilla muiden vapaa-ajan ja kulttuurituotteiden kanssa. Kotimaisen liigan asema kansainvälisillä markkinoilla vaikuttaa pelin ja pelaajien tasoon ja samalla asettaa vaatimuksia liigaseurojen resursseille.

Liigatoiminnot edellyttävät urheiluseuroilta toiminnan ammattimaistamista (Aarresola ym. 2022; Lämsä ym. 2020). Urheilun ammattimaistuminen ilmenee monin tavoin. Urheilijat ja muut urheilun parissa toimivat henkilöt siirtyvät palkkatyösuhteisiksi. Organisaatiot muuttuvat taloudellista voittoa tavoittelemattomista yhdistyksistä yritysmäisiin käytäntöihin. Lopulta koko organisatorinen kenttä muotoutuu erilaiseksi verrattuna harrastusurheilun kenttään. Dowlingin ja kumppaneiden (2014) mukaan urheilujohtamisen tutkimus käsitteleeikin ammattimaistumista urheilutyön, organisaatioiden ja systeemien ulottuvuuksilla.

Joukkuelajien liigaurheilu on merkittävää liiketoimintaa. Vaikka urheilua pidetään

Euroopassa ensisijaisesti urheilulliseen menestykseen pyrkivänä instituutiona, ylsivät jalkapallon eurooppalaisten kansallisten pääsarjojen seurat vuonna 2022 yhteensä yli 23 miljardin liikevaihtoon (UEFA 2024). Eurooppalaisten liigaseurojen ammattimaistumisen ja kaupallistumisen tutkimus on nostanut esiin muun muassa seurojen kyvyn hyödyntää paikallisia resursseja (Bayle ym. 2020), toimia useiden institutionaalisten logiikoiden ristipaineessa (Gammelsæter 2010) ja muuttua kaupalliseksi yrityksiksi (Storm 2011). Toisaalta useat seurat kärsivät taloudellisista vaikeuksista, mutta vain harva seura ajautuu konkurssiin. Selitystä ilmiöön on haettu seurojen vahvoista sosiaalisista verkostoista. Heikossa taloudellisessa tilanteessa löytyy mesenaatteja, jotka rahoittavat seurojen tappioita. Myös kunnat avustavat seuroja ja rahoittavat olosuhteita. Kyseessä on niin sanottu pehmeä budjetointi. Organisaatio voi luottaa selviävänsä, vaikka toiminta itsessään ei olisi taloudellisesti kannattavaa (Kornai ym. 2003; Storm ym. 2022).

Ammattimaistumisen ja kaupallistumisen haasteet koskevat myös suomalaisia liigaseuroja, vaikka mittakaava poikkeaa kansainvälisistä huippuliigoista. Jääkiekon liigaseurojen yhteenlaskettu liikevaihto kaudella 2022–23 ylitti 150 miljoonaa euroa, mutta seurojen liiketulos oli 1,5 miljoonaa euroa miinuksella (EY 2024). Pesäpallon, koripal-

lon ja salibandyn kotimaisissa liigoissa seurojen arvioitu yhteenlaskettu liikevaihto oli vuonna 2019 alle kymmenen miljoonaa euroa (Aarresola ym. 2022, 37).

Tutkimuksemme kumpuaa tarpeesta ymmärtää seurojen toimintaedellytyksiä kansallisessa liigaympäristössä. Tutkimuksessa tarkastellaan miesten jääkiekon, koripallon, pesäpallon ja salibandyn liigaseuratyyppejä. Lajien valinta perustuu niiden erilaiseen paikkaan ammattimaistumiskehityksessä. Lajeista jääkiekko toimii täysin ammattiurheiluna, koripallo ja pesäpallo ovat ammattimaistuneet pidemmälle kuin salibandy, joka uutena lajina hakee ammattilaisurheilun toimintatapoja ja -markkinoita. Koripallon, pesäpallon ja salibandyn liigoissa on kyse enemmän puoliammattilaisuudesta, jolloin osa pelaajista opiskelee tai työskentelee urheilun rinnalla, liigakauden ottelumäärät ovat selvästi jääkiekkoa pienemmät, seurat toimivat enimmäkseen yhdistyspohjalta ja liigan hallinnasta vastaa lajiliitto. Näin ollen seuroja ei voi analysoida pelkästään kaupallistuneen ammattiurheilun viitekehyksestä käsin.

Tutkimuksessa hyödynnetään organisatorisen kapasiteetin käsitettä, jolla viitataan seurojen kykyyn hyödyntää erilaisia resursseja asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Hall ym. 2003). Tutkimuksen kysymykset ovat: 1) Millaisia seuratyyppejä liigaurheilussa on seurojen kapasiteetin suhteen tarkasteltuna? 2) Miten seuratyypit eroavat kapasiteettimuuttujien sekä ammattimaistumisen keskeisten muuttujien suhteen? Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat ammatti- ja puoliammattilaisurheilu sekä organisatorinen kapasiteetti.

Ammatti- ja puoliammattilaisurheilun ominaispiirteet

Seurojen toiminnan kontekstilla on yhteys seuran kapasiteettiin ja ammattimaistumiseen. Urheiluorganisaatioiden ammattimais-

tumisen taustalla voidaan tunnistaa erilaisia ajureita (Clausen ym. 2018). Joukkueurheilussa seuran edustusjoukkueen sarjataso on merkittävin ammattimaistumisen edistäjä: mitä korkeammalla tasolla joukkue pelaa, sitä suuremmat odotukset ammattimaiselle toiminnalle asetetaan niin sarjan hallinnoijan, yleisön, median ja muiden liigajoukkueiden taholta. Pelaaminen ylimmällä tasolla vaatii seuralta monenlaisia resursseja ja kapasiteettia muun muassa valmennusosaamisen, varainhankinnan ja markkinoinnin suhteen.

Ammattiurheilulla tarkoitetaan toimintaa, joka saa rahoituksensa pääosin lajin harrastajakunnan ulkopuolelta (Beech & Chadwick 2013, 15). Liigojen ja siinä pelaavien seurojen tulot ovat perinteisesti rakentuneet ottelutapahtuman ja paikallisen sponsoroinnin varaan. Siinä missä globaalisti suositut liigat ovat laajentaneet tulolähteitään muun muassa media- ja markkinatuloilla, toimivat useimmat liigat Suomessa puoliammattilaisuuden pohjalta (Aarresola ym. 2022, 37; Andreff & Staudohar 2000).

Puoliammattilaisurheilu sijoittuu harrastururheilun ja ammattiurheilun välimaastoon yhdistäen piirteitä molemmista. Puoliammattilaislajit tai -liigat saavat vähemmän tuloja ja medianäkyvyyttä kuin täysiammattilaislajit ja sen takia urheilijat turvautuvat muihin tulonlähteisiin turvatakseen elantonsa, mikä on tavallista eritoten naisten urheilussa (Wicker ym. 2023). Usein puoliammattilaisliigat toimivat pelaajille myös väylänä kohti ammattilaisliigoja. Viimeaikaisissa kansainvälisissä tutkimuksissa puoliammattilaisliigoja on kritisoitu siitä, että ne vaativat osallistujilta samankaltaista sitoutumista kuin täysammattilaisliigat, mutta korvaus työstä on vain osittainen (McLeod & Nite 2024).

Tässä tutkimuksessa kapasiteetin mukaan muodostettavia seuratyyppejä vertailaan tiettyjen ammattiurheilun muuttujien

suhteen. Muuttujat on esitelty tarkemmin menetelmäluvussa.

Organisatorinen kapasiteetti kertoo suorituskyvyn osatekijöistä

Urheiluorganisaatioiden tutkimus on 2000-luvulla laajentunut alkuvaiheen kartoittavista ja rakennetta tarkastelevista tutkimuksista analysoimaan organisaatioiden johtamista, muutosta sekä sopeutumista ympäristön asettamiin haasteisiin. Yhtenä keskeisenä tarkastelun kohteena on ollut urheiluorganisaatioiden ammattimaistumiskehitys, jossa vapaaehtoisorganisaatiot muuttuvat liike-elämän organisaatioiden kaltaisiksi (Dowling ym. 2014; Koski 1994, 29). Toisaalta on ollut tarve kehittää myös vapaaehtoisorganisaatioiden tutkimusta, mihin erityisesti pienempien urheiluorganisaatioiden kapasiteetin tutkimus on vastannut. Myös kolmannen sektorin kasvun ja merkityksen nousun myötä on ollut enenevästi tarve kiinnittää huomiota organisaatioiden toimintakykyyn (Doherty & Cuskelly 2020; Nagel ym. 2015).

Organisatorisella kapasiteetilla viitataan yleisesti organisaation kykyyn hyödyntää erilaisia avuja ja resursseja asetettujen tavoitteidensa saavuttamiseksi (Hall ym. 2003). Tutkimuksissa organisatorisen kapasiteetin on kuitenkin todettu olevan moniulotteinen käsite. Kapasiteetti koostuu useista tekijöistä, jotka yhdessä vaikuttavat organisaation suorituskyykyyn. Useat tutkijat ovatkin kehelleet urheiluseurojen organisatorisen kapasiteetin tarkastelua (Doherty & Cuskelly 2020; Hall ym. 2003; Millar & Doherty 2018). Kapasiteettitutkimuksen lähtölaukauksena pidetään Hallin ja kumppaneiden (2003) kanadalaisia vapaaehtoisorganisaatioita käsittelevää tutkimusta. Siinä tutkittiin vapaaehtoisorganisaatioiden kokemia vahvuuksia sekä ulkoisia tekijöitä, jotka estivät tavoitteiden saavuttamista, ja lisäksi haasteita organisaa-

tioiden kapasiteetissa. Tutkijat jakoivat kapasiteetin kolmeen ulottuvuuteen: taloudelliseen kapasiteettiin, inhimillisten resurssien kapasiteettiin ja rakenteelliseen kapasiteettiin, joka tarkoitti suhteita ja verkostoja, infrastruktuuria sekä suunnittelua ja kehittämistä (Hall ym. 2003, 5–6).

Sittemmin kapasiteettitutkimuksissa on kiinnostuttu siitä, miten kapasiteetin elementit ovat yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi henkilöresurssit voivat vaikuttaa verkostoihin ja vahvat ulkoiset suhteet saattavat vahvistaa muita elementtejä (Misener & Doherty 2009). Kapasiteettiin sisältyvien osatekijöiden lisäksi tutkimukset ovat keskittyneet tarkastelemaan kapasiteetin yhteyttä seurojen tavoitteisiin (Baldock ym. 2015), seurojen suorituskyykyyn (Doherty & Cuskelly 2020), seurojen kilpailuasetelmaan markkinoilla (Rossi ym. 2024) sekä vapaaehtoistyöhön (Swierzy ym. 2018). Ammattiurheiluun liittyen **Alonso Restrepo ja Wegner** (2023) tutkivat pohjois-amerikkalaisen ammattiurheiluorganisaation jalkautumista eurooppalaisiin seuroihin ja sen vaikutusta paikallisseurojen kapasiteettiin. Vaikutus todettiin vähäiseksi, sen sijaan seurat kehittivät omia selviytymisstrategioitaan.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella kiinnostus kapasiteettitutkimusta kohtaan näyttää jatkuvan. Tämä tutkimus tuottaa tähän jatkumoon uudenlaisen näkökulman yhdistämällä organisaatiotutkimuksen kahta näkökulmaa, ammattimaistumisen ja kapasiteetin tutkimusta.

Kohteena neljän lajin ylin sarjataso

Tutkimuksen perusjoukon muodostivat kaikki kaudella 2020–2021 miesten jääkiekon, koripallon, salibandyn ja pesäpallon (kausi 2020) lajinsa ylimmällä kansallisella sarjatasolla, eli liigassa, pelanneiden joukkueiden emo-organisaatiot. Emo-organisaatiolla tar-

koitetaan tässä tutkimuksessa joko yhdistystai yritysmuotoista urheiluseuraa. Kyseisellä kaudella eri liigoissa oli yhteensä 55 joukkuetta, joiden taustaorganisaatioista 56 prosenttia oli yhdistys- ja 44 prosenttia yritysmuotoisia. Jääkiekon liigassa kaikki seurat toimivat yritysmuotoisesti, kun taas salibandy F-liigassa vain yksi joukkue oli yritys.

Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella. Organisatorisen kapasiteetin kysymykset sisälsivät neljä osa-aluetta: toimijat ja työvoima, johtaminen ja talous, ulkoiset suhteet sekä urheilutoiminta ja olosuhteet. Seuran toimijoita ja työvoimaa sekä ulkoisia suhteita käsittelevät muuttujat saatiin **Dohertyn** ja **Cuskellyn** (2020) seuroille kehittämästä kyselystä. Toimijoita ja työvoimaa koski yhdeksän muuttujaa ja ulkoisia suhteita kahdeksan. Seuran johtamiseen ja talouteen liittyvät muuttujat muodostettiin Dohertyn ja kumppaneiden (2014) sekä Dohertyn ja Cuskellyn (2020) infrastruktuurin ja talouden kapasiteettien muuttujien yhdistelmänä. Osa-alue sisälsi 18 muuttujaa. Urheilutoiminnan ja olosuhteiden kapasiteetti puolestaan kehitettiin tämän tutkimuksen tarkoituksiin. Kysymykset muotoiltiin hyödyntäen joukkueurheilun johtamista ja menestystekijöitä tarkastelevaa tutkimuskirjallisuutta (Bayle ym. 2020; Söderman & Dolles 2013). Lisäksi hyödynnettiin niitä asioita, joita lajien yhteyshenkilöistä ja tutkijoista koostunut tutkimuksen koordinaatioryhmä oli käsitellyt lajien tilanteista. Urheilutoiminta ja olosuhteet -kapasiteettitekijään tuli yhteensä 20 muuttujaa liittyen seuran laji- ja menestyskulttuuriin (3 kpl), urheilutoimeen ja pelaajapolkuun (4), valmennukseen (5), junioritoimintaan (3) sekä olosuhteisiin (5). Yhteenlaskettuna liigaseurojen kapasiteettia selvitettiin yhteensä 55 muuttujan avulla.

Organisatorisen kapasiteetin kysymyksissä vastaajia pyydettiin arvioimaan kunkin

muuttujan nykytilaa seurassa viisiportaisella järjestysasteikolla, joka sisälsi lisäksi en osaa sanoa -vaihtoehdon (1=huono, 2=melko huono, 3=ei hyvä ei huono, 4= melko hyvä, 5=hyvä, 0=en osaa sanoa).

Kapasiteetin lisäksi tarkastelussa oli viisi ammattimaistumiseen liittyvää muuttujaa, jotka nousivat ammattiurheilun ja organisaatioiden ammattimaistumisen tutkimuksista (ks. Aarresola ym. 2022; Nagel ym. 2015). Ensimmäiseksi tarkasteltiin *seurojen kokonaistuloja kolmen viimeksi kuluneen kauden ajalta* (kaudet 2018–19, 2019–20 ja 2020–21). Toiseksi jäljitettiin *seuraan palkattujen työntekijöiden lukumäärää* ja kolmanneksi *ammattiurheilijoiden lukumäärää*. Työntekijöistä huomioitiin sekä pää- että sivutoimiset henkilöt ja pelaajien kohdalla sekä puoli- että täysammattilaiset. Neljäs muuttuja, *johtamisvälineiden lukumäärä*, koostui seuraavista 13 tekijästä: seuran arvot, toimintakäsikirja, visio ja strategia, johtamisjärjestelmä, tavoitteiden seurantamalli, urheilutoiminnan linjaus, pelaajapolkukonsepti, ottelutapahtumakonsepti, liiketoimintasuunnitelma, asiakkuudenhallintajärjestelmä, viestintä-, markkinointi- ja kriisihallintasuunnitelmat. Viides muuttuja oli *yritysyhteistyösopimusten lukumäärä*. Lisäksi tarkasteltiin kahta yhdistysmuotoisen seuratoiminnan muuttujaa, *vapaaehtoisten lukumäärää* sekä *seuran joukkueiden lukumäärää*.

Ennen kyselyn lähettämistä kaksi urheilun liiketalouden opettajaa, kuusi tutkimuksen koordinaatioryhmän lajiedustajaa sekä neljä tutkimuksen kohteena olevaa seuraa testasivat kyselyn rakennetta ja toimivuutta. Palautteen pohjalta kyselyyn tehtiin pieniä muutoksia.

Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisellä Webropol-kyselyllä 25.11.2020–19.2.2021. Kysely lähetettiin liigaseurojen toiminnanjohtajalle, toimitusjohtajalle tai puheenjohtajalle

henkilökohtaisella linkillä. Tutkimusryhmä muistutti seuroja kyselystä kahdesti (viikoilla 51/2020 ja 4/2021) sekä koordinaatioryhmän lajijäsenet kerran vuoden 2021 alussa.

Kyselyyn vastasi 49,1 prosenttia liigaseuroista (Taulukko 1). Vastausprosentti vaihteli lajeittain 40,0–64,3 prosentin välillä ollen pienin jääkiekossa ja suurin pesäpallossa. Yritysmuotoisista seuroista vastasi 50,0 prosenttia ja yhdistysmuotoisista 48,0 prosenttia. Koronapandemiasta johtuneen vaikean ajankohdan huomioiden vastaamisaktiivisuutta voidaan pitää vähintään kohtalaisena. Vastaajista kolmeneljäsosaa (74,1 %) toimi operatiivisessa roolissa seurassa ja neljäsosa (25,9 %) puheenjohtajana. Puheenjohtajana toimivat vastaajat edustivat pesäpallon, salibandyn ja koripallon yhdistysseuroja.

Tutkimuksen asetelmaan ja toteutukseen liittyi joitakin ongelmia. Ensinnäkin kysely toteutettiin aikana, jolloin otteluita peruttiin tai niitä pelattiin ilman yleisöä koronapandemian vuoksi. Toiseksi tutkimus toteutettiin neljän erilaisen joukkuelajin liigaseuroille, joten mukana oli konserniseuroja, yhden lajin erikoisseuroja sekä isoja yleisseuroja. Useissa tapauksissa liigaseura ja harraste-seura muodostivat myös seurayhteisön, jossa toiminnan rajat eivät olleet aina selkeitä edes vastaajille. Lisäksi kyselyn tekniseen toteutukseen liittyi ongelmia, joiden vuoksi muutamien kysymysten vastauksia jäi saamatta.

Kadon hahmottamiseksi analysoitiin seuroja sekä menestyksen että markkina-alueen suhteen. Seurojen menestystä tarkasteltiin liigoissa kaudella 2019–2020 (pesäpallossa kausi 2019) saavuttelujen runkosarjapisteiden avulla (Taulukko 1). Vastanneet seurat edustivat 49,1 prosenttia kaikista liigaseuroista ja vastaavasti ne voittivat 50,8 prosenttia kaikista jaossa olleista pisteistä. Seurat olivat näin hieman keskimääräistä menesty-

neempiä. Suurin ero oli Korisliigassa, jossa puolet seuroista vastasi ja voitti 60,1 prosenttia liigapisteistä.

Markkina-alueena tarkasteltiin seurojen kotipaikkakuntaa. Neljän lajin liigaseurat olivat levittäytyneet 16:een Suomen 19 maakunnasta kaudella 2020–2021. Vastauksia kyselyyn saatiin 15 maakunnasta. Seurojen markkina-alueita analysoitiin seurojen kotipaikan asukasluvun avulla (Kuntaliitto 2024). Kaikkien liigaseurojen ($n = 55$) kotipaikkojen asukasluvun keskiarvoksi muodostui 130 271 asukasta, kun vastanneiden liigaseurojen ($n = 27$) keskiarvo oli hieman suurempi: 135 588 asukasta. Jääkiekon osalta vastanneiden liigaseurojen kotipaikat olivat koko liigan seurojen kotipaikkoja suurempia, kun koripallossa tilanne oli päinvastainen. Superpesiksen seurat ovat pienemmiltä paikkakunnilta, mutta tutkimukseen vastanneet seurat olivat kuitenkin selvästi keskiarvoa suuremmista kunnista. Salibandyssä F-liigan joukkueiden kotipaikkojen asukasluvun keskiarvo oli lajeista suurin, 195 476 asukasta, ja vastanneiden seurojen vielä jonkin verran suurempi. Analyysien perusteella voidaan todeta, että aineisto edustaa neljän liigan seurakenttää hyvin.

Tutkimuksen tavoitteena oli määrittää erilaisia liigaseuratyyppejä. Tyypittelyyn valittiin klusterointi, jonka avulla muodostetaan ryhmiä keskenään samankaltaisista yksiköistä. Koska muuttujat ovat järjestysasteikollisia, valittiin hierarkkinen klusterointi. (Metsämuuronen 2006, 836–837).

Ennen analyysia aineisto tarkastettiin ja hierarkkisen klusteroinnin mahdollistamiseksi puuttuvat vastaukset sekä en osaa sanoa -vastaukset korvattiin neutraalilla arvolla kertaimputointimenetelmää käyttäen. Neutraalina arvona toimi vastausvaihtoehto 3: ei hyvä ei huono. (Denman ym. 2018; Downey & King 1998). Seitsemän kapasiteettimuuttujaa jouduttiin poistamaan analy-

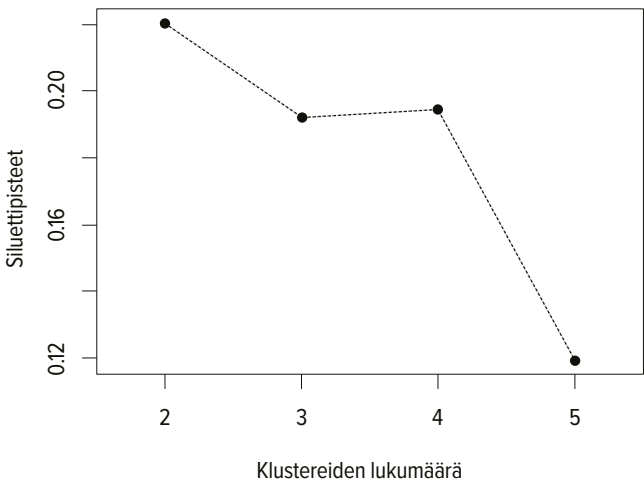
Taulukko 1. Eri liigojen seuramäärät, kyselyn vastausprosentit sekä kyselyyn vastanneiden seurojen liigapisteiden osuus jaetuista pisteistä, kaikkien liigaseurojen ja vastanneiden seurojen kotipaikan asukaslukujen keskiarvot

	Jääkiekon SM-liiga	Korisliiga	Super-pesis	F-liiga	Yhteensä
Seuramäärä kaudella 2020–2021 (Superpesis 2020), kpl	15	12	14	14	55
Vastauksia, kpl	6	6	9	6	27
Vastausprosentti, %	40,0	50,0	64,3	42,9	49,1
Vastanneiden seurojen pisteet runkosarjassa 2019–2020	602	262	314	229	1407
Em. pisteiden osuus kaikista jaetuista pisteistä, %	45,3	60,1	64,3	42,7	50,8
Kaikkien liigaseurojen kotipaikan asukaslukujen keskiarvo	159 255	115 918	43 225	195 476	130 271
Kyselyyn vastanneiden seurojen kotipaikan asukaslukujen keskiarvo	229 500	78 110	64 196	206 243	135 588

sistä, koska aineistossa niissä oli yli kaksi puuttuvaa arvoa (yli 10 prosenttia vastauksista). Lopulliseen analyysiin tuli 48 muuttujaa. Aineistoon tehtiin korvauksia neutraalilla arvolla yhteensä 28 kappaletta, mikä oli 2,2 prosenttia vastausten kokonaismäärästä.

Aineiston analyysi suoritettiin käyttämällä kokoavaa hierarkkista klusterointialgoritmia

Wardin linkitysmenetelmällä. Erilaisuus-/samankaltaisuusmittana käytettiin neliöityä euklidista etäisyyttä, joka saa arvoja välillä -1:stä 1:een. Dendogrammi indikoi kahta pääklusteria, joissa oli 12 ja 15 jäsentä. Keskimääräiset siluettipisteet laskettiin 2–5 klusteriratkaisulle, ja sen perusteella valittiin 2-klusteriratkaisu (Ks. Kuvio 1).

Kuvio 1. Siluettipisteet 2–5 klusterin ratkaisuille.

Taulukko 2. Aineistosta muodostetut kaksi klusteria sekä klustereita kuvailevat tunnusluvut

	Maltillisesti ammattimaistuneet (MALAM)	Pitkälle ammattimaistuneet (PITAM)
Seurojen lukumäärä, kpl	15	12
Yhtiöitä / yhdistyksiä, %	20,0 / 80,0	75,0 / 25,0
Seurojen kotipaikkojen asukaslukujen keskiarvo, asukasta	122 100	152 400

Kaksi seuratyyppiä erottui

Analyysimenetelmä tuotti aineistosta kaksi klusteria, jotka sekä kapasiteetin mukaisen klusteroinnin että myöhemmin ammattimaistumisen tarkastelun perusteella nimettiin maltillisesti ammattimaistuneiksi (MALAM) ja pitkälle ammattimaistuneiksi (PITAM). Maltillisesti ammattimaistuneet -klusteri sisälsi 15 seuraa (55,6 %) ja pitkälle am-

mattimaistuneet 12 seuraa (44,4 %) (Taulukko 2). Maltillisesti ammattimaistuneen -klusterin seuroista 12 (80,0 %) oli yhdistyksiä ja kolme (20,0 %) osakeyhtiöitä. Klusterissa oli mukana viisi pesäpalloseuraa, viisi koripalloseuraa, neljä salibandyseuraa ja yksi jääkiekkoseura. Seurojen kotipaikkojen asukasluku oli keskimäärin 122 100 asukasta. Pitkälle ammattimaistuneiden klusterissa oli

Taulukko 3. Seuran toimijat ja työvoima -kapasiteetin muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat maltillisesti (MALAM) ja pitkälle ammattimaistuneissa (PITAM) seuroissa sekä erojen tilastollinen merkitsevyys (Muuttujien arvot: 1=huono, 2=melko huono, 3=ei hyvä ei huono, 4=melko hyvä, 5=hyvä), (n=27)

	Keskiarvo (ka.)		Keskihajonta (s)		Mann-Whitney
	MALAM	PITAM	MALAM	PITAM	p-arvo
Palkattujen työntekijöiden määrä	2,93	3,92	1,10	1,17	,022*
Toimijoidemme erityisosaaminen	3,87	4,58	0,52	0,52	,003**
Toimijoidemme tekemisen laatu	3,87	4,25	0,35	0,45	,023*
Yhteinen tahtotila toimijoiden keskuudessa	3,80	4,25	0,78	0,52	,028*
Osaavien henkilöiden rekrytointi	2,87	4,25	1,19	0,74	,012*
Seuramme kyky pitää vapaaehtoiset mukana	3,60	3,50	1,12	1,31	1
Seuramme kyky pitää vahvat osaajat seuran työntekijöinä	3,60	4,33	1,24	0,65	,115
Toimijoiden kouluttaminen	3,20	3,33	0,86	0,89	,854

*** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05

yhdeksän osakeyhtiöseuraa (75,0 %) ja kolme yhdistysseuraa (25,0 %). Mukana oli viisi jääkiekko-, neljä pesäpallo- ja kaksi salibandyseuraa sekä yksi koripalloseura. Seurojen kotipaikkojen asukasluvun keskiarvo oli 152 400.

Klustereiden eroja urheilullisessa menestymisessä analysoitiin antamalla jokaiselle vähintään puolivälieriin selviytyneelle liigajoukkueelle pisteitä kausien 2017–2018 ja 2018–2019 (Superpesis 2018 ja 2019) lopullisen sijoituksen mukaan (SM 1= 8 pistettä ... SM8= 1 pistettä). Tätä TOP8 -pisteisiin perustuvaa menetelmää on 2000-luvulla hyödynnetty mitalisijoitusten rinnalla kansakuntien urheilumenestyksen tutkimuksessa (De Bosscher 2015). Analyysissä oli jaossa yhteensä 288 pistettä, joista pitkälle ammattimaistuneet seurat saavuttivat yhteensä 109 pistettä (37,8 %) ja maltillisesti ammattimaistuneet seurat 76 pistettä (26,4 %). Kyselyyn vastaamattomien seurojen osuus pisteistä oli 103 pistettä (35,8 %). Pitkällä ammattimaistuneet seurat saavuttivat kaudessa enemmän pisteitä (keskiarvo = 4,00; keskihajonta = 3,06; n = 12) kuin maltillisesti ammattimaistuneet (keskiarvo = 3,33; keskihajonta = 2,60; n = 15). Riippumattomien otosten Mann-Whitney-testin ($p = ,555$) perusteella menestysero ei ole tilastollisesti merkittävä.

Seuraavaksi tarkastelemme tarkemmin neljän organisatorisen kapasiteetin osa-alueita ja niihin sisältyviä muuttujia.

Seuran toimijat ja työvoima

Kapasiteetin seuran toimijat ja työvoima -osa-alue koostui kahdeksasta muuttujasta, joista *seuran toimijoiden erityisosaamisen nykytila* arvioitiin keskiarvoltaan parhaaksi sekä maltillisesti (ka.= 3,87) että pitkälle ammattimaistuneiden (ka.= 4,58) klustereissa (Taulukko 3). Ero klustereiden välillä oli tilastollisesti merkitsevä (p -arvo=,003). Myös muut-

tujat *toimijoidemme tekemisen laatu* ja *yhteinen tahtotila toimijoiden keskuudessa* arvioitiin nykytilaltaan hyväksi molemmissa klustereissa. *Osaavien henkilöiden rekrytointi* arvioitiin pitkälle ammattimaistuneissa (ka.= 4,25) nykytilaltaan selvästi paremmaksi kuin maltillisesti ammattimaistuneissa (ka.= 2,87). Ero oli tilastollisesti merkitsevä (p -arvo=,012). Ainoastaan muuttuja *seuramme kyky pitää vapaaehtoiset mukana* arvioitiin maltillisesti ammattimaistuneissa (ka.= 3,6, s = 1,12) keskimäärin paremmaksi kuin pitkälle ammattimaistuneissa (ka = 3,5, s = 1,31).

Seuran urheilutoiminta ja olosuhteet

Seuran urheilutoiminta ja olosuhteet osa-alue sisälsi 15 muuttujaa, jotka kaikki pitkälle ammattimaistuneet seurat arvioivat paremmiksi kuin maltillisesti ammattimaistuneet (Taulukko 4). Pitkälle ammattimaistuneissa arvioitiin yhteensä 12 muuttujaa yli neljän keskiarvolla, kun vastaavasti maltillisesti ammattimaistuneet arvioivat kaksi muuttujaa (*vahva lajikulttuuri* ja *harjoitusolosuhteiden laatu*) yli neljän keskiarvolla. Suurimmat ja tilastollisesti merkitsevät erot olivat *harjoitusolosuhteiden määrässä* (MALAM: ka.=3,60 ja PITAM: ka.=4,58; p =,002), *pelaajien tukitoimissa* (MALAM: ka.=3,73 ja PITAM: ka. 4,5, p =,007), *valmennuksen ammattimaisuudessa* (MALAM: ka.=3,47 ja PITAM 2: ka.= 4,42; p =,019) sekä *urheilutoimen osaamisessa suhteessa valtakunnan kärkeen* (MALAM: ka.=3,73 ja PITAM: ka.=4,67; p =,002).

Seuran johtaminen ja talous

Seuran johtamisen ja talouden osa-alue oli laaja, yhteensä 17 tekijää sisältänyt kokonaisuus. Erot klustereiden välillä olivat suuret (Taulukko 5). Maltillisesti ammattimaistuneiden seurojen vastauksissa vain yhden tekijän, *talousosaaminen* (ka.=4,40), vastaus-

Taulukko 4. Seuran urheilutoiminta ja olosuhteet -kapasiteetin muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat maltillisesti (MALAM) ja pitkälle ammattimaistuneissa (PITAM) seuroissa sekä erojen tilastollinen merkitsevyys. (Muuttujien arvot: 1=huono, 2=melko huono, 3=ei hyvä ei huono, 4=melko hyvä, 5=hyvä), (n=27)

	Keskiarvo (ka.)		Keskihajonta (s)		Mann-Whitney
	MALAM	PITAM	MALAM	PITAM	p-arvo
Vahva lajikulttuuri	4,47	4,58	0,83	0,67	,753
Seuran valmennustoiminta	3,80	4,42	0,78	0,67	,037*
Valmennuksen ammattimaisuus	3,47	4,42	1,13	0,67	,019*
Seuran houkuttelevuus pelaajille	3,67	4,33	0,72	0,65	,021*
Pelaajarekrytointi ja joukkueen rakentaminen	3,60	4,08	0,51	0,90	,051
Harjoitteluolosuhteiden laatu	4,07	4,25	0,70	0,62	,495
Harjoitteluolosuhteiden määrä	3,60	4,58	0,74	0,52	,001**
Kilpailuolosuhteiden laatu	3,60	4,08	0,91	0,67	,159
Seuran mahdollisuus vaikuttaa lajin olosuhteisiin	3,00	3,67	1,13	1,52	,111
Urheilutoimen osaaminen suhteessa valtakunnan kärkeen	3,73	4,67	0,80	0,49	,002**
Pelaajien tukitoimet	3,73	4,50	0,70	0,52	,007**
Vahva menestyskulttuuri	3,20	4,08	1,08	0,79	,034*
Taloudellisesti menestyksekkään liigatoiminnan mahdollistavat olosuhteet	3,47	4,25	1,19	0,62	,066
Junioritoiminnan laatu	3,53	3,58	0,64	0,90	,873
Junioritoiminnan määrä	3,40	3,67	0,83	0,78	,258

*** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05

Taulukko 5. Seuran johtaminen ja talous -kapasiteetin muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat maltillisesti (MALAM) ja pitkälle ammattimaistuneissa (PITAM) seuroissa sekä erojen tilastollinen merkitsevyys. (Väitteiden arvot: 1=huono, 2=melko huono, 3=ei hyvä ei huono, 4=melko hyvä, 5=hyvä), (n=27)

	Keskiarvo (ka.)		Keskihajonta (s)		Mann-Whitney
	MALAM	PITAM	MALAM	PITAM	p-arvo
Selkeät toimijoiden roolit ja tehtävät	3,60	4,33	0,83	0,65	,020*
Seuran strateginen johtaminen	3,20	4,25	0,78	0,45	,001**
Uudet ideat ja innovaatiot ja seuran uudistaminen	3,73	4,33	0,80	0,49	,035*
Viestintä	3,67	4,08	0,72	0,67	,124
Taloulosaaminen	4,40	4,33	0,51	0,65	,867
Taloudellinen puskuri	2,27	3,67	1,10	0,79	,003**
Talouden tasapaino	3,07	3,83	1,10	0,84	,078
Monipuoliset tulonlähteet	2,73	3,67	1,10	0,99	,052
Investointivalmius	2,40	3,33	1,06	1,07	,041*
Markkinointi	3,27	4,17	0,46	0,58	,001**
Vahva seurabrändi	3,93	4,67	1,03	0,49	,055
Sosiaalisen median hyödyntäminen	3,67	4,17	0,82	0,84	,125
Ostopalvelut	2,67	3,75	0,82	0,62	,001**
Yhteiskuntavastuun huomioiminen	3,87	4,25	0,92	0,62	,268
Kysynnän lisääminen	3,27	3,83	0,59	0,72	,022*
Toiminnan laadun kehittäminen	3,40	3,92	0,74	0,79	,065
Junioritoiminnan määrä	3,47	4,33	0,64	0,49	,001**

*** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05

ten keskiarvo ylitti hyvän (4) rajan. Tekijä arvioitiin samalle tasolle myös pitkälle ammattimaistuneissa (ka.=4,33). Lisäksi klusterin vastaajat arvioivat yhteensä kymmenen muuttujaa yli neljän keskiarvon. Suurimmat ja tilastollisesti merkitsevät erot klustereiden välillä olivat *taloudellisessa puskurissa* (MALAM: ka.=2,27, PITAM: ka.=3,67, p=,003), *ostopalvelujen* (MALAM: ka.=2,67, PITAM: ka.=3,75, p=,001) ja *seuran strategisen johtamisen* (MALAM: ka.=3,20, PITAM: ka. 4,25, p=,001) muuttujissa.

Seuran ulkoiset suhteet

Seuran ulkoisten suhteiden nykytilan arviointien keskiarvot olivat kaikissa kahdeksassa tekijässä pitkälle ammattimaistuneiden klusterissa maltillisesti ammattimaistuneiden arvioita suurempia (Taulukko 6). Molemmis- sa klustereissa *luottamus yhteistyösuhteissa*

arvioitiin keskimäärin hyväksi (MALAM: ka.=4,13 ja PITAM: ka.=4,42, p=,312) ja mo- lemmat arvioivat *tuen paikallisyhteisöltä* hei- koimmaksi kapasiteetin tekijäksi (MALAM: ka.=2,87 ja PITAM: ka.=3,33, p=,287). Suu- rimmat erot, jotka olivat myös tilastollisesti merkitseviä, olivat muuttujissa *seuran hou- kuttelevuus yhteistyökumppanina* (MALAM: ka.=3,40 ja PITAM: ka.=4,25, p=.001), *kehit- tyneet yhteistyöverkostot* (MALAM: ka.=3,07 ja PITAM: ka.=3,92, p=,001) sekä *seuran joh- don henkilökohtaiset suhteet ja verkostot* (MA- LAM: ka.=3,60 ja PITAM: ka.=4,42, p= ,003).

Kapasiteetin osa-alueiden vertailu klustereittain
Edellä esitetyistä organisatorisen kapasiteetin osa-alueiden muuttujista rakennettiin sum- mamuuttujat (taulukko 7), jotka nimettiin kapasiteettien osa-alueiden mukaan: toimijat

Taulukko 6. Seuran ulkoiset suhteet -kapasiteetin muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat maltillisesti (MALAM) ja pitkälle ammattimaistuneissa (PITAM) seuroissa sekä erojen tilas- tollinen merkitsevyys. (Muuttujien arvot: 1=huono, 2=melko huono, 3=ei hyvä ei huono, 4=melko hyvä, 5=hyvä), (n=27)

	Keskiarvo (ka.)		Keskihajonta (s)		Mann-Whitney
	MALAM	PITAM	MALAM	PITAM	p-arvo
Aktiiviset yhteydet yhteistyökumppaneihin	3,53	4,17	0,92	0,72	,075
Tuki paikallisyhteisöltä	2,87	3,33	0,99	0,89	,287
Luottamus yhteistyösuhteissa	4,13	4,42	0,74	0,67	,312
Yhteistyösuhteiden tasapaino	3,60	4,08	0,63	0,90	,069
Lisäarvon tuottaminen kumppanille	3,40	4,00	0,83	0,43	,029*
Seuran johdon henkilökohtaiset suhteet ja verkostot	3,60	4,42	0,83	0,52	,003**
Seuran houkuttelevuus yhteistyökumppanina	3,40	4,25	0,62	0,45	,001**
Kehittyneet yhteistyöverkostot	3,07	3,92	0,59	0,52	,001**

*** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05

Taulukko 7. Liigaseurojen kapasiteetin osa-alueiden summamuuttujat, luotettavuus sekä summamuuttujien keskiarvot ja keskiarvojen tilastollinen merkitsevyys klustereittain. (Väitteiden arvot: 1=huono, 2=melko huono, 3=ei hyvä ei huono, 4=melko hyvä, 5=hyvä)

Summamuuttuja	Muuttujia, kpl	Cronbach alfa	n	Keskiarvo, ka.		Mann-Whitney U
			MALAM/	MALAM	PITAM	p-arvo
Toimijat ja työvoima	8	,805	14/11	3,79	4,00	,317
Urheilutoiminta ja olosuhteet	15	,817	11/11	4,18	4,36	,438
Johtaminen ja talous	17	,873	15/12	3,33	4,00	,006**
Ulkoiset suhteet	8	,786	13/11	3,46	4,00	,041*

*** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05

ja työvoima (Cronbachin alfa= ,805), urheilutoiminta ja olosuhteet (Cronbachin alfa= ,817), johtaminen ja talous (Cronbachin alfa = ,873) sekä ulkoiset suhteet (Cronbachin alfa = ,786).

Maltillisesti ammattimaistuneet seurat arvioivat oman kapasiteettinsa nykytilan heikommaksi kuin pitkälle ammattimaistuneet kaikilla neljällä klusterin osa-alueella. Kapasiteetin neljän osa-alueen summamuuttujien keskiarvot on esitetty taulukossa 7. Suurimmat erot olivat johtamisen ja talouden (MALAM ka.=3,33 ja PITAM ka.=4,00, p=,006) sekä ulkoisten suhteiden (MALAM ka.=3,46 ja PITAM ka.=4,00, p=,041) summamuuttujissa. Urheilutoiminta ja olosuhteet summamuuttujassa ero pitkälle ammattimaistuneiden ja maltillisesti ammattimaistuneiden välillä oli pienin (MALAM ka.=4,18, PITAM ka.=4,36, p=,317).

Klustereiden yhteys ammattimaistumisen muuttujiin

Aineiston analyysissä klusterit muotoutuivat seurojen organisaatiokapasiteettia koskevien kysymysten pohjalta. Näissä kysymyksissä seurojen edustajat arvioivat oman seuransa

tilannetta. Seuraavassa tarkastelemme, onko kapasiteettiin perustuvalla klustereihin jakautumisella yhteyttä seurojen ammattimaistumista kuvaaviin tekijöihin.

Ammattimaistumista tarkastelevat tulokset vahvistivat seurojen kapasiteettien arvioinnista saatuja tuloksia siten, että paremman kapasiteetin klusteri oli myös ammattimaistuneempi. *Palkattujen henkilöiden lukumäärä* oli pitkälle ammattimaistuneiden klusterissa (ka.=25,83) noin 2,5 kertaa suurempi kuin maltillisesti ammattimaistuneiden (ka.=9,93). Ero oli tilastollisesti merkitsevä (p=,041). Myös *ammattiurheilijoiden* osalta (MALAM: ka.=11,40 ja PITAM: ka.=27,17, p=,001) ero oli suuri ja tilastollisesti merkitsevä. *Vapaaehtoistyöntekijöiden lukumäärässä* tilanne oli päinvastainen. Maltillisesti ammattimaistuneiden seurojen keskimääräinen 326 tekijän joukko oli selvästi suurempi kuin pitkälle ammattimaistuneiden keskimääräinen 75 vapaaehtoistyöntekijää (p=,005). Samankaltainen ero oli *joukkueiden lukumäärässä*. Maltillisesti ammattimaistuneissa joukkueita oli keskimäärin 22,9 ja pitkälle ammattimaistuneissa ai-noastaan 5,9 (p=,021).

Taulukko 8. Ammattimaistumisen ja seuratoiminnan muuttujien klusterikohtaiset keskiarvot, keskihajonnat sekä tilastollinen merkitsevyys.

Summamuuttuja	n	Keskiarvo, ka.		Keskihajonta, s		Mann-Whitney U
	MALAM/ PITAM	MALAM	PITAM	MALAM	PITAM	p-arvo
Kolmen viimeisen tilikauden kokonaistulojen keskiarvo, €	13/12	1 581 128	3 894 212	2 192 629	4 442 123	,225
Palkatut työntekijät	15/12	9,93	25,83	8,23	22,14	,041*
Ammattiurheilijat	15/12	11,40	27,17	7,96	8,46	,001**
Johtamisvälineiden määrä	15/12	5,13	8,83	3,09	2,33	,003**
Yritysyhteistyökumppaneiden määrä	14/12	144	272	108	245	,106
Vapaaehtoisten määrä	14/12	326	75	530	82	,005**
Joukkueiden lukumäärä	15/12	22,9	5,9	25,9	9,2	,021

*** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05

Pitkälle ammattimaistuneet seurat kapasiteetiltaan vahvempia

Tässä tutkimuksessa etsimme ensinnäkin vastausta kysymykseen, millaisia seuratyypp-ejä liigaurheilussa on seurojen kapasiteetin suhteen analysoituna. Toiseksi tarkastelim-me, miten seuratyyppit eroavat toisistaan ka-pasiteetin osatekijöiden ja ammattimaistu-misen keskeisten muuttujien suhteen.

Seurajohtajien arviot oman seuransa ka-pasiteetin nykytilasta muodostivat klusteria-nalyysissä kaksi toisistaan eroavaa liigaseura-tyyppiä: maltillisesti ja pitkälle ammatti-maistuneiden seurojen klusterit. Pitkälle am-mattimaistuneiden kapasiteetti osoittautui paremmaksi jokaisella kapasiteetin neljällä osa-alueella: toimijat ja työvoima, urheilutoi-minta ja olosuhteet, johtaminen ja talous sekä ulkoiset suhteet. Tähän klusteriin kuuluneis-ta seuroista enemmistö oli osakeyhtiöseuro-ja, niiden kotipaikka oli asukasluvultaan suurempi ja nämä seurat olivat menestyneet liigassa toisen klusterin seuroja paremmin.

Keskeinen tulos oli myös se, että erot klus-tereiden välillä eivät muodostuneet ainoas-taan muutamassa kapasiteettitekijässä vaan lähes kaikissa. Pitkälle ammattimaistunut klusteri arvioi seuran kapasiteetin parem-maksi 45:ssä 48 muuttujasta. Myös ammat-timaistumisen muuttujien vertailussa tämä klusteri saavutti korkeammat arvot. Tässä klusterissa vahvimiksi kapasiteetin teki-jöiksi arvioitiin *seurabrändi, vahva lajikult-tuuri* sekä *toimijoiden osaaminen*.

Maltillisesti ammattimaistuneessa kluste-rissa enemmistö seuroista koostui yhdistys-muotoisista seuroista, jotka olivat pienem-miltä paikkakunnilta, eivätkä olleet saavutta-neet yhtä hyvää menestystä viimeksi kulu-neiden liigakausien aikana. Näissä seuroissa kapasiteetti arvioitiin heikommaksi kaikissa neljässä osa-alueessa ja myös ammattimais-tumisen muuttujissa klusteri sai pienempiä arvoja. Sen sijaan *vapaaehtoisten ja jouk-kueiden lukumäärä* näissä seuroissa oli suu-rempi.

Vahvimmiksi kapasiteetin tekijöiksi mallillisesti ammattimaistuneessa klusterissa arvioitiin seuran toimijoihin ja vapaaehtoiisiin, vahvaan lajikulttuuriin ja seurabrändiin sekä yhteiskuntavastuuseen ja luottamukseen yhteistyösuhteissa liittyvät tekijät, jotka ovat kansalaistoimintaan liitettyjä piirteitä. Näissä seuroissa näyttää toteutuvan kansalaistoiminnan ja ammattimaistuvan urheilun ristipaine: toiminnan päämäärä on usein laajempi ja seurojen johto arvioi kapasiteettia erilaisista lähtökohdista kuin pääosin ammattimaiseen liigatoimintaan keskittyvän seuran johtaja. Monilla kentillä ja tavoitteilla toimivilla seuroilla onkin todettu vaikeuksia kohdata moninaisia tavoitteita (Aarresola ym. 2022).

Tärkeä huomio on, että klustereissa sekoituivat niin yritys- kuin yhdistysmuotoiset seurat. Jääkiekon SM-liigaa lukuun ottamatta muut tutkimuksen liigat toimivatkin yhdistys- ja yhtiöpohjaisten seurojen sekoituksena. Aiemmissa tällaisia hybridialoja tarkastelevissa tutkimuksissa on havaittu, että osa yhdistyksistä toimii markkinaehtoisesti ja pyrkii sekä kasvamaan taloudellisesti että ammattimaistumaan, eikä selvää eroa yhdistysten ja osakeyhtiöiden välillä aina ole. (Lang ym. 2019).

Tutkimuksen keskeisinä käsitteinä toimivat organisatorinen kapasiteetti ja ammattimaistuminen. Molempia on hyödynnetty yhdistysmuotoisten urheiluorganisaatioiden muutosten tutkimuksessa. Käsitteet liittyvät organisaatioiden resursseihin ja rationalisointumiseen. Kapasiteettia tutkitaan kontekstilahtoisesti ja tässä tutkimuksessa kapasiteetille rakennettiin urheilutoiminta ja olosuhteet-osa-alue, jossa hyödynnettiin kansalliseen kilpaurheiluun liitettyjä tekijöitä, kuten valmennuksen ammattimaisuutta sekä pelaajarekrytointia. Ammattiuurheilun näkökulmasta kapasiteetin käsite vaatii jatkokehittelyä muun muassa sen suhteen, miten eri tavoin

seurat toimivat urheilun markkinoilla pelaajia kehittäen, tarkkaillen, ostaen ja myyden.

Kapasiteetin ja ammattimaistumisen tarkastelut ovat liigaympäristössä lähellä toisiaan: laajemman kapasiteetin seurat ovat myös ammattimaistuneempia seuroja. Tutkimuksemme tulosten pohjalta ammattimaistuminen voidaankin tulkita kokonaisvaltaiseksi prosessiksi. Se ei ole pelkästään toimijoiden palkkaamista, eli ammattimaistumista. Ammattimaistuminen muuttaa myös seurojen toimintatapoja ja rakenteita. Jatkotutkimuksissa tulisikin tarkemmin jäsentää kapasiteetin ja ammattimaisuuden käsitteiden yhtäläisyyksiä ja eroja. Lisäksi olisi paremmin hahmotettava sitä, mitkä kapasiteetin ja ammattimaistumisen ulottuvuudet jäsenyivät parhaiten suhteellisia, esimerkiksi suhteessa seuran tavoitteisiin, ja mitkä ulottuvuudet taas näyttäytyvät enemmän absoluuttisina, jollaisina esimerkiksi talous- ja henkilöresursien määrä helposti nähdään. Aihe tarvitsisi edelleen myös laadullista tutkimusta siitä, miten eri tekijät suhteutuvat toisiinsa. Näin voitaisiin edelleen kehittää olemassa olevia organisaatiotutkimuksen lähestymistapoja vastaamaan myös alati muuttuvaa urheilun institutionaalista ja kulttuurista kenttää.

Ammattiuurheilu vaatii toimivia markkinoita, jotka Suomessa ovat varsin rajalliset. Tästä syystä kansallisen liigaurheilu ympäristön tutkimuksellinen tarkastelu tai kehittäminenkin ei ole tarkoituksenmukaista vain ammattiuurheilun viitekehyksessä. Hedelmällisen suunnan jäsentämiseen tarjoaakin puoli ammattilaisurheilu. Tutkimusten mukaan puoli ammattilaisuus toimii porttina ammattiuurheilun maailmaan ja tarjoaa urheilijoille symbolisia palkkioita liittyen ammattiuurheilijan rooliin ja ammattimaiseen työidentiteettiin (McLeod & Nite 2024). Puoli ammattilaisuus on houkutteleva vaihtoehto, mutta tasapainoilu muiden elämänalueiden kanssa

vaatii osaamista urheilijan lisäksi myös organisaation työntekijöiltä.

Vastaavia siirtymiä harrastamisesta ammattimaisempaan toimintaan tapahtuu myös urheiluorganisaatioiden kohdalla. Juuri puoliammattilaisuusvaiheessa syntyy paljon uusia odotuksia ammattimaisempaan suuntaan niin seuran sisältä kuin ulkopuolelta. Johdolle syntyy paineita erottaa seuran huippu-urheilu omaksi yksikökseen tai irrottaa se kokonaan seuran muusta toiminnasta. Myös

seuran päämäärät ja tavoitteet voivat nousta uudelleen arvioitaviksi. Puoliammattilaisuuden kautta syntyvät tulkinnat voivat antaa välineitä jäsentää erityisesti keskikokoisten lajien tai naisten liigaurheilun tilaa.

Organisaatioiden ammattimaistuminen kattaa ja vaikuttaa laajasti seuratoiminnan osa-alueisiin. Urheilujohtajien tulisi huomioida ammattilaisuuden asettamat haasteet ja seuraukset kehittäessään kansallisia liigatoimintoja.

Lähteet

Aarresola, O. 2020. Tutkimuksia urheiluseuran johtamisen kysymyksistä. Jyväskylä: Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU. KIHUn julkaisusarja nro 70.

Aarresola, O., Lämsä, J. & Itkonen, H. 2022. Urheiluseurat ammattimaistumisen ristiaallokossa. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura. Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 22.

Alonso Restrepo, J. & Wegner, C. 2023. Outcomes of NFL Europa on community sport clubs. *Managing Sport and Leisure* 28 (1), 55–75.

Andreff W. & Staudohar P. 2000. The evolving European model of professional sports finance. *Journal of Sports Economics* 1 (3), 257–276.

Bayle, E., Lang, M. & Moret, O. 2020. How professional sports clubs exploit a heterogeneous local potential: the case of Swiss professional ice hockey. *Sport in Society* 23 (3), 433–451.

Beech, J.G. & Chadwick, S. 2013. *Business of Sport Management*. London: Pearson Education Limited.

Balduck, A.L., Lucidarme, M., Marlier, M. & Willem, A. 2015. Organizational capacity and organizational ambition in nonprofit and voluntary sports clubs. *Voluntas* 26, 2023–2043.

Clausen, J., Bayle, E., Giauque, D., Ruoranen, K., Lang, G., Nagel, S., Klenk, C. & Schlesinger, T. 2018. Drivers of and barriers to professionalization in international sport federations. *Journal of Global Sport Management* 3 (1), 37–60.

De Bosscher, V., Shibli, S., Westerbeek, H. & van Bottenburg, M. 2015. Successful Elite Sport Policies. An international comparison of the Sports Policy factors Leading to International Sporting Success (SPLISS 2.0) in 15 nations. Aachen: Meyer & Meyer.

Denman D. C., Baldwin A. S., Betts A.C., McQueen A. & Tiro J. A. 2018. Reducing "I don't know" responses and missing survey data: implications for measurement. *Medical Decision Making* 38 (6), 673–682.

Doherty, A., Misener, K. & Cuskelly, G. 2014. Toward a multidimensional framework of capacity in community sport clubs. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 43 (2S), 124–142.

Doherty, A. & Cuskelly, G. 2020. Organizational capacity and performance of community sport clubs. *Journal of Sport Management* 34 (3), 240–259.

Dowling, M., Edwards, J. & Washington, M. 2014. Understanding the concept of professionalization in sport management research. *Sport Management Review* 17 (4), 520–529.

Downey, R.G. & King, C. V. 1998. Missing data in Likert ratings: A comparison of replacement methods. *The Journal of General Psychology*, 125 (2), 175–191.

EY. 2024. Katsaus SM-liigaseurojen taloudelliseen tilanteeseen. Kaudet 2021/22 ja 2022/23. https://www.ey.com/fi_fi/assurance/liigaraportti (6.4.2024).

Gammelsæter, H. 2010. Institutional pluralism and governance in "commercialized" sport clubs. *European Sport Management Quarterly* 10 (5), 569–594.

- Gammelsæter, H. & Walters, G.** 2013. Ownership and governance in men's professional football in Europe. Teoksessa D. Shilbury & L. Ferkins (toim.) Routledge Handbook of Sport Governance. London and New York: Routledge, 150–163.
- Hall, M., Andrukow, A., Barr, C., Brock, K., de Wit, M., Embuldeniya, D., Jolin, L., Lasby, D., Lévesque, B., Malinsky, E., Stowe, S. & Vaillancourt, Y.** 2003. The Capacity to Serve. A Qualitative Study of the Challenges Facing Canada's Nonprofit and Voluntary Organizations. Toronto: Canadian Centre for Philanthropy.
- Itkonen, H.** 1996. Kenttien Kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Helsinki: Gaudeamus.
- Kornai, J., Maskin, E. & Gérard, R.** 2003. Understanding the soft budget constraint. *Journal of Economic Literature* 41 (4), 1095–1136.
- Koski, P.** 1994. Liikuntaseura toimintaympäristössään. Jyväskylän yliopisto. *Studies in sport, physical education and Health* 35. Väitöskirja.
- Kuntaliitto.** 2024. Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. <https://www.kuntaliitto.fi/kuntaliitto/tietotuotteet-ja-palvelut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (24.3.2024).
- Lang, G., Ströbel, T. & Nagel, S.** 2019. Professionalization forms in mixed sport industries: is it time to rethink the stereotypes of non-profit and for-profit organizations? *Managing Sport and Leisure* 24 (4), 208–225.
- Lämsä, J. Nevala, A. Aarresola, O. & Itkonen, H.** 2020. Ammattilaisuus amatörismin kriisiyttäjänä suomalaisessa joukkueurheilussa 1975–2018. Teoksessa H. Roiko-Jokela & A. Holmila (toim.) *Urheilun kriisejä. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2019–2020*. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura, 57–86.
- McLeod, C. M. & Nite, C.** 2024. The co-construction of employment relations in semi-professional sport leagues. *Journal of Global Sport Management* 9 (1), 18–38.
- Millar, P. & Doherty, A.** 2018. "You can't start and expect it to work": An investigation of strategic capacity building in community sport organizations. *Journal of Sport Management* 32 (4), 348–361.
- Misener, K., & Doherty, A.** 2009. A case study of organizational capacity in nonprofit community sport. *Journal of Sport Management* 23 (4), 457–482.
- Nagel, S., Schlesinger, T., Bayle, E. & Giauque, D.** 2015. Professionalisation of sport federations – a multi-level framework for analysing forms, causes and consequences. *European Sport Management Quarterly* 15 (4), 407–433.
- Rossi, L., Feiler, S., Dallmeyer, S. & Breuer, C.** 2024. Organizational capacity building in non-profit sport clubs: exploring the role of competition as a capacity building stimulus. *European Sport Management Quarterly* 24 (4), 857–875.
- Sloane, P. J.** 2015. The economics of professional football revisited. *Scottish Journal of Political Economy* 62 (1), 1–7.
- Storm, R.** 2011. Winners and losers in Danish football: commercialization and developments in European and Danish first-tier clubs. *Soccer & Society* 12 (6), 737–753.
- Storm, R., Nielsen, K. & Havran, Z.** 2022. Professional Team Sports and the Soft Budget Constraint. *New Horizons in the Economics of Sport series*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Swierzy, P., Wicker, P., & Breuer, C.** 2018. The impact of organizational capacity on voluntary engagement in sports clubs: A multi-level analysis. *Sport Management Review* 21 (3), 307–320.
- Söderman, S. & Dolles H. (toim.)** 2013. Handbook of Research on Sport and Business. Cheltenham & Northampton: Edward Elgar.
- UEFA.** 2024. The European Club Finance and Investment Landscape. <https://cdn.vev.design/private/aTCxVXgBbmVmw45NvpIseApVuy2/251fjd-uefa-benchmarking-ecfil-report.pdf> (26.3.2024).
- Wicker, P., Breuer, C. & Dallmeyer, S. 2023. The gender earnings gap among elite athletes in semi-professional sports. *Managing Sport and Leisure* 28 (6), 583–600.

Hybridisoituneen liikuntapaikan arvonluontimekanismit: Tapaustutkimuskohteena Tampereen Kauppi Sports Center

KERKKO HUHTANEN
& ANNA-KATRIINA SALMIKANGAS

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Suomessa on lähivuosina toteutettu tai ollut vireillä lukuisia suuria liikunnan, urheilun ja kulttuurin tapahtumatuotantoa palvelevia olosuhdehankkeita, kuten Helsinki Garden, Tampereen Kannen areena ja Jyväskylän Hippos 2020, joita ei ole kuitenkaan toteutettu perinteiseen tapaan yksin julkishallinnon vetämänä (ks. Huhtanen ym. 2024; YLE 2018). Kunta- ja valtiovetoisten hankkeiden sijaan etenkin lajiliikuntapaikkoja sekä kilpa- ja huippu-urheilun olosuhteita rakennetaan Suomessa yhä enemmän erilaisin yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kumppanuusjärjestelyin (Karimäki 2020; OKM 2023). Laajempia väestöryhmiä liikuttavista ja kansanterveyttä edistävästä liikkumisympäristöistä poiketen niiden arvoina ovat myös korostuneet organisoidun liikunnan ja urheilun tukeminen, yritystoiminnan edistäminen, elämyksellisyys, yhteisöllisyys ja kaupunkikuvan rakentaminen (Smartsport 2023, 6). Huoli- ja kyseenalaistamispuheiltakaan ei ole välttytty, kun kumppanuushankkeiden julkisen arvon luominen ja pitkän aikavälin vaikutukset esimerkiksi kuntataloudelle ovat jääneet epäselviksi (ks. esim. KSML 2020b).

Tarkastelemme tapaustutkimuksessamme yhteen suomalaiseen, sektorirajat ylittäviin kumppanuusjärjestelyihin perustuvaan ja usei-

ta käyttäjäryhmiä palvelevaan liikuntapaikkaan liittyvää arvonluontikeskustelua paikallismediassa. Teoreettinen viitekehysksemme rakentuu yhteiskuntatieteissä 2000-luvulla laajenneen hybridioorganisaatioiden, hybridihallinnan järjestelmien ja niiden arvonluontimekanismien tutkimuksen perustalle. Hybridisaatioksi ymmärrämme eri sektoreille tyypillisten toimintakäytäntöjen ja -logiikoiden sekoittumisen, joka ilmenee kumppanuushankkeissa esimerkiksi monimuotoisina omistajuus- ja rahoitusjärjestelyinä, erilaisina taloudellisen ja sosiaalisen kontrollin muotoina sekä hankeosapuolten tavoitteiden ja arvojen yhteensovittamispyrkimyksinä. (ks. Vakkuri & Johanson 2020; Johanson & Vakkuri 2021.)

Tutkimuskysymyksinä tarkastelemme, (1) millaisia kumppanuushankkeiden arvonluontimekanismeja mediassa käsitellään (TK1) sekä (2) miten hankkeita käsitellään mediasa niiden eri vaiheissa (TK2). Tutkimuskohteenamme toimii Tampereelle Kaupin urheilupuiston ja ulkoilumaastojen välittömään läheisyyteen keväällä 2018 vaihteittain avattu liikuntakeskus Kauppi Sports Center (KSC). Tutkimuksemme pääaineisto muodostuu avoimista lähteistä löytyvistä KSC:ia käsittelevistä paikallisista sanomalehti uutisista ja -kirjoituksista, joita analysoimme teoria-

lähtöisellä sisällönanalyysillä. Nimettyyn julkiseen tapaustutkimuskohteeseen perehtymällä pääsemme syventämään aiemmin anonymisoituihin kohteisiin kohdistuneen tutkimuksen tuottamaa ymmärrystä hybridi-hankkeiden mediakäsittelystä, niihin liittyvistä huolista ja jännitteistä (ks. Huhtanen & Itkonen 2022; Huhtanen ym. 2024).

Artikkelimme johdannon jälkeisessä tutkimuksen viitekehyksessä kontekstoinimme tutkimusaiheitamme suomalaisen liikunnan olosuhdetyön historiaan ja nykytilaan. Avaamme myös yksityiskohtaisemmin hybridisyyden käsitettä, hybridisyyden ilmenemismuotoja liikunnan olosuhdetyössä ja hybridien hallinnan arvonluontimekanismeja. Aiemman tutkimuksen hahmottelemien hybridien arvonluontimekanismien (ks. Vakkuri & Johanson 2020) havainnollistamisessa liikunta- paikkarakentamisen kontekstissa hyödynnämme tukiaineistona ajankohtaisesta tutkimusaiheestamme lähivuosina tuotettuja sanomalehti- ja verkkouutiskirjoituksia. Tutkimusmenetelmällisiä valintojamme kuvaavan ja perusteleavan menetelmäluvun jälkeen esittelemme tutkimuksemme tulokset, johtopäätökset ja pohdinnat vuoropuhelussa aiheesta tehdyn aiemman tutkimuksen kanssa.

Viitekehystenä liikunnan olosuhdetyön hybridisoituminen

Suomalainen liikunta- ja urheilupaikkarakentaminen on pitkällä aikavälillä tarkasteltuna ollut julkishallintovetoista, vaikka yritys- ja vapaaehtoistoimijatkaan eivät ole jääneet alueella toimettomiksi. Etenkin ennen toista maailmansotaa, kunnallishallinnon vahvistumista ja liikuntapaikkojen perustamishankkeiden valtionavustusten käynnistämistä myös liikuntaseurat, järjestöt sekä työntekijöidensä vapaa-ajan viettotavoista huolehtineet teollisuusyritykset osallistuivat paikallisten liikuntaolosuhteiden luomiseen, yksin

tai yhteistyössä kuntatoimijoiden kanssa. (ks. Ilmanen 2015; Kokkonen 2010.)

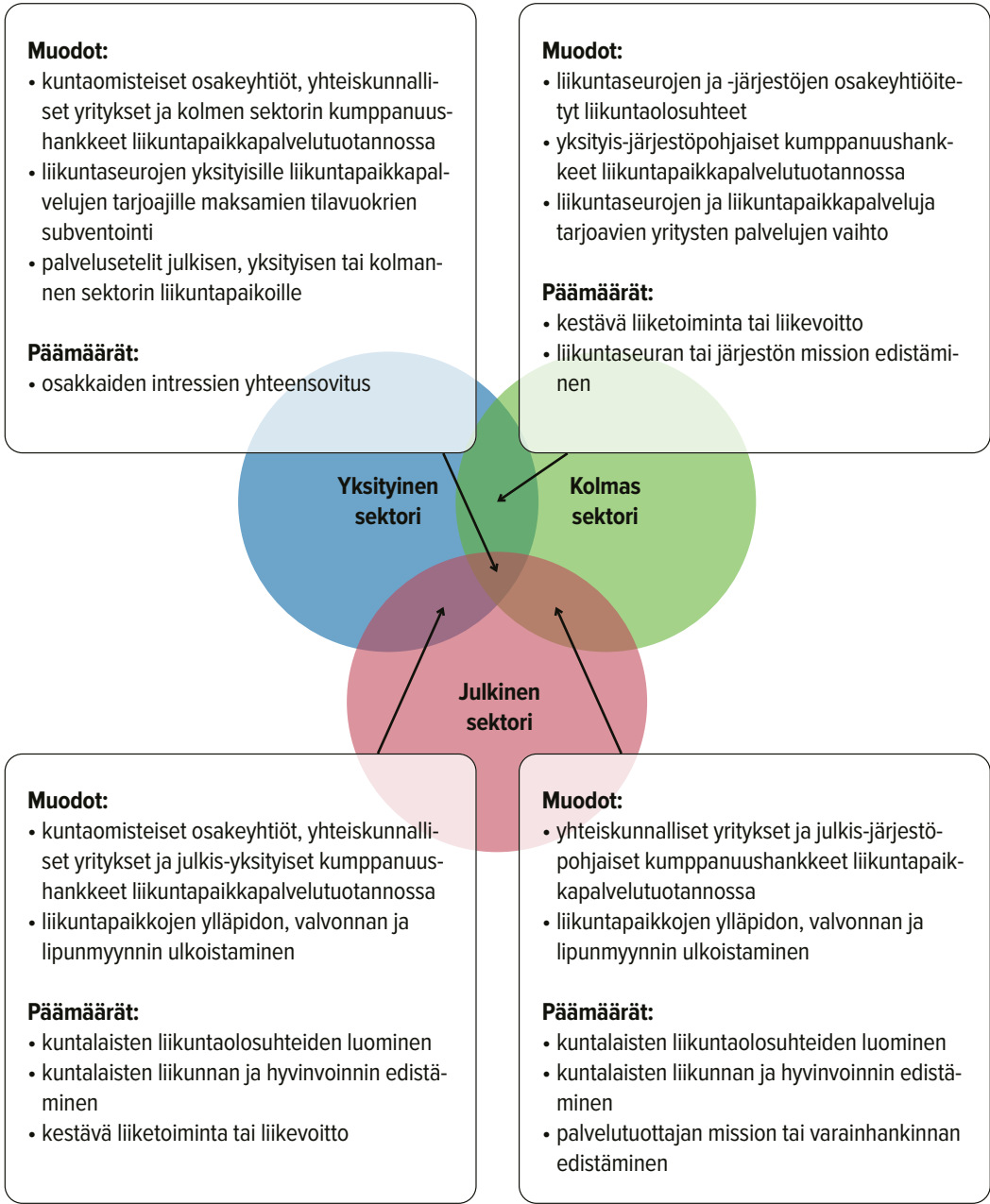
Toisen maailmansodan jälkeiseltä hyvinvointivaltion rakentamiskaudelta lähtien kansallista liikuntarakentamista on ohjannut vuoden 1980 liikuntalaissa virallistettu käsitys suomalaisen liikunnan yhteiskunnallisesta työnjaosta. Sen mukaan julkissektorin päätehtäväksi on ymmärretty kansalaisten liikunnan yleisten edellytysten luominen. Päävastuu varsinaisen liikuntatoiminnan järjestämisestä on osoitettu liikunnan kansalaistoimijoille. (Huhtanen & Itkonen 2022.)

Viime vuosikymmeninä yhteiskuntaa kriisiyttäneet taloustaantumet, maahan jalkautuneet uuden julkisjohtamisen opit ja yhteiskunnan yleinen markkinoistuminen ovat kuitenkin johtaneet sektorien välisten rajojen sumentumiseen sekä paikallisen palvelutuotannon työnjaon monimuotoistumiseen. Paradigmaattisesti perinteisestä byrokraattisesta julkishallinnosta (Public Administration) on siirrytty uuden julkisjohtamisen (New Public Management) oppien kautta uudelle julkisen hallinnan (New Public Governance) aikakaudelle, joka korostaa poikkihallinnollisen ja -sektoraalisen yhteistyön sekä verkostojen merkitystä kansalaisten hyvinvoinnista huolehtimisessa. (Osborne 2006; ks. myös Karimäki 2020; Pollit & Bouckaert 2017, 9–23.) Ajattelutavan muutos näkyy myös päivitettyssä lainsäädännössä (ks. Kuntalaki 2015/410 § 9; Liikuntalaki 2015/390 § 5).

Julkisen hallinnan aikakaudella kansalaisten palvelutuotannon eri alueilla esiin nousutta poikkisektoraalisen yhteistyön ilmiötä on lähdetty jäsentämään ja tekemään ymmärrettäväksi yhteiskuntatieteissä viimeisen 20 vuoden aikana laajentuneen hybridisyydetutkimuksen avulla (ks. Billis & Rochester 2020; Vakkuri & Johanson 2020). Yhteiskuntatieteellisessä viitekehyksessä hybridisyydellä viitataan järjestelyihin, organisaatioihin

ja systeemeihin, joissa sekoittuvat eri yhteiskuntasektoreille ominaiset institutionaaliset logiikat, omistajuus- ja resursointijärjestelyt sekä kontrollimekanismit (Vakkuri & Johanson 2021, 3). Julkisen sektorin tehtäväksi

mielletyn liikunnan olosuhdetyön alueella hybridisyyttä ilmentävät esimerkiksi paikallisten seurojen ja yritysten kanssa laaditut sopimukset liikuntapaikkojen ylläpitämisestä sekä moninaiset eri yhteiskuntasektoreille

Kuvio 1. Hybridisyyden ilmenemismuotoja paikallisten liikuntapaikkapalvelujen järjestämisessä (Huhtasta ym. 2024, 10 mukaillen).

juureutuvien toimijoiden yhteisorganisaatiot (hybridiorganisaatiot) uusien liikunta- ja urheilupaikkojen järjestämiseksi (ks. kuvio 1).

Hybridisoitumisen laajuudesta suomalaisessa liikuntapalvelutuotannossa kaivataan vielä lisätutkimusta (Huhtanen ym. 2024). Aiemmat tilastolliset selvitykset osoittavat ilmiön olemassaolon ja antavat viitteitä sen laajenemisesta (Norra ym. 2017, 6–7; Smartsport 2020, 15), mutta kokonaiskuvaa kuntien liikuntapalvelutuotannosta tuottaviin kyse lyihin hybridisyyden moninaiset ilmenemismuodot eivät ole vielä kunnolla päätyneet (ks. esim. VVM 2020). Suomalaisista liikuntapaikoista valtaosa (72 %) on edelleen kuntien, kuntayhtymien tai kuntaomisteisten yritysten omistuksessa, mutta etenkin uudisrakentamisessa ovat yleistyneet monimuotoisemmat rahoitus-, toteutus- ja omistajuusjärjestelyt (OKM 2019; 2023, 54–58).

Kuntien omien liikuntapaikkainvestointien painopistettä on käännetty laajoja käyttäjärhyimiä palveleviin liikkumisympäristöihin ja olemassa olevien, vanhenevien liikuntapaikkojen peruskorjauksiin. Uusia vuoro- perusteisia lajiliikuntapaikkoja tai kilpa- ja huippu-urheilun olosuhteita rakennetaan kuntavetoisten hankkeiden sijaan yhä enemmän sektorirajat ylittävänä kumppanuushankkeina. (Norra ym. 2017; Smartsport 2020.) Tämänkaltaiset hybridihankkeet ovat myös keränneet valtakunnallista mediahuomioita (ks. esim. YLE 2018).

Arvonluonti hybridisoituneessa palvelutuotannossa

Hybridien hallinnan tutkimuksessa hybridiorganisaatioiden, -järjestelmien ja -systemien ominaispiirteiden vastapainona on tarkastelua alettu kohdentaa myös niiden arvonluontimekanismeihin (ks. esim. Vakkuri & Johanson 2020). Arvo ja arvonluonti ovat käsitteinä monitulkintaisia, eikä niiden tul-

kinta helpotu hybridiasetelmissa, joissa lähtökohtaisesti risteytyvät yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin moninaiset arvopainotukset (ks. Johanson & Vakkuri 2021; Vakkuri ym. 2021). Esimerkiksi julkis- ja järjestösektorin toimijoille yrityssektorin arvottama taloudellisen voiton tuottaminen voi olla toisarvoista tai jopa ristiriidassa niiden toiminnan saavutettavuus- ja yhteisöllisyystvoitteiden kanssa. Liikunnan ja urheilun alueellakin arvojen epäyhtenevyyteen voi törmätä muun muassa huippu-urheilun ja kunto- liikunnan sekä aikuisten ammatti- ja junioriurheilun rajapinnoilla (Itkonen ym. 2018; Jalonen ym. 2017). Toisaalta nyky-yhteiskunnassa eri sektoreille juureutuvien organisaatioiden on myös tunnistettu alkaneen muistuttaa toisiaan, mikä ilmenee muun muassa toiminnan vastuullisuuteen, ammat- timaisuuteen, läpinäkyvyyteen ja ympäröivän yhteisön toiveiden huomioimiseen liittyvinä, institutionaaliset rajat ylittävien odotuksina (Bromley 2020; Vakkuri & Johanson 2020).

Vakkuri ja Johanson (2020, 15) ovat tunnistaneet jäsentämäänsä hybridihallinnan viitekehykseen kolme näkökulmaa, joiden ovat tulkinneet kattavan ja tekevän ymmärrettäväksi useimpien yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin rajapinnoilla toimivien hybridien monimuotoisia arvonluontimekanismeja ja -ongelmia: arvojen yhdistäminen, arvokompromissit ja arvojen oikeuttaminen. Arvojen yhdistämisellä viitataan eri yhteiskuntasektorien arvonluonnin muotojen sekoittamiseen tai sekoittumiseen, mikä voi olla niin tietoisien suunnittelun kuin sattumankin seurausta. Lopputulemana on kuitenkin se, että sama hybridiasetelma tuottaa arvoa useammalle kumppanuusosapuolelle, yhteisölle ja yksilölle. (Johanson & Vakkuri 2021.) Liikunta- ja urheilupaikkarakentamisen kontekstissa tämänkaltaista arvonluon-

tia ilmenee esimerkiksi hybridihankkeissa, joiden suunnittelussa huomioidaan ja osallistetaan eri käyttäjäryhmiä sekä myös liikuntatoimialan ulkopuolisia toimijoita (ks. esim. YLE 2021).

Arvokompromisseja havainnollistavat sopimukset, jotka arvonaluontinäkökulmasta palvelevat samanaikaisesti useampia tavoitteita, mutta ovat edellyttäneet sopijaosapuolilta jonkinasteista omista tavoitteista tinkimistä. Sopimuksellisuuteen lähtökohtaisesti myös liittyy toimijoiden välinen muodollinen tasa-arvo. (Johanson & Vakkuri 2021.) Liikuntapaikkojen ja liikkumisympäristöjen hybridihankkeissa polemiikkiakin aiheuttavia arvokompromisseja voidaan tunnistaa tehtävän esimerkiksi niiden maantieteellisen sijainnin ja saavutettavuuden (ks. esim. YLE 2024), monikäyttöisyyden (ks. esim. IL 2022) ja käyttömaksupolitiikankin (ks. esim. YLE 2019) kohdalla.

Arvojen oikeuttamisen näkökulma kääntää huomiota ulkopuoliseen yleisöön arvonaluonnin lähteenä ja korostaa yleisötulkintojen merkitystä arvonaluontiprosessille. Hybrideille merkityksellistä on, että niiden monimuotoiset toimintatavat saavat yleisön hyväksynnän. (Johanson & Vakkuri 2021.) Tämä oikeutus (legitimiteetti) voi syntyä useammanlaisilla perusteilla, kuten toiminnan pitkäkestoisuuden (perinne), käytännön toimitavuuden (rationaalis-legaalinen) tai sitä toteuttavien henkilöiden koetun kyvykkyyden (karisma) perusteella (Suddaby ym. 2017). Käänteisesti toiminnan oikeutus voidaan kyseenalaistaakin, ja katsanto kääntää hybridien arvojen luomisesta niiden tuhoamiseen (ks. Cui & Osborne 2022). Suomalaisesta liikunta- ja urheilupaikkarakentamisesta hybridien legitimointi- ja delegitimointikeskustelua on käyty poliittis-hallinnollisten päätöksentekoprosessien ohella mediassa (Huhtanen ym. 2024). Mediasta ovat myös tunnis-

tettavissa legitimointikeskustelun molemmat ulottuvuudet: niin näkemykset hybridien välttämättömyydestä ja hyödyistä (ks. esim. KSML 2024) kuin niihin liittyvistä huolista ja ongelmista (ks. esim. YLE 2018).

Aiemmissa tutkimuksissakin on tunnistettu hybrideihin liittyvät välttämättömyys- ja huolinäkemykset, ja päädytty valaisemaan hybridiasetelmien mahdollisuuksia ja riskejä (ks. Child 2020; Karré 2021). Monimutkaisuuden ja epämääräisyyden kokemuksista huolimatta hybridien ei ole todettu olevan yksiselitteisesti toimivampia tai toimimattomampia vaihtoehtoja nyky-yhteiskunnan ongelmiin kuin perinteiset sektorikeskeiset ratkaisut (Johanson & Vakkuri 2021). Hybridien arvonaluontimekanismeista tarvitaan kuitenkin lisää teoreettista, käsitteellistä ja empiiristä ymmärrystä (Vakkuri & Johanson 2020, 3).

Kohteena hybridisiä piirteitä omaava liikuntapaikka

Aiempi tutkimus on tuottanut ymmärrystä edellä kuvatuista suomalaisen liikunnan olosuhdetyössä 2000-luvulla tapahtuneesta murroksesta, julkisten palvelujen hybridisoitumisesta ja hybridisyyden ilmenemismuodoista paikallisessa liikuntapalvelutuotannossa (ks. Huhtanen & Itkonen 2022; Huhtanen ym. 2024). Se suuntasi meitä tarkastelemaan aiemmin niukemmin tutkittuja hybridisoituneiden liikuntapaikkahankkeiden arvonaluontimekanismeja.

Valitsimme lähestymistavaksemme yksittäiseen hybridisyyden piirteitä omaavaan liikuntapaikkaan kohdistuvan tapaustutkimuksen, koska halusimme tuottaa rikkaan kuvauksen ja syvällisempää ymmärrystä alueella toimivan hybridin arvonaluontimekanismeista ja niiden mediakäsittelystä (ks. Patton 2015, 273–276). Tämän syvällisemmän ymmärryksen tuottamiseksi näimme

myös tarpeelliseksi poiketa aiemman hybriditutkimuksen anonymisointikäytännöistä ja tarkastella artikkelissa avoimesti nimettyä tutkimuskohdetta. Aiemmassa haastatteluaineistoihin pohjautuneessa tutkimuksessa informanttien saamiseksi tehdyt sitoumukset eivät ole mahdollistaneet tutkimuskohteen nimeämistä. Ne ovat myös vaikeuttaneet hankkeiden avainhenkilöiden ja toimintaympäristöjen merkityksen sekä mediakäsittelyn syvällistä tarkastelua (ks. esim. Huhtanen 2022; Huhtanen ym. 2024.)

Tutkimuskohteeksemme valikoitui Tampereella vuonna 2018 avattu liikunta- ja urheilukeskus Kauppi Sports Center (KSC), jossa on kolme monitoimikenttää, kuntosali, trampoliini-, seikkailu- ja kiipeilypuisto, kahvila-ravintola, kokous- ja saunatilat sekä tapahtumatuotantoa (yhteensä 16 000 neliömetriä liikuntatilaa). Pääkentän katsomoon sopii tuhat katsojaa. Keväällä 2024 keskuk- sessa toimivat myös viisi liikunta- ja aluejärjestöä, jotka ovat Hämeen Liikunta ja Urheilu, Suomen Salibandyliitto, Suomen Jääkiekkoliitto, Suomen Voimisteluliitto ja Suomen Paralympiakomitea. Lisäksi keskuksen tiloissa toimivat palvelujentarjoajina Mehiläinen, Tampereen Ju-Jutsukoulu, Tampereen Jump- patiimi, Dream Team Cheerleaders, liikunta- päiväkoti Voitto ja urheiluhieroja. Keskuk- sessa toimivista polkupyörä- ja suksiliikkeis- tä voi vuokrata polkupyöriä ja suksia. (KSC:n verkkosivut 25.4.2024.) KSC:in omistaa vuon- na 2016 perustettu Sporty World Oy, jonka toimitusjohtajana toimii yhtiön osakas, lii- kuntatieteiden maisteri **Sami Joru**. Mediassa KSC:ää usein edustaa Jorun ohella toinenkin osakas, diplomi-insinööri **Aki Hyrkkönen**.

KSC:n valinnan tapaustutkimuksen koh- teeksi teimme harkinnanvaraisesti. Valintaa perusteli erityisesti vaihtoehtoisten tapaus- ten kartoitusvaiheessa todettu kohteen me- diauutisoinnin informaattiorikkaus (ks. Pat-

ton 2015, 265–266, 308). Valtakunnallista tai alueellista medianäkyvyyttä saaneita hybri- dihankkeita löytyi muitakin (ks. esim. edelli- sen luvun uutisviitteet), mutta KSC oli nous- sut mediassa monimuotoisen, positiivisen ja myös kriittisen uutisoinnin kohteeksi. Elin- kaaritarkastelussa KSC:n suunnittelu- ja ra- kentamisvaihe oli päättynyt, ja liikuntakes- kus oli ehtinyt harjoittaa liiketoimintaansa useamman vuoden ajan, selviytyen esimer- kiksi vastaavia palveluntarjoajia konkurssiin ajaneesta covid-19-pandemiakaudesta.

KSC ja Tampereen kaupunki olivat myös julkistaneet pitkäkestoisen vuokrasopimuk- sen, joka vahvisti käsitystä lähtökohdiltaan yksityisomisteisen liikuntakeskuksen palve- lutuotannon hybridijärjestelyistä. Tampere oli lähivuosina muutenkin profiloitunut mo- nimuotoisten hybridijärjestelyjen hyödyntä- jänä liikuntapalvelujen, urheilu- ja kulttuuri- tapahtumien sekä tapahtuma-areenoiden tuo- tannossa (ks. Halmi 2021; IS 2023). Hybri- dien arvonaluontimekanismien kuvaamisen (TK1) ja niiden mediakäsittelyn hankevaihe- kohtaisen tarkastelun (TK2) näkökulmista nämä tekijät loivat edellytyksiä syvällisen ja esimerkkikelpoisen tapauskuvauksen laadin- nalle (ks. Patton 2015, 266–276).

Tutkimuksemme pääaineistona toimivat Pirkanmaan pääsanomalehti Aamulehden (AL) ja Tampereen seudulla julkaistavan Tamperelainen-kaupunkilehden uutisartik- keli-, mielipidekirjoitus- ja mainosaineistot. Tamperelainen-lehden KSC:ää käsittelevien uutisten etsimisessä hyödynsimme lehden va- paasti käytettävissä olevaa verkkosovellusta. Aamulehden uutiset haimme digi.kansallis- kirjasto.fi-järjestelmästä. Molemmissa lehdis- sä käytimme hakusanaa *Kauppi Sports Cen- ter**. Tutkimuksen lopullinen aineisto koostui kaikista vuosina 2016–2023 ilmestyneistä Aa- mulehden ja Tamperelaisen Kauppi Sports Centeriä (KSC) koskevista maininnoista,

jotka jaottelimme kokonaan KSC:iä käsitteleviin artikkeleihin, osittain KSC:iä käsitteleviin artikkeleihin, joissa keskus mainittiin ainakin nimeltä, ja muissa lehden sisällöissä (mainoksissa, kolumneissa, mielipiteissä tai tekstareissa) oleviin mainintoihin (Taulukko 1). Emme rajanneet pois niitä artikkeleita, joissa KSC vain mainittiin, koska halusimme tietää, missä yhteyksissä KSC oli mainittu. Tulkitimme sen kertovan jotain tutkimuskohteestamme ja siitä, miten sen arvoa luotiin näissä sanomalehdissä. Rajasimme kuitenkin pois menot-palstan, jossa oli toistuvia ilmoituksia KSC:ssä järjestetyistä tapahtumista. Lopullisessa lehtiaineistossa KSC esiintyi yhteensä 169 artikkelissa tai muussa sisällössä.

Tukiaineistona hyödynsimme muita hybridisoitunutta liikuntapaikkarakentamista ja KSC:iä käsitteleviä valtakunnallisia sanomalehti- ja verkkouutiskirjoituksia sekä julkishallinnon arkistoasiakirjoja. Muulla tutki-

musaihettamme käsittelevällä uutisaineistolla havainnollistimme ja tarkensimme aieman hybriditutkimuksen tuottamaa teoreettista käsitteistöä liikuntapaikkarakentamisen kontekstissa (ks. Itkonen 2022, 40–43). Todensimme sillä myös tutkimushavaintojamme ilmenemistä yksittäistapaustamme laajemmassa mittakaavassa (ks. Alasuutari 1989, 30–32). Covid-19-pandemiavaiheessa KSC sai hieman valtakunnallistakin medianäkyvyyttä liikuntakeskusten toimeentulokeinoja koskevissa uutisoinneissa. Julkishallinnon asiakirjoista vahvistimme pääaineistossamme ilmenneitä viitteitä ja tulkintoja tutkimuskohteemme käsittelystä kunnallisissa päätöksentekoeleimissä. Lähdemerkintöjen selkeyttämiseksi ja tiivistämiseksi kirjasimme tapaustamme koskevista media-aineistoviitteistä tekstin lähdeviitteisiin lähteen ja päivämäärän (esim. AL 9.12.2017; Ilta-Sanomat [IS] 1.6.2020; Yleisradio [YLE] 3.12.2020).

Taulukko 1. Aamulehden ja Tamperelaisen KSC-maininnat vuosina 2016–2023.

Vuosi	KSC:iä käsittelevät artikkelit		KSC osana muuta artikkelia		KSC mainittu muussa yhteydessä (mainos, kolumni, mielipide tai tekstari)	
	Aamulehti	Tamperelainen	Aamulehti	Tamperelainen	Aamulehti	Tamperelainen
2016	0	1	0	0	0	0
2017	3	3	0	0	0	1
2018	1	1	23	2	9	2
2019	1	4	18	9	4	0
2020	0	0	27	0	0	5
2021	1	0	14	0	3	5
2022	0	0	10	0	1	4
2023	0	0	14	0	2	5
Yhteensä	6	9	106	11	19	22

Analysoimme kokoamamme aineiston teorialähtöisellä sisällönanalyysillä (ks. Patton 2015, 520–521; Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–132), jossa hyödynsimme Johansonin ja Vakkurin jäsennystä hybridien hallinnan arvonluontimekanismeista: arvojen yhdistäminen, arvokompromissit ja arvojen oikeuttaminen (Johanson & Vakkuri 2021; Vakkuri & Johanson 2020). Aineistonkeruun jälkeen luimme, pilkoimme ja uudelleenryhmittelimme aineistoa edellä mainittuun jäsennykseen tukeutuen (ks. taulukko 2). Analysointivaiheessa vertasimme tutkimuskohteemme aineistohavaintoja vielä aiempien tutkimusten tuloksiin ja vastaavista kohteista tehtyihin mediakirjoituksiin.

Tutkimuksen toteutuksessa seurasimme Suomen tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeistuksia (TENK 2023). Esimerkiksi analysoinnin luotettavuutta lisäsimme sillä, että molemmat kirjoittajat osallistuivat tutkimusaineiston toistaiseen luku- ja analysointityöhön. Raportoinnin oikeudenmukaisuutta ja yksityiskohtaisuutta vahvistimme käsittelemällä sanomalehtikirjoituksissa ilmenneitä, KSC:n toimintaan liittyneitä poleemisia aiheita eri keskusteluosapuolten näkökulmasta sekä havainnollistamalla aineistohavaintojamme suorilla lainauksilla.

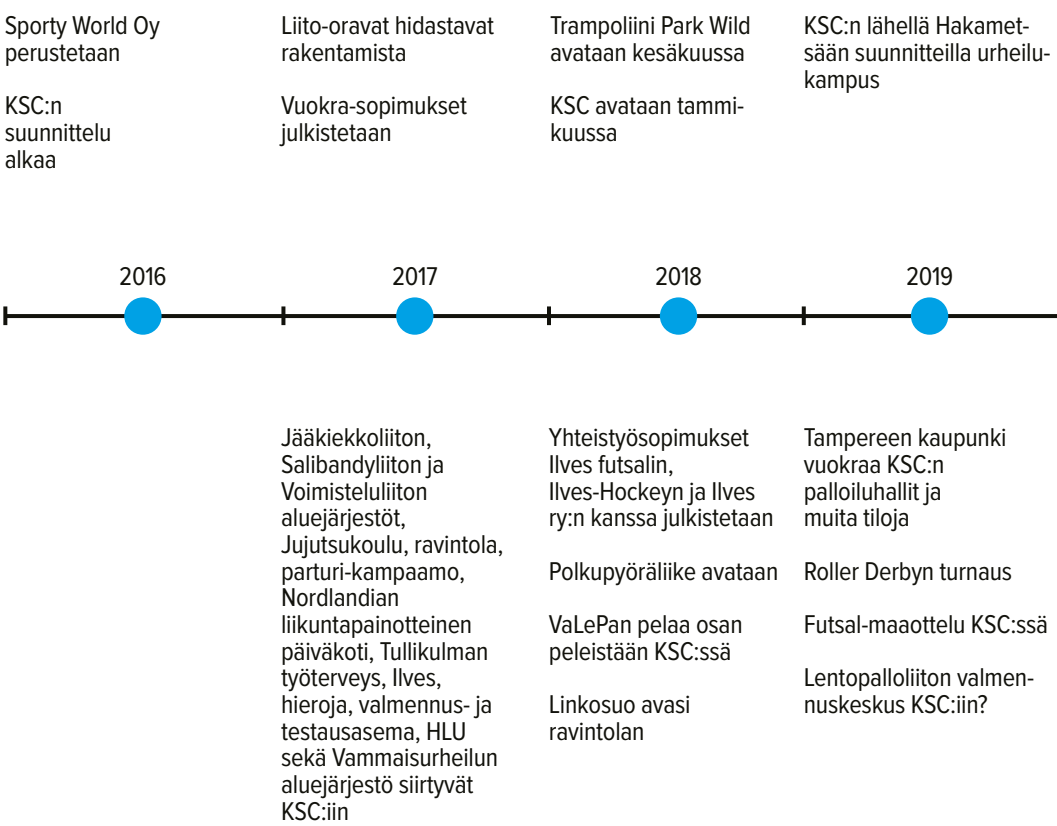
Avointen lähteiden aineistoihin perustuvan tutkimuksen eettisissä pohdintoissa on tarpeen puntaroida tutkimuksen mahdollisesti aiheuttamia seurauksia ja harmea (Franzke ym. 2019). KSC:n tapaustutkimuksessamme aineistona toimineissa uutiskirjoituksissa liikuntakeskusta, sen pääosakkaita ja kumppaneita tarkasteltiin muutamista kriittisistä näkökulmista huolimatta arvostavasti. Tätä arvostuksen periaatetta (TENK 2023, 12) pyrimme kunnioittamaan myös tutkimuksemme raportoinnissa.

Kauppi Sports Centerin kumppanuushankkeen mediakäsittely eri hankevaiheissa

KSC:n kumppanuushankkeen etenemisen päävaiheista ja niihin liittyvästä kohteen mediakäsittelystä (TK2) on muodostettu kokonaiskuva kuvioon 2. Tutkimuskohteen tahtumarikkaan elinkaaren vuoksi kuvio on pelkistetty, mutta siihen kirjattuja aineistohavaintoja avaamme yksityiskohtaisemmin myöhemmin tässä tulosluvussa.

KSC:n kumppanuushankkeen päävaiheita olemme jaksottaneet osin lomittain ajoittuviin suunnittelu- ja rakentamisvaiheeseen (2016–2018), käyttötalousvaiheeseen (2018–2023) sekä käyttötalousvaihetta mullistaneeseen covid-19-pandemiavaiheeseen (2020–2021). Kuviossa 2 kuvaamme myös mediaaineistosta esiin nousseita KSC:n kumppanuusjärjestelyjen keskeisiä muutoksia ja uusia avauksia, jotka ilmentävät liikuntakeskuksen monimuotoista yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa.

Hybridisyysnäkökulmasta KSC on tulkittavissa yksityisestä omistuspohjastaan huolimatta kolmen sektorin kumppanuushankkeeksi (ks. kuvio 1). Hankkeen käynnistäminen edellytti ensiksi Tampereen kaupungin ja yrittäjien yhteisymmärrystä ja -sopimusta paikalla aiemmin olleen kuntaomisteisen tennishallin purkamisesta, ja Kaupin liikuntapuitossa sijainneen maa-alueen vuokraamisesta liikuntakeskuksen perustamiseen. Liikunta- paikkojen perustamishankkeille myönnettävää valtionavustusta KSC ei kuitenkaan saanut. (AL 9.12.2017.) Toiseksi hankkeen suunnitteluvaiheessa yrittäjät pyrkivät osallistamaan paikallisia liikuntaseuroja ja -järjestöjä liikuntakeskuksen suunnitteluun sekä sitoutamaan heitä monivuotisin sopimuksin sen käyttöön toiminnan taloudellisen kannattavuuden varmistamiseksi. Tämänkaltaisia liikuntakeskuksen liiketoimintaa mahdollista-

Kuvio 2. Kauppi Sports Centerin hankkeen etenemisen päävaiheet ja niiden mediakäsittely.

via ja palvelutarjontaa monipuolistavia ankkuriasiakkaita rekrytoitiin myös järjestösektorin ja liikuntatoimialan ulkopuolelta. (AL 9.12.2017; Tamperelainen 4.–5.11.2017; ks. myös Huhtanen ym. 2024.)

KSC:n hybridijärjestelyt muuttuivat myös entistä näkyvämmiksi keväällä 2019, kun Tampereen kaupunki teki liikuntakeskuksen omistavan yrityksen kanssa kolmivuotisen vuokrasopimuksen palloiluhallien päivä- ja iltakäytöstä. Järjestelyn myötä kaupungista

tuli KSC:n suurin ankkuriasiakas ja liikuntatiloja käyttävien liikuntaseurojen, -järjestöjen, koulujen ja muiden oppilaitosten tilava-
rausten välittäjä. (Tamperelainen 12.4.2019; AL 12.3.2020; ks. myös Huhtanen ym. 2024.)

Liikuntapaikkarakentamisessa yleistyneiden vaihtoehtojen toteutus- ja rahoitusmallien selvityksen kategorisoinnin perusteella KSC:n nykyjärjestely muistuttaa vuokramallia (land lord -mallia), jossa ulkopuolinen omistaja vastaa rakennuskohteen suunnitte-

Covid-pandemiavaihe 2020–2021

Covid-pandemian rajoitusten takia etsitään KSC:n toimintaan luovia ratkaisuja

Tutkintapyyntö KSC:n palloiluhallien vuokrauksesta

Viisikerroksinen pysäköinti-halli valmistuu KSC:n viereen

Oikaisupyyntö KSC:n tilojen vuokrasopimukseen

Pysäköintiongelmien, luontoarvot estävät uuden pysäköintitilan rakentamisen

Kaupin asema-kaava valmistuu, pysäköintiselvitystä vaaditaan

2020

2021

2022

2023

Olympiatason urheilijat saavat harjoitella Covid-rajoitusten aikana KSC:ssä

Tampere jatkaa KSC:n tilojen vuokrasopimusta 1.8.2022–31.7.2024

Cheerleadingin harjoittelupaikka

Tampere vuokraa monitoimihallit 1.8.2024–31.7.2029

Mehiläisen Drive in -koronatestauspaikka KSC:n pihassa

Parkourin treeniohjelman kuvaus KSC:ssä

Kitchen & Cafe avataan

Malmin kebab aloittaa ja lopettaa toimintansa

Koulujen ulkonaoppimispäivien varapaikka

KSC lentopallon EM-karsintapaikka-ehdokkaana

KSC salibandyn MM-kisapaikka-ehdokkaana

Sometähti Valavuorelle oma studio KSC:iin

KSC luokkaretkikohteena

Lapsitubettajien minimeemitalo

Lasten kesäleirit

Koko perheen liikuntatapahtuma ja urheiluseurojen toiminnan esittelytilaisuus KSC:ssä

lusta, rahoittamisesta, rakennuttamisesta sekä tulevaisuuden kunnossapitotarpeista. Vastaavasti kunta käyttää kohdetta vuokrasopimukseen ja sen ehtoihin perustuen, ilman olosuhteen omistamiseen liittyviä riskejä tai mahdollisuuksia. (OKM 2019, 6–11.) Huomionarvoista vuokralaisasetelmassa kuitenkin on, että kaupungin monivuotista ja taloudellisesti mittavaa vuokrasopimusta oikeutettiin muiden kunnallisten liikuntatilojen käytettävyysongelmilla ja niiden perusteella

kasvaneilla koulujen ja liikuntaseurojen tilatarpeilla (Tampere 12.4.2019). Toisin sanoen, kaupunki on tullut osin riippuvaiseksi KSC:n vuokratiloista.

Hybridihankkeen arvonluontinäkökulmat mediajulkaisuissa

Suunnittelu- ja rakentamisvaihe

Aamulehden ja Tampereen KSC:ä koskevien lehtimainintojen kokonaistilastoinnista

vuosilta 2016–2023 on todettavissa, että liikuntakeskusta itsessään käsitelleistä uutisista pääosa painottui sen suunnittelu- ja rakentamisvaiheeseen ja ensimmäisille toimintavuosille 2018–2019 (Taulukko 1). Tuolloin uutisoinnissa painottui hybridien arvonluontinäkökulmista tarkasteltuna arvojen yhdistäminen ja oikeuttaminen.

Arvojen yhdistäminen näyttäytyi KSC:n suunnittelu- ja rakentamisvaiheen uutisoinnissa erityisesti siinä, että kilpaurheilu- ja seuratoiminnan olosuhteiden kehittämisen toteamisen ohella yrittäjät korostivat mediapuheenvuoroissaan pyrkimyksiään edistää hankkeellaan laaja-alaisemmin kunta-laisten liikuntaa ja liikkumista. Suomalaisen liikuntapolitiikan ja liikuntapaikkarakentamisen nykytavoitteiden kanssa linjassa olleiden eri väestöryhmien liikkumisen edistämistavoitteiden esille tuominen oli yrittäjäpuheenvuoroissa systemaattista (Tamperelainen 11.5.2016; 4.–5.11.2017; AL 13.6.2018), ja niiden voi myös tulkita vahvistaneen yleistä mielikuvaa hankkeen hyväksyttävyydestä (rationaalis-legaalisesta oikeutuksesta).

”Me uskomme yrityksenä, että ihmiset liikkuisivat vieläkin enemmän, jos heille tarjotaan mahdollisuuksia. Haluamme luoda olosuhteita, missä jokainen, ikään tai kuntoon katsomatta, voi liikkua ja innostua siitä. Konseptimme perustuu juuri siihen, että urheilu, liikunta ja vapaa-aika yhdistyvät samassa paikassa”, Sami Joru kuvasi yrityksensä filosofiaa KSC:n trampoliini- ja kiipeilyalueen avausuutisoinnissa kesällä 2018 (AL 13.6.2018).

”Uusi halli tulee palvelemaan liikkujia vauvasta vaariin. Sinne tulee terveystalvia, kuntosaleja, sisäliikuntasaleja ja motoriikkasali”, Joru puolestaan kertoi Tamperelaisen (11.5.2016) uutisessa, jossa tulkittiin liikuntakeskuksen tulevien palvelujen lähtökohtana olevan *”terveyden edistäminen”*. Samaisessa uutisessa kuitenkin nostettiin esille myös

yrittäjien pyrkimystä tukea suomalaista kilpaurheilua.

Toinen, suunnittelun edetessä hybridisointuneen hankkeen arvojen yhdistämistä ilmentävä piirre oli KSC:n kuvaaminen suunnittelu- ja rakentamisvaiheen uutisissa palveluliiketoiminnan ja työllistymismahdollisuuksien alustana (ks. Sahamies ym. 2021; Huhtanen ym. 2024). Liikunta- ja urheiluseurojen palvelujen kehittämisedellytysten lisäksi KSC:n kuvattiin luovan pohjaa liikunta- ja urheilutoimintaa tukevalle sekä muullekin palveluliiketoiminnalle. Liikuntakeskuksen avautuessa keväällä 2018 sen tiloissa aloittivat toimintansa myös liikkujille, liikuntaseuroille ja -järjestöille palvelujaan tarjoava valmennus- ja testauskeskus, koulutettu urheiluhie-roja, liikuntapainotteinen päiväkotitoiminta, pyöräily-kauppa, työterveysasema, parturi-kampaamo ja ravintola (AL 9.12.2017; 10.5.2018).

KSC:istä saivat avaamisen yhteydessä toimistotiloja myös monet liikuntajärjestöt, kuten Hämeen liikunta ja urheilu, Suomen Jääkiekkoliitto, Salibandyliitto, Voimisteluliitto, Vammaisurheilun aluejärjestöt sekä muutamia urheiluseuroja. Lisäksi yhteistyötä uutisoitiin harjoitettavan liikuntakeskuksen läheisen Tampereen yliopistollisen sairaalan (TAYS) potilashotellin kanssa (AL 9.12.2017; Tamperelainen 4.–5.11.2017). Kesäkuussa 2018 KSC:in täydentämisen Jorun ja Hyrkkösen liikuntakeskusketjun kuvattiin työllistävän kymmeniä henkilöitä (AL 13.6.2018).

Yleinen mielikuva KSC:n arvonluonnista useammille sen suojissa operoiville toimijoille vahvistui liikuntakeskuksen viimeisen rakentamisvuoden ja avausvuoden uutisoinneissa. Aamulehdessä ja Tamperelaisessa julkaistiin tänä aikana lukuisia käyttäjäodotuksiin tai -kokemuksiin perustuvia kertomuksia, jotka samalla loivat oikeutusta Tampereen Kaupin liikuntapuiston välittämään läheisyyteen perustetulle yksityi-

selle liikuntaolosuhteelle (AL 9.12.2017; 14.10.2018; 25.10.2018; Tamperelainen 4.–5.11.2017; 13.6.2018).

”Ilveksen futsalille ja salibandyille on ollut vaikeaa saada Tampereella tiloja. Me olemme etsineet paikkaa ja treenanneet aina siellä, mistä tiloja vain on saatu. Nyt on upeaa, että voimme esimerkiksi lasten vanhemmille kertoa, että pitkäaikaiset sopimukset on tehty”, Ilves ry:n puheenjohtaja kertoi Aamulehdelle 9.12.2017.

”Tänne tulee viisi ryhmää ja yhteensä va- jaat sata lasta. Paikka ja ympäristö ovat liikuntapainotteiselle päiväkodille huikeita ja yhteistyötahoja on paljon.” Norlandian liikuntapäiväkotijärjestäjän edustaja puolestaan kuvaili Tamperelaiselle 4.–5.11.2017.

KSC:in käytännön toimivuuteen perustuvan arvionluonnin oikeutuksen ohella liikuntakeskusta voidaan kuitenkin nähdä legitimoidun suunnittelu- ja rakentamisvaiheen mediauutisissa muillakin tavoin, esimerkiksi rakentamishanketta johtaneiden yrittäjien asiantuntemuksen, kyvykkyyden ja aiemman työkokemuksen perusteella (ks. Suddaby ym. 2017). Monia tämän vaiheen uutisia yhdisti yrittäjien Sami Jorun ja Aki Hyrkkösen esittely heidän koulutustaustansa sekä yrittäjyys- ja rakentamishistoriansa huomioiden (AL 9.9.2017; 9.12.2017; Tamperelainen 11.5.2016):

”Toinen yrittäjistä on tamperelainen Sami Joru, liikuntatieteiden maisteri ja muun muassa tenniksen nuorten maajoukkueen entinen valmentaja. Yrittäjillä on jo yhdessä kuntosaliketju ja trampoliiniliikuntaan erikoistunut ketju, jonka toimipiste löytyy myös Tampereelta.” Aamulehdessä kerrottiin 9.9.2017. Hyrkkönen esiteltiin uutisessa myös Tampereen Ratinan uuden liikekeskuksen rakentajana.

Yrittäjien koulutustaustan ja työhistorian voi myös tulkita näkyneen heidän hankke-

seensa liittyneissä mediapuheenvuoroissaan. Jorun edellä kuvatut, uutiskommenteissaan esittämät tavoiteasettelut liikuntakeskukselle olivat linjassa kansallisen liikuntapolitiikan tavoitteiden kanssa. Lisäksi hanketta legitimoitiin suunnittelu- ja rakentamisvaiheessa muillakin liikkumisympäristöjen suunnittelun viitekehyksessä rationaalisilla perusteilla, kuten liikuntatilojen suunnittelulla seurojen ja urheilijoiden tarpeita huomioiden.

”Hallin sisältö saattaa vielä muuttua nykyisestä suunnitelmasta. Aiomme panostaa harjoittelumahdollisuuksien monipuolisuuteen, jotta esimerkiksi joukkueurheilijat saisivat treenattua kaikki tarvittavat harjoitteet yhdessä paikassa”, Joru selvitti hankkeen suunnitelmaa keväällä 2016 (Tamperelainen 11.5.2016).

Sijaintinäkökulmasta KSC:n kuvattiin täydentävän Kaupin liikuntapuiston liikuntamahdollisuuksia ja ympäristön ulkoilumaastoissa liikkuvien palveluja. Sen myös nähtiin olevan, tulevaisuuden raitiovaununjasaunnitelmat huomioiden, kaupunkilaisten vaittomasti saavutettavissa (Tamperelainen 11.5.2016).

”Moni kysyy, kuka on meidän pahin kilpailijamme. Näemme asian niin, että ihmisten liikkumattomuus on edelleen pahin uhka. Siksi on tärkeää, että tarjonta on monipuolista ja monelle sopivaa. ... On tärkeää liikuttaa ja innostaa myös niitä, joilla ei välttämättä ole omaa tiettyä harrastusta”, Joru alleviivasi yrittäjien ajattelumallia Aamulehdessä KSC:n avauskeväänä (AL 13.6.2018).

KSC:n suunnittelu- ja rakentamisvaiheesta käyttötalousvaiheeseen kantanut merkittävä piirre liikuntakeskuksen mediahuomioinnissa oli sen kumppanuusverkoston kuvaaminen. Suunnittelu- ja rakentamisvaiheessa tätä uutisointia kohdennettiin verkoston laajuuteen, laajenemiseen, monimuotoistumiseen ja liikuntakeskuksen kumppa-

neilleen tarjoamiin mahdollisuuksiin (AL 9.12.2017; 4.3.2018; Tamperelainen 11.5.2106; 4.–5.11.2017). KSC:n kevään 2018 avajaisten jälkeen verkoston mediahuomioon painopiste puolestaan kääntyi liikuntakeskuksen vuokralais- ja käyttäjäkokemuksien kuvaamiseen (AL 14.10.2018; 25.10.2018; Tamperelainen 13.6.2018) sekä niiden esillä pitämiseen käyttäjiä koskevassa uutisoinnissa (AL 20.1.2019; 28.10.2022).

Hybridihankkeiden arvonluonnin näkökulmasta kumppanuusverkoston kuvaamisen ja yhteistyön säännöllisen esilletuonnin voisi ymmärtää merkitykselliseksi tavaksi luoda laajemman yleisön hyväksyntää liikuntakeskukselle. Toisaalta yhteistyökumppaneiden ja vuokralaisten toiminnan jatkamis- ja kehittämisedellytysten mahdollistaminen luo rationaalista oikeutusta liikuntakeskuksen liiketoiminnalle; toisaalta jatkuva medianäkyvyys käyttötalousvaiheessa synnyttää mielikuvaa sen toiminnan vakiintuneisuudesta ja ajan saatossa myös pitkäkestoisuudesta (ks. Johanson & Vakkuri 2021; Suddaby ym. 2017). KSC:n tapauksessa vuokralaisten ja yrittäjien rakentamis- ja avaamiskauden mediapuheenvuorot myös rakensivat mielikuvaa liikuntakeskuksesta yhteistyökumppaneiden toiminnan pelastajana. ”Futsal on kiertänyt huutolaispoikana ympäri kaupunkia toistakymmentä vuotta. Nyt tänne saadaan lähes koko toiminta miesten ja naisten edustusjoukkueen otteluista lähtien”, Ilves Futsalin edustaja kommentoi Tamperelaiselle syksyllä 2017 (4.-5.11.2017). Yrittäjien näkökulmasta pelastajatarinaa vahvasti julkisuuteen tuotu tieto, ettei KSC:n rakentamiseen saatu valtion rahoitusta (AL 9.9.2017; 9.12.2017).

Kokonaisuudessaan KSC:in suunnittelu- ja rakennusvaiheen uutisointi oli positiivisävytteistä ja odottavaa. Vastaavissa julkishallintoa vahvemmin sitouttaneissa olosuh-

dehankkeissa ilmenneitä huoli- tai kyseena-laistamispuheenvuoroja ei esiintynyt (ks. esim. YLE 2018; KSML 2020b), vaikkakin eläinten kuninkaaksi tituleerattu liito-orava kykeni viivästyttämään myös KSC:in rakennustöiden aloittamista (Tamperelainen 25.7.2017; ks. myös KSML 2020a). Kriittiset näkökulmat alkoivat pulpahdella esiin mediassa vasta, kun liikuntakeskuksen kohdalla tehdyt arvokompromissit alkoivat konkretisoitua sen käyttötalousvaiheessa.

Käyttötalousvaihe

Yksi liikuntapaikkahankkeille tyypillinen julkinen ongelma KSC:in toiminnan alkuvuosi- na muodostui liikuntakeskuksen ja sen lähiympäristön pysäköintitilojen puutteesta. KSC lisäsi valmistuessaan merkittävästi Kaupin urheilupuiston liikunta- ja urheilukapasiteettia, mutta pinta-alaltaan suuren liikuntakeskuksen suunnittelussa tätä myös priorisoitiin suhteessa alueen muihin kehitystarpeisiin. Toisaalta Kaupin liikuntapuiston kokonaisvaltainen kehittäminen, jossa huomioitaisiin alueen käyttäjämäärien ja pysäköintitilarpeiden kasvu, ei myöskään ollut yksin KSC:n yrittäjien ratkaistavissa. Pysäköintitilaongelmasta myös kevyen liikenteen kulkuväyläpulumaksi laajentunut vyyhti nousi uutisoinnin kohteeksi syksyllä 2020 Kaupin liikuntapuiston asemakaavoitusta valmistelevan yleissuunnitelman ja selvitysten julkaisun yhteydessä (Tamperelainen 17.9.2020; AL 23.11.2020).

”Ongelmat on tiedostettu ja tunnustettu kaupungin kanssa. Toive tietysti olisi, että väliaikaisia ratkaisuja saataisiin heti. ... Toitaiseksi vahingoilta on vältytty, mutta pitää muistaa, että meillä on tilaa 17 000 neliötä. Arki-iltaisinkin meillä voi tunnin sisään olla keskuksessa 500 ihmistä”, Joru kommentoi Aamulehden asiaa käsittelevässä uutisessa 23.11.2020.

KSC:n avaaminen ja sen liikennevirtojen kasvaminen, Covid-pandemian aikaansaama ulkoliikunnan lisääntyminen sekä alueen muu purku- ja uudisrakennustyö olivat korostaneet alueella jo ennestään piilleitä liikenneongelmia. Ne myös nousivat käsittelyyn alueen asemakaavamuutoksen valmistelussa. (AL 23.11.2020; Tamperelainen 21.1.2021.)

”Kärjistetysti kaikki alueet, missä siellä on puuta pystyssä, ovat täynnä luontoarvoja. Ollaan siis tilanteessa, jossa yhtään puuta ei saa kaataa, eli yhtään uutta pysäköintialuetta ei pysty järjestämään”, Tampereen kaupungin projektiarkkitehti avasi tilannetta (AL 23.11.2020; luontoarvoista myös AL 29.4.2021). Ratkaisuiksi ehdotettiin kevyen liikenteen keinojen suosimista liikuntapuiston alueelle saavuttaessa, KSC:n pysäköintialueen uudelleenjärjestelyä tehokkaammaksi sekä parkkihallia, jonka uusi asemakaava hyväksyttäessään mahdollistaisi. *”Kaava ei kuitenkaan vastaa kysymyksiin siitä, kuka sen rakentaisi ja maksaisi”,* projektiarkkitehti huomautti (AL 23.11.2020).

Pysäköintitilaongelma helpottui tammi-kuussa 2021, kun Kauppiin, KSC:in ja TAYS:n välimaastoon avattiin uusi viisikerroksinen pysäköintilaitos (Tamperelainen 4.12.2020; 21.1.2021; AL 3.1.2021). Huhtikuussa 2021 Tampereen kaupungin yhdyskuntalautakunta hyväksyi Kaupin liikuntapuistoa koskevan asemakaavaehdotuksen, joka mahdollistaa pysäköintilaitoksen rakentamisen myös liikuntakeskuksen edustalle pintapysäköinnin vaihtoehdoksi, ja lisäsi ponnien valtuustokäsittelyä varten tehtävästä alueen laajemmasta pysäköintiselvityksestä. Uuden asemakaavan tavoitteeksi kuvattiin urheilupaikkojen rakentamisen selkeyttäminen siten, että rakentamisen ympäristövaikutukset ovat ennakoitavissa. (AL 29.4.2021.)

Toinen KSC:n käyttötalousvaiheessa merkittäväksi mediahuomion kohteeksi kasva-

nut arvokompromissi kiinnittyi liikuntakeskuksen liikuntatilojen käyttömaksupolitiikkaan. Yrittäjä Sami Joru toi jo hankkeen varhaisessa suunnitteluvaiheessa julkisesti esille liikeyrityksen palvelujen hinnoittelurealitheet: *”Hinnastomme tulee olemaan kilpailukyinen yksityisten urheilukeskusten kanssa. Kaupungin edullisten liikuntapaikkojen kanssa emme kuitenkaan lähde hintakilpailuun”* (Tamperelainen 11.5.2016). Siitä huolimatta yksityisen liikuntakeskuksen kustannustaso näyttäisi mediakeskustelun valossa alkaneen realisoitua julkisten liikuntatilojen käyttömaksuihin ja vuoroperuutuskäytänteisiin totuneille seurakäyttäjille vasta KSC:n tiloihin siirtymisen jälkeen. Kohonneet olosuhdekustannukset alkoivat käydä niin seuraharrastajien kuin heidän vanhempiansa kukkarolle.

Tammikuussa 2019 Aamulehdessä julkaistiin 16 tamperelaisseuran haastatteluihin perustuva uutinen kaupungin liikunta- ja urheilutiloista otsikolla *”Näin ei voi jatkaa”* (AL 20.1.2019). Uutisen pääviesteinä painotettiin, että kaupungin olosuhdetilanne rajoitti jo seurojen toiminnan kehittämistä ja uusien jäsenten ottamista. Se oli myös asettanut harrastavien lasten vanhemmat maksukykynsä äärirajoille. Ongelmien ei kuitenkaan nähty johtuvan vain yksityisten liikuntahallien lisääntymisestä, vaan myös kaupungin liikuntatilojen kohonneista olosuhdemaksuista ja lukumäärästä. (AL 20.1.2019; ks. myös 21.1.2019.)

KSC oli Aamulehden uutisessa vain sivuosassa, mutta siihen oli haastateltu myös liikuntakeskuksen tiloja käyttävien seurojen edustajia. KSC:iin toimintaansa keskittäneen Ilves Futsalin edustaja arvioi, että lajijaostolta kuluu tilavuokriin *”2–3 kertaa enemmän euroja kuin kaupungin tiloissa menisi”,* mutta näki kustannusten olevan hallinnassa (AL 20.1.2019).

Aamulehden aihetta käsittelevään seuraavan päivän uutiseen oli ”*pahamaineisten yksityisten liikuntahallien*” edustajana haastateltu myös KSC:n Jorua. Joru nosti esiin, että Tampereella yksityisten liikuntahallien hinnat ovat itse asiassa pääkaupunkiseudun tai Jyväskylän vastaavia matalammat. KSC kattoi hänen mukaansa kuukausittaisista kuluistaan merkittävän osan kenttävuoromaksujen sijaan liikuntakeskuksen muista palveluista saatavilla tuloilla. ”*Liian usein yksityinen toimija nähdään kielteisessä valossa, vaikka esimerkiksi me mahdollistamme omalla toiminnallamme ihmisen liikkumista. Samalla tietysti haluamme, että toiminta olisi kannattavaa*”, Joru kommentoi. (AL 21.1.2019.)

Hybridien arvionluontinäkökulmasta merkittävänä arvokompromissien tekijöinä näytettyivätkin seurat, jotka olivat toimintansa kasvattamiseksi ja kehittämiseksi päättäneet viedä toimintaansa tilavuokriltaan huomattavasti kalliimpiin olosuhteisiin, osin pitkäkestoisin sopimuksin. Arvokompromisseihin päätyi myös Tampereen kaupunki, joka helmikuussa 2019 solmi KSC:n omistavan Sporty World Oy:n kanssa kolmivuotisen ja kaksi optiovuotta sisältävän kokonaisvuokrasopimuksen liikuntakeskuksen palloilusaleista, joukkuepukuhuoneista, urheiluvälinevarastosta, katsomosta ja yhteistiloista (Tampere-lainen 12.4.2019; AL 12.3.2020). Kaupunki sitoutui maksamaan tiloista 60 000 euron kuukausivuokraa. Kolmivuotisen sopimuksen kokonaisarvo oli verottomana 2,1 miljoonaa euroa.

”*Tilaa tarvitaan, sillä tiedämme, että useiden koulujen liikuntasaleja on poistunut ja poistuu käytöstä sisäilmaongelmien takia. Tiloille on tarvetta myös siksi, että kaupungin väkiluku kasvaa*”, Tampereen kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikajohtaja **Lauri Savisaari** perusteli ratkaisua (Tampere-lainen 12.4.2019). Tampereen koulujen ja niiden liikuntatilojen

sisäilmaongelmat olivat julkisessa tiedossa jo KSC:n suunnitteluvaiheessa (ks. YLE 2016), mutta ne eivät olleet juurikaan nousseet esiin aiemmassa liikuntakeskusta koskevassa uutisoinnissa (vrt. AL 9.12.2017). Toisaalta lähikoulut olivat jo tähän mennessäkin käyttäneet KSC:n tiloja, kuten Aki Hyrkkönen toi esille Tampere-laisen (12.4.2019) vuokrasopimusta käsitelleessä uutisessa.

Tampereen kaupunki ei pyytänyt vuokratarjouksia muilta yksityisiltä liikuntahalleilta, eikä kilpailuttanut vuokrausta, mikä suuttutti muita paikallisia yrittäjiä ja nostatti kritiikkiä ylihinnosta: ”*Miksi ihmeessä kaupunki maksaa hallista täyden hinnan myös kesällä, jolloin koulut ovat kiinni ja hallien käyttö on muutenkin erittäin vähäistä? Meiltä olisi saanut tilat puolet halvemmalla, eikä kesästä olisi tarvinnut maksaa mitään. ... Tämä vaikuttaa pelkältä yritystuelta*”, Tampereen Kaukajärvellä sijaitsevien Spiral-hallien edustaja kommentoi (Tampere-lainen 13.4.2019). Kaupungin kiinteistöjohtaja **Virpi Ekholmin** tulkinnan mukaan kyseessä oli kuitenkin tavanomainen vuokraus, joka ei hankintalain näkökulmasta edellyttänyt kilpailutusta.

Kesäkuussa 2019 Tampereen kaupunki teki vielä päätöksen Sporty World Oy:ltä vuokraamiensa KSC:n palloilusalien käyttäjiltä perittävistä salivuokrista, ja pudotti ne vastaavien julkisten tilojen hintatasolle (Tampere-lainen 23.6.2019). Käytännössä kaupungista muodostui liikuntakeskusyrityksen ja sen tiloja käyttävien paikallistoimijoiden välittäjä, joka myös subventoi käyttäjien tilakustannuksia (ks. myös kuvio 1; Huhtanen ym. 2024). Vuokrasopimuksesta ja sen laitteesta kaupungin kiinteistöjohtaja Ekholmista jätettiin keväällä 2020 tutkintapyyntö poliisille (AL 12.3.2020), mutta tutkinta ei johtanut seuraamuksiin.

”*Kaupungin kanssa tehty sopimus on tärkeä. Tilanne on helpottanut oppilaitoksia ja seuroja,*

jotka saavat edullisia harjoitusvuoroja”, Sami Joru kommentoi poliisitutkintaan liittyvässä uutisoinnissa, jossa samalla kertoi Sporty World Oy:n olevan terve investointien aiheuttamasta tappiollisesti toiminnasta huolimatta (AL 12.3.2020). Joulukuussa 2023 Tampereen kaupunki uusi heinäkuun alussa 2024 alkaneeksi viisivuotiskaudeksi KSC:n vuokrasopimuksen (Tampere-lainen 11.12.2023), joka sekkin johti oikaisupyyntöön (Asunto- ja kiinteistölautakunta 15.2.2024).

Kaupungin kanssa laadittu vuokrasopimus, siitä seurannut tutkintapyyntö sekä Kaupin liikuntapuiston pysäköinti- ja liikenneongelmat muodostivat KSC:n avaamista seuranneiden ensimmäisten toimintavuosien näkyvimmit mediakohut, eivätkä vastaavat ole olleet vieraita muissakaan Suomessa lähivuosina toteutetuissa vastaavissa liikunta- ja urheilupaikkahankkeissa (ks. esim. YLE 2023). Jonkin verran arvostelua syntyi mediassa myös KSC:n palveluntuottajavaihdoksista, kun yrittäjien mukaan terveellistä ruokaa aamusta iltaan tarjonneen kahvilaravintolan (Tampere-lainen 25.7.2017) tilalla toimintansa liikuntakeskuksessa aloitti *”kebab-mättöpaikka”* (AL 28.12.2022; ks. myös AL 24.12.2022; Tampere-lainen 14.1.2023). Liikuntakeskuksen ja ympäröivän yhteiskunnan toimintaa mullisti kuitenkin käyttötalousvaiheessa covid-19-pandemia, joka joh-ti myös arvokompromisseihin.

Covid-19-pandemiavaihe

Keväällä 2020 muun Euroopan tapaan Suomessa puhjennut covid-pandemia jähmetti monia yhteiskunnan perustoimintoja. Pandemia ajoi ihmisten lähikontakteihin perustuvia asiakaspalveluja tuottaneita yrityksiä eksistentiaalisen kriisin partaalle. Kriisistä selviytyminen ja palvelutuotannon uusiin lainalaisuuksiin, kuten jaksotettiin sulkukausiin ja lähikontaktirajoituksiin sopeutu-

minen edellytti yrittäjiltä aiemmin vakiintuneiden toimintatapojen uudistamista sekä kekseliäisyyttä uusien toimeentulomallien kehittämisessä.

KSC:n tapauksessa covid-pandemiavaiheen uutisoinnissa korostuivat yrittäjien luovat ratkaisut liikuntakeskuksen toiminnan jatkamiseksi ja laajemman yleisön tietoisuudessa pitämiseksi (AL 24.8.2021). Huhti-elo-kuun 2020 aikana KSC esiintyi Aamulehden ja Tampere-laisen uutisoinnissa covid-sulun aikaisen huippu-urheilijoiden harjoittelun mahdollistajana (AL 30.2.2020; 22.3.2020), koululiikunnan järjestämisen yhteistyökumppanina (AL 9.5.2020; Tampere-lainen 13.5.2020), paikallisväestön covid-testausasematoiminnan tukijana (AL 7.4.2020) ja julkisuuden henkilöiden majoituspaikkana. Huhtikuussa 2020 KSC sai valtakunnallistakin medianäkyvyyttä, kun *”somemoguli muutti patjalle”* liikuntakeskuksen tiloihin tekemään nettitelevisiotuotantoja (IS 18.4.2020; 1.6.2020). Saman vuoden heinäkuussa KSC puolestaan muuttui viikoksi Suomen ensimmäiseksi lapsitubettajien minimeemitaloksi (AL 14.7.2020).

Perusliiketoiminnan uudelleenkäynnistäminen talvikaudelle 2020–2021 edellytti KSC:ltä tasapainoilua liikuntakeskuksen ja sen työllistämien henkilöiden toimeentulon mahdollistamisen, yrityksen tavoitteeksi ilmoitetun ihmisten liikuttamisen sekä alati muuttuneiden covid-rajoituksen kanssa: *”On vaikea sanoa, mikä on oikein ja mikä väärin. Yritämme yrityksenä selviytyä tästä tilanteesta ja taata mahdollisimman hyvän harjoittelun mahdollisimman turvallisesti”*, Joru kommentoi YLE:lle suomalaisten liikuntakeskusten toimeentuloa käsitelleessä uutisessa 3.12.2020. Luovien ratkaisujen ja yrittäjien sinnikkyiden avulla KSC onnistui kuitenkin jatkamaan toimintaansa ohi covid-pandemiavaiheen (AL 1.8.2020; 24.8.2021), vaikka liikuntakeskuksen aukioloaikoina ilmi tul-

leista covid-tartunnoista aiheutui myös lievästi negatiivista julkisuutta (AL 4.12.2020).

Liikuntapoliittisesta näkökulmasta KSC:n käyttötalousvaiheessa, ja erityisesti covid-pandemiavaiheessa, harjoitetun palvelujen jatkuvan monimuotoistamisen ja uusille käyttäjäryhmille suuntaamisen voi nähdä tuottaneen myös lisäoikeutusta liikuntakeskukselle. Keväällä 2019 KSC:n tiloissa toimintansa aloittivat toimintansa sisäseikkailupuisto ja roller derbyn harrastajat (Tampere-lainen 13.3.2019; 12.4.2019; 8.4.2019). Toukokuussa 2023 KSC:n uutisoitiin olevan Tampereen suosituimpia luokkaretkikohteita (AL 26.5.2023). Heinäkuussa 2023 mediassa puolestaan spekulointiin, voisiko Tampere tulevaisuudessa järjestää jopa olympialaiset ja KSC toimia yhtenä sen tapahtumanäyttämönä (AL 12.7.2023).

Taulukkoon 2 olemme koonneet aiemmassa tutkimuksessa jäsenettyjen hybridien arvonaluontimekanismien (Johanson & Vakkuri 2021; Vakkuri & Johanson 2020) näkökulmista tekemiämme aineistohavaintoja Kauppi Sports Centerin mediakäsittelystä. Toisiaan täydentävät näkökulmat tuottavat kattavaa kokonaiskuvaa hybridihankkeen arvonaluonnin ja sen ongelmien ymmärtämiseen.

Median suhde muuttui hankkeen edetessä

Tampereen Kauppi Sports Centeriin kohdistunut intensiivinen tapaustutkimuksemme tuotti rikkaan kuvauksen yksittäisen liikunta- paikkarakentamisen hybridihankkeen mediakäsittelystä 2000-luvun Suomessa sekä täydensi aiempaa anonymisoidulla tutkimuksella tuotettua ymmärrystä liikuntapaikkojen palvelutuotannon hybridijärjestelyistä (vrt. Huhtanen & Itkonen 2022; Huhtanen ym. 2024). Avoimesti nimettyyn julkiseen tapaukseen syventyminen mahdollisti hybridiasetelmiin liittyvien jännitteiden ja arvonaluontiin

liittyvien tulkintaerojen yksityiskohtaisemman avaamisen sekä yhden vaiheittaisen esimerkkikuvauksen rakentamisen hybridi-hankkeen mediakäsittelystä. Julkisen aineiston ansiosta kuvauksen yksityiskohtiin voi palata myöhemminkin. Esimerkkikuvaus tuotti myös uutta medialukutaitoa vastaavien, julkiseen keskusteluun tulevaisuudessa pulpahtavien hybridihankkeiden arvonaluonnin mediauutisoiteihin (ks. esim. KSML 2024).

KSC:n yrittäjävetoisen hankkeen mediauutisointi oli suunnittelu- ja rakentamisvaiheessa hengeltään myönteistä ja odotuksilla ladattua. Liikuntakeskuksen kuvattiin yhdistävän eri käyttäjäryhmien tarpeita ja tuottavan valmistuessaan arvoa muillekin kuin sen omistajille. Kansallisen liikuntapoliittikan ja liikuntapaikkarakentamisen painopisteiden kanssa linjassa olleilla hankkeen julkisilla tavoitteilla luotiin uskottavuutta ja legitimitettä keskukselle. Uskottavuuden ja legitimitteen luomista edesauttoi hanketta johtaneiden, mediassa säännöllisesti esiintyneiden yrittäjien tarkoitukseen soveltuva koulutustausta ja kokemus vastaavista rakennusprojekteista.

Hankkeen puitteissa tehdyt arvokompromissit ja kriittiset näkökulmat alkoivat pulpahtella mediakeskusteluun vasta KSC:n toiminnan käynnistyttyä; korostetusti Tampereen kaupungin ja liikuntakeskuksen omistavan yrityksen vuokrasopimuksen julkaisun jälkeen. Kriittiset näkökulmat kohdistuivat yksityisille olosuhteille tyypillisiin aiheisiin, kuten tilavuokrapoliittikkaan, siitä aiheutuvaan käyttäjien olosuhdekustannusten nousuun sekä liikunta- ja urheilutapahtumien järjestämipaikan pysäköintitilaaongelmiin. Mediakeskustelun hyödyntäminen hybridihankkeen kontrollointikeinona vaikutti lisääntyvän, kun kaupungista tuli KSC:n päävuokralainen (ankkuriasiakas) ja sen myötä keskeinen yhteistyökumppani (ks. myös Huhtanen ym. 2024).

Taulukko 2. Arvonluontimekanismien ilmentymiä Kauppi Sports Centerin liikuntakeskus-hankkeen mediauutisoinnissa (SR = suunnittelu- ja rakentamisvaihe, KT = käyttötalous-vaihe, C = covid-19-pandemiavaihe).

Arvonluontimekanismi: tiivistetty kuvaus	Ilmentymät	Hankkeen vaihe		
		SR	KT	C
Arvojen yhdistäminen: eri yhteiskuntasektorien arvonluontimuotojen sekoittuminen ja arvon tuottaminen useammalle kumppanuusosapuolelle	Eri väestöryhmien liikkumisen ja terveyden edistäminen: vau- vasta vaariin	×	×	
	Eri harrastajaryhmien liikunnan tukeminen: organisoimaton lii- kunta, organisoitu liikunta (seuratoiminta) sekä kilpa- ja huippu-urheilu	×	×	
	Palveluliiketoiminnan ja työllistymismahdollisuuksien alustami- nen	×	×	
Arvokompromissit: kumppanuusosapuolten sopimusperustainen omista tavoitteista ja arvoista tinkiminen, muiden yhteisten tavoit- teiden edistämiseksi	Kaupin liikuntapuiston liikuntakapasiteetin laajentaminen lii- kuntakeskuksen liiketoimintaperustaisin hinnoitteluperiaattein	×		
	Liikuntaseurojen tasapainoilu laadukkaammissa mutta tila- vuokrakustannuksiltaan kalliimmissa olosuhteissa		×	
	Kaupungin siirtyminen KSC:n päävuokralaiseksi ja tilavuorojen välittäjäksi liikuntaseuroille, palloilusalien tilavuokrien subven- tointi ja laskeminen vastaavien julkisten tilojen hintatasolle		×	
	Kaupin liikuntapuiston liikuntakapasiteetin lisääminen pysä- köintitilojen ja kulkuväylien kustannuksella		×	
	Kaupin liikuntapuiston ympäristön luontoarvojen vaaliminen lii- kennöntiengelmien kustannuksella		×	
	Tasapainoilu kuntalaisten liikuttamisen, liikuntakeskuksen työntekijöiden työllistämisen ja covid-19-pandemiakauden aiheuttamien terveystarpeiden kanssa			×
Arvojen oikeuttaminen: yleisön huomioiminen arvonluonnon lähteenä ja toiminnan hyväksyttämi- nen yleisöllä; esimerkiksi toiminnan perinteikkyy- den, käytännön toimi- vuuden tai toimijoiden kyvykkyyden perusteella	Liikuntakeskuksen profiilia haastavan palveluntarjoajan hyväk- syminen vuokralaiseksi (kebabravintola)		×	
	Kaupin liikuntapuiston liikuntakapasiteetin laajentamisen kuvaaminen	×		
	Hanketta johtaneiden yrittäjien asiantuntemuksen, kokemuk- sen ja kyvykkyyden esille tuominen	×		
	Eri väestöryhmien liikkumisen ja terveyden edistämisen tavoit- teiden esille nostaminen	×	×	
	Liikuntakeskuksen suunnittelu seurojen ja urheilijoiden tar- peita huomioiden, seuratoiminnan sekä kilpa- ja huippu-urhei- lun olosuhteiden kehittämiseksi	×		
	Liikuntakeskuksen merkityksen ja toimivuuden osoittaminen käyttäjäkokemuksia kuvaamalla		×	
	Liikuntakeskuksen kuvaaminen käyttäjiksi siirtyneiden toimijoi- den toiminnan pelastajana		×	
	Liikuntakeskuksen kumppanuusverkoston laajuuden, laajene- misen ja monimuotoistumisen sekä kumppaneilleen tarjoa- mien mahdollisuuksien kuvaaminen	×	×	×
	Liikuntakeskuksen liiketoimintaperusteisten tilavuokrien perustelu suhteessa vastaavien yksityisten tilojen hintatasoon ja keskuksen ylläpidon kokonaiskustannuksiin		×	
	Kaupungin päävuokralaissopimuksen perustelu kunnallisten lii- kuntatilojen sisäilma- ja käytettävyysongelmilla sekä niiden perusteella kasvaneilla koulujen ja liikuntaseurojen tilatarpeilla		×	
	Liikuntakeskuksen säännöllinen esille nostaminen siellä järjes- tetyistä toiminnasta uutisoitaessa		×	×
	Koululiikunnan olosuhteiden järjestäminen, huippu-urheilijoi- den harjoittelun mahdollistaminen ja covid-19-testausasema- toiminnan tukeminen pandemiakaudella			×

KSC:n ja muiden vastaavien liikuntayritysten toimintaa vuosina 2020–2021 vaikeuttaneesta covid-pandemiasta liikuntakeskus selviytyi mediakuvausten perusteella yrittäjien luovien ratkaisujen ja uusien liiketoimintaideoiden avustamana. Perusliiketoiminnan pyörittäminen aaltoileessa pandemiatilanteessa edellytti yrittäjiltä arvokompromissien tekemistä keskuksen ja sen työllistämien henkilöiden toimeentulon mahdollistamisen, yrityksen liikuttamistavoitteiden sekä covid-tartunnoista aiheutuvien terveysriskien kanssa.

Keskeinen KSC:n mediaautisoinnissa korostunut piirre sen avaamisvaiheesta covid-19:n jälkeiseen aikaan muodostui liikuntakeskuksen toiminnan esillä pitämisestä uutisten lukijakunnan muodostamalle suurelle yleisölle. Tutkimuksessa tarkasteltujen toimintavuosien aikana liikuntakeskus esiintyi siihen keskittyneiden satunnaisten artikkeleiden ohella säännöllisesti harjoittelu- ja tapahtumapaikkana niin urheilija- ja käyttäjätarinoiden, seurajoukkueotteluiden ennakko- ja tulosuutisointien kuin tapahtumamainosten ja -raportointien yhteydessä. Hybridien arvонуontimekanismien näkökulmasta tällä voisi tulkita vahvistettavan pidemmällä tähtäimellä suuren yleisön mielikuvaa liikuntakeskuksen toiminnan pitkäkestoisuudesta ja aikanaan perinteikkyydestä (ks. Sudaby ym. 2017; Johanson & Vakkuri 2021).

Yksittäistapauksen tutkimusta käsittelevä menetelmäkirjallisuus ohjaa analysoimaan, miksi valittu tutkimuskohde on tapauksena merkittävä (Patton 2015, 528). **Harri Jalosen** kirjoittajakollegoineen (2017, 27) laatimaan urheilun arvонуonnin ekosysteemi-viitekehukseen peilaten KSC:n erityispiirteenä voisi pitää sitä, että se on pyrkinyt elinkaarensa alusta alkaen luomaan arvoa kaikille viiteke-

hyksessä kuvatuille sidosryhmille. Julkisen ja kolmannen sektorin organisaatioiden tavoitteita edistävän yhteistyön ohella liikuntakeskus on pyrkinyt tarjoamaan mielekkäitä palveluja myös yksittäisille perheille, urheilijoille ja katsojille. Samalla KSC on tarjonnut alustan muille liikunta- ja hyvinvointipalveluja tarjoaville yrittäjille harjoittaa omaa liiketoimintaansa. Alustat eivät tuota arvoa ilman käyttöä ja vuorovaikutusta (Jalonen ym. 2017, 19–20), mutta KSC on onnistunut vaalimaan molempia.

KSC:n tapaustutkimus tuotti myös useampia jatkotutkimusoivalluksia. Otollista voisi olla tarkastella, miten hybridihanketta johtavan organisaation sektoritausta ja julkishallinnon erilaiset sitoutumistavat vaikuttavat median osallistumiseen ja hyödyntämiseen hankkeen valvonnassa (vrt. Jyväskylän Ylioppilaslehti 2023). Hybridihankkeiden elinkaarinäkökulmasta huomiota voisi kiinnittää siihen, miten muuttumattomina hybridien arvонуonnin mekanismit ja kohderyhmät säilyvät eri hankevaiheissa sekä toiminnan mahdollisia ongelmia kohdattaessa.

Liikuntakeskusten, monitoimiareenoiden ja uimahallien kaltaisten suurempien ”alustafasiliteettien” arvонуontimekanismit kaipaivat omaa kokonaisvaltaista tutkimustaan, jossa huomioitaisiin kaikki alustan synnyttämä ja eri käyttäjille mahdollistama arvонуominen. Hallinnollisesti hyödyllistä voisi olla tarkastella hybridiolosuhteiden vaikutuksia kuntien liikuntapaikkojen tilavuokra politiikkaan. Lisätutkimusta kaivattaisiin myös hybridisaation laajuudesta ja pitkän aikavälin vaikutuksista niin suomalaisissa liikuntapalveluissa (ks. myös Huhtanen ym. 2024) kuin yhteiskunnallisessa palvelututannossa laajemminkin (ks. myös Battilana ym. 2017).

Kiitämme vaihtoehtoisten tutkimuskohteiden kartoituksessa ja valitsemamme tapauksen esiymmärryksen muodostamisessa tutkimustamme tukeneita Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan Liikuntapaikkojen ja palvelutuotannon toimijakentän ja toimijasuhteiden muutokset -opintojakson opiskelijoita.

Lähteet

- Alasuutari, P.** 1989. Erinomaista rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Hanki ja jää.
- Battilana, J., Besharov, M. & Mitzinneck, B.** 2017. On Hybrids and Hybrid Organizing: A Review and Roadmap for Future Research. Teoksessa R. Greenwood, C. Oliver, T. B. Lawrence & R. E. Meyer (ed.) The SAGE Handbook of Organizational Institutionalism. SAGE Publications Ltd, 128–162.
- Billis, D. & Rochester, C. (ed.).** 2020. Handbook on hybrid organisations. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Bromley, P.** 2020. The Organizational Transformation of Civil Society. Teoksessa W. Powell & P. Bromley (ed.) The Nonprofit Sector: A Research Handbook, 3rd Edition. Redwood City: Stanford University Press, 123–143.
- Child, C.** 2020. Social enterprises and the dilemmas of hybrid organisations. Teoksessa D. Billis & C. Rochester (ed.) 2020. Handbook on hybrid organisations. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 424–446.
- Cui, T. & Osborne, S.** 2022. Unpacking value destruction at the intersection between public and private value. Public Administration 101 (4), 1207–1226.
- Franzke, A. S., Bechmann, A., Zimmer, M., Ess, C. & the Association of Internet Researchers.** 2020. Internet Research: Ethical Guidelines 3.0. <https://aoir.org/reports/ethics3.pdf>
- Halmi, O.** 2021. ”Pyritään tekemään monikäyttöisyyttä ja enemmän yksityisten kanssa”. Liikunta- ja urheilualueiden hybridisaatio julkisen sektorin näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Huhtanen K. & Itkonen H.** 2022. Julkiset palvelutuotantotehtävät suomalaisten liikuntaseurojen muodonmuutosten lähteenä. Liikunta & Tiede 59 (4), 91–102.
- Huhtanen, K., Salmikangas, A.-K., & Itkonen, H.** 2024. Governing hybrid organisations: Lessons from the provision of local sports facility services in 2020s Finland. Australian Journal of Public Administration, 1–21.
- Ilmanen, K.** 2015. Liikuntapalvelujen muutos 1800-luvun lopulta 2000-luvulle. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitos, 19–37.
- IL (Silvennoinen, S.)** 2022. Hulppea Nokia-areena kuumentaa tunteita: ”Tehdään miljoonien mausoleumi, jossa ei mahdu pelaamaan”. Iltalehti 17.5.2022. <https://www.iltalehti.fi/jaakiekon-mm-2022/a/b51485c5-f7a0-4c95-aa67-81f96e8e7794>, 29.4.2024.
- IS (Lifländer, E.)** 2023. Tampere nousi suurkaupunkien ohi tällä listalla. Tampere sijoittui vuoden 2023 parhaiden urheilukaupunkien listalla korkealle. Iltasanomat 11.7.2023. <https://www.is.fi/urheilu/art-2000009711276.html>, 29.4.2024.
- Itkonen, H.** 2021. Liikkumisen sosiologia. Tampere: Vastapaino.
- Itkonen, H., Lehtonen, K. & Aarresola, O.** 2018. Johtopäätökset. Teoksessa H. Itkonen & K. Lehtonen & O. Aarresola (toim.) Tutkimuskatsaus liikuntapolitiittisen selonteon tausta-aineistoksi. VLN:n julkaisu 2018:6. Helsinki, 119–130.
- Jalonen, H., Haltia, J., Tuominen, S. & Ryömä, A.** 2017. Arvonluonnin pelikirja: Urheilun ja liiketoiminnan rajapintaan. Turku: Turun AMK.

Johanson, J-E. & Vakkuri, J. 2021. Hybridien hallinta ja arvonluonti. Teoksessa L-A Kihn, L. Oulasvirta, J. Ruohonen, J. Rönkkö, M. Urpilainen & J. Wacker (toim.) Tarkastus, arviointi ja valvonta murroksessa. Tampere: Tampere University Press, 189–209.

Jyväskylän Ylioppilaslehti (Niskanen, I. & Komonen, O.) 2023. Olipa kerran Hippos-hanke. Jyväskylän Ylioppilaslehti 15.3.2023. <https://www.jylkkari.fi/2023/03/olipa-kerran-hippos-hanke/>, 29.4.2024.

Karimäki, A. 2020. Kuntien liikuntapalveluiden tulevaisuus. Laaja-alainen yhteistyö korostuu. Liikunta & Tiede 57 (4), 54–57.

Karré, P. 2021. Value creation by two types of hybrid organisations: opportunities and risks. Teoksessa J. Vakkuri, J. & J-E. Johanson (Ed.) Hybrid Governance, Organisations and Society. Value Creation Perspectives. Routledge, 202–217.

Kokkonen, J. 2010. Valtio liikuntarakentamisen linjaajana. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.

KSML (Nieminen, K.) 2020a. Liito-orava on eläinten kuningas – Jyväskylässä se muutti jopa Hippos-hanketta. Keski-suomalainen 26.2.2020. <https://www.ksml.fi/paikalliset/2358885>, 29.4.2024.

KSML (Nieminen, K.) 2020b. Onko "mini-Hippos" iso mahdollisuus vai riskibisnes, joka nielee kunnan viimeisetkin rahat? Leppäveden liikuntakeskitymästä tuli Laukaan kuuma peruna. Keski-suomalainen 27.3.2020. <https://www.ksml.fi/paikalliset/2355156>, 29.4.2024.

KSML (Kurki, O.) 2024. Leppäveden palloiluhalleissa tähdätään miljoonaan kävijään vuodessa – toteutuksessa luotetaan paikallisuuteen. Keski-suomalainen 17.3.2024. <https://www.ksml.fi/paikalliset/6622258>, 29.4.2024.

Norra, J. & Nieminen, M. & Lämsä, J. 2017. Urheilun olosuhdetilanne isoissa kaupungeissa. Kysely maakuntien keskuskaupunkien liikuntajohdolle. KIHU & Suomen Olympiakomitea.

OKM. 2019. Selvitys liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten soveltuvuudesta erilaisiin toteutus- ja rahoitusmalleihin. Capex Advisors & Krogerus.

OKM. 2023. Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:19.

Osborne, S. P. 2006. The New Public Governance? Public Management Review, 8(3), 377–387.

Patton, M. Q. 2015. Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice (4th Edition). Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

Pollitt, C., & Bouckaert, G. 2017. Public Management Reform: A Comparative Analysis – Into the Age of Austerity (4th Edition). OUP Oxford.

Sahamies, K., Haveri, A. & Anttiroiko, A-V. 2021. Alustat paikallisen hallinnan välineenä – käsitteellinen tarkastelu. Hallinnon tutkimus 40 (3), 207–221.

Smartsport. 2020. Liikuntaolosuhteiden strategien kehittämistyö kunnissa. Selvitys nykytilasta ja kehittämistarpeista. Smartsportin julkaisuja 2020:1.

Suddaby, R., Bitektine, A. & Haack, P. 2017. Legitimacy. Academy of Management Annals 11 (1), 451–478.

TENK. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vakkuri, J. & Johanson, J-E. (ed.). 2020. Hybrid Governance, Organisations and Society. Value Creation Perspectives. Routledge.

Vakkuri, J., Johanson, J. E., Feng, N. C., & Giordano, F. 2021. Governance and accountability in hybrid organizations – past, present and future. Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management 33(3), 245–260.

VVM. 2020. Peruspalvelujen tila 2020. Ikä- ja aluerakenteen muutoksessa, kysynnän ja kustannusten paineessa. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:26.

YLE (Mansikka, H.) 2016. Tampere selvitti koulujen sisäilmaongelmia: vain kourallisella täysin puhtaat paperit. Yleisradio 7.7.2016. <https://yle.fi/a/3-9008468>, 29.4.2024.

YLE (Nironen, S.) 2018. Elämysareenoiden buumi valtasi Suomen – Rakennetaanko nyt lottovoittoja vai rahasyöppöjä? Yleisradio 2.3.2018. <https://yle.fi/a/3-10097449>, 29.4.2024.

YLE (Pekkarinen, S.) 2019. Torsoksi moitittu 20 miljoonan euron monitoimihalli saanut pikku hiljaa urheiluseuroja vuoroilleen – "Opintietä viime vuosi on ollut". Yleisradio 16.4.2019.
<https://yle.fi/a/3-10729501>, 29.4.2024.

YLE (Mansikka, H.) 2021. Hakametsän legendaarisen jäähallin tulevaisuus paljastettiin Tampereella – ympärille rakentuu massiivinen urheilun, opiskelun, yrittämisen ja asumisen alue. Yleisradio 25.2.2021.
<https://yle.fi/a/3-11807175>, 29.4.2024.

YLE (Rantanen, A.) 2023. Laukaan Leppäveden hallihankkeesta tutkintapyyntö poliisille. Yleisradio 1.6.2023. <https://yle.fi/a/74-20034617>, 29.4.2024.

YLE (Väisänen, R.) 2024. Lappeenrannan monitoimiareenan vaihtoehtoiset sijoituspaikat ovat tulossa julki loppuviikosta. Yleisradio 19.2.2024.
<https://yle.fi/a/74-20075324>, 29.4.2024.

Urheilijoiden toimintavapaudet ja urheilun eurooppalainen organisointitapa

ANTTI AINE

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Urheilijoiden toimintavapaudella on keskeinen asema urheilun oikeudellisessa sääntelyssä (Aine 2011, 23–26). Yksilön mahdollisuutta toteuttaa itseään urheilussa ja samalla kehittää taitojaan suojataan viime kädessä perustuslaissa, kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja EU:n perusoikeuskirjassa. Urheiluun liittyvien taloudellisten toimintojen suoja voidaan luontevasti palauttaa elinkeinovapautta ja omaisuutta turvaaviin säännöksiin.

Urheilun eurooppalaiseen organisointitapaan perustuva pyramidimalli avaa kansainvälisille ja kansallisille lajiliitoille sekä muille urheilujärjestöille laajat mahdollisuudet alaisensa toiminnan kattavaan sääntelyyn (Halgreen 2004, 65–71). Urheilukilpailut edellyttävät toimiakseen eriasteista sääntelyä, joka voi rajoittaa urheilijoiden toimintamahdollisuuksia. Sääntelyn tavoitteena voi olla esimerkiksi yhdenvertaisten kilpailuolosuhteiden varmistaminen, urheilun integriteetin turvaaminen ja kilpailullisen tasapainon edistäminen, joka tarkoittaa tyypillisesti pyrkimystä lopputulosten ennakoimattomuuteen. Lajiliittojen ja muiden urheilujärjestöjen asema sääntelyn toteuttajana ja sen soveltamisen valvojana on oikeudellisesti erityisen mielenkiintoinen silloin, kun lajiliitot ja urheilujärjestöt harjoittavat elinkeinotoimintaa sa-

moilla markkinoilla urheilijoiden sekä muiden yksityisten toimijoiden kanssa.

Tässä artikkelissa käsitellään urheilijoiden ja urheilujärjestöjen välisiä oikeudellisia suhteita urheilun eurooppalaisen organisointitavan muodostamassa taustassa. Aluksi jäsennetään, millaisen oikeudellisen perustan perus- ja ihmisoikeudet sekä EU:n vapaan liikkuvuuden ja kilpailuoikeuden säännökset asettavat urheilijoiden toimintavapauksien suojaamiselle. Samalla arvioidaan, miten perus- ja ihmisoikeudet sekä EU:n vapaan liikkuvuuden ja kilpailuoikeuden säännökset vaikuttavat urheilujärjestöjen mahdollisuuksiin säännellä oikeudellisesti kestäväällä tavalla urheilijoiden ja muiden tahojen toimintaedellytyksiä pyramidimallin muodostamassa viitekehyksessä. Tarkastelua konkretisoidaan EU:n tuomioistuimen joulukuussa 2023 antamien aihepiiriä koskevien tuomioiden suunnalta. Artikkelissa keskitytään arvioimaan jalkapallon Euroopan Superliigaa [asia C-333/21 European Superleague Company v. Union of European Football Associations (UEFA) ja Fédération internationale de football association (FIFA), ECLI: EU:C:2023:1011], Kansainvälistä luisteluliittoa (ISU) [asia C-124/21P International Skating Union v. komissio, ECLI:EU:C:2023:1012.] ja jalkapallon *home grown* -sääntelyä käsitte-

levän SA Royal Antwerp -tapauksen [asia C-680/21 UL, SA Royal Antwerp Football Club v. Union royale belge des sociétés de football association ASBL, muu osapuoli: Union des associations européennes de football (UEFA), ECLI:EU:C:2023:1010] vaikutuksia urheilijoiden toimintamahdollisuuksiin urheilumarkkinoilla ja oikeustilan kehitykseen. Lopuksi esitetään havaintoja julkisoikeudellisen sääntelyn ja urheilun itsesääntelyn tulevasta kehittämistarpeista.

Tutkimuskysymyksiä tarkastellaan seuraavassa oikeustieteen keinoin. Oikeustieteen keskeisenä tehtävänä on systematisoida tutkimuskohdettaan ja esittää tutkimusasetelmaa koskevia tulkintasuosituksia (Tuori 2011, 165–166). Näin voidaan osaltaan edistää oikeudellisen harkinnan ennustettavuutta tulevissa tapauksissa ja vahvistaa oikeusjärjestyksen sisällöllistä johdonmukaisuutta. Artikkelissa suoritettava tarkastelu nivoutuu osaksi urheilijoiden asemasta sekä urheilun itsesääntelystä käytävää oikeudellista ja tätä laajempaa yhteiskunnallista keskustelua.

Urheilijoiden toimintavapauksien suojaaminen

Oikeudellinen perusta

Urheilijoiden ja muiden yksilöiden toimintamahdollisuuksia urheilussa turvaavien perusoikeuksien rajapinnassa voidaan tehdä perustava jaottelu ei-taloudellisten ja taloudellisten vapauksien välille. Urheiluun liittyvät muut kuin taloudelliset itsemääräämisoikeudet peilautuvat ensisijaisesti perustuslain 7 §:n henkilökohtaista vapautta ja 10 §:n yksityiselämää yleisesti turvaavan säännöksen kautta. Oikeudesta vapauteen on säädetty Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa sekä oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta sopimuksen 8 artiklassa. EU:n perusoikeuskirjan 6 artik-

lassa on säädetty oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen sekä 7 §:ssä yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisesta. Säännökset muodostavat keskeisen oikeudellisen taustan yksilön mahdollisuuksille päättää oman elämänsä suuntaamisesta ja siten myös erilaiseen harrastustoimintaan ryhtymisestä.

Urheilijoiden ja muiden yksilöiden toimintamahdollisuuksien suojan osalta on perusteltua viitata myös perustuslain 16 §:ssä turvattuihin sivistyksellisiin oikeuksiin. Kyse on tyypillisesti yksilön mahdollisuudesta kouluttautua urheilun saralla ja täten kehittää samalla itseään. Oikeudellinen tausta perustuslain 16 §:n sääntelylle voidaan paikantaa taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976) 15 artiklaan, jonka mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle muun ohella oikeuden ottaa osaa kulttuurielämään. Vastaavasti EU:n perusoikeuskirjan 14 artiklassa säädetään oikeudesta koulutukseen.

Yksilöiden ja samalla urheilijoiden taloudellisten toimintamahdollisuuksien voidaan katsoa pohjautuvan viime kädessä perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuihin taloudellisiin vapausoikeuksiin. Oikeusjärjestyksessä suojataan olemassa olevien sopimusten pysyvyyttä koskevia perusteltuja odotuksia ja mahdollisuuksia solmia sopimuksia (sopimusvapaus) sekä harjoittaa ammattia ja elinkeinoja. Taloudellisen toiminnan kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti perustuslain 15 §:n omaisuuden suoja ja 18 §:n elinkeinotoiminnan vapautta koskevat säännökset. Omaisuuden suojasta säädetään Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen pöytäkirjan 1 artiklassa ja EU:n perusoikeuskirjan 17 artiklassa. Ammatillinen vapaus ja oikeus tehdä työtä on turvattu EU:n perusoikeuskirjan 15 artiklassa ja elinkeinovapaus 16 artiklassa.

Tämä omaisuudensuojan ja elinkeinovapauden varaan keskeiseltä osin rakentuva oikeudellinen viitekehys avaa urheilijoille ja muille yksilölle oven vaihdantaan sekä samalla toimintaan markkinoilla.

Urheilukilpailujen ja -aktiviteettien järjestäminen edellyttää usein toiminnan organisoitumista. Lajiliitoille ja muille yhdistyksille on vakiintuneesti tunnustettu oikeusjärjestyksessä autonomia oman toimintansa järjestämiseen (Halila 1993, 245–252). Yhdistysautonomia suojaa yhdistyksen taustalla olevia yksilöitä, mutta sillä on samalla yksittäisistä jäsenistä riippumaton ulottuvuutensa. Yhdistysautonomia suojaa yhdistyksen toimintapiiriä sellaisenaan muun muassa suhteessa julkiseen sääntelyyn, mikä vaikuttaa osaltaan tuomioistuimien mahdollisuuksiin arvioida yhdistyksen tekemiä päätöksiä (KKO 1998:122). Yhdistysautonomiaa on tarkasteltu perinteisesti yhdistyksen ja julkisen vallan välisessä suhteessa (Chappalet 2010, 16–20). Oikeudellista tarkastelukulmaa on perusteltu tältä osin laajentaa, koska urheilujärjestöille on usein mahdollisuus säännellä kollektiivisesti jäsentensä oikeusasemia. Kyse on tyyppillisesti lajiliiton hyväksymistä kilpailusäännöistä, jotka ohjaavat kilpailujen toteuttamista esimerkiksi pelaajasiirtojen osalta. Lajiliittojen säännöt vaikuttavat välittömästi yksilöiden oikeusasemiin. Mitä voimakkaammin urheilujärjestön tekemät päätökset kohdistuvat yksilöiden oikeusasemiin, sitä tarkemmin on tarkasteltava yhdistysautonomian rajoja. Arviointiasetelma avautuu tyyppillisesti punnintana, jossa yhdistysautonomiaan perustuvaa mahdollisuutta toiminnan sääntelyyn verrataan yksilön oikeusasemaan (Conzelmann 2009, 219–220).

Oikeuksien käytön sääntely

Urheilijoiden ja muiden yksilöiden toimintavapauksien käyttämiseen urheilussa voidaan

vaikuttaa eri tavoin. Perustava jaottelu voidaan tehdä urheilun itsesääntelyn ja julkisoikeudellisen sääntelyn välille. Urheilun eurooppalaiselle organisointitavalle on tyyppilistä urheilujärjestöjen oman sääntelyn korostaminen (Euroopan yhteisön komissio, Urheilun valkoinen kirja, 13). Urheilujärjestöjen säännöt, määräykset ja päätökset asettavat keskeiset puitteet urheilijoiden toimintavapauksien käyttämiselle. Urheilujärjestöt tekevät päätöksiään niille oikeusjärjestyksessä turvattujen oikeuksien ja vapauksien puitteissa. Puitteet urheilun lainsäädännölliseen ohjaamiseen voivat vaihdella Euroopassa (Siekmann & Soek 2011, 112). Kansallinen sääntelyratkaisumme on ei-interventionistinen (Chaker 2004, 130). Liikuntaa ja urheilua sääntelevässä liikuntalaissa ei määritellä urheilijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia eikä urheilijoiden ja urheilujärjestöjen välisiä suhteita. Liikuntalaki onkin nähtävissä eräänlaisena puitelakina, jonka sääntely perustuu liikuntajärjestöjen osalta pitkälti resurssiohjaukseen (Halila & Norros 2017, 115–120).

Urheilujärjestöjen mahdollisuuksiin säännellä urheilijoiden toimintamahdollisuuksia vaikuttavat oikeudellisen sääntelyn ohessa itsesääntelyyn perustuvat säännökset. Keskeisen aseman saa tältä osin urheilujärjestöjen hyvää hallintoa koskeva sääntely (Garcia & de Wolf 2018, 291). Hyvän hallinnon järjestämisen merkitys korostuu urheilun eurooppalaisen organisointitavan erityispiirteiden seurauksena. Pyramidimalliin kuuluu ylhäältä alas suuntautuva sääntelyauktori-teetti, jonka mukaan alemman portaan toimija sitoutuu noudattamaan organisaation ylemmällä tasolla asetettuja sääntöjä, määräyksiä ja päätöksiä. Päätöksenteon on tällöin täytettävä perustavat vaatimukset avoimuudesta, demokraattisuudesta, vastuullisuudesta ja sidosryhmien edustuksesta (Hasanen 2024).

Hyvän hallinnon vaatimusten toteutuminen urheilujärjestöjen toiminnassa ja päätöksenteossa on omiaan lisäämään menettelyiden sisällöllistä kestävyttä sekä eri sidosryhmien toimintamahdollisuuksien huomioon ottamista. Kyse ei ole yksinomaan lainsäädännössä asetettujen velvollisuuksien noudattamisesta, vaan tätä laajemmasta toiminnan organisoinnin sisällöllisestä kantavuudesta. Hyvän hallinnon vaatimukset kohdistuvat niin menettelyllisiin kuin sisällöllisiin seikkoihin (Lindholm 2024). Valmistelun ja päätöksenteon läpinäkyvyys korostuu urheilujärjestöissä, joiden päätöksentekomandatti on kattava ja joiden päätösten vaikutukset ovat sääntelyn kohteiden kannalta syvälle käyviä. Päätösten legitimiisyyden varmistaa osaltaan sidosryhmien edustus valmistelun ja päätöksenteon eri vaiheissa. Sisällöllisesti hyvään hallintoon voidaan katsoa kuuluvan ainakin vaatimukset yhdenvertaisuudesta sekä sosiaalisesta vastuullisuudesta ja kestävästä kehityksestä (Hasanen 2024). Näiden kriteerien täytyminen on omiaan turvaamaan urheilijoiden ja muiden yksilöiden toimintamahdollisuuksia urheilussa.

Hyvän hallinnon periaatteiden toteutuminen perustuu viime kädessä urheilujärjestöjen omiin päätöksiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että EU tai sen jäsenvaltiot olisivat olleet passiivia urheilun hyvän hallinnon edistämisessä. EU on eri vaiheissa korostanut hyvän hallinnon merkitystä urheilussa ja pyrkinyt luomaan edellytyksiä sen toteutumiselle (Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma urheilun eurooppalaisen mallin keskeisistä piirteistä 2021). Vastaavasti hyvän hallinnon toteutuminen on sisällytetty osaksi liikuntalakiin perustuvaa liikuntajärjestöjen toiminnan laadullista arviointia, joka vaikuttaa yhdeltä osin näille järjestöille kohdennettaviin valtionavustuksiin. Urheili-

joiden ja muiden yksilöiden toimintamahdollisuuksien toteutuminen urheilussa ei voi kuitenkaan jäädä vain urheilujärjestöjen itse-sääntelyn ja sen käyttöä koskevien välillisten ohjausmekanismien varaan. Urheilun kauppallistuminen ja siihen nivoutuva oikeudellistuminen ovat nostaneet esille tarpeen soveltaa markkinoiden oikeudellisen sääntelyn instrumentteja urheilussa (Häkli 2023). Asetelma ei ole uusi, vaan se on aktualisoitunut jo 1970-luvulta alkaen.

EU:n vapaan liikkuvuuden säännösten soveltaminen lajiliittojen, seurojen ja urheilijoiden toimintaan on nivoutunut osaksi toiminnan taloudellisen luonteen arviointia [asia 36/74, B.N.O. Walrave, L.J.N. Koch vastaan Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie ja Federación Española Ciclismo., (1974) ECR 1405]. Oikeuskäytännössä on tunnistettu toiminnan tyypillisesti taloudelliset näkökohdat, mutta samalla säännöksiä on sovellettu ottaen huomioon urheilun eurooppalaisen organisointitavan ominaispiirteet, erityisesti maajoukkuetoiminnan osalta. Vapaan liikkuvuuden säännöksiä on katsottu voitavan soveltaa urheilujärjestöjen toimintaan, koska nämä järjestöt kykenevät päätöksillään ja määräyksillään kollektiivisesti sääntelemään palkkatyön edellytyksiä sekä palveluiden tarjonnan mahdollisuuksia [asia 13/76, Gaetano Donà v. Mario Mantero, (1976) ECR 1333]. Vastaavasti urheilujärjestöt ovat voineet vedota omaksi suojakseen erilaisiin oikeuttamisperusteisiin ja samalla sisällyttää urheilun organisoinnin erityispiirteet harjintaan.

EU:n vapaan liikkuvuuden säännösten urheilumarkkinoita koskeva soveltamiskäytäntö on kehittynyt vaihteittain (Parrish & Mietinen 2008, 73–78). Yksittäisiä taitepisteitä on nimettävissä useita. Merkittävänä murroskohtana voidaan soveltamiskäytännön al-

kuvaiheen jälkeen pitää EU:n tuomioistuinten Bosman-asiassa antamaa tuomiota [asia C-415/93, Union royale belge des sociétés de football association ASBL v. Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v. Jean-Marc Bosman ym. ja Union des associations européennes de football (UEFA) v. Jean-Marc Bosman, (1995) ECR I 4921]. Tämä tuomio vahvisti merkittävästi joukkuelajien pelaajien toimintamahdollisuuksia poistamalla pelaajasiirtokorvausjärjestelmän ja pelaajien kansallisuutta koskevat urheilujärjestöjen säännöksiin perustuvat nimenomaiset, suorat rajoitukset. Bosman-tapauksessa annettu tuomio on heijastunut tärkeällä tavalla sen jälkeisen oikeuskäytännön sisältöön.

Urheilijoiden toimintamahdollisuuksien suojaamiseen on vaikuttanut unionin vapaan liikkuvuuden säännösten ohella kilpailuoikeuden säännösten soveltaminen. EU:n kilpailuoikeuden ja sitä sisällöllisesti pitkälle vastaavien jäsenvaltioiden kansallisten kilpailulainsäädäntöjen ytimeen kuuluvat kartellikielto ja määräävän markkina-aseman väärinkäytön kielto. Kumpaakin kieltoa on mahdollista soveltaa urheilujärjestöjen toimintaan. Kartellikiellon soveltaminen näytetään urheilumarkkinoilla tyypillisesti sen arvioimisena, onko lajiliiton kilpailuoikeudellisten yritysten yhteenliittymänä tekemällä päätöksellä joko sellaisenaan kilpailua rajoittavan tarkoitus tai kilpailua rajoittavia vaikutuksia. Urheilun organisoitumisen erityispiirteet voidaan sisällyttää harkintaan osana kielto­säännöksen soveltamista tai erillisen tehokkuuspuolustuksen avulla. Arvioinnin toteuttamiseen vaikuttaa osaltaan se, ovatko toiminnan perusteina urheiluun itseensä liittyvät seikat vai mahdollisesti urheilujärjestöjen omien taloudellisten intressien suojaaminen.

Määräävän markkina-aseman väärinkäytön kiellon soveltaminen urheilujärjestöjen

toimintaan ja niiden urheilijoiden toimintamahdollisuuksiin kohdistamiin toimiin on perustettavissa luontevasti urheilun eurooppalaisen organisointitavan ominaispiirteiden vuoksi. Pyramidimalliin sisältyvä ajatus yhdestä globaalista, alueellisesta ja kansallisesta lajiliitosta on omiaan takaamaan näille taholle yksinomaisen oikeuden toimintaan alueellaan. Määräävän markkina-aseman edellytysten täyttymistä koskeva harkinta on tämän vuoksi usein suoraviivaista. Omana kysymyksenään on arvioitava sitä, onko lajiliitto tai muun urheilun sääntelijä väärinkäyttänyt määräävää asemaansa. Olennaisia kysymyksiä liittyy toimijoiden sääntelyn läpinäkyvyyteen ja syrjimättömyyteen. Urheilujärjestöillä on vastaavasti mahdollisuus vedota toimintansa tueksi erilaisiin oikeuttamisperusteisiin, jotka liittyvät tyypillisesti urheilun organisoinnin erityispiirteisiin.

Pelkkä oikeuksien luominen ei ole riittävää yksilöiden toimintamahdollisuuksien toteutumisen kannalta. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 ja 102 artiklalla on välittömiä oikeusvaikutuksia yksittäisten toimijoiden välisissä suhteissa (asia 127/3, BRT ja Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs, EU:C:1974:25). Horisontaalinen välitön oikeusvaikutus tarkoittaa sitä, että yksilöt voivat vedota omaksi suojakseen edellä mainittuihin unionin kilpailuoikeuden säännöksiin. Vastavasti urheilijat ja muut yksilöt voivat vedota omaksi suojakseen EU:n vapaan liikkuvuuden säännöksiin. Jäsenvaltioiden tuomioistuinten tulee suojata yksilöiden oikeuksien toteutumista.

Markkinoiden toimintaedellytysten varmistaminen on kilpailuoikeudellisen sääntelyn keskeinen tavoite. Samalla luodaan osaltaan edellytykset sille, että yksilöt voivat käyttää oikeuksiaan mielekkäällä tavalla markkinoilla. Urheilijoiden ja muiden yksi-

löiden osalta olennaista on, että kilpailuoikeudellisen sääntelyn keinoin voidaan turvata markkinoille pääsyn edellytykset (Beloff & Kerr & Demetriou & Beloff 2012, 86–92). Kyse on elinkeinotoiminnan harjoittamiselle asetettujen keinotekoisten ja perusteettomien rajoitusten purkamisesta ja niiden muodostumisen estämisestä siten, että yksilöillä on todelliset mahdollisuudet osallistua vaihdantaan markkinoilla. Kilpailuoikeudellinen sääntely suojaa yksilöitä myös taloudellisen vallan väärinkäytöltä. Tyypillisesti taloudellisen vallan väärinkäyttö ilmenee yhdellä tai useammalla yrityksellä yhdessä olevan markkinavoiman perusteettomana hyödyntämisenä. Asetelma liittyy urheilumarkkinoilla useimmiten urheilujärjestöjen pyramidirakenteeseen perustuvan taloudellisen vallan käyttämiseen niiden omien intressien edistämiseen.

Kysymys urheilun organisoinnin ominaispiirteiden asemasta EU:n sisämarkkinaoikeuden ja kilpailuoikeuden säännösten soveltamisessa muodostaa pitkäaikaisen jatkumon, johon on sisältynyt ja johon edelleen sisältyy erilaisia jännitteitä. Tarkastelu voidaan tältä osin kohdentaa kahteen osaan. Ensinnäkin kysymys on siitä, millä tavoin urheilun erityispiirteet voidaan sisällyttää osaksi unionin vapaan liikkuvuuden ja kilpailuoikeuden säännösten soveltamisedellytyksiä. Oikeuskäytännön kehityksellä on keskeinen asema oikeudellisen arvioinnin muutoksissa. Tässä taustassa on luontevaa, että uutta oikeuskäytäntöä peilataan suhteessa aiempaan oikeuskäytäntöön ja täsmennetään samalla oikeuskäytännön kehityksestä kumpuavien impulssien sisältöä.

Toiseksi on mahdollista käydä keskustelua EU:n ja sen oikeudellisen sääntelyn yksittäisiä soveltamiskriteerejä laajemmasta suhteesta urheiluun. On perustellusti luonnehdittavissa, että EU:ssa on ollut havaittavissa

ainakin kaksi rinnakkaista ja osin toisiinsa asteittain nivoutuvaa lähestymistapaa urheilun sääntelyyn (Parrish 2003, 24). Urheilun sääntely voidaan nähdä toimivaksi toteuttaa ensisijaisesti sisämarkkinaoikeuden ja kilpailuoikeuden säännösten avulla. Nämä säännökset muodostavat oikeudellisen kehikon, johon urheilun organisoinnin erityispiirteet voidaan ainakin jossain määrin eräänlaisina rajauksina tai oikeutettuina poikkeuksina sisällyttää. Sääntely kehittyy vaihteittain yksittäisten oikeustapausten kautta, jolloin viime kädessä EU:n tuomioistuimen oikeuskäytäntö määrittää oikeustilan sisällön.

Vaihtoehtoisesti voidaan painottaa urheilun itsesääntelyn asemaa ja unionitasaisten toimenpiteiden tätä tukevaa vaikutusta. Taustalla on ajatus urheilun sosiaalisista ja kulttuurisista ulottuvuuksista yhteiskunnassamme. Mahdollisuudet urheilun erityispiirteiden huomioon ottamiseen ja toteuttamiseen ovat tällöin lähtökohtaisesti julkisoikeudellista soveltamista painottavaa lähestymistapaa joustavammat. Arviointi voidaan pyrkiä kiinnittämään SEUT 165 artiklaan, jonka mukaan EU myötävaikuttaa Euroopan urheilun edistämiseen ottaen huomioon sen erityispiirteet, vapaaehtoisuuteen perustuvat rakenteet sekä yhteiskunnallisen ja kasvatuksellisen tehtävän. Säännöksessä painotetaan lisäksi, että EU:n toiminnalla pyritään kehittämään urheilun eurooppalaista ulottuvuutta edistämällä urheilukilpailujen rehellisyyttä ja avoimuutta sekä urheilusta vastaavien järjestöjen välistä yhteistyötä samoin kuin suojelemalla urheilijoiden, erityisesti kaikkien nuorimpien urheilijoiden, fyysistä ja henkistä koskemattomuutta.

Urheilun erityispiirteiden jäsentämisen ja toteuttamisen rinnakkaiset viitekehykset loittuvat monesti käytännön tilanteissa toisiinsa. Kuvaavana esimerkkinä voidaan pitää Bosman-tapausta, jossa sisämarkkinaoikeu-

dellisen intervention seurauksena kansainväliset jalkapallojärjestöt juotuivat muuttamaan merkittävästi omia sääntöjään. Näillä muutoksilla oli tärkeä vaikutus pelaajien mahdollisuuksiin siirtyä seurasta toiseen ja hyödyntää osaamistaan taloudellisesti. Merkille pantavaa on kuitenkin se, että urheilun itse-sääntelyn muutoksen perustana olivat EU:n tuomioistuimen tuomion ohella kansainvälisten jalkapallojärjestöjen Euroopan komission kanssa käymät neuvottelut, joiden tuloksena syntyivät nykyisin voimassa olevat *home grown* -säännöt (Parrish 2003, 36). Näiden sääntöjen muodostamisessa otettiin huomioon Bosman-tuomiosta ilmenevällä tavalla urheilun organisoinnin ominaispiirteet, jotka liittyvät erityisesti pelaajien kasvatamisen tukemiseen ja pelaajien suojelemiseen. Kyse on osaltaan urheilun kulttuurisen ja yhteiskunnallisen merkityksen korostamisesta. Samaan suuntaan vaikuttivat Bosman-tuomion jälkeen EU:ssa annetut erilaiset julkilausumat, joissa painotettiin urheilun eurooppalaisen organisointitavan yhteiskunnallista merkitystä (Parrish 2003, 25).

Yllä tarkasteltu Bosman-tapaukseen nivoutuva tapahtumakulku kuvaa hyvin sitä, millaisten prosessien kautta urheilun organisoinnin osittain jännitteiset ulottuvuudet asettuvat käytännössä yhteen. Urheilijoiden ja muiden yksilöiden toimintamahdollisuuksien suojaaminen on osa kokonaisharkintaa, jonka muodostumiseen vaikuttavat niin oikeudelliset kuin taloudelliset ja liikuntapoliittiset näkökohdat. Harkinnan oikeudelliseen ytimen ympärille nivoutuu erilaisia komission linjauksia ja jäsenvaltioiden poliittisia julkilausumia, joilla ei ole oikeudellista sitovuutta. Seuraavassa on perusteltua arvioida, millaisia impulsseja tuoreesta oikeuskäytännöstä kumpuaa urheilijoiden ja urheilujärjestöjen toimintamahdollisuuksien väliin arviointiin.

Oikeuskäytännön kehityslinjoja

Lähtökohdat

EU:n tuomioistuin antoi joulukuussa 2023 kolme merkittävää urheilun organisointia ja kilpailutoiminnan järjestämistä koskevaa tuomiota. Tuoretta oikeuskäytäntöä olisi mahdollista tarkastella oikeudellisten yksityiskohtien kannalta. Kyse voisi olla esimerkiksi SEUT 101 ja 102 artiklan soveltamisedellytysten arvioimisesta kilpailuoikeudellisessa viitekehyksessä (Monti 2024). Tässä yhteydessä on kuitenkin edellä mainittua keskeisempää jäsentää, millä tavoin tuomiot vaikuttavat urheilujärjestöjen mahdollisuuksiin säännellä alaistaan toimintaa ja samalla urheilijoiden toimintaedellytyksiä. Relevanttia on myös hahmottaa, miten urheilun erityispiirteet sisällytetään sisämarkkinaoikeudelliseen harkintaan ja miten tapaukset kehittävät osaltaan aiempaa oikeuskäytäntöä.

Oikeuskäytännön kehitystä on perusteltua arvioida oikeudellisessa taustassaan. EU- ja erityisesti sisämarkkinaoikeudellisin keinoin voidaan merkittävästi vaikuttaa urheilun organisointiin siten, että tarkastelussa korostuvat markkinoille pääsyä, yksilöiden toimintaedellytysten yhdenmukaisuutta ja markkinoiden järjestelmätasoisia vaikutuksia koskevat näkökohdat. Nämä näkökohdat nivoutuvat urheilun kulttuuriseen merkitykseen ja urheilujärjestöjen autonomian käyttämiseen, joiden seikkojen tueksi voidaan esittää sekä oikeudellisia että erilaisia yhteiskunnallisia argumentteja. Keskeiseksi kysymykseksi nousee, millainen liikkumavara urheilujärjestöille jää tuoreen oikeuskäytännön perusteella oman toimintansa suuntaamiseen ja kuinka selkeät puitteet oikeuskäytännössä asetetaan tälle harkinnalle.

Euroopan Superliiga

Euroopan Superliiga -tapauksessa arvioitiin monia jalkapallon kansainvälisen organisoin-

nin peruslähtökohtia. Tapauksen taustana oli eräiden eurooppalaisten jalkapallon huippuseurojen päätös rinnakkaisen jalkapallon huippusarjan perustamisesta siten, että nämä seurat olisivat jääneet pelaamaan myös Euroopan jalkapalloliiton (UEFA) ja Kansainvälisen jalkapalloliiton (FIFA) alaisissa sarjoissa. Oikeudellisen tarkastelun ytimessä olivat UEFA:n ja FIFA:n säännöt, jotka edellyttävät etukäteisen hyväksynnän saamista rinnakkaiseen kilpailuun osallistumiseksi edellä mainituilta organisaatioilta. Relevanttia on tältä osin jäsentää näiden sääntöjen hyväksyttäviä tavoitteita sekä niiden toteuttamiseksi käytettävien keinojen oikeasuhtaisuutta ja välttämättömyyttä.

EU:n tuomioistuimien tarkasteli tapauksessa edellä mainittujen kansainvälisten jalkapalloliittojen sääntöjä erityisesti sisämarkkinaoikeudellisessa taustassa. Arvioinnin keskiössä olivat sääntöjen vaikutukset jalkapallon kansainvälisen kilpailutoiminnan järjestämiseen. UEFA:n ja FIFA:n sääntelyauktoriteettiä käytännössä yksittäisten seurojen ja pelaajien osallistumisen ilman ennakkollista lupaa kilpaileviin, vapaisiin sarjoihin, koska nämä järjestöt kykenivät asettamallaan sanktioilla vaikuttamaan seurojen ja pelaajien toimintaan pyramidimallin sisällä. Vastaavasti UEFA:n ja FIFA:n säännöt vaikuttivat rajoittavasti uusia sarjoja pyörittävien kolmansien tahojen markkinoille tulon edellytyksiin. Tapauksessa tarkastelluilla säännöillä oli vaikutuksia myös jalkapalloon liittyvien kaupallisten oikeuksien keskittymiseen jalkapalloliittojen käsiin ja kolmansien tahojen mahdollisuuksiin hallinnoida näitä oikeuksia. Sääntöjen vaikutuksia eri tahojen asemiin ja rinnakkaisten markkinoiden toimintaan arvioitiin siten kattavasti, mikä on kilpailuoikeudellisen tarkastelun kannalta toimiva ratkaisu.

EU:n tuomioistuimen tarkastelun keskityminen sääntöjen taloudellisiin vaikutuk-

siin on perusteltua, koska asiassa nousi esille UEFA:n ja FIFA:n eräänlainen kaksoisrooli jalkapalloon liittyvän taloudellisen toiminnan harjoittajana ja samalla toiminnan säätelijänä, regulaattorina. Arvioinnissa sovellettiin SEUT 101 artiklan kartellikiellon ohella SEUT 102 artiklan määräävän markkina-aseman väärinkäytön kieltoa, mikä täydentää kilpailuoikeudellista tarkastelua aiempaan oikeuskäytäntöön verrattuna painottamalla määräävässä markkina-asemassa olevan kansainvälisen lajiliiton erityistä velvollisuutta varmistaa kilpailun toimivuus relevantteilla markkinoilla. Tämä vaatimus tarkoittaa käytännössä sitä, että urheilujärjestön sääntöjen tulee taata kaikille markkinatoimijoille yhdenvertaiset edellytykset toimia markkinoilla ja säännöissä asetettujen markkinoille tulon kriteerien tulee olla kaikkien toimijoiden saavutettavissa. Edellä mainitut säännöt katsottiin 102 artiklan vastaisiksi, koska arvioitavana oleva sääntely ei ollut täsmällistä, läpinäkyvää, objektiivisesti perusteltua, syrjimätöntä, oikeasuhtaista ja oikeus- turvaodotuksia kunnioittavaa.

SEUT 101 artiklan osalta tuomioistuimien totesi, että sääntöjen tarkoituksena oli kilpailun rajoittaminen, jolloin niiden soveltamisen vaikutuksia markkinoilla ei tarvinnut erikseen arvioida. Tuomio täsmentää osaltaan aiempaa urheilua koskevaa oikeuskäytäntöä, jossa urheilun organisointiin liittyvien ei-taloudellisten seikkojen jäsentäminen osana 101(1) artiklan mukaista harkintaa katsottiin mahdolliseksi (Weatherill 2024). Tuomion seurauksena urheilujärjestöjen regulaattorin asemaan liittyvät kilpailua rajoittavat järjestelyt siirtyvät aiempaa laajemmin arvioitaviksi lähtökohtaisesti 101(3) artiklan nojalla, mikä on omiaan täsmentämään sääntelykehikkoa. (Villanueva 2024).

EU:n tuomioistuimen tuomiossa ei suljeta pois mahdollisuutta sille, että kansainvälinen

tai kansallinen lajiliitto toimisi hallinnomansa lajin regulaattorina (van der Burg 2024). Päinvastoin tuomioistuimien painotti tarvetta rinnakkaisten kilpailujen ja niihin liittyvien ottelukalenterien koordinoinnille. Hyväksyttävänä lähtökohtina voidaan pitää myös sarjojen avoimuuden varmistamista ja resurssien allokoimista kaikkein kannattavimmista, tyypillisesti huipputason sarjoista ruohonjuuritason toimintaan. Sääntelyn perusteiden tulee olla urheilukilpailujen sujuvuuteen itseensä nivoutuvia eivätkä ne saa liittyä pääosiltaan urheilujärjestöjen taloudellisten intressien turvaamiseen.

Euroopan Superliiga -tapauksen vaikutukset ulottuvat monilta osin jalkapalloa laajemmalle urheilussa. EU:n tuomioistuimen tuomio ohjaa lajiliittojen ja muiden urheilutoimintaa sääntelevien tahojen harkintavaltaa sääntöjen asettamisessa ja niiden soveltamisessa. Sääntöjen ja niihin perustuvien soveltamiskäytäntöjen tulee olla täsmällisiä, läpinäkyviä, objektiivisesti perusteltuja, syrjimättömiä, oikeasuhtaisia ja oikeusturvaottoja kunnioittavia. Nämä vaatimukset ovat omiaan vahvistamaan urheilijoiden mahdollisuuksia päättää oman toimintansa suunnastamisesta ja hyödyntää osaamistaan myös taloudellisesti. Soveltamiskehikon täsmentäminen rinnakkaisissa soveltamistilanteissa jää viime kädessä tulevan oikeuskäytännön varaan. Oikeustieteellisen tutkimuksen tehtävänä on osaltaan asettaa suuntaviivoja soveltamiskäytännön kehitykselle.

EU:n tuomioistuimen tuomiossa käsitellään perustavaa urheilun eurooppalaiseen organisointitapaan ja pyramidimalliin nivoutuvaa asetelmaa. Tätä taustaa vasten on pohdittava, millaisin perustein urheilun organisointitavan erityispiirteitä voidaan jatkossa tarkastella. Keskeinen kysymys liittyy tältä osin SEUT 165 artiklan asemaan unionin sisämarkkinaoikeuden säännösten sovel-

tamisessa. EU:n tuomioistuimien jäseniä 165 artiklan merkityksen koskemaan erityisesti unionin toimivaltuuksia operoida urheilussa eikä näin ollen katsonut säännöksen konstitutionalisoivan urheilun pyramidimallin asemaa sisämarkkinaoikeuden säännösten soveltamisessa (Villanueva 2024). Oikeudellinen jäsenennystapa poikkesi merkittävästi julkisasiamies Rantosin asiassa antamasta ratkaisuehdotuksesta [asia C-333/21 European Superleague Company v. Union of European Football Associations (UEFA) ja Fédération internationale de football association (FIFA), julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 15.12.2022, ECLI:EU:C:2022:993], jossa 165 artiklalla nähtiin olevan oikeudellisia vaikutuksia sisämarkkinaoikeuden säännösten soveltamiseen.

EU:n tuomioistuimen antama tuomio on yhdistettävissä oikeudellisesti kestäväällä tavalla lähestymistapaan, jossa korostetaan kilpailuoikeuden ja vapaan liikkuvuuden säännösten merkitystä urheilun unionitasoisissa sääntelyssä. Tuomiossa kiinnitetään aiempaa oikeuskäytäntöä tarkemmin huomiota urheilujärjestöjen asemaan alaisensa toiminnan regulaattorina ja hyvän hallinnon kriteerien täyttymiseen (Lindholm 2024, Agafova 2024). Tuomio vahvistaa tärkeällä tavalla urheilijoiden ja muiden tahojen toimintaedellytyksiä urheilumarkkinoilla. EU:n tuomioistuimen tuomio ei sellaisenaan estä urheilun organisoinnin erityispiirteiden sisällyttämistä kilpailuoikeudelliseen tai vapaan liikkuvuuden säännösten soveltamisharkintaan (Garcia 2024). EU:n tuomioistuimen mukaan harkinta edellyttää kuitenkin tapauskohtaisten olosuhteiden jäsentämistä.

Euroopan Superliiga -tapauksen tosiasiallisista vaikutuksista urheilun pyramidimallin tulevaisuuteen on esitetty erilaisia arvioita. Joissakin arvioissa on painotettu tapauksen johtavan pyramidimallin väijäämättömään rappeutumiseen sekä kansainvälisten

viihdealan yritysten taloudellisen aseman vahvistumiseen lajiliittojen kustannuksella (Rauste 2024 ja Rauste 2024 a). Esille nostettu kehityskulku on mahdollinen, mutta samalla muutoksen tarkkaan suuntaan ja voimakkuuteen sisältyy epävarmuustekijöitä. Keskeisessä asemassa ovat tältä osin taloudellisten toimijoiden tulevien kannustimien ohella ne toimet, joihin kansainväliset ja kansalliset lajiliitot ryhtyvät sääntelytoimivaltansa käyttämisen osalta. Edellä esitetyllä tavalla Euroopan Superliiga -tapaus ei sinällään poista lajiliittojen mahdollisuutta säännellä alaistaan toimintaa. Kyse on enemmänkin siitä, että sääntelykompetenssin käyttäminen täyttää perustavat oikeudelliset vaatimukset. Talous ja oikeus ovat tältäkin osin välttämättömässä vuorovaikutussuhteessa keskenään. Tämän rajapinnan muovautuminen jää ratkaistavaksi tulevien toimien ja päätösten sekä mahdollisten uusien oikeudenkäyntien seurauksena.

Kansainvälinen Luisteluliitto

Kansainvälinen Luisteluliitto (ISU) on kansainvälinen urheiluliitto, joka hallinnoi taitoja pikaluistelua kansainvälisellä tasolla. ISU koostuu maakohtaisista lajiliitoista (jäsenistä), jotka hallinnoivat lajeja kansallisella tasolla. EU:n tuomioistuimen tuomion keskiössä oli ISU:n säännöstö, jolla urheilijoiden osallistuminen pyramidirakenteen ulkopuoliseen kilpailutoimintaan asetettiin luvanvaraiseksi. Jos urheilija ei ollut saanut ennalta tällaista lupaa ISU:lta tai sen jäsenjärjestöltä, oli uhkana alkuperäisen säännöksen mukaan elinikäinen kilpailukiello ja tapauksen vireillä ollessa tehtyjen sääntömuutosten jälkeen joustavalla asteikolla (varoitusta taikka kilpailukiello) määritetty kurinpitovaroitus.

EU:n tuomioistuin arvioi ISU:n menettelyä SEUT 101 artiklan kartellikiellon kannalta. ISU:n osallistumissäännöt koordinoivat

sen jäsenten toimintaa ja olivat siksi SEUT 101(1) artiklan tarkoitettu yritysten yhteenliittymän päätös. Tapauksessa tarkasteltiin kansainvälisen lajiliiton asemaa sekä toiminnan sääntelijänä että kilpailutoiminnan järjestäjänä. Kaksoisrooli ei ole itsessään EU:n kilpailuoikeuden vastainen. Urheilujärjestöt voivat tietysti edellytyksin vaikuttaa kolmansien tahojen pääsyyn markkinoille, jos menettelyn päämäärä on hyväksyttävä ja käytetyt keinot sekä välttämättömiä että oikeasuhtaisia.

ISU esitti menettelynsä perusteeksi pyrkimyksen varmistaa urheilukilpailujen rehellisyys erityisesti vedonlyönnin aiheuttamia ongelmia ja lieveilmiöitä kitkemällä. EU:n tuomioistuimen tarkastelussa painottuivat kuitenkin säännösten taustalla olleet ISU:n taloudellista asemaa turvaavat tavoitteet. Osallistumissääntöjen tarkoituksena oli säilyttää ISU:n ja sen jäsenten markkinavoima estämällä vaihtoehtoisten kilpailujärjestelmien muodostuminen tai ainakin vaikeuttamalla tätä kehitystä merkittävästi. Kilpailunrajoituksen vaikutukset kohdistuivat kilpailuviin kilpailunjärjestäjiin ja muihin vastaaviin yrityksiin, urheilijoihin ja kuluttajiin. Tässä taustassa ei ollut oikeudellisesti erityisen yllättävää, että EU:n tuomioistuin katsoi ISU:n menettelyn tarkoituksena olleen SEUT 101(1) artiklassa tarkoitettulla tavalla kilpailun rajoittaminen. Tuomioistuimen päätelmää tuki havainto siitä, että potentiaaliset kilpailijat olivat aiemmin yrittäneet järjestää vaihtoehtoisia pikaluistelutapahtumia menestyksettä. Osallistumissäännöillä oli siten ollut kielteinen vaikutus useisiin kilpailutekijöihin, erityisesti tuotantoon (markkinoille tuleminen) ja kuluttajien valinnanvapauteen ja innovaatioihin (uudet kilpailukonseptit).

ISU:n sääntöjen tarkoitusta ja vaikutuksia koskevan oikeudellinen arviointi heijastui mahdollisuuksiin oikeuttaa menettely urheilukilpailujen organisointiin liittyvillä kilpai-

luoikeudellisesti hyväksyttävillä perusteilla. Tällaisten perusteiden tulisi olla urheilun organisointiin nivoutuvia ja luonteeltaan muita kuin taloudellisia. Osallistumissääntöjen ensisijainen yhteys ISU:n ja sen jäsenten taloudellisen aseman vahvistamiseen johti harkinnan edellytysten poistumiseen. Kilpailukieltojen kohtuuttomuus ja kolmansien osapuolien järjestämien tapahtumien lupamenettelyn puutteellisuudet vaikuttivat arvioon siitä, että osallistumissäännöt eivät ole välttämättömiä eikä oikeasuhteisia oikeutettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä arvio esti osaltaan myös SEUT 101(3) artiklan mukaisen poikkeuksen soveltamisen. Analyysiä tuki havainto siitä, että säännöt poistivat kilpailun kokonaan luomalla ylitsepääsemättömän markkinoille tulon esteen kolmansille osapuolille, jotka halusivat järjestää kansainvälisiä pikaluistelutapahtumia ja hyödyntää niitä kaupallisesti.

EU:n tuomioistuimen tuomio on johdonmukainen unionin kilpailuoikeuden aieman soveltamiskäytännön kanssa. Urheilujärjestöjen mahdollisuudet vedota urheilun organisoinnin erityispiirteisiin ovat rajallisia silloin, kun toiminnan tarkoituksena on ensisijaisesti urheilujärjestöjen taloudellisten asemien turvaaminen. Vetoaminen joihinkin sinällään mahdollisiin urheilukilpailujen toteuttamisen kannalta hyväksyttäviin perusteisiin, kuten urheilukilpailujen rehellisyyteen ja urheilun integriteetin turvaamiseen, ei ole oikeudellisesti kestävällä tavalla mahdollista, jos toiminnan pääasialliset tavoitteet ja vaikutukset ovat toisaalla. Tämä on omiaan kaventamaan urheilujärjestöjen harkintavaltaa sääntelymandaattinsa suuntaamisessa ja vahvistamaan hyvän hallinnon toteutumista sekä urheilijoiden toimintaedellytyksiä (Agafonova 2024, Zglinski 2024).

ISU-tapaukseen liittyy osaltaan mielenkiintoinen arvio muutoksenhakusääntöjen markkinavaikutuksista. ISU:n päätökseen tyy-

tymätön taho saattoi viedä asian urheilun kansainväliseen välimiesoikeuden (CAS) käsiteltäväksi. CAS:n toimivalta oli yksinomainen, jolloin muu tuomioistuin tai välimiesoikeus ei voinut käsitellä asiaa. EU:n tuomioistuin painotti tuomiossaan mahdollisuutta tarkastella muutoksenhakumenettelyssä välitystuomion suhdetta SEUT 101 ja 102 artiklaan, mikä edellyttää tuomioistuimen velvollisuutta ottaa päätöksessään huomioon unionin kilpailuoikeuden säännökset sekä mahdollisuutta saattaa unionioikeuden soveltamiskysymys ennakkoratkaisupyynnön kautta unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Edellä kuvatussa taustassa on mahdollista arvioida, että CAS:n asema ei täytä tehokkaan oikeussuojan antamisen kriteereitä eikä varmista unionioikeuden yhdenmukaista toteutumista. EU:n tuomioistuimen tuomio vaikuttaa rajoittavasti urheilujärjestöjen mahdollisuuksiin järjestää päätöksistään koskevat riidanratkaisumenettelyt ja vahvistaa osaltaan urheilijoiden oikeusturvan toteutumisen edellytyksiä (Duval 2024). On mahdollista, että jatkossa CAS:n asema ratkaista urheilujärjestöjen päätöksistä tehtyjä valituksia riitautetaan kansallisissa tuomioistuinmissa, mikä on otettava huomioon kansainvälisten urheilujärjestöjen muutoksenhakusääntöjä uudistettaessa.

Vaikka EU:n tuomioistuimen tuomio ei ollut suotuisa ISU:n argumentaatiolle urheilun erityispiirteiden merkityksestä, heijastuivat nämä piirteet kuitenkin seuraamusharkintaan. ISU:lle olisi voitu määrätä SEUT 101 artiklan vastaisesta menettelystä enintään 10 prosentin maailmanlaajuista liikevaihtoa vastaava sakko. ISU:lle ei kuitenkaan määrätty sakkoja, koska kysymyksessä oli ensimmäinen EU:n kilpailuoikeuden soveltamisasetuksen 1/2003 7 artiklan mukainen urheilun hallintoelimien antamia sääntöjä koskeva komission päätös. Komissio viittasi pää-

töksensä perusteluissa myös urheilun yhteiskunnallisen aseman tunnustamiseen SEUT 165 artiklassa. Päätöksen vaikuttivat osaltaan ISU:n osallistumissääntöjen vakiintunut sisältö ja ISU:n asema kansainvälisenä urheilullisia tavoitteita edistävänä lajiliittona. ISU:lle määrättiin kuitenkin uhkasakko, jos se ei lopeta määräysten rikkomista 90 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

SA Royal Antwerp

EU:n tuomioistuin tarkasteli joulukuussa 2023 antamassaan tuomiossa UEFA:n *home grown* -säännösten oikeudellista asemaa kansallisen tuomioistuimen tekemän ennakkoratkaisupyyntö perusteella. Tuomio voidaan jäsentää eräänlaiseksi jatkumoksi Bosman-asiaan perustuvalla aiemmalle oikeuskäytännölle. Tässä artikkelissa aiemmin esitetyllä tavalla Bosman-asiaa annettu tuomio johti jalkapallon silloisten pelaajien edustus- ja siirtosääntöjen merkittävään muuttamiseen menettelyssä, jossa jalkapallon kansainväliset lajiliitot neuvottelivat Euroopan komission kanssa konkreettisesta ratkaisumallista. Tuolloin uudistetun säännösten taroituksena oli turvata pelaajien vapaan liikkuvuuden säännöksiin perustuvien oikeuksien toteutuminen ja varmistaa kasvattajaseuroille kannustimet pelaajakehitykseen. Säännön perusteella joukkueilla tulee olla minimimäärä *home grown* -säännösten edellytykset täyttäviä pelaajia (kyseisen jäsenvaltion seuroissa kasvatettuja pelaajia) kokoonpanossaan. Saavutetun neuvottelutuloksen mukaisesti kansainväliset jalkapalloliitot muuttivat merkittävästi sääntöjään, ja Euroopan komissio totesi, ettei sillä ollut tarvetta aloittaa tutkintaa uusien sääntöjen oikeudellisesta asemasta. Saavutettu yhteisymmärrys ei sido millään tavoin EU:n tuomioistuinta, joka päättää viime kädessä unionioikeuden tulkinnasta ja soveltamisesta.

Home grown -sääntöjen sisällöstä on esitetty eri vaiheissa oikeudellisin perustein kriittisiä puheenvuoroja (Lahti 2011). Kriitikki on perustunut erityisesti siihen, että sääntöjen soveltaminen johtaa tosiasiaassa epäsuoraan syrjintään. Tämä on seurausta tyypillisesti siitä, että *home grown* -statuksen saaminen on käytännössä helpompaa kohdejäsenvaltiossa syntyneille ja siellä pysyvästi oleskeleville pelaajille kuin muualta kyseiseen jäsenvaltioon muuttaville pelaajille. Säännön on katsottu johtaneen osaltaan epäterveeksi arvioituun kehitykseen, jossa nuoret pelaajat siirtyvät entistä aiemmin pois omasta maastaan edellä mainitun statuksen saamiseksi. Tässä taustassa ei ollut yllättävää, että säännön oikeudellinen asema tuli oikeudellisesti haastetuksi kansallisessa tuomioistuimessa. Asetelman taustalla on unionin vapaan liikkuvuuden ja kilpailuoikeuden säännösten välitön oikeusvaikutus, jonka seurauksena yksittäiset pelaajat, seurat ja muut toimijat voivat vedota omaksi suojakseen unionioikeuden säännöksiin kansallisissa tuomioistuimissa.

EU:n tuomioistuin tarkasteli UEFA:n *home grown* -säännöstä yksityiskohtaisemmin henkilöiden vapaata liikkuvuutta koskevan SEUT 45 artiklan nojalla. Tuomioistuin päätyi toteamaan, että säännöstöllä oli epäsuora syrjivä vaikutus muusta kuin asianomaisesta maasta tulevien pelaajien osalta. Kansainväliset lajiliitot voivat kuitenkin vedota urheilun organisointiin, erityisesti nuorten pelaajien kouluttamiseen, liittyviin päämääriin säännösten oikeuttamiseksi. Tällaisen vaikutuksen tulee olla johdonmukainen ja systemaattinen seuraus säännösten soveltamisesta. Lisäksi hyväksyttävän päämäärän toteuttamiseksi käytettyjen keinojen tulee olla välttämättömiä ja oikeasuhtaisia (Powell & Couse 2024). Arviointi jää viime kädessä kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi.

EU:n tuomioistuimen omaksuma kantaturvaa tärkeällä tavalla jalkapalloilijoiden ja muiden joukkueurheilijoiden toimintamahdollisuuksia. On nimittäin ilmeistä, että *home grown* -statuksen saaminen edistää yksittäisen pelaajan rekrytointimahdollisuuksia kohdemaassa. Vastaavasti statuksen puuttuminen voi vaikeuttaa tai kokonaan estää pelaajasiirron toteutumisen ja vaikeuttaa pelaajaliikennettä unionin jäsenvaltioiden välillä. Samalla on kuitenkin huomattava, että kouluttautumismahdollisuuksien tukeminen on keskeistä kasvavien, erityisesti junioritason, jalkapalloilijoiden kannalta. Harkinnassa joudutaan siten sovittamaan yhteen keskenään jännitteisiä näkökohtia ja intressejä. Harkinta-asetelman täydentäminen edellyttää konkreettisen tapauksen tosiseikkojen tuntemusta ja analyysiä.

EU:n tuomioistuin tarkasteli *home grown* -sääntöjä myös SEUT 101 artiklan kartelli kiellon kannalta. Tuomioistuin totesi, että säännön soveltamisesta voi seurata erilaisia kilpailua rajoittavia vaikutuksia niin pelaajien kuin seurojenkin toimintamahdollisuuksiin markkinoilla. Relevantit markkinat käsittävät pelaajarekrytointien ohella seurojen välisen kilpailutoiminnan. Harkinnassa on sovittava yhteen osin jännitteisiä näkökohtia, jotka liittyvät urheilumarkkinoiden ominaispiirteisiin, seurojen mahdollisuuksiin tehdä pelaajahankintoja, pelaajien siirtymismahdollisuuksiin ja säännöstön soveltamisen vaikutuksiin kansallisuuteen perustuvaan markkinoiden jakamiseen.

EU:n tuomioistuimen mukaan *home grown* -säännöstön soveltaminen ei johda sen katsomiseksi tarkoitukseltaan kilpailua rajoittavaksi järjestelyksi, vaan kilpailuvaiikutuksia on tarkasteltava yhteydessä kunkin tapauksen tosiseikkoihin. Keskeiseen asemaan nousevat säännöstön soveltamisym-

päristön erityispiirteet, säännöstölle asetettujen tavoitteiden toteutuminen ja jalkapalloseurojen keskinäisten kilpailuedellytysten varmistaminen. Harkinta jää viime kädessä kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi. Sovellettavaksi voi tulla myös SEUT 101(3) artiklan poikkeussäännös, jonka osalta on kiinnitettävä huomio muun ohella hyväksyttävän päämäärän toteuttamiseksi käytettävien keinojen välttämättömyyteen ja oikeasuhtaisuuteen (Parrish & Zivic 2024) (Powell & Couse 2024).

Kilpailuoikeudellinen tarkastelu täydentää tärkeällä tavalla unionioikeudelliseen oikeuskäytäntöön perustuvia suuntaviivoja *home grown* -sääntöjen oikeudelliseksi jäsentämiseksi. Tuomioistuimen soveltama oikeudellinen harkintarakenne on johdonmukaisessa suhteessa aiempaan oikeuskäytäntöön. *Home grown* -säännöstön suhde jo Bosman-tapauksessa hyväksyttäväksi päämääräksi jäsennettyyn nuorten pelaajien kouluttamisen edistämiseen on johtanut tuomiossa perustellusti päätelmään siitä, että säännöstön tarkoituksena ei ole sellaisenaan kilpailun rajoittaminen, vaan harkinnassa on hahmotettava konkreettisen tapauksen tosiseikat. Pohdinnalla epäsuoran syrjinnän toteutumisesta on oma merkityksensä SEUT 101 artiklan soveltamisessa. Samassa yhteydessä on arvioitava, millaisia pelaajien toimintaedellytyksiä vähemmän rajoittavia vaihtoehtoja *home grown* -säännöstölle voisi olla muodostettavissa. Kysymys jää arvioitavaksi tulevan oikeuskäytännön valossa. Vastaavasti jää jatkossa ratkaistavaksi, millaisissa menettelyissä joukkueurheilijoiden työntekemisen ehdoista tyypillisesti sovitaan. On nimittäin mahdollista, että kollektiivisen sopimisen muodot lajiliittojen ja urheilijajärjestöjen välillä vahvistuvat tulevaisuudessa (O'Leary 2024).

Urheilujärjestöjen perusteltava toimintansa urheilun säätelijänä entistä paremmin

Kysymys pelaajien ja muiden yksittäisten tahojen toimintamahdollisuuksien suojasta urheilumarkkinoilla on ollut oikeudellisen tarkastelun sekä yhteiskunnallisen keskustelun kohteena vuosikymmenten ajan. On mahdollista luonnehtia, että tematiikka on urheilun itsesääntelyn ja sitä koskevan julkisoikeudellisen sääntelyn kannalta perustava. Tarkastelu on edennyt vaiheittain. Yksittäiset oikeustapaukset ovat tärkeällä tavalla täsmentäneet keskustelua eri muodoissaan. Oikeudelliset impulssit ovat täydentyneet liikuntapolitiittisilla kannanotoilla, joissa on usein painotettu urheilun yhteiskunnallista ja kulttuurista merkitystä.

EU:n tuomioistuimen joulukuussa 2023 antamat tuomiot vaikuttavat niin urheilujärjestöjen sääntelyauktoriteetin kuin urheilijoiden ja muiden yksittäisten toimijoiden vapauksien käyttämiseenkin tärkeällä tavalla. Tapauksia on mahdollista pitää vuoden 1996 Bosman-tuomioon verrattavana taitekohtana oikeuskäytännön kehityksessä (James & Duval 2024). Tuoreiden tapausten voidaan katsoa korostavan tarvetta varmistaa hyvän hallinnon edellytysten toteutuminen urheilujärjestöjen toiminnassa. Samalla on muistettava, että tapauksilla on ilmeinen yhteys aiempaan oikeuskäytäntöön. Nämä yhteydet koskevat erityisesti sitä, että urheilujärjestöjen toimivalta alaisensa toiminnan sääntelyyn on olennainen urheilun eurooppalaisessa organisointitavassa.

Viimeaikainen oikeuskäytäntö ei merkitse muutosta tähän lähtökohtaan, vaikka urheilujärjestöjen liikkumavara sääntelyn toteuttamisessa on aiempaa rajatumpi. Urheilujärjestöjen toimivalta on tältä osin laajin silloin, kun sääntelyn todellisina päämäärinä ovat urheilun itseensä liittyvät perusteet. Vastaa-

vasti sääntelyn kytkeytyminen urheilujärjestöjen omien taloudellisten intressien suojaamiseen johtaa entisestään tarkentuvaan oikeudelliseen arviointiin. Lisäksi urheilujärjestöjen on varmistauduttava sääntelynsä ennakoitavuudesta ja syrjimättömyydestä sekä käytettyjen keinojen välttämättömyydestä ja oikeasuhtaisuudesta.

EU:n tuomioistuimen edellä käsitelty oikeuskäytäntö edistää osaltaan urheilun erityispiirteistä käytyä unionioikeudellista ja urheiluoikeudellista keskustelua. EU:n tuomioistuimen antamat tuomiot täsmentävät oikeustilaa sekä sääntelyn sisällöllisten että sen toteuttamista koskevien menettelyllisten seikkojen osalta. Keskiössä on urheilujärjestöjen toiminta urheilun säätelijänä ja urheilumarkkinoiden eräänlaisena portinvartijana. Tuoreesta oikeuskäytännöstä seuraa, että urheilujärjestöjen on kyettävä perustelemaan aiempaa tarkemmin, mikäli ne vetoavat sääntelytoimiensa perustaksi urheilun erityispiirteisiin. Sääntelykehikon täydentäminen vahvistaa osaltaan urheilijoiden ja muiden yksilöiden toimintamahdollisuuksia urheilumarkkinoilla. Viimeaikainen oikeuskäytäntö painottaa sisämarkkinaoikeudellisen lähestymistavan asemaa urheilujärjestöjen toiminnan sääntelyssä.

Urheilujärjestöjen sääntelykompetenssia ja urheilun eurooppalaisen organisointitavan tulevaisuutta koskevan keskustelun syklisyys tulee mitä ilmeisimmin jatkumaan. EU:n tuomioistuimessa on parhaillaan vireillä urheilujärjestöjen sääntöjä koskevia tapauksia [asia C-650/22 Fédération internationale de football association (FIFA) v. BZ, ennakkoratkaisupyyntö 19.9.2022, asia C-209/23 FT, RRC Sports GmbH v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA), ennakkoratkaisupyyntö 30.3.2023, ja asia C-428/23 ROGON GmbH & Co. KG, MVI Management GmbH, DC v. Deutscher Fußballbund

e. V. (DFB), ennakkoratkaisupyyntö 11.7.2023]. Mahdollista on, että tapauksia tulee jatkossa vireille myös jäsenvaltioiden tuomioistuimissa. EU:n tuomioistuimen antamat tuomiot ovat jo johtaneet liikuntapolitiittiseen kannanottoon, jossa painotettiin urheilun eurooppalaisen organisointitavan yhteiskunnallista merkitystä (Déclaration des ministres des sports européens pour un modèle sportif basé sur la solidarité, le mérite sportif et l'impact sociétal du sport, 08 février 2024). On oletettavaa, että samansuuntaisia puheenvuoroja käytetään jatkossakin. Sinällään EU:n tuomioistuimen tuore oikeuskäytäntö ei vie perustaa näin rakentuvalla keskustelulta, koska oikeuskäytäntö ei sellaisenaan estä urheilujärjestöjen toimintaa alaisensa toiminnan sääntelijänä. Kyse on monelta osin siitä, millä sisällöllisillä pe-

rusteilla ja millaisissa menettelyissä sääntelykompetenssia jatkossa käytetään.

Oikeusjärjestyksen sisällöllisen johdon mukaisuuden edistäminen on keskeinen oikeustieteen tehtävä. Tuoreen oikeuskäytännön seurauksena täsmentynyt urheilujärjestöjen ja urheilijoiden oikeusasemia koskeva sääntelytilanne asettaa oikeustieteelliselle tutkimukselle uusia haasteita. Tulevassa tutkimuksessa ei voida pysähtyä arvioimaan oikeuskäytäntöä vain kunkin tapauksen yksityiskohtien kannalta, vaan on löydettävä yhteyksiä aiempaan oikeuskäytäntöön sekä sääntelyasetelman taustalla oleviin arvoihin ja tavoitteisiin. Kokonaisvaltainen, rinnakkaisia näkökulmia yhdistävä tarkastelu on keskeinen edellytys oikeudellisesti kestävien päätelmien tekemiselle ja tulevaa koskevien relevanttien suuntaviivojen esittämiselle.

Lähteet

Agafonova, R. 2024. ISU and Superleague judgments: sports governance in the market-driven era. *The International Sports Law Journal* (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00261-0>, 15.4.2024)

Aine, A. 2011. Urheilu-oikeuden kantavat periaatteet, *Oikeustiede – Jurisprudentia*, 1–60.

Beloff, M., Kerr, T., Demetriou, M. & Beloff, R. 2012. *Sports Law*. Second Edition. Oxford Hart Publishing.

Burg van de, T. 2024. How UEFA can react to the Super League ruling. *The International Sports Law Journal* (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00260-1>, 15.4.2024)

Chaker, AN. 2004. *Good governance in sport: a European Survey*. Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Chappalet, J.-L. 2010. *Autonomy of Sport in Europe*. Sports policy and practice series. Council of Europe Publishing.

Conzelmann, R. 2009. *Models for the Promotion of Home Grown Players for the Protection of National*

Representative Teams. Teoksessa S. Gardiner & R. Parrish & R. C. R. Siekmann (toim.) *EU. Sport, Law and Policy. Regulation, Re-regulation and Representation*. The Hague T.M.C. Asser Press.

Euroopan yhteisön komissio. Urheilun valkoinen kirja. Bryssel 11.7.2007. KOM(2007) 391 lopullinen.

Déclaration des ministres des sports européens pour un modèle sportif basé sur la solidarité, le mérite sportif et l'impact sociétal du sport, 08 février 2024 (<https://www.sports.gouv.fr/declaration-des-ministres-des-sports-europeens-pour-un-modele-sportif-base-sur-la-solidarite-le>, 15.4.2024)

Duval, A. 2024. The international skating union ruling of the CJEU and the future of CAS arbitration in transnational sports governance. *The International Sports Law Journal* (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00270-z>, 15.4.2024)

Garcia, B. 2024. Down with the politics, up with the law! Reinforcing EU law's supervision of sport autonomy in Europe. *The International Sports Law Journal* (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00264-x>, 15.4.2024)

- Garcia, B. & de Wolff, M.** 2018. European law and the governance of sport. Teoksessa: J. Anderson & R. Parrish & B. Garcia (toim.) EU Sports Law and Policy, Cheltenham Edward Elgar Publishing, 287–306.
- Halgreen, L.** 2004. European Sports Law. A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport. Kobenhavn Forlaget Thompson.
- Halila, H. & Norros, O.** 2017. Urheiluoikeus. Helsinki Alma Talent.
- Hasanen, E.** 2024 Hyvä hallinto urheilussa. Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunnan katsaus tutkimukseen ja käytäntöihin. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:16.
- Häkli, T.** 2023. Euroopan unionin urheilupolitiikka eurooppalaisen urheilun mallin näkökulmasta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Likes.
- James, M. & Duval, A.** Another Bosman moment? The decisions of the court of justice of the European Union on 21 december 2023 and the future of transnational sports governance. The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00268-7>, 15.4.2024)
- Lahti, J.** 2011. UEFA:n homegrown-sääntö: suorista epäsuoriin kansalaisuuskiintoihin. Urheilu ja oikeus, 119–131.
- Lindholm, J.** 2024. Requiring good governance from private regulators: what about the rest of us after ESL and ISU? The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00259-8>, 15.4.2024)
- Monti, G.** 2024. EU Competition Law after the Grand Chamber's December 2023 Sports Trilogy: European Superleague, International Skating Union and Royal Antwerp FC. SSRN (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4686842, 15.4.2024)
- Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma urheilun eurooppalaisen mallin keskeisistä piirteistä, 2021 / C 501/01, Euroopan unionin virallinen lehti 13.12.2021 C 501/1.**
- O'Leary, L.** 2024. ISU, Royal Antwerp, European Superleague & employment relations in sport. The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00266-9>, 15.4.2024)
- Parrish, R.** 2003. The Birth of European Union Sports Law, Entertainment Law, Vol. 2, No. 2, 20–39.
- Parrish, R. & Miettinen, S.** 2008. The Sporting Exception in European Union Law. The Hague T.M.C Asser Press.
- Parrish, R. & Zivic, L.** 2024. Royal Antwerp and home-grown players: re-shaping sports governance and EU sports law and policy. The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00263-y>, 15.4.2024)
- Powell, A. & Couse, C.** 2024. Justifying indirectly discriminatory restriction: can European football's home-grown players rules withstand the proportionality test? The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00262-z>, 15.4.2024)
- Rauste O.** 2024. Eurooppalainen urheilu siirtyy kohti Pohjois-Amerikan mallia. Vieraskynä. Helsingin Sanomat 5.1.2024 (<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010097414.html>, 22.8.2024)
- Rauste O.** 2024a. EU-tuomioistuimen päätös muuttaa urheilun rakenteita. Liikunta & Tiede 1/2024, 30–35.
- Siekmann R. & Soek J.** 2011. Models of sport governance within European Union. In: James AR, Nafziger A, Ross SF (eds) Handbook on international sports law. research handbooks in international law series. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Tuori, K.** 2011. Ratio and Voluntas. The Tension Between Reason and Will in Law. Farnham Ashgate Publishing Limited.
- Villanueva, A.** 2024. Accounting for the specificities of sport in EU law: Old and new directions in the 21 December judgements. The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00267-8>, 15.4.2024)
- Weatherill, S.** 2024. The impact of the rulings of 21 December 2023 on the structure of EU sports law. The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00265-w>, 15.4.2024)
- Zgliniski, J.** 2024. Can EU competition law save sports governance? The International Sports Law Journal (<https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-024-00258-1>, 15.4.2024)

5. Lopuksi

Urheilun murros kokoelman tekstien läpivalaisemana

OUTI AARRESOLA

Tässä teoksessa on käsitelty urheilun murrosta neljästä näkökulmasta: media, arvot ja etiikka, urheilijan ruumis sekä markkinat. Kirjaan on kirjoittanut joukko tutkijoita, 17 artikkelin verran. On loppupohdintojen aika: millainen kuva urheilun murroksesta kirjan artikkeleiden pohjalta piirtyy? Yhteenvedossani tiivistän kirjoittajien käsityksiä urheilun murroksista ja tarkastelen, millaisia suuria murrosteemoja artikkeleista erottuu. Kirjan teemat ja artikkelit nivoutuvat monella tavalla toisiinsa, ja siten valottavat samojakin murroksia eri näkökulmista.

Media

Urheilun ja sen tutkimuksen kannalta on tärkeää ymmärtää, miten kokonaisvaltainen merkitys medialla on urheilussa. Monet asiat urheilussa tulevat näkyviksi, tulkituiksi ja luoduksikin mediassa. Ilman mediaa ei myöskään olisi nykymuotoista huippu-urheilua. Tästä syystä media on jo itsessäänkin tärkeä aihe urheilukulttuurin ja sen murroksen tutkimuksessa. Tässä artikkelikokoelmassa mediateeman alle sijoittuu viisi tekstiä, joiden aiheina ovat roolimalliuden rakentuminen sosiaalisessa mediassa, häirintätapausten uutisointi, urheilumediakentän murros digitaalisella aikakaudella, median ansaintalogiikan muutos sekä urheilun paikkabrändäys.

Riikka Turtiaisen artikkeli käsittelee naisjalkapalloilijoiden roolimalliuden rakentumista ja häirintää sosiaalisessa mediassa. Tutkimus kuvaa sekä empiirisesti että kirjallisu-

den avulla, miten naisurheilijat toimivat inspirationaalisena työvoimana. Tämä tarkoittaa oman lajin edistämistä ja tässä tapauksessa sosiaalisen median valjastamista siihen. Onkin tärkeää huomata, että aktiivisuus sosiaalinen mediassa ei ole vain väline edistää omaa uraa tai ottaa kantaa, vaan myös toimimista roolimallina oman lajissa tai naisurheilijana. Tutkittavat naisjalkapalloilijat suhtautuvat asemaansa roolimallina vakavuudella ja ammattiurheiluutta painottaen.

Turtiaisen tutkimus nostaa esiin myös sosiaalisen median murroksen haittapuolen, eli häirinnän. Häirintäaihetta tässä teoksessa myös käsittelevän, **Marko Kanasen** taivoin Turtiainen pohtii turvallisen toimintaympäristön luomista ja eri tahojen yhteistyötä sen edistämiseksi. Esikuvallisuuden ei tulisi tarkoittaa sitä, että urheilijat jäävät yksin vastuuseen henkisen hyvinvointinsa turvaamisesta tai vaarantumisesta, vaikka urheilijoilla onkin käytössään omia strategioitaan verkkohäirintään vastaamiseksi.

Samaa aihetta sivuaa myös **Veera Ehrlénin** tutkimus, joka käsittelee urheilun häirintätapausten uutisoinnin työprosesseja ja toimittajien metajournalistista diskurssia. Metajournalistisella diskurssilla tarkoitetaan toimittajien puhetta journalistisesta prosessista.

Ehrlénin toteuttamassa haastattelututkimuksessa toimittajat kuvaavat journalistisen prosessin vaiheita häirintätapauksissa seuraavasti: Urheilijakohtaukset edellyttävät ensinnäkin taustatyötä ja tilannetajua. Toiseksi myös vastapuolelle tai asiaa koskevalle orga-

nisaatiolle on annettava oikeus kertoa näkemysensä, vaikka sitä voi olla vaikea saada. Toimituksen sisäisissä prosesseissa korostuvat eettiset ohjeet ja näkökulmat muun muassa lähdesuojasta ja saatavilla olevan tiedon kriittisestä arvioinnista. Juttujen jälkipuintiin kuului toimittajien reflektio seksuaalisen häirinnän uutisoinnin synnyttämästä tunnetaakasta, vaikka samaan aikaan uutisoinnin yhteiskunnallinen tarkeys koettiin palkitsevana.

Ehrlén toteaa, että tarttuessaan yhteiskunnallisiin aiheisiin ja urheilun epäkohtiin urheilujournalismi tavoittelee oman paradigman korjaamista – toisin sanoen pyrkii pois maineestaan toimitusten ”leluosastona”, joka ei pysty toimimaan vallan vahtikoirana vaan mukailee viihteen ja menestyksen narratiivia. Pesäeron tekemisellä toimittajat vahvistavat urheilujournalismin legitimizeettii paitsi muun median parissa, myös omien sanojensa mukaan urheilun parissa ylläpitämällä vastuuta ja läpinäkyvyyttä. Ehrlén toteaa, että murros on nähtävissä juuri tässä, siirtymisessä urheilun hyvän kertomuksen pönkittämisestä myös vahtikoiran rooliin. Tulevaisuus näyttää, miten tässä ristivetoisessa roolissa onnistutaan.

Urheilumediakentän muutosta laajemmin kuvaa **Antti Laineen** artikkeli. Laine kartoittaa systemaattisesti suomalaiset urheilumediat. Näitä ovat televisio ja suoratoistopalvelut, radio ja podcastit, lehdistö sekä verkkojulkaisut. Trendinä on, että printtimedian käyttäjät vähenevät ja verkkovälitteinen mediakulutus lisääntyy. Toimijoita on tullut lisää, mutta toisaalta Laine näkee uutismedioiden omistuksen keskittymisen jatkuvan. Televisioyhtiöiden urheilutuotannon kannattavuus on ollut koetuksella lähetysoikeuksien hinnoittelun sekä tapahtumien ja kuluttajien hajautumisen vuoksi. Yhtenä mahdollisena kehityssuuntana Laine esitte-

leekin mediasisällön suoran myymisen urheiluorganisaatioilta kuluttajille, mikä tosin sekin on kannattavuudeltaan epävarmaa Suomen kokoisella markkina-alueella. Uusia mahdollisuuksia voi silti avautua rahapelilainsäädännön muutosten kautta, kun ulkomaiset peliyhtiöt tulevat mukaan media-alan yhteistyökumppaneiksi.

Laine pohtii lyhyesti myös urheilujournalismin murrosta ja tekoälyn käyttöä toimitustyössä tai suoraan uutistuotannossa. Tulevaisuudessa saatetaan nähdä entistä enemmän tekstirobottien kirjoittamia uutisia. Kuten Ehrlénin artikkeli toi esiin, urheilujournalismissa on monenlaisia kehityskulkuja, jotka sekä automatisoivat toimitustyötä että syventävät aiheiden käsittelyä.

Laineen esittämään urheilumedian murrokseen liittyy myös **Jari Kupilan** analyysi median ansaintalogiikan muutoksesta. Kupila pohtii laaja-alaisesti median ja huippu-urheilun suhdetta. Yhtäältä urheilun ja median suhde on kulkenut kaupallisen yhteistyökumppanuuden suuntaan ja media toimii myös foorumina muiden yhteistyökumppaneiden houkuttelemiseksi. Toisaalta kriittiset näkökulmat, joita esimerkiksi Ehrlénkin käsitteli, ovat tulleet aiempaa enemmän esiin. Kaikkiaan Kupila painottaa median suurta merkitystä huippu-urheilulle – tästä syystä sen kehittäminen vaatii median toiminta- ja ansaintalogiikan ymmärrystä.

Urheilun ja median suhdetta voidaan tarkastella myös osana laajoja kulttuurisia ilmiöitä. **Sami Kolamo** on tutkinut urheiluun liittyvää paikkabrändäystä. Urheilu onkin mielenkiintoinen kulttuurinmuoto, koska siihen liittyy tunnekiinnittyminen paikkoihin ja paikkojen välinen kilpailu. Kolamo käsittelee kahta tapausta. Ensiksi hän analysoi **Michael Jordanin** tähteyteen liittyvää ihanneamerikkalaisuutta. Se tiivistyy markkinoiden ja tuotteistamisen murrokseen, joka taas

liittyy satelliittikanavien mahdollistamaan mediakulttuuriin ja paikkatunteiden levittämiseen. Tällä tavoin amerikkalaisuus levisi laajasti myös muihin maihin.

Toiseksi Kolamo käsittelee autoritaarisen Saudi-Arabian valtiojohtoista paikkabrändäystä, jossa urheiluun perustuvilla tunneefekteillä on suuri rooli. Vaikka tähänkin liittyy globaali talous, on kyse myös ihmisoi-keusrikkomusten ja yhteiskunnallisten epäkohtien piilottamisesta kulissien taakse ja pyrkimyksestä luoda imagonhallinnalla mielikuvista todellisuutta. Kolamo kuvaa, miten **Cristiano Ronaldosta** on tullut tämän maa-brändäyksen keulakuva ja siten urheilupesulan sekä tähtijärjestelmän hyötykäytön räikeä esimerkki. Tähän on vaikuttanut sosiaalisen median murros.

Kolamo tiivistää, että tunneulottuvuus ja ideologinen ulottuvuus sekoittuvat urheiluun liittyvässä paikkabrändäyksessä. Hän kehottaa sekä median kuluttajia että urheilutoimittajia tarkkaavaisuuteen. Paikkabrändäyksestä on mahdollista tunnistaa jännitteitä ja taustalla vaikuttavia arvoasetelmia sekä ideologioita. Näin mediaurheilu ja urheilu kulttuurintuotteena paljastaa myös poliittisen luonteensa.

Arvot ja etiikka

Urheilun arvoista ja etiikasta on keskusteltu viime aikoina paljon. Aihe ei toki ole uusi, onhan arvoista keskusteltu muun muassa amatörismin ja ammattilaistumisen kappailun yhteydessä, tai kuten **Jouko Kokkonen** johdannossa toteaa, kansallisesti erityisesti 2000-luvun alun dopingskandaalin jälkeen. Nykypäivänä arvot ja etiikka ovat nousseet keskusteluun erityisesti epäasiallisen kohtelun, ihmisoi-keuksien ja vastuullisuuden näkökulmista. Teemaan liittyy siis paljon erilaisia käsitteitä ja näkökulmia, joita tässä teoksessa valotetaan eettisyyden edistämisen,

epäasiallisesta kohtelusta kertomisen ja vai-kenemisen, kotoutumisen ja rasismien uutisoinnin sekä ihmisen valmentamisen paradigman kautta.

Samuli Oja tarkastelee sekä lajiliittojen että urheiluseurojen johtajien tapoja legitimoida eli perustella tai oikeuttaa eettisyyden edistämistä liikunnassa ja urheilussa. Oja nostaa mielenkiintoisesti tarkasteluun kysymyksen, jota tavallisesti pidetään itsestään selvänä – miksi eettisyyttä pitäisi liikunnassa ja urheilussa edistää?

Haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa yhtenä eettisyyden edistämisen legitimointistrategiana piiryy auktorisointi, joka ilmenee esimerkiksi pyrkimyksenä yhdenmukaisuuteen muun yhteiskunnan kanssa. Tärkeää on, että urheilu pysyy yhteiskunnan kehityksessä mukana ja toimii siinä sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Toinen legitimointistrategia on moraalinen arviointi, johon liittyy normatiivinen käsitys siitä, mikä on oikein ja millaista urheilun tulisi olla. Perusteluksi käy esimerkiksi tarve urheilun kulttuurinmuutokselle. Kolmas legitimointistrategia on rationalisointi, jossa eettisyyden edistämistä perusteltiin hyvillä seurauksilla, kuten ihmisten hyvinvoinnilla.

Eettisyyden edistämistä vaikeuttavat esimerkiksi arjen realiteetit ja resurssit. Eettisyyden edistämisen yhteydessä syntyy myös tahattomia sivuvaikutuksia, esimerkiksi toiminnan byrokratisoitumista ja sitä kautta perustoiminnan vaikeutumista. Lisäksi tutkimus toi esiin, että eettisten kysymysten arvo-pohjaa saatetaan haastaa. Ojan tutkimuksen kaltaiset jäsennykset ovatkin tärkeitä eettisyyden ymmärtämisen ja argumentoinnin kannalta.

Asia liittyy myös turvallisen toimintaympäristön edistämiseen, mitä käsittelee Marko Kanasen teksti. Kananen tarkastelee kilpaurheilijoiden kohtaamasta epäasiallisesta koh-

telusta kertomista ja vaikenemista. Hän tulkitsee urheilijoiden kyselyaineistoa kulttuuristen normien kautta. Normit ohjaavat urheilijoita vaikenemaan tiedostamatta. Tutkimuksessa ei tullut esiin, että urheilijoita olisi nimenomaisesti kielletty kertomasta kokemuksistaan.

Epäasiallisesta kohtelusta vaikenemisen syiksi ja taustoiksi hahmottuu monia asioita. Urheilijat kokevat epätietoisuutta epäasiallisen kohtelun rajoista ja siitä, mikä on raportoinnin arvoista. He pelkäävät leimautumista urheiluyhteisössä ja kertomisen konkreettisia seurauksia uraan ja mahdollisuuksiin. Kurinpitoprosessin kulusta ollaan epätietoisia ja sen vaikuttavuuteen ei luoteta. Kaikkiaan epäasiallisesta kohtelusta kertomiseen ja vaikenemiseen liittyy epäilyksen, häpeän ja pelon tunteita.

Kananen tekee myös kiinnostavan huomion nollatoleranssistapuheesta ja käsitteen ongelmallisuudesta, eli aiheen diskursiivisesta ulottuvuudesta. Nollatoleranssikäsitteen käyttö antaa ymmärtää jokaisen epäasiallisen tapauksen olevan osoitus järjestelmän epäonnistumisesta, mikä itsessään voi vaikeuttaa kertomista ja vahvistaa vaikenemisen normia. Sen sijaan turvallisen toimintaympäristön ja urheilijoiden suojelun näkökulmissa huomio keskittyy paremmin toimenpiteisiin ja käytäntöihin, joilla minimoidaan haittoja ja suojellaan ihmisiä. Kananen tiivistää tekstissään oivallisesti tämän murroksen hyödyt: ”Siinä missä nollatoleranssin kulttuurissa hiljaisuus on hyvä uutinen, turvallisen toimintaympäristön kulttuurissa esiin nousevat ongelmat voidaan nähdä merkkinä puuttumisen järjestelmän toimimisesta.”

Nollatoleranssikeskusteluun ja turvalliseen toimintaympäristöön liittyy keskustelu monikulttuuritaustaisten ihmisten kohtelusta ja rasismista. **Anni Reuter** tarkastelee ko-

toutumisen ja rasismin uutisointia vuosina 2012–2023. Urheilun nähdään usein olevan implisiittisesti kotouttavaa, mutta Reuter huomauttaa, ettei tämä pidä paikkansa. Mielenkiintoinen havainto on, että tutkituissa teksteissä kotoutumisesta puhuvat tutkijat, poliitikot ja hankkeissa työskentelevät ihmiset, mutta eivät ”kotoutuvat” urheilijat tai harrastajat itse. Aineisto ilmentää ilmeisen hyvin kotouttamistyön asetelmaa, mutta voi perustellusti kysyä, onko aihetta koskeva journalismikaan aivan onnistunutta, jos itse kotoutujien ääntä ei kuulla.

Reuterin mukaan kotouttamisen tai kotoutumisen selvin este on rasismi. Tutkimuksen tarkastelujaksolla rasismista uutisointi lisääntyi. Erilaiset urheilun toimijat nostivat rasismia yhteiskunnalliseen keskusteluun, ja uutisoinnissa näkyy myös siirtymien kannanotoista kohti konkreettisia toimia. Tämä kuvaa vähittäistä arvomurrosta ja rasismitietoisuuden lisääntymistä. Toisaalta tutkimuksessa käy ilmi, että mediassa käsitellään pääasiassa vain tiettyjä lajeja ja myös naisurheilijat jäivät rasismikeskustelussa kovin näkymättömiksi. Median kautta välittyvä kuva rasismin tilasta urheilussa on siten varmasti (vielä) melko kapea, vaikka uutisointi onkin lisääntynyt.

Arvojen murrosta käsittelee myös **Riitta-Ilona Pummi-Kuuselan** ja **Antti Kuuselan** artikkeli ihmisen valmentamisen paradigmasta. Kirjoittajat paikantavat 1990-luvun puoliväliin murroksen luonnontieteellisestä valmennuksesta kohti ihmisen valmentamista. He tulkitsevat ihmisen valmentamisen muodostuneen hyvän valmennuksen normiksi, jota tuetaan paitsi keskeisten valmentajien, myös kansallisen urheilujärjestelmän avaintoimijoiden voimin. Lisäksi artikkelissa analysoidaan kiinnostavasti, mitä ”ihmisen valmentaminen” oikeastaan tarkoittaa. Käsite ei ole selväpiirteinen, mutta sisältää ele-

menttejä ihmislähtöisyydestä, urheilijakeskeisyydestä, holistisesta ajattelusta ja ihmiskäsityksestä sekä humanismista. Artikkelissa tähän liitetään myös sivistys.

Edellä kuvailtu ihmisen valmentaminen näyttäytyy vaivatta eettisesti kestäväenä ja arvoiltaan hyvänä paradigmana. Tekstinsä lopussa kirjoittajat kuitenkin haastavat ihmisen valmentamisen näkökulmaa huippu-urheilun kontekstissa, jossa päämääränä on voittaminen. Artikkelit herättelevät ajattelemaan, hahmotetaanko ihmisen valmentamisen ja voittamisen rationaliteetin suhdetta edelleenkin riittävästi – milloin ja mikä määrittänyt arvoksi, mikä välineeksi, mikä päämääräksi? Kirjoittajat pohtivat myös valmennuksen seuraavaa murrosta: palataanko esimerkiksi autoritaariseen valmennukseen vai edetäänkö uusiin tapoihin esimerkiksi digitaalisuuden tuomien mahdollisuuksien myötä. Murrokset eivät valmennuksessaan pysähdy.

Urheilijan ruumis

Valmennuksen murros, ihmiskäsitykset ja myös urheilijoiden asiallinen tai epäasiallinen kohtelu liittyvät vahvasti urheilijan ruumiillisuuden tematiikkaan. Ruumiillisuus on urheilussa olennainen tutkimuskohde, onhan urheilussa kyse pitkälti sen fyysisestä ulottuvuudesta. Urheilututkimuksen kannalta on kiinnostavaa, että kehoon, ruumiiseen, vartaloon liittyvää tutkimusta voidaan lähestyä niin bio- kuin yhteiskuntatieteellisistä näkökulmista, ja monista muistakin tieteellisistä orientaatioista käsin. Humanistisille tieteille ja yhteiskuntatieteille omaleimainen ruumiillisuuden tutkimus painottaa ruumiin tulkinnallisia ulottuvuuksia. Tässä artikkelikokoelmassa ruumiillisuuden tutkimukseen paneudutaan neljässä tekstissä, jotka käsittelevät urheilijan toimijuuden rakentumista ja hallintaa, urheilijoiden ja teknologian yhteenkietoutuneisuutta, kilpaurheili-

jaa ja uusliberaalia ruumista sekä naishihtäjien ruumiiseen liittyviä diskursseja.

Veera Mannisen, Mikko Simulan, Samuli Ojan ja Marko Kanasen kirjallisuuskatsaus tarkastelee urheilijan toimijuuden rakentumista huippu-urheilun sosiokulttuurisessa todellisuudessa ja vallan verkostoissa. Katsauksen tutkimukset liittyvät foucault'laiseen teoretisointiin, joka liikuntatutkimuksessa on käsitellyt erityisesti ruumiin hallinnan tekniikoita ja valtasuhteita.

Tutkijat muodostavat katsauksen tutkimusartikkeleista kolme sisällöllistä teemaa. Ensinnäkin urheilun kurin ja valvonnan tekniikat näyttäytyvät monitahoisina ja koskevat urheilijoiden elämäntapaa, suorituksen maksimointia tai kehon, mielen ja käyttäytymisen hallintaa. Nämä esiintyvät muun muassa harjoittelun ohjelmointina, sääntöinä, rangaistuksina, mittaamisena ja esimerkiksi videointina. Toiseksi urheilijan toimijuutta hallitsevat urheilun dominoivat diskursiiviset käytännöt, joissa hallinnan valta on edellistä piilevämpää. Tähän kuuluu urheilijan ominaisuuksiin liittyvää luokittelua ja normalisointia, jossa korostetaan esimerkiksi työmoraalia ja kivun sietämistä. Kolmantena teemana artikkeleista nostetaan esiin urheilijan itsen tekniikat, jotka liittyvät itsekuriin ja -hallintaan – ikään kuin sisäistettynä jatkona edellä esitettyihin hallinnan tapoihin ja diskursseihin. Itsen tekniikoihin kuuluu kuitenkin myös vaihtoehtoisia, toimijuutta kiinnostavasti ilmentäviä tapoja, kuten hiljaista vastarintaa ja vaihtoehtoisia identiteettejä.

Manninen ja kanssatutkijat toteavat, että jatkossa tutkimusta tulisi kohdistaa tarkemmin muun muassa urheilueettiseen kontrollipolitiikkaan. Tämä voisi tukea urheilujärjestelmän itsereflektiivisyyttä, jota myös esimerkiksi Marko Kanasen ja Samuli Ojan artikkelit käsittelevät.

Hallinnan kysymykset ovat läsnä myös urheilijan ja teknologian yhteenkietoutumista sekä uusliberaalia urheilijaruumista käsittelevissä artikkeleissa. **Anna Penttilän** filosofian alaan kuuluva teoreettinen artikkeli tarkastelee urheilijoiden ja teknologioiden yhteenkietoutuneisuutta ja siihen liittyvää urheilijan hyvin- ja pahoinvoinnin ilmenemistä. Penttilä osoittaa, ettei esimerkiksi urheilijan hyvinvoinnin kannalta tärkeässä psykologisessa joustavuudessa ole pelkästään kysymys urheilijan psykologisista taidoista, vaan myös teknologian, tässä tapauksessa urheilukellon, käyttötavasta, joka muodostuu suhteessa urheilijaan. Joustavuus tarkoittaa urheilukellon tuottaman tiedon suhteellisuutta, kun taas joustamattomuus sen ehdottomuutta. Ehdottomuus voi merkitä myös kehon ja kellon muodostaman suhteen hämmärtymistä niin, että keho, suorituskyky ja urheilijuuskin tuntuvat tulevan todelliseksi vain kellolla mitattuna.

Penttilän pohdinnat liittyvät mitä suurimmissa määrin teknologiseen murrokseen, mutta myös valmennukselliseen murrokseen, josta Riitta-Ilona Pummi-Kuusela ja Antti Kuusela kirjoittivat. Penttilä osoittaa, että urheilijoiden hyvin- ja pahoinvoinnin ymmärtäminen vaatii heidän teknologisten suhteidensa ymmärtämistä. Lisäksi valmennuksessa teknologian yhteenkietoutuneisuuteen liittyy myös valmentaja. Näin ollen urheilijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi tarvitaan tulevaisuudessa sekä urheilijoiden että valmentajien teknologisten suhteiden jäsentämistä.

Penttilän esittämän urheilijan teknologisen suhteen hahmottamiseen tarjoaa apua myös **Hannele Harjusen** uusliberaalin ruumiinkulttuurin käsittely. Uusliberaalissa ruumiinkulttuurissa korostuvat ajan hengen mukaisesti tehokkuus, kontrollointi ja mittaaminen. Harjunen huomauttaakin osuvasti, että

vaikka uusliberaaliin kuuluu ajatuksena vaipaus ja individualismi, ei sen ruumiskäsitys ole kovin liberaali tai salliva. Ruumiillisuutta määrittelevässä healthistisessä ajankuvassa korostuu yksilön vastuu terveellisestä ruumiistaan ja jatkuva niin sanottu terveyden tekeminen. Poikkeavien ”epäterveiden ruumiiden” voidaan nähdä kielteisessä mielessä esimerkiksi kuluttavan yhteiskunnan resursseja. Kilpaurheilu ja kilpaurheilijan ruumis sen sijaan voidaan nähdä lähes täydellisesti yhteensopivaksi uusliberaalin kulttuurin kanssa ja olevan jopa sen ideaali ilmentymä: huippuunsa viritetty, kurinalainen ja hyveellinen. Kilpaurheilijuus liittyy myös uusliberaalissa korostuvaan yrittäjyyteen. Harjusen teksti avaakin kilpaurheilijan subjektin kulttuurisia kytköksiä.

Harjunen kirjoittaa siitä, miten kilpaurheilun yhteensopivuus uusliberaalin kulttuurin kanssa johtaa siihen, että kilpaurheilijamaiset käytännöt lipuvat myös muiden kuin urheilijoiden elämään. Liikunta ja urheilu kuuluvat olennaisena osana tavanomaiseen elämän tehostamiseen, jossa optimoidaan ajankäyttö ja hyvinvointi. Ruumiin toimintojen mittaamisesta on tullut arkipäiväistä, rajoittavat ruokavaliot yleistyvät ja rentoutuminenkin on jo oma taitonsa - väivihkaa elämän perusasioista on tullut monimutkaista, resursseja vaativaa ponnistelua. Kilpaurheilussa voitontavoittelun tuomat käytännöt ovat ehkä ymmärrettäviä, mutta on hyvä kysyä, mitä muut ihmiset kilpaurheilijamaisilla käytännöillä oikeastaan tavoittavat.

Käsitykset ruumiista ja ruumiillisuudesta urheilussa tulevat näkyväksi paitsi käytännöissä, myös kielenkäytössä ja puhetavoissa, eli diskursseissa. Diskurssit luovat todellisuutta. **Annu Kaivosaa**ren tutkimus analysoi naishiittäjien ruumiiseen liittyviä diskursseja Urheilulehdessä vuosina 1905–

2020. Kaivosaaari yhdistää tutkimuksessaan erilaisia ruumiin teoretisointoja.

Vallitseva tulkinta ruumiista on Kaivosaaaren mukaan urheileva ruumis – jaksava, pettävä tai muokattava. Muokattavuus, joka liittyy myös valmennustietouden lisääntymiseen, tarkoittaa ”ammattimaista ruumiin virittämistä”. Tämä tulkinta kulkee samaa latua naturalistisen ruumiin diskurssin kanssa, jolle tyypillistä on kaikenmoinen biologinen analysointi. Pituus, paino, hemoglobiini, geneettiset tekijät, dopingtestaus, raskaus, sairastaminen – niistä on naturalistinen ruumispuhe tehty. Sukupuolitettu ruumis diskurssi puolestaan viittaa vallitseviin sukupuolinnormeihin, joten tämä diskurssi muuttuu ajassa. Kaivosaaaren mukaan naishihtäjien seksuaalisointi lehtikirjoittelussa hiipuu 1970-luvun aikana.

Ajallisesti viimeisimpänä tulkintana ruumiista Kaivosaaari esittää fenomenalisen ruumiin diskurssin. Diskurssi näkyy orastavana vuosien 2015 ja 2020 mediaotoksissa ja painottaa muun muassa elämän tasapainoa ja hyvinvointia. Siinä korostuu myös naishihtäjien kokemuksellisuus. Kaivosaaari tulkitsee tämän diskurssin olemassaolon muutostoiminnan potentiaaliksi. Kaivosaaaren tutkimus mukailee tässä arvojen ja etiikan teeman kirjoituksissa hahmoteltua muutosta, ja fenomenalisen ruumiin diskurssin voidaan katsoa sopivan hyvin myös ihmisen valmentamisen paradigmaan.

Markkinat

Kuten mediateemassa kuvattiin, urheilu on kaupallistunut ja ammattimaistunut. Yleisöä kiinnostavalla huippu-urheilulla on viihdearvoa, mutta markkinaistuminen vaikuttaa urheiluun monella tapaa. Tässä artikkelikoelmassa muutosta valottavat tekstit, jotka koskevat huippu-urheilijoiden palkkiokäytänteitä 1900-luvulla, liigaseurojen ammatti-

maistumista, hybridisoitunutta liikuntapalvelutuotantoa sekä Euroopan unionin lainsäädännön vaikutusta urheilijoihin ja urheilujärjestöihin.

Jouni Lavikainen käsittelee artikkelissaan suomalaisten huippu-urheilijoiden palkkiokäytäntöjä 1900-luvulla. Tarkastelukulmina ovat amatörismi, sala-ammattilaisuus (jota Lavikainen kutsuu myös valeamatörismiä) ja ammattilaisuus. Vaikka artikkeli käsittelee palkkiokäytäntöjä, Lavikainen muistuttaa näiden ilmiöiden liittyvän myös urheilijoiden erilaisiin mentaliteetteihin, harjoittelun määrään ja laatuun sekä urheilijan työoikeudelliseen ja sosioekonomiseen asemaan, joihin myös esimerkiksi **Antti Aineen** artikkeli urheilijoiden toimivapauksista liittyy.

Lavikainen kuvaa, kuinka 1900-luvun alussa SVUL:n ja myöhemmin muiden urheilujärjestöjen amatöörisääntöjen vahvistaminen ei missään vaiheessa johtanut täysin niiden noudattamiseen. Esimerkiksi 1970-luvulla Suomessa yleisurheilijoille maksetut kilpailupalkkiot olivat kansainväliselläkin mittapuulla hyviä ja urheilijoille merkittävä tulonlähde. Käyttöön otettiin myös stipendijärjestelmä. Myös jalkapallossa totuttiin muun muassa pisterahojen maksamiseen otelutuloksen mukaan. Amatöörisääntöjen höllentäminen tai poistaminen ajoittui 1980-luvun taitteeseen. Silti urheileminen ei edelleenkaan ole päässyt samalle viivalle muiden ammattien kanssa, ja palkkojen tai palkkiokäytäntöjen muotoutuminen jatkuu edelleen.

Tähän ammattilaistumiskehitykseen liittyy vahvasti myös urheiluorganisaatioiden ammattimaistuminen. **Jari Lämsän, Outi Aarresolan, Jenni Nikun ja Hannu Itkosen** tutkimus käsittelee joukkuepallotilintuksen liigaseurojen organisatorista kapasiteettia ja ammattimaistumista. Tutkimuksen liigaseurat ilmentävät kahta tyyppiä, pitkälle ja maltillisesti ammattimaistuneita seuroja.

Seuroja koskeva analyysi perustuu kapasiteetin osatekijöihin, joita ovat toimijat ja työvoima, urheilutoiminta ja olosuhteet, johtaminen ja talous sekä ulkoiset suhteet. Pitkälle ammattimaistuneiden seurojen kapasiteetti on keskimäärin parempi kaikilla neljällä kapasiteetin osa-alueella kuin maltillisesti ammattimaistuneiden. Kapasiteetin lisäksi tutkijat tarkastelevat ammattimaistumisen osatekijöitä, kuten talouden volyyymiä, palkattujen työntekijöiden ja ammattiuurheilijoiden määrää sekä johtamisvälineiden ja yritysysteistyökumppaneiden määrää. Näiden kaikkien määrä on suurempi ammattimaistuneissa seuroissa.

Tutkijat toteavatkin, että organisaatiotutkimuksessa kapasiteetin ja ammattimaistumisen tarkastelut ovat liigaympäristössä lähellä toisiaan – mitä parempi kapasiteetti, sitä ammattimaistuneempi seura. Urheilutoimijoille tutkimuksen anti onkin siinä, että kapasiteetin osatekijöitä tarkastellen urheiluseuran ammattimaistuminen näyttäytyy kokonaisvaltaisena prosessina. Siinä kehitetään toiminnan kaikkia osa-alueita, ei vain esimerkiksi palkata urheilijoita ja muita työntekijöitä, tai yhtiöiteta seuraa.

Urheilun ammattimaistumisen iso trendi sekä markkinoiden vaikutus urheilijoihin ja urheiluorganisaatioihin on johtanut erilaisiin säätelyn tarpeisiin. Antti Aine tarkastelee urheilijoiden ja urheilujärjestöjen välisiä oikeudellisia suhteita. Artikkeliksi keskittyy suhteisiin taloudellisessa toiminnassa, jolloin Euroopan unionin vapaan liikkuvuuden säännökset sekä kilpailuoikeuden ja EU:n sisämarkkinaoikeuden säännösten soveltaminen urheiluun ovat relevantteja tarkastelukulmia. Artikkelissa avautuu erinomaisesti se, millaista tulkintaa urheilun itsesääntelystä oikeudellisissa tarkasteluissa tehdään. Säännösten soveltamisessa voidaan eri tavoin painottaa urheilun itsesääntelyä ja korostaa sen kulttuurista ja yhteiskunnallista merkitystä.

Aine tarkastelee aiheessa kolmea vuonna 2023 ilmennyt tapausta: Euroopan Superliigan perustamista, kansainvälisen luisteluliiton kilpailutoimintaan osallistumisen rajoituksia ja UEFA:n *home grown* -säännöstä. Aineen mukaan EU:n tuomioistuinten päätökset vaikuttavat merkittävästi sekä urheilujärjestöjen sääntelyauktoriteettiin että urheilijoiden ja muiden yksittäisten toimijoiden vapauksien käyttämiseen. Tapaukset muodostavat 1990-luvun Bosmantapaukseen verrattavan murroksen urheilua koskevien oikeuskäytäntöjen kehityksessä. Kuitenkin urheilujärjestöjen toimivalta säilyy eurooppalaisessa urheilun pyramidimallissa, vaikka se rajautuu jatkossa uudella tavalla. Entistä tarkempaa arviointia käytetään, jos tavoitteena näyttää olevan urheilujärjestön oman taloudellisen intressin turvaaminen. Ylipäätään urheilun erityispiirteisiin vetoaminen vaatii aiempaa tarkempia perusteluja.

Markkinaistumisen murros urheilussa koskee myös erilaisten olosuhteiden kehittymistä. **Kerkko Huhtanen** ja **Anna-Katriina Salmikangas** tutkivat mediassa vuosina 2016–2023 käytyä arvонуontikeskustelua, joka koski Kauppi Sports Centerin rakentamista ja käyttöönottoa Tampereella. Hanke on esimerkki hybridisoituneesta liikuntapalvelutuotannosta, jossa yhdistyvät ja sekoittuvat yhteiskunnan eri sektoreiden omistus- ja resursointijärjestelyt, logiikat ja kontrollimekanismit.

Tutkimuksen analyysi pohjautuu arvонуontimekanismeihin. Arvojen yhdistämisen mekanismilla pyritään nivomaan hankkeen tavoitteet eri sidosryhmien tavoitteisiin, kuten väestön liikkumisen ja terveyden edistämiseen ja työllistämiseen. Yhteisten tavoitteiden edistämiseksi tehdään eri sopimusosapuolten välillä myös arvokompromisseja. Kompromisseja esiintyi mediakeskuste-

lussa lähinnä käyttöönoton jälkeen. Lisäksi yhtenä mekanismina nähtiin arvojen oikeuttaminen, jossa hanketta perusteltiin yleisön näkökulmilla, esimerkiksi toimivuudella ja käyttökokemuksilla. Myös tämä tutkimus käsittelee siis legitimizeettä, joka on esimerkiksi Samuli Ojan eettisyyden edistämisen tutkimuksen kehiksenä.

Kauppi Sports Centerin arvonaluontia koskeva analyysi osoittaa, miten arvonaluonti näin mittavassa hankkeessa rakentuu varsin pitkälle ajanjaksolle ja muuttuu hankkeen kuluessa. Tutkijat toteavat urheilukeskuksen onnistuneen tuottamaan arvonaluontin ekosysteemeissä arvoa varsin monenlaisille toimijoille. Tällaisia suuria liikuntapaikkakokonaisuuksia tutkijat kutsuvatkin alustafasilitteiksi alustataloutta mukaillen. Alustafasilitteeteissa arvonaluonti voi olla hyvin monita-
hoista.

Murrokset liikkeessä

Tämän teoksen artikkeleita ristiin lukiessa hahmottuu pienempiä ja isompia murroksia, jotka limittyvät toisiinsa ja jotka liittävät urheilun laajempiin yhteiskunnan kehityskulkuihin. Lukijan onkin hyvä huomata, että urheilun murrokset voivat olla sisä- tai ulkosyntyisiä, ja harvoin kategorisesti kumpakaan.

Teknologinen murros näkyy teksteissä sekä urheilumedian että valmennuksen murroksena. Erityisesti digitaalisuus sekä sosiaalisen median synty ja kasvu ovat lisänneet mediatuotantoa ja sen kanavia räjähdysmäisesti. Muutos on tarkoittanut mediatuotannon kannattavuuden ehtojen uudistumista, nopeatempoisuutta ja monitoimijaisuutta. Se on monipuolistanut myös urheilijoiden vaikuttamis- ja ansaintamahdollisuuksia. Samalla sosiaalinen media on luonut uuden häiriökäyttäytymisen areenan ja kanavan vihapuheelle.

Urheilun medioituminen on kytkeytynyt kaupallisuuteen ja tämä symbioottinen kehitys on ollut edellytys nykymuotoiselle huippu-urheilulle sekä sen talouden ja huomion volyymin. Toiminnan monitasoinen ammattilaistuminen ja ammattimaistuminen on muuttanut urheilijoiden asemaa ja urheiluraganisaatioiden toimintaa, olosuhteiden kehittämistä, tuonut kansainvälisen sääntelyn tarpeita sekä rajanvetoa liiketoimintalogiikan ja urheilun muiden arvojen välille. Urheilu on joutunut yhtäältä kehittämään omia sääntelymekanismejaan, toisaalta vastaamaan toiminnan legitimointiin muuhun sosiaalisen ympäristöön sopivaksi. Murros on kirvoittanut myös alati käynnissä olevaa keskustelua siitä, onko urheilulla toimialana omia erityispiirteitä ja millaisia, vai tulisiko sen toimia muiden alojen tapaan. Kirjan tekstit valottavat hyvin kumpaakin näkökulmaa.

Teknologinen murros näkyy artikkeleissa myös valmennuksen murroksena, koska erityisesti kehosta saatavan datan määrä on kasvanut ja mittaaminen arkipäiväistynyt. Teknologiasta on tullut osa valmennusprosessia ja yksi sen hallinnan muodoista. Teknologian kehittyminen näkyy myös esimerkiksi erilaisina tallennuskäytänteinä, jotka muuttavat valmennuksen luonnetta. On selvää, että teknologisoituva valmennus tarvitsee yhä parempaa ymmärrystä murroksesta ja siihen liittyvien lieveilmiöiden tunnistamista.

Yhtä aikaa teknologisen kehittymisen kanssa voidaan urheilussa tunnistaa ihmiskäsitystä ja arvoja koskeva murros. Mittaamisen kehittämisestä huolimatta mekanistista ihmiskäsitystä ei pidetä enää riittävänä, ja holistinen ihmiskäsitys saa yhä enemmän tilaa. Samalla urheilijoiden suojelu häirinnältä ja epäasialliselta kohtelulta on tullut tärkeäksi, ja erilaiset ihmisoikeuskysymykset, eettisyys ja yksikön hyvinvointi ovat muodostuneet

merkittäviksi arvoiksi. Kiinnostavaa on myös tulkinnallisuuteen laajentuva murros: urheilijat voivat esittää omia tulkintojaan hyvinvoinnistaan. Urheilija on toisinaan jo lähempänä sitä keskiötä, johon häntä on puheissa ja strategioissa aseteltu. Tosin hyvinvointidiskurssikin asettuu kriittiseen valoon, jos sitä tarkastellaan uusliberalistisen hallinnan linsseillä: uhkaako hyvinvoinnin korostaminen muuttua tavoitteelliseksi ja tehokkaaksi itsensä parantamiseksi, mikä alleviivaa pa-

hoinvoinnin olevan epäonnistumista, eikä jotakin elämään kuuluvaa?

Artikkelikokoelman tekstit osoittavat hyvin, että urheilu on jatkuvassa muutoksessa, ja että murroksia tapahtuu urheilun eri osa-alueilla. Ne eivät ole aina selkeitä ja yksisuuntaisia, vaan meneillään on erilaisia ristikkäisiä kehityskulkuja. Näiden keskinäissuhteen jäsentäminen vaatii systeemistä ymmärrystä. Urheilua tutkiville yhteiskuntatieteilijöille riittää tehtävää.

Kirjoittajat

Johdanto

Jouko Kokkonen, FT, dosentti; toimituspäällikkö, Liikunta & Tiede

Media

Jari Kupila, FM, väitöskirjatutkija, Oulun yliopisto; päätoimittaja Liikunta & Tiede

Antti Laine, LitT, dosentti, yliopistotutkija; Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta

Sami Kolamo, YTT, Tampereen yliopiston media-kulttuurin dosentti

Riikka Turtiainen, FT, dosentti, yliopistonlehtori; Turun yliopisto, digitaalinen kulttuuri

Veera Ehrlén, FT, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto

Arvot & etiikka

Anni Reuter, VTT, tutkija, Helsingin yliopisto (CEREN)

Riitta-Ilona Pummi-Kuusela, FM, väitöskirjatutkija, historian ja etnologian laitos; Jyväskylän yliopisto

Antti Kuusela, FT, tutkija ja filosofian lehtori; Tikkurilan lukio

Marko Kananen, FT, tutkimuspäällikkö, Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry

Samuli Oja, LitM, tutkija; Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Urheilijan ruumis

Annu Kaivosaaari, LitT, liikuntakasvatuksen yliopistonlehtori; Itä-Suomen yliopisto

Hannele Harjunen, YTT, liikuntasosiologian apulaisprofessori; liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto

Veera Manninen, LitM, väitöskirjatutkija; liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto

Mikko Simula, LitT, yliopistonlehtori; liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto

Samuli Oja, LitM, tutkija; Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Marko Kananen, LitT, tutkimuspäällikkö; Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry

Anna Penttilä, YTM, väitöskirjatutkija (filosofia), Jyväskylän yliopisto

Markkinat

Jouni Lavikainen, FT, intendentti; Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus Tahto

Jari Lämsä, LitM, johtava asiantuntija; Huippu-urheilun instituutti KIHU

Outi Aarresola, LitT, yliopistotutkija; Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta

Jenni Niku, FT, yliopistonopettaja; Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta

Hannu Itkonen, YTT, liikuntasosiologian emeritusprofessori; Jyväskylän yliopisto

Kerkko Huhtanen, LitM, yliopistonopettaja; Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto

Anna-Katriina Salmikangas, LitT, yliopistotutkija; liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto

Antti Aine, OTT, VT, urheilu oikeuden professori; Helsingin yliopisto ja Turun yliopisto.

Jouko Kokkonen (toim.)

Urheilun murros

Urheilu on muuttunut 2000-luvulla nopeasti niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. *Urheilun murros* avaa muutosta median, arvojen, ruumiillisuuden ja markkinoiden näkökulmista yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen keinoin.

 LTS
Liikuntatieteellinen Seura
Finnish Society of Sport Sciences

Liikuntatieteellisen
Seuran julkaisu
nro 178

ISBN 978-952-5762-34-1
ISSN 0356-746X

